

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МУКАЧІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ
В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**Збірник тез доповідей за матеріалами
II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

**Мукачево
17-18 травня 2018 року**

УДК 001+37
С 91

Рекомендовано до друку
Науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол № 12 від «17» травня 2018 р.)

Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17-18 травня 2018 р., Мукачево / Ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2018. – 536 с.

ISBN 978-617-7495-20-7

У збірнику представлено тези доповідей за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів». Учасниками конференції обговорено актуальні тенденції розвитку освітньо-культурного простору в умовах реформування системи освіти, психолого-педагогічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців, сучасні проблеми економіки, управління та інженерії, стан та перспективи розвитку туристично-рекреаційної галузі регіону, особливості розвитку сфери гостинності в інфраструктурі малих міст, інноваційні технології у легкій промисловості, стан і перспективи розвитку науки в умовах трансформації суспільно-політичних процесів в Україні.

Видання розраховане на науковців, педагогів, викладачів, аспірантів та студентів, які займаються науково-дослідною роботою.

Редакційна колегія:

Щербан Т.Д. – д.психол.н., професор (голова), **Гоблик В.В.** – д.е.н., професор, **Пігош В.А.** – к.е.н., доцент, **Папп В.В.** – д.е.н., професор, **Кобаль В.І.** – к.пед.н., доцент, **Максютова О.В.** – провідний фахівець ВНТДА.

Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікації.

ISBN 978-617-7495-20-7

© Мукачівський державний університет, 2018

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА

АЛМАШІЙ Е. В., ВАСИЛИНКА М. І. Педагогічна спадщина О. Духновича в контексті сьогодення.....	14
АНДРУШЕК Д.І., КОБАЛЬ В.І. Особливості навчання в цехах ремісничої молоді Закарпаття у середині ХІХ ст.....	16
АТРОЩЕНКО Т.О., ЗЕЙКАН Т.П. Розвиток рефлексії у дітей старшого дошкільного віку.....	17
БАРНА Х.В., ВОЛОШИН Н. В. Особливості формування діалогічного мовлення у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.....	18
БАРНА Х.В., ПОЛЛОГІ В.М. Теоретичні аспекти вивчення інтонаційної виразності мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії.....	20
БИСАГА І. І., ЧЕКАН К. В. До проблеми використання інтерактивних технологій навчання в освітньому середовищі початкової школи.....	22
БІЛИЧ О. І., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. Обґрунтування проблеми формування рефлексивних умінь молодших школярів у психолого-педагогічній літературі....	24
БЕЛОПОЛЬЙ В.В., СКЛАДАНОВСКАЯ М.Г. Психологизация образовательного процесса.....	27
БОБЕР А. А. Проблема виникнення внутрішньої мотивації як основної рушійної сили формування іншомовної продуктивної компетентності учнів старших класів.....	29
БОДНАР І.М. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи як педагогічна проблема.....	30
БУРЧ І. М., ЛАЛАК Н. В. Вплив пошуково-дослідницької діяльності на формування компетентностей майбутнього вчителя початкової школи.....	32
ВАРАДІ А. О. До проблеми формування у молодших школярів економічних понять.....	34
ВАШ М. Ю., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. Технологія колективної розумової діяльності у розвитку мислення молодших школярів.....	36
ВОВКАНИЧ В., ХОМА О. М. Методичні прийоми розвитку в молодших школярів літературної творчості.....	38
ВОШКОВЦЬ А. І., ЛАЛАК Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.....	40
ГАЛЬОВИЧ І. І., ВАСИЛИНКА М. І. Філософія Григорія Сковороди у контексті сучасних виховних тенденцій.....	42
ГЕГЕДОШ М.М., ГОРВАТ М.В. Особливості естетичного виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі.....	44
ГОПКО З. М. Зміст та завдання лінгвометодичної освіти майбутнього вчителя початкових класів.....	46
ГРАБ М., ЛАЛАК Н. В. Особливості організації позакласної роботи з молодшими школярами.....	48
ГУДЗ С.В., БРИЖАК Н.Ю. Адаптація студента до навчального процесу як один із факторів підвищення професіоналізму майбутнього вчителя початкових класів..	50
ДАЛЕКОРЕЙ О. Ретроспектива розвитку краєзнавства як науки.....	52
ДОБОШ О.М. Роль активних методів навчання в процесі фахової підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.....	54
ДОБОШ О.М., КОРПАНЕЦЬ В.С. Педагогічний аспект проблеми формування основ здорового способу життя дітей дошкільного віку.....	56

ДРАШКОВЦІ А. А. Чи варто готувати вузького спеціаліста: вплив глобальних процесів на вищу освіту України.....	58
ДУДАШ А.М., ТОКАР К. Значення професійної підготовки диригентів хорових колективів.....	59
ЕГРЕШІЙ Б.Д. Громадянське виховання в сучасному вимірі.....	62
ЕКМАН М.С. Традиції редакторського ремесла «Добре темперованого клавіру»	
Й.С. Баха у фортепіанному виконавстві Ф. Бузоні.....	64
ЗАДОРОЖНИЙ І.З., КАЧУР М.М. Освітньо-виховний потенціал фортепіанного репертуару у підготовці фахівців мистецької галузі.....	66
ІВАНОВА В.В. Умови ефективності формування професійної позиції в діалогічному вивченні педагогічних дисциплін.....	68
КАДАЩУК А. Р. Доцільність використання інтерактивних технологій в навчанні іноземної мови учнів основної школи.....	70
КАРТАШОВА Л.А., ТУПИЦЯ Н.В. Деякі аспекти використання інформаційних технологій у навчанні учнів початкової школи Японії.....	74
КАРТАШОВА Л.А., САНГОВ Х.Г. Дидактичні засади впровадження інформаційних технологій у навчальне середовище початкової школи.....	76
КАРТАШОВА Л.А., НЕБИЛЮК М.П. Формування цифрових компетентностей учителя початкової школи як передумова успіху діяльності в Новій українській школі.....	77
КЕЙС І.Г. Особливості підготовки дітей шостого року життя до навчальної діяльності в умовах Нової української школи.....	78
КОБАЛЬ В.І., МНЬКОВИЧ Є. М. Формування творчої особистості молодшого школяра в освітньому процесі початкової школи.....	80
КОБАЛЬ В.І., ЩУР Т.І. Місце дидактичної гри в структурі сучасного уроку.....	82
КОБАЛЬ В.І., КІШ В.С. Поняття та стан реалізації соціально-педагогічної діяльності в сучасній початковій школі.....	84
КОБАЛЬ В.І., ХАЛУС В.В. Роль проблемного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності.....	85
КОНДРЯ М.Р. Зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації індивідуального підходу.....	87
КОРМОШ М. В., КАЧУР М.М. Різновиди форм музично-театральної діяльності молодших школярів.....	89
КРІЧФАЛУШІЙ Я., ЛАЛАК Н. В. Професійно-педагогічна культура вчителя початкової школи як категорія педагогіки.....	91
КУРИЛО О.Й., ПРОКОПОВИЧ Л.С. Еволюція поняття «бібліотечний фонд», його властивості та функції.....	93
ЛАВРЕНОВА М.В. Медіатексти на уроках літературного читання: сучасний вимір.....	95
ЛАВРЕНОВА М.В., ЛАБОШ О.М. Застосування ІКТ на уроках літературного читання у початкових класах.....	97
ЛАВРЕНОВА М.В., ДУДАШ А.І. Дослідження динаміки навчальної мотивації студентів.....	100
ЛАВРЕНОВА М.В., ПАУК М.М. Менеджмент у роботі сучасного керівника закладу загальної середньої освіти.....	102
ЛАВРЕНОВА М.В., ПРОШАК Н.М. Використання казки у правовиховній роботі з молодшими школярами.....	103
ЛАКАТОШ М. О., КОБАЛЬ В.І. Професійне становлення майбутнього фахівця аграрної освіти в умовах євроінтеграції.....	105
ЛЕНДЕЛ Л.В. Мовленнєвий аспект у формуванні комунікативної культури молодшого школяра.....	107

ЛБА О.М., ГРИГА О. М. Формування комунікативної компетентності на уроках математики в початкових класах.....	109
ЛБА О.М., КОРПОШ І.І. Використання наочних посібників на уроках математики в початковій школі.....	111
ЛБА О.М., ЯРЕМА А.М. Психолого-педагогічні особливості розвитку логічного мислення учнів на уроках математики.....	112
ЛБА О.М., ЩЕРБАН Г. В. Технологія Daily 3 у системі підготовки вчителя початкової школи.....	114
ЛЮБКА Н. І., МОЧАН Т. М. Педагогічна майстерність як професійна якість вчителя.....	116
ЛЯХ В., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. Формування природничих знань дієво-практичного характеру молодших школярів як педагогічна проблема.....	118
МАДУН Х.В. Зміст виховної роботи з національно-патріотичного виховання учнівської молоді в позаурочний час.....	120
МАЙБОРОДА І.Е., ГАЛЬОВИЧ І.І. Формування національної культури на уроках трудового навчання в процесі використання української народної іграшки.....	122
МАЙБОРОДА І.Е., КУЦАК Є. Сучасні підходи до організації навчально-виховної роботи з мистецьких дисциплін.....	124
МАЙБОРОДА І.Е., ТОВТ Я.І. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі ліплення.....	126
МАКАРОВА Н.В. Проблема сценічного бар'єру у виконавській практиці.....	128
МАРИНА О.І. Проектна діяльність на уроках літератури в сучасному освітньому середовищі.....	131
МИКУЛІН Ю.М., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. Критерії і рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ на уроках природознавства.....	133
МИКУЛІНА А. К., ТАНЧАК А. М. Специфіка навчання декоративного ліплення дітей дошкільного віку.....	135
МИКУЛІНА А. К., ТОРОНІ Х. В. Вплив книжкової графіки на розвиток особистості дошкільників.....	137
МШКО М. В., ЛАЛАК Н. В. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання інтерактивних технологій навчання.....	139
МОВЧАН К.М. Становлення книгознавства як навчальної дисципліни.....	141
МОЛНАР Т.І. Реформування вищої педагогічної освіти України в умовах євроінтеграції.....	143
МОРДОВАНЕЦЬ М.П., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. Педагогічна творчість у професійній діяльності вчителя початкової школи.....	145
МОЧАН Т. М., КАЙС І. І. Педагогічні інновації як нововведення в навчально-виховному процесі.....	147
МОЧАН Т. М., КАЙС М. І. Особливості проведення позаурочних форм навчання в початковій школі.....	149
НИЧКАЛО С.А. Деякі аспекти мистецьких уподобань школярів: реальність і перспективи.....	151
ОСТРОВКА А. І., ФЕНЦИК О. М. Формування комунікативної компетентності у контексті розбудови Нової української школи.....	153
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ПАУК І.В. Естетичний потенціал екскурсій у початковій школі.....	155
ПЕРЕЦ Г.Ю. Соціально-педагогічні причини перевиховання учнів у сучасній загальноосвітній школі.....	157

ПИНЗЕНИК О. М., КОЗАК Л. А. Оволодіння специфікою створення еколого-розвивального середовища ЗДО – важлива складова професійної компетентності вихователя.....	159
ПИНЗЕНИК О. М., ФУЛИМ Т.М. Формування знань про організацію навчально-виховного процесу ЗДО на основі врахування моральних цінностей дитини.....	161
ПОДКОПАЄВА Л.Й. Естетика музичного імпресіонізму як засіб розвитку художньо-образного мислення педагога-музиканта.....	163
ПОПОВА А.І. Підготовка фахівців технічної галузі як педагогічна проблема.....	165
ПОПОВИЧ О.М., ДУБЮК В.Р. Розвиток ідеї проблемного навчання у вітчизняній педагогічній думці.....	167
ПРОДАН Н.І., БРИЖАК Н.Ю. Особливості формування шкільної дисципліни в учнів початкових класів.....	169
РОМАН В. В., МОЧАН Т. М. Роль сім'ї в естетичному вихованні підростаючого покоління.....	171
РУСИН Н.М., ЛЮБЕЖАНІНА Б. Виховання в національних традиціях дітей старшого дошкільного віку.....	173
РУСИН Н.М., РАТОЧКА Г. Інтерактивні форми роботи дитсадка і сім'ї з фізичного виховання дітей дошкільного віку.....	175
САВКО Т. І., МИХАЙЛОВА К. В. Сучасні підходи до навчання дітей раннього віку.....	178
СВИЩО С. М., ЛАЛАК Н. В. Особливості позаурочної виховної роботи з молодшими школярами	182
СИДОР М. І., МОЧАН Т. М. Естетичне виховання як частина загального процесу формування особистості.....	184
СИМУЛИК І. М. Початкова школа в інформаційному суспільстві: завдання і напрями розвитку.....	186
СІГЕТІЙ К.І., БРИЖАК Н.Ю. Особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	188
СІЯНИЦЯ Н. І. Педагогічні умови реалізації концепції особистісно-орієнтованої взаємодії у процесі вивчення літератури.....	190
СОФІЛКАНИЧ М.І., КОБАЛЬ В.І. Педагогічний досвід А.Турак щодо використання літературних творів, ілюстрацій та інших засобів естетичного виховання у позашкільній діяльності.....	192
ТАЙСТРА Н.І., БРИЖАК Н.Ю. Формування моральних цінностей молодших школярів у навчально-виховному процесі.....	194
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ВАГЕРИЧ Н.С. Організація планування виховної роботи у початковій школі.....	196
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., КОМАРНИЦЬКА А. Освітнє середовище навчального закладу та його роль у формуванні особистості.....	198
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ЛАБАТІЙ С.І. Студентська мобільність у сучасному освітньому просторі.....	200
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ГАРПАШ В.М. Стимулювання творчої активності молодшого школяра як чинник розвитку особистості.....	201
ТОВКАНЕЦЬ О.С. Управлінські якості педагога у професійній діяльності.....	203
ТОМЕЙ Р.І., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. Професійно-педагогічна комунікація як умова успішної професійної діяльності вчителя початкової школи.....	205
ТОМАШЕВСЬКА М.О., КОБАЛЬ В.І. особливості колегіальних стосунків викладача та студентів і їх вплив на професійне становлення майбутнього викладача.....	207
ТОМИШИНЕЦЬ Н. М., ЛАЛАК Н. В. Виховання милосердя у молодших школярів як актуальна проблема сучасної освіти.....	209

ФЕДОРОВА Л. Ю. Діагностика розвитку комунікативного читання учнів основної школи.....	211
ФЕНЧАК Л. М., САБОВ Н. В. Особливості формування соціальної складової здоров'я молодшого школяра.....	213
ХОМИК Я. О., КУЗЬМА-КАЧУР М. І. Розвиток ідей природничої освіти в Україні у другій половині ХХ ст.	215
ЧЕКАН К. В., ФЕНЧАК Л. М. До проблеми формування основ здорового способу життя учнів молодшого шкільного віку.....	217
ЧЕКАН О.М., ДРАНЧАК М. Теоретичні основи формування навчальної діяльності в умовах навчально-виховного комплексу «школа-дошкільний заклад» засобами гри.....	219
ЧЕРЕПАНЯ М.Т. Заклади інтернатного типу в Закарпатті за часів його перебування у складі Чехословаччини.....	221
ЧЕРЕПАНЯ Н. І. Вплив самоосвіти на розвиток професійної компетентності вихователя.....	223
ЧЕРЕПАНЯ Н.І., ЗЕЛЕНЯК В. Основні вимоги до планування навчального матеріалу з фізичної культури для дітей дошкільного віку.....	225
ШВАРДАК М.В., БІЛА М.М. Інтегрований підхід до навчання в початковій школі.....	228
ШИМКО О. В. Про зміст педагогічних новацій в контексті стратегії розвитку вищої професійної освіти.....	230
ФЛЕНЬКО М., ЛАЛАК Н. В. Особливості диференційованого навчання учнів в умовах сучасної початкової школи.....	232
ШЕЛЕЛЬО А.В., БРИЖАК Н.Ю. Роль позашкільної виховної роботи у формуванні особистості молодшого школяра.....	234
ШПОНТАК К. В., ГОРВАТ М.В. Сутність самооцінки в особистісному розвитку молодшого школяра.....	236
ЩЕРБЕЙ У. В. Інтегроване навчання як засіб формування системних знань учнів.....	237
ЯРЕМА Н.В. Педагогічні умови формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкової школи.....	239
ЯКОВИЦЬКА Л.С. Активно-позитивне ставлення викладача до науково-технічної діяльності як інтегральний чинник його самореалізації.....	241

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

БАБ'ЮК О. В. Критерії відбору текстів для формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму.....	244
БРЕЦКО І. І., ГАФИНЕЦЬ А. А. Формування у старших дошкільників умінь усного спілкування англійською мовою.....	246
БРЕЦКО І. І., ТИВОДОР Е. З., ЧЕПАК А. В. Організація інтерактивного навчання писемного мовлення майбутніх учителів англійської мови.....	247
БРЕЦКО І. І., ТОКАР Л. О. Формування англомовної соціокультурної компетенції в учнів у процесі навчання іноземної мови.....	248
ГАРАПКО В.І., ГАБОВДА А.М. Взаємодія компонентів системи професійної компетентності майбутнього фахівця.....	250
ГАРАПКО В.І., МІШКО М. В. Актуальні питання професійної підготовки вчителів іноземних мов у ВНЗ України.....	251

ГРИЦЬКО В. В. Реалізація компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів.....	253
ДМИТРИЮК Н. С. Медіація як сучасна технологія вирішення конфліктів у школі	255
ДУЖАР М. В., ЩЕРБАН Т. Д. Проблема професійного самовизначення юнаків...	258
ДЯДЧЕНКО О.В. Професійна компетентність викладача іноземної мови за професійним спрямуванням.....	260
КАЧУР М.М., МИКУЛАНИНЕЦЬ Л.М. Педагогічна компетентність як основа професійної самоактуалізації вчителя музичного мистецтва.....	262
КОРДУНОВА Н. О., МЛІНЧУК В. І. Особливості професійного становлення особистості студента як майбутнього фахівця.....	263
КОРОЛОВИЧ О.О., ВИБЕР Е.Ф. Становлення професійної педагогіки в ракурсі розвитку педагогічної науки.....	265
КОСТЮК М.П. Формування полікультурної компетентності майбутніх спеціалістів художнього спрямування (на матеріалі текстів) при навчанні англійської мови.....	267
КОТЕЛЕВЕЦЬ К.В. Фонетичні та лексичні діалектні особливості в ідіостилю Любка Дереша.....	270
КОТУБЕЙ В. Ф. Особливості професійної підготовки вчителів початкових класів закордоном.....	272
КРАВЧЕНКО Т.М. Дидактична гра як засіб організації навчального іншомовного комунікативного середовища у навчанні іноземної мови молодших школярів.....	274
КРАВЧЕНКО Т. М., МАР'ЯН В. Ю. Роль специфічних прийомів та засобів мовної гри у створенні креативних рекламних текстів та заголовків в ЗМІ.....	276
ЛИПЧАНКО-КОВАЧИК О. В., ТРЕТИННИК О. В. Граматика тексту у комунікативній методиці навчання іноземної мови.....	277
ЛИСЕНКО Г.І. Психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки магістрів технічного профілю.....	278
ЛУЦА М. Шістдесятники в українській літературі.....	281
МОРГУН А. В., ПРОКОПОВИЧ Л. С. Семантико-стилістичні особливості та аксіологічні приращення експрессивної мови в поетичному дискурсі другої половини ХХ ст.	283
МОРГУН І. В., ДЯКІВ Х. Є. Методика формування потенціального словника учнів старших класів за допомогою періодичних видань.....	286
МОРГУН А.В., ВОЛОШИН Н.О., ТКАЧЕВА А.С. Художній текст як естетичний феномен.....	287
ПАВКО А. І. Інтелектуальна активність як домінуюча риса професійної творчості.....	289
ПОПОВИЧ Н. Ф. Розвиток словесної творчості у дітей дошкільного віку.....	291
РОЗМАН І.І. Технологія персоніфікованого підходу: основа дослідження педагогічної персоналії.....	294
СЕЛЕМАН С.Р. ГАРАПКО В.І. Передумови становлення системи професійної підготовки вчителів в Англії (історико-соціальний аспект).....	296
СІДУН М. М., МАРУШКА В. Я. Особливості становлення лінгвістичної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови.....	297
ТЕЛИЧКО Н. В. Особливості вивчення іноземних мов в школах Євросоюзу.....	299
TELYCHKO NATALIA, VLAD ANISHORA. The role of speaking activities in developing communicative competence.....	301
TELYCHKO NATALIA, MACHUZHAK ULYANA. Towards the structure of political speeches.....	303
ТЕЛИЧКО Н. В., МЕДВІДЬ М. В. Лінгвопсихологічні і комунікативні особливості полілогічного мовлення.....	305

TELYCHKO NATALIA, MYKHAILOCHKO VICTORIA. Motivation of future teachers of the elementary school to the formation of pedagogical mastery	306
ТЕЛИЧКО Н. В., КАЧУР Ю.Б. Формування культурно-країнознавчої компетенції школярів на уроках англійської мови.....	307
ТЕЛИЧКО Н. В., ПАВЛИШИНЕЦЬ Я. В. Підготовка вчителя іноземної мови до використання сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності.....	309
TELYCHKO NATALIA, PANTELIYCHUK VASELYNA. The results of an experimental study of the formation of the axio-akmeologic and motivational component of pedagogical skill of future teachers of elementary school.....	311
ТЕЛИЧКО Н. В., ПОРОХНАВЕЦЬ Ю. Е. Доцільність і особливості використання аудіо та відео матеріалів на уроках англійської мови.....	312
ЦАПОВСЬКА Л.С., КОРОЛЕНКО О.О. Практичні аспекти вивчення музичної форми в контексті підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.....	314
ШВАРДАК М.В., ГЛЕБЕНА В.В. Психолого-педагогічні механізми й етапи організації ситуації успіху.....	316

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

БЛАШ О.В. Використання трудового потенціалу транскордонного регіону.....	319
ГОБЛИК В.В. Малі міста – великі проблеми.....	321
ГОБРЕЙ М. В., БОШОТА Н. В. Сутність та значення інфраструктури інвестиційної сфери в регіоні.....	323
ІГНАТИШИН М.В., МАКСЮТОВА О.В. Класифікація дебіторської заборгованості за об'єктами та її схематична оцінка.....	325
ZHIGUTS YU.YU., LAZAR V.F., KHOMIAK B.YA. The technology of obtaining and properties wear firmness termite cast iron.....	327
СТЕГНЕЙ М.І., ЛЕНДЕЛ М.М., ШМЕНДРАК Є.В. Фінансова спроможність територіальних громад Закарпатської області.....	329
МАШКА М.І., ГАБОВДА О.В. Застосування адитивних технологій в машинобудуванні.....	331
ЛЕВКОВСЬКА Л.В., РИЖОВА К.І. Управління водними ресурсами на сучасному етапі у зоні ризикованого землеробства.....	333
ЛБА Н.С. Характеристика моделей взаємодії та взаємовідносин між базовими інституціями промислового комплексу регіону.....	335
БОШИНДА І.М. Методичні засади щодо формування та функціонування потенціалу малого бізнесу регіонів.....	337
НЕСТЕРОВА С. В., ОНИСЬКІВ С. В. Сучасні методи оцінки фінансового стану підприємства.....	339
ГЛАДИНЕЦЬ Н. Ю. Оцінка кредитного ризику банківської системи України.....	341
МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Г. Т., ПАПШ О. Стан та перспективи розвитку інвестиційного кредитування в Україні.....	344
МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Г. Т., ПЛАКСА А. М. Банківська криза в Україні.....	346
ЧЕРНИЧКО Т. В., ЦПТАК М. М. Кредитна політика комерційних банків України.....	348
ІГНАТИШИН М.В., БУРДЮХ Л.Ю. Криптовалюта: сучасний стан та перспективи розвитку.....	350
ІГНАТИШИН М. І. Анімація важільного механізму в системі Mathcad.....	325
ПАПП В.В., ІГНАТИШИН М.В. Використання методу відсотка від реалізації в системі фінансового планування	354
ПІГОШ В. А. Облік орендних операцій бюджетних установ у контексті НП(С)БО.	356

РОСОЛА У.В. Формування маркетинг-міксу у сільському господарстві.....	359
ГАРАПКО Е.В. Соціально-економічний розвиток малих міських поселень в умовах децентралізації.....	361
ПИТЬОВКА О.Ю., ПАНЧЕНКО О.Д., КОГУТИЧ О.І. Двосторонній метод дослідження крайової задачі для системи диференціальних рівнянь гіперболічного типу.....	362
ЛЕНДЕЛ О.Д., ЛАСЛО В.В. Особливості поведінки споживачів на ринку промислових товарів.....	364
ЛІНТУР І.В., ГАРАПКО Я. Розвиток підприємства в умовах кризи.....	366
СТЕГНЕЙ М.І., ЛІНТУР І.В. Світова практика застосування методів стимулювання розвитку енергогенеруючих технологій.....	368
МАЦОЛА Л.І., ФЕЄР О.В. Організаційні процеси в освітньому менеджменті.....	371
ФЕДЬКО Г.В., ФЕЄР О.В. Управління інформаційно-комунікаційним забезпеченням діяльності підприємства.....	372
ЛЕНДЕЛ О. Д., ШПЕНИК Д. А. Дослідження конкурентоспроможності підприємства з позиції аналізу його конкурентних переваг.....	374
ДЕМ'ЯН Я.Ю., ІЛЬТЮ Т.І. Покращення інвестиційного клімату як передумова розвитку аграрної сфери.....	377
ПЕТРИЧКО М.М. Бюджетна політика як інструмент державного регулювання економіки.....	378
ПУГАЧЕВСЬКА К.Й., ПОЛЯНСЬКА В.Е. Збутова діяльність підприємства в умовах глобальної конкуренції.....	380
ЛИЗАНЕЦЬ А.Г., САВЧИН Л.В. Поняття та пріоритети розвитку соціальної політики в Україні.....	382
ПАУЛИК А.Я. Теоретичні аспекти формування конкурентоспроможності регіону.....	384
ПАУЛИК А.Я., ПАВЛИШИНЕЦЬ І. Комерційна діяльність підприємства: сутність, зміст та цілі.....	386
КАБАЦІЙ В.М., ХОМ'ЯК Б.Я., ПИТЬОВКА О.Ю. Використання багатокомпонентних халькогенідних стекол в оптиках для приладів газового аналізу.....	387
КРУЧАК Л. В., БУНДЗЯК Л. Взаємозв'язки маркетингу і логістики в процесі забезпечення товароруку на ринку.....	389
ГАВРИЛЕЦЬ О. В., ГАВРИЛЕЦЬ А. В. Забезпечення збуту продукції споживчого попиту на засадах маркетингу.....	391
ГАВРИЛЕЦЬ О. В., ЧУЧКА І. М. Екологічний маркетинг як основа реалізації концепції соціально-етичного маркетингу.....	393
ГОЛОВАЧКО В.М. Контроль за здійсненням операцій з інвестиційної нерухомості.....	395
ЛЕНДЕЛ О.І., РЕСЛЕР М.В. Організація облікової інформації для потреб управління.....	397
МАКСИМЕНКО Д.В. Поняття, суть та показники рентабельності підприємства..	398
БОРА Н. Ю., ЧЕКАН Є. Нові форми транскордонного співробітництва та можливості їх використання.....	401
БОРА Н.Ю., ФЕКЕТЕ Т. Дослідження розвитку транскордонного співробітництва регіонів.....	403
БОРА Н. Ю., ЯРЕМА А. Сутність та значення каналів розподілу як невід'ємної складової політики розподілу.....	406
ЗОЗУЛЯК М.М., БОБАЛІК К. Актуальні питання обліку заробітної плати.....	408
ХАУСТОВА К.М., АНТАЛОВСЬКА О.В. Управління адаптацією підприємства до змін у зовнішньому середовищі.....	410

БЛАК Г.Г. Впровадження інноваційних технологій в управління готельним підприємством.....	412
ПРОСКУРА В.Ф. Економічна безпека України та вплив на неї інноваційного підприємництва.....	414
ГАЙДУК М.Ю., КОВАЛЬЧУК І.Є. Проблеми ефективності використання трудових ресурсів в Україні.....	416
ЧОВРІ Д.В., КОВАЛЬЧУК І.Є. Шляхи удосконалення соціально-трудоxих відносин на підприємстві.....	420

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

ГУЦУЛЯК В.М., НЕВЄНЧЕНКО А.І. Аналіз природних регіонів українських Карпат для цілей розвитку туризму.....	424
КАДУК Ю.С. Впровадження процесного підходу в управління туристичним підприємством.....	426
КАМПОВ Н.С. Історико-культурні ресурси як найсильніший спонукальний туристичний мотив.....	428
КАМПОВ Н.С., КАСИНЕЦЬ О.В. Навчальні екскурсії та їх роль у професійному становленні майбутнього фахівця сфери туризму і рекреації.....	430
КАСИНЕЦЬ О.В. Ефективна підготовка фахівців туристичного супроводу (екскурсоводів) – потреба сучасності.....	432
ЛЕПКИЙ М. І., ГУСАР С. С. Роль регіонального туристичного товариства в умовах сьогодення.....	434
ЛУЖАНСЬКА Т. Ю. Роль лікувально-оздоровчого туризму на сучасному етапі.....	436
МАКСЮТОВА О.В. Перспективи розвитку туристичної галузі регіону.....	438
МАСЛИГАН Р. М. Характеристика особливостей розвитку спортивного туризму Японії.....	440
МАСЛИГАН О. О. Сегментна поляризація місць для дайвінгу та підводного плавання префектури Окінава	442
МАТВІЙЧУК Л. Ю., ДЕРКАЧ В. Ю. Інтеграційний потенціал суб'єктів сфери туризму.....	443
МАХЛИНЕЦЬ А.С., МАХЛИНЕЦЬ С.С. Специфіка туризму для людей з обмеженими можливостями.....	446
МАШКА Г.В., КАДАР В.В. Роль «зеленого» (сільського) туризму в розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону.....	448
МАШКА Г.В., ЯКОБ Н.К. Перспективи розвитку господарсько-туристичного потенціалу Карпатського регіону.....	450
МЕДВІДЬ Л.І. Міський туризм як перспективний напрям розвитку туризму.....	451
ОЗЕРОВА Н.Ю, МИРОШНИЧЕНКО Ю.В. Реінжиніринг бізнес-процесів у сфері послуг підводного туризму.....	454
ПАПП В.В., ЛУЖАНСЬКА Т.Ю. Роль сільського зеленого туризму у розвитку громад.....	455
ПАПП В. В., ОЛЬШАКОВСЬКА Г.В. Туристично-рекреаційний потенціал Свалявського району.....	457
ПЕНДЕРЕЦЬКИЙ О.В. Промисловий туризм на селі.....	459
П'ЯТКА Н.С. Конструктивні підходи до комплексного географічного обґрунтування раціонального природокористування в туризмі.....	462
СМОЧКО Н.М. Інноваційні моделі територіальних утворень.....	464

ТОКАР Я.І. Напрями вдосконалення туристично-рекреаційного розвитку гірських територій Карпатського регіону.....	466
ФЕГИР Х., МАСЛИГАН Р. М. Фучжань, як стратегічна модель розвитку спортивного туризму (школи Удашань).....	468

РОЗДІЛ 5. СФЕРА ГОСТИННОСТІ В ІНФРАСТРУКТУРІ МАЛИХ МІСТ

ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М., КУЦМИДА А.Т. Аналіз сучасного стану та можливостей організації відпочинку в малих містах Закарпаття.....	471
ГОЛОВКО О.М., КЛЮЧКОВИЧ О.І. Аналіз сучасних тенденцій оснащення устаткуванням та напрямки розвитку закладів ресторанного господарства малих міст Закарпаття.....	474
КОВАЛЬЧУК С.В. Сучасні тренди маркетингу гостинності.....	477
КРАФТА В.І., МІЛАШОВСЬКА О.І. Соціально-економічний розвиток курортної галузі в малих містах (на прикладі міста Рахова).....	479
МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І. Безпечність продуктів харчування.....	481
РУБШ М.А., ГЕРЕВИЧ В.В. Особливості обслуговування дітей в закладах ресторанного господарства.....	483
РУБШ М.А., ЛЕГЕЗА Я.М. Особливості послуг харчування при санаторно-курортних комплексах.....	485
ЧОРІЙ М.В. Інноваційні процеси у закладах ресторанного господарства в малих містах регіону.....	486

РОЗДІЛ 6. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЛЕГКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

ВОЛЯНСЬКИЙ А.П., РОСУЛ Р.В. Споживчі вимоги до взуття та забезпечення психологічного комфорту.....	490
ЗЯБЛОВСЬКА Д.С. Дослідження характеру кривизни контурів силуетних ліній та розробка рекомендацій з використання методів апроксимації.....	491
КОВАЛЬ Т.В. Удосконалення практичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів.....	493
КОЗЬМА І. Я., ФОРДЗЮН Ю.І. Огляд сучасних тенденцій асортименту футлярів для оптичних окулярів і формування номенклатури показників якості.....	495
МАТВІЙЧУК С.С., СЕДОУХОВА Є.В., БОКОЧ М.П. Застосування методу «зорових ілюзій» при розробці інноваційних рішень молодіжного одягу.....	496
ПАВЛІЙ І.М., КОЗАРЬ О.П. Аналіз ринку та огляд основних торгових марок модельного жіночого взуття.....	498
ПОЛУДА С.Н., ПОПОВА А.І. Сучасні підходи до організації робочих місць у швейних потоках.....	499
ПОШТАК І.В., ФОРДЗЮН Ю.І. Аналіз споживчого ринку рюкзаків з представленням номенклатури показників якості рюкзака для сучасної молоді.	501
РОМАНЮК Т. В., БІЛЕЙ-РУБАН. Н. В. Вдосконалення процесу виготовлення жіночого плечового одягу з трикотажу.....	502
РУЦАК В.В., КОВАЛЬ Т.В. Мотивація навчання як фактор розвитку пізнавальних здібностей учнів.....	504
ХІМІЧ В.І., ВІКТОР Т.М., ПРЕДКО М.М. Моделювання шкіряних аксесуарів до вечірньої сукні.....	505
ЧОРБА Л.І., МАТВІЙЧУК С.С. Вплив культури та моди Японії на сучасну світову моду.....	507

ШЕРШУН М.І. Вплив властивостей сучасних матеріалів та їх декорування для виготовлення жіночих комплектів на технологічний процес швейного виробництва.....	509
ШОВКОПЛЯС Л.О., ГЕРАСИМОВ В.В. Інноваційні технології виготовлення одягу на основі систем 3D друку.....	510

РОЗДІЛ 7. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

БОЙЧУК О. А. Матеріальна культура як фактор зовнішнього середовища та її вплив на формування господарського світогляду (на основі фольклорних текстів)	513
ЛЬТЬО Г. Ф. Політична наука в умовах трансформації суспільно-політичних процесів	515
КУХАРЧУК О.С., РОСОЛ Ю. Писемність, зародження історичних знань. Культурні зв'язки закарпатців з населенням українських земель.....	516
МАЛЕЦЬ О.О., МАЛЕЦЬ Н.Б. Кризові явища в сучасній культурі в умовах мультикультуралізму та глобалізації.....	519
ОЛІЙНИК В. В. Українська ментальність в полікультурному дискурсі Карпатського регіону: минуле і сучасність.....	522
ОЛІЙНИК В. В., ГАНГУР Я. І. Великодні ігри в обрядовості українців Закарпаття.....	524
ОЛІЙНИК В. В., ГОЛЯНИЧ А. І. Передріздвяні свята українців Закарпаття – ритуально-магічний аспект.....	526
ПАВКО Я.А. Особливості організації наукових досліджень Норвегії в Арктиці...	528
ПАВКО А.І., КУРИЛО Л.Ф. Теоретико-методологічний інструментарій юридичної психології.....	531
PALLAY K. The examination of the network of students emigrated from Transcarpathia and returned to it.....	533

РОЗДІЛ 1
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ:
ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА

УДК 37.013:821.16.2

АЛМАШІЙ Е. В., ВАСИЛИНКА М. І.
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА О. ДУХНОВИЧА В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

В історії культурно-освітнього руху русинів-українців Закарпаття і Східної Словаччини ХІХ ст. вагоме місце посідає О. Духнович. Він широко відомий як поет, прозаїк, драматург, педагог, автор підручників, історик, етнограф, публіцист. Тривалий час теоретична спадщина і досвід практичної діяльності самобутнього просвітителя карпатських русинів і всього українського народу по-справжньому не доводились до широкої громадськості, і лише в останні десятиліття ХХ ст. поволі, але впевнено, з'являються дослідження, розвідки щодо життя та творчості славетного українця.

Поділяємо думку В. Вихрущ, яка назвала О. Духновича фундатором вітчизняної педагогіки і дидактики. «Він по-новому сформулював основні завдання виховання, по-новому оцінював його роль і значення у розвитку особистості, розв'язував основні проблеми дидактики у напрямку зближення освіти із життям, із потребами українського народу» [4, с.42]. Будитель у своїх поглядах відстоював позиції традиційного українського просвітництва, вважаючи, що за рахунок поширення освіти можна значно поліпшити суспільство.

О. Духнович першим на Закарпатті ввів термін «народна педагогіка» та розробив основи родинного, морального, трудового, естетичного і фізичного виховання. Народність для нього – один з основних мотивів творчості, що полягає в демократизації освіти, тобто у створенні навчання рідною мовою та за національним змістом освіти. Просвітник чітко розмежовував поняття освіченості й вихованості. Якщо знання людини не підкріплені вихованістю, то вона здатна завдати шкоди суспільству. Вихованню відводиться вирішальна роль у формуванні особистості: «Щастие или нещастие человека зависит много раз от рождения, но более от нравственного воспитания» [5, с.23].

Одним із перших педагог вказав на велику роль фізичного виховання, наголосив на винятковому значенні фізичних вправ, обґрунтував необхідність уведення фізкультури до навчального плану. Основним засобом естетичного виховання О. Духнович вважав народнопісенну творчість. Він виступив з новою на той час ідеєю: запровадити у закладах освіти заняття співу. Рекомендував поєднувати естетичне й фізичне виховання, пропонуючи всіх дітей, особливо дівчат, залучати до вирощування квітів; виходив з того, що це облагороджує почуття.

Просвітник зробив помітний внесок у розвиток теорії родинного виховання. Будучи добре ознайомленим з його тогочасним станом, розкрив

причини недостатньої результативності виховного процесу, розробляв шляхи розв'язання цієї проблеми. Висловлював достатньо обґрунтовану думку, що ефективність родинного виховання залежить від його спрямованості зв'язку, школи, сім'ї, усвідомлення кінцевої мети. Будитель наголошував на основних критеріях родинного виховання: дитина має народитися від законного шлюбу, оскільки в кожному роді закодовані на генетичному рівні майбутні її задатки; кожен рід має свої усталені віками поняття честі [1, с.13]. Детально зупинявся О. Духнович на вихованні дитини на початковому етапі її розвитку. Педагог акцентував увагу, що кінцевою метою виховання є збереження нації, а єдино можливий шлях досягнення цього – наука і просвітництво.

Вагоме місце у спадщині педагога належить дидактичним проблемам, серед яких вирізняємо такі: диференціація та індивідуалізація; пристосування освітньої установи до практичних потреб народу; міжпредметні зв'язки; активізація пізнавальних сил дитини; надання навчанню виховного й розвиваючого характеру; велика увага до повторення й закріплень знань; поважливе ставлення до особистості вихователя. У своїх працях просвітитель закликав педагогів працювати над тим, щоб дитина відчувала радість від інтелектуальних зусиль.

Значну увагу просвітитель приділяв проблемі педагогічної майстерності. Хороший педагог – людина, яка має широку освіту та високу культуру, добре обізнана з гуманітарними науками й особливо розбирається в педагогіці. Професійну майстерність педагога О. Духнович розглядав не лише як гуманітарну науку, але також як своєрідне високе мистецтво, збагнути котре повинен кожний учитель, якщо він бажає, щоб його діяльність була успішною. Просвітитель зазначав, що вихователь мусить бути вимогливим до дітей, але водночас по-батьківськи чуйним. Педагог зобов'язаним постійно самовдосконалюватись, його культурно-освітня діяльність не може обмежуватися рамками одного навчального закладу, а має поширюватися й на тих, хто поза ним. Висока місія вихователя передбачає патріотичне виховання молодого покоління з метою підвищення національної свідомості народу.

Отже, педагогічна спадщина О. Духновича надзвичайно велика, багатогранна і актуальна в контексті реформування нової української школи. Цінними для сучасних педагогів є погляди просвітителя, який наголошував, що освіта повинна давати дітям більше реальних пізнань, вона потрібна для справді реального життя, для потреб практичної діяльності.

Література

1. Армунова М. І. Педагогічні ідеї О. В. Духновича / М. І. Армунова // Радянська школа. – 1987. – № 3. – С. 10–14.
2. Гомоннай В. Видатні педагоги України : XIX–XX ст. / В. Гомоннай, В. Росул. – Ужгород : Закарпаття, 2001. – 66 с.
3. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах / Д. Данилюк // Закарпаття. – 2001. – № 5. – С. 65–70.
4. Євтух М. Видатний український педагог і просвітитель О. Духнович / М. Євтух // Педагогіка. – 1998. – № 2. – С. 39–47.
5. Машталер А. В. Педагогічні погляди О. В. Духновича / А. В. Машталер. – Ужгород. – 2004. – № 2. – С. 18–34.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ В ЦЕХАХ РЕМІСНИЧОЇ МОЛОДІ ЗАКАРПАТТЯ У СЕРЕДИНІ ХІХ ст.

Для ремісничої молоді Закарпаття через відсутність шкільного навчання єдиним джерелом знань було навчання в цехах. У середині ХІХ століття серед майстрів цехів переважали неписьменні. Так, у справі нових цехових правил гончарного цеху від 25.09.1848 року було шість власних підписів і десять хрестиків за неграмотних. Із метою усунення цього недоліку для учнів-ремісників запроваджується недільна школа, у якій викладали вчителі народних шкіл католицького, уніатського і реформаторського віросповідання.

Головним у керамічних цехах був майстер, який пройшов триступеневу систему навчання, учень - підмайстер - майстер. Кожний етап навчання вимагав публічного іспиту «зразкового предмета», його оцінювала спеціальна комісія.

До керамічних цехів учні вступали у віці 12-14 років. Перший етап навчання міг тривати від двох до чотирьох років. Усі учні жили у майстра і знаходились на повному його утриманні, тому заробітної плати не отримували. Були цехи, в яких дозволялася робота учня, де вони мали змогу заробити кошти для власних потреб. Окрім навчання, вони виконували всю роботу по господарству, наприклад: носили воду, дрова, забавляли немовля. Якщо майстер запізнювався додому, то учень повинен був іти йому назустріч із ліхтарем і освітлювати дорогу. В обов'язки учня входило чищення інструментів, прибирання майстерні. Окрім цього, він повинен був працювати в полі та на винограднику. Ще одним із обов'язків учня було щосуботи мити ноги своїй господині, тому здебільшого робочий день учня тривав 15-18 годин.

Залишати майстра раніше вказаного терміну навчання без поважної причини учень не міг. У таких випадках порушників повертали і піддали тілесному покаранню. Про учнів, які відлучалися з майстерні на тривалий час і не бажали засвоювати матеріал, не виконували своїх обов'язків, не хотіли виправлятися, майстер змушений був доповідати у головний цех, після чого всі матеріали подавав владі.

Після закінчення першого етапу навчання учень отримував мандрівну книжку і вирушав у мандрівку не менше ніж на три роки іншими містами з метою вдосконалення своєї професійної майстерності. Усі пересування та робота в інших майстрів фіксувалися у мандрівній книзі. Після закінчення цього терміну підмайстер складав іспит і ставав майстром.

Двоступенева навчальна система (учень-підмайстер), давала змогу готувати кваліфіковані кадри для ремісничого виробництва. Кожний майстер працював окремо у своїй власній майстерні. Усі інструменти та матеріал для

виробництва був також власний. Під час роботи майстру допомагали один – два підмайстри та учні.

УДК 376-053.4

АТРОЩЕНКО Т.О., ЗЕЙКАН Т.П.
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Основним змістовим компонентом підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи виступає формування у них елементів теоретичного мислення. Причому, розумові дії, які становлять зміст теоретичного мислення і сформовані ще до початку навчання, повинні бути використані у процесі включення дитини в навчальну діяльність. Елементи теоретичного мислення, складові готовності дітей до школи, забезпечують високу успішність діяльності дитини у початкових класах школи. Основою теоретичного мислення виступає рефлексія.

Рефлексія є однією з необхідних здібностей особистості дитини в період переходу до нового етапу свого життя - навчання у школі. Особливості змісту та підготовки рефлексивних здібностей дітей цього віку вивчені недостатньо. Звідси випливає проблема цілеспрямованого й організованого розвитку рефлексії у старших дошкільників під керівництвом вихователя.

За визначенням психологічного словника, рефлексія (від лат. reflexio – відображення) – процес самопізнання суб'єктом власних психічних станів та дій. Рефлексивність особистості виявляється в її здатності критично оцінювати свої дії та змінювати відповідно до цього мислення і діяльність [1].

На думку А. І. Зязюна, рефлексія - це не просто знання чи розуміння суб'єктом самого себе, а й з'ясування того, як інші знають і розуміють індивіда, його особистісні характеристики, емоційні реакції, когнітивні уявлення [2].

У дослідженнях В. Мухіної поставлено питання про розвиток рефлексії в умовах ігрової діяльності. Рефлексія визначається В. Мухіною як «здатність людини аналізувати свої власні дії, вчинки, мотиви і співвідносити їх із загальнолюдськими цінностями, а також з діями, вчинками, мотивами інших людей» [3, с.131].

В. Слободчиков показав, що дії рефлексивного аналізу реалізуються дитиною у наступних процесах:

1) у процесі мислення як діяльності у вирішенні навчальних завдань. Рефлексія проявляється в усвідомленні і аналізі дитиною основ власних розумових дій. Дане розуміння рефлексії в даний час виступає загальноновизнаним у науковій школі розвивального навчання (В.Давидов, А.З. Зак та ін.);

2) рефлексія виникає і формується в процесі комунікацій дітей при організації навчального співробітництва на заняттях. Дійсно, рефлексія існує як необхідна розумова дія, здійснювана дитиною для координації дій і взаєморозуміння з партнерами по спілкуванню.

3) рефлексія необхідна також для функціонування самосвідомості учня в ході навчальної діяльності. Таким чином, рефлексія виникає і розвивається «при самовизначенні суб'єкта всередині власних уявлень про себе (встановлення внутрішніх орієнтирів і способів розмежування «Я» і «не-Я») [4, с.12].

Рефлексія формується у дітей старшого дошкільного віку в процесі навчальної діяльності. В умовах спеціально організованого розвивального навчання, основу якого складає виконання дітьми повноцінної розгорненої навчальної діяльності, що веде до формування теоретичного мислення, рефлексія формуватиметься раніше, ніж в умовах традиційного навчання. Це, безумовно створює більш широкі можливості для психічного розвитку і використання розумового потенціалу.

Важливим фактором, що впливає на ефективність рефлексії в навчанні, є різноманітність її форм і прийомів, їх відповідність віковим та іншим особливостям дітей. Рефлексія не повинна бути лише вербальною - це можуть бути малюнки, схеми, графіки тощо.

Рефлексія тісно пов'язана з іншою важливою дією - постановкою мети. Формулювання мети свого навчання передбачає її досягнення і подальшу рефлексію усвідомлення способів досягнення поставленої мети.

Отже, рефлексія - це педагогічна проблема, шляхи розв'язання якої полягають у формуванні потреб і мотивів самопізнання, навчанні людини способів самопізнання, розвитку у неї здатності до ідентифікації і рефлексії, здатності підвищувати рівень самоповаги, самоухвалення, долати страхи і вибудовувати захисти тощо.

Література

1. Петровский А.В. Психологический словарь / А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
2. Зязюн І. А. Рефлексія людини в гуманітарній філософії / І. А. Зязюн // Світло. - К., 1998. № 1. - С. 6-9.
3. Мухина В.С. Возрастная психология / В.С.Мухина. – М. : Издательский центр «Академия», 1997. - 432 с.
4. Слободчиков В.И. О возможных уровнях анализа проблемы рефлексивных процессов / В.И.Слободчиков. - Новосибирск, 1986.

УДК 37.016:81-056.264

БАРНА Х.В., ВОЛОШИН Н. В.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ

У дітей із ПМР комунікативні уміння і навички у достатньому обсязі і якості спонтанно не утворюються, і процес їх формування відбувається у більш пізні строки, а дефіцит мовних засобів на подовжений час не дозволяє цим дошкільникам активно включатися у мовленнєве спілкування.

Отже, головним завданням спеціального навчання діалогічного мовлення є оволодіння дітьми навичками мовленнєвого спілкування. Це передбачає

розвиток у них розуміння мовлення оточення, накопичення мовних засобів, засвоєння різних форм спілкування.

Діалог – складна форма соціальної взаємодії. Участь у діалозі потребує складних умінь:

- власно мовленнєві уміння (вступати у спілкування, підтримувати і завершувати спілкування; говорити виразно і в нормальному темпі, користуватися інтонацією діалогу);
- уміння мовленнєвого етикету (звернення, знайомство, привітання, запрошення, прохання, згода і відмова, вибачення тощо);
- уміння спілкуватися у парі, в групі з 3-5 осіб, у колективі;
- уміння спілкуватися для планування сумісних дій, досягнення результатів та їх обговорення;
- невербальні уміння – доречне використання міміки та жестів.

Основною метою роботи з формування і розвитку початкових форм діалогічного мовлення є формування умінь, необхідних для спілкування. Це здійснюється шляхом поступового переходу від ситуативної до контекстної форми мовлення, тобто розвиток спілкування відбувається у відповідності із загально-психологічними закономірностями розвитку мовлення дітей у нормі.

Корекційну роботу розпочинають із розвитку сприйняття дітьми мовлення оточуючих, що здійснюється в процесі практичної діяльності дітей. Використовують усі режимні моменти, ігри, заняття, спостереження, екскурсії. Важливим завданням педагога на початковому етапі є викликати у дітей мовленнєву активність: чи це звуконаслідування, чи слово, чи словосполучення. Але поступово потрібно відмовлятися від звуконаслідувань і вчити дітей правильно називати предмети.

З появою активного мовлення у дітей застосовують такий прийом, як питання - відповідь. Спочатку використовують відображене мовлення дітей, коли педагог називає предмет (ознаку, дію), потім задає питання про його назву. Наступна форма мовлення - самостійні, поки що однослівні відповіді, які у поєднанні із запитаннями за змістовною єдністю можна розглядати як відповіді повним реченням. Найбільш доступні і актуальні для розвитку мовленнєвого спілкування дітей, такі групи питань: Хто це? Що це? Який предмет? Що робить предмет?

Для розвитку мовленнєвого спілкування необхідно сформувати у дітей навички користування спонукальною формою мовлення, яка поступово ускладнюється. Спочатку навчають виражати своє прохання, або речення одним словом: дай, допоможи, пішли тощо; потім словосполученням: дай ляльку, дай ложку, пішли гуляти тощо, і нарешті, реченням. Самостійні висловлювання спонукального характеру виникають у дітей під час звернення як запрошення до сумісної гри, у проханні допомоги тощо.

Коли діти навчаються давати відповіді на запитання і самостійно запитувати, в роботі застосовують коротенькі діалоги описового, або сюжетного характеру (робота за картинкою, сюжетно-рольова гра з лялькою). У

процесі навчання починають застосовувати питання пошукового характеру: Навіщо? Чому? Чим схожі? І також включають їх у діалог.

Під час діалогу відбувається найбільш повний розвиток самостійного мовлення дітей. Діти шукають відповіді на поставлені питання, вирішують пізнавальні завдання. З метою формування вербально- комунікативних умінь на початкових етапах застосовують такий прийом, як моделювання різноманітних ситуацій ігрового сюжетно- рольового спрямування.

Найбільшим досягненням першого етапу навчання є поява у дітей мовленнєвої активності і бажання говорити. Діти під час спілкування починають активно користуватися мовленням, з бажанням відповідають на питання педагога під час заняття, за власного ініціативою вступають до спілкування з дорослим і один з одним. Основні синтаксичні конструкції, якими користуються діти, - слово-речення, словосполучення, проста поширена фраза.

У подальшому дітей навчають цілеспрямованої розмови з певної теми, тобто бесіди. Бесіду використовують тоді, коли діти володіють вже фразовим мовленням. Під час бесіди дитина повинна пригадувати, аналізувати, порівнювати, висловлювати судження, робити умовиводи, а отже - мислити. Разом із мисленням розвивається і мовлення. Формуються діалогічні та монологічні форми зв'язного мовлення.

Література

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш. – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.
2. Логопедія : Підручник, друге видання перероблене та доповнене. / За ред. М.К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово». – 2010. – 672 с.
3. Логопедия / Под ред. Л.С. Волковой, С. Н. Шаховской. – М., 1998.
4. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 288 с.
5. Пахомова Н. Мовленнєва готовність дітей дошкільного віку з тяжкими вадами мовлення // Дефектологія. – 2005. - № 3 – С. 48-50.

УДК 37.016:81-056.264

БАРНА Х.В., ПОЛЛОГІ В.М.
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНТОНАЦІЙНОЇ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ЗІ СТЕРТОЮ ФОРМОЮ ДИЗАРТРІЇ

Формування інтонаційної виразності мовлення є одним з провідних напрямків корекційної роботи з усунення проявів стертої дизартрії. Стерта дизартрія характеризується порушеннями звуковимови і просодичної сторони мовлення: (мовлення монотонне, маловиразне, тембр частіше низький, голос тихий, темп мовлення уповільнений або прискорений), які обумовлені наявністю неврологічної мікросимптоматики.

В основі порушення при цьому розладі можуть лежати легкі залишкові порушення іннервації артикуляційного, голосового, дихального апарату, які виявляються тільки при поглибленому неврологічному дослідженні.

У дітей зі стертою дизартрією порушення просодики впливають на розбірливість, виразність, емоційний малюнок мовлення. У них труднощі використання динамічного, ритмічного і мелодійного наголосів. Становлення інтонаційної системи – складний процес. Його особливість проявляється насамперед у тому, що малюк спочатку сприймає інтонацію оточуючих, а потім реалізує її у власному експресивному мовленні. Згідно з сучасними даними онтолінгвістики, до старшого дошкільного віку у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком інтонаційна система в цілому сформована.

Спочатку формується інтонаційне оформлення розповідних, потім питальних і надалі - окличних висловлювань. Розвиток сприйняття і пізнання висловлювань основних комунікативних типів відбувається у процесі ознайомлення дітей з розповідною, питальною, окличною інтонацією і способами їх позначення.

Інтонація – це основна складова просодії. Інтонація включає в себе декілька акустичних компонентів: тон голосу, його тембр, інтенсивність, або силу звучання голосу, мелодіку, паузи, словесний логічний наголос, темп мовлення. Ці акустичні характеристики інтонації залежать від частоти і амплітуди коливання голосових зв'язок, від ступеня м'язової напруженості органів мовлення, від швидкості зміни артикуляцій, від емоційного тону.

Найбільше значення для теорії інтонації мають роботи Л.В. Бондарко, Е.А. Бризгунової, В.В. Виноградова, А.М. Гвоздева, Л.Р. Зіндер, Л.В. Златоустова, Т.М. Ніколаєвої, Н.Д. Светозарова, І.Т. Торсуєва, Л.К. Цеплітіса, Л.В. Щерби.

Як фонетичне явище інтонація розглядається в різних аспектах: артикуляторному, акустичному, перцептивному, лінгвістичному. Вивчення інтонації в артикуляторному аспекті передбачає виявлення роботи органів мовлення.

Дослідження інтонації в акустичному аспекті розглядається як впливають на слуховий апарат людини коливальні рухи повітряного струменя, в чому проявляються об'єктивні характеристики інтонації: частота основного тону, спектр, інтенсивність і тривалість (Альтман Я.П., Гершуні Г.В., Чистович Л.А.).

Вивчення інтонації в перцептивному аспекті передбачає дослідження тих відповідностей об'єктивних характеристик інтонації, завдяки яким людина сприймає те чи інше значення, що передається інтонацією. Звукові відчуття, що співвідносяться з об'єктивними характеристиками інтонації, - це висота, тривалість, гучність, тембр (Вахтіна Н.Ю.).

У лінгвістичному аспекті під інтонацією розуміється складна єдність мелодійних, динамічних та часових характеристик мовлення. За спостереженнями Зіндер Л.Р. всі компонентти інтонації, крім паузи, обов'язково присутні у висловленні, тому що ніякий її елемент не може бути винесено без будь-якої висоти голосу, сили і так далі. Інтонація становить

другу лінію мовленнєвого звучання. Незалежність інтонації від конкретного лексико-граматичного складу висловлювання дозволяє говорити про відносну її автономність.

Н.І. Жинкін, розглядаючи просодичну організацію мовлення, відзначає, що «натуральна форма реалізації мовлення - звукова. Звук як функція часу змінюється за параметрами: тривалості, основної сили і висоти». Управління цими параметрами в процесі мовлення дослідник називає просодією. А реалізовану сукупність цих параметрів - інтонацією.

Е.А. Бризгунова, аналізуючи співвідношення компонентів інтонації, стверджує, що логічний наголос оформляється у мовленні поєднанням названих компонентів, оскільки на логічних центрах голос змінюється по висоті, силі, темпу, тембру.

У разі недостатньої сформованості інтонаційної сторони мовлення у осіб з мовленнєвою патологією можуть спостерігатися труднощі організації комунікативної діяльності, зниження потреби і ефективності мовленнєвої взаємодії, обмеження комунікативного потенціалу, «збої» в соціально-перцептивній, інтеракційній та комунікативній системах спілкування, що призводять до порушень в сфері міжособистісних відносин.

Література

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш. – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.
2. Златоустова Л. В. Русская просодия в стихе и пении / Л. В. Златоустова // Языкознание в теории и эксперименте. – М., 2002. – С. 240.
3. Жинкин Н. И. Механизмы речи. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958
4. Логопедія : Підручник, друге видання перероблене та доповнене / за ред. М.К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово». – 2010. – 672 с.
5. Логопедия / Под ред. Л.С. Волковой, С. Н. Шаховской, – М.,1998.
6. Тарасун В. В. Стерта форма дизартрії: Діагностика та особливості логопедичної роботи / В.В.Тарасун // Дефектологія. — 1997. — № 4.

УДК 373.3.091.33:004.5.031.42

БИСАГА І. І.
Мукачівська ЗОШ І-ІІІ ст. №13
ЧЕКАН К. В.
Мукачівський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В Концепція Нової української школи зазначено, що шкільна освіта сьогодні має базуватись на нових інформаційно-комунікаційних технологіях та нових освітніх моделях, без яких неможливо реалізувати освітню реформу. Перед початковою школою дедалі нагальніше постає завдання навчити учня самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, вчитися протягом всього життя. Державний стандарт початкової освіти визначає ключові компетентності школярів серед яких: інформаційно-комунікаційна компетентність, здатність мислити неординарно, гнучко, залежно від ситуації,

навчання впродовж життя тощо. Вирішення цієї проблеми можливе в результаті реалізації принципу єдності навчання, виховання та розвитку особистості, спрямованого на формування інтелектуально-творчих здібностей на основі широкого впровадження активних та інтерактивних форм навчання.

Як показує практика, інтерактивні технології навчання сприяють ефективній підготовці молодшого школяра до дорослого життя. Важливо щоб учнібули активними учасником навчального процесу, а не пасивнимиспостерігачами. В освітньому середовищі початкової школи уроки з використанням інтерактивних технологій сприяють розвитку мислення учнів, формують навички роботи в групах, вчать поважати думку іншого та аргументувати свою,робити висновки.

Розробку елементів інтерактивного навчання знаходимо в працях В. Сухомлинського, творчості педагогів-новаторів 70-80-х років – Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, С. Лисинкової, В. Шаталова та ін.. Інноваційні педагогічні технології розглядають І. Дичківська, І. Зязюн, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко, тощо. Науковці розкривають загальні засади педагогічної інноватики, різноманітні аспекти готовності педагога до інноваційної діяльності, знайомлять з новітніми підходами до організації інтерактивного навчання.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Це співнавчання, взаємонавчання, де учень та учитель є рівноправними, рівнозначними учасниками суб'єктами навчання. Під час такого навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими, критично мислити, поважати думку інших, приймати продумані та обґрунтовані рішення.

Застосування інтерактивних технологій ставить нові вимоги до структури уроку. Адже урок без застосування сучасних методик – це урок вчорашнього дня. Для успішного проведення такого уроку необхідно враховувати особливості структури: мотивація, оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів, надання необхідної інформації, інтерактивні вправи, рефлексія та оцінювання результатів. Так, на етапі мотивації можуть бути застосовані такі інтерактивні вправи, як «Криголам», «Вилучи зайве», «Банани», «Скринька скарг». На етапі оголошення – «Морський бій», «Дешифрувальник». На етапі надання необхідної інформації можна використати такі інтерактивні вправи: «Брейнсторм», «Карусель», «Кути», «Гронування», «Кубування», «Діаграми Венна». Для практичного засвоєння навчального матеріалу можна використати такі вправи – «Ажурна пилка», «Пішохідний тур», «Метод Прес», «Обири позицію», «Навчаючи-учусь». Для успішного завершення уроку можна використати такі вправи: «Сенкан», «Інтерв'ю», «Абетковий суп», «Виграш у лотарей». При використанні інтерактивних вправ варто пам'ятати, що будь-яка вправа повинна включати такі обов'язкові етапи: 1) інструкція; 2) дія; 3) рефлексія (осмислення).

Таким чином, процес навчання потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активності в цьому процесі. Ефективного результату при

цьому можна досягти за допомогою використання інтерактивних технологій. Зараз мало пояснити, розповісти, продемонструвати, потрібно виробити вміння самостійно практично діяти, застосовувати індивідуальний досвід та досягнення у нестандартних, творчих, життєвих ситуаціях.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2006. – 192 с.
3. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240с.
4. Сиротинко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Г.О.Сиротинко. – Харків : Видавнича група «Основа», 2003.
5. Химинець В. В. Інновації в початковій школі / В. В. Химинець, М. Ю. Кірик. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 312 с.

УДК 373.3011.3-052:159.943.6

БІЛИЧ О. І., КУЗЬМА-КАЧУР М.І.
Мукачівський державний університет

ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Інтенсивні реформи в освіті, поява нових технологій потребують постійного застосування рефлексійних методик у процесі навчання підростаючого покоління. Сучасна психолого-педагогічна література наукового та прикладного характеру насичена поняттям рефлексії та похідних від нього: рефлексивність особистості, рефлексивний підхід, рефлексивне управління, рефлексивні ігри та ін. Поняття рефлексії активно використовується не тільки в філософії, методології, а й у педагогіці та психології. Сучасні дослідники В. Анікіна, Н. Гуткіна, С. Степанов, І. Семенов характеризують види рефлексії та галузі її наукового пізнання. Учені С. Кондратьєва, Б. Ковальов розглядають види рефлексії в педагогічному спілкуванні. У межах педагогіки рефлексію досліджували К. Вербова, Ю. Кулюткін, М. Марусинкць, В. Сластьонін, та ін.

Відповідно до психологічних джерел рефлексія – це процес самопізнання суб'єктами внутрішніх актів і станів. Зміст зазначеної дефініції відображає загальнонаукове тлумачення рефлексії та дає можливість виділити такі її ознаки: по-перше – це мисленнєвий процес,направлений на спеціальний об'єкт, яким виступає свідомість та психологічні властивості особистості; по-друге – суб'єкт та об'єкт його тотожні, адже суб'єкт, використовуючи свій мисленнєвий потенціал, одночасно його й осмислює. Рефлексія як психолого-педагогічна категорія має певну структуру, що дозволяє оцінити емоційний стан особистості, відновити логіку подій під час певного процесу, зробити аналіз тих труднощів, які виникли в певній ситуації, а також зафіксувати отримані результати як індивідуально, так і в групі. Метод рефлексії – це метод, за умови застосування якого освітнім результатом навчання стає тільки той, що

усвідомлений учнем. Мета рефлексивного методу – методологічний каркас здійсненої предметної діяльності, на основі нього доцільно продовжувати предметну діяльність [3, с. 91]. Разом із тим, в останні роки кількість досліджень, які стосуються безпосередньо застосування рефлексійних методик на уроках у початковій школі збільшилося.

Вступ до школи, за твердженням В. Мухіної, це період, коли дитина відкриває для себе нове місце в соціальному просторі людських відносин. У неї вже достатньо розвинені рефлексивні здібності; переважає домінування мотиву «я повинен» над мотивом «я хочу». Це вік, що передбачає досягнення в новій сфері людської діяльності – навчанні. Навчальна діяльність вимагає від школяра «особливої рефлексії», пов'язаної з розумовими операціями: аналізом навчальних завдань, контролем і організацією виконавських дій, а також контролем за увагою, уявним плануванням і розв'язуванням задач. У нових взаєминах з дорослими і з однолітками дитина продовжує розвивати рефлексивні вміння [2, с. 260-262]. Рефлексія молодшого школяра перетворює учня на суб'єкт навчання; на школяра, здатного самостійно здійснювати навчальну діяльність. Грунтуючись на результатах дослідження Г. Цукерман вважає, що рефлексія в навчальній діяльності переходить від інтерпсихічної форми в інтрапсихічну, суб'єктом рефлексії спочатку є клас, потім – група учнів, потім – сам учень [4]. Дослідниця виокремлює три стадії формування рефлексивних умінь молодших школярів: стадія становлення колективної рефлексії; стадія становлення групової рефлексії; стадія становлення індивідуальної рефлексії. Стадія становлення колективної рефлексії збігається з початком молодшого шкільного віку. Суб'єктом рефлексії на цій стадії розвитку є клас, а завдання вчителя – сприяти розвитку спільної навчальної діяльності класу. У процесі формування колективної рефлексії вчитель сприяє розвитку дитячої співпраці, прагне до утворення позиції «МИ – здатні діяти» [4].

У цьому контексті професійна рефлексія педагога визначається як якісна характеристика суб'єкта педагогічної діяльності, що перетворює докільця; носія свідомості й самосвідомості, який усвідомлює специфіку свого професійного «Я», осмислює процес і результати педагогічної діяльності, аналізує стиль своєї діяльності і стиль діяльності учнів, оцінює адекватність обраної стратегії, аналізує і виправляє недоліки з метою підвищення ефективності вирішення творчих педагогічних завдань.

Особливість рефлексії педагогічної діяльності науковцем М. Марусинець визначається наявністю двох суб'єктів діяльності – учня як об'єкта діяльності учіння й водночас суб'єкта пізнання та вчителя як суб'єкта навчальної діяльності й водночас об'єкта пізнання з боку учня. На її думку, рефлексія є основним механізмом педагогічної взаємодії, процесу рефлексивного управління діяльністю учнів, що може реалізуватися за певних умов, коли з одного боку, вчитель буде уявляти й осмислювати картину внутрішнього світу учня, а з іншого – регулювати активність учня та власну самоактивність із метою розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу [1].

На стадії становлення групової рефлексії перед педагогом стоїть мета формування спільної навчальної діяльності в школярів. Суб'єктом рефлексії на цій стадії є група учнів. Завдання педагога – сприяти розвитку такої дитячої співпраці, яка б дала можливість утворити позицію «Ми – ті, хто вчиться». Стадія становлення індивідуальної рефлексії є підсумком успішного становлення першої і другої стадій, які формуються в молодшому шкільному віці. На стадії становлення індивідуальної рефлексії перед учителем стоїть мета – формування індивідуальної навчальної діяльності школяра. Суб'єктом рефлексії на цій стадії є учень. Завдання педагога полягає у становленні рефлексії як індивідуальної здатності школяра. Як свідчать дані літературних джерел [4], на стадії становлення колективної і групової рефлексії вчителю доцільно використовувати такі методи навчання як стимулювання і мотивація навчання, проблемно-пошуковий, метод моделювання, логічні методи, метод контролю та відповідні прийоми: створення проблемних ситуацій; постановка проблемних питань, проблемних завдань, проблемних дослідів.

Рефлексивна діяльність учнів на уроках постає як міркування школярів про те, як проходив процес набуття нових знань, як нова інформація узгоджується з уже відомою, якою є цінність набутої інформації. За умови розуміння рефлексивної діяльності учнів на уроках виникає потреба використання різноманітних інтерактивних вправ та методичних прийомів, спрямованих на осмислення отриманих знань, усвідомлення власних інтересів, досягнутих на уроці результатів тощо.

Ефективність організації активної взаємодії всіх суб'єктів навчально-пізнавального процесу залежить від здатності вчителя рефлексивно ставитися до себе та своєї професійної діяльності, а також його вміння розвивати такі здібності в дітей. Водночас, розвиток рефлексивної культури особистості учня стає можливим за умови створення комфортного навчального середовища.

Література

1. Марусинець М. Професійна діяльність педагога: рефлексивний аспект / М. Марусинець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/43_1/visnuk_4.pdf
2. Педагогічна психологія / За ред. Л.М. Проколіско і Д.Ф. Ніколаєнка. – К. : Вища школа, 1991. – 264 с.
3. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учеб. для студентов психолого-педагогических факультетов вузов / В. С. Мухина – М. : Изд. центр «Академия», 1999. – 456 с.
4. Цукерман Г.А. Виды общения в обучении / Г. А. Цукерман. – Томск : Пеленг, 1993. – 268 с.

ПСИХОЛОГИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Вспомним слова древних мудрецов о том, что нет для человека интереснее объекта, чем он сам и другой человек. Не удивителен интерес студентов к психологическим дисциплинам, как не удивительно и то, что интерес к природе человеческого бытия, условиям его развития и формирования постоянно усиливается.

В настоящее время невозможно осуществление большинства видов деятельности без знания и понимания психологических закономерностей. Человек, не знакомый с психологией как научной дисциплиной, тем не менее пользуется психологическими сведениями, но почерпнутыми из личного жизненного опыта и опыта окружающих его людей, - так называемой житейской психологией. И хотя эти сведения могут способствовать ориентировке в поведении окружающих людей, но в целом они лишены систематичности, глубины, доказательности, а иногда и отрывочно фрагментарны. Отсюда вытекает первая задача психологии как учебной дисциплины – изменить уровень осмысления психологических фактов и жизненных ситуаций (вспомним известное изречение С. Гессена: «Образование – это то, что остаётся в человеке, когда забыты все формулы, определения и правила»). Задачи, решение которых требует психологической компетентности, возникают в той или иной форме во всех сферах жизни общества, определяясь возрастающей ролью человеческого фактора, ибо развитие общества, экономики, образования уже исчерпало экстенсивные возможности своего совершенствования. Понимание этой тенденции общественного развития входит в противоречие с практикой сокращения часов на изучение психолого-педагогических дисциплин в технических вузах. Переориентация на самостоятельную работу студентов, необходимость которой понимается всеми преподавателями, имеет некоторые аспекты, не учитываемые административным управлением образования.

Курс психологии – важная часть в формировании личности будущего специалиста. Эта дисциплина может сформировать следующие личностные качества, умения и навыки: адекватное восприятие окружающей действительности, навыки адекватного поведения и саморегуляции, совершенствование когнитивных функций, мнемических процессов, повышение эффективности делового, межличностного общения, осознанный выбор стиля руководства и лидерства в группе, стиля воспитания и семейных взаимоотношений.

Как нельзя заочно научиться водить автомобиль, так и перечисленные навыки и умения невозможно выработать студенту, опираясь только на теоретические лекционные занятия. Необходимы регулярные практические, индивидуальные занятия под руководством преподавателя для установления

обратной связи, выработки навыков рефлексивного мышления, помощи студенту в обучении приёмам и формам самостоятельной работы. При полном сокращении семинарских, практических и индивидуальных занятий из результатов изучения психологии придется полностью исключить навыки и умения, которые не могут быть выработаны на лекционных занятиях.

Кроме ориентировочной основы действий лекционный курс может выполнять мотивационную функцию, то есть формировать у слушателей мотив дальнейшей самостоятельной работы над литературой и самосовершенствования (при условии определённого характера и формы занятий). Это требует повышения психолого-педагогической компетентности преподавателей, особенно молодых преподавателей из числа выпускников технических ВУЗов. Следовательно, в учебный план аспирантов необходимо включать дисциплины, формирующие психолого-педагогическую компетентность молодого преподавателя.

Адаптация первокурсника в вузе – процесс сложный и для многих болезненный, с ощущением внутреннего дискомфорта и понижением самооценки, изменением реального Я – образа. Этот процесс происходит в организационном плане, дидактическом (выработке навыков самостоятельности в учебе и научной работе) и в социально-психологическом плане. Абитуриенты, поступающие в вуз, не владеют навыками работы с литературой, поэтому на самостоятельную проработку учебной и научной литературы трудно рассчитывать, не обучив первокурсников приёмам и навыкам этой работы. Проблему дидактической адаптации мы можем помочь решить введением курса психологии познавательной деятельности (обучение когнитивным навыкам и умениям совершенствования собственных познавательных психических процессов) под условным названием «Учись учиться».

Проблему социально-психологической адаптации, на наш взгляд, следует решать комплексно: подготовка кураторов первого курса, помощь психолога в их работе, вовлечение первокурсников в работу психологической службы вуза. У нас в академии это такие формы работы, как круглые столы – дискуссионная форма обсуждения злободневных нравственно-этических тем и психологических проблем, волнующих студентов; психологические семинары-тренинги; индивидуальные консультации психологов, регулярные семинары для кураторов 1-го курса, которые проводит куратор психологической службы академии. Таким образом, несомненной является тенденция психологизации образовательного процесса в целом, как и его процессуальных составляющих; обучения, воспитания и развития.

**ПРОБЛЕМА ВИНИКНЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ ЯК ОСНОВНОЇ
РУШІЙНОЇ СИЛИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОДУКТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ**

Виникнення позитивної внутрішньої мотивації важливе завдання для диференціації, інтенсифікації та індивідуалізації навчання іноземної мови в старшій школі. Продукування іноземної мови – складний та тривалий процес, який вимагає значної концентрації, впевненості та високих вмінь мови [1; с.271]. Саме дана компетентність дозволяє підготувати старшокласників до творчої самореалізації та саморозвитку. Зосереджуючи увагу на даному аспекті, набуває вагомості забезпечення позитивної внутрішньої мотивації учнів старших класів при формуванні іноземномовної продуктивної компетентності.

Мета повідомлення – показати важливість виникнення внутрішньої позитивної мотивації при формуванні іноземномовної продуктивної компетентності учнів старших класів.

Мотивація це основний рушій до дії. Ми визначаємо її як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності на уроці іноземної мови, який спрямовується вчителем на мобілізацію морально-вольових, інтелектуальний та фізичних сил учнів, їх активну самостійну роботу та розвиток умінь подолання труднощів у навчанні [4, с.271].

Провідні психологи розмежують поняття внутрішньої та зовнішньої мотивації. Перший вид мотивації означає усвідомлення у необхідності вивчення іноземної мови за для використання у майбутній діяльності. Інший мотиваційний компонент передбачає короткотривалий процес вивчення для використання набутих знань на уроці при спілкуванні.

Під час формування продуктивної компетентності в учнів старшої школи важливо активувати внутрішній мотиваційний механізм, оскільки саме від нього залежить їх готовність у спілкуванні та загальної роботи на уроці [3, с.2]. Наш невеликий досвід викладання іноземної мови в старших класах показав, що в учнів зустрічається низька внутрішня мотивація до продукування іноземної мови, оскільки вони не бачать для себе перспективи її вивчення. Тому завдання вчителя полягає у створенні необхідних умов для виникнення позитивної мотивації.

Ми вважаємо, що саме вчитель іноземної мови має зосереджувати увагу на формуванні внутрішньої мотивації учнів старших класів, оскільки вона:

- сприяє довготривалому утриманню здобутих знань, так щоб учні не потребували проходження додаткових курсів або роботи з індивідуальними консультантами;
- зберігається впродовж усього життя, здійснюючи нові неформальні та індивідуальні форми навчання, наприклад перегляд відео, блогів, журналів на іноземній мові, залученні до інтернет-марафонів, веб-квестів, вебінарів,

іншомовних мобільних застосунків без користування різних зовнішніх мотивувальних чинників [5, с.384].

Провідні зарубіжні вчені та науковці, а саме Б.Г.Вайнер, Р.Г.Грінн, Дж.Дж.Рів, занепокоєні, що сучасні старшокласники мають тенденцію формування лише зовнішньої мотивації, яка проявляється у їх прагненні отримати відмінну оцінку. Вони майже не намагаються отримати користь від процесу продукування мови, тому вчитель як координатор роботи має забезпечувати саме виникнення позитивної внутрішньої мотивації новітніми засобами навчання [4, с.271].

Отже, є підстави зробити висновок, що на кожному уроці іноземної мови під час продукування іноземної мови в старшій школі потрібно створювати умови за для всебічної та повної внутрішньої мотивації учнів: комунікативної, пізнавальної й естетичної, опановуючи розвивальні і пізнавальні смаки, збагачуючи загальний світогляд, прилучаючи до діалогу культур, розвиваючи духовний світ учнів і, найголовніше, здобуваючи практичну мету вивчення іноземної мови у старшій школі – опануванням основам комунікативної компетентності для подальшого використання.

Література

1. Власова О.І. Педагогічна психологія / О.І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400.
2. Занюк С.С. Психологія мотивації / С.С.Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
3. Кондратюк І.Г. Активізація навчальної діяльності учнів на уроці // Англійська мова і література. – 2006. – №15. – С.2
4. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / Л.С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К. : Академія, 2010. – 328с.
5. Савчин М. В. Вікова психологія / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360с.

УДК 371.26:373.3 (477)

БОДНАР І.М.
Мукачівський державний університет

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Важливою складовою освітніх реформ є також удосконалення системи оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Упродовж ХХ століття багатьма педагогами, як теоретиками, так і практиками, проведена робота щодо оновлення й зміни підходів до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, зумовлена соціальними чинниками, структурною та змістовою перебудовою системи освіти в Україні, світовим педагогічним досвідом. Важливими для нашого дослідження є праці вчених, які розглядали окремі аспекти проблеми оцінювання навчальних досягнень школярів – А. Алексюка, Н. Буринської, О. Ляшенка, С. Сухорського, М. Ярмаченка (критерії та норми оцінювання на загальнопедагогічному рівні); Ю. Бабанського, Є. Перовського, Г. Щукіної (принципи оцінювання та вимоги до його здійснення); Ш. Амонашвілі, К. Делікатного, О. Локшиної, В. Онищука, В. Полонського,

О. Савченко, В. Сухомлинського (зміст функцій і завдання оцінювання); Б. Ананьєва, О. Богданової, Л. Занкова, І. Лернера, О. Савченко, І. Якиманської (оцінка як засіб мотивації навчальної діяльності учнів) та ін.

Педагогічна оцінка є багатофункціональною і невід'ємною складовою процесу навчання. Головне її призначення – контролювати хід освітнього процесу, систематичність виконання учнями поставлених завдань, відображати і фіксувати результати навчальної діяльності школярів у відповідних звітних документах, стимулювати учнів, їх пізнавальну активність. Педагогічна оцінка складається з власне оцінки (бал, відмітка, предмети-символи, графічні зображення тощо) та оцінного судження вчителя, самого учня або його однокласників [1, с. 16-17]. Оцінювання здійснюється постійно: під час роботи на уроці, у процесі вивчення вчителем учня, аналізу його відповідей, виконання школярем різного роду навчальних завдань. Особливо важливою є оцінка навчальної діяльності учнів початкової школи як провідної в молодшому шкільному віці, оскільки вона впливає на розвиток і саморозвиток особистості.

У 2011 р. МОН, молоді та спорту України було введено єдину систему критеріїв оцінювання. Апробація змісту початкової освіти визначила його педагогічну і методичну відповідність новим завданням школи і водночас потребу удосконалення результативного компоненту. Зокрема, посилення практичної спрямованості навчання, залучення особистого досвіду школярів, оволодіння уміннями застосовувати знання в нових ситуаціях тощо. Розв'язання цих завдань зумовило доопрацювання змісту на засадах компетентнісного підходу, який передбачає особистісно-діяльнісний вимір результатів навчання кожного учня, що підвищує його зацікавленість і відповідальність. Відповідно до цього змінюються процес контролю і оцінювання результатів навчальної діяльності школярів.

Результати компетентнісного підходу виявляються у компетенціях і компетентностях. Освітня компетенція є сукупністю взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня відносно певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно і соціально значущої продуктивної діяльності. Компетенція – це суспільна норма, вимога, яка сама по собі не є характеристикою індивіда. Нею вона стає у процесі засвоєння і рефлексії учня, перетворюючись у компетентність. Компетентність – складне особистісне утворення, що інтегрує відповідно до вимог певної діяльності знання, уміння, навички, особистий досвід її виконання, ставлення до процесу і результату, вона створює передумови для активних самостійних дій [3, с.122-123]. Отже, компетентність не зводиться тільки до знань, окремих умінь і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості. Із врахуванням світового досвіду і потреб розвитку української школи у вітчизняній педагогіці визнано три види компетентностей, які характеризують результати навчання на засадах компетентнісного підходу: ключові, міжпредметні і предметні.

Однак із введенням компетентнісного підходу до стандарту початкової освіти виникають певні труднощі в орієнтації оцінювальних критеріїв. Оцінна діяльність – це один з етапів навчального процесу, й учень також має бути

активним у ньому, а не споглядати осторонь, як учитель виставляє оцінки. Особливо це стосується початкової школи, де рефлексія є психологічним новоутворенням молодших школярів. Самооцінка власної навчальної діяльності значно прискорить процес розвитку рефлексії учнів. Вчителю не варто самому все контролювати, перевіряти й оцінювати. Частину повноважень щодо контролю, на думку вченої, необхідно передати дітям. Поступово, у міру навченості, вони оволодівають прийомами самоконтролю, самоперевірки, самооцінки результатів своєї діяльності на різному предметному змісті, орієнтуючись на певні опори (зразок, схема, алгоритм тощо). Якщо ці вміння поєднуються з потребою самоконтролю, це прямий стимул до володіння різними видами рефлексії (інтелектуальної, емоційної), без якої суб'єктності учіння не буде. Не менш важливо, що така суб'єктність у навчальній діяльності стимулює відповідальну поведінку дитини поза класом [2, с. 413-414]. Психологи звертають увагу на те, що в значній частині дітей, які приходять до школи, спостерігається завищена самооцінка. Однак випускники початкової школи під впливом системи контролю й оцінки вчителя втрачають упевненість у собі, та їхня самооцінка різко знижується. Поєднання оцінки із самооцінкою також допоможе розв'язати цю проблему.

Література

1. Предик А. Проблема оцінювання навчальної діяльності учнів початкової школи в Україні (50-ті – 90-ті роки ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Аліна Анатоліївна Предик. – К., 2009. – 20 с.
2. Романова І. А. Процес оцінювання в початковій школі / І.А. Романова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – Вип. 28 (81). – С.413-420.
3. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання : Підручник / О.Й.Фізеші . – К. : Кондор-Видавництво, 2014. – 390с.

УДК 378:37.011.3-051:001.891

БУРЧ І. М., ЛАЛАК Н. В.
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасні освітні реформи спрямовані на підвищення якості і доступності навчання, на виховання людини, яка відповідає потребам ХХІ століття – ініціативної, самодостатньої та творчої, оскільки ми живемо в той час, коли життя спонукає до пошуку ефективних способів розв'язання проблем, прояву гнучкості мислення, уміння планувати можливий хід подій. Відповідно зростають вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як провідних суб'єктів освітньої діяльності, які в умовах сьогодення виконують роль фасилітатора, модератора індивідуальної освітньої траєкторії розвитку дитини.

Як показує практика, майбутнім фахівцям замало впродовж навчання засвоїти певний об'єм знань та сформувані ряд навичок. Доцільно в процесі фахової підготовки працювати над дослідженнями і розвитком здатностей діяти

в різних типових професійних ситуаціях, накопичувати педагогічний досвід, самостійно розв'язувати завдання, що наближені до майбутньої сфери діяльності.

Цінним для нашого дослідження є модель професійної підготовки майбутнього вчителя за В. Моторіною [3]. Науковець виокремлює основні вимоги до становлення майбутнього педагога. Зокрема: учитель має бути готовий до вирішення широкого спектру професійних завдань, до співпраці з колегами, батьками, учнями; мати перспективу особистісно-професійного розвитку; відповідність професійних якостей до творчої діяльності; уміння бачити недоліки в роботі і знаходити способи їх подолання, критично оцінювати власну діяльність, аналізувати власну практику, перспективно застосовувати набуті теоретичні знання, оперувати результатами як власної дослідницької роботи, так й інших педагогів-практиків та науковців.

Концепцією Нової української школи обумовлено запровадження компетентнісного підходу в освіті. Застосування цього підходу:

- краще підготує до майбутньої професійної діяльності;
- покаже студенту, які риси та вміння необхідні для успішної самореалізації;
- підніме рівень активності та самостійності в здобутті знань і розв'язанні завдань, віру в себе;
- вплине на корекцію вибору сфери діяльності в межах обраної галузі знань [1].

Питання розвитку професійної компетентності вчителя знаходиться в центрі уваги філософів, психологів, педагогів (В. Саюк, М. Криловець, М. Левківський, І. Зимня та ін.). Науковці зазначають, що при організації навчального процесу в закладах вищої освіти потрібно враховувати необхідність формування у майбутніх фахівців предметних компетентностей, спрямування на обрану професію, підвищення інтересу та мотивації творчості.

Завдяки пошуково-дослідницькій роботі майбутній вчитель у процесі фахової підготовки зможе виявити та розвинути ті риси, що допоможуть йому швидко адаптуватися до освітнього середовища сучасної початкової школи. Проблема формування дослідницьких умінь розглянута в працях: А. Баєва, В. Гасимова, Д. Зербіно, А. Леонтовича, М. Лещенко, Л. Пуховської та ін. Напрями дослідницької роботи студентів вивчали: В. Борисова, М. Князян, Є. Спіцин, П. Часакбай та ін.

Пошуково-дослідницьку роботу студентів доцільно організовувати під час проведення практичних та семінарських занять, олімпіад, конференцій, в наукових гуртках, проблемних групах. Ефективними є чимало творчо-пошукових робіт: від написання рефератів, повідомлень до, власне кажучи, написання курсових та магістерських робіт. До речі, у ході таких досліджень необхідно спрямовувати майбутніх педагогів на відхід від стандартної роботи, на реалізацію власних здібностей, нетипове розв'язання поставленої проблеми.

Виконання цікавої роботи, вибраної за власним вподобанням, приведе до вищої вмотивованості, ніж при виконанні типових завдань. До прикладу: дослідити глибше певне питання, про яке зайшла мова на парі і подати його у

вигляді реферату чи повідомлення; провести аналіз письмових робіт студентів-одногрупників та виділити типові помилки і недоліки; розробити консультацію для одногрупників, які отримали малу кількість балів під час певного заходу контролю; проаналізувати та оцінити виступ одногрупника; провести засідання наукового гуртка; порівняти виклад теми у кількох різних підручниках; розробити навчальну тему за умови використання сучасної педагогічної технології.

Таким чином, пошуково-дослідницька діяльність студентів є ефективним шляхом формування у них професійних компетентностей. Важливо, щоб така робота мала системний та цілісний характер. Потрібно плекати в студентів потребу постійного професійного пошуку та самовдосконалення. Справжній вчитель формується, перш за все, завдяки власному прагненню рухатись уперед.

Література

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики [Текст] / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. –112 с.
2. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : [монографія] / С.М. Мартиненко. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – 434 с.
3. Моторіна В.Г. Дидактичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів математики у вищих педагогічних навчальних закладах [Текст] : Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / В.Г. Моторіна; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2005. – 45 с.

УДК 373.3:372.83:330.1

ВАРАДІ А. О.
Мукачівський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЕКОНОМІЧНИХ ПОНЯТЬ

У Концепції Нової української школи зазначено, що до ключових компетентностей школярів належать підприємливість та фінансова грамотність. За умов сьогодення, коли вже з перших років життя дитини її оточує економічне середовище, наповнене економічними поняттями і процесами, актуалізуються питання соціалізації та виникає необхідність ознайомлення школярів з проблемами «дорослої» економіки. Саме в початковій школі закладаються засади інтелектуального розвитку дітей, створюються педагогічні та психологічні передумови для формування самостійності мислення, здатності критично оцінювати власні дії, зіставляти різноманітні способи розв'язання проблемних ситуацій, оцінювати їх і вибирати найбільш раціональні, виділяти головне та узагальнювати, застосовувати набуті знання на практиці.

Сучасні дослідження вчених (А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Григоренко, Р. Жадан, К. Курак та ін.) свідчать про необхідність впровадження економічної освіти для дітей молодшого шкільного віку. Науковці наголошують на ролі і значимості економічної соціалізації: знайомства учнів

з ринковими відносинами, економічними уявленнями (працю, гроші, професії, бюджет сім'ї, якості людини-господаря), економічними поняттями та безпосереднім застосуванням їх у різних видах діяльності. Проблеми економічного виховання знаходимо у працях таких учених, як Ю. Васил'єва, Б. Вульфова, Е. Землянської, М. Толстого, Л. Фридмана та ін., які теж зазначали, що економічне виховання доцільно починати як можливо раніше.

Актуальність досліджуваної проблеми економічного мислення молодших школярів визначена реальними соціальними суперечностями, які виникли в соціальних умовах і потребують ефективного і швидкого вирішення: між соціальною значимістю економічного виховання і недостатньою реалізацією даного педагогічного завдання у початковій школі; між необхідністю підготовки вчителя початкових класів до формування економічно грамотної особистості школяра молодшого шкільного віку та нерозробленістю теоретичних засад та організаційно-педагогічних умов системи економічного навчання; між інтересами суспільства у вихованні економічно-досвідченої особистості, що стане підґрунтям для подальшої економічної соціалізації та економічного виховання особистості.

Значні можливості для формування у молодших школярів економічних уявлень та понять закладено у навчальному предметі «Я у світі». Новий за назвою курс введений у інваріантну частину навчального плану для 3-4 класів і охоплює такі теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина у світі», що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів «Я – сім'я – школа – рідний край – Україна – світ». Змістове наповнення предмета зосереджує учнів на усвідомленні суті взаємовідносин людини і суспільства, набутті демократичних цінностей, адекватному випробовуванню різноманітних соціальних ролей, засвоєнні поведінкових еталонів.

У процесі вивчення курсу «Я у світі» молодші школярі мимоволі опановують економічні поняття, вони дізнаються, що таке «наше», «мoje», «гроші», «ціна», «дорого», «дешево», «заробити», «продати», «обмін», «банк», «спадок». Економічна соціалізація формує у дітей молодшого шкільного віку ставлення до різних економічних категорій; розкриває взаємодію людей у сім'ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей з природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства. Уроки «Я у світі» доцільно будувати так, щоб у процесі формування економічних уявлень і понять учні мали можливість розмірковувати, досліджувати, аналізувати життєві ситуації, пропонувати різні шляхи розв'язання проблемних питань, робити висновки. Тоді створюються сприятливі умови для розвитку таких якостей молодших школярів, як пізнавальний інтерес, творча активність і самостійність.

Таким чином, в економічній освіті й вихованні учнів початкової школи беруть участь різні соціальні ланки: школа, сім'я, позашкільні освітньо-виховні заклади, громадські організації, трудові колективи, засоби масової інформації. Однак провідну роль в економічній підготовці підростаючого

покоління відіграє загальноосвітня школа, а в економічному і загальному вихованні – сім'я. Сьогодні важливо гармонійно поєднувати ці ланки, особливо для дітей молодшого шкільного віку.

Література

1. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К. : Богданова А.М., 2009, - С. 146-155.
2. Ткачова Н. І. Формування особистості учня у навчально-виховному процесі. / Н.І. Ткачова. – Х. : Вид.група «Основа»: 2007. – 208 с.
3. Бібік Н.М. Я у світі 3 клас : підруч. для загальноосвіт. навч. закл./ Н.М. Бібік - Х. : Вид.група «Основа», 2013. – 160 с.

УДК 37.037

ВАШ М. Ю., ТОВКАНЕЦЬ Г.В.
Мукачівський державний університет

ТЕХНОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНОЇ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКОВІ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Навчання є одним із основних механізмів та важливою умовою психічного розвитку, а головною характеристикою учіння є оволодіння прийомами розумової діяльності. Процес навчання учня відбувається при взаємодії різних пізнавальних психічних процесів, таких як відчуття, сприймання, мислення, уява, пам'ять тощо. Основним є процес мислення, тому очевидно, що активізувати діяльність учнів означає насамперед активізувати їх мислення. В своїй розумовій діяльності учні досить часто стикаються з різного роду труднощами, які пояснюються здебільшого тим, що в шкільній практиці й досі панує стихійне оволодіння механізмами мислення і немає чіткої, послідовної структури формування та розвитку мисленевих операцій. Важливо, щоб засвоєння перших наукових істин відбувалося з джерел природи, що найвірніше сприяє розвитку особистості.

Варто звернути увагу на технологію колективної розумової діяльності, що визначається як «безперервний процес управління розвитком потреб, здібностей тих, хто навчається». У режимі колективної розумової діяльності всі учасники пов'язані один з одним спільним пізнавальним інтересом. Колектив стає механізмом розвитку особистості. Успіх спільного пошуку визначається інтелектуальними, організаторськими, моральними зусиллями кожного. Навчання ведеться в активній взаємодії з педагогом і між собою. В активному процесі взаємодії педагог прагне виявити як для себе, так і для кожного учня реальні можливості його особистості. Способи організації навчання визначаються необхідністю введення учнів у режим постійно зростаючої активності спільної пізнавальної діяльності, що досягається шляхом неперервності робочого процесу, який складається з певних тактів: введення у проблемну ситуацію: постановка проблеми, колективне обговорення цілей, способів їх досягнень (функція: актуалізація суперечностей, визначення внутрішніх цілей, реальних способів діяльності); робота у творчих мікрогрупах з вирішення проблеми (функція: розв'язання суперечностей, визначення внутрішніх цілей, формування способів діяльності, вироблення індивідуальної та колективної позиції з проблеми, що

вивчається); презентація способу вирішення проблеми мікрогрупами, загальне обговорення, захист позицій (функція: формування колективних і особистих позицій на основі порівняння їх з науковою, вироблення суспільної думки про роботу творчих груп, окремих особистостей, колективу в цілому); рефлексія, постановка нової проблеми – обговорення процесу і результатів вирішення проблеми, невдач і ускладнень, виявлення причин своїх помилок, що приводить кожного учня до нової навчальної проблеми – проблеми усвідомлення засобів власної і спільної розумової діяльності.

Методами творчого вирішення проблеми розвитку розумової діяльності молодших школярів є різні методи, зокрема[1]:

– мозковий штурм – метод короткочасної некритичної генерації ідей для їх подальшого обговорення і вибору найкращого способу вирішення проблеми. Під час генерації ідей забороняється будь-яке їх заперечення, критика. Швидкість і некритичність генерації ідей, взаємний обмін ними, часова обмеженість дозволяють зменшити вплив стереотипів мислення, які звичайно супроводжують розумову діяльність.

– синектика – один із методів організації творчого мислення, стимуляції уяви, вирішення проблем, сутність якого полягає в тому, щоб порівняти об'єкт проблеми з аналогічними в інших сферах і таким чином знайти рішення за аналогією. Мета синектики – спрямувати спонтанну діяльність головного мозку і нервової системи учнів на дослідження і перетворення досліджуваної проблеми.

– метод інверсії зорієнтований на пошук вирішень творчого завдання в нових, несподіваних напрямках, частіше за все протилежних традиційним поглядам та переконанням, які присутні в логіці;

– метод аналізу і синтезу фантастичних ідей – метод аналізу будь-яких нереальних і абсурдних ідей і виділення в них раціонального компоненту, сутність якого полягає у розподілі ситуації на реальну і фантастичну складові з подальшим знаходженням реальних проявів фантастичної складової;

– метод «килимки ідей» дозволяє перейти від аналізу причин того чи іншого явища, через процес пошуку можливих розв'язків аж до особистих заяв/зобов'язань учасників стосовно кроків, які вони зроблять в напрямку розв'язання проблеми, вчить учасників аналізувати ситуацію та причини негативних явищ, творчому пошуку та оцінюванню дій, які будуть служити розв'язанню проблеми;

– метод евристичних запитань, який доцільно застосовувати для збору додаткової інформації в умовах проблемної ситуації, або впорядкування вже наявної інформації в процесі вирішення творчого завдання. Евристичні запитання є додатковим стимулом, формують нові стратегії і тактики вирішення творчого завдання;

– метод «гірлянд асоціацій» передбачає активізацію понятійно-вербальної діяльності суб'єкта шляхом «включення» слів-подразників та включає такі етапи: визначення синонімів об'єкта; довільний вибір випадкових об'єктів; складання переліку ознак випадкових об'єктів; генерування ідеї шляхом приєднання до об'єкта ознак випадково вибраних об'єктів; генерування нових ідей; вибір

альтернативи; оцінка і вибір раціональних варіантів ідей; вибір оптимального варіанта.

Література

1. Гончаров С. М. Креативні методи навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу : навч.-метод. посіб. / [С. М. Гончаров, Т. А. Костюкова, О.М. Губницька та ін.] ; за заг. ред. проф. С. М. Гончарова. – Рівне : ІГУВГП. 2007. – 116 с.

УДК: 372.881.116.12

ВОВКАНИЧ В., ХОМА О. М.
Мукачівський державний університет

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ

Обов'язковим компонентом системи початкової літературної освіти молодшого школяра є творча діяльність. Учні беруть участь у посильній роботі над аналізом твору, який організовується вчителем на уроках класного і позакласного читання, в позаурочний час. Вона передбачає роботу як з урахуванням прочитаного, так і власне авторську творчість.

У Державному стандарті початкової загальної освіти галузі «Мови і літератури» зазначено, що в процесі навчання літературного читання відбувається становлення і розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується любов до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні [1].

На сучасному етапі розвитку початкової освіти дослідженням цієї проблеми займається низка науковців (М. Захарійчук, О. Митник, В. Науменко, О. Савченко та інш.). Відтак, О. Савченко розроблено типи і структуру уроку читання; прийоми розвитку творчої діяльності учнів на уроках літературного читання [3]. В. Науменко запропоновано інноваційні підходи до розвитку літературної творчості молодших школярів. «У центрі уваги на уроці буде дитина, яка навчається осмислювати художній твір як мистецтво слова» [2, с.8].

Для стимулювання творчих здібностей пропонується використовувати такі види завдань: словесне малювання; графічне ілюстрування; творчий переказ; читання за ролями; інсценізація; колективне та індивідуальне складання з допомогою учителя казок, віршів, лічилок, загадок тощо.

Вивчення нами означеної проблеми дало можливість з'ясувати особливості застосування різних прийомів для розвитку в учнів літературної творчості. Наприклад, у 2 класі на основі прочитаного вони виконують низку завдань на розвиток репродуктивної і творчої уяви, ілюструють художні образи малюнками, з допомогою вчителя складають словесні малюнки, паспорт літературного твору та інш. У 3 класі на новому літературному матеріалі продовжується залучення учнів до тих видів творчих завдань, які виконувались у 2 класі, але з ускладненнями. Зокрема, колективно, у групі, індивідуально діти складають сенкани, казки, есе, пишуть творчі перекази. У 4 класі

рекомендовано використовувати словесне малювання та ілюстрування прочитаного, творчий переказ, інсценізацію, складання казок, створення асоціативного куща тощо.

Спостереження за уроками літературного читання, проведення їх дало можливість визначити й інші прийоми розвитку творчих здібностей учнів: доповнення окремих речень ознаками предметів, порівняннями; самостійне доповнення тексту описами предметів, про які розповідається, продовження змісту текстів, перебудова тексту за завданням, складання сенканів тощо. Нами з'ясовано, що під час навчання літературного читання, молодші школярі ознайомлюються з творами художньої літератури різних за жанрами, опановують практичні вміння впізнавати, практично розрізняти їх: казка (народна і літературна), оповідання, повість, байка, малі фольклорні форми (загадка, прислів'я); ігровий фольклор (скоромовка, лічилка, календарно-обрядова поезія тощо). Нами узагальнено методичні прийоми щодо розвитку літературної творчості молодших школярів. Окремі з них:

1.Словесне малювання до окремих епізодів твору, складання літературного паспорта персонажа.

2.Уявлення себе режисером і складання відеопрезентації за змістом прочитаного.

3.Доповнення окремих речень ознаками предметів, порівняннями.

4.Продовження змісту текстів на власний розсуд (власна кінцівка).

5.Творчий переказ прочитаного (зі зміною дійової особи, місця події, з вигаданим описом пейзажу, описом зовнішності людей).

6.Складання асоціативного куща, сенкану, розповіді за аналогією.

7.Продукування діалогів, написання уявного діалогу, який міг би відбуватися між двома героями твору.

8. «Живі малюнки» (один учень читає, інший мімікою ілюструє почуте).

9.Складання розповіді про подальше життя героя, якби він став нашим сучасником.

10.Складання монологічних розповідей за малюнками, за опорними словами.

У процесі дослідження нами розроблено конспекти уроків літературного читання із різними творчими завданнями. Ми акцентували увагу на тому, що художня література як словесний вид мистецтва є важливим засобом формування й розвитку особистості дитини, її світогляду, прилучення до духовних, моральних, естетичних цінностей. Вона виконує комунікативно-естетичну функцію, впливає на розвиток емоційно-чуттєвої сфери дитини, образного мислення, творчої уяви, збагачує її духовним, творчим досвідом. З'ясовано, що розвиткові літературної творчості передують кількаразове читання тексту, смисловий, структурний, художній його аналіз.

Отже, розвиток літературної творчості є необхідною умовою формування літературної компетентності. Засвоєння школярами літературних форм, їх жанрових особливостей організовується з урахуванням пізнавальних можливостей дітей. Під час роботи над змістом художніх творів увага учнів

привертається до того, що перед ними не тільки цікаві пізнавальні тексти, а саме твори словесного мистецтва, що стимулюють до творчості.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – №7. – С. 1– 17.
2. Науменко В. Художній твір як мистецтво слова / В.Науменко // Учитель початкової школи. – 2014. – №4. – С. 8-12.
3. Савченко О. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання / О. Савченко // Початкова школа. – 2016. – №8. – С. 10 –15.

УДК373.3.091.33-027.22:793/796

ВОШКОВЦ А. І., ЛАЛАК Н. В.
Мукачівський державний університет

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Сучасний етап розвитку суспільства висуває нові вимоги до організації освіти. Першочерговим завданням нової української школи є не організація передачі знань школярам, а процес формування у них компетентностей. Як зазначав В. Сухомлинський, накопичення знань само собою не означає впливу їх на особистість дитини. Лише, якщо учень навчиться використовувати ці знання на практиці, якщо вони стануть основою його духовного життя, їх можна вважати основою розумового виховання дитини.

Головною метою навчально-виховного процесу педагог вважав всебічний розвиток особистості. Одним із основних його положень у системі поглядів на сутність навчально-виховного процесу є положення про неповторність кожної дитини. В. Сухомлинський зазначав, що нема нездібних і бездарних дітей, слід поважати в кожному учневі людину, виявляти до нього гуманне ставлення – це означає насамперед розкрити в дитині людську неповторність. Перед сучасними педагогами постає ряд запитань: «Що робити з дітьми, які мають знижену здатність до навчання? Як вчити й виховувати таких дітей?» [5, с.7]. Упоратися із цим завданням можна, на думку В. Сухомлинського, лише за умови використання для навчання й виховання таких дітей тонкого й індивідуального підходу. Цінною для нашого дослідження є думка педагога: «Через казку, фантазію та гру – вірна дорога до серця дитини» [5, с.8].

Ефективність ігрової діяльності в тому, що вона організовує, виховує творчу дитину. У пошуках методики навчання, яка б дала змогу прилучити дітей до активної творчої діяльності, варто звернутися до дидактичної гри. Дидактичні ігри – це ігри, що входять безпосередньо до структури уроку й сприяють засвоєнню, поглибленню й закріпленню навчального матеріалу та є засобом загального розвитку особистості. Видами дидактичних ігор є сюжетно-рольові ігри, ігри-вправи, ігри-драматизації, ігри-конструювання.

Різновидом сюжетно-рольових ігор є театралізовані ігри, які існують із давніх-давен. Заохочуючи дітей до театралізованих ігор, учитель розвиває їх пам'ять, творче мислення, стимулює творчу уяву, фантазію. Такі ігри приносять

величезну користь для становлення характеру дитини, для прищеплення їй найкращих рис, для утвердження себе в суспільстві. З огляду на використання ігор на різних предметних уроках та залежно від виучуваного матеріалу вони поділяються на мовні, математичні, літературні.

Мовленнєвий розвиток молодших школярів завжди був і залишається пріоритетним напрямом роботи початкової школи. Завдяки ігровій діяльності вдається залучити всіх учнів (навіть пасивних) до систематичної розумової праці, дати їм змогу відчувати успіх, повірити у свої сили. Педагогам слід приділяти значну увагу добору та вдосконаленню ігор: виготовляти наочні посібники, вигадувати цікаві ситуації, визначати прийоми та способи, які б пов'язували програмний матеріал із грою. Потрібно навчати дітей правильного спілкування, дотримання правил. Щоб одна й та ж сама гра не набридла, через певний час доцільно вносити в неї деякі зміни, ускладнюючи завдання з урахуванням засвоєння матеріалу, індивідуальних особливостей дітей. Метою кожної гри має бути прагнення сформувати в дітей чіткі мовні уявлення й поняття, виробити міцні навички та вміння, навчити прийомів і способів опанування знань.

Значну роль у структурі уроку літературного читання відіграють літературні ігри. Це словесні, рольові та драматичні ігри, що побудовані на літературному матеріалі, розваги з використанням літератури, які розвивають пам'ять, уяву, фантазію, дотепність і винахідливість школярів. Літературна гра містить величезні можливості: це може бути й засіб аналізу художнього твору, його осмислення, і спосіб оцінки прочитаного, і творчий підсумок вивченого, і метод перевірки рівня засвоєння матеріалу. До літературних ігор за формою проведення належать: інсценізація, вікторина, каламбур, шарада, чайнворд, анаграма, кросворд, ребус, головоломка, криптограма, фігурний вірш. Слід зазначити, що такі словесні ігри, як загадки, шаради, ребуси та інші ми вважаємо літературними за умов, якщо: вони базуються на літературно – художньому матеріалі; їх проведення потребує літературних знань; їх структура відповідає законам дидактичних ігор (має ігровий задум, ігрову дію та ігрове правило). До прикладу, гра «Близнюки – початки» [3, с.5] вчить дітей розумітися в побудові твору, знаходити спільне в різних творах однакового жанру. Грати можуть як окремі учні, так і групи. Учитель дає завдання – пригадати казки, які починаються однаково. Наприклад: «Жили собі дід та баба...». Або пригадати казки, які мають однакову кінцівку.

Отже, без інтересу, подиву, радості не можливе успішне навчання молодших школярів. Цю думку відстоював видатний педагог – гуманіст В. Сухомлинський. Уроки в початковій школі мають бути пронизані грою, але не заради розваги, а навчальною, що потребує виконання складних розумових операцій – аналізу, синтезу. Кількість ігор на уроці слід розумово дозувати. Потрібно продумати й поетапний їх розподіл: на початку, гра покликана зацікавити, організувати дитину; у середині уроку – націлити на засвоєння теми; наприкінці уроку вона може мати пошуковий характер. Але на кожному етапі гра повинна бути цікавою, доступною, охоплювати різні види діяльності учнів.

Література

1. Богачук Л. Захопливий шлях до вершин творчості / Л.Богачук // Початкова освіта. – 2007. – №1. – С. 16-18.
2. Бондаренко Т. Роль гри у формуванні навчальної діяльності / Т.Бондаренко // Початкова освіта. – 2006. – №42. – С. 22-24.
3. Килимиста О. Ігрові прийоми навчання читання / О.Килимиста // Початкова освіта. – 2006. – №20. – С. 3-10.
4. Куріпта В. Дидактичні ігри на уроках / В.Куріпта // Початкова освіта. – 2006. – №20. – С.17-19.
5. Міхелі С. Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського, як концептуальна основа особистісно орієнтованого підходу / С.Міхелі // Початкова школа. – 2003. – №9. – С.5-11.

УДК 37:14:821.161.2

ГАЛЬОВИЧ І. І., ВАСИЛИНКА М. І.
Мукачівський державний університет

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИХОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Г. Сковорода, безсумнівно, один з найвизначніших і найславетніших постатей в Україні. Він – перший український культурний діяч, що здобув міжнародне визнання, а в такий спосіб відкрив Європі і світові українську культуру, засвідчив її довершеність і самобутність. Його педагогічна спадщина є справжнім скарбом української нації. Розкрити цей прецінний скарб в період державотворення в Україні є нашим невідкладним завданням і національним обов'язком. Мало можна назвати таких народних постатей, яким був Г. Сковорода і яких так пам'ятає і поважає народ [3, с.10].

Центральне місце у творчій спадщині філософа посідає проблема людини. Народжується дитина і разом з нею народжується маленький світ, і так важливо для неї відшукати «у всесвітній машині начало». Він радив починати виховання якомога раніше. Хоч і важко пізнати природу маляти, але необхідно вести щоденне спостереження за дитиною, грою, стосунками з навколишніми, за всім її життям. Отже, правильне виховання з перших днів є основою профілактики відхилень у формуванні особистості.

Можемо ствердити, що основою життя Г.Сковороди був гуманізм. Філософ відстоював думку, що за своєю природою людина не зіпсована, добра. Моральні вади, відхилення у поведінці виникають від неправильного виховання, суспільних умов. «Великий просвітитель став першим глашатаєм глибокого гуманізму в Україні», - писав Іван Франко [5, с.15].

Цікавою є ідея у Григорія Сковороди в умінні поєднувати особисті та громадські інтереси. У багатьох творах Г.Сковороди ідеться про виховання «благого серця». Під цим він терміном він розумів людину високих моральних якостей, перекидав місток від морального до інтелектуального виховання, вважаючи, що високі моральні якості людини і добрі почуття та вчинки є результатом істинного знання. Знання і мудрість повинні породжувати добродієність. «...мудрість є справжня мати як інших чеснот, так і скромності...», «шлях до виховання доброго серця лежить через виховання

ясного розуму». Таке виховання повинно бути в душі гуманізму і демократизму, любові до свободи, до вітчизни; воно повинно прищеплювати любов до праці, повагу до людини; воно повинно зміцнювати твердість характеру, уміння переборювати труднощі. Філософ учив: «Куй свій меч! Не забувай, що життя наше – безперервна боротьба»; «Наслідуй пальму! Чим сильніше і безпощадніше тисне скала її корені, тим вище і краще піднімається вона вгору» [1, с. 51].

Г.Сковорода вимагав від батьків серйозного, глибоко-морального ставлення до виховання дитини, цнотливого, порядного життя у родині, усвідомлення своєї відповідальності перед дітьми. Він справедливо ставив успішне виховання у залежність від умов життя і моральності батьків. Успіх виховання, на думку філософа, більшою мірою залежить від природи, вроджених якостей людини. Дехто вважає, що в цьому виявляється обмеженість поглядів Г.Сковороди. Він переконаний, що у вихованні дитини основну увагу треба звертати на серце. «Добре серце, – читаємо у «Благородному Еродії», – є те саме, що вічно текуче джерело, з якого течуть завше чисті струмки або думки» [3, с.206].

Як професійний педагог, Г.Сковорода вносить у сімейне виховання чітко визначені в християнській педагогіці елементи дидактики. Власне, у вихованні дітей як у родині, так і навчальних закладах він дотримувався принципу розвитку мислення особистості. Саме тому філософ і педагог був переконаний, що рушійною силою діяльності людини має бути розум і думка. Водночас він твердив, наше тіло є рабом наших думок і роздумів, і вони підпорядковують його вдень і вночі.

Вершиною розуміння педагогічної духовності Г.Сковороди є вираження ним любові до людей, до дітей, до учнів, так само як і батьків до дітей. Взагалі, основним джерелом духовності у Г.Сковороди є любов, оскільки вона діалектично об'єднує людей, світ, думки, почуття і волю й спрямовує їх у повноводне, глибоке й широке річище людинолюбства або того, що ми ще називаємо гуманізмом.

Отже, як доводить Г. Сковорода, правильно організоване виховання, що полягає у всебічному гармонійному розвитку особистості з урахуванням нахилів і задатків дитини і здійснюється спільними зусиллями батьків, учителів, суспільства, є запорукою правильного виховання. Його педагогічна спадщина – важлива і органічна складова частина багатогранної діяльності філософа, міцно ввійшла в наукову скарбницю нашої вітчизняної педагогіки.

Література

1. Драч І. Григорій Сковорода: Біографічна повість. / І. Драч, С.Кримський, М. Попович. – К., 2004. – 128 с.
2. Матеріали міської науково-практичної конференції до 190-річчя з дня народження Г.С.Сковороди / Канів. Шевченківський національний заповідник. – 2013. – 186 с.
3. Махновець Л. Григорій Сковорода. Біографія / Л.Махновець. – К., 2000. – 234 с.
4. Українська культура : Лекції за ред. Д.Антоновича. – К. : Либідь, 2003. – 646 с.
5. Шевчук В. Ідея простоти в елітарному світогляді Г. Сковороди / В. Шевчук // Україна: Наука і культура. – Вип. 26-27. – К., 2003. – С.17-23.

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

На сьогоднішній день, коли дитину оточують постмодерністичні та еkleктичні зразки культури дуже важко виховати життєві цінності та естетичні смаки. В друкованих виданнях, навіть дитячих, багато жорстокості, вульгаризму та повна відсутність естетики. Сучасні автори мають свої погляди, але для дитини початкової школи, які все сприймають буквально, такі погляди стають не зрозумілими та часто абсурдними. Якщо не розвивати з дитинства естетичні погляди дитини, разом з цим не розвиваються або пригнічуються інші погляди та почуття дитини. Як приклад, переглядаючи мультфільми про тварин, де ті постійно лупцюють один одного і сміються над цим, діти починають ставати жорстокими і вдаривши чи скривдивши когось вони не відчувають співчуття чи своєї провини, адже вони грали у ту ж гру, що і мультгерої, а їм обом було весело від цього.

Саме молодший шкільний вік є необхідною порою для формування естетичних поглядів дитини. В даний період починають закладатися принципи дитячої поведінки, її переконання, комунікативна складова, відношення до інших. Тому перед батьками та вчителем постає досить складна проблема виховання дитини, де головну роль повинно відіграти виховання моральних якостей і не просто їх виховання, але й постійне наслідування. Сьогодні з'явився так званий феномен «подвійного виховання», коли дитина говорить та робить у присутності вчителів та батьків те чого вони очікують від неї, а у середовищі дітей або за відсутності дорослих може нецензурно висловлюватись, ображати інших, вести себе негідно та розпусно [2, с. 10].

Питання естетичного виховання з педагогічної точки зору широко досліджувати видатні діячі вітчизняної педагогіки та освіти, серед них С. Русова, К. Ушинський, П. Каптерев, Е. Водолазова, С. Лисенкова, Е. Михеева. З філософської точки зору дане питання розглядали в своїх наукових працях М. Киященко, Ю. Борев, В. Ядов та І. Гончаров. Естетичне виховання з психологічної точки спробували дослідити І. Кон, Б. Ананьєв, Л. Виготський, Б. Теплов та інші.

Основними орієнтирами у розвитку естетичного виховання мають бути: розуміння на елементарному рівні краси творів мистецтва, любов до природи, вміння милуватися природою у будь-яку пору року, емоційне сприймання художніх видовищ фільмів, театральних вистав, читання художніх творів. Естетичні почуття можна також виховувати засобами трудотерапії: ліпленням, малюванням, декламування віршів, виготовлення аплікації.

До виховання естетичного смаку також відноситься прагнення до охайного зовнішнього вигляду, художнє оформлення класної кімнати, роз'яснення про негарні вчинки та формування елементів культури поведінки.

Звичайно, що кожен вчитель буде обирати самі ті заходи, які найкраще підійдуть до його учнів відповідно до індивідуального розвитку дітей та їх вікових особливостей. Які ж існують засоби виховання естетичного світобачення?

Найперше, це звичайно виховання дітей та їх естетичних смаків за допомогою природи та навколишнього середовища. Кожна пора року має свої кольори, свою музику, свій пейзаж і свій ритм життя, тому таке виховання буде урізноманітнене та захоплююче. Кожен раз милуючись природою дитина буде відкривати та досліджувати для себе щось нове. Дітей при цьому потрібно спрямовувати на відчуття ароматів квітів, на розглядання кольору та форми хмаринок, на будову та забарвлення квітів та дерев, на життя тварин у природі та в господарстві. Такі емоційні враження є найкращими вихователями дитини, адже саме природа є тим середовищем де все доступно і легко пояснити як для дитини, так і дитині іншим.

Твори мистецтва також є важливими та не менш цікавими засобом естетичного виховання. Художні та літературні твори вчать дітей як потрібно чинити в різних життєвих ситуаціях або ж навпаки показують, що їх очікує в разі неправильної поведінки, нетактовного висловлювання чи іншим поганих вчинків. Першими життєвими мудростями стають прислів'я та казки, які в короткій формі ознайомлюють учнів з багатовіковою народною мудрістю і не просто навчають, а й виховують позитивні вчинки та почуття.

Напевне найбагороднішим засобом розвитку естетичних схильностей є музика. Прослуховування, обговорення та виконання музичних творів, звичайно ретельно підібраних відповідно педагогічно-психологічних вимог, дає колосальний потенціал дітям. Це і розвиток мовленнєвого апарату, комунікативної компетентності, і звичайно позитивний заряд емоцій. Музичні твори можна використовувати не тільки на уроках музичного мистецтва, але й під час будь-яких уроків. Розминка на уроці фізичної культури буде вдічі веселіша під рухливу пісеньку з виховним змістом про здоров'я, прослухавши куплетик пісеньки можна на уроці математики скласти задачу про почуте, на уроці української мови виписати почуті іменники, прикметники чи інші частини мови.

Нерозривні між собою залишаються і на сьогоднішній день естетичне виховання та праця. Дитина, яка сама виростила рослину, доглядає тваринку, щось висаджує у ґрунт вже є досить багатою в емоційному плані. Вчителю потрібно просто робити певні корективи спрямовуючи учнів до процесу виховання почуття прекрасного, художніх смаків. Потрібно в першу чергу пояснити естетику праці та важливе значення її результатів для дитини та всіх оточуючих. Тому діти початкових класів на уроках образотворчого мистецтва, трудового навчання виробляють такі речі практична цінність яких перш за все це краса.

Підводячи підсумки можна зробити наступні висновки про те, що виховання естетичних смаків у дитини повинен здійснювати вчитель, який сам має достатній художньо-естетичний рівень розвитку. Щоб здійснювати естетичне виховання учнів початкових класів потрібно залучати дітей до різних

видів мистецтв, збільшувати уявлення дітей про прекрасне, творчо розвивати закладені у дитини від природи здібності та вміння, урізноманітнювати форми та види роботи на всіх уроках та в позаурочний час.

Література

1. Аристова Л. Використання навчально-методичного комплексу "Музичне мистецтво" в естетичному вихованні молодших школярів / Л.Аристова // Мистецтво та освіта. – 2013. - № 3. - С. 10-13.

УДК 378.3+3.3.011.3-051:81

ГОПКО З. М.
Мукачівський державний університет

ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сучасна соціально-економічна ситуація в країні характеризується швидкими змінами у всіх сферах життєдіяльності: розвитком інноваційних процесів, розширенням міжкультурних комунікацій, цінностей і пріоритетів. Школа завжди була, з одного боку, провідником основоположних ідей суспільства і держави, з іншого – «дзеркалом», в якому миттєво відбивалися всі проблеми і протиріччя бурхливих суспільних змін. У свою чергу, вчитель як одна з головних дійових осіб педагогічного процесу завжди опиняється в центрі переломних подій, багато в чому бере на себе відповідальність за успішність вирішення нових завдань, створює умови для максимальної адаптації підростаючого покоління до складних життєвих ситуацій. Саме тому, враховуючи останні зміни та реформи, що відбуваються в освіті, зокрема прийняття нового Державного стандарту початкової загальної освіти, який передбачає формування в учнів компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві, до вчителя висуваються нові вимоги [1].

Проблему компетентісно орієнтованої освіти активно досліджують вітчизняні науковці Н.Бібік, І.Єрмаков, О.Локшина, О.Овчарук, О.Савченко Н.Хоружа та інші. Поняття про лінгвометодичну компетентність як компонент методичної освіти спостерігаємо у дослідженнях таких вчених: О.Анісімова, Р.Боданової, О. Кочетової, О.Лебедевої, Л.Митіної, Т.Гущиної, О. Біляєва та ін. Складниками системи лінгвометодичної освіти майбутнього вчителя початкової школи є принципи, мета зміст, методи, організаційні форми навчання. При цьому система методичної освіти співвідноситься із загальними принципами їхнього функціонування та задовольняє формальні критерії цілісності, стабільності й оглядовості [3, с.24].

Стрижневою категорією, яка пов'язує воєдино всі складники освітньої системи та значною мірою детермінує результати освітнього процесу, є мета як системоутворюючий складник системи лінгвометодичної освіти майбутнього вчителя початкової школи. Головна мета системи методичної освіти майбутнього вчителя полягає в набутті студентом основ методичної компетентності. Вхідження України до європейського простору вищої освіти в контексті Болонського процесу передбачає модернізацію вітчизняної системи

вищої освіти, зокрема відображення загальних цілей європеїзації у змісті національних освітніх систем, зокрема щодо методики викладання конкретних предметів. Тому відповідно до загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти метою лінгвометодичної освіти майбутнього вчителя початкової школи вважається його методична компетентність, що складається з кількох елементів (знань, умінь і навичок, здібностей та психологічної готовності) і тісно пов'язана з рядом інших компетентностей (соціально-психологічною, комунікативною, предметною, інформаційною) та професійно значущими якостями особистості, особливо автономією та креативністю [4, с. 178].

Зміст методичної освіти студентів обумовлюється соціальним замовленням суспільства на розвиток як особистості вчителя початкової школи, так і особистості молодшого школяра засобами мовної культури. Також зміст методичної освіти зумовлюється рівнем розвитку методичної науки, а головне – прогресивними тенденціями її розвитку, оскільки без їх урахування неможливо підготувати вчителя для найближчого майбутнього [2, с.22].

Отже, зміст лінгвометодичної освіти майбутнього фахівця є моделлю системи соціального досвіду в галузі мовної освіти молодших школярів, яка містить:

- підсистему інтегрованих методичних знань про систему й процес мовної освіти молодших школярів та про вчителя початкових класів;
- підсистему методичних умінь здійснення проєктувальної, адаптаційної, організаційної, мотиваційної, комунікативної, дослідницької й контролюючої діяльності щодо мовної освіти дітей;
- підсистему методичних навичок здійснювати проєктувальну, адаптаційну, організаційну, мотиваційну, комунікативну, дослідницьку й контролюючу діяльність щодо мовної освіти учнів у природних умовах;
- підсистему мотивів, зокрема бажання, бути вчителем саме в початковій школі, яким пронизаний кожний із попередніх складників.

Ця модель слугує підґрунтям для системи цілеспрямованої методичної освіти майбутнього вчителя початкової школи у сфері навчання української мови дітей.

Отже, враховуючи останні реформи, що відбуваються в освіті та суспільстві загалом, можемо зробити висновок, що формування лінгвометодичної компетентності у взаємозв'язку з іншими компетентностями є актуальною проблемою, яка вимагає відповідних змін у змісті лінгвометодичної освіти, без яких фахова підготовка педагога є неможливою.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти (від 21 лютого 2018 р. №87): [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>.
2. Жигайло О. Методична компетентність як інтегральна характеристика фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів / О. Жигайло // Молодь і ринок. – 2014. – № 7. – С. 21-25.
3. Лебедева О.В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе: Автореф. дис.

на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец./ О.В. Лебедева. – Общая педагогика, история педагогики и образования. – Нижний Новгород. – 2007. – 24 с.

4. Остапенко Н.М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ / Н.М. Остапенко. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2008. – 330 с.

УДК 373.3.091.322

ГРАБ М., ЛАЛАК Н. В.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

У сучасних умовах державотворення в Україні зростає роль гуманістичного виховання підростаючого покоління. У Концепції Нової української школи зазначено, що соціально активна та духовно багата творча особистість школяра формується в процесі безпосередньої його участі в навчально-виховному процесі, який здійснюється на уроках та в позаурочний час.

Зміни в економіці, ідеології, політиці, моралі нашого суспільства потребують нових підходів до організації позакласної роботи. Відомо, що у такій діяльності особливо яскраво розкриваються природні потреби школярів. Позакласна робота дає змогу дітям виступати в нових соціальних ампулах, займати ролі, які відрізняються від ролі учня, тобто це особлива сфера, де школярі можуть задовольняти особистісні потреби в самоперевірці, самооцінюванні. Це зона активного спілкування, в якій задовольняються потреби в контактах. Вільний час – умова для розширення світогляду, для самостійного творчого пошуку в будь-якій галузі, для поглиблення емоційного сприйняття сучасного життя.

Означене питання знаходиться у центрі досліджень багатьох педагогів, науковців (Б.Андрієвського, Б.Кобзаря, М.Поташника, І.Романова, О.Худякова, П.Щербаня). Керівна роль учителя в організації позакласної роботи висвітлена у працях В.Сухомлинського. К.Ушинський зазначав, що справжній вихователь повинен бути посередником між школою, з одного боку, і життям та наукою – з іншого. На неоціненне значення згуртування колективу у позакласній роботі вказував А.Макаренко. Позакласна робота, за Б.Кобзарем, дозволяє поширити і поглибити знання школярів, зміцнити набуті на уроках навички та вміння, розвинути здібності дітей, задовольнити їх різнобічні інтереси, сформувати самостійність, організувати практичну суспільно корисну діяльність, дозволити.

Шкільна програма, хоч би як вона відповідала потребам часу, не може дати повного обсягу знань, не встигає за науковими відкриттями. Заповнити цю прогалину має система різноманітної за змістом і формами позакласна робота. Позакласна робота є необхідною ланкою в єдиній системі виховання школярів. Вона є багатоплановою, всеохоплюючою. У працях науковців знаходимо, що першою вимогою до організації позакласної роботи є те, що

вона має спиратися на знання, здобуті на уроках, поглиблювати та розширювати їх.

Друга вимога – позакласна робота повинна логічно продовжувати урочну роботу, мати певну систему, врахувати принципи: послідовності, наступності, гуманізації, добровільності, масовості, урахування розвитку індивідуальних особливостей та інтересів учнів, зв'язку позакласної роботи з навчальним процесом, комплексності, захопленості, співтворчості тощо.

Третя вимога – позакласна робота має бути доступною, цікавою, емоційно насиченою, щоб у процесі її проведення розвивалися учнівська творчість, самостійна ініціатива, самовираження, щоб кожна дитина отримувала від участі в ній задоволення та насолоду.

Як показує практика, найоптимальнішими видами позакласної роботи у початковій школі є: пізнавальна, трудова, ігрова, художньо-естетична, спортивна. Пріоритетним є значення ігрової діяльності в житті молодшого школяра. Вона виступає як спеціальна форма колективної діяльності і як її елемент, важливий складник усіх інших видів. Також важливою умовою ефективно організації позакласної роботи в початковій школі є керівна роль учителя. Багатоплановість і багатоваріантність завдань, що постають перед позакласним педагогічним процесом, потребують від сучасного учителя таких якостей, як: уміння впливати не лише на дітей, а й на їхніх батьків, на загальну педагогічну ситуацію в мікросоціумі; уміння працювати в умовах неформального спілкування з позиції неофіційного лідера; уміння бути учасником спільної творчої діяльності, не відділяти себе від школярів, залишаючись їхнім наставником.

Отже, педагогічний процес у позакласній роботі сприяє формуванню у молодших школярів почуття власної неординарності. Діяльність педагога в цьому процесі має бути органічно пов'язана з діяльністю дітей, їх настроєм і внутрішнім станом. Ефективність позакласної роботи визначається появою таких психічних новоутворень, як самостійна творча активність; уміння свідомо та корисно використовувати свій вільний час; підвищення особистісного статусу дитини у колективі; ширший спектр нестандартного мислення, розкриття здібностей.

Література

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : Навчальний посібник / О.Вишневецький. – 3-тє вид., доправ. і доп. – К. : Знання, 2008. – 566 с.
2. Хмель В. Позакласна виховна робота на основі життєдіяльності об'єднання-гри / В.Хмель // Поч. школа. – 2004. – №12. – С. 39–40.
3. Яременко Н. І вчимося, і розважаємося. Форми позакласної виховної роботи / Н.Яременко // Шкільний світ. - № 10. – 2008.
4. Докукіна О. Виховання молодших школярів у сучасній українській сім'ї / О. Докукіна // Початкова школа. – 2007. – №5. – С. 17–21; №6. – С. 6–14.

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТА ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У Національній доктрині розвитку освіти «Україна ХХІ століття» важливим положенням виступає створення умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, яке здатне навчатися впродовж усього життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства, здатне до консолідації української нації, інтеграції України в європейський і світовий простір.

Психологічні аспекти проблеми адаптації студента до навчального процесу розглядалися у працях: Н. Герасимова, В. Демченко, С. Дерев'янку, О. Зотова, В. Кислий, О. Кузнецова, С. Кулик, , В. Мерлін, О. Солодухова, Л. Столяренко, Н. Чайкіна; педагогічні аспекти в працях – Я. Абсалямова, Г. Васильєв, О. Галус, С. Гура, Л. Зданевич, С. Ізбаш, Т. Кухарчук, О. Мороз, В. Петренко, А. Семез, Р. Хмелюк, В. Цибулько, Н. Шевченко, М. Шик.

Процес адаптації студента до навчального процесу має багатofункціональний характер. Згідно з позицією В. Ямницького, адаптація є необхідною умовою і водночас засобом оптимізації людини з природою та соціальним середовищем; сприяє розвитку молодого фахівця і вдосконаленню довкілля; завдяки адаптації формується соціальна сутність особистості; вона є необхідною для оволодіння будь-яким видом діяльності.

Особливість адаптації студента до навчального процесу виявляється в тому, що вона відбувається у вищому навчальному закладі, який виступає підготовчим фактором до майбутньої професійної діяльності.

На думку Л. Столяренка, адаптація є передумовою активної діяльності й необхідною умовою її ефективності [5, с. 544]. О. Галус розглядав адаптацію як складову професійного розвитку майбутніх учителів. Науковець тлумачив адаптацію як цілісний, динамічний, неперервний процес установалення відповідності між сукупним рівнем найактуальніших на даний момент або перспективу професійних потреб та наявним або перспективним рівнем задоволення даних потреб, які визначають неперервний професійний розвиток і активність особистості [1, с. 22].

Передусім зазначимо обставини, що на нашу думку, безпосередньо впливають на адаптацію студентів у вищому навчальному закладі, а саме: провідна роль самостійної роботи студентів під час професійної підготовки у вищому навчальному закладі; відмінності у навчальному процесі між загальноосвітньою школою і вищим навчальним закладом (методи і форми навчання); відмінності у вимогах загальноосвітньої і вищої школи до загальнонавчальної підготовки студентів; відмінності в системах контролю за результатами навчання загальноосвітньої та вищої школи.

Отже, під адаптацією до навчального процесу ми будемо розуміти процес пристосування студента до умов освітнього середовища, взаємодію з навчальним процесом вищого навчального закладу, прийняття та виконання студентом умов, вимог, норм, правил цього середовища та навчального процесу.

Професійна адаптація, як один із видів адаптації, включає в себе оволодіння особистістю професійними знаннями та вміннями, формування професійно значущих якостей особистості та узгодження динаміки професійної соціалізації з динамікою професійних вимог.

За науковою позицією Л. Петльованої, професійна адаптація є процесом здобуття професії, засвоєння знань, умінь і навичок, норм поведінки, способу життя, який відповідає майбутньому фаху. Адаптаційна готовність майбутнього професіонала до професійної діяльності – це володіння ним сукупністю набутих загальних і спеціальних знань, психолого-морфологічних особливостей особистості, що забезпечують ефективне виконання службових обов'язків в умовах майбутньої професійної діяльності [4, с. 10].

На думку О.Мороза, професійна адаптація являє собою складний процес взаємодії особистості з конкретним середовищем професійної діяльності, в результаті якого відбувається повне оволодіння професією, формуються необхідні професійні якості особистості і позитивно змінюється середовище адаптації [3, с. 112]. Науковці І. Кряжевої, О. Зотової визначили, що професійна адаптація є складним та внутрішньо суперечливим процесом «вростання» особистості у різні структурні елементи освітнього середовища, для виконання ним певних функцій [2, с. 43].

Професійна адаптація студента вищого навчального закладу являє собою складний динамічний процес повного освоєння професії й оволодіння педагогічною майстерністю, підвищення його професіоналізму на основі сукупності раніше набутих і постійно поповнюваних знань, навичок, у результаті чого відбувається активна взаємодія як студента, так і викладачів з метою ефективного професійного зростання.

Отже, професійна адаптація сприяє формуванню педагогічної культури, педагогічній майстерності, сприяє володінню педагогічними технологіями і виступає одним із якісних показників готовності до педагогічної діяльності та розвитку його професіоналізму.

Література

1. Галус О. М. Педагогічне управління адаптацією майбутніх вчителів у системі ступеневої освіти : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра. пед. наук: спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / О. М. Галус. – К., 2009. – 59 с.
2. Кряжева И. К. Исследования социально-психологических аспектов адаптации личности / И. К. Кряжева, О. И. Зотова // Методология и методы социальной психологии. – М. : Наука, 1977. – 195 с.
3. Мороз О. Г. Профессиональная адаптация молодого учителя / О. Г. Мороз. – К. : 1998. – 326 с.
4. Петльована Л. Л. Педагогічні основи професійної адаптації студентів-економістів засобами новітніх інформаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд..

пед. наук : спец 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Л. Петольванова. – Хмельницький, 2008. – 20 с.

5. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – 3-е изд., перераб. и доп. – Ростов н / Д : Феникс, 2000. – 672 с. – (Серия : Учебники, учебные пособия). - С. 378.

УДК 908:001.12

ДАЛЕКОРЕЙ О.
Мукачівський державний університет

РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВСТВА ЯК НАУКИ

В Україні відбуваються складні й неоднозначні процеси становлення суспільства з визнанням пріоритету загальнолюдських цінностей. Наразі втрачають вагомість усталені духовні й моральні цінності, що призводить до зниження почуття національної гордості, послаблення патріотичної мотивації молоді.

Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти в Україні ХХІ століття, Державний стандарт початкової загальної освіти в Україні – проголошує освітніми пріоритетами забезпечення гармонійного й різнобічного розвитку особистості, формування в неї цілісної картини світу. У цьому контексті особливого значення набуває Концепція національного виховання, у якій наголошується на важливості передачі молодому поколінню соціального досвіду і багатства духовної культури народу та формування в учнів особистісних якостей громадянина України. Згідно з цією концепцією любов до рідного краю, знання національної психології й характеру народу, культурно-історичних традицій, морально-етичної спадщини, історії і сучасності є одним з найважливіших аспектів готовності вчителя початкової школи до професійної діяльності.

Про необхідність використання місцевого матеріалу в навчально-виховному процесі писали ще А. Дістервег, О. Духнович, Я. Коменський, Ж. Руссо, Й. Песталоцці. Особливо вплив краєзнавчого матеріалу на процеси сприйняття, через органи чуття, прослідковується в працях Я. Коменського. Так, у праці «Мир чувственных вещей в картинках» автор веде діалог між учителем і учнем, в якому розкрив сутність конкретних предметів і явищ найближчого оточення. Змістом книги служить цикл із 150 гравюр, кожна з яких – сукупність предметів, що пронумеровані, а внизу – короткий супровідний текст з тією ж нумерацією, що забезпечує образне сприйняття, накопичення чуттєвого пізнання.

Видатний методист і педагог К. Ушинський реалізував принцип природовідповідності у кількох напрямках. Один із них полягає у глибокому пізнанні природи самої дитини, її анатомії, фізіології, другий – у наближенні змісту й організації педагогічного процесу до природи, третій – в орієнтації виховання на народні звичаї, традиції («Рідне слово») [4, с. 112]. Він теоретично обґрунтував краєзнавчий підхід у навчанні, відстоюючи необхідність озброєння учнів з освітньою і виховною метою конкретними життєвими уявленнями та поняттями на основі спостережень у природі та

навколишньому житті, наполягаючи на необхідності розвивати у дітей «інстинкт місцевості», тобто знання про найближче оточення. К. Ушинський теоретично обґрунтував «батьківщинознавчий принцип» у навчанні і показав велике виховне й освітнє значення вивчення свого краю.

Подальшого розвитку погляди на систему вивчення природознавства в початковій школі знайшли своє відображення в працях О. Герда. Закликаючи давати дітям цілісне поняття про природу, він писав: «В початковій школі немає місця окремим наукам про природу» [1, с. 9]. Йому належить і заслуга введення в педагогічну практику освітніх екскурсій як методу навчання та предметних уроків [1].

На сучасному етапі проблема краєзнавчого вивчення рідного краю досліджується в таких аспектах: підготовка вчителя в системі неперервної педагогічної освіти (Т. Бабакова, Т. Байбара, В. Володько, В. Обозний, О. Тімець); підготовка майбутніх учителів до роботи з тимчасовими дитячими об'єднаннями (Н. Ничкало, Г. Пустовіт); підготовка вчителя до екологічного виховання на краєзнавчому матеріалі (Т. Бабакова, Г. Буковська, С. Глазачев, С. Совгіра); використання краєзнавчого матеріалу в позакласній роботі вчителя (І. Агапова, А. Александров, О. Чиж); виховання учнівського колективу засобами краєзнавства (Г. Веденєєв, Л. Дзюба, М. Качур); використання краєзнавчого матеріалу для розвитку самостійності учнів (В. Буряк), активізації молодших школярів (О. Городників), формування пізнавальної активності підлітків при вивченні рідного краю (О. Бородай, Н. Дрок). Г. Веденєєва, О. Хоружа обстоювали необхідність морально-етичного виховання школярів різного віку на краєзнавчому матеріалі

В останні роки проводяться дослідження, спрямовані на науковий супровід краєзнавчої роботи в початкових класах. Методика туристсько-краєзнавчої роботи з молодшими школярами розглядається М. Рафалюк та Н. Андрощук [3]. Дидактичні умови та методику використання краєзнавчого матеріалу на уроках у початкових класах досліджувала Н. Огієнко [2]. Кузьма-Качкр М.І. розробила систему підготовки студентів педагогічних факультетів до краєзнавчої роботи у початковій школі.

Література

1. Герд А. Я. Избранные педагогические труды / А. Я. Герд ; под ред. Райкова Б. Е. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1953. – 139 с.
2. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка вчителя: теоретичні і організаційно-практичні аспекти / В. В. Обозний ; за ред. проф. Л. Вовк. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 254 с.
3. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. / К. Д. Ушинський. – К., 1983. – Т.1. – 488 с.

РОЛЬ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Оскільки процес освіти в Україні сьогодні знаходиться у стані перетворень і пошуків, то важливою умовою модернізації освіти є підготовка науково-педагогічних кадрів та їхнє професійне вдосконалення. Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер його соціального та духовного життя потребують від вищої школи якісно нового рівня підготовки спеціалістів. Стратегічні завдання та вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти відображені в Державній національній програмі «Освіта»(Україна ХХІ століття), Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Базовому компоненті дошкільної освіти та основних напрямках розвитку вищої освіти України.

Особистість педагога і його професійна підготовка завжди перебуває в центрі уваги науковців. Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Е. Вільчковський, Н. Гавриш, В. Лисенко, М. Машовець, Л. Пісоцька, Т. Поніманська та інші присвятили свої праці проблемі професійної підготовки, розвитку та саморозвитку особистості майбутнього вихователя дітей дошкільного віку, зокрема щодо вдосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах неперервної освіти, різних аспектів фахового становлення майбутнього вихователя.

Якість підготовки фахівців значною мірою залежить від змісту освіти, методів і прийомів навчання, а також організації пізнавальної діяльності.

Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців вимагає актуалізації їх навчально-пізнавальної діяльності, стимулювання до максимально повного розкриття і реалізації внутрішнього потенціалу в професії, використання методів навчання. На основі застосування активних методів навчання, які максимально активізують діяльність і студентів, і викладачів, стимулюють їх до виявлення активності й самостійності, потреб самореалізації та саморозвитку, вважаємо, це питання можливо вирішити.

Активне навчання являє собою таку організацію та ведення навчального процесу, яка спрямована на всебічну активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою широкого, бажано комплексного, використання як педагогічних (дидактичних), так і організаційно-управлінських засобів [1, с. 17].

До основних форм організації, методів і прийомів такого навчання відносимо: проблемну лекцію, лекцію-презентацію, дискусію, «Мозковий штурм», «Круглий стіл», «Ділову гру», конкурс практичних робіт з обговоренням, рольову гру, колективне вирішення творчих завдань, кейс-метод, практичні групові та індивідуальні вправи, моделювання певного виду

діяльності або ситуацій, проектування, обговорення відеозаписів (в т.ч. запис власних дій), тощо.

У процесі засвоєння перших тем з дошкільної педагогіки доцільно проводити лекції-візуалізації (передавання усної інформації у візуальній формі за допомогою мультимедійних засобів), що забезпечує інтелектуальну діяльність студентів. Викладач під час такої лекції використовує демонстраційні матеріали, різні види наочності, які доповнюють словесну інформацію і є носіями змістовної інформації.

Психолого-педагогічні дослідження показують, що наочність не тільки сприяє більш успішному сприйманню і запам'ятовуванню навчального матеріалу, але і дозволяє активізувати розумову діяльність, глибше проникати в сутність досліджуваних явищ (Р. Арнхейм, Е. Артемьєва, В. Якиманська та ін.), показує його зв'язок із творчими процесами прийняття рішень, підтверджує регулюючу роль образу в діяльності людини.

Будь-яка форма наочної інформації містить елементи проблемності. Тому лекція – візуалізація сприяє створенню проблемної ситуації, вирішення якої, на відміну від проблемної лекції, де використовуються питання, відбувається на основі аналізу, синтезу, узагальнення, згортання або розгортання інформації, тобто з включенням активної розумової діяльності. Завдання викладача використовувати такі форми наочності, що не тільки доповнювали б словесну інформацію, але й самі були б носіями інформації. Чим більше проблемності міститься в наочній інформації, тим вищий ступінь розумової активності студента. У візуальній лекції важливі візуальна логіка, ритм представлення матеріалу, його обсяг, майстерність і стиль спілкування викладача з аудиторією [2, с. 71].

Таким чином, позаяк суспільство ставить певні вимоги до кожної професійної діяльності, педагогічної зокрема, постійне покращення процесу підготовки спеціалістів залишається однією із головних тривалих завдань вищої школи України. В умовах активного навчання студент не лише здобуває знання, але й формується як особистість, як фахівець, який володіє високою педагогічною культурою. Застосування активних методів навчання значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє інтелектуальному розвитку майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, можливості думати, спілкуватися, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І.М. Дичківська – К. : Академвидав, 2004. – 320 с.

2. Онофрійчук Л.О. Упровадження інтерактивних технологій навчання у процесі підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку / Л. О. Онофрійчук, М.С. Савченко // Народна освіта. - 2016. - Вип. 1. - С. 69-73. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_11

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема збереження здоров'я дітей є пріоритетним напрямом діяльності держави і розглядається як найбільша соціальна цінність, вирішальний чинник економічного розвитку, конкурентоспроможності країни. У цьому контексті постає нагальна потреба в зміні ставлення населення до власного здоров'я та формування у підростаючого покоління усвідомлення цінності здоров'я.

Дошкільний вік – період життя людини, коли відбувається інтенсивний ріст, розвиток, формування фізичних і психічних якостей, відтак він заслуговує на особливу увагу. За твердженнями О.Кононко, О.Кочерги, здорову особистість необхідно виховувати з моменту зачаття, а далі – народження дитини, особливо активізуючи педагогічний вплив у період дошкільного віку. Оскільки, по-перше, саме на дошкільний вік припадають важливі сенситивні періоди розвитку людини; по-друге, у дошкільників немає суб'єктивних причин для захворювань; по-третє, за даними психологів, у дошкільному віці в процесі активної дитячої діяльності реально виховати свідоме, бережливе ставлення до власного здоров'я [3, с.87].

У дошкільній освіті є достатньо досліджень (Т. Андрющенко, А. Богуш, Г. Беленької, О. Богініч, Є. Вільчковського, Н. Гавриш, О. Дубоград, Н. Денисенко, О. Іванашко, Т. Книш, Н. Левінець, Л. Лохвицької, М. Машовець, В. Нестеренко, Т. Поніманської, С. Юрочкиної та ін.), які присвячені питанням надання дітям знань про здоров'я, формування у дошкільників ціннісного ставлення до власного здоров'я, забезпечення оптимального стану здоров'я, визнання унікальності кожної дитини та забезпечення ефективності її індивідуального розвитку.

Нормативно-правова основа функціонування сучасної системи дошкільної освіти ґрунтується на основних положеннях Конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти», «Про охорону дитинства», інших чинних нормативно-правових актів. Тому серед низки важливих завдань, які постають перед педагогічними працівниками ЗДО, провідними є формування елементарної компетентності про здоровий спосіб життя відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти. Серед фундаментальних засад Базового компоненту дошкільної освіти визначається «компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини» [1, с.4]. У змісті освіти освітньої лінії «Особистість дитини» Базового компоненту дошкільної освіти заявлена «здоров'язбережувальна компетенція», яка передбачає «обізнаність із

будовою свого тіла, гігієнічними навичками за його доглядом; належністю до певної статі; продуктами харчування; основними показниками власного здоров'я, цінністю здоров'я для людини. Уміння виконувати основні рухи та гімнастичні вправи; застосовувати здобуті знання, вміння і навички щодо збереження здоров'я, не зашкоджуючи як власному, так і здоров'ю інших людей. Дотримання правил безпеки життєдіяльності» [1, с.11].

До складових здорового способу життя належать: здібність до рефлексії; стан різних видів простору; раціональне харчування; режим.

Ефективність процесу формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить від відповідної спрямованості виховного процесу, форм та методів його організації. Серед традиційних методів є бесіда, спостереження, роз'яснення, переконання, позитивний і негативний приклади, методи вироблення звичок, методи вправ, контролю й самоконтролю, застосування яких сприяє створенню у дітей мотивації на здоровий спосіб життя. З нетрадиційних для педагогіки методів ефективно діють методи «педагогічної психотерапії», а саме: саморегуляції, рефлексотерапії. Ці методи створюють певну єдність і доповнюють один одного.

Завдання фізичного виховання дітей дошкільного віку поділяють на три групи: Оздоровчі завдання. Формування рухових навичок і умінь, виховання фізичних якостей. Виховання у дітей культурно-гігієнічних навичок і умінь здорового способу життя.

Ця робота може проводитися у формі:

- фізкультурних занять (індивідуальних і групових);
- оздоровчо- профілактичної роботи: вітамінотерапія, загартовування (басейн, ходьба босоніж, полоскання горла солоною водою), фітотерапія;
- систематичне проведення ранкової гімнастики, занять плаванням, рухливих ігор, фізкультхвилинок на заняттях, гімнастики після сну, «Годин здоров'я», логоритмики, пальчикової гімнастики, спортивних свят, дозвіль, розваг, туристичні походи;
- організація різних заходів за участю батьків (з використанням їхнього професійного досвіду медичного працівника, спортсмена);
- ознайомлення батьків з результатами навчання дітей (відкриті заняття, різні загальні заходи, інформація в куточках для батьків та інше). Для дітей і батьків бажано організовувати тематичні виставки малюнків по пропаганді здорового способу життя [2, с.86].

Таким чином, ефективність виховання і навчання дітей залежить від здоров'я. Здоров'я є важливим фактором працездатності і гармонійного розвитку дитячого організму. Оздоровчу спрямованість повинна мати вся організація життєдіяльності дитини в дошкільному освітньому закладі

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – Спецвипуск. – С. 1–29.
2. Пехарева С. В Формування здорового способу життя у дітей дошкільного віку / С.В.Пехарева // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. - 2012. - №1. - С.86

3. Формування здорового способу життя : навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації держ. службовців / [О.Яременко, О.Вакуленко, Л.Жаліло, Н.Комарова та ін.]. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2000. – 232 с.

УДК 303.01

ДРАШКОВІЦІ А. А.

ПВНЗ «Карпатський університет імені Августина Волошина»

ЧИ ВАРТО ГОТУВАТИ ВУЗЬКОГО СПЕЦІАЛІСТА: ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВИЩУ ОСВІТУ УКРАЇНИ

1. Сучасна ситуація в галузі вищої професійної освіти, як в Україні, так і за кордоном, неоднозначна і характеризується пошуком нової оптимальної моделі. Іноді говорять про загальну кризу європейської освіти, вважаючи, що Гумбольтівська система освіти себе вичерпала. Класика Європейської системи освіти – це об'єднання наукового та освітнього компонентів, що формує самодостатній і необхідний інститут соціального оновлення, де наука виступає постачальником технологій, а освіта формує не тільки фахівців, але і громадян країни. Між тим, дослідники соціальних процесів підкреслюють, що «освіта нині втрачає свій колишній соціальний зміст... вона набуває двоякого нового змісту: як засіб досягнення економічного успіху і як інструмент доступу до нових життєвих форм і стилів» [1. Сс. 12 - 14]. Якщо розглядати ситуацію в більш загальному плані, то йдеться про необхідність більшої гнучкості у виробленні життєвих стратегій і здатності відмовитися від одних на користь інших особливо в ситуації відсутності роботи за отриманою спеціальністю.

2. Такий стан справ ставить питання про найбільш зручний характер освіти. Інакше кажучи, це питання про те, чому й як вчити: традиційно завжди йшлося про підготовку вузького фахівця. Між тим, така стратегія можлива і ефективна тільки в рамках стабільної і малодинамічної системи. В ситуації частих змін, нерідко з високим ступенем невизначеності неминуче виникає потреба в зміні орієнтирів. Драматизм становища посилюється тим, що індивіди, як правило, виявляються не суб'єктами, а об'єктами змін: не вони контролюють і формують майбутнє, а майбутнє застає їх, так би мовити, зненацька.

3. За таких обставин постає питання щодо змісту освітніх програм та їх застосування. Якщо весь час переучуватися - значить «забути все, чому тебе вчили раніше», то крім дискредитації освітніх практик і втрати мотивації до навчання нічого в результаті не отримаєш. Необхідно хоча б мінімальне збереження форм наступності як в плані збереження власної ідентичності, так і значущості певної культурної та інституціональної традиції.

Якщо це так, то мова повинна йти не тільки про зміну способів і технологій навчання, але і самої ідеології освіти, а за нею і принципів її організації. Це передбачає, перш за все, здатність подолати стереотипи як тих, хто знаходиться на вершині освітньої піраміди, так і тих, хто знаходиться біля основи. Побутовий прагматизм студентів, переконаних, що якщо цей предмет мені не знадобиться, то і вчити його непотрібно є віддзеркаленням викладача у

вищому навчальному закладі, котрий нічого не бажає знати за межами своєї спеціальності і не схильного до конструктивного діалогу з носіями інших профілів.

4. Звичайно, в даній соціально-культурній ситуації правомірною буде теза про необхідність готувати фахівця широкого профілю. Зрозуміло, що сам профіль потребує вивчення, оскільки не можливо досягнути неосяжне. Перекваліфікуватися з фізика в лірика можливо, хоча і вимагає, напевно, великих зусиль. Перш за все, це установка не на всеосяжне охоплення тематики тої чи іншої області, а на розуміння специфіки певного виду діяльності і вміння нею оперувати. Інакше кажучи, людину необхідно навчити вчитися, розуміти специфіку професії, а не вкласти в неї всю суму інформації, накопиченої за даною спеціальністю.

5. В цьому контексті ідея компетентності набуває свого продуктивного сенсу, оскільки визначає траєкторії і технології навчання, а саме навчання спрямовує на розвиток навичок застосування набутого знання. Як наслідок, це питання про те, які форми освітньої діяльності вважати найбільш адекватними у підготовці фахівця широкого профілю. По-друге, установка на полідисциплінарність абсолютно чужда реальній тенденції щодо мінімізації навчальних дисциплін, які не мають прямого відношення до профілю спеціальності.

6. У підсумок зазначимо, що орієнтація на підготовку фахівця широкого профілю має свої плюси і мінуси. В системі, яка обмежена власними можливостями, вузька спеціалізація може тільки надалі звужувати перспективи, причому саме практичні. Адже усвідомлення, що тебе навчили неактуальним речам, підготували до того, чого вже немає, породжує лише апатію, а відсутність навичок перебудовуватися - набір зовнішніх і внутрішніх напруг у суспільстві.

Література

1. Инновационный университет: Философия - Наука - Управление. XX лет философскому факультету НГУ : Материалы Всероссийской научной конференции / Новосиб. гос. ун-т. Новосибирск, 2013.186 с.

УДК 785.7

ДУДАШ А.М., ТОКАР К.
Мукачівський державний університет

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДИРИГЕНТІВ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ

Мистецтво диригування – справа надзвичайно відповідальна і почесна, пов'язана з керуванням, як професійними так і самодіяльними колективами. Із зростанням професіоналізму хорових колективів постають все більші вимоги перед їх керівниками – диригентами хорів, яким необхідно висока професійна підготовка. Диригування одна з наймолодших музичних виконавських спеціальностей, що сформувалася як самостійний вид лише у другій половині 20 століття, але корінням воно сягає в далекі часи Стародавньої Греції та Єгипту.

Спроби наукового обґрунтування феномену диригентського мистецтва відомі ще з давніх часів, та пройшло багато стадій. Науково-методична література, присвячена мистецтву диригування, складає значний доробок, розгалужений за проблематикою, різноманітний за жанрами та спрямуваннями, вагомий за змістом. Про жоден з видів музичного мистецтва, здається таких суперечливих думок, як про диригування. Саме життя нам дає безліч прикладів які відкидають песимістичні погляди на диригентське мистецтво.

Диригування – це таке саме виконавське мистецтво, як спів, гра на музичних інструментах та інші, але різниця в тому, що диригенти в своїй практиці мають справу із *«живим музичним інструментом»* - хором, тобто велику кількість різних індивідуальностей, які він мусить об'єднати в одну цілість, в один спаяний колектив так, щоб він зазвучав під його руками, як добре настроєний інструмент. Тому кандидат на диригента мусить відзначитися специфічними диригентськими здібностями, які дозволили б йому з успіхом віддаватися цьому дуже складному індивідуальному і відповідальному мистецтву.

Обов'язком диригента є правильна передача ідеї та змісту, керування емоційною стороною виконання, організація структурно-ритмічної сторони, правильне визначення темпів і динаміки, характеру руху музики, фразування, нюансів.

У наш час сучасна шкільна програма з музичного мистецтва, включає таку форму співацького виховання дітей як хорівий спів і тому необхідно, щоб майбутні вчителі музичного мистецтва отримали якісну диригентсько-хорову підготовку в якій входить хорівий спів, диригування, методика роботи з хором та інші. Завданням дисципліни «хорове диригування» - є формування професійних знань та навиків, що дозволятимуть здійснити вокально-хорову роботу в загально освітній школі цим самим допоможе підготуватися студентам до самостійної діяльності в якості вчителя музичного мистецтва, керівника хору. Практика показує, що недостатня увага до навчального процесу-навчання, байдуже ставлення (нехай невимушене) деякими загальними законами фізіології, а також недостатнє опрацювання питань, пов'язаних з початковою постановкою диригентського апарата, не дозволяють виявити технічний і творчий потенціал майбутнього керівника хору, привити йому природню диригентську майстерність, де важливою складовою є те, що вокально-виконавське мистецтво хорового колективу знаходиться в прямій залежності від мануальної техніки.

Практична діяльність керівника хору складається із двох складових: хормейстерської (робота з хором) та диригентської (керування виконанням творів), що ставить цю професію в категорію самих складних виконавських спеціальностей. Обидві складові повинні відповідати високому рівню розвитку, гармонійно виховані, не прирівняти їх, або взаємо замінювати. Слух, мануальна техніка та емоції- три елементи («три кити»), на яких базується техніка керівника хору. Правильне виховання цих елементів має первинне значення для її розвитку. Контролером цього процесу є свідомий контроль над своїми відчуттями при виконанні тих чи інших рухів. З цього фактично починається

оволодіння технікою диригування. Першим завданням є «вслухатися» в свої відчуття; необхідно навчитися перевіряти кожну позицію, позу, положення, рухи.

Спрямованість диригентської волі буває різна: один диригент яскраво виражає ритм, другий мелос, третій – красоту звука. Зосередженість волі на переживання різних елементів музики пов'язана з виникненням творчих домінант. «Закон домінанти» відкрив фізіолог А.А. Ухтомській. Суть його заключається в тому, що при визначенні діяльності (особливо творчого характеру) в корі головного мозку виникає місце стаціонарного збудження (домінанти), який спроможний знівелювати іншу діяльність, посилюючись за рахунок цього. Таким чином, диригентська воля індивідуальна, але в деяких межах піддається вихованню.

Вагомою буде думка про створення загальної творчої домінанти, адже натхнення так само необхідно техніці диригування, як техніка натхненню: природня техніка народжується із природнього натхнення [1].

Дуже важливо для диригента усвідомити свою роль та завдання під час концерту. Необхідно пам'ятати, що саме він повинен вести емоційну сторону виконання, від нього виконавці чекають натхнення. Одна із заповуток натхненого виконання – єдність у розумінні твору диригентом і виконавцями, повне і свідоме прийняття співаками і музикантами диригентського трактування твору. [2]. Отже, диригент у процесі репетицій своїм авторитетом досвідченого музиканта повинен переконати виконавців у необхідності саме такої інтерпретації.

Концертне виконавство – це публічна, ораторська мова хору, яка вимагає від диригента спеціальної режисури, яскравості, висвітлення головних моментів і цікавих деталей, укрупнення їх в ім'я максимальної виразності твору.

Якщо диригент повсякденно виховуватиме в собі необхідні якості для успішного розв'язання цих художніх завдань, якщо постійно турбуватиметься про розширення у своєму колективі музичного світогляду зокрема і мистецького взагалі, якщо він розвиватиме в учасників хору правильні художні смаки, цілеспрямоване і дбайливе ставлення до класичної хорової спадщини і сучасної радянської творчості, якщо багато часу присвячуватиме співу а cappella, втілюючи найкращі досягнення виконавської школи, то, безсумнівно, відкриє перед колективом цікаві й захоплюючі творчі перспективи. Такий хор повністю відповідатиме своєму призначенню – естетичному вихованню і формуванню духовної краси людини.

Література

1. Сивизьянов А. С. Проблема мышечной свободы дирижера хора (начальное обучение) / А.С.Сивизьянов. – М. : Музыка, 1983. – 55 с., нот.
2. Егоров А. А. Теория и практика работы с хором / А.А.Егоров. – Л., 1951.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

У період становлення України як демократичної держави, відродження духовності суспільства проблема громадянського виховання підростаючого покоління набуває особливої актуальності. Для України, як поліетнічної держави, громадянське виховання покликане сприяти формуванню її соборності, яка є серцевиною української національної ідеї. Саме на ґрунті демократичних цінностей, що мають лежати в основі громадянського виховання, можливе об'єднання різних етносів і регіонів України з метою розбудови й удосконалення суверенної, демократичної держави, громадянського суспільства. Відтак, актуальними є наукове обґрунтування і практичне забезпечення нової, за своєю сутністю, системи громадянського виховання, мета якого – сформувати в молоді комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізовувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення української держави.

Історичну ретроспективу, ґрунтовний педагогічний аналіз потреб та можливостей громадянського виховання в період становлення української державності розробили П.Ігнатенко, В.Поплужний та ін. Проблему формування громадянськості як провідної риси особистості досліджено О.Докукіною, М.Задерихіною, Л.Канішевською, Н.Косаревою, В.Мазаєм, Л.Пономаренко та ін. Проблему громадянських цінностей обґрунтовано у працях Л.Бойко, І.Бондаренко, М.Боришевського, Л.Крицької, Н.Чернухи та ін. Детальному аналізу педагогічних засад функціонування громадянської освіти та виховання у вітчизняній шкільній практиці присвячено дослідження Н.Дерев'янка, Ю.Завалевського, В.Іової, О.Киричук, Н.Косаревої, В.Кузя, Т.Мальцевої, В.Оржехівського, А.Розенберга, І.Тараненко, О.Сухомлинської, К.Чорної та ін.

У Державній національній програмі «Освіта» (Україна 21 ст.) вказано, що «Головна мета національного виховання - набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури» [1; с. 2]. Оперативність здійснення школою громадянського виховання зумовлена багатьма чинниками державно-суспільних ситуацій. По-перше, виник «вакуум громадянськості», зник комплекс «радянської людини» і ще тільки-но започатковується комплекс української громадянськості. По-друге, умови економічної кризи вимагають мобілізації можливостей і засобів усіх суспільних інститутів, у тому числі й школи, для заняття і попередження в майбутньому міжгромадянської і міжетнічної конфліктності, громадянської непокори та інших негативних явищ.

Важливо, щоб у випускників школи ще на учнівській лаві виробився імунітет проти зазначених негативних явищ. По-третє, школа здійснює громадянське виховання цілеспрямовано, системно, на відміну від позашкільних закладів, громадських об'єднань, де цей процес відбувається стихійно, без належної змістовно-методичної вибірконості. Тому школа має бути своєрідним теоретичним і методичним центром діяльності всіх суспільно-державних інститутів, які здійснюють громадянизацію підростаючого покоління. громадянськість є складним утворенням психіки і складається з багатьох компонентів, тому громадянське виховання поєднує в собі кілька різновидів виховання – патріотичне, гуманістичне, правове, екологічне тощо [2].

Процес громадянського виховання особистості значною мірою зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють оволодінню системою знань про людину та суспільство. Крім того, оволодіння системою знань формує здатність усвідомлювати місце своєї спільноти серед інших спільнот світу, норми міжнародного спілкування та взаємодії. У Концепції громадянського виховання особистості підкреслюється, що весь освітній процес у закладах освіти має бути насичений різними аспектами громадянського виховання. Проте особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу, а саме: історії, географії, природознавству, суспільствознавству, літературі як українській, так і світовій. До них долучаються й предмети художньо-естетичного циклу, а також ті, що входять до шкільного компонента освіти. Кучинська І. зазначає, що «окрім офіційних навчальних планів, треба визнати важливість неофіційних занять. Вони стосуються упорядкування шкільною громадою і стосунків між її учасниками. Ці стосунки мають втілювати основні цінності і принципи демократичної держави. Класами і школами повинні керувати педагоги, яким притаманні риси, що гідні наслідування. Учні мають відповідати за свою поведінку на підставі розумних і справедливих стандартів, а також поважати права й гідність інших людей, серед них і однолітків» [3]. Сьогодні як ніколи важливо спрямовувати дітей і молодь на вибір громадянсько-національних ідеалів та ціннісних орієнтацій у їхньому житті. Ефективність виховання громадянськості значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, відповідно до якого в структурі особистості виникають і закріплюються передусім ті новоутворення, у «конструювання» яких індивід вкладає свої почуття, власну працю, енергію, конкретну дію, проявляючи цілеспрямовану активність.

Література

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.). – К., 1994. – 62 с.
2. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти : Навчально-методичний посібник / П.Р.Ігнатенко, В.Л.Поплужний, Н.І.Косарева, Н.І.Крицька. – К. : Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.
3. Кучинська І. Громадянське виховання та його значення у сучасному виховному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.net/article1/1902.html>

**ТРАДИЦІЇ РЕДАКТОРСЬКОГО РЕМЕСЛА «ДОБРЕ ТЕМПЕРОВАНОГО КЛАВІРУ»
Й.С. БАХА У ФОРТЕПІАННОМУ ВИКОНАВСТВІ Ф. БУЗОНІ**

У царині фортепіанної спадщини минулого та сучасності існує чимало редакцій та рукописів поліфонічних творів «Добре темперованого клавiру», які являють собою невід'ємну культурологічну та художньо-естетичну цінність в історії мистецтвознавства та виконавського мистецтва.

Опираючись на фундаментальні праці О.Алексєєва, Н.Кашкадамової, Я.Мільштейна, Т.Шабаліної, спробуємо здійснити короткий семантичний аналіз традицій виконання прелюдій і фуг «ДТК» у редакторському ремеслі Ф. Бузоні.

Редакція прелюдій і фуг *Феруччіо Бузоні* була виконана в 1894 – 1987 рр. в Нью-Йорку у Г.Шімера (1 том); внаслідок вона увійшла до складу 20-томного зібрання клавiрних творів Баха, виданого у Брейткопфа і Гертеля в Лейпцігу під загальною редакцією Бузоні, Петрі та Муджеліні. 2 том був опублікований Бузоні тільки в 1916 році, в основному містив тільки теоретичні положення й висновки, його погляди на мистецтво поліфонізму. Редакція Ф. Бузоні була покликана втілити засадничо-нове виконавське трактування цієї музики. Бузоні не тільки вивірив текст (попередньо за кращими виданнями) безперечними виконавськими ремарками, вказівками та рекомендаціями, але й значно збагатив його розширеними коментарями, які не тільки розкривають розуміння ним стилю Баха, але і набувають значення цілої школи розвитку вищої майстерності фортепіанної гри. В цих коментарях викладені послідовні піаністичні принципи самого Бузоні, його погляди на природу фортепіанної гри, технічні проблеми та труднощі і т.ін. Редактор був суворим противником тлумачення музики Баха в руслі розповсюджених тоді різко контрастних манер інтерпретації – епігонсько-романтичної, при якій яскраво можна побачити гнучкі зміни ритміки, що надає виконанню чуттєвого характеру та консервативно-академічного, «об'єктивізованого», залишеного живого та безпосереднього відгуку інтерпретатора на емоційний зміст твору. Виконання Баха, за визначенням Бузоні, повинно бути «великим за планом..., широким та міцним, скоріше жорстким, аніж м'яким» [2].

Інтерпретаційні засади Бузоні у великій мірі були породжені зразком органного звучання. Він пропонував масштабну інтерпретацію, спрямовану на максимально наочне розкриття цілісної форми твору, задля чого відстоював терасовидне планування гучності звуку великими пластами і дотримання стійкості руху безрубатних відхилень. (Ніде правди діти, трактування Баха як, перш за все, органіста – це відгомін романтичної тенденції до монументалізації образу геніального композитора). Та не менш важливою, ніж архітектоніка, була для Бузоні індивідуалізація інтонаційного розвитку мелодійних ліній у поліфонічній фактурі і для її досягнення піаніст застосовував у своїй редакції деталізовану та різноманітну артикуляцію.

Відштовхуючись від «Добре темперованого клавіру», Ф. Бузоні таким чином заклав фундамент у розвитку сьогоднішньої фортепіанної техніки. В циклі поліфонічних творів він переслідував подвійну мету, яку він виклав у «Вступному слові» до видання: «Необхідність у більш повній у всіх відношеннях та стильовій редакції «Добре темперованого клавіру» спонукала автора докласти до досвіду педантичну добросовісність... Справжня обробка переслідує і подальшу ціль – перетворити цей вдячний матеріал в широку за охопленням вищу школу фортепіанної гри...» [5].

У трактуваннях багатьох прелюдій і фуг відчуваються зв'язки з традиціями великого романтичного мистецтва, зокрема Ф. Ліста.

У своїй редакції Ф. Бузоні приділяв значну увагу аналізу форми та структури прелюдій і фуг, тематичним зв'язкам, поліфонічним проблемам тощо. Формальний аналіз нерозривно був пов'язаний з розкриттям образно-емоційного змісту п'єс, поетичні аналогії та порівняння послуговувались не тільки важливим засобом для пробудження творчої фантазії виконавця-інтерпретатора, але й засобом об'єднання в єдине ціле композиційних та інтерпретаційних проблем. Тенденція до масштабного мужнього виконання призвела до зайвої нарочитості інтерпретації та жорсткості звучання, збільшення ролі поп-легатної гри до принципової відмови від «співу на фортепіано». Цей його полемічний демарш у свою чергу породив шалене обурення прихильників наспівного фортепіано, яке засліплювало їх і не давало об'єктивно оцінити загальний сенс редакції Бузоні [1].

Музика Баха була для Ф. Бузоні однією з найважливіших підвалин фортепіанного мистецтва і через те, творчо переосмислюючи бахівську ідею про педагогічне призначення «Добре темперованого клавіру», він трактував цей цикл як універсальну вищу школу фортепіанної гри, виховуючи на матеріалі прелюдій і фуг не тільки глибоке розуміння музики і поліфонічну майстерність, але й найрізноманітніші технічні навички. Однак полемічна спрямованість редакції Бузоні проти романтичного пафосу «елегантної сентиментальності» привела піаніста до деяких перебільшень. Це виявилось не стільки навіть в самих редакціях творів, скільки у різних висловлюваннях редакторської передмови та коментарів. Проте треба підкреслити: редакція Бузоні залишається на сьогоднішній день одним з найвизначніших мистецьких тлумачень музики Баха, яка внесла свій вклад в історію виконання бахівських творів, що не вкладається в жодні стандарти та існує поза стереотипним мисленням в мистецькому континуумі сучасної теорії і практики фортепіанного виконавства.

Література

1. Алексеев О. Історія фортепіанного мистецтва: посібник в 3-х чч. / О.Алексеев. – Ч.1 і 2. – 2-е вид., доп. – М. : Музика, 1988. – 415 с.
2. Кашкадамова Н. Мистецтво виконання музики на клавійно-струнних інструментах: навч. посіб. / Н.Кашкадамова. – Тернопіль : СМП «АСТОН», 1998. – 300 с.
3. Курковський Г. Виконання клавірних творів на фортепіано (Й.С.Бах – ДТК) / Г.Курковський // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського. – 2013. – Вип. 101. – С. 74-109.

4. Мілка А., Шабаліна Т. Цікава Бахіана / А.Мілка, Т.Шабаліна. – 2-е вид., перероб. та доп. – Вип.1. – Спб.: «Композитор», 2001. – 208 с.
5. Мільштейн Я. Добре темперований клавір та особливості його виконання / Я.Мільштейн. – М.: Вид. дім «Класика-XXI», 2004. – 352 с.
6. Фейнберг С. Піанізм як мистецтво / С.Фейнберг. – М.: Вид. дім «Класика-XXI», 2003. – 340 с.
7. Шабаліна Т. Рукописи Й.С.Баха: Ключі до таїнств творчості / Т.Шабаліна. – Спб.: Вид. «Logos», 1999. – 140 с.
8. Швейцер А. Йоганн Себастьян Бах / А.Швейцер. – М.: Вид. дім «Класика-XXI», 2011. – 808 с.
9. Bach J.S. The first twenty-four Preludes and Fugues of Well-Tempered Clavichord / J.S.Bach / revised, annotated, and provided with parallel examples and suggestions for the study of modern pianoforte-technique by Ferruccio B. Busoni. – Band I. – New York: G.Schirmer Inc. – 156p.

УДК 780.616.432:37.015.311

ЗАДОРЖНИЙ І.З., КАЧУР М.М.
Мукачівський державний університет

ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРТЕПІАННОГО РЕПЕРТУАРУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОЇ ГАЛУЗІ

У сучасних умовах визначення шляхів розвитку професійної музичної освіти, музичної педагогіки, технологій музичного навчання, апробації і застосування методик навчання гри на фортепіано, важливим є усвідомлення специфіки використання репертуару, побудованого на жанрах народно-пісенної творчості. У фортепіанній музиці відображається взаємодія різних стилістичних, жанрових та композиційно-структурних принципів, відбувається збагачення змісту, жанрів та форм, що є на сьогодні надбанням музичної культури та важливим предметом музично-педагогічного процесу.

Слід відзначити, що в практиці навчання гри на фортепіано педагоги широко впроваджують вивчення творів М. Лисенка, С.Людкевича, Я. Степового, Л. Ревуцького, В. Косенка, В. Барвінського, Б.Лятошинського, М. Колесси, в яких композитори використовують мелодику, теми та багатожанрову палітру українського музичного фольклору. Цікаву сторінку представляє жанр веснянок, які складають основу ряду фортепіанних творів М.Вериківського («Коло», «Зелений шум», «Ягілочка»).

Різноманітність народно-пісенної творчості зумовила інтенсивне творення жанрового спектру української фортепіанної музики, до яких слід віднести пісню, танець, марш, жанри лірики та епосу (елегія, ноктюрн, поема, балада, легенда) [1, с.307–345]. На основі жанрового підходу відбувається закріплення смислу знакової системи музичної мови, інтонації, метро-ритміки того чи іншого жанру, формування досвіду інтерпретації відповідного змісту фортепіанних творів, що в цілому забезпечує збереження зв'язків з народно-пісенними традиціями народу, усвідомлення нового трактування фольклорних елементів у композиторській творчості.

Безперечно, у фортепіанних творах мелодика, інтонації народної пісні зазнають змін, хоча у змісті та формі зберігаються елементи, що є знаковими для усвідомлення специфіки жанру, самобутності музичного фольклору України. З огляду на це, у процесі фортепіанного навчання можуть актуалізуватися і різні форми патріотичного виховання: засвоєння і поширення духовних цінностей нації, усвідомлення історичних подій, переосмислення та утвердження морально-ціннісних орієнтацій.

Незважаючи на національні відмінності, у народно-пісенних джерелах різних народів багато споріднених рис та особливостей виховного потенціалу.

Цікавим прикладом формування культури толерантності є використання у педагогічному репертуарі фортепіанних творів, що побудовані на елементах фольклору різних народів. Добрим прикладом у цьому є використання фортепіанних творів композиторів Закарпаття (Д. Задора, С. Мартона, В.Теличка і ін.), у творах яких відтворюються своєрідні елементи народно-пісенних інтонацій різних жанрів українського, чеського, угорського та румунського фольклору. У процесі освоєння музичних творів, які побудовані на основі народно-пісенних жанрів, розвивається здатність осмислювати й оцінювати їх тематику, духовні ідеї, морально-етичний зміст, естетичні цінності та ідеали, що допомагає розв'язанню загальної проблематики стосовно формування професійної музичної культури особистості.

Успішність виховного впливу фортепіанного репертуару на формування світоглядних та духовно-естетичних орієнтирів майбутніх фахівців спеціальності «музичне мистецтво» досягається за умови дидактичної спрямованості музично-педагогічного процесу на патріотичні, моральні цінності та збагачення досвіду в контексті виконавсько-творчої діяльності.

На сьогодні значна увага музично-педагогічної думки спрямована на пошук засобів формування компетентностей випускника спеціальності «музичне мистецтво», у чому важлива роль належить використанню виховних можливостей народно-пісенного репертуару, який забезпечує орієнтацію на правильну поведінку, моральні вчинки.

Важливим дидактичним спрямуванням освоєння фортепіанних творів є виявлення інтонаційної природи жанрів, враховуючи їх соціальне призначення, форми побутування музики та особливості інтерпретації.

Таким чином, фортепіанні твори, які побудовані на основі фольклорних джерел, складають важливий матеріал для формування духовно-естетичних ідеалів, збагачення музично-педагогічного та виконавського досвіду, розвитку музичного сприймання, творчої уяви та фантазії, музичних здібностей, емоційного переживання в усвідомленні народно-пісенних інтонацій, ряду інших складових, за допомогою яких формується загальний професійний потенціал майбутніх фахівців у галузі мистецької освіти.

Викладені міркування, аналіз наукових джерел, засвідчують важливість використання в навчальному процесі репертуару, який несе у собі значний резерв дидактичного та виховного впливу на формування духовно-естетичних орієнтацій, національної самосвідомості, патріотизму студентської молоді.

Література

1. Історія української музики, в 6т. – Т.4. [відповід. ред. Л.О.Пархоменко]. – К. : Наукова думка, 1992. - 614 с.

УДК 37.013:81

ІВАНОВА В.В.

Мукачівський державний університет

УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ В ДІАЛОГІЧНОМУ ВИВЧЕННІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Вважаючи, що сенс активності майбутнього педагога в навчальному діалозі полягає не тільки в засвоєнні змісту знакових (текстових) систем педагогічного знання, а й у формуванні через них цілісного бачення, відносин і диспозицій в майбутній професійній діяльності, можна сказати, що ключовою фігурою процесу навчання є майбутній педагог зі своєю вираженою індивідуальністю. Основною умовою його професійного розвитку є свобода у виборі професійно-особистісних цінностей, що реалізується в навчальному діалозі, результат якої полягає в ступені сформованості педагогічної позиції як майбутнього професіонала і умінні її пред'явити.

Співвіднесення результатів теоретичного аналізу особливостей навчального діалогу з практичними напрацюваннями викладання педагогічних дисциплін дозволило виділити ряд умов, які дозволяють успішно виявляти і формувати складові професійної позиції майбутнього педагога: змістовні, організаційно-технологічні та комунікативні.

Змістовні умови. Граючи головну роль в формуванні уявлення про діяльність педагога і навичок професійної активності, комплекс педагогічних дисциплін дає поетапне входження студента в спеціальність. Щоб активно впливати на формування компонентів професійної позиції, зміст педагогічних дисциплін має бути орієнтований на діалог і забезпечувати:

1. Подання майбутнім педагогам цілей і завдань вивчення педагогічних дисциплін як цілісного проекту діяльності по їх становленню як професіоналів.

2. Постановка при проектуванні змісту педагогічних проблем, які задають чіткі аксіологічні орієнтири навчання і майбутньої професійної діяльності, структурування ціннісної канви педагогічних розділів.

3. Включення в зміст педагогічних дисциплін суб'єктивного, персоніфікованого знання.

Організаційно-технологічні умови. Формування професійної позиції - процес, що виникає з початком професійного навчання і не має чіткого закінчення. Завдання педагогічного вузу полягає в створенні максимально сприятливих умов для формування системи професійних цінностей і поглядів:

1. Проектування змісту розділів педагогіки, що передбачає різні види діалогу.

2. Розуміння студентами сутності та цілей навчального діалогу і придбання навичок його ведення.

3. Застосування у вивченні педагогічних дисциплін методів і форм, заснованих на різних видах діалогу.

4. Відмова від пригнобленої, деструктивної ролі контролю і оцінок, зміна критеріїв оцінювання ефективності навчання.

Комунікативні умови. Необхідною вимогою формування комунікативно-діяльнісного компонента професійної позиції є, по-перше, спрямованість викладача вузу на конструктивне спілкування зі студентом в діалозі і готовність до нього; по-друге, вдосконалення професійно значущих якостей особистості студента, що дозволяють підтримати і збагатити навчальний діалог і в повній мірі продемонструвати свої позиції. Визначальними якостями в цьому процесі ми можемо затвердити - комунікативні (як основа продуктивного діалогу), рефлексивні (усвідомлення своїх позицій і смислів), творчі (можливість проявити креативність в рішенні прикладних професійних проблем і аналізі педагогічних ситуацій).

Також навчальний діалог передбачає шанобливе ставлення, толерантність до думки іншого (студента, викладача, автора), емпатійність і відкритість позицій. Висловлювана окремими авторами ідея рівності педагога і учня нерідко вимагає обережності (воно мало ймовірно настільки, наскільки велика різниця в характері, освіті, інтелекті, способі життя та ін.). Мову можна вести про співпрацю, прийнятті іншої думки і права на іншу точку зору, психологічний комфорт, відсутність страху осуду і покарання. Іноді можливість висловити свою позицію по відношенню до досліджуваної педагогічної проблеми, відстояти її важливіше для саморозвитку студента, ніж правильно відповісти на питання викладача [2].

Узагальнюючи виділені умови продуктивності навчального діалогу у формуванні професійної позиції студента можна сказати, що важливим компонентом цього процесу виступає сама особистість викладача (як організатора і керівника освіти). Педагог перестає бути тільки носієм предметно-дисциплінарних знань, інформації, хранителем норм і традицій, а становиться помічником формування і розвитку студента, поважає в ній особистість незалежно від міри його прилучення до знання і створює умови для становлення його поглядів.

Можна стверджувати, що, навчання педагогіці в діалозі веде до зміни у взаємодії викладача і студента. Спостерігається динамічний розвиток, переважає загальне направляюче керівництво викладача, самостійне планування студентом пізнавальної діяльності з переважанням продуктивної рефлексивної позиції і внутрішньої стимуляції. «Очевидно, що гуманістичні умови навчання, ... творча обстановка міжособистісної взаємодії і спілкування «виробляють» один тип особистості, а авторитарно-бюрократична технологія «передачі» інформації - суттєво інший» (А.О. Вербицький) [1, с .67].

В результаті процес формування професійної позиції студента – майбутнього педагога може бути представлений як переломлення в навчальному діалозі знань, досвіду, особистісних якостей і умінь його суб'єктів в процесі освоєння змісту педагогічних дисциплін і виникнення нового, присвоєного студентом знання, вдосконалення його професійно значущих

якостей і умінь, поява осмисленого ставлення до професії і здатності моделювати свою професійну поведінку.

Література

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 204 с.
2. Галицких Е.О. Диалог в образовании как способ становления толерантности / Е.О. Галицких. – М. : Академический Проект, 2004. – 240 с.

УДК 004.5.031.42:81'243

КАДАЩУК А. Р.
Житомирський державний університет
імені І. Франка

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Згідно з новою програмою з іноземної мови, основною ціллю навчання іноземної мови є формування комунікативної компетентності. Досягнення цієї цілі за відсутності природного мовного середовища є непростим завданням, тому зусилля всіх методистів спрямовані на пошук інноваційних технологій навчання, які б наблизили процес комунікації до реального.

Аналіз педагогічної літератури, зокрема робіт М. В. Кларіна, О.В. Киричука, Л. В. Калініної, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Кашлев, Т. Дудкевич, В. Н. Базильова, Н. О. Павленко, Х. Брауна, Д. Бірна та інших показав, що використання інтерактивних технологій є ефективним засобом формування іншомовної комунікативної компетентності, так як вони дозволяють учням спілкуватись в різних режимах – парному, мікрогруповому, командному – та виражати свої комунікативні наміри.

Наші спостереження під час проходження педагогічної практики в школі показали, що найкраще учні запам'ятовують те, що самі говорять і роблять. Саме в процесі інтерактивного навчання учні вислуховують думки один одного та вчителя, формують власну думку, висловлюють її та беруть участь в певному виді діяльності, що свідчить про доцільність їх використання.

Розробленість дослідження. Як було сказано вище, деякі проблеми інтерактивних технологій знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Розглянуто питання суті інтерактивних технологій (Х. Браун, Д. Бірн), їх класифікації (О. Пометун, Л. Пироженко), переваги використання інтерактивних систем онлайн-навчання (Т. Кравчина), корисність інтерактивних методів навчання (О. Іванова-Комарщук), розробка елементів інтерактивного навчання (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, Є. Ільїн, С. Лисенкова), роль інтерактивних технологій у побудові нової освітньої траєкторії учнів (Л. В. Калініна) та інші. Однак, досліджень, присвячених використанню інтерактивних технологій в старшій школі, недостатньо, а саме старша школа є заключним етапом вивчення мови, на якому учні повинні оволодіти нею на рівні B1+.

Метою даної статті є дослідження доцільності використання інтерактивних технологій навчання на уроках іноземної мови в основній школі.

Виклад основного матеріалу. Слідом за М. М. Радишевською ми розуміємо, що інтеракція – це активізація роботи учнів в межах суб'єкт-суб'єктного спілкування, що включає в себе обмін інформацією, формування знань і умінь встановлення міжособистісного контакту, рівноправну участь у спілкуванні і формування толерантного ставлення до різних думок [4, ст. 8].

Інтерактивне навчання - практичний, реальний підхід до освіти. За даними Медичної школи Стенфордського університету, "Інтерактивне навчання активно залучає студентів до боротьби з матеріалом. Це покращує урок для студентів та викладачів. Лекції змінюються на дискусії, а студенти та вчителі стають партнерами в дорозі до отримання знань"[3].

Інтерактивне навчання може набувати багатьох форм. Учні зміцнюють свої навички критичного мислення та вирішення проблем, використовуючи набагато більш цілісний підхід до навчання. Таке навчання може відбуватися по навчальному плану з використанням технології або без них.

Однією з головних цілей вивчення іноземної мови є вміння здійснювати комунікативні акти, вільно спілкуватись іноземною мовою. Навчити учнів комунікації неможливо за допомогою єдиного режиму teacher – class, саме тому інтерактивні технології вважаються більш доцільними в таких випадках. Саме інтерактивні технології сприяють соціалізації учнів, оволодінню суспільним досвідом. Аналіз літератури з даного питання, спостереження за формуванням комунікативної компетентності та наш власний невеликий досвід роботи в школі дозволили нам виділити переваги використання інтерактивних технологій порівняно з традиційними технологіями, які представлено в таблиці 1:

Таблиця 1

Переваги інтерактивних технологій навчання іноземних мов над традиційними технологіями

Традиційні технології	Інтерактивні технології
Обмежена кількість режимів роботи (вчитель – клас)	Велика кількість режимів роботи (в парах, в трійках, в командах, всім класом)
Небажання дітей брати активну участь в навчальному процесі	Підвищення мотивації, створення та підтримка емоційного контакту між учнями
Обмеження розвитку індивідуального творчого потенціалу учнів	Творча співпраця учнів, обмін ідеями і створення креативного продукту
Отримання знань виключно від вчителя	Використання партнера (партнерів у випадку роботи в групі) як джерело нових знань
Вчитель є основним комунікативним партнером учнів.	Вчитель виконує роль консультанта і фасилітатора.
Традиційні технології	Інтерактивні технології
Далеко не всі учні мають час та можливість висловити власну точку зору.	Учні рівноправно беруть участь в іншомовному спілкуванні.
Принцип диференціації навчання не завжди враховується.	Учні мають змогу засвоїти знання відповідно до власних індивідуальних можливостей.
Виклики високорозвиненого інформаційного простору зазвичай не беруться до уваги.	Використання медіаосвітніх, інформаційно-комп'ютерних та смарт-технологій.

Як видно з таблиці, загальною метою використання таких технологій у класі є створення більш обширного спілкування – інтерактивні технології об'єднують студентів у класі та слугують різним стилям навчання, сприяє активній співпраці та залученню учнів до роботи на уроці. Учні спілкуються не лише з вчителем, але й один з одним. Протягом останніх років процес навчання різко змінився, й учні більше не бажають виключно сприймати інформацію від вчителя. Навпаки, тепер зосереджується увага на роботі та участі в групах і командах. Хоча розвиток технологій не несе виняткової відповідальності за цю зміну, вони відіграють визначну роль у підтримці та втіленні цього підходу.

Крім того, використання інтерактивної технологій в класі стимулює поведінку (таку, як вміння працювати у команді), яка необхідна в школі та в інших сферах життя. Для сучасного покоління «цифрових тубільців», наявність та використання технологій є стандартним [2].

Для практичної перевірки ефективності застосування інтерактивних технологій навчання в старшій школі нами було проведено анкетування серед учнів 8-Б класу СЗОШ №12 м. Житомира під час проходження педагогічної практики. Проаналізувавши результати анкетування, ми отримали такі результати, які ми представим у відсотках:

- Відповідаючи на питання «Чи подобається вам спілкуватись на уроці іноземної мови?», 87% учнів подобається спілкуватись під час уроку іноземної мови, 13% - не завжди, а залежно від теми розмови і настрою.

- На питання «Чи вмієте ви спілкуватись англійською мовою?», 75% учнів відповіли, що впевнені, що вміють спілкуватись англійською мовою, 25% учнів вважають, що можуть спілкуватись лише на певні теми і з використанням обмеженого словникового запасу.

- Питання «В яких режимах ви найчастіше ви працюєте в класі?» показало такі результати: 50% учнів відзначили, що більшу кількість часу на уроці вони працюють в режимі вчитель-клас, 50% учнів вважають, що найчастіше вони працюють або з вчителем, або в парах.

- Відповідь учнів на питання «Як ви найкраще засвоюєте матеріал?» була такою: 22% учнів вважають, що найкраще засвоюють матеріал, працюючи в режимі вчитель-клас; 34% учнів вважають найефективнішими поєднання парного й групового режимів навчання; 22% учнів надають перевагу поєднанню режиму вчитель-клас і групового режиму навчання; 11% учнів найкраще засвоюють матеріал, працюючи самостійно (самоопрацювання); 11% учнів обрали поєднання режиму вчитель-клас з парним режимом навчання.

- Даючи відповідь на питання «Які проблеми ви любите обговорювати на уроці англійської мови?», учні дали такі відповіді: особисті – 39% учнів, мистецтво – 23%, морально-етичні – 23%, екологічні – 15%.

- Обираючи відповідь на питання «На вашу думку, чи достатній у вас словниковий запас для спілкування англійською мовою?», учні зазначили: 63% учнів вважають, що мають недостатній словниковий запас для вільного спілкування англійською мовою; 37% вважають, що їм вистачає їхнього словникового запасу.

- Серед найпоширеніших труднощів під час спілкування англійською мовою учні виділили недостатній словниковий запас, можливі граматичні помилки, невміння правильно сформулювати повноцінне речення і висловити свою думку, труднощі в сприйнятті мови інших людей і недостатній досвід спілкування англійською мовою. Це може свідчити про недостатню кількість комунікативних і інтерактивних вправ. Учням також необхідно більше практикуватись у спілкуванні іноземною мовою для того, щоб зменшити страх перед можливими помилками.

- Питання «Під час спілкування англійською мовою мені більше подобається...» дало такі результати: 41% учнів зазначили, що під час спілкування їм більш за все подобається починати розмову; 42% - розвивати тему; 17% учнів найбільш подобається завершувати розмову.

- Завершуючи питанням «Чим зазвичай завершується ваше спілкування на уроці?», 30% учнів зазначили, що зазвичай їхнє спілкування на уроці англійської мови завершується підбиттям підсумків уроку; 30% учнів обрали варіант «самостійною роботою»; 30% учнів вважають, що їхнє спілкування зазвичай завершується отриманням домашнього завдання від вчителя; лише 10% учнів обрали варіант «створення проекту», що свідчить про недостатнє використання вчителем інтерактивних технологій на заключному етапі уроку. Присутній в анкеті варіант «написанням есе» не був відзначений жодним з опитуваних. Учні рідко отримують творчі завдання і не мають змогу практично реалізувати свої комунікативні наміри.

Отримані дані показують, що учні прагнуть спілкуватись і співпрацювати на уроках англійської мови, проте, недостатнє використання інтерактивних технологій призвело до низького рівня їхньої комунікативної компетентності, виникнення в них проблем з острахом зробити помилку, невмінням правильно сформулювати повноцінне речення і висловити свою думку, труднощами в сприйнятті мови інших людей і недостатній досвід спілкування англійською мовою. Все вище сказане лише підтверджує важливість використання інтерактивних технологій під час навчання іноземної мови.

Висновок. Отже, за результатами дослідження можна зробити висновок, що використання інтерактивних технологій у вивченні іноземної мови є валідним чинником не тільки розвитку в учнів пам'яті, логічного мислення, але і співпраці один з одним. Інтерактивні технології допомагають учням навчитись працювати в групах, парах, квартетах, навчають їх розділяти свою точку зору з іншими та співпрацювати з вчителем, за тим же принципом, що й зі своїми однокласниками. Учні вчать відстоювати свою точку зору, коментувати, аргументувати та робити правильні висновки. Недостатнє використання даних технологій призводить до появи в учнів проблем у спілкуванні іноземною мовою.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Іноземна мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу : <http://mon.gov.ua/content/Osvita/inozemna-5-9new.pdf>.

3. Калінін В. О., Калініна Л. В., Мянєвська Т. М., Дєньгаєва С. В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови як засіб реалізації завдань Нової української школи : Навчально-методичний посібник / В. О. Калінін, Л. В. Калініна, Т. М. Мянєвська, С.В. Дєньгаєва. – Житомир : Видавництво ФОП Кирилюк І. В., 2017. – 124 с.

4. Радишевська М. М. Педагогічна технологія формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в процесі професійної підготовки: Навчально-методичний посібник / М. М. Радишевська / за заг. ред. І.В. Самойлюкевич. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. – 89 с.

5. Interactive tech in the classroom; it's all about engagement [Електронний ресурс] // Education Technology – Режим доступу до ресурсу : <https://edtechnology.co.uk/Article/interactive-tech-in-the-classroom-its-all-about-engagement>.

6. What is Interactive Learning? - Overview & Tools [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <https://study.com/academy/lesson/what-is-interactive-learning-overview-tools.html>.

УДК 373.3.011:3-052.004(520)

КАРТАШОВА Л.А., ТУПИЦЯ Н.В.
Мукачівський державний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯПОНІЇ

Значення інформаційних технологій (ІТ) у сфері освіти Японії було окреслено ще в першому звіті Національної ради з питань реформування освіти (1985 р.). У другому звіті цієї Ради (1986) такі особистісні якості людини як уміння самостійно вибирати та використовувати інформацію ЗМІ, разом з читанням, письмом і арифметикою позиціонувалися як навчальні базові уміння. Уже в звіті 2008 р. було викладено задачі, що потребують найшвидшого розв'язання з точки зору забезпечення позитивних соціальних змін в країні, необхідності узгодження умов щодо створення освітнього ІТ-середовища а також розвитку інформаційної освіти. Ефективне використання ІТ стає важливим засобом підвищення рівня якості навчання в країні. Технології поступово надають все більшого впливу на всі аспекти освіти, не залежно від його організаційної форми: навчання в закладі чи вдома за допомогою вчителя, домашнє самостійне навчання, навчання на відстані тощо. Крім того, у відповідь на виконання «Основного закону про формування «Розширеного інформаційно-телекомунікаційного мережевого товариства»» (2001 р.), в галузі освіти були створені різні Національні стратегії щодо впровадження ІТ, такі як «Е-Японія», «Стратегія нової ІТ-реформи» і «Стратегія Е-Японія 2015 року» та інші. Нині, відповідно до зазначеного, можна виокремити провідні напрями використання ІТ у навчанні учнів початкової школи (ПШ) Японії:

А. Створення та надання для користування інноваційних та ефективних навчальних матеріалів.

Для вчителів ПШ Японії є нормою щоденне використання електронної дошки для відображення матеріалів різноманітних форматів з метою більш глибокого розуміння учнями теми, яка вивчається. Проте, учителі мають достатній рівень цифрових компетентностей, які дозволяють їм користуватися різними засобами, не тільки електронною дошкою, та матеріалами, які вони передають на робоче місце кожного учня. У свою чергу, всі учні забезпечені ноутбуками або планшетами, на яких вони працюють щоденно – такий підхід, як вважають японські освітяни, спонукає дітей до подальшого вивчення предмету та стремління стати незалежними мислителями. Очевидно, що за допомогою ІТ-інструментів вчителі можуть досить ефективно проводити заняття у порівнянні зі звичайними методиками, де вчитель пише на дошці під час пояснення предмета, а потім учні набирають цю інформацію на ноутбучі.

А. Створення більш ефективних методів навчання та вдосконалення навчальних засобів з метою збільшення часу для мислення та обміну думками учнів ПШ з учителем та між собою.

Збільшуючи час для того, щоб діти міркували над розв'язанням певних задач через застосування інноваційних навчальних засобів та інноваційних методів навчання, педагоги спостерігають, що вони стають більш здатними поділитися своїми думками з вчителем та однолітками. Учителі, розробляючи освітній процес, дотримуються алгоритму: надання завдання → індивідуальна робота (мислення окремо) → робота в парах/групах (обмін думками) → обмін думками з класом → пояснення та резюме.

В. Заохочення учнів ПШ до більш глибокого, рефлексивного мислення шляхом розв'язання спільних задач, стимулювання використанням ІТ.

Часто в школах організовується гуртова робота, в межах якої учням пропонується у групах розв'язати задачу за допомогою програмного забезпечення для спільної роботи. Кожен учень у групі бере на себе відповідальність за одну з підтем задачі і збирає релевантні дані. Зрештою, всі дані, зібрані членами групи, будуть підсумовані та виведені у вигляді єдиного звіту. Таким чином, учні можуть навчитися добровільно брати участь у групових заходах шляхом виконання спільних завдань і, в той же час, поглиблювати особисті ідеї.

Г. Обмін мисленням за допомогою цифрового інструменту.

Японці доводять, що різні процеси мислення приводять до одного і того ж результату, а процеси логічного мислення у вирішенні проблеми можуть бути різними. Однією з переваг використання ІТ в освіті є спільне мислення – за допомогою групових презентацій та використання електронної дошки, учні отримують можливість відображати та пояснювати процес побудови доказів. Такий спосіб мислення є ефективним у поглибленні розуміння учнями задач, а також у розвитку їхніх можливостей та здібностей у галузі мислення та прийнятті рішень.

Динамічний та неперервний розвиток ІТ вказує на те, що у найближчі роки, внаслідок глобалізації нашого суспільства, очікуються неодмінні зміни в освіті. Для ефективної діяльності, відповідної можливим змінам, вчителю

потрібно розвивати здібності учнів у пошуку, відборі та систематизації потрібної інформації та прийняття рішень з її використанням.

УДК 373.2:004

КАРТАШОВА Л.А., САНГОВ Х.Г.
Мукачівський державний університет

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Інформатизація початкової шкільної освіти, введення навчання інформатики в початкову школу є потребою відповідності навчального середовища початкової школи (ПШ) сьогочасним вимогам Нової української школи (НУШ). Зазначене також підтверджує необхідність сформованості однієї із основоположних ознак шкільної освіти – розвиток цифрових компетентностей вчителів ПШ з метою подальшого використання ІТ в освітньому процесі, управлінні навчанням, самопідготовці та самонавчанні та навчанні мисленню учнів.

Реально, тільки з недавніх пір, ІТ займають одне із чільних місць в галузі початкової школи – в навчальні заклади вже приходять випускники вищих педагогічних навчальних закладів, які мають певний досвід використання Інтернет у навчанні, застосування електронної пошти, вайберу, скайпу та соціальних мереж для спілкування. Впровадження ІТ у процес педагогічної підготовки вчителів ПШ можна вважати однією із необхідних дидактичних засад, якщо в його змісті дотримуються принципи наочності, доступності, зрозумілості та візуалізації об'єктів навчання. Адже спрямованість на створення НУШ формує потребу у досить рішучих діях у напрямі модернізації цільових і змістово-технологічних аспектів початкової освіти, що базуються на широкому застосуванні ІТ. Саме інформатизація діяльності учителя передбачає випереджальну інформатизацію освітнього процесу початкової школи.

Нова освітня парадигма формує єдиний відкритий інформаційно-освітній простір яким може бути навчальне середовище закладу чи певного класу. Відповідно учитель ПШ повинен володіти цифровими компетентностями розроблення його контенту, що призначений для цільового використання учасниками освітнього процесу. Саме тому у підготовці вчителів ПШ вбачається підсилення аспекту, який відноситься до умінь та навичок створення електронних підручників, посібників, довідників, тестів, презентацій, курсів тощо. Адже на сьогодні виявлено проблему підручника нового формату – електронного мультимедійного підручника, який відповідає вимогам і потребам НУШ. Якісно розроблений електронний підручник як інноваційний дидактичний матеріал повинен викликати відповідний інтерес учнів, мотивацію до навчання, спонукання до мислення, формування потреби в оволодінні знаннями. Однак, позитивні результати використання таких засобів полягає не тільки у підвищенні якості навчання та ефективності отриманої освіти, а й у неперервній підтримці освітнього процесу. Отже, професійна діяльність

сучасного вчителя ПШ вказує на появу певних вимог до його професійних та особистісних якостей, таких, як: наявність цифрових компетентностей, творчих здібностей, високого рівня педагогічної майстерності, готовності до розроблення та використання інновацій, на сформованість яких має бути цілеспрямований процес підготовки студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 378:37.011.3-051

КАРТАШОВА Л.А., НЕБИЛЮК М.П.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІХУ ДІЯЛЬНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Звернення до Національної доктрини розвитку освіти показує, що атрибути, які властиві сучасній цивілізації зумовлюють розвиток людини як ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу. Потреба в радикальній модернізації освіти ставить перед державою завдання забезпечити пріоритетність її розвитку та першочерговість розв'язання нагальних проблем – підготовки вчителя до професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства. Зміна технологій, перехід до інформаційного суспільства потребує від освіти спрямованості на підготовку педагогів, які підготовлені до використання інновацій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Вони мають бути здатними до вирішення професійних проблем і продукування нових знань через застосування нових підходів та методологій. Відомо, що серед основних показників розвитку країн чільне місце відводиться такому показнику, як рівень професійних компетентностей вчителів. У сучасному суспільстві їх важливою компонентою вважаються цифрові компетентності.

Дослідження сучасного стану педагогічної підготовки вчителів початкової школи (ПШ) вказує, що у минулому столітті, зі спрямуванням на неперервність процесу педагогічної освіти, було прийнято «Рекомендації ЮНЕСКО про положення вчителів». Одним із фундаментальних принципів, який було закладено у їх основу, було покладено принцип розуміння неможливості забезпечення майбутніх педагогів знаннями, уміннями та навичками, які були б достатніми для всього періоду їхньої майбутньої професійної діяльності. Таку специфіку можна пояснити неперервним динамічним розвитком та поновленням дидактичних, педагогічних та галузевих знань. Відповідно, зазначене можна віднести й до змістового наповнення та організаційних форм, методів, засобів, що використовуються в освітньому процесі. Нині ключовою реформою Міністерства освіти і науки України є Нова Українська школа (НУШ), головна мета якої – «створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті».

Однак, наразі спостерігається певний відрив теоретичної педагогічної ІКТ-підготовки вчителів ПШ від педагогічної практичної діяльності та неможливість упровадження її результатів в освітній процес. Адже застосування ІКТ в ПШ припускає осучаснення ролі вчителя в НУШ, засвоєння нових педагогічних методик і нових підходів до педагогічної освіти. Успішність інтеграції ІКТ в початкові класи певною мірою залежить від здатності вчителів формувати навчальне середовище з усіма необхідними компонентами з метою інтеграції нових технологій та нової педагогіки. Саме тому вбачається, що формування цифрових компетентностей учителя ПШ, які включають здатність розробляти інноваційні методики з використанням ІКТ для вдосконалення навчального середовища, технологічну грамотність та професійні ІКТ-знання та вміння, має бути неперервним процесом, який знаходить свій початок у вищому педагогічному навчальному закладі та динамічно розвивається у професійній діяльності.

Зароблені висновки є відповідними до «Формули Нової Української школи», яка складається з дев'яти компонентів, де зазначається, що сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу. «Наскрізне застосування ІКТ в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти має стати інструментом забезпечення успіху нової української школи. Запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності» (Із «Концепції нової української школи»). Отже, необхідний рівень цифрових компетентностей вчителя ПШ має суттєво розширити його професійні можливості, які сприятимуть формуванню в учнів важливих технологічних компетентностей.

УДК 372.3.025

КЕЙС І.Г.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Реформаційні процеси, що відбуваються у вітчизняному і світовому освітньому просторі, зумовлюють нагальність розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань, одним із яких став перехід до систематичного навчання дітей з 6-и років («Закон про загальну середню освіту» (1999 р.), Постанова «Про поетапний перехід до 12-річної освіти» (2000 р.), Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті (2001 р.), «Закон про дошкільну освіту» (2001 р.), що неможливе без подальшого дослідження проблеми дитинства. Перехід від дошкільного до молодшого шкільного дитинства є одним із найбільш відповідальних періодів у життєвому циклі людини. Тому пошук інноваційних шляхів підготовки дітей до школи, що забезпечило б «озброєння їх не стільки премудростями шкільної науки, скільки

наукою життя, адекватного сприйняття світу», набуває в сучасних умовах особливого значення. Підготовка дітей до школи знайшла широке відображення у світовому і вітчизняному історико-педагогічному досвіді (Г. Ващенко, П. Каптерев, Я. Коменський, Я. Корчак, Ж. Піаже, Р. Оуен, С. Русова, К. Ушинський, Ф. Фребель, С. Шацький та ін.). Психологічні основи підготовки дітей до школи досліджувалися в таких напрямках: загальні закономірності формування особистості дитини (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.); спеціальна її підготовка (Л. Божович, В. Давидов, Б. Ельконін, О. Запорожець, Г. Костюк, Г. Люблінська та ін.); діагностика психологічної готовності до шкільного навчання (О. Венгер, Ю. Гільбух, В. Дубровіна та ін.). Педагогічних і методичних аспектів підготовки дітей до школи, переважно їх традиційних моделей, торкалися вчені В. Аванесова, Ю. Бабанський, З. Борисова, Р. Буре, Р. Жуковська, Т. Кондратенко, В. Котирло, Т. Тарунтаєва, К. Щербакова та ін.

У психологічному словнику поняття «готовність до шкільного навчання» розглядається як сукупність морфо - фізіологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, що забезпечує успішний перехід до систематичного, організованого шкільного навчання». В. Мухіна стверджує, що готовність до шкільного навчання - це бажання й усвідомлення необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини, появи у неї внутрішніх протиріч, що задають мотивацію до навчальної діяльності [1, с. 72]. У сучасній науці не існує єдиного й чіткого визначення поняття «готовності» або «шкільної зрілості». Одні трактують це поняття як оволодіння вміннями, знаннями, мотивацією та іншими необхідними для оптимального рівня засвоєння шкільної програми поведінковими характеристиками. Інші визначають шкільну зрілість як досягнення такого ступеня в розвитку дитини, за яким вона стає здатною брати участь у шкільному навчанні; або як сукупність певного рівня розвитку розумової діяльності, пізнавальних інтересів, готовності до вимушеної регуляції своєї пізнавальної діяльності та до соціальної позиції школяра.

Однією з найчастіших проблем, що виникають під час переходу з дошкільної ланки до початкової, є складність адаптації учнів перших класів. Останніми роками все більше дітей не мають бажання йти до школи. Причини такого стану різні, зокрема: 1) діти об'єктивно набагато більше знають про школу й часто з телебачення або з розмов між дорослими в негативному контексті; 2) вони не сприймають вступ до школи як щось особливе, етапне. Раніше вважалося, що дитина-першокласник вже вміє себе організувати, відчуває змістовний інтерес до школи. У термінах психології, це певне «ядро особистості», яке зумовлює інші властивості, інтелектуальні та емоційні. Зараз ми не знаходимо такого ядра у дітей на порозі їхнього шкільного життя; 3) для сучасних першокласників школа – це вже не те безумовно привабливе місце, яким вона була 30 років тому й закріплена в стереотипах старших поколінь [2, с. 45]. Успішна адаптація до початкової школи – необхідна умова розвитку кожної дитини, її індивідуальності, продуктивної активної діяльності, творчості. В. Сухомлинський застерігав батьків від захоплення навчанням

малюків конкретних умінь, зокрема письма, читання, рахування, і наголошував на тому, щоб створювати загальні передумови успішного навчання. Особливу увагу вченого привертали аспекти фізичного розвитку дошкільника. Він доводив батькам, педагогам, що існує тісний зв'язок між станом здоров'я дитини, її розумовою й фізичною працездатністю, особливо навчальною, оскільки остання потребує постійного напруження емоційно-вольової сфери, фізичного, психічного здоров'я, витривалості. Шкільне навчання, на думку педагога, як свідомий, систематичний і поступово організований процес здійснюватиметься успішніше і матиме кращі результати за умови спільної взаємодії педагогів і батьків. В. Сухомлинський особливої уваги приділяв створенню оптимально сприятливих умов для всебічного і гармонійного розвитку дітей у родині та школі, наголошуючи, що «всі шкільні проблеми стоять і перед сім'єю, усі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, сягають своїм корінням у сім'ю» [3; с. 34]. Але, враховуючи реалії сьогодення, з сучасними дітьми треба домовлятися, повсякчас мотивувати їх на виконання певної роботи. Тепер не лише кожен урок слід розпочинати так званим «мотиваційним моментом», а кожен його етап чи навіть завдання. Зважаючи, що слова дорослого не завжди відразу сприймаються учнями, доцільно повсякчас ілюструвати сказане, наприклад, готовими роботами, власним прикладом, практично (компетентнісно, життєво) зорієнтованими завданнями, обов'язковою умовою яких є близький дитині життєвий контекст.

Література

1. Мухіна В. С. Дитяча психологія / В. С. Мухіна. - М., 1985. - 315 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
3. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.

УДК 373.3.011.3-052:159.954

КОБАЛЬ В.І., МІНЬКОВИЧ Є. М.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Упродовж історичного розвитку суспільства творчі особистості визначали прогрес цивілізації, створюючи матеріальні і духовні цінності, що відрізняються новизною. В сучасних умовах розвитку суспільства, інтенсифікації процесів у сфері наук та виробництва, люди повинні мислити ширше та креативно, що нерозривно пов'язано з творчістю. Лише творча особистість спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, швидко знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій, брати на себе відповідальність за прийняті рішення. Тому завданням сучасної освіти є формування творчої особистості, людини, яка вміє творчо мислити, знаходити вихід в нестандартних ситуаціях.

Початкова освіта закладає основи загальноосвітньої підготовки людини. Пріоритетне завдання початкової школі на сучасному етапі – не лише сформуванню в учнів певну кількість знань, загальнонавчальних умінь та навичок, але й забезпечити подальше становлення особистості дитини, розвиток її розумових здібностей, а передусім – навчити самостійно й творчо мислити [1].

На сьогодні накопичений певний досвід у формуванні творчих здібностей учнів. Зазначену проблему досліджувала значна кількість учених (В. Андреева, Н. Архипкіна, Ю. Бабанський, І. Барташнікова та О. Барташніков, Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, Г. Костюк, О. Митник, В. Моляко, О. Савченко, Н. Тализіна, О. Яковлева та ін.).

Психологія розглядає здібності як властивості індивіда, що є передумовою успішного виконання ним певних видів діяльності. Б. Теплов визначає три їх ознаки. По-перше, здібності – це індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої. По-друге, здібностями називають не будь-які взагалі індивідуальні особливості, а лише такі, які мають відношення до успішності певної діяльності або кількох її видів. По-третє, поняття "здібність" не зводиться до тих знань, умінь чи навичок, які вже вироблені в певної людини Вони не є природженими, а є соціально набутими. Природженими, на думку психолога Б.Теплова, є задатки – певні анатомо-фізіологічні особливості організму, на сприятливому ґрунті яких розвиваються ті чи інші здібності [2, с. 22].

Творча здібність, або креативність, – це здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. Основними показниками творчих здібностей є продуктивність, оригінальність, гнучкість, сміливість та швидкість мислення. Проте якими б феноменальними не були здібності, самі собою, поза навчанням, поза діяльністю вони розвиватися не можуть. Про це говорять висновки вчених, що ґрунтуються на численних дослідженнях. Зокрема, відомий психолог Н. Лейтес зазначає: «Здібності не просто виявляються в праці, вони формуються, розвиваються, розцвітають у праці і гинуть у бездіяльності. Здібності існують тільки в розвитку... Здібність не існує поза конкретною діяльністю людини, а формування її відбувається в умовах навчання і виховання...» [3, с. 39].

Підготовка вчителя до розвитку в молодших школярів творчих здібностей на різних уроках передбачає дотримання наступних етапів:

1. Визначення для учнів кожного класу конкретних цілей щодо формування в них творчих здібностей.

2. Визначення в підручниках текстів, вправ, які дозволяють цілеспрямовано формувати творчі здібності.

3. Введення в зміст уроків творчих завдань, які стимулюють розвиток математичних, літературних, технічних, мистецьких творчих здібностей.

Розвиток творчої особистості потребує відповідних умов, від яких залежить його ефективність, продуктивність виявів особистості як суб'єкта діяльності. Цьому найбільшою мірою сприяє освітній процес з єдиними

підходами та вимогами до кожної дитини, наданням їй максимальних можливостей для виявлення і розкриття творчих здібностей учнів, використовуючи ігри, навчально-ігрові технології.

У процесі ігрової діяльності дитина спостерігає, порівнює, зіставляє, класифікує предмети, проводить доступний їй аналіз і синтез, узагальнює, а всі ці здібності розвивають креативну особистість. Креативна особистість – це творчо розвинена дитина, яка використовує свої знання, уміння і навички на практиці, здатна за власною ініціативою пропонувати і виконувати нестандартні, творчі завдання, реалізувати свій потенціал. Це потребує іншого підходу вчителя до своїх учнів, створення креативного середовища в освітній установі на засадах гуманізму та особистісно-орієнтованого підходу.

Література

1. Підлужна Г.В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання / Г.В. Підлужна // Лінгводидактичні аспекти фахової підготовки майбутнього вчителя: збірник наукових праць (за матеріалами VI Всеукраїнського науково-методичного семінару викладачів і студентів 27 березня 2014 р.) / За ред. К. Я. Климової. — Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 127 с.

2. Теплов Б. М. Способность и одаренность / Б.М. Теплов // Избранные труды : в 2 т. – Т. 1. – М. : Просвещение, 1985. – С. 22 – 24.

3. Лейтес Н.С. К проблеме сензитивных периодов психического развития человека / Н.С. Лейтес // Принципы развития в психологии. – М. : Просвещение, 1978. – С. 39.

УДК 37.091.33-027.22:796

КОБАЛЬ В.І., ЩУР Т.І.
Мукачівський державний університет

МІСЦЕ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ В СТРУКТУРІ СУЧАСНОГО УРОКУ

Навчальна діяльність як провідна діяльність молодшого школяра тісно пов'язана з ігровою діяльністю, актуальність якої зберігається, особливо на сучасному етапі становлення Нової української школи. З початком шкільного навчання в формах, змісті та спрямованості ігрової діяльності відбуваються зміни, які полягають перш за все в зростанні підпорядкованості гри навчальній діяльності, в інтеріоризації ігрових дій (в поступовому переході від ігор у формі зовнішніх дій до ігор у формі внутрішньої уяви), в збільшенні значення ігор з досягненням певного результату (спортивні, інтелектуальні ігри), ролі ігор з правилами дидактичних і комп'ютерних ігор.

Для молодшого школяра ігрова діяльність хоча і має допоміжне значення, але залишається дуже важливою і суттєвою, оскільки дозволяє зробити зміст об'єктів і явищ зрозумілим. За допомогою гри дитина глибше пізнає зміст різних дій, думок, об'єктів, явищ, опановує високими суспільними мотивами поведінки, вчиться підпорядковувати свою поведінку правилам.

Ігрова діяльність сприяє розвитку всіх пізнавальних процесів дитини. Т.Ф. Пожидаєва обґрунтувала синергетичну функцію гри молодших школярів, яка представлена як призначення гри для самоорганізації, яка реалізується в самоствердженні, самовизначенні і самореалізації особистості молодшого

школяра. Синергетична функція гри впливає з функції самореалізації дитини в грі, на основі теорії самоорганізації, яка допомагає пояснити, як в ігровій ситуації змінюються моделі поведінки дитини. Вона визначає розвиток ігрової свідомості і її особистісних структур: критичності, мотивування, рефлексії, колізійності (тобто здатності виявляти, ідентифікувати та аналізувати приховані причини подій, визначати їх основи, встановлювати пріоритети неявних протиріч по відношенню до громадських і особистісних цінностей).

Гра та навчання – це два різні види діяльності, які мають значні якісні відмінності. Перехід від гри до серйозних занять відбувається не різко, а поступово і має певні перехідні форми, в якості яких можуть виступати дидактичні ігри. Дидактичні ігри – це різновид ігор з правилами, спеціально створених педагогом з метою навчання і виховання, спрямованих на вирішення конкретних завдань навчання, але в той же час здійснюють виховний і розвиваючий вплив ігрової діяльності на особистість дитини. Специфіка дидактичної гри полягає в тому, що дидактична задача в ній прихована від учнів. Увага дітей спрямована в першу чергу на виконання ігрових дій, а дидактичні завдання ними можуть не виділятися і не усвідомлюватися. Це і робить дидактичну гру особливою формою ігрового навчання, коли діти найчастіше мимоволі засвоюють певні знання, вміння, навички.

Взаємовідносини між учнями і вчителем обумовлені не навчальною ситуацією, а ігровою діяльністю, яка є грою тільки для дитини, а для дорослого вона – спосіб навчання. Основною метою дидактичних ігор та ігрових прийомів навчання є полегшення і прискорення поступового переходу до свідомого виконання навчальних завдань.

При проведенні ігор необхідно зберігати всі структурні елементи (дидактична задача, ігрові дії, ігрові завдання, ігрові правила, результат гри), оскільки вони спрямовані на вирішення основних дидактичних завдань. У складі ігор є загальне і особливе: загальне – це організація досвіду переживань дітьми емоційно-ціннісного ставлення до світу, досвіду творчої діяльності; особливе полягає в специфіці навчально-методичного комплексу. Основними компонентами технології гри в освітньому процесі є:

- цільовий (визначається способами навчальної діяльності);
- діагностичний (спрямований на усвідомлення учнем власних знань, умінь, навичок і відомих способів навчальних дій);
- процесуальний (забезпечує виявлення учнями способу навчальної діяльності);
- результативний (сприяє усвідомленню учнями знань, способів навчальних дій, бажання вчитися, умінь самоконтролю та самооцінки).

Таким чином, ігрова діяльність допомагає зробити навчальний матеріал захоплюючим і цікавим, створити емоційно позитивний робочий настрій, полегшити процес пізнання. Вміле і адекватне використання дидактичних ігор передбачає чіткий поетапний розподіл ігрових моментів на уроці. На початковому етапі уроку використовуються ігри, основна мета яких – організувати і зацікавити дітей, стимулювати їх активність і мобілізувати на

майбутню навчальну роботу. В середині уроку дидактична гра повинна бути спрямована на засвоєння теми заняття, в кінці уроку дидактична гра може носити пошуковий характер. Отже, ігрова діяльність може бути включена в проведення уроків будь-якого типу і будь-якого етапу уроку. При цьому вона повинна відповідати загальним вимогам: бути цікавою, доступною, змістовною, включати різні види діяльності дітей.

УДК 37.013.42:373.3

КОБАЛЬ В.І., КІШ В.С.
Мукачівський державний університет

ПОНЯТТЯ ТА СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В останні роки зріс інтерес до дослідження проблеми соціалізації в різних її аспектах: розширюються напрями дослідження, уточнюється структура і функції, поглиблюється вивчення механізмів, інститутів та агентів соціалізації, взаємозв'язків соціалізації і виховання (Б.Алмазов, С.Беличева, І.Бех, Є.Бондаревська, Ю.Гапон, Н.Голованова, О.Глузман, М.Євтух, І.Кон, А.Капська, Н.Лавриченко, Г.Лактіонова, М.Лукашевич, Л.Міщик, А.Мудрик, Р.Овчарова, В.Поліщук, В.Сагарда, М.Селіванова, В.Семенов, О.Сухомлинська, Т.Сущенко, Л.Штефан, Л.Ядвіршис та ін.).

На державному рівні розглядаються актуальні проблеми соціально-педагогічної допомоги, розширення соціально-правових гарантій дітей, що знайшли відображення в Національній програмі «Діти України», законах України «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про молодіжні та дитячі громадські організації». Проте соціальні педагоги працюють далеко не в усіх освітніх закладах. Економічні та організаційні труднощі гальмують створення соціально-педагогічних служб. Все це визначає потребу підготовки до соціально-педагогічної діяльності педагогів закладів загальної середньої освіти.

Формування готовності до соціально-педагогічної діяльності як пріоритетний напрям професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів зумовлює в побудові її змісту визначення провідної мети, можливостей кожної навчальної дисципліни в підготовці майбутніх учителів до соціально-педагогічної діяльності, виокремлення вагомих професійних компетентностей, що сприяють оволодінню змістовою і процесуальною сутністю соціально-педагогічної діяльності, забезпечення інтегративних зв'язків педагогічних дисциплін у формуванні цілісного знання про дитину як об'єкт і суб'єкт соціалізації, розробку і впровадження професіографічного моніторингу як важливого елемента системи інформаційного забезпечення, використання, поряд з традиційним, інтерактивного навчання, сприятливого для становлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і викладачів у освітньому процесі закладу вищої освіти.

У контексті нашого дослідження соціально-педагогічна діяльність розглядається як особистісно орієнтована професійно-педагогічна діяльність,

спрямована на створення умов і надання допомоги дітям і підліткам у процесі соціалізації. Провідними стратегіями соціально-педагогічної діяльності є включення людини в соціум (соціалізація, соціальне виховання); педагогізація соціуму (використання педагогічного потенціалу середовища, підвищення ефективності його використання); управління взаємодією людини і соціуму на принципах оптимізації згідно мети соціально-педагогічної діяльності.

У сучасних дослідженнях соціально-педагогічна діяльність учителя початкових класів розглядається як органічна складова його професійно-педагогічної діяльності, як структурно-динамічна сукупність цілеспрямованих соціально-педагогічних дій, здійснюваних у мікросоціумі з метою підтримки розвитку і соціалізації дітей. Поетапне і послідовне розв'язання широкого кола соціально-педагогічних завдань, побудову і реалізацію соціально-педагогічної діяльності на наукових засадах забезпечує технологічний підхід (О.Безпалько, Т.Василькова, М.Галагузова, А.Капська, Л.Мардахаєв, Р.Овчарова, М.Шакурова та ін.). Ми підтримуємо думку науковців про те, що соціально-педагогічна технологія повинна розглядатися як послідовна, поетапна реалізація скоординованих педагогічних дій, операцій, процедур, що забезпечують досягнення мети і одержання оптимальних прогнозованих результатів соціально-педагогічної діяльності.

На першому констатувальному етапі нашого експерименту досліджувався стан реалізації соціально-педагогічної діяльності у початковій школі. Було проведено аналіз педагогічної документації, здійснено анкетування 50 вчителів, 11 соціальних педагогів, 100 батьків дітей молодшого шкільного віку. Одержані результати переконливо довели, що соціально-педагогічна діяльність недостатньо реалізується у практиці роботи початкової школи. Вивчення досвіду роботи і результати анкетування соціальних педагогів засвідчили, що спеціалістами цього напрямку не повною мірою реалізуються функції соціально-педагогічної діяльності, мали місце проблеми в освоєнні змістових і організаційно-технологічних засад соціально-педагогічної діяльності. Все це зумовило пошук ефективних шляхів формування готовності майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності.

УДК 378.014.61:37.011.3-051

КОБАЛЬ В.І., ХАЛУС В.В.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Теорія і практика готовності студентської молоді до життєдіяльності в умовах динамічних глобалізаційних процесів, кардинальних змін освітніх традицій в контексті нового Закону України «Про освіту», реформування у світлі реалізації концепції Нової української школи, системи загальної середньої освіти і, зокрема, її першого рівня – початкової школи, зумовили посилену увагу до удосконалення професійної підготовки вчителя початкових

класів, який покликаний закладати надійне підґрунтя навчання і особистісного розвитку учнів впродовж життя, вчителя нової формації, який виконує роль наставника, консультанта, менеджера, фасилітатора, відповідно до формули Нової української школи, яка базується на засадах педагогіки партнерства.

Необхідність розв'язання проблеми підвищення якості освіти, починаючи з початкової школи, визнана в Україні на рівні державної стратегії. У Концепції Нової української школи основною метою визнано створення школи, в якій буде приємно навчатись; де прислухаються до думки кожного учня, де вчать критично мислити, не бояться висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами.

Очевидно, що Нова українська школа потребує нового вчителя, який має стати основним агентом змін. Новий учитель має бути готовим до впровадження інноваційних технологій навчання.

У суспільстві активно обговорюється ідеологія реформування загальної середньої освіти, що складається з низки базових умов, серед яких важливе місце займає підготовка вчителя, який має свободу творчості й розвивається професійно. Одним із засобів підготовки такого фахівця виступає, на наш погляд, проблемне навчання, використання його елементів в освітньому процесі вищої школи.

Для проблемного навчання характерним є те, що знання та способи діяльності не подаються у готовому вигляді, не пропонуються певні правила й інструкції вирішення завдання. Весь зміст навчання складається у стимулюванні пошукової діяльності того, хто навчається. Активізація пізнавальної діяльності студентів, розвиток інтересу до предмета, формування самостійності і творчого відношення відбуваються ефективніше, якщо викладач не декларує, а постійно міркує, полемізує, залучає студента до активного пошуку доказів, що засновані на певних знаннях, асоціаціях, слухових враженнях. Такі заняття по суті перетворюються на діалог, спільні роздуми, дослідницьку роботу.

При використанні технології проблемного навчання формується особливий стиль розумової діяльності, підвищується дослідницька активність і самостійність студентів, вони вчать мислити логічно, науково, творчо. Крім того, факт суб'єктивного «відкриття» істини та сам процес її пошуків викликає в людини глибокі інтелектуальні почуття, у тому числі почуття задоволеності й упевненості у своїх можливостях і силах. А емоційно забарвлене, «пережите» знання має більше шансів закріпитися надовго у свідомості, ніж отримане в готовому виді. Автори даного методу структурною одиницею проблемного навчання вважають проблемну ситуацію і процес її вирішення [1, с. 15].

М.Махмутов пропонує створення проблемної ситуації за таких умов [2, с. 93]: при організації практичної роботи студентів; при спонуканні студентів до порівняння, зіставлення й протиставлення; при спонуканні студентів до попереднього узагальнення нових фактів; при формулюванні гіпотез.

При підготовці майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності, відповідно до освітньої програми, майже з усіх дисциплін навчального плану можна і треба використовувати проблемні ситуації,

проблемні завдання, які обов'язково повинні бути тісно пов'язані із майбутньою професією студентів. Разом з тим необхідно відзначити, що ефективність використання проблемного навчання буде простежуватися тільки у процесі системного підходу, тобто при створенні системи проблемних ситуацій. Також необхідно враховувати вікові й індивідуальні можливості студентів і тим самим сприяти їх розвитку і професійному становленню.

Література

1. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М.Матюшкин. – М. : Педагогика, 1972. – 188 с.
2. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования. Учебное пособие для ВУЗов / М. М.Левина. – М. : Академия, 2001. – 272 с.

УДК 378:373.2

КОНДРЯ М.Р.
Мукачівський державний університет

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Сучасна вітчизняна освіта спрямована на особистісно зорієнтоване, індивідуально-конкретне виховання і навчання дітей. Концептуальні положення реформування системи освіти на гуманістичних засадах закладено у Конституції України, Законах «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та інших нормативних документах. Особистість дитини визнано одним із цільових орієнтирів освітньої діяльності педагогів.

Сучасні педагоги розуміють важливість здійснення індивідуального підходу до учнів і необхідність урахування їхніх індивідуальних відмінностей у освітньому процесі. Аналіз сучасної практики початкової школи засвідчив, що принцип індивідуального підходу не завжди є пріоритетним у роботі більшості вчителів. Частково це пояснюється відсутністю умов його реалізації (велика наповнюваність класів, фронтальні форми роботи), частково – невідповідністю фахівців. Отже, професійна підготовка у вищих навчальних закладах не повною мірою сприяє оволодінню майбутніми педагогами необхідним арсеналом способів взаємодії з різними категоріями дітей. Провідним принципом виховання і розвитку учнів загалом, та учнів початкової школи зокрема, небезпідставно вважається принцип індивідуального підходу. Питання щодо його реалізації у навчально-виховному процесі піднімалися в працях багатьох видатних педагогів і психологів (А. Виготського, В. Давидова А. Дістервега, Л. Занкова, Д. Ельконіна, Я. Коменського, К. Ушинського та ін.), які розкрили важливість реалізації індивідуального підходу в освітньому процесі, здійснили теоретичну та практичну розробку даної проблеми на рівні педагогічної технології.

Проблема підготовки вчителів початкової школи до реалізації індивідуального підходу в роботі з учнями розглядається сучасними науковцями лише в окремих аспектах: проблема професійної етики вчителя

початкової школи (Л. Хоружа), підготовка майбутніх учителів початкової школи до педагогічної діагностики (С. Мартиненко), формування професійної компетентності (С. Кара, О. Третяк), розвиток психологічної культури вчителя початкової школи (О. Созонюк), підготовка до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів (Ю. Шаповал) та ін. Сутнісні характеристики індивідуального підходу, його роль у становленні особистості дитини визначили Д. Ельконін, Г. Костюк, В. Котирло, Г. Люблінська, Л. Проколієнко та ін. [1, с. 560].

З метою ґрунтовного дослідження нашої теми звернемося до визначення поняття «професійна підготовка майбутнього вчителя». В дослідженні Л. Хомич подається психолого-педагогічна концепція підготовки майбутнього вчителя початкової школи, за якою педагогічна освіта, на відміну від інших типів професійної підготовки, передбачає формування системних знань про людину як суб'єкта освітнього процесу, що включає навчання, виховання та розвиток. Ця системність задається не стільки включенням відповідних дисциплін у навчальний план, скільки всією організацією навчання в педагогічному вузі. У зв'язку з цим дослідниця підходить до розробки змісту психолого-педагогічної підготовки фахівців як комплексної програми, що спрямована на розвиток у майбутніх учителів багатогранності та гнучкості мислення, гуманізації й демократизації вищої школи, формування педагога-дослідника, здатного розвивати особистість молодшого школяра [3, с. 127].

Педагогам необхідно знати індивідуальні особливості дітей та уміти добирати відповідні зміст, форми і методи роботи. Чи багато індивідуальних особливостей дітей можемо назвати, які враховуються педагогами у сучасній школі? Чи готові всі вчителі розібратися в складних проявах дитини? Добре коли враховують її фізичний стан, тип нервової системи, особливості пізнавального ставлення до оточення, до себе; особливості поведінки і діяльності. А саме: як дитина приймає та виконує доручення, відгукується на прохання однолітків, рідних та знайомих; як налагоджує контакти з іншими людьми, веде себе у спільній діяльності з дорослими та іншими дітьми; як реагує на труднощі і як долає їх, як переживає невдачі, успіхи тощо. Працюючи з усім класом, вчитель повинен вміти стежити за роботою кожного учня, бачити поодинокі випадки індивідуальних проявів та варіативно (професійно і толерантно) реагувати на кожен з них. Уміння стежити за роботою учнів, усіх разом і кожного зокрема, в класі – це початковий момент реалізації індивідуального підходу у шкільній роботі. У зв'язку з цим виникає питання про формування спостережливості вчителя, вміння аналізувати різні прояви індивідуальних особливостей учнів, робити висновки і відповідно на них реагувати [2].

Отже, підготовку вчителя початкової школи до реалізації індивідуального підходу слід розглядати як обов'язкову складову його професійної компетентності. Це, в свою чергу, актуалізує питання оновлення змісту дисциплін професійно-практичного спрямування, методичного, технологічного забезпечення підготовки вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти в Україні. Історія. Теорія : підручник / Анатолій Миколайович Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Куземко Л.В. Підготовка вчителя початкової школи до реалізації індивідуального підходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.psyh.kiev.ua/Куземко_Л.В._Підготовка_вчителя_початкової_школи_до_реалізації_індивідуального_підходу
3. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів: монографія / Л. О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.

УДК: [78:792]:373.3.011.3-052

КОРМОШ М. В., КАЧУР М.М.
Мукачівський державний університет,

РІЗНОВИДИ ФОРМ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Оновлення педагогічного мислення в наш час зорієнтовано на гуманізацію всієї системи виховання, відродження культурних традицій. Головною тенденцією у розвитку особистості є звернення до її естетичної свідомості, творчого потенціалу з максимальною повнотою розуміння прекрасного. Саме активне сприйняття і проникнення у світ музично-театрального мистецтва збагачує духовне життя дитини, розвиває її творчі здібності, сприяє творчому самовираженню особистості через власну художньо-пізнавальну діяльність. Знайомство з театральним мистецтвом через участь у театральному учнівському колективі здатне створити умови для розвитку творчої активності школярів. Музично-театральна діяльність, як складова всієї системи виховної роботи, має важливе значення для розвитку культури особистості, її всебічного розвитку.

Як зазначають Л. Паньків, О. Чурікова-Кушнір, музично-театральна діяльність – це одиниця життя, опосередкована психічним віддзеркаленням, реальною функцією якого є орієнтація суб'єкта в реальному світі. На думку науковців, саме ця діяльність забезпечує самореалізацію особистості у творчому пошуку, що поєднує її інтелектуальний та емоційно-образний потенціал, спрямований на реалізацію природних здібностей школяра. В музично-театральній діяльності особливо яскраво розкриваються природні потреби школярів, зокрема, в активній діяльності вони виступають в нових соціальних амплуа, займають ролі, які відрізняються від ролі вчителя[2, с.248].

Музично-театральна діяльність може проявлятися у різних формах: опері-грі, театралізованій грі, грі-драматизації, театралізованому читанні, інсценізації змісту художніх творів тощо.

Опера-гра – це синтетичний вид діяльності молодших школярів. Участь у оперних постановках надає величезні можливості для перших творчих проявів дітей. Під умілим керівництвом дитина відчує радість пізнання, усвідомить себе особистістю, відкриє прекрасне в мистецтві і житті. Важливо, щоб робота над конкретною оперою не мала короткочасний характер, щоб театр працював

на перспективу, тоді майстерність учасників постійно зростатиме. Керівник має дотримуватись ряду важливих особливостей у роботі над компонентами вистави (вокал, сценічні рухи, сценічна мова, декорації, костюми, грим).

Театралізована гра полягає у відтворенні учнем-«актором» дій певного персонажа. Це не тільки виключно наслідування та імітація, але й вільна творча побудова, яка спирається на вихідні уявлення дитини про поведінку. Гра озброює вихованця способами активного відтворення моделювання за допомогою зовнішніх, предметних дій такого змісту, якими і в інших умовах не має можливості по-справжньому оволодіти.

Гри-драматизації полягають у зображенні, розігруванні в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів. Сюжет гри, послідовність подій, ролі, вчинки, мова героїв визначаються текстом літературного твору. Дітям необхідно дослівно запам'ятати текст, усвідомити перебіг подій, образи героїв казки чи оповідання і зобразити їх саме такими, якими вони є у творі. Літературний твір своїм змістом визначає, які дії необхідно виконувати учневі-актору, однак не містить вказівок щодо їх втілення (рухів, інтонації, міміки). Такий різновид музично-театральної діяльності допомагає усвідомити ідею твору, його художній зміст, вчить дітей виражати свої почуття, сприяє розвитку пам'яті, художньо-образного мислення, вияву самостійності, творчості у виборі виражальних та зображальних засобів для створення конкретного образу.

Театралізоване читання – це різновид музично-театральної діяльності, де, як правило, діє група читців-оповідачів, кожен з яких як би веде свою тему, розповідає про події, пов'язані з якимось одним героєм, а в окремі моменти діє безпосередньо від імені цього героя (наприклад, виконує танець, співає).

Інсценізація змісту художніх – виконання «в ролях» невеликих віршів, п'єс, окремих уривків з повістей з використанням музичного супроводу. Діти по-своєму намагаються відтворити образ закладений у художньому творі, найбільш точніше відтворити поведінку персонажа, його емоційний стан у гармонійній єдності з музичним супроводом. Така форма музично-театральної діяльності сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери, вміння вживатися в певну роль, спонукає до пошуку тих засобів, які допоможуть юному актору яскраво розкрити свого персонажа.

Таким чином, різні форми музично-театральної діяльності дітей сприяють розвитку художньо-образного мислення, активізують пізнавальні процеси, збагачують почуттєву сферу, посилюють емоційність сприймання, стимулюють розвиток творчих здібностей, уяви, фантазії. Також, процес музично-театральної творчості збагачує художньо-естетичний досвід школярів. Тому вибір музичного театру у навчально-виховному процесі є найбільш ефективним засобом формування художньо-творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку.

Література

1. Федотова А. О. Музичний театр як засіб формування художньо-творчого потенціалу молодших школярів / А. О. Федотова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. - 2015. – Вип. 125. – С. 379-382

2. Чурікова-Кушнір О., Паньків Л. Музично-театральна діяльність як одна з форм позакласної виховної роботи /Ольга Чурікова-Кушнір, Людмила Паньків // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. - Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. - Випуск 8. – Частина 1. – С.245-250.

УДК 378.015.31:159.9

КРІЧФАЛУШІЙ Я., ЛАЛАК Н. В.
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК КАТЕГОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

У зв'язку із упровадженням у практику освіти суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми особлива увага приділяється теоретичному аналізу і обґрунтуванню механізмів становлення учителя як суб'єкта педагогічної діяльності. Загальна феноменологія культури вчителя знайшла своє відображення у працях О.Барабанщикова, В.Беспалько, В.Гриньової, М.Кларіна, М.Крилова, О.Мудрика, Л.Нечипоренко, А.Овчиннікової, В.Сластьоніна, Л.Хомич, Л.Хоружої, Є.Шиянова, Н.Щуркової та ін. Ученими розкрито зміст, механізми, тенденції та умови формування окремих її складових: духовної культури (Є.Артамонова, І.Бех, Б.Братусь, В.Зінченко, Б. Нечипоров, Н.Щуркова), методологічної (І.Зязюн, В.Краєвський, В.Тамарін, О.Ходусов), морально-етичної (Є.Богданов, Е.Гришин, Є.Силяєва), комунікативної (О.Мудрик), технологічної (М.Левіна), валеологічної (І.Бердніков), інформаційної (О.Єршов, Н.Мінаков), проектної (Л.Гур'є, А.Криуліна), екологічної (С.Глазачов), фізичної культури (М.Віленський) та ін. У зв'язку з підготовкою учителя початкової школи досліджено його методичну (І. Артем'єва) та естетичну культуру (Л.Гарбузенко), культуру розумової праці (І.Ігнатова), педагогічного спілкування (І. Комарова), технологічну (М.Николаєва), комунікативну (В.Садова) та інформаційну культуру (І.Смирнова) та ін.

Важливо, що культура вчителя у всьому розмаїтті методологічних підходів до її прояву визнається одним із новоутворень, що формується у процесі підготовки педагога до професійно-педагогічної діяльності, поряд із готовністю, компетентністю, педагогічною майстерністю, професіоналізмом тощо. Поняття «загальна культура», «педагогічна культура», «професійна культура» використовуються у наукових і навчально-методичних джерелах для характеристики особливостей діяльності вчителя чи його особистості.

Професійно-педагогічна культура – це особливий різновид педагогічної культури, в якому сконцентровано досвід спеціальної інституціолізованої суспільної практики організації навчання і виховання підростаючого покоління у закладах освіти для задоволення конкретних потреб певного суспільства, способів реалізації освітньо-педагогічної діяльності, соціальних вимог, що її унормовують, та способів оволодіння певною діяльністю. На відміну від педагогічної культури, носієм, джерелом створення і відтворення професійно-

педагогічної культури є професійна група педагогів, яка сама диференціюється за ознакою спеціалізації у діяльності, що виконується у системі суспільного виробництва, закріпленою за означеною професією - освіті.

Науковці зазначають, що професійно-педагогічна культура є підструктурою професійної підготовки вчителя, яка виявляє якісну характеристику його діяльності. Вона охоплює:

- ціннісно-смыслову позицію особистості, що ґрунтується на усвідомленні соціальної і особистісної значущості професії учителя;
- способи професійної діяльності вчителя, формування яких у цілісному педагогічному процесі відбувається на суб'єкт-суб'єктному рівні у взаємодії когнітивного, діяльнісно-поведінкового і ціннісно-орієнтаційного компонентів;
- характер взаємовідносин учасників педагогічного процесу;
- настанову на вдосконалення, саморозвиток, самореалізацію творчої особистості.

Аналіз професійно-педагогічної культури у вимірі суб'єкт-об'єктного відношення засвідчує, що складовими професійно-педагогічної культури вчителя початкової школи є: когнітивний компонент як система знань про цілі, призначення, способи реалізації діяльності вчителя у системі початкової освіти; дитину як об'єкта і суб'єкта освітнього процесу; способи використання цих знань у межах гуманістично спрямованої взаємодії учителя і його учнів як учасників навчально-виховного процесу; діяльнісно-поведінковий компонент як система культуровідповідних дій учителя початкових класів, його поведінки, навичок регулювання дій і вчинків усіх учасників навчально-виховного процесу за нормами, що визнані суспільством; ціннісно-орієнтаційний компонент як система моральних орієнтирів, настанов і мотивів, що визначають гуманістичну спрямованість дій учителя на забезпечення в освітньому середовищі потреб, інтересів і можливостей кожного учня та інших учасників педагогічного процесу.

Таким чином, реалізація означених компонентів професійно-педагогічної культури вчителів початкової школи вимагає спеціальної підготовки фахівця, здатного ввести дитину в культуру, навчити її бачити, відчувати, розмірковувати, адаптуватися до життя, здійснювати активну творчу самореалізацію і життєве самовизначення у межах наявного в суспільстві культурного досвіду. Учитель має усвідомлено будувати свою професійну діяльність у культурних формах, організовувати освітній простір таким чином, щоб культуровідповідне буття актуалізувалось і для нього, і для дітей, учнів початкових класів, включених у цей простір.

Література

1. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : Монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
2. Палишкова І.О. Теоретичні засади формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя / І. О. Палишкова // Педагогіка вищої та середньої школи : Зб. наук. пр. – Кривий Ріг : КДПУ, 2004. – № 7.– С. 61-70.
3. Хомич Л. О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів в умовах зміни цінностей суспільства / Л.О. Хомич // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. - Вип.

УДК 025.2

КУРИЛО О.Й., ПРОКОПОВИЧ Л.С.
Мукачівський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОНД», ЙОГО ВЛАСТИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ

Протягом багатьох століть історії бібліотечної справи збирання книг називалося просто бібліотекою. Це пояснюється тим, що саме слово «бібліотека» вживалося в буквальному розумінні – «зібрання» або «сховище» книг. Поняття «фонд» виникло значно пізніше, і в перекладі з французької мови воно означає «основа чого-небудь».

На початку ХХ ст. широкого розповсюдження набув термін «книжковий фонд» у зв'язку з перевагою обсягу книг у бібліотеках, але вже наприкінці 30-х років досить часто вживається поняття «бібліотечний фонд». У 60-80-ті роки уточнюється зміст поняття «бібліотечний фонд», його функції та властивості. Цей термін остаточно входить до бібліотечного лексикону.

Бібліотечний фонд (БФ) – це впорядковане збирання документів, призначене для зберігання та громадського використання з метою задоволення наукових, культурних, освітніх потреб фізичних і юридичних осіб. Це збірне поняття, надзвичайно різноманітне за своїм складом, до якого входять твори друку (книги, газети, журнали тощо), а також інші документи (діафільми, мікрофільми, грамплатівки та ін.).

Фонд – це не довільно зібрані документи, а підібрані на основі стандартного їх відбору, відповідно до завдань бібліотеки та потреб її читачів. Він тісно пов'язаний з іншими підсистемами бібліотеки: контингентом читачів, бібліотечним персоналом та матеріально-технічною базою установи. Головними властивостями БФ є цілісність, відкритість, множинність, динамічність, інформативність, керованість, кумулятивність, стохастичність (імовірність), гетерогенність, надійність.

Функції БФ – це система завдань, обумовлена його можливостями як інформаційного масиву. Бібліотечний фонд виконує в системі «бібліотека» зовнішньосистемні та внутрішньосистемні функції. Кумулятивна й меморіальна (тобто функція збереження документів) функції – це зовнішньосистемні функції БФ, що обумовлюють саме суспільну необхідність у його існуванні.

Крім загальної внутрішньосистемної функції, БФ виконує ряд елементарних, тобто таких, що виявляються у відношенні до тих елементів, з якими він зв'язаний. Найбільш важливою з них, з погляду кінцевої мети бібліотечної діяльності, є функція використання фонду абонентами бібліотеки, чи утилітарна функція. Для того, щоб прояв названих функцій був можливим, фонд необхідно укомплектувати, обробити, розмістити і зберегти. Усі ці процеси реалізуються технологічною функцією. Зрештою, усі функції

спрямовані на забезпечення діалектичної відповідності між документом і читачем, тому кожна з них важлива в процесі формування бібліотечного фонду і не може недооцінюватися. Реалізація кожної функції складає зміст процесів формування і використання БФ [3, с.91].

У понятійному апараті фондознавства останнім часом відбуваються значні зміни, пов'язані не тільки з активним розвитком теоретичних досліджень різних галузей бібліотекознавства, пошуком нових методів аналізу та вивчення фондів, а й з модернізацією бібліотечної практики, інформаційно-аналітичної діяльності, упровадженням сучасних інформаційних технологій тощо.

У результаті сучасної трансформації бібліотечних фондів та розширення їх складу у свідомості бібліотекознавців вони вже не ототожнюються з традиційними книжковими фондами, оскільки бібліотечні фонди не обмежуються лише друкованими та рукописними книгами. Актуалізація бібліотечних фондів, у тому числі розширення електронних ресурсів бібліотек - наразі є одним із ключових завдань розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів [1, с.52].

Потреба у дублюванні друкованих видань електронними копіями існує внаслідок стрімкого розвитку електронних форм інформації, через швидку зношеність фізичного стану періодики та газетних видань, книг, що користуються певним попитом або внаслідок необхідності копіювання тих документів, використання яких в електронному вигляді є більш ефективним (енциклопедії, словники, законодавчі акти та ін.). Нові форми опрацювання джерел інформації зумовлюють появу нових технологічних операцій та відповідне відображення їх у понятійному апараті, а нові ділянки бібліотечної діяльності — появу нових галузей знань, нових видів систематизації та класифікації теоретичного матеріалу [2, с.3].

Отже, досліджуючи означене питання, простежуємо еволюцію поняття «бібліотечний фонд». А з модернізацією бібліотечної практики, інформаційно-аналітичної діяльності спостерігаємо широке впровадження сучасних інформаційно-цифрових технологій, актуалізацію бібліотечних фондів.

Література

1. Картузов К. М. Реформування бібліотечної статистики як механізм модернізації системи державного управління бібліотечною справою в Україні / К. М. Картузов // Наукові праці. Державне управління / Держ. гуманітар. ун-т ім. П. Могили. — К., 2013. — Т. 214, вип. 202. — С. 51—54.
2. Соколов В. Теоретичні засади аналізу методів вивчення бібліотечного фонду / В.Соколов // Вісник Книжкової палати. - К., 2014. - № 5. - С.1-6.
3. Яковлева Ю.В. Селективний моніторинг використання бібліотечних фондів/ Ю.В.Яковлева // Реєстрація, зберігання та обробка даних. - К., 2002. - Т. 4. - № 1. - С. 89-97.

МЕДІАТЕКСТИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ: СУЧАСНИЙ ВИМІР

Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти – це складний, довготривалий, цілеспрямований поетапний процес, який спрямований на забезпечення ефективного освітнього середовища, створення психолого-педагогічних умов, спрямованих на розвиток інтересу дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності як засобу пізнання світу і самопізнання; формування здатності сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати письмові тексти різних видів, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді. Ми ніколи не сформуємо інтерес до читання якщо не будемо залучати учнів до читацької діяльності.

Загальновідомо, що у дітей, які багато читають, краще розвинені мовлення, інтелект, логічне, творче мислення, вони володіють здатністю розв'язувати нестандартні задачі, краще розуміють інших. Отже, дитяче читання можна по праву назвати інтелектуальним ресурсом країни, важливим потенціалом ерудованої нації.

В умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій, екранної культури, соціальних мереж, індустрії розваг, співіснування багатьох медіаресурсів відбуваються істотні зміни у читацькій діяльності дорослих і дітей. Медіаосвіта проголошена одним із пріоритетних напрямів у педагогіці XXI століття.

Дослідженням питання використання засобів медіадидактики у навчально-виховному процесі займалися В. Іванов, Н. Духаніна, Ю. Казаков, І. Курліщук, Г. Мироненко, Л. Найдьодова, О. Невмержицька, Г. Онкович, В. Різун, І. Сахневич, О. Федоров, І. Чемерис, С. Шумаєва та інші. Особливостями використання аудіотексту, звукозапису та його перевагами опікувалися науковці І. Берман, Н. Головікіна, І. Кошман, А. Лур'є, Н. Склярєнко, Е. Стек та інші.

З урахуванням вище викладеного, актуальним є розгляд використання медіатекстів як ефективного засобу прилучення учнів до читання.

Серед трансформаційних процесів у сфері читацької діяльності привертає до себе увагу зміна моделі читання, яку експерти пов'язують із значною питомою вагою читання з екрану, появою «текстів нової природи», переважанню так званого «ділового», «прагматичного» читання над читанням «для задоволення», «для душі».

Дослідники відзначають процес трансформації всіх характеристик читання: його статус, характер, способи роботи з текстом, читацькі інтереси учнів, мотиви і стимули читання. Поєднуючи класичні підходи до засвоєння знань із сучасними технологіями навчання, потрібно залучати дітей на уроці до роботи над медіатекстами.

Медіатекст - повідомлення, викладене в будь-якому жанрі медіа: газетної статті, телепередачі, фільму, відеокліпу і т.д. [1]. Вперше цей термін з'явився в англomовній літературі в 90-х рр. ХХ ст. і на сьогодні знайшов велике поширення.

У початкових класах на уроках літературного читання доцільно використовувати медіа тексти, зокрема мультфільми. Перегляди мультиплікаційних фільмів змушують повірити маленьку людину в добро і зрозуміти, що таке зло. Більшість дітей прирівнюють на себе ролі і хочуть бути героями в реальному житті [3].

Особливості мультфільмів:

- привернення уваги;
- вища продуктивність уроку;
- зміна ставлення до мультфільмів: діти починають сприймати їх як джерело знань, а не лише як розвагу.

Використання пізнавальних мультфільмів сприяє:

- підвищенню мотивації;
- демонстрації можливостей мультфільму;
- зростанню якості навчання і виховання.

Найпростіший для дитини шлях - порівняти образ в літературі і кіно. Безумовно, тут постає питання і про різні мови мистецтва - мову літератури і мову кіно. Тому доцільно саму дитину поставити в позицію автора, дати їй можливість виразити словесний образ засобами образотворчого мистецтва і порівняти цей, створений ним образ, з тим, який показав у фільмі його автор. На уроках літературного читання в початкових класах під час роботи над медіатекстами можна використовувати різні завдання. Наприклад [2, 3].

Творчі завдання

1. Порівняйте сучасну версію казки про Котигорошка (мультфільм) з оригіналом.

2. Перегляньте мультфільм «Бременські музиканти: безстрашна четвірка» (Німеччина, 1997, реж. М. Колдвей та ін.) або «Бременські музиканти» («Союзмультфільм», 1969 р., реж. І. Ковалевська). Що спільного та чим відрізняються ці мультфільми та літературна казка братів Грімм?

3. Що змінилося при створенні мультфільму «Некмітливий Горобець» порівнюючи з літературною казкою Лесі Українки «Біда навчить?».

4. Намалюйте ілюстрації до епізоду казки «Непохитний олов'яний солдатик» «Зустріч солдатика та танцівниці» та перегляньте однойменний мультфільм («Союзмультфільм», 1976, реж. Л. Мільчин). Зіставте малюнок та відповідний кадр із мультфільму. Чи можна за малюнком та кадром із мультфільму зрозуміти, які почуття поєднують олов'яного солдатика та танцівницю?

5. Перегляньте мультфільм «Аліса в країні чудес» (1 с.). Зіставте версію про пригоди Аліси авторів мультфільму і тексту твору.

6. Зупинити відео на найцікавішому місці і запитайте «Що ж буде далі?».

7. Відключити звук і запропонувати дітям озвучити те, що відбувається.

8. Після перегляду залучити учнів до інсценування продовження фільму.
9. Порадьте створити комікси на основі побаченого.
10. Запропонувати перетворити обличчя злих героїв на добрих створивши колажі.
11. Від імені одного з неживих предметів, що фігурують у мультфільмі, скласти розповідь.

Проблема читання і залучення до читання учнів – одна з найважливіших в освітньому процесі початкової школи. Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно використовувати в своїй роботі не тільки стандартні методи організації навчально-виховного процесу, але в більшій мірі виявляти ініціативу і будувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності.

Застосовуючи медіатексти у процесі навчання учнів молодшого шкільного віку, вчитель підвищує якість освіти, формує в дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвиває мовлення; формує вміння створювати власні висловлювання; розвиває творчу літературну діяльність школярів.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Химера Н.В. Роль медіаосвіти на уроках зарубіжної літератури / Н.В. Химера // Зарубіжна література в школах України на 11, 2015. – С.22-25.
3. Черешнюк І.О. Використання медіатехнологій в початковій школі / І.О. Черешнюк – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///C:/Users/123/Desktop/Робочий%20стіл/веб-квести/Використання%20Медіатехнологій%20в%20початковій%20школі.pdf>

УДК 373.3.016:003:004ю5ю031.42

ЛАВРЕНОВА М.В., ЛАБОШ О.М.
Мукачівський державний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Формуючи особистість дитини, учитель початкових класів зобов'язаний залучити кожного зі свої вихованців до читання книг. Загальновідомо, що скарбницею духовних багатств людства, однією з найміцніших ланок, що поєднує минуле, сучасне і майбутнє, є книга. Важко переоцінити її значення для людства. Спочатку рукописна, а потім друкована, вона була і залишається невичерпним джерелом знань. Дитяча книга є спеціальним навчальним матеріалом, за допомогою якого відбувається формування основ читацької самостійності у молодших школярів [1, с.17].

Особливості сприймання дітьми змісту художніх творів розкрито в дослідженнях психологів О.Запорожця, Д.Ельконіна, О.Никифорової, С.Рубінштейна, П.Якобсона та інших. Комплекс питань, пов'язаних із визначенням змісту роботи, завдань, форм, методів, прийомів ознайомлення із

художньою літературою розглянуто в працях А.Богуш, А.Коваль, О.Савченко, О.Ушакової та інших.

Дослідження вчених і педагогів-практиків (І.Гудчина, В.Едігей, В.Коткова, І.Красильникова, Л.Масол, Р.Петеліна, Л.Петухова, С.Полозова, В.Скворцова, О.Співаковський) свідчать про те, що використання ІКТ під час навчально-виховного процесу створюються умови для підвищення рівня зацікавленості учнів у навчальній діяльності завдяки внесенню елементів новизни.

У журналах, газетах, спеціальних виданнях багато пишуть про читання сучасного читача. Постійно звучить питання: чому діти не читають, або читають дуже мало?

Одним із «винуватців» відлучення дітей від дозвіллевого читання називають комп'ютер. Втім, науковці, методисти, вчителі та бібліотекарі вже дійшли висновку, що краще не обвинувачувати комп'ютер у витисненні книги, а використовувати його на користь читанню. Адже комп'ютер – це засіб та інструмент швидкого, точного, повного отримання інформації. Крім того, комп'ютер – це привабливий для дітей технічний засіб, ще один із шляхів залучення до читання, засіб пробудження інтересу до книги, до пізнання. Адже від знайденої за допомогою комп'ютера інформації читачі потім переходять до книжкових полиць. Такий своєрідний міст між віртуальним і реальним світом сприяє росту її популярності, поєднуючи старі форми з новітніми інформаційними технологіями.

Задача педагога полягає в тому, щоб мінуси цього перетворити на плюси. Тобто, «граючи» на захопленні учня новітніми технологіями, продемонструвати усі їх можливості, а не тільки розважальні, зацікавити учня і, можливо, змусити його передивитись свої погляди на поняття «інформації».

Впровадження сучасних педагогічних технологій суттєво змінило навчально-виховний процес, що дозволяє вирішувати багато проблем розвивального, особистісно-орієнтованого навчання, диференціації, гуманізації, формування індивідуальної освітньої перспективи учнів.

Слід зазначити, що використання ІКТ на уроці потребує відповідної підготовки, зокрема вчитель ретельно продумує і складає план уроку у відповідності до його мети, при виборі навчального матеріалу він повинен дотримуватися основних дидактичних принципів і зважити на те, що комп'ютер не замінює вчителя, а тільки доповнює його.

Інформаційно-комп'ютерні технології можуть використовуватися на всіх етапах, як при підготовці уроку, так і в процесі навчання: при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі. Основними перевагами щодо використання комп'ютера є раціональний розподіл часу, можливість використання цікавих аудіо-, відео-, мультимедіа- матеріалів, підвищення мотивації навчання, реалізація інтеграційного підходу, можливість формування комунікативної компетенції учнів, тому що вони стають активними учасниками уроку не тільки на етапі його проведення, а й при підготовці, на етапі формування структури уроку, використання різних видів діяльності, спрямованих на активізацію роботи школярів, що одержали достатній рівень

знань з предмета, щоб самостійно мислити, сперечатися, міркувати, що навчилися вчитися, самостійно добувати необхідну інформацію [3].

У початкових класах на уроках літературного читання можна застосовувати такі інформаційно-комп'ютерні технології, які дадуть можливість привити любов до книг та підвищити інтерес до читання як: буктрейлер, Mind Map, скрайбінг, QR-коди, віртуальні та інтерактивні екскурсії, фото колажі, медіатекст, інтерактивні комп'ютерні флеш - ігрові вправи, інтелектуально-творчі завдання («Знайди пару», «Віктрина», «Заповни пропуски», «Скачки»), комікси, буклети, постери, плакати, розкадрування тощо.

Наприклад, «Відомості про Леоніда Глібова» можна подати у вигляді віртуальної чи інтерактивної екскурсії до бібліотеки, а при опрацьованні його творів, зокрема байки «Лебідь, Щука і Рак» використати аудіо запис (медіатекст, скрайбінг). Діти слухають (чи дивляться) запис зразкового читання літературного твору. Використання ІКТ сприяє виразному читанню, умінню відчувати настрій, визначати характер героїв. Слухання віршів викликає в душах маленьких слухачів бурю емоцій, бажання самостійно спробувати викликати такі ж почуття і в інших.

На думку О.Співаковського, Л.Петухової, В.Коткової за допомогою комп'ютерних програм творчий учитель має унікальну можливість самостійно створювати необхідний мультимедійний супровід до уроків, виходячи з власного бачення теми, враховуючи особливості класу, школи; змінювати та доповнювати навчальний матеріал [2, с.153].

Щоб молодші школярі навчилися самостійно звертатися до книжок, вони повинні полюбити цей вид діяльності, усвідомити його життєву необхідність, звикнути читати за власним вибором, передавати доступно й цікаво смисл прочитаного іншим, навчитися швидко орієнтуватися в книгах, знаходити потрібний матеріал з мінімальною витратою часу та сил. Тому важливо правильно організувати читання молодших школярів, використовувати форми, методи, методики, різні інформаційно-комунікаційні технології, спрямовані на виховання в учнів навичок та вмінь, що допомагають дитині не розгубитися в книжковому світі, а полюбити його так, щоб спілкування з ним стало звичним, щоденним, важливим, приємним заняттям, щоб книжка для дитини була джерелом інформації та популярним засобом дозвілля.

Отже, як показує практика, без інформаційно-комп'ютерних технологій вже неможливо уявити собі сучасну школу. Уроки з використанням ІКТ стають звичними для учнів початкової школи, а для вчителів стають нормою роботи – це і є одним із важливих результатів інноваційної роботи в практиці роботи сучасного вчителя початкової школи.

Література

1. Лавренова М. Роль дитячої книжки в сучасному освітньому просторі. / М.Лавренова, О.Долинська. // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених і студентів, 27-28 жовтня 2016 р., Мукачєво / Ред.кол. : В.І.Кобаль (гол.ред.) та ін. – Мукачєво : МДУ, 2016. – 224 с.

2. Співаковський О. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: навч. метод. посібн. [для студентів напряму підготовки «Початкова освіта»] / О.В.Співаковський, Л. Є. Петухова, В. В. Коткова. - Херсон, 2011. – 267 с.

3. Шматкова О. В. Роль інформаційних технологій у процесі формування творчої особистості учня / О.В.Шматкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://super.urok-ua.com/dopovid-na-temu-rol-informatsiynih-tehnologiy-u-protsesi-formuvannya-tvorchoyi-osobistosti-uchnya/>

УДК 378.011.3-052:37.015.3:005.32

ЛАВРЕНОВА М.В., ДУДАШ А.І.
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Сьогодні перед вищою освітою стоять нові завдання, пов'язані з новими умовами соціалізації, в т.ч. підготовка творчої, компетентної особистості фахівця, з розвитком таких якостей, як високий професіоналізм, ініціативність, почуття відповідальності, вміння швидко орієнтуватися в ситуації, приймати самостійні рішення, формувати потребу в самовдосконаленні. Важливу роль у формуванні такої особистості відіграє позитивна мотивація студентів до навчання.

Актуальність даного дослідження зумовлена приділенням належної уваги з боку держави до проблеми мотивації студентів у вищій школі з метою реалізації ідей освіти для сталого розвитку суспільства. Наприклад, 1 липня 2014 р. було прийнято Закон України «Про вищу освіту» [1], 12 листопада 2014 р. на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України було оприлюднено проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [2]. Крім того, кожні два роки з ініціативи Європейської асоціації університетів проводиться міжнародна конференція з цієї проблематики.

Слід зазначити, що серед науковців існують розбіжності в поглядах щодо пріоритетності тих чи інших видів мотивів для успішності навчальної діяльності. Найбільш адекватними навчальній діяльності окремі дослідники вважають пізнавальні мотиви (широкі пізнавальні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви, мотиви самоосвіти) [3].

У дослідженні Н.Б. Бондаренко представлено ширший перелік навчальних мотивів: широкі соціальні мотиви; пізнавальні мотиви, що породжуються самою навчальною діяльністю; комунікативні мотиви, мотив участі в навчальному процесі; мотиви соціальної ідентифікації; мотиви особистісного розвитку; мотиви уникнення неприємностей [4].

В.М. Тимошенко підкреслює, що провідними в структурі навчальної мотивації є комунікативні, пізнавальні та соціальні мотиви, найдієвішим серед яких є мотив досягнення – прагнення до успіху в професійній діяльності [5].

Типовою помилкою викладачів вищих навчальних закладів є те, що вони в процесі педагогічної діяльності неправомірно покладаються на твердження, що студенти прийшли вчитися за власним бажанням і, виходячи з цього, є достатньо мотивованими та зацікавленими у всіх дисциплінах, що вивчаються

[6, с.59]. Завдання викладача полягає в тому, щоб розуміти навчальну мотивацію студентів. Для того щоб розуміти мотивацію та прогнозувати її динаміку, важливо знати її стан, спираючись на результати різних діагностичних інструментаріїв.

К. Штарке вказує на те, що на становлення особистості студента, його мотивацію впливають наступні фактори: передісторія, яка характеризує його до моменту вступу до вищого навчального закладу, сьогоденне положення та навчальна діяльність у закладі вищої освіти (ЗВО), а також життєві плани майбутнього фахівця [7]. Таким чином К. Штарке виділяє часові характеристики динаміки навчальної мотивації студентів. Враховуючи часові перспективи динаміки навчальної мотивації та різноманітні види навчальної діяльності, при розробленні анкети було виділено три групи мотивів, які детермінують процес навчання:

- у минулому (домінуючі мотиви вступу у заклад вищої освіти);
- у теперішньому (реально діючі мотиви навчальної діяльності);
- у майбутньому (професійні мотиви).

Результати обробки анкет показали, що резерви з мотивування студентів до навчання є різноманітними та вимагають обґрунтованих організаційних та наполегливих управлінських зусиль професорсько-викладацького складу для компетентного впливу на підвищення навчальної мотивації студентів.

Дослідження показують, що основні мотиви навчальної діяльності студентів I і IV курсів мало відрізняються. Серед внутрішніх мотивів переважають інтерес до професії, прагнення отримати вищу освіту з метою самореалізації та відкриття в майбутньому власної справи.

Серед зовнішніх чинників навчальної мотивації студенти відзначили престиж, авторитет ЗВО, отримання інтелектуального задоволення, бажання самовдосконалення, можливості знайти цікаву та високооплачувану роботу після закінчення ЗВО.

Варто зазначити, що отримані в ході дослідження дані можуть бути використані в подальших дослідженнях щодо вдосконалення шляхів, методів та засобів організації освітнього процесу у ЗВО.

Література

1. Про вищу освіту: Закон України від 1.07.2014 №1556-XVIII // zakon.rada.gov.ua.
2. Стратегія реформування вищої освіти України до 2020 року // www.mon.gov.ua.
3. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения : Книга для учителя. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
4. Бондаренко Н.Б. Мотиви опанування учнями 7–9 класів іноземної мови як засобу самовираження особистості : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07. – К., 2002. – 18 с.
5. Тимошенко В.М. Психологічні особливості формування мотивації досягнення майбутніх учителів (на матеріалі вивчення іноземної мови): Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – 21 с.
6. Митина А.М. Зарубежные исследования учебной мотивации взрослых / А.М.Митина // Вестник Московского университета.– Серия 14 : Психология.– 2011.– №2. – С. 56–65.
7. Штарке К. Студенты. Становление личности / К.Штарке / Пер. с нем. – М. : Прогресс, 1982. – 136 с.

МЕНЕДЖМЕНТ У РОБОТІ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Управління закладом освіти – складний і динамічний процес, система педагогічних впливів, який має такі особливості: динамічність (гнучкість); сталість процесу; циклічність і послідовність управлінських процесів; дискретність.

Суттєва модернізація системи освіти передбачає передусім оновлення управлінської діяльності керівників закладів освіти. Нові життєві умови виявляють потребу та необхідність будувати індивідуалізовану конкурентоспроможну освітню політику. Керівник закладу освіти відіграє в цьому процесі ключову роль. Він перебуває в центрі соціально-економічних і педагогічних перетворень, координує, спрямовує працю педагогів, від його економічної грамотності, ініціативності, уміння приймати самостійні рішення стратегічного та тактичного характеру залежить ступінь успішної роботи закладу в цілому.

Для успішного управління за нинішніх соціально-економічних умов ринкової економіки напівпрофесійна діяльність вже є неприпустимою. Зараз, на думку багатьох учених, потрібні якісні зміни і в мисленні керівника закладу освіти. Він повинен мати теоретичну підготовку з питань сучасного менеджменту, психології, оперувати новими поняттями, бути здатним виділяти та системно розв'язувати актуальні проблеми, бачити перспективи роботи навчального закладу, планувати стратегію його подальшого розвитку.

Оновлене мислення керівника закладу освіти звільнить його від стереотипів, допоможе проявити індивідуальність, відчувати особисту відповідальність за свій вибір і за людей, з якими працює, зосередитись на результатах діяльності, а не на намірах і засобах, сприятиме творчості.

Сучасний керівник-освітянин повинен уміти кваліфіковано здійснювати аналіз і самоаналіз управлінської діяльності, визначати перспективи розвитку закладу, передбачати стратегію подальшого розвитку відповідно до його місії. Він має цілеспрямовано впливати на свою команду менеджерів і вміти об'єднати спільні зусилля колективу для досягнення поставленої мети.

Досягти результату зможе тільки вмотивований керівник, який готовий узяти на себе відповідальність за роботу, ставить перед собою та колективом реальні цілі та докладає максимальних зусиль для їх досягнення. Це не просто ускладнення того функціоналу, який був завжди покладений на керівника закладу освіти. Це вже обов'язкові вимоги до професіоналізму сучасного директора, ті особливі вміння, знання, моральні та психологічні якості, що становлять управлінську компетентність керівника

Робота керівника закладу загальної середньої освіти пов'язана з виконанням певних функцій, що становлять зміст його діяльності. Основні складові його функціональних обов'язків є відносно стабільними: управління

освітнім процесом, адміністративна, фінансово-господарська, викладацька, дослідно-пошукова, комунікативна, творча діяльність. Проте основні функції-цілі директора школи можуть бути реалізовані тільки за допомогою механізму управління, що становить їх динамічну основу.

Таким чином, саме єдність стабільних і динамічних функцій, тобто змістовного та організаційного компонентів, визначає зміст професійної діяльності керівника.

Управління є тією рушійною силою, яка спрямована на активізацію людини через створення оптимальних умов для прояву та розвитку її творчого потенціалу. Тому керівникам закладів освіти слід орієнтуватися в різноманітності сучасних управлінських ідей, вивчати й успішно застосовувати досягнення науки та перспективного педагогічного досвіду, організовувати творчу діяльність. У зв'язку з цим питання управління освітніми процесами є актуальним, оскільки шкільна практика свідчить про недостатню підготовленість керівників шкіл до професійної управлінської діяльності.

Оволодіння основами менеджменту допоможе підвищити ефективність педагогічної та управлінської діяльності. Методи та прийоми самоменеджменту дадуть змогу успішно вирішувати різні проблеми особистісного плану, навчитися володіти собою, визначати та формулювати чіткі особисті цілі та цінності, займатися саморозвитком, доцільно використовувати час.

Запровадження елементів менеджменту буде сприяти процесу демократизації й гуманізації шкільного життя, ефективному управлінню закладом освіти, педагогічним та учнівським колективами.

УДК 373.3.011.3-052:398.21

ЛАВРЕНОВА М.В., ПРОШАК Н.М.
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ У ПРАВОВИХОВНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Правове виховання дітей – це виховна діяльність школи, сім'ї, правоохоронних органів, спрямована на формування правової свідомості та навичок і звичок правомірної поведінки школярів [1, с. 230].

Видатний педагог-гуманіст В.О. Сухомлинський відзначав, що правове виховання, запобігання правопорушенням одна з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства. Треба вести спеціальну виховну роботу, розраховану спеціально на те, щоб не було в нашому суспільстві правопорушників [2, с. 323]. Боротьба з проявами протиправних дій дітей має бути насамперед боротьбою за духовне багатство людини, за її світогляд, переконання [3, с. 46].

У процесі наукового дослідження ми поставили перед собою завдання здійснити аналіз сучасної практики правового виховання молодших школярів з виявлення найістотніших позитивних і негативних сторін у плані його змісту,

шляхах його реалізації в процесі позаурочної виховної роботи, підготовленості класоводів і батьків до правовиховної роботи з учнями молодших класів.

На жаль, в Україні наявна недостатня теоретична і практична підготовленість учителя початкових класів до правової виховної роботи з учнями, відсутня необхідна методична література. Все це призводить до серйозних недоліків у справі правового виховання молодших школярів.

Вирішальним моментом правового виховання учнів молодшого віку є те, що воно має хаотичний характер, не цілеспрямоване і не систематичне. Відсутність єдиної програми здійснення правового виховання негативно позначається на його ефективності. Наявність такої програми дозволила б підняти правову виховну роботу зі школярами на вищий організаційний і змістовий рівень, а також надати такому вихованню характер неперервного і управляючого процесу.

Тому, щоб вирішити ці проблеми, необхідно виробити змістовну, точну, обґрунтовану концепцію завдань правового виховання, орієнтуючись на фактори, які зумовили потребу у посиленні правового виховання.

Дослідники проблем правового виховання учнівської молоді М. Володько і О. Карпов вважають, що морально-правове виховання лише тоді може дати позитивний ефект, коли воно має комплексний характер і починається в сім'ї, дитячих садках, у школі буквально з першого класу. Правове виховання може дати позитивні результати тільки за умови, що при його організації враховують не тільки вікові особливості молодших школярів, а й здійснюють його диференційовано, тобто з урахуванням реального стану правосвідомості і поведінки учнів.

У правовиховній роботі з молодшими школярами необхідно враховувати специфіку їх пізнавальних інтересів. Тут у пригоді можуть стати казки – як засіб впливу на свідомість школяра з метою формування правових життєвих орієнтирів на майбутнє. Але досить часто корисний для учнів правовий матеріал сприймається ними надто поверхово, а захоплюючий сюжет закриває правильну моральну оцінку подій і явищ. Тому краще використовувати позитивні приклади, подані в цікавій формі за допомогою казки чи іншого літературного жанру. Спираючись на позитивний морально-правовий досвід учнів, учитель повинен підкреслювати творчий характер українського права, домагатися сприйняття права не як системи заборон, а як важливого регулятора суспільних відносин і діяльності кожного громадянина України.

Ефективність використання казки в освітньому процесі й у позанавчальний час при правовиховній роботі з молодшими школярами буде перевірено нами у процесі констатувального етапу експерименту.

Література

1. Герасименко В.М. Про стан негативних тенденцій серед неповнолітніх та заходи щодо їх попередження : Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. «Гуманізація навчально-виховного процесу як засіб попередження правопорушень серед учнівської та студентської молоді»./ В.М. Герасименко – К., 1994. – 230 с.

2. Сухомлинський В. О. Формування комуністичних переконань молодого покоління : Вибр. тв.: у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т 2. – 670 с.

3. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину : Вибр. тв.: у 5 т. / В.О. Сухомлинський – К. : Рад. школа, 1976. – Т 2. – 670 с.

УДК 378.147.34:331.544

ЛАКАТОШ М. О., КОБАЛЬ В.І.
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний етап розвитку системи вищої аграрної освіти ставить високі вимоги до професійних і особистісних якостей фахівця. Реалізація провідних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1] вимагає подальшого вдосконалення діяльності закладів вищої освіти, зокрема: упровадження багатоступеневої системи навчання, сумісної з європейською; забезпечення чесності й прозорості вступних випробувань; виконання Державної програми інформаційно-комунікаційних технологій в освіті й науці; створення інноваційних структур у вищих навчальних закладах; розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти й науки; зміна традиційної освітньої моделі, що базується на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації, на модель, головною метою якої є всебічний розвиток особистості; переорієнтація системи вищої освіти на вироблення компетенцій, що дають змогу опанувати значну кількість спеціалізацій у процесі практики та подальшої додаткової освіти; розробка загальнодержавної системи підвищення кваліфікації фахівців аграрної галузі.

Аналіз і вивчення результатів дослідження означеної проблеми дозволило виявити узагальнені структурні компоненти професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної освіти - мотиваційний, професійно-орієнтаційний, змістово-операційний та особистісно-орієнтований.

Аграрне виробництво потребує спеціалістів сучасного рівня, яке зумовлює інтерес до проблеми готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, зокрема до питань змісту, технології формування та діагностики рівня готовності майбутніх фахівців аграрних спеціальностей.

Досліджуючи наукову літературу з проблем професійної підготовки майбутніх фахівців (А.І.Дьомін, П.Г.Лузан [2], Т.І. Левченко [3], В.М.Мадзігон, П.М.Олійник[4], В.К.Сидоренко, Д.О.Тхоржевський), нами визначено, що готовність майбутніх фахівців аграрних спеціальностей до професійної діяльності – це складне соціально-психологічне утворення, котре характеризується усвідомленням значущості означеної діяльності у процесі навчання, спрямованістю отриманих теоретичних знань, практичних умінь і навичок на вирішення завдань агропромислового комплексу України.

Ефективна професійна підготовка майбутніх спеціалістів у закладах вищої аграрної освіти (ЗВАО) може бути з'ясована за умов реалізації педагогічної системи цілеспрямованого формування навчально-пізнавальної активності студентів, яка б виконувала такі функції: а) створювала психолого-

педагогічні умови зростання ефективності підготовки спеціаліста для аграрного виробництва; б) враховувала поетапність формування навчально-пізнавальної активності студентів від репродуктивних до продуктивних і творчих рівнів; в) базувалася на таких основних елементах, як форми, методи навчання, педагогічна діяльність викладача, пізнавальні здібності студента, міжособистісні взаємини у студентській групі; г) ґрунтувалася на загальнодидактичних та специфічних принципах активізації навчання; д) враховувала основні дидактичні шляхи формування активності як психологічного утворення особистості [5, с. 16].

На основі аналізу процесу професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної освіти у ЗВАО, нами зазначено, що для підвищення ефективності навчання студентів необхідно:

– знати цілі навчання, тобто ті кінцеві знання, уміння та навички, які вони мають здобути в процесі вивчення дисциплін;

– підібрати форми і способи контролю, які дозволять оцінити ступінь досягнення цілей, усвідомити, на які критерії слід опиратися при організації навчально-пізнавальної діяльності;

– розробити програми для організації активної свідомої пізнавальної діяльності кожного студента з оволодіння загальними та фаховими компетентностями;

– сформувати у студентів відповідний мотиваційний настрій, інтерес і впевненість у значущості і необхідності формування вищеперерахованих компетентностей, які спонукали б кожного студента до активної свідомої роботи.

На сучасному етапі розвитку аграрної освіти педагогічна теорія має достатньо підстав для того, щоб виокремити науково обґрунтовані умови та вимоги до організації ефективного процесу професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВАО.

Отже, потреба підвищення ефективності освітнього процесу у закладах вищої аграрної освіти України, врахування суспільних, соціально-економічних і культурних змін, що проходять у країні, зміна пріоритетів науки і освіти як головних умов відродження української державності переростає в загальнодержавну проблему. Для її розв'язання, як свідчить проведений аналіз, освітній процес повинен забезпечувати підготовку такого спеціаліста, який здатний самостійно, творчо мислити, володіти ґрунтовними професійними знаннями, вміннями, навичками, прийомами і методами впровадження передових технологій, мати організаторські здібності та сформовані особистісні якості, важливі для роботи у сфері аграрного виробництва.

Література

1. Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.
2. Буцик І.М., Дьомін А.І., Лузан П.Г., Іщенко Т.Д. Методика продуктивного навчання з курсу “Сільськогосподарські машини” : Метод. посіб. для науково-педагогічних працівників та викладачів аграрних вищих навчальних закладів. – К. : Аграрна освіта, 2005. – 50 с.
3. Левченко Т.І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах: монографія.// Т.І. Левченко. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 512 с.

4. Олійник П.Н. Проблема наступності ступеневої аграрної освіти та підготовки фахівців // Сучасні педагогічні технології у вищій школі. – Вінниця – К., 1995. – С. 175-176.

5. Лузан П. Г. Активізація навчання у сільськогосподарському вузі / П.Г.Лузан. – К. : ІАЄ УААН, 1996. – 186 с.

УДК 37. 02; 81.27

ЛЕНДЕЛ Л.В.
Колодніянська ЗОШ І-ІІ ст., Іршавського
району Закарпатської області

МОВЛЕННЄВИЙ АСПЕКТ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

В умовах сьогодення активізується увага до набуття людиною ключових компетентностей, покликаних забезпечити її орієнтацію в сучасному суспільстві, вироблення на засадах взаємоприйняття і взаєморозуміння єдиної стратегії конструктивної взаємодії з іншими людьми, програмування процесу спілкування з ними, долаючи сталі стереотипи поведінки. У цьому контексті актуалізується необхідність оволодіння молодим поколінням однією із ключових компетентностей – комунікативною, завдяки якій забезпечується здатність і готовність особистості встановлювати і підтримувати конструктивні міжособистісні контакти, передавати й отримувати у відповідь необхідну інформацію, створювати ситуацію «входження» особистості в культуру, залучення до культурних цінностей соціуму.

До проблем комунікативної культури зверталися Ю. Бабанський, А. Вербицький, О. Голік, А.Глущенко, Т.Дем'янюк, Ю. Ємельянов, М. Зажирко, О. Касьянова, М. Коць, Н.Кудикіна, Г.Майборода, Л. Петровська, В. Тернопільська, В.Сухомлинський, К. Ушинський та інші. Особливості спілкування молодших школярів стали предметом наукових пошуків І. Дубровіної, Л. Долинської, М.Лісіної, В. Мухіної, А. Прихожан, М. Симонової, К. Слесик, Т. Сущенко, Г. Товканець, Н.Толстих, Т.Чубенко та ін.

В контексті формування комунікативної культури молодших школярів важливою є проблема розвитку мовлення як процесу оволодіння мовою, умінням користуватися нею як засобом пізнання навколишнього світу, засвоєння досвіду, набутого людством, як засобом пізнання самої себе і саморегуляції, спілкування і взаємодії людей [3, с.18]. Як засіб спілкування, мовлення є й засобом впливу одних людей на інших (доручення, наказ, переконання). У мовленні людина передає й своє ставлення до чогось: до того, з ким вона говорить, або до того, про що говорить.

Загальномовленнєві вміння, які окреслені в Програмі для 1–4 класів, передбачають формування культури мовлення і слухання. До провідних серед них варто віднести: вміння слухати, відповідати, запитувати, міркувати [1]. Вміти слухати – означає одночасно розуміти і запам'ятовувати інформацію, визначати головне і другорядне, мати своє ставлення до прослуханого. Таке

вміння тісно пов'язане з умінням відповідати на запитання вчителя (однокласника, тексту). Уміння міркувати – це вміння пов'язувати між собою різні знання, щоб у кінцевому варіанті переказати текст, змінивши особу, від якої ведеться розповідь; скласти задачу, обернену даній; змінити умову задачі, залишивши запитання; встановити закономірності (продовжити ряд чисел, заповнити квадрати та ін.); визначити причини описаних подій; висловити свої міркувань щодо прочитаного тощо.

Найістотнішою зміною в мовному розвитку дитини-школяра є ознайомлення її зі словом, з мовою як об'єктом пізнання. Відповідно до вимог програми в учнів початкових класів мають сформуватися деякі уявлення про мову і мовлення [1], зокрема: 1) мова є найважливішим засобом спілкування між людьми; 2) найважливішими одиницями мови є звуки, слова, сполучення слів, речення, текст; кожна з них має своє призначення: із звуків утворюються слова, із слів – словосполучення і речення, із речень – зв'язні висловлювання; 3) мова пов'язана з мисленням (за допомогою речень висловлюються думки); 4) знання з мови застосовуються у практичному мовленні; щоб оволодіти мовленням, потрібно знати слова і вміти поєднувати їх; 5) є дві форми мовлення – усна й писемна; 6) усне мовлення має допоміжні засоби вираження: інтонацію, міміку, жести; своєрідними допоміжними засобами спілкування є зорові умовні знаки і звукові сигнали.

Наведені відомості учні повинні не заучувати, а засвоювати у процесі навчання. У результаті повинно виробитися свідоме ставлення до власних усних і писемних висловлювань, прагнення уникати помилок, дотримання етики мовлення – невід'ємної частини культури спілкування. Робота над досягненням цієї мети починається на спеціально відведених уроках і продовжується при вивченні всіх тем і розділів програми, на заняттях з розвитку зв'язного мовлення. Практично учні мають засвоїти, що усній формі мовлення властиві певний темп і сила звучання: щоб передати динаміку руху, поспішність, швидко зміну однієї події іншою, треба темп мовлення пришвидшити, дуже швидким є темп мовлення при проговорюванні скоромовок. Зіставляючи повільний і швидкий темп мовлення, учні повинні усвідомити, що у щоденному звичайному спілкуванні використовується розмірений, середній темп мовлення, який дозволяє висловитись виразно і зрозуміло [3, с. 107]. Учні мають учитись керувати силою голосу, оскільки надмірно голосна розмова негативно впливає і на слух. Комунікативна спрямованість завдань забезпечує розвиток власне мовленнєвих умінь: орієнтацію в умовах та змісті висловлювання, формі його викладу, групування зібраного матеріалу, визначення послідовності частин тексту, виділення слів, важливих для висловлювання, вдосконалення власного тексту тощо.

У процесі шкільного навчання розширюються функції мовлення, яке виникає і розвивається як засіб засвоєння і передачі знань. Мовлення виявляє себе і як засіб формування особистості, самоутвердження її в колективі.

Література

1. Навчальні програми для 1-4 класів <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

2. Про деякі питання щодо організації виховної роботи у навчальних закладах у 2017/2018 навчальному році / Лист МОН 1/9– 413 від 27.07.17 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://media.ippo.kubg.edu.ua>

3. Слесик К.М. Формування умінь спілкування молодших школярів у позакласній навчально-виховній роботі : дисертація...канд.пед.наук: 13.00.09 / К.М.Слесик. – Харків, 2002. – 256 с

УДК 373.3.016:51:316.77

ЛІБА О.М., ГРИГА О. М.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Підготовка школярів до життя, праці і творчості закладається в загальноосвітній школі. Для цього процес навчання і уроки математики повинні бути побудовані так, щоб широко залучати учнів до самостійної творчої діяльності по засвоєнню нових знань і успішному застосуванню їх на практиці, тобто підготувати дитину не до окремого уроку «на завтра», а до самостійного життя, з метою виявлення творчого потенціалу учнів, створення умов для творчого становлення особистості, яка вміє формувати власну думку, здатна самостійно займатися власною освітою, робити усвідомлений вибір.

Проблему формування комунікативної компетентності на уроках математики розкрито такими науковцями, як Е. Е. Голованова, Є. О. Лодатко, І.Д. Пасічник, Я. А. Пасічник, С. А. Розанова, М. В. Третяк, О. С. Чашечнікова.

Комунікативні навички і власне спілкування – це багатоплановий процес, необхідний для організації контактів між людьми в ході спільної діяльності. Математика має великі можливості для виховання звички до виразного мовлення і чіткої логічно-досконалої мови. Щоб успішно відповісти на запитання учителя, здійснити доведення теореми, чи розв'язати задачу, потрібно не лише завчити матеріал, але самостійно міркувати. При цьому вчитель повинен звертати увагу на мову учня, на її точність, стислість, логічну повноту і обґрунтованість міркувань.

Те, що може зробити вчитель математики, часом важко для вчителів літератури чи мови. Дійсно, саме на уроках математики школяр повинен звикати до стислої, чіткої і логічно-відточеної мови. Саме на уроках математики слід привчати учня до того, що навіть у звичайному спілкуванні слід уникати порожніх балачок, засмічених зайвими словами і фразами, які позбавлені змістового і емоційного навантаження.

З метою формування вміння грамотно висловлювати свою думку, формулювати означення, теореми, математичні твердження варто привчати молодших школярів до правильної побудови відповіді, що значно підвищить культуру їхнього мовлення. Учитель має систематично слідкувати за правильністю та логічністю висловлювань учнів, грамотною побудовою речень

та їх змістовим поєднанням, за правильною вимовою учнями слів і термінів, зокрема тих, з якими школярі вперше зустрічаються у своєму мовленні.

З погляду О. А. Білоножко поштовхом до розвитку математичного мовлення є вивчення з учнями арифметичних дій, їх властивостей та обчислювальних прийомів. Уведення низки нових математичних понять зумовлює появу не тільки труднощів у засвоєнні матеріалу, але й мовні помилки, яких можуть припускатися як учні, так і вчителі. Словниковий запас молодших школярів збагачується щоденно, зокрема під час ознайомлення з основними арифметичними діями. Проте більше труднощів виникає тоді, коли школярам доводиться запам'ятовувати назви компонентів цих дій. Як показує досвід, надзвичайно важко діти сприймають і запам'ятовують такі терміни: зменшуване, від'ємник, різниця, ділене, дільник, частка.

Щоб полегшити сприймання і запобігти помилкам, доцільно встановлювати разом з учнями зв'язок з однокореневими словами. Так, наприклад, ознайомлюючи школярів з компонентами дії віднімання, варто використовувати такі слова як - «менше», «зменшується», «зменшити». Щоб учні швидше запам'ятали нові терміни, ці слова мають частіше звучати як у мовленні вчителя, так і мовленні учнів не тільки на уроках математики, але й під час викладання інших дисциплін.

У своїх дослідженнях О. А. Білоножко, Я. А. Король зазначають, що формуванню комунікативної компетентності на уроках математики сприяють:

- правильність усіх записів на дошці;
- читання завдань у голос;
- усне розв'язування завдання з докладним поясненням;
- застосування різних форм роботи (розповісти сусіду по парті значення (поняття), формулювання математичного твердження).

Вдосконалення культури математичного мислення і мовлення учнів сприяє розвитку математичної та інших ключових компетентностей, здатності застосовувати теоретичні знання в повсякденному житті, а також приймати рішення у різних життєвих ситуаціях.

Література

1. Білоножко О. А. Формування усного та писемного навчання на уроках математики / О. А. Білоножко // Математика в школах України. – 2015. – №6. – С. 10–11.
2. Король Я. А. Математика в початкових класах: Культура усного і писемного мовлення / Я. А. Король. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 160 с.
3. Литовченко З. М. Культура усного мовлення на уроках математики / З.М. Литовченко, Н. Д. Карапузова // Початкова школа. – 1984. – №2. – С. 31 – 34.
4. Хмара Т.М. Навчання учнів математичної мови. / Т.М. Хмара. – К. : Педагогічна думка, 1985. – С.11 – 21.

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ ПОСІБНИКІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сприйняття – процес відображення людиною предметів і явищ навколишньої дійсності. Шляхи формування вміння сприймати і спостерігати можуть бути різні. Незважаючи на різні методичні рекомендації, всі дослідники дотримуються думки, що дитину слід спеціально вчити сприймати навколишній світ. Тому, враховуючи особливості молодшого школяра, психологи рекомендують, при навчанні використовувати різні види дидактичного матеріалу та наочних посібників.

Вивчення і застосування методів наочності досліджували Л. Виготський, Я. Коменський, І. Песталоцці, О. Савченко, Л. Толстой, К. Ушинський та ін. Велике значення надають наочному навчанню і сучасні вчителі новатори: Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова, С. Логачевська, В. Шаталов та інші.

Наочність – це широкий комплекс засобів, методів, прийомів, що забезпечують, з одного боку, більш чітке і ясне сприйняття знань, що передаються в усній чи письмовій формі, а з іншого боку, формує представлення про взаємозв'язок досліджуваних явищ з реальною практикою. Вона підтримує увагу, полегшує ясність сприйняття, сприяє кращому запам'ятовуванню і міцному засвоєнню знань, навичок і умінь, запобігає формалізму у навчанні, формує представлення про зв'язок теоретичних знань із реальною практикою, полегшує процес засвоєння знань, стимулює інтерес до них, допомагає сприймати об'єкт у розмаїтті його виявів і зв'язків.

При ознайомленні школярів з цифрами, множинами, операціями над ними, літерами, створюючи уявлення про предмети навколишньої дійсності вчитель повинен використовувати велику кількість різноманітних навчальних посібників. Тому що це дозволяє сформувати у дитини правильне уявлення про предмет, явище, закон який вона вивчає. Наочні посібники відіграють важливу роль у навчанні математики молодших школярів. Адже саме вони є опорою для розвитку мислення учнів, забезпечують формування всебічного, образного сприймання та їх розвиток.

Так, К. Ушинський вважає, що навчання повинно будуватися на живому спогляданні, на конкретних образах з додержанням принципу від конкретного до абстрактного. Основними засобами навчання він пропонує вважати предмети з натури, моделі, малюнки тощо. Використання дидактичних засобів навчання дає змогу: активізувати роботу учнів; зекономити час на уроці; збільшити обсяг роботи на уроці; підвищити ефективність процесу оволодіння знаннями, вміннями і навичками.

Вивчаючи математику в початкових класах, молодші школярі засвоюють ряд складних понять: поняття числа, поняття арифметичних дій, законів арифметичних дій, поняття рівня, рівності, нерівності та інших, які пов'язані з абстрактним мисленням учнів. Знання видів навчальних наочних посібників дає

можливість вчителю правильно їх добирати і ефективно використовувати на різних етапах уроків, а також виготовляти самому разом з дітьми. Вдале використання наочних посібників на уроках математики сприяє засвоєнню змісту і обсягу нових понять, закріпленню матеріалу, що вивчається, є засобом контролю, забезпечує активну самостійну навчальну діяльність учнів початкової школи.

Підсумовуючи можна сказати, що наочність це важливий засіб навчання молодших школярів протягом всього навчально-виховного процесу. Систематичне, цілеспрямоване використання наочних посібників на уроках математики в початковій школі підвищує якість засвоєння знань, рівень сформованості умінь і навичок, сприяє розвитку в учнів уміння порівнювати, аналізувати, систематизувати та узагальнювати навчальний матеріал.

Література

1. Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах: навч. посіб. / М. В. Богданович, М. В. Козак, Я. А. Король – Тернопіль : Навчальна книга, 1995. – 395 с.
2. Історико-педагогічний альманах. Випуск 3. Реалізація педагогічних ідей К.Д. Ушинського в освіті сьогодення: зб. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О.Є. Антонової, В. В. Павленко. – Житомир : ФО-П Левковець Н. М., 2015. – 226 с.
3. Коваль Л. В. Методика навчання математики: теорія і практика: підруч. для студ. / Л. В. Коваль, С. О. Скворцова. – Харків : ЧП «Принт- Лідер», 2011. – 414 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики ; [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
5. Корчевська О. П. Навчаємо математики. Методика обчислень. –1–4 класи / О.П. Корчевська. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 156 с.
6. Скворцова С. Методика формування у молодших школярів поняття про арифметичні дії додавання та віднімання / С. Скворцова // Початкова школа. –2011. – № 3. – С. 15–18.

УДК:373.3.016:51:16

ЛІБА О.М., ЯРЕМА А.М.
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У Державному стандарті початкової освіти серед ключових компетентностей молодших школярів названа і математична компетентність. Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя. Математична компетентність включає культуру логічного і алгоритмічного мислення. Уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем.

Формування логічного мислення молодших школярів – важлива складова частина педагогічного процесу. Мислення дитини в тій чи іншій мірі розвиває кожен загальноосвітній предмет, що викладається в початковій школі. Однак математика серед інших предметів займає особливе місце.

Психологічні основи, сутність, чинники і способи розвитку логічного мислення досліджені в роботах П. Блонського, Д. Богоявленського, А. Брушлинського, Л.Божович, Л. Веккера, та інших. У дослідженнях розглянуті методи та технології розвитку логічного мислення, освоєння логічних операцій школярами, їх зв'язок з розумовим розвитком дитини.

Математичні завдання, накопичені і перевірені під час багаторічної педагогічної практики, дозволяють ефективно вдосконалювати увагу, уяву, фантазію, образне і понятійний мислення, зорову, слухову пам'ять. Однією з основних цілей вивчення математики є формування і розвиток мислення людини, в першу чергу абстрактного мислення.

При розв'язуванні задач діти повинні вчитися думати, міркувати, шукати раціональний шлях розв'язання. Задача – багатогранний матеріал, який сприяє розвитку логічного мислення і дослідницьких навиків, саме вони сприяють розвитку логічного мислення.

Формування мислення молодших школярів на уроках математики буде успішним при дотриманні таких психолого-педагогічних умов:

- на кожному уроці застосовувати спеціальні завдання, спрямовані на формування логічного мислення;
- враховувати рівень індивідуального розвитку дитини та у зв'язку з цим здійснювати індивідуальну і диференційовану роботу з учнями;
- формувати словесно-логічне, абстрактне мислення на уроках математики в тісному зв'язку з розвитком практично-дієвого і наочно-образного мислення;
- при формуванні словесно-логічного мислення необхідно застосовувати прийом моделювання.
- формувати словесно-логічне мислення на факультативах з математики, позакласних заняттях.

Особливо подобаються учням початкових класів логічні задачі з казковим сюжетом. Таке поєднання сприятливе для навчання, оскільки через казкові елементи вчитель може знайти шлях до сфери емоцій дитини.

Психолог Л. С. Виготський зазначав “щоб розвиток був успішним, потрібна допомога із боку вчителя. І тому потрібно знання особливостей психічного розвитку молодших школярів, і навіть розуміння кінцевих цілей”

Найважливішою задачею математичної освіти є озброєння учнів загальними прийомами мислення, просторової уяви, розвиток здатності розуміти зміст поставленої задачі, уміння логічно міркувати, засвоїти навички алгоритмічного мислення. Така робота створює максимальні умови для самореалізації, сприяє розвитку творчості учнів, дає відмінну математичну освіту.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти: затверджено постановою КМ України від 20 квітня квітня 2011 р. // Початкова освіта. – 2011. – №18
2. Баракина Т. В. Можливості вивчення елементів логіки під час уроків математики та інформатики у початковій школі / Т. В. Баракина // Початкова школа плюс до і після. – 2009. – № 4. – С. 33-37.
3. Митник, О. Розвиток мислення на уроках математики / О. Митник, Л.Каленіненко // Учитель початкової школи. - 2013. - № 4. – С. 33-40.

УДК 373.3.016:51:004:001.895

ЛІБА О.М., ЩЕРБАН Г. В.
Мукачівський державний університет

ТЕХНОЛОГІЯ DAILY 3 У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасне інформаційне суспільство вимагає від особистості нової системи мислення. Отже, школа повинна формувати в учнів не тільки вміння працювати з будь-якою інформацією але і мислити неординарно, гнучко, варіативно. Сучасний вчитель сьогодні активно шукає оптимальні шляхи методичного забезпечення навчання. Принципово нові ідеї і положення вимагають переорієнтації цієї методичної роботи на пошук та розробку якісних форм, методів і засобів навчання математики взагалі та в початкових класах зокрема.

З огляду на актуальність проблеми, у статті виокремлено мету – розкрити педагогічні особливості використання технології Daily 3 у процесі формування обчислювальних навичок усного додавання і віднімання двоцифрових чисел з переходом через розряд .

Педагогічна технологія Daily 3 – це структура, яка допомагає реалізувати на практиці особистісно-орієнтовану модель навчання та засади педагогіки партнерства. Використовується, щоби навчати дітей бути самостійними під час вивчення математики, щоб учитель мав можливість працювати з учнями індивідуально та в малих групах. Мета роботи вчителя – навчити учнів вчитися, тобто навчити самостійності. Саме цей дидактичний принцип і є основою системи Daily 3, а саме: довіра, повага, спільність, вибір, і відповідальність. Ця технологія розвиває у школярів самостійність, витримку, наполегливість, відповідальність. Вона передбачає щоденне виконання учнями трьох видів роботи у навчальному процесі з математики. Кожен вид діяльності виконується упродовж 20 хв: математика самостійно; математика разом; математика письмово.

У дослідження узагальнено та систематизовано методичний матеріал, який розкриває як за допомогою технології Daily 3 можна працювати над формуванням обчислювальних навичок додавання і віднімання двоцифрових чисел з переходом через розряд.

У процесі освоєння інновацій від педагога вимагається установка на розуміння нового та його створення, нетрадиційний підхід до структурування

навчально-виховного процесу. У зв'язку з цим виникає необхідність врахування цього у процесі підготовки майбутнього педагога.

Оскільки «технологія» є реалізацією теоретичної концепції в практику, то вважаємо за необхідне уточнити поняття «технологія», «методика». «А чи не підмінює вона методику?» Як відомо, методика обумовлюється окремою дидактикою, яка враховує своєрідність змісту освіти і засобів її засвоєння. За смислом поняття «методика» ширше за поняття «технологія», адже воно включає разом зі змістовим ще й інструментальний аспект педагогічного процесу. У межах методики можуть співіснувати різні технології. Отже, методика є окремою теорією, а технологія – алгоритмом її втілення у практику. Педагогу недостатньо знати методику, він повинен уміти трансформувати знання і вміння, тобто володіти технологією отримання запланованого результату.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок – вивчення дисциплін «Методика навчання освітньої галузі «Математика»» та «Технології вивчення освітньої галузі «Математика»» у вузі повинно створити таке навчальне середовище, яке забезпечить підготовку професійно зрілого та компетентного вчителя-дослідника готового до використання новітніх технологій навчання математики молодших школярів.

Ефективним прикладом такої підготовки майбутнього педагога є вивчення технології Daily 3. Освоюючи інновативну технологію студенти набувають уміння творчого підходу, креативності мислення, педагогічної інтуїції. Впроваджуючи цю інновативну технологію майбутні вчителі вчать учнів бути самостійними, відповідальними, організованими, працювати в групах, парах, індивідуально, любити математики. І як наслідок, зазначене допоможе зробити процес вивчення математики в початкових класах не тільки цікавим, але і ефективним та успішним.

Література

1. Сиротинко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. / Г.О. Сиротинко. – Харків.: видавнича група «Основа», 2003. – С. 16–17.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : Навч. Посібник / І.М.Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : Метод.посіб. / Авт.-уклад. : О.Пометун, Л.Пироженко. – К. : АПН, 2002. – 136 с.
4. Коваль Л.В. Сучасні навчальні технології в початковій школі / Л.В.Кобаль. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 226 с.
5. Логачевська С.П. Диференціація у звичайному класі / С.П.Логачевська. – Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 1998. – 288 с.
6. Освітні технології : Навч.-метод. Посібн. / За ред. О.М.Пехоти. – К. : А.С.К., 2002.- 255 с.
7. Щербан Т. Д. Вивчення елементів алгебри в початковій школі : навчальний посібник. Рек. МОНУ для студ. ВНЗ / Т. Д. Щербан, Г. В. Щербан. - К. : Кондор, 2015. – 278 с.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ВЧИТЕЛЯ

Аналіз вітчизняного і світового досвіду засвідчує, що педагогічна майстерності завжди було предметом уваги багатьох видатних педагогів і психологів.

Питання педагогічної майстерності є в центрі уваги таких науковців як Ш. Амонашвілі, І. Зязюн, С. Логачевська, Л. Лузина, Р. Скульський, Г. Сагач, О. Савченко та ін. Формуванню педагогічної майстерності, зокрема педагогічної техніки, присвячені роботи Ю. Азарова, Є. Барбінової, Є. Гришина, І. Зязюна, В. Кан-Каліка, Л. Крамущенко, А. Мудрика, Л. Рувинського, Д. Самуйленкова, В. Семиченка, І. Синиці, Н. Тарасович, М. Яковлева та ін.

Відомий науковець, фундатор теорії педагогічної майстерності І. А. Зязюн визначає сутність даного поняття як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо ми характеризуємо якість результату), вияв творчої активності особистості педагога (за умови, що ми характеризуємо психологічний механізм успішної діяльності). За твердженням автора, «педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [1, с. 30].

На думку Л. Г.Кайдалова, Н. Б.Щокіна, Т. Ю. Вахрушева, педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно удосконалюється, підвищення якої доступне кожному педагогу [3, с. 4].

В українському педагогічному словнику С. У. Гончаренка педагогічна майстерність визначається, як характеристика високого рівня педагогічної діяльності, що ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді, необхідною умовою якої є гуманістична позиція педагога й професійно значущі особисті риси і якості [4, с. 251].

Прояв майстерності полягає в успішному вирішенні професійно-педагогічних завдань та високому рівні організації навчально-виховного процесу при умові наявності в педагога певних якостей. Педагогічна майстерність включає:

– особистісний компонент, як єдність мотиваційно-ціннісної складової (професійно-педагогічної направленості) і індивідуально-психологічних особливостей (загальних і професійно-педагогічних здібностей);

– інформаційно-теоретичний компонент: спеціальні, методологічні, психолого-педагогічні знання;

– діяльнісний компонент, який поєднує педагогічну технологію та техніку [4, с. 235].

Вагомим є формулювання структурних компонентів педагогічної майстерності, а саме:

– професійна компетентність – знання педагогіки, психології, логіки, принципів, форм і методів навчання та виховання, змісту навчального предмета

та індивідуальних особливостей школярів, уміння спілкуватися, дохідливо пояснювати навчальний матеріал, використовувати наочні посібники і технічні засоби навчання, зацікавлювати і підтримувати увагу, аналізувати та оцінювати знання та вміння школярів, володіти комп'ютером, орієнтування в часі;

– особисті якості – науковий світогляд, висока моральність, широкий кругозір та ерудиція, духовна культура, оптимізм, емоційна стійкість, витримка, наполегливість, співчуття, терплячість і доброзичливість;

– педагогічна техніка – комплекс умінь та навичок, що дають змогу досягнути оптимальних результатів у навчанні та вихованні підростаючого покоління (міміка, жести, техніка мовлення, техніка педагогічного спілкування, вміння контролювати власні емоції, настрої тощо);

– педагогічний такт – уміння обирати відповідний тон і стиль спілкування з учнями, колегами;

– педагогічна творчість – заснована на повноті інформації, науковому прогнозі, умінні педагога кожного разу по-новому й ефективно застосовувати в навчально-виховному процесі різні комбінації форм і методів педагогічного впливу;

– гуманістична спрямованість – одна з визначальних характеристик майстерності, це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження духовних цінностей, моральних норм поведінки і відносин тощо;

– культура мовлення – майстерне володіння словом, уміння точно, доступно, емоційно, образно висловлювати свої думки, оскільки всі педагогічні задуми, цілі та завдання реалізуються в педагогічній взаємодії – спілкуванні;

– педагогічні здібності – це особливі якості особистості викладача, що зумовлюють успішність педагогічної діяльності [2, с. 8–9].

Однією з найбільш суттєвих особливостей професійної діяльності педагога є те, що успішність та результативність його роботи безпосередньо залежить від рівня оволодіння майстерністю, професійної компетенцій. Рівень педагогічної майстерності педагога є показником професіоналізму діяльності вчителя.

Література

1. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.

2. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача : Навчальний посібник / Л.Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна, Т. Ю. Вахрушева – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

4. Приходько А. И. Основы педагогического мастерства : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / А. И. Приходько, Н. Б. Щекіна. – Х. : Издатель Шуст А. И., 2001. – 88 с.

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ЗНАТЬ ДІЄВО-ПРАКТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Перетворення та зміни, що відбуваються в Україні у всіх сферах життя, вимагають від кожної людини творчого підходу до своєї справи, уміння самостійно вирішувати нові складні завдання. Сучасні підходи до реформування початкової школи в умовах впровадження концепції Нової української школи спрямовують на покращення освітнього процесу. Одним із напрямків Одним із напрямків у розв'язанні цього завдання є формування дієвих природничих знань молодших школярів. Проблема формування у молодших школярів уміння застосовувати природничі знання у нових навчальних ситуаціях набуває особливої актуальності, оскільки вчені концентрують свою увагу на вирішенні проблеми виховання всебічно розвинутої особистості, яка володіє творчими здібностями, в тому числі й здатністю самостійно переносити знання у нові навчальні ситуації. Всі види роботи при вивченні природознавства містять у собі можливості розвитку, навчання та виховання дітей: мислення, пам'яті, уваги, інтересу. Важливо зазначити, що сутність природознавчої освіти і виховання становлять цілеспрямований процес формування відповідального ставлення школярів до навколишнього середовища, що може бути можливим за умови успішного оволодіння ними знаннями дієво практичного характеру. За інших умов у навчальних ситуаціях і на практиці, навчання пов'язане з великими труднощами для учнів. Це особливо важливо тому, що природничі знання, здобуті під час навчання у початковій школі, є базою для вивчення систематичних природничих дисциплін у середніх та старших класах школи. Формування дієвих знань, як важлива самостійна мета навчання, одночасно є необхідною умовою загального розвитку школярів, так як досить значна частина молодших школярів засвоює природничі знання формально.

Аналіз історичного аспекту розвитку проблеми формування у молодших школярів знань дієво практичного характеру демонструє актуальність та важливість цієї проблеми на сучасному етапі реформування загальноосвітньої школи, з одного боку, і відсутність суттєвих моментів у науковому обґрунтуванні основ організації процесу формування в учнів початкових класів природничих знань дієво практичного характеру, з іншого.

Проте, проблему формування природничих знань дієво практичного характеру у молодших школярів учені вивчали досить опосередковано. Окремі положення питання формування дієвих знань тією чи іншою мірою розглядалися Т. Байбарою, П. Гальперінім, Б. Іщенко, Н. Коваль І. Лернер, О. Савченко та ін. Спеціальні дослідження з означеної проблеми проводила І. Жаркова. Науковець зазначила, що вказані дослідження розширюють наукові знання про механізм формування в учнів початкових класів природничих знань дієво практичного характеру. «Знання дієво практичного характеру – зазначає І. Жаркова – це такі знання, що засвоєні учнями й можуть застосовуватись на

практиці (під час розв'язання пізнавальних завдань, виконання дослідів, практичних робіт, суспільно-корисної праці), тобто у нових навчальних ситуаціях» [1].

Основними ознаками знань дієво практичного характеру є:

- уміння учнів виконувати розумові операції: аналізувати, порівнювати, визначати істотні ознаки, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, класифікувати, узагальнювати синтезувати;
- уміння перегруповувати знання й переносити їх у нові навчальні ситуації;
- здатність учнів здійснювати самостійну пізнавальну діяльність;
- уміння використовувати вже засвоєні знання під час оволодіння новими.

На ефективність процесу формування в учнів початкових класів знань дієво практичного характеру впливає дотримання певних педагогічних умов. І. Жаркова виділяє такі:

- організація чуттєвого сприймання навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей і можливостей дітей молодшого шкільного віку;
- здійснення керівництва процесом формування природничих знань дієво практичного характеру на основі алгоритмів розумової діяльності, що передбачає зростання рівня самостійності та активності учнів;
- цілеспрямоване використання системи пізнавальних завдань як засобу формування в учнів природничих знань дієво практичного характеру;
- реалізація міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків у процесі формування природничих знань дієво практичного характеру [1].

За умови їх дотримання у навчальному процесі забезпечуватиметься ефективне формування у молодших школярів природничих знань дієво практичного характеру.

Найдоступнішим засобом формування в учнів початкових класів природничих знань дієво практичного характеру є система пізнавальних завдань, в основі яких лежать алгоритмізовані розумові дії: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, аналогія, встановлення причиново-наслідкових зв'язків, класифікація.

Пізнавальні завдання можуть бути такими: на виділення ознак об'єкта, їх диференціювання на істотні та неістотні; на порівняння об'єктів у формі зіставлення та протиставлення; на класифікацію тіл і явищ природи; такі, що передбачають використання аналогії як засобу переносу способу дії; на узагальнення і формулювання висновків; на встановлення причинно-наслідкових зв'язків; на доведення істинності судження.

Таким чином, у процесі формування природничих знань дієво практичного характеру в молодших школярів слід підбирати систему пізнавальних завдань, а також враховувати вікові особливості учнів початкової школи.

Література

1. Жаркова І. І. Формування природничих знань дієво практичного характеру у молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.09 / І. І. Жаркова

УДК 371.035.6

МАДУН Х.В.
Мукачівський державний університет

ЗМІСТ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

В умовах становлення української держави патріотичному вихованню належить пріоритетна роль. Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувані у молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави.

Патріотичне виховання розуміють як «формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю» [1, с. 6].

Позаурочна діяльність охоплює всю освітньо-виховну роботу вчителів, класних керівників, вихователів груп продовженого дня, організаторів виховної роботи в позаурочний час. Вона має більш широкі можливості у виборі змісту, форм, методів, прийомів, засобів проведення, тому що не регламентована програмою, часом, місцем. Сучасні педагоги в позаурочній діяльності виділяють два напрями освітньо-виховної роботи – позашкільну і позакласну. Позакласна – це різноманітна освітня й виховна робота педагогічного колективу школи в позаурочний час, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей. Позашкільна – це освітньо-виховна робота позашкільних закладів для дітей та юнацтва (Будинків школяра, технічної творчості, дитячих та юнацьких бібліотек, спортивних шкіл, об'єднань за місцем проживання, інших) [3]. Такі вчені як Я. Гнутель, П. Ігнатенко, О. Кобрій, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Поплужний, М. Чепіль, крім позашкільної та позакласної роботи, виділяють ще й позаурочну виховну роботу. Позаурочна освітньо-виховна робота, за визначенням Г. Пустовіта, – це діяльність груп чи окремих педагогів школи, ліцею, гімназії, спрямована на створення комфортних умов у позанавчальний час, для розвитку творчих здібностей і реалізації духовного потенціалу особистості [2, с.14].

На відміну від позакласної, позаурочна робота є продовженням навчального процесу в позаурочний час. Вона не завжди носить добровільний, самостійний характер. Визначальна роль у її плануванні, організації та проведенні належить учителю. Позаурочна робота відіграє значну роль в організації вільного часу учнів. Враховуючи той факт, що більшість батьків

зайняті на виробництві, важливо збільшити час організованого педагогічного впливу на учнів у школі. Це дає змогу запобігти бездоглядності, зацікавити дітей шкільними справами. Така робота формує в учнів духовні потреби, виховує культуру дозвілля, привчає цінувати вільний час.

Метою патріотичного виховання в позаурочній роботі є поглиблення й розширення знань про український народ та Україну, формування практичних навичок і світоглядних переконань, розвиток почуття патріотизму. Мета патріотичного виховання в позаурочній роботі конкретизується в системі завдань: формування самосвідомості, відповідальності, мужності, чесності, суспільної ініціативності й активності, готовності працювати на благо свого народу та Батьківщини, захищати Україну та підносити її міжнародний авторитет; виховання поваги до законів держави, Конституції, символів України, високої правової свідомості; знання та використання державної мови, турбота про піднесення її престижу; повага до пам'яті пращурів, до батьків, членів родини, свого родоvodu; шанування традицій, звичаїв, обрядів та історії українського народу, усвідомлення своєї належності до нього як представника і спадкоємця; виховання дисциплінованості, працьовитості, турботливості, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу та довкілля; формування гуманності, толерантного ставлення до культури інших народів.

Зміст патріотичного виховання складають такі розділи: державний, соціальний та родинний. Державний розділ у позаурочній виховній діяльності становлять знання про історичний шлях українського народу, про походження державних символів, походження назв міст, вулиць, річок, полів, лугів, про походження пам'яток історії та культури, про видатних борців за незалежність України; про діяльність українських письменників, поетів, вчених, знання української мови; розуміння величі українського народу тощо. Соціальний розділ становлять знання про героїчне минуле рідного краю, про життя прославлених земляків, виявлення бажання охороняти історичні пам'ятки, зберігати матеріальні цінності; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи, розуміння значення праці батьків та українського народу; бажання брати участь у громадських справах; уміння виявляти волю, старанність, ініціативність, працьовитість, творчу активність тощо. Родинний розділ спрямований на виховання любові до батьків, рідних і близьких людей; чемного ставлення до старших, учителів, ветеранів війни та праці; пошани до пращурів, знання місць знаходження їх могил, знання родоvodu, коріння, оволодіння народною мораллю, етикою; шанування та дотримання народних і релігійних звичаїв, обрядів, вірувань, національних і родинних свят, формування інтересу до української міфології, усної народної творчості; знання народних промислів та ремесел, знання народних і родинних пісень, танців, ігор, забав тощо.

Література

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – 6 с.

2. Пустовіт Г. Деякі аспекти методології позашкільної освіти / Г.Пустовіт // Шлях освіти. – 2000. – № 2. – С. 11 – 15.

3. Фізеші О.Й. Навчально-методичні матеріали з курсу «Педагогіка» (розділ «Теорія виховання») для студентів педагогічних спеціальностей / О.Й. Фізеші. - Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2008. – 80 с.

УКД 37.016:745 / 749

МАЙБОРОДА І.Е., ГАЛЬОВИЧ І.І.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

Слова відомого українського політичного діяча, історика та публіциста В'ячеслава Липинського «без традиції нема культури, без культури нема нації», написані у відомих «Листах до братів-хліборобів ...» ще у 1926 р. [4, с.20], і тепер, майже через сто років після опублікування, не втратили своєї актуальності. Нині в Україні актуалізувалась проблема збереження культурної та історичної самобутності, національних традицій, споконвічних етичних цінностей народу та передача його культурного досвіду підрастаючому поколінню.

Одним із ефективних засобів опанування учнями культурної спадщини народу є ознайомлення, вивчення і виготовлення народної іграшки – унікального різновиду українського народного мистецтва.

Генезис та основні етапи розвитку народної іграшки розкрито в мистецтвознавчих роботах (М. Бартрам, О. Бакушинський, Г. Блінов, М. Бахман, О. Бенуа, М. Грушевський, І. Дайн, О. Найден, Т. Перевезенцева, С. Ханемент) – авторами виокремлено художню специфіку народної іграшки як особливого різновиду декоративно-ужиткового мистецтва. Методичні аспекти використання народної іграшки в навчально-виховному процесі різних навчальних закладів розробляли Є Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич, А. Шушкевич, Т. Коваленко, Н. Дігтяр та ін. Завдяки цим дослідженням наука і практика збагатилась змістовними працями та цінним досвідом [2, с. 28].

Упродовж століть народна іграшка зберігає свою пластичну образність, етносимволіку і є своєрідним віддзеркаленням прадавньої культури українців. Для багатьох поколінь вона була одним із давніх засобів естетичного, фізичного, розумового розвитку дітей, першим духовним чинником пізнання довкілля, народної обрядовості, звичаїв, занять та побуту дорослих [1, с.45].

Українська народна іграшка має такі спільні стильові ознаки: повноту об'єму, композиційну компактність, відсутність витончених деталей або дрібних «документальних» подробиць. Характерні ознаки народних ляльок мають глибині семантичні витоки у давніх обрядових антропоморфних первообрядках. Лялька-мотанка є прадавнім сакральним оберегом. Основні вимоги до ляльок-оберегів: при виготовленні заготовки тіла ляльки нічого не можна проколювати голкою – все примотується і прив'язується, голівка ляльки

робиться окремо, після чого на ній вимотується сакральний хрест, і чим більше у нього смуг, тим складніше його зробити. Потім змотується й прив'язується тулуб, ручки та одяг.

Один із різновидів ляльки-мотанки – солом'яні ляльки. Зазвичай, їх використовували у ритуально-культових обрядах підпорядкованих календарному циклу сільськогосподарських робіт. Обряди, що відправлялися на святах супроводжувалися різними оберегами, виготовленими вручну з таких матеріалів як солома, трава, очерет, рогоза, гілки дерев. [3, с.38]. Люди 21 століття вбачають у ляльці тільки декоративність та зовнішні прояви, не приділяючи уваги внутрішньому змісту ляльки. Отримуючи життя завдяки світосприйняттю та уяві автора, лялька несе в собі як індивідуальність майстра, так і генетичну інформацію цілого етносу.

Уроки трудового навчання допомагають дізнатися більше про культуру рідного краю, сформувати естетичний смак, патріотичні почуття, а вміння власноруч створювати ляльку допоможе зберегти давні українські традиції, розуміти їх витoki. Молодшим школярам пропонуються нескладні у виготовленні ляльки, з мінімальною кількістю деталей. Теоретичний матеріал викладається паралельно із формуванням практичних навичок учнів – засвоєнням технічних прийомів ручної роботи з виготовлення народної ляльки. В результаті роботи учні отримують знання про зовнішній вигляд різних видів народної ляльки, про техніку виконання та використання за традиціями українського народу, про способи декорування виробів, вміння застосовувати набуті знання на практиці та самостійно виготовляти окремі види народної ляльки. Завдання учителя насамперед полягає у тому, щоб зацікавити учнів творчістю, викликати бажання займатися творчою діяльністю на все життя, а вже потім надавати початкових знань і навичок виготовлення української народної ляльки.

Іграшка, яка створена дорослими для розвитку дітей як предмет культури має освітнє і виховне значення лише тоді, коли використовується за призначенням. Дитина повинна розуміти іграшку, хотіти з нею творчо діяти. Щоб іграшка, як і гра, була супутником дитинства, людство весь час удосконалювало її. Іграшка так чи інакше завжди була пов'язана з грою. Як і гра, вона є відображенням своєї епохи. Історія іграшки є невід'ємною частиною історії культури суспільства. Для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи суспільства, його національної культури позначається не лише на змісті дитячих ігор, а й на тематиці та формах іграшок. В наш час у світ дитячої гри впевнено і владно входять комп'ютерна техніка та ІТ-технології, а сучасний ринок товарів для дітей пропонує різноманітний іграшковий асортимент виробів. Незважаючи на це, традиційна народна іграшка, зроблена з природного матеріалу, на перший погляд проста і примітивна сповнена позитивної енергії, любові, ніжності, тепла, залучає дітей до національної спадщини, традицій та обрядів, передає юному поколінню культурний досвід українського народу.

Література

1. Просалова В. А. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / В. А. Просалова. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. – 516 с
2. Найден О. С. Українська народна іграшка: смислові та обрядові основи / О.С. Найден. – К. : Видавничий Дім «Стилос», 2007. – 240 с.
3. Герус Л. М. Українська народна іграшка / Л. М. Герус. – Львів : Афіша, 2004. – 264 с.
4. Марцінковська Р.Д. Лялька-мотанка: виготовлення українського оберегу / Р.Д.Марцінковська // Мистецтво та освіта. –2017. – №4(86) - С.28–32.

УДК 37.091.33:7

МАЙБОРОДА І.Е., КУЦАК Є.
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО–ВИХОВНОЇ РОБОТИ З МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Удосконалення системи освіти необхідно пов'язати з відродженням культурно-творчої місії школи, в якій єдність змісту, форм, засобів і методів освіти стимулюють розвиток художньої культури школярів. В Україні здійснюють перехід на новий зміст навчання, зокрема змінено структуру Базового навчального плану, навчальних програм, запропоновано новий зміст освітніх галузей, уведено до навчально-виховного процесу нові інтегровані дисципліни «Мистецтво», «Художня культура».

Нагальною проблемою є інтеграція – культура і освіта мають бути єдиним комплексом. Як процес створення цілісної і багатовимірної картини світу сьогодні вона набуває статусу одного з провідних методологічних принципів мистецької освіти. При такому підході постає педагогічна необхідність пошуку різних форм і методів мистецької діяльності, які виховують не бездумних виконавців, а мислячих людей з національною самосвідомістю, моральною культурою й естетичним смаком. Аналіз різних підходів до інтегративної організації навчального процесу та змісту освіти свідчить про актуальність самої ідеї побудови освіти на інтегративній основі та наявність широкого кола засобів інтеграції (І. Бех, О. Савченко, А. Данилюк, Б. Юсов, О. Рудницька).

Інтегративний підхід виражається в акцентуванні взаємодії видів мистецтва у змісті й технологіях навчання і виховання учнів, в оцінюванні їхніх освітніх досягнень з урахуванням поліхудожніх ознак. Інтеграція в мистецькій освіті, передбачає об'єднання частин навчально-виховного процесу в єдине ціле, узгодження компонентів і упорядкування відносин між ними, тобто – інтеграційний процес, що забезпечує формування в учнів цілісної і багатовимірної картини світу. Для загального розвитку учнів дуже корисними є інтегровані уроки образотворчого мистецтва та музики, образотворчого мистецтва та літератури, трудового навчання, інформатики тощо.

Естетичне виховання учнів у процесі вивчення мистецтва передбачає вико-ристання взаємозв'язку різновидів художньої творчості,

взаємопроникнення між- предметних зв'язків мистецьких дисциплін. З урахуванням основних позицій інтегративного підходу, розроблено технології естетичного виховання учнів: технологію комплексності вивчення художніх образів, ігрову технологію та асоціативну технологію естетичного виховання учнів на уроках, що ґрунтувалися на інтегративному підході до вивчення мистецтва.

Технологія комплексності вивчення художніх образів спрямовується на поглиблення знань учнів щодо специфіки художньо-образної мови кожного з видів мистецтва та розуміння її цілісності, розширення мистецького словника (єдність універсальних понять: ритм, форма, динаміка, композиція) та формування емоційно-естетичного ставлення учнів до художніх образів (проведення художніх паралелей між художніми образами різних видів мистецтва та дійсністю, стимулювання учнів до особистісного переживання їх змісту, активізація художніх вражень та досвіду художнього спілкування). Дана технологія передбачає використання таких методів: проведення художніх паралелей; співставлення та порівняння художніх образів різних видів мистецтв; змістових порівнянь та узагальнень у процесі сприймання мистецтва. Реалізується у процесі теоретичного вивчення категоріального апарату мистецтва, усвідомлення та сприйняття учнями художнього змісту мистецьких творів та у практичній художньо-творчій діяльності [2].

Ігрова технологія естетичного виховання учнів на уроках мистецтва передбачає привнесення ігрових методів у навчально-виховний процес: ігрові ситуації та ігрові методи інтегрованого типу (ігри-імпровізації, кросворди, ребуси, анкети-малюнки, практичні завдання пошукового ігрового типу тощо). Ігрові методи, як відомо, значно активізують пізнавальну та пошукову діяльність учнів, стимулюють їх творчу активність та самовияв, закріплюють минулий досвід у цікавих для школярів формах занять. Ігрова технологія естетичного виховання використовується у різних формах роботи: колективних, групових, парних, індивідуальних, комбінованих. Використовується як для контролю та перевірки опанованого теоретичного матеріалу, так і в практичній художньо-творчій діяльності.

Асоціативна технологія займає особливо важливе місце у процесі естетичного виховання та навчання учнів на уроках мистецтва. Саме стимулювання асоціацій у мистецькому навчанні учнів забезпечує створення суб'єктивного образу художніх предметів та явищ, що вивчаються. Як зазначає С. У. Гончаренко, «в асоціаціях ніби закріплюється знову минулий досвід людини, її попередня практика» [1, с. 31]. Асоціації сприяють поєднанню та співставленню художніх образів різних видів мистецтва, близьких за змістом (І. Шамо «Берізка» – з пейзажами І. Левітана; П. Чайковський «Баба Яга» – з картиною І. Васнецова). Тож асоціації акцентують увагу учнів на сутність змісту художнього образу, допомагають набути досвід їх естетичного сприймання, оцінювання, осмислення. Так, методами асоціативної технології є: порівняння та аналогії, особисті асоціації, синестезія. Використовуються вони як в урочній, так і в позаурочній мистецькій діяльності [3, с. 111].

Отже, лише вдала інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних, педагогічних підходів та технологій інтерактивного, особистісно-орієнтованого, ігрового навчання на основі постійного розвитку критичного мислення учнів дасть змогу розвивати творчі здібності, а значить, і формувати творчу особистість школяра в умовах навчально – виховного процесу.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
2. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. / Л. М. Масол. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. – 178 с.
3. Золотарьова О.О. Сучасні технології естетичного виховання молодших підлітків на уроках мистецтва. / О. О. Золотарьова // Психолого-педагогічні науки. – 2013. – № 1. – С.111.

УДК 373.3.016:745

МАЙБОРОДА І.Е., ТОВТ Я.І.
Мукачівський державний університет

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ЛІПЛЕННЯ

Одним із пріоритетних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні, є створення передумов для виховання особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку з цим нині відбувається модернізація національної системи освіти та вироблення новітніх концепцій виховання людини. Формування творчої особистості, реалізація її природних нахилів і здібностей в освітньому процесі є стратегічним завданням сучасної школи.

Варто відзначити, що проблема творчого розвитку особистості школяра не є новою. Значний внесок у теоретико- методологічне та психолого-педагогічне забезпечення навчально- виховного процесу зробили: Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші схарактеризували сензитивність молодшого шкільного віку до творчості, зокрема, художньо-образної; Б. Ананьєв, Р. Арнхейм, Н.Брюсова, Т. Шпікалова дійшли висновку, що образотворче мистецтво – унікальний навчальний предмет, який надає учням багато можливостей для творчого самовтілення, розвитку образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприйняття тощо [2].

Оскільки, як зазначають провідні вітчизняні вчені (Г. Костюк, Л. Леонтєв, В. Моляко, Я. Пономарьов та ін.), особистість найінтенсивніше формується у період шкільного віку, то саме школа покликана відіграти провідну роль у творчому розвитку молодших школярів.

Серед різних видів образотворчої діяльності якими займаються молодші школярі на уроках образотворчого мистецтва та в позакласній роботі є ліплення. Ліплять молодші школярі із різних пластичних матеріалів:

пластиліну, глини, солоного тіста, пластику, керамічної глини, паперової скульптурної маси та ін.

Ліплення навчає дітей просторово мислити, допомагає розвивати тримірне відчуття об'ємної форми і вміння добре відчувати та передавати об'єм у просторі художніми засобами. Саме тому вивчення технік, технології та засобів виразності художнього ліплення є важливою частиною реалізації художньо-творчого напрямку освіти, а також невід'ємною складовою комплексу видів діяльності з образотворчого мистецтва.

Метою занять з ліплення є створення умов для розвитку художньо-творчого потенціалу дитини шляхом вивчення технологічних особливостей та засобів виразності художнього ліплення; формування художніх компетентностей, зокрема скульптурних: оволодіння мовою ліплення, художньо-практичною діяльністю, сприймання творів українського та світового мистецтва, сенсорної моторики, художньо-образного мислення та образної оцінки світу:

До занять з ліплення ставляться наступні завдання: сформувати в учнів систему знань про художнє ліплення як вид мистецтва; сприяти накопиченню теоретичних знань і творчих вмінь з основ художнього ліплення; сформувати просторово-візуальну компетентність; сформувати систему умінь застосовувати різні матеріали, техніки та прийоми ліплення, палітру виражальних засобів у відтворенні художньої форми; розвинути відчуття пластичних можливостей матеріалу, навчити передавати величину, узагальнювати форму, відтворювати характерну будову, особливості різних предметів, тварин, птахів, людей; виразність руху, динаміки, настрою; розвинути образну уяву; фантазію, зорову пам'ять, оригінальність мислення та акуратність у роботі; розвинути соціально-творчу активність з урахуванням вікових особливостей сприймання і мислення, здатність до творчості та потребу творчої діяльності в галузі художнього ліплення; виховати естетичне ставлення до творів мистецтва, дбайливе ставлення та пошану до мистецьких традицій; сприяти формуванню початкового досвіду аналізувати та інтерпретувати твори мистецтва відповідно до вікових можливостей; сприяти самореалізації дитини в соціумі засобами мистецтва [1].

Розвиток творчих здібностей учнів на заняттях образотворчого мистецтва – це складаний педагогічний процес, який сприяє стрімкому зростанню пізнавальної діяльності і активності учнів. Як відомо, програми з образотворчого мистецтва передбачають творчий підхід учителя у виборі тематики уроків та практичних робіт з урахуванням специфіки контингенту учнів, власного професійного рівня та матеріально-технічного забезпечення навчального закладу. У зв'язку з цим, надзвичайно важливим завданням вчителів початкових класів є вмілий добір доступних та водночас захоплюючих видів образотворчої діяльності, своєрідне інтегрування різних художніх технік й матеріалів, підтримання взаємозв'язку пізнавальних, творчих та репродуктивних видів зображувальної діяльності з ліплення.

Останніми роками у зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій, інтернету все більшої популярності у вчителів набувають новітні

художні техніки й технології ліплення – ліплення з паперової маси, холодного фарфору та ін.

Розвиток творчих здібностей дитини передбачає враховувати вікові, індивідуальні, національні та культурні особливості, а також регіональні традиції, звернення до народної творчості, проникнення національним духом. Потрібно заглиблюватись у розуміння змісту та суті мистецтва шляхом особистісно-емоційного сприйняття художньої інформації. Тому доцільним є використання у навчальному процесі якісних зразків творів художнього ліплення – у формі репродукцій, кращих творів учнів, педагогів, майстрів. Активному засвоєнню матеріалу і розвитку естетичної культури учнів сприятимуть відвідування виставок в музеях і галереях міста, участь у виставках Палацу школярів, міських та обласних виставках. Протягом навчання в процесі розвитку творчих здібностей дітей велике значення має виконання творчих завдань, участь в конкурсах, виставках творчих робіт школярів.

Отже, створення умов художньо-творчого розвитку, врахування індивідуальних особливостей молодших школярів їх інтересів у процесі ліплення, добір сучасних підходів та методів навчання сприяють розвитку художньо-творчих здібностей та формуванню інтересу до художнього ліплення.

Література

1. Кондратова В. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва / В. Кондратова, Т. Шлеєнкова // Мистецтво та освіта. – 2012. – № 3. – С. 44-46. – Продовж. Початок № 2, 2012.

2. Обертас Т. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва / Т. С. Обертас [Електронний ресурс].– Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

УДК 780.616.432

МАКАРОВА Н.В.

Мукачівський державний університет

ПРОБЛЕМА СЦЕНІЧНОГО БАР'ЄРУ У ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Відомо, що сцена – це основний простір актуалізації творчого потенціалу особистості виконавця. У сценічній діяльності виконавець виявляє свої знання, навички, вміння, які свідчать про рівень його професійної підготовки. Навіть існує думка, що хвилювання на сцені, його ступінь і частота залежить саме від підготовленості виконавця до виступу [1]. Як показує практика, навіть у добре підготовлених виконавців при наявності високих результатів на репетиціях у процесі відповідального виступу можуть бути зриви, збої, які охоплюють емоційну, когнітивну, поведінкову, вольову сфери особистості. Такі збої виникають при випробуванні психологічних бар'єрів, що виникають у процесі сценічної діяльності.

У літературі психологічні бар'єри (франц. *barriere*) розглядаються як «перешкода для чого-небудь»; стійкі настанови, психологічний настрій, процеси, властивості, стани особистості, які консервують скритий емоційно-

інтелектуальний потенціал його активності [2]; стійкі особистісні утворення, які за певних обставин призводять до збою процесу взаємодії з іншими людьми [3]; мотив, що перешкоджає виконанню певної діяльності або дій, певні труднощі, а саме, переживання, іноді і розуміння невідповідності, що виникає між вимогами діяльності та можливостями особистості; незриме зміцнення, яке споруджує кожна людина з метою захисту свого внутрішнього світу, комплекси буферних зон, які заважають іншим наблизитися до неї [4]; своєрідний соціально-психологічний феномен, що проявляється як певний результат переживання особистістю труднощів спілкування [5].

Феномен «психологічний бар'єр» розглядається як складне утворення, що включається в простір споріднених понять, що містить ряд різних семантичних відтінків: бар'єр, блок, труднощі, перепони, буферні зони, стійкі особистісні утворення, психологічний настрій особистості, процеси, властивості, стани та ін. Це свідчить, про складність і міждисциплінарність означеного феномену, про широке і неоднозначне його трактування, результатом чого є відсутність на сьогоднішній день чіткого визначення поняття «психологічний бар'єр». Психологічний бар'єр – це «психічний стан, що проявляється у неадекватній пасивності суб'єкта, що перешкоджає виконанню ним тих або інших дій. Емоційний механізм психологічного бар'єру полягає в посиленні негативних переживань і настанов – сорому, відчуття провини, страху, тривоги, низької самооцінки, асоційованих із завданням (наприклад, «*страх сцени*»)» [6, 30].

Існують два види бар'єрів: зовнішні, це такі, які не надають можливість суб'єкту вийти із ситуації або, змінити її, і внутрішні, тобто особистісні, психологічних перепон, що заважають досягненню мети [7].

На проблематику сценічного стану проливає світло концепція психоемоційного стресу. Емоційний стрес – стан яскраво вираженого психоемоційного переживання людиною конфліктних життєвих ситуацій, які гостро або тривало обмежують задоволення його соціальних або біологічних потреб. Стрес – феномен усвідомлення, що виникає при порівнянні між вимогами, що пред'являються до особи, і її здатністю впоратися з цими вимогами. Відсутність балансу в цьому механізмі викликає стрес і реакцію у відповідь на нього.

Поняття стресу ввів в медичну літературу Г. Сельє (H.Selye) в 1936 р. і описав адаптаційний синдром, що спостерігається при цьому [8]. Цей синдром може пройти три етапи у своєму розвитку: стадію тривоги, під час якої здійснюється мобілізація ресурсів організму; стадію резистентності, при якій організм чинить опір стресору; стадію виснаження, під час якої скорочуються запаси адаптаційної енергії. Г. Сельє описав два основні типи стресу по мірі позитивного впливу на здоров'я і функціонування організму: Еустрес – синдром, що сприяє підвищенню активації організму і збереження здоров'я; Дистрес – шкідливий синдром виснаження захисних сил організму. Людський мозок не відрізняє реальної загрози від тієї, що здається (навіть у такій, здавалося б, «безпечною» з огляду виживання, ситуації, як сценічний виступ). Кожен раз, коли ситуація здається нам небезпечною, усе відбувається так само, як і при реальній загрозі.

Саме у стресовій ситуації сценічного виступу особливо гостро постає проблема співвідношення двох основних позицій свідомості музиканта: ототожненою і розтотожненою (нами застосовується термінологія, розроблена Р. Ассаджіолі [9] у рамках теорії психосинтезу). Виходячи з аналізу літератури, відгуків музикантів і особистого сценічного досвіду, ми можемо говорити про два найбільш типові варіанти впливу сценічного стресу на стан свідомості виконавця: зайва дистанційованість від того, що відбувається, втрата повного контакту з м'язовими відчуттями, послаблення слухового контролю, ситуація бачиться як би з висоти пташиного польоту, з боку, виконавець не володіє нею внаслідок своєї внутрішньої відчуженості, втрачається потрібний емоційний стан, природність музичного розвитку; ототожненість з тривожним емоційним станом, що призводить до порушення слухового контролю, надлишкової м'язової напруги, звуження поля сприйняття (як зорового, так і слухового), метушливості. У свідомості з'являються тривожні думки, страх забути текст, самозвинувачення і так далі.

Важливість створення позитивної психологічної установки в музично-виконавській діяльності важко переоцінити. Не можна не погодитися з Л.А. Баренбоймом, який пише: «Якщо під впливом хвилювання музикант думає про те, «як би не забути», «як би не помилитися» і «як би швидше піти з естради», хіба може йтися про виконавську творчість? При такому самопочутті виконавець у кращому разі зовні продемонструє те, чого він не відчуває, в гіршому – начисто провалить інтерпретацію музичного твору» [10, с.51].

Отже, музикант повинен послідовно і методично виробляти навичку конструктивного, творчо-позитивного відношення до екстремальної ситуації. Адже одні і ті ж чинники – такі як нова сцена, незнайома публіка, незвично великий зал і так далі – можуть послужити як позитивним, так і негативним стимулом для розвитку емоційного стану, а, отже, і виконання в цілому.

Література

1. Экономова Э. Сценическое волнение исполнителя на эстраде как одно из проявлений стрессовых состояний и его коррекция / Э. Экономова // Наука і освіта. Спецвипуск. – 2000 : матер. міжн. конгресу «Стреси в повсякденному житті дітей» (Одеса, 25–29 квітня 2000 року). – №1–2. – С. 148–150.
2. Парыгин Б. Социально-психологический барьер и его функции / Д. Парыгин // Философия и социальная психология: [под ред. Б. Парыгина]. – Вып.3. – Л., 1974.
3. Кулагин Б. Основы профессиональной психодиагностики / Б. Кулагин. – Л.: Медицина, 1984. – 216 с.
4. Зимбардо Ф. Застенчивость / Ф. Зимбардо [пер. с англ.]. – М. : Педагогика, 1991. – 208 с.
5. Риман Ф. Основные формы страха / Ф. Риман; пер. с нем. Э. Гушанского. – М.: Алетейя, 1998. – 336 с.
6. Кондаш О. Хвилювання: страх перед випробування (Волнение: страх перед испытанием) / О. Кондаш. – Киев, 1981.
7. Бурганова И. Психологические барьеры в интеллектуальном творчестве: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Бурганова Инесса Фернадовна. – Казань, 1999. – 185 с.
8. Селье Г. Стресс без дистресса / Г.Селье. – М. : – 1993. – 151 с.
9. Ассаджиоли Р. Психосинтез: Часть первая: принципы / Р.Ассаджиоли. – М. : Просвещение, 1996. – 370 с.
10. Баренбойм Л. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства /

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Модернізація сучасної школи передбачає орієнтацію навчання не лише на засвоєння учнем певної суми знань, але й на розвиток його особистості, його пізнавальних і творчих здібностей. Саме тому освітній процес має бути організований таким чином, щоб учні могли не лише адаптуватися в швидко змінюваному світі, а й були спроможні його перетворити, тобто не лише володіли знаннями, але й уміли застосовувати їх під час самостійної пошукової, дослідницької та творчої діяльності. Процес навчання – це сприяння інтелектуальному вдосконаленню учнів, розвитку дослідницьких умінь і навичок шляхом експерименту, систематизації та конкретизації. Даний підхід забезпечує умови для розвитку творчої самодостатньої особистості дитини.

Сучасні дослідники (О. Аліксійчук, О. Пометун, О. Пехота, В. Симоненко, Г. Товканець, В. Федорчук) відзначають, що проект – це система навчання, за якою учні набувають знань, умінь і навичок у процесі планування та виконання практичних завдань-проектів, що постійно ускладнюються. Проектна діяльність на уроці і в позаурочний час відкриває багато можливостей для досягнення успіху. Саме тому в роботі зі школярами часто впроваджуються елементи проектної технології, яка забезпечує розвиток дослідницько-пошукової діяльності учнів, формування комунікативно компетентної особистості з власним поглядом на світ, на життя, що дає змогу в майбутньому впевнено почуватися в суспільстві.

Завдання використання проектної технології полягають у створенні умов для розвитку особистості, здатної до самореалізації; формування в учнів уміння удосконалювати себе шляхом постійної продуктивної діяльності; прищепленні уміння користуватися пошуковими, дослідницькими прийомами, розвивати творче мислення, уяву; вчити здобувати знання самостійно, вміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань; сприянні у здобутті учнями комунікативних навичок; розширенні кола спілкування дітей, ознайомленні з різними точками зору на одну проблему тощо.

Пошукова проектна робота з літератури, як правило, проводиться за певним алгоритмом: вибір учителем або учнем теми проекту, формування проблеми та дидактичної мети; планування проекту (ознайомлення учнів із загальною темою і провідною проблемою, обмірковування шляхів розв'язання проблеми, визначення критеріїв оцінювання проектної діяльності учасника); Реалізація проекту (складання плану роботи над проектом, розподіл обов'язків щодо роботи, самостійна робота учнів, визначення джерел інформації, консультації з учителем. обробка інформації, виготовлення освітнього продукту);

підсумок проекту (оформлення результатів, підготовка до презентації, захист проектів, аналіз успіхів і невдач).

Так, у Комунальному закладі «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I-II ступенів – ліцей № 7 Вінницької міської ради» в економічному класі реалізовано колективний науковий проект «Українська література як джерело фінансової грамотності», мета якого: розкриття ролі інтеграції економічних знань в інші галузі, зокрема в українську літературу; підвищення фінансової компетентності для формування вміння здійснювати самостійний вибір і приймати економічно обґрунтовані рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, а головне-формування гуманістичного світогляду учнів.

У процесі проектної діяльності реалізовані завдання: на прикладі творів фольклору та класичної літератури розкрити, як формується модель поведінки, схеми вирішення соціальних та економічних питань, спроможність забезпечити власні інтереси та потреби й позитивно вплинути своєю діяльністю на поступальний економічний розвиток суспільства; дібрати твори художньої літератури для формування економічного мислення школярів; досліджено основні принципи та організаційно-педагогічні умови викладання української літератури в економічних класах із урахуванням профілю навчання; обґрунтовано творче використання прогресивних ідей досвіду з навчання фінансової грамотності молодших школярів; запропоновано інноваційні підходи, які спрямовані на формування умінь та навичок фінансової грамотності учнів.

Основне завдання в економічному класі – становлення громадянина, здатного здійснювати самостійний вибір і приймати економічно обґрунтовані рішення в різноманітних життєвих ситуаціях. Цьому учні вчать на уроках з економіки, географії, математики. Але виховання самодостатньої особистості, здатної до самоосвіти й саморозвитку, до використання набутих знань і вмінь для творчого розв'язання проблем, до прагнення змінити життя на краще, формування в дітей основ розуміння необхідності господарської діяльності людини, формування гуманістичного світогляду ділової людини, виховання культури спілкування, прийнятої в сучасному діловому світі, створення умов для формування національно свідомої, духовно багатой особистості, неможливе без предметів гуманітарного циклу. Саме тому в цьому дослідженні ми розглядаємо твори усної народної творчості та класичної української літератури як одне із джерел для підвищення економічних знань.

Ефективність застосування методу проектів на уроках літератури залежить від багатьох чинників: опанування учнями тексту літературного твору, місце уроку в темі, загальний рівень підготовки учнів, їхнє ставлення до творчих завдань, психологічний клімат у класі, майстерність учителя, чіткість питань, мети, інструкції.

Література

1. Аліксійчук О.С. Проектна діяльність студентів у процесі опанування навчальної дисципліни «Шкільний курс світової художньої культури та методика його викладання»: навч.-метод. посібник / О.С. Аліксійчук, В.В. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2008. – 30 с.

2.Товканець Г. В. Освітня спрямованість методу проектів у навчально-виховному процесі початкової школи / Г.В. Товканець // Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в

УДК 378:373.3.011.3-051:37.016:502.2:044.5.031.42

МИКУЛІН Ю.М., КУЗЬМА-КАЧУР М.І.
Мукачівський державний університет

КРИТЕРІЇ І РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Використання ІКТ привчає учня жити в інформаційному середовищі, сприяє залученню школярів до інформаційної культури. З огляду на сучасні реалії, вчитель повинен вносити в навчальний процес нові методи подачі інформації. Педагогічна доцільність використання програмно-методичного забезпечення при вивченні курсу «Природознавство» визначається цілями і завданнями курсу, а також можливостями використання персональних комп'ютерів для вирішення практичних завдань з даної дисципліни і необхідністю інтенсифікації й індивідуалізації процесу навчання. Відтак, виникає проблема удосконалення якості підготовки майбутніх учителів до такого виду діяльності.

На основі аналізу низки наукових досліджень з даної проблеми ми виокремили такі критерії готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ на уроках природознавства:

– мотиваційно-цільовий, який характеризуємо за такими показниками: відображає професійно-особистісне самовизначення відносно використання ІКТ в початковій школі, дозволяє визначити ціннісне відношення майбутнього вчителя до проектування та використання ІКТ на уроках природознавства, усвідомлення значення вміння проектувати ЕОР для успішної професійної діяльності і самореалізації в майбутній педагогічній діяльності. Майбутній учитель початкової школи розуміє важливість використання ІКТ в професійній діяльності. Стійка мотивація до успішної навчально-професійної діяльності неможлива без проектування та використання ІКТ;

– когнітивний (навчально-змістовий) – відображає наявність сукупності знань, необхідних для проектування ІКТ для початкової школи, повноту, оперативність, гнучкість та систематичність знань; розуміння студентами мети й завдань та бачення способів і результатів застосування ІКТ у навчанні природознавства в початковій школі;

– технологічний (операційно-діяльнісний) – уміння розробляти авторські ЕОР та застосовувати їх при проведенні пробних уроків з природознавства в початковій школі, уміння використовувати створені ЕОР на факультативних заняттях з природознавства в початковій школі; здатність студента до мобілізації, наполегливості та волі для досягнення мети – проектування ЕОР до уроків природознавства в початковій школі; відповідність характеру та обсягу

навчальних завдань можливостям студента до самостійного їх виконання на достатньо високому рівні;

–рефлексивно-прогностичний – розвиток самооцінки особистості й проведення самоаналізу відносно створених ЕОР майбутнім учителем початкових класів; уміння аналізувати навчально-виховний процес з природознавства в початкових класах і його результати; уміння визначати ефективність авторського електронного освітнього ресурсу; здібність до суб'єктивної оцінки результатів своєї діяльності, усвідомлення своїх конкурентних переваг і прагнення до їх нарощування, уміння оцінювати відповідність педагогічних технологій з використанням ЕОР сучасним вимогам.

Вважаємо, що значення комплексного критерію є позитивним, якщо за певними показниками цього критерію доведено перевагу експериментальної групи в порівнянні з контрольною і в складі критерію відсутні показники, за якими спостерігається статистично значуща перевага контрольної групи.

Відповідно критеріїв і показників виділено такі рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ на уроках природознавства:

– високий характеризується сформованістю науково-методичних осно педагогічного проектування, чітким і усвідомленим виконанням всіх етапів проектування ЕОР, включаючи їх циклічність; методично грамотному використуванні ЕОР й чіткому представленні використування ЕОР в навчально-виховному процесі; у студента спрямованість дій визначається суспільно значущою мотивацією, загальнолюдськими цінностями, розумінням суспільних запитів до сучасної системи освіти; вибір тематики ЕОР, його конструювання й подальше використування в навчальному процесі підкріплено внутрішніми мотивами; студент уміє розробляти і застосовувати електронні освітні ресурси, визначати доцільність їх розробки, здійснює рефлексію власної діяльності і здатний до самовдосконалення в галузі створення і застосування ЕОР;

– достатній характеризується науково-професійною усвідомленістю діяльності; умінням доцільно виділяти тематику майбутнього ЕОР у відповідності до ІКТ; умінням проводити пошук необхідних елементів ЕОР, використуючи спеціалізовані сайти, освітні портали, електронні бібліотеки, електронні енциклопедії, словники, довідники; проектувати та використувати різноманітні мультимедійні форми подачі інформації (текст, графіка, різні види анімації, аудіо, відео, навчальні презентації, дидактичні ігри, тести); студент уміє розробляти і застосовувати певні типи електронних освітніх ресурсів для проведення пробних уроків природознавства в початковій школі, враховуючи принципи проектування ЕОР; але у створеному ЕОР є певні недоліки;

– низький – обмеженим володінням ключовими поняттями, використування ЕОР мотивується тільки зовнішніми мотивами, студент не бачить доцільності застосування їх у навчальному процесі або ж застосовуються вже готові ЕОР з істотними недоліками, допускає методичні помилки; рішення, що приймаються в процесі педагогічної діяльності, суперечливі, часто недоцільні, невчасні, неточні, неоригінальні.

Таким чином, визначені рівні дозволять зробити діагностику готовності майбутніх учителів до застосування ІКТ в навчально-виховному процесі природознавства.

УДК 373.2.091.33-027.22:73

МИКУЛІНА А. К., ТАНЧАК А. М.
Мукачівський державний університет

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ДЕКОРАТИВНОГО ЛІПЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Головною метою дошкільної освіти, окресленої Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, є формування основи «особистісної культури» через відкриття її світу в його цілісності та різноманітності.

Особливе місце в цьому займає ліплення. Ліплення як вид дитячої художньої діяльності в особистісно-орієнтованій моделі дошкільної освіти спрямоване на розвиток перцептивної сфери дитини, уявлень про форму, будову, пропорції, динаміку і пластику предметів, реалізацію її природної потреби в самостійній, ініціативній, творчій активності, задоволенні особистих інтересів у спілкуванні, грі, пізнанні творів скульптури [1].

Про широке виховне значення ліплення писали педагоги та психологи: А.В. Запорожець, Є.І. Ігнат'єв, В.С. Кузз'як, Б.М.Неменський, Б.М. Теплов, Є.А. Фльоріна, Н.Б.Халезова, Т.Я.Штикалова, Б.П.Юс'єв та інші.).

Питанням декоративного ліплення займалися Т.С.Комарова, Т.М.Доронова, Н.Б. Халезова, Т.В. Черних, Т.Г. Казакова.

Декоративне ліплення як предметна діяльність — це створення дітьми посуду, декоративних пластин, прикрас, скульптур за мотивами народних іграшок, виготовлення сувенірів-оберегів. Декоративне ліплення збільшує можливості дітей в образотворчості тим, що збагачує зображальні техніки новим оригінальним способом оздоблення предметів, об'ємних форм, окреслює для дитини нові способи для самореалізації в соціумі через виготовлення нескладних прикрас [2].

Декоративне ліплення дозволяє вчити дітей попередньо обдумувати тему, створювати заздалегідь ескіз у вигляді малюнка, умовно вирішувати форму предмета і розпис.

Декоративне ліплення пов'язане з ознайомленням дітей з народними її видами. Відома дослідниця в галузі дитячого декоративного ліплення Н. Халезова зазначала, що під впливом народної іграшки діяльність дитини в ліпленні набуває активного творчого характеру.

Для успішного оволодіння навичками декоративного ліплення педагог використовує предмети декоративно-ужиткового мистецтва, художні вироби народних майстрів України та інших країн, наприклад, закарпатські, косівські, опішнянські керамічні та яворівські дерев'яні іграшки, посуд Опішні, Косова, Ужгорода, Василькова.

У декоративному ліпленні діти працюють з глиною, пластиліном, воском, тістом. За технологією декоративного ліплення дитина може оздобити предмет

орнаментом геометричного чи рослинного характеру як рельєф, барельєф та контррельєф. Дошкільнята можуть наліпити орнамент або прокарбувати його на тлі виробу, наприклад посуду або скульптурної іграшки.

Процес декоративного ліплення визначається двома головними етапами: виготовлення предмета і його декорування. Змістом декоративної ліплення можуть бути судини, намиста, настінні і настільні пластинки.

Навчання дошкільників декоративного ліплення починається із другої молодшої групи. У молодшому – середньому віці діти ліплять простий посуд з нескладним декоруванням, прикраси (намисто), декоративні пластини із глини і кольорового тіста.

Старші дошкільники можуть самостійно виготовляти цікаві вироби, прикраси, сувеніри. Для прикрашення виробів використовують спеціальні печатки, інструменти.

Діти вчаться ліпити посуд шляхом вдавлювання кулястої чи циліндричної форми, утворюючи порожнину, витягування, заціпування та згладжування країв, а також використовують стрічковий спосіб, коли до дна посуду прикріплюються стінки у вигляді стрічкоподібної форми.

Також з дітьми старшого дошкільного віку можна ліпити декоративну анімалістичну скульптуру або декоративний посуд зі своєрідним декором за мотивами української кераміки. Діти виконують більш творчі і витончені роботи, наприклад, цукерниця-кошик, сільничка-качечка, подарункова скринька; обереги, сувеніри. Перед такими заняттями вихователь розглядає разом з дітьми кілька варіантів таких предметів, організує ігри для розвитку творчої уяви і фантазії: «На що схоже», «Перетвори»; пропонує зробити ескіз-малюнок майбутнього виробу і заохочує до втілення задуму, реалізації творчого задуму [1].

Дітей можна зацікавити виготовленням оберегів, кумедних масок-мордочок, виліплених на основі глиняного коржика. Вихователь пояснює дітям, що оберег принесе удачу і захистить від хвороб. Він може бути оригінальним доповненням до подарунка, якщо його супроводити щирими побажаннями.

З старшими дошкільниками також виготовляють декоративні пластини. Таку назву має своєрідна керамічна картинка, яку виконують у техніці барельєфу або заглибленого рельєфу. Вихователь пропонує дітям спочатку зробити малюнок на папері, стекою перенести контур малюнка на глину і вирізати. Отримане зображення наліплюють на другий шар глини чи дощечки. Педагог моделює «ситуацію відкриття», в якій діти самі здогадуються, як можна зробити «картину» [2].

Декоративне ліплення дає дивовижну можливість моделювати світ і своє уявлення про нього в просторово-пластичних образах. Якщо цей вид діяльності правильно організований, то ліплення може стати улюбленим заняттям дітей. Кожна дитина зможе створити свій власний маленький пластиліновий або глиняний світ.

Література

1. Бебіх Г. Д. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво / Г.Д.Бебіх // Дошкільний навчальний заклад. – 2007. - № 4(04) – С.41- 64.
2. Загаєцька О. В одвічних ритмах гончарного круга / О.В.Загаєцька // Образотворче мистецтво. – 2003. – №1– С. 12-16.

ВПЛИВ КНИЖКОВОЇ ГРАФІКИ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Основне завдання виховання дошкільнят – гармонійний розвиток особистості дитини, яке відбувається у процесі залучення дітей до багатства людської культури, досвіду, накопиченого попередніми поколіннями. Образотворче мистецтво – складова частина вирішення цього завдання, що відіграє важливу роль у становленні особистості дитини.

Найпоширенішим видом образотворчого мистецтва, що використовується в ДНЗ в роботі з дошкільниками є графіка, до якої належить книжкова графіка та її складова – ілюстрація.

Книжка – особливий світ, у якому художня ілюстрація та літературний текст функціонують у єдиному комплексі. Художня ілюстрація – найважливіший елемент книжки для дітей. Ілюстрація-малюнок, образно розкриває літературний текст, підпорядкований змісту і стилю літературного твору, одночасно прикрашає книжку, збагачуючи її декоративний лад [1].

З дитячою книгою малюк зустрічається вже в перші роки свого життя. Якщо враховувати психологічні особливості дошкільників, то дитяча книга завжди повинна бути проілюстрована.

Основним художнім засобом мистецтва ілюстрації для дітей є образне реалістичне розкриття ідей твору та явищ життя, сенсу всього, що оточує. Ілюстрація сприяє розвитку образності дитячого мислення. Вона формує у дітей любов до прекрасного, високі естетичні почуття, художній смак. Книжкова ілюстрація допомагає дитині зрозуміти світ, освоїти моральні цінності, естетичні ідеали, поглиблює сприйняття літературного твору [2].

В дослідженнях Р. І. Жуковського, Т. А. Кондратовича, І. О. Котової, Т.А. Рєпіної, Є. А. Фльоріної доведено, що книжкова графіка допомагає дітям глибше і повніше зрозуміти текст літературного твору, дає знання про навколишній світ [3].

Дослідження, проведені В. А. Езикеєвою і Т.А. Рєпіною, підтверджують, що художня ілюстрація має великий вплив на розуміння тексту дітьми протягом усього дошкільного віку. Цей вплив найбільше виявляється в молодшому дошкільному віці. Художник-ілюстратор приходить до дитини тоді, коли вона ще не вміє говорити і поряд з батьками та автором дитячої книги стає першим її вихователем і вчителем [1].

Є. О. Флерина писала, що ілюстрація, особливо для дітей молодшого віку, є надзвичайно важливим педагогічним матеріалом, більш переконливим і гострим, ніж слово, завдяки своїй реальній образності [3].

Образи, створені гарним художником-ілюстратором – це прекрасні зразки самотворчості. Вдивляючись у них, дитина отримує справжню радість і задоволення від творчих відкриттів художника, від внутрішнього співзвуччя літературних і художніх образів, що дають простір уяві і власній творчості.

Разом з тим, ілюстрація має унікальні художніми достоїнствами самостійного виду образотворчого мистецтва, з усіх його видів є першим справжнім твором, що входять у життя дитини. Але дошкільник без допомоги дорослого не може долучитися до досвіду художньої діяльності, який накопичено в дитячих книгах. Тому важливою є роль дорослого, які зацікавлюють дітей до сприйняття ілюстрацій в книжках і викликають бажання самим створювати ілюстративні малюнки до літературних творів, пісень, казок.

Педагогічне керівництво, спрямоване на ознайомлення дітей не лише з змістом, але й художньо-виразними засобами книжкової графіки, значно підвищує рівень художнього сприйняття дітьми твору, сприяє появі інтересу й бажання розглядати ілюстрації, викликає емоційний відгук ними.

Для того, щоб правильно здійснювати педагогічну роботу по ознайомленню дітей з книжковою графікою як витвором мистецтва, педагогові слід мати уявлення про те, як ілюстрація впливає на розуміння дітьми художнього тексту книги і про особливості сприйняття дітьми різних вікових груп книжкової графіки [1].

Роль ілюстрації в розумінні тексту на ранніх етапах розвитку дитини є не тільки більш вагомую, а й якісно відмінною від того, що спостерігається у дітей більш старшого віку. Для маленької дитини малюнок виконує не допоміжну, чисто ілюстративну функцію, а грає роль основного матеріалу, за відсутності якого дитина часто не може зрозуміти художній твір. Слова тексту служать маленькій дитині вказівкою на дії та обставини, які вона повинна крок за кроком простежити зором, розглядаючи відповідну картинку. На цьому етапі розвитку малюнок представляє для дитини саму дійсність, яку не можна замінити словесним описом [2].

Розглядання ілюстрацій – непрямий метод дітей образотворчої діяльності, що дозволяє збагатити образотворчий досвід дітей новими графічними образами і всіма засобами зображення, допомагає подолати стереотипність в малюванні.

Отже, книжкова графіка – один із видів графіки, засоби виразності якої (лінія, форма, колір, композиція) доступні дітям дошкільного віку. Ілюстрація у книзі – це зустріч дітей із світом образотворчого мистецтва, яка володіє величезним впливом на формування почуттєвого сприйняття світу, розвиває у дитини естетичну сприйнятливність та естетичні почуття, формує художній смак, дає простір уяві і власному творчості дітей.

Література

1. Дехтерев Б. Пізнання світу і ілюстрація / Б. Дехтерев // Дитяча література. – 2002. – № 3. – С. 56-63.
2. Котова І. Про деякі особливості сприйняття ілюстрацій молодшими дошкільниками / І. Котова // Дошкільне вихованн. – 2003. – № 2. – С. 47-54.
3. Курочкіна М.О. Дітям про книжкову графіку / М.О. Курочкіна. – СПб. : ДИТИНСТВО-ПРЕС, – 2005. – 185 с.

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ**

Стрімкий розвиток технологій висуває перед початковою освітою нові завдання, що потребують перегляду змісту, форм, методів, прийомів навчання. Одними з основних інновацій у галузі освіти є інтерактивні технології навчання. Проте, як показує практика, учителі початкової школи знайомі тільки з окремими їх елементами. Використання інтерактивних технологій навчання у практиці носить фрагментарний, епізодичний характер, тому актуальним залишається питання ознайомлення майбутніх вчителів у процесі фахової підготовки з теоретичними та практичними аспектами вищезазначеної технології.

Проблеми готовності вчителя до професійної діяльності висвітлені в роботах М. Д'яченко, Н. Кузьміної, В. Лугового, В. Моляко, О. Пехоти, М. Савіної, В. Сластьоніна, Г. Троцько та ін. Також проблемам теорії розвитку особистості присвячені дослідження таких психологів: Б. Ананьева, Л. Виготського, О. Гребенюка, В. Давидова, С. Рубінштейна та ін. Проблеми технологій навчання, їх застосування та ефективності використання у школі, у вищих навчальних закладах розкрито в працях В. Беспалько, В. Євдокимова, О. Пехоти, С. Сисоєвої, І. Якиманської. Л. Буркова, Г. Селевко, О. Пометун, Л. Пироженко, Т. Ремех, О. Саган розглядали теоретичні та практичні аспекти нових технологій навчання [1]. Проаналізувавши структурні компоненти готовності, виконані різними вченими ми прийшли до висновку, що єдиного підходу з цього питання немає. Вченими виділяється різна кількість структурних компонентів готовності. Проаналізувавши численні підходи до проблеми готовності до педагогічної діяльності, ми розділяємо думку науковців щодо п'яти структурних компонентів готовності майбутніх фахівців до застосування інтерактивних технологій навчання: мотиваційний; змістовний; операційний; рефлексивний; інтеграційний.

Ми вважаємо, що формування готовності до застосування інтерактивних технологій навчання є особистісно діяльнісним, оскільки, по-перше, студенти повинні мати цілісне уявлення про педагогічну діяльність. Опанувати даними технологіями і використовувати їх у подальшій професійній роботі вчителя початкових класів можуть лише в діяльності, знаючи суть інтерактивних технологій навчання, особливості організації таких уроків, специфіки вибудовування відносин на них між учасниками освітнього процесу та ін. По-друге, студент повинен прагнути пізнати особистість кожної дитини, забезпечити гармонійний і ефективний розвиток всіх дітей у класі в комфортних умовах. Вважаємо за необхідне відзначити, що сформувати готовність до педагогічної діяльності можливо тільки у процесі професійної

підготовки. Підготовка це як процес, а готовність є з одного боку метою, з іншого боку – як результат цього процесу [4].

Аналізуючи сучасний стан організації навчального процесу у ВНЗ, навчальні досягнення студентів, нами було зроблено висновок про те, що традиційне навчання у ВНЗ, з його традиційними, стандартними формами, методами, засобами, змістом, цілями, завданнями навчання не сприятимуть формуванню готовності майбутніх учителів початкової школи до використання інтеракції в освітньому середовищі. Необхідно внести зміни в навчально-методичні комплекси дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки і орієнтувати їх зміст на застосування інтерактивних технологій навчання [2].

З метою формування готовності майбутніх фахівців до застосування інтерактивних технологій навчання вважаємо за необхідне: 1) застосування викладачами ВНЗ різних видів інтерактивних технологій навчання на лекційних, семінарських, практичних заняттях, де студенти могли б взаємодіяти один з одним, взаємонавчати один одного і продукувати «нові» знання; 2) орієнтація навчально-виховного процесу має бути спрямована на розвиток особистості студента, з опорою на суб'єктний досвід кожного з них; 3) формування суб'єкт-суб'єктних стосунків «викладач/студент», «методист/студент», «вчитель/студент» у рамках навчально-виховного процесу ВНЗ і школи; 4) формування комфортних умов навчання, де кожен студент відчував би свою інтелектуальну спроможність, успішність; 5) проведення тренінгів з метою формування розвинених комунікативних умінь майбутніх вчителів початкових класів, здатних до ведення діалогу, дебатів, диспутів та ін., здатних до керівництва процесом взаємодії учнів при організації індивідуальної, парної, групової, колективної роботи молодших школярів; 6) застосування тренінгів з метою формування у студентів усвідомленості в необхідності рефлексії їх власної навчальної діяльності, грамотного проведення рефлексивної діяльності майбутніми вчителями початкових класів на уроках, формування вмінь педагогічної рефлексії, рефлексії професійної діяльності підчас проходження студентами педагогічних практик [3].

Таким чином, сучасний вчитель початкової школи повинен не тільки знати про інтерактивні технології навчання, а й уміти застосовувати їх на практиці. Поняття «готовність майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання» ми розглядаємо як один з аспектів спеціальної професійної підготовки [5]. Сформувавши відповідний вид готовності це значить сформувавши цілі, мотиви, потреби у застосуванні інтерактивних технологій навчання майбутніми учителями початкових класів, виробити систему знань, умінь, навичок про інтерактивні технології навчання та форми їх застосування, сформувавши і розвинути педагогічні здібності, необхідні для використання інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи.

Література

1. Лалак Н. В. Генезис і сутність інтерактивного навчання як особливої моделі педагогічної взаємодії / Н. В. Лалак, М. В. Мішко // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей за

матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 жовтня 2017 року / гол. ред. Т. Д. Щербан. – Мукачево : МДУ, 2017. – С.254-256.

2. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. посіб. / О.Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпченко. – К. : Либідь, 1997. – 168 с.

3. Пометун О. І. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.

4. Руденко В. М. Роль інтерактивних технологій навчання у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх філологів / В. М. Руденко // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 40–44.

5. Хомич Л. О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів в умовах зміни цінностей суспільства / Л.О. Хомич // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. Вип. 1.30. Педагогічні науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/2_4.pdf

УДК 028.1:37.016

МОВЧАН К.М.

Мукачівський державний університет

СТАНОВЛЕННЯ КНИГОЗНАВСТВА ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Книга в усі часи відігравала головну роль у суспільному та культурному житті. Незважаючи на стрімкі темпи інформатизації суспільства, створення електронних засобів комунікації, книга залишається найбільш поширеною формою створення та розповсюдження соціальної інформації, а книгознавчі дослідження все більше привертають увагу науковців.

Вперше книгознавство почали вивчати у 70-х роках XVIII ст. Австрійський поет, перекладач, бібліограф, бібліотекар Імператорської бібліотеки у Відні М. Деніс написав працю «Вступ до книгознавства», у якій виклав своє розуміння цієї науки. В книгознавстві він вбачав філологічну науку – бібліографію, що складається з трьох частин: історія рукописної та друкованої книги; друкарські справи; бібліотекознавство та каталогізація (створення бібліографічних каталогів з повним списком всіх випущених книг) [1].

В кінці XVIII ст. у Франції, після Великої французької революції, бібліотеки, які знаходились у монастирях, церквах, замках, маєтках були націоналізовані. Для впорядкування унікальних рукописних та друкованих праць необхідні були кваліфіковані фахівці. Уже у 1797 році декретом Конвенту було запроваджено читання курсу бібліографії у багатьох навчальних закладах. На початку XIX ст. у Франції, завдяки ґрунтовним дослідженням бібліографії, історії книги у вищих навчальних закладах, було сформовано потужну наукову школу французького книгознавства, яку представляли Е. Пеньо, Ф. Еберт. Науковці вивчали історію книги і бібліографію.

У 20-х роках XIX ст. в Росії теж була сформована наукова школа бібліографії, розпочалась ґрунтовна робота з вивчення книги. Засновником бібліографії був В. Сопіков. Обійнявши посаду головного бібліотекаря Імператорської бібліотеки, він налагодив бібліотечну роботу, ініціював закон

про обов'язковий примірник для бібліотеки, що значно покращило бібліотечну справу.

Справу В. Сопікова продовжив відомий бібліограф, вихованець Київської академії В.Г. Анастасевич. У своїй публікації «Про необхідність в сприянні російському книговидавництву», автор вперше вжив термін «книгознавство», піднімав питання про необхідність бібліографічної обробки журнальних статей.

У ХХ ст. проходила диференціація окремих галузей на вузчі, спеціальні галузі, що спонукало відокремлення книгознавства від бібліографії. Ще раніше, науковці Західної Європи Е. Пеньо, Й. Лелевель, К. Естрейхер, Ф. Ейхлер прагнули відмежувати бібліографію від книгознавства. Кожен із них по-своєму трактували це розмежування, вбачали суттєву різницю між бібліографією та книгознавством.

Значний внесок у цей процес зробив видатний російський бібліограф і книговидавець Лісовський М.М. Вивчаючи бібліографію, вчений писав: «Предмет бібліографії складає книгознавство в найширшому розумінні цього слова. Сюди належать будь-які розшуки літературних і художніх старожитностей, історія книгодрукування, опис та історія бібліотек, історія книготорговельної і видавничої діяльності, відомості про письменників і художників, бібліографів, топографів, книговидавців і т.п.» [2, с.41-51].

Період кінця ХІХ початку ХХ ст. ознаменувався стрімким розвитком книгознавства, книгознавчих досліджень в області філософії книги, історії книги, друкарства та ін. В цей період розвивається навчальна дисципліна, створюються книгознавчі організації, розвивається книгодрукування. Значну роль у становленні та розвитку книгознавства відігравали П. Куліш, Т. Шевченко, Марко Вовчок, І. Франко, Б. Грінченко. Але спроба тоталітарного режиму політизувати книгознавство, як особливу форму ідеології, призвело до заборони праць видатних бібліотекознавців, істориків, письменників; закриття наукових шкіл, товариств; припинення видачі наукових збірників, часописів. Книгознавство було проголошено лженаукою, шкідливою для народу і суспільства. З кінця 1931 по 1958 рр. термін «книгознавство» був відсутній навіть в енциклопедії.

Зусиллями науковців бібліотечно-бібліографічних установ, вищих навчальних закладів, у 1959 році книгознавство відродилось. Всесоюзна Книжкова палата була визнана провідною установою в галузі книгознавства, відкривались кафедри книгознавства в провідних вищих навчальних закладах культури. Вчені Сікорський М.М. та Сидоров О.О. дали визначення книгознавству як комплексній науці про книгу і книжкову справу, складовими якого є редагування, мистецтво книги, бібліотекознавство, бібліографія, історія книги.

Незважаючи на отриманий статус самостійної навчальної дисципліни, книгознавство має низку невирішених проблем. Це – визначення книгознавства як науки, проблема професійної підготовки фахівців-книгознавців. Зростання інформатизації суспільства, обсягів інформації, вимагає нових методик викладання дисципліни, необхідність наукового і творчого підходу у

викладанні і засвоєнні дисципліни, узгодження з інноваціями, проблемами, які відбуваються на вітчизняному та світовому ринках праці.

Література

1. Становлення науки про книгу в світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_64047_stanovlennya-nauki-pro-knigu-v-sviti.html (дата звернення: 15.04.2017).

2. Баренбаум И.Е. Н.М. Лисовский и становление книговедения в России / И.Е. Баренбаум // Книга : Исслед. и материалы. - 1999. – Сб.70. - С.41-51.

УДК 378:316.422(477)

МОЛНАР Т.І.
Мукачівський державний університет

РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сучасному етапі становлення української держави однією з нагальних потреб є реформування системи підготовки педагогічних кадрів. Цей процес потребує урахування не лише досягнень національної науки, але й вивчення основних тенденцій і закономірностей функціонування системи професійної підготовки вчителів у країнах Європи.

Процес підготовки педагогів до професійної діяльності був і залишається в центрі уваги досліджень багатьох науковців як минулого (К.Ушинський, С.Русова, В.Сухомлинський та ін.), так і сьогодення (В.Бондар, Н.Бібік, М.Вашуленко, О.Савченко та ін.). Концептуальні засади модернізації освіти розкриваються в працях В.Андрущенка, Б.Гершунського, Н.Ничкало та ін.

Модернізація системи підготовки вчителів початкової школи є однією з актуальних проблем сьогодення, адже вона повинна відповідати оновленим вимогам і забезпечувати належний рівень готовності педагога до ефективної професійної діяльності. На цю проблему відчутний вплив має долучення вітчизняної освітньої галузі до європейських та міжнародних освітніх стандартів.

Проаналізуємо досвід функціонування системи педагогічної освіти в Німеччині. Зміст професійної підготовки вчителів визначається на основі принципу прогностичності, його основними складовими є фахова, фахово-дидактична, психолого-педагогічна підготовка та педагогічна практика; укладання навчальних планів і програм обумовлюється потребами загальноосвітніх навчальних закладів [1].

Теоретична частина підготовки майбутнього вчителя здійснюється університетами, а практична – регулюється місцевими органами освіти і школами. Програми з присвоєння ступеня «Бакалавр освіти» (Bachelor of Education) та «Магістр освіти» (Master of Education) в різних університетах Німеччини можуть мати свої специфічні особливості; у деяких університетах підготовка здійснюється лише за магістерськими програмами, а інші пропонують як бакалаврські, так і магістерські [2].

Якщо порівнювати обсяг навчального навантаження в Німеччині та Україні, то необхідно зазначити, що кількість годин, відведених на практичні заняття та педагогічні практики в Німеччині, є значно більшою, а сам процес навчання – практико-орієнтованим. Педагогічна практика є однією з найважливіших складових процесу формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя. Кожен її вид передбачає відпрацювання та вдосконалення знань, умінь і навичок, які отримав студент під час теоретичної підготовки [2]. Вона проходить на певних етапах навчання і має різноманітні форми: від пасивних спостережень за учнями, складання психолого-педагогічних характеристик окремих учнів і колективу, анкетування, відвідування уроків провідних учителів-майстрів до формування власного стилю педагогічної діяльності.

Важливим елементом функціонування системи педагогічної освіти в Німеччині є, зокрема, діагностування якості освіти. На сьогодні в системі професійної педагогічної освіти Німеччини виділяють основні критерії якісної підготовки вчителів: основу професіоналізму вчителя становлять знання з різних галузей науки, оптимальні вміння й навички (зокрема, налагодження взаємодії учасників педагогічного процесу) та новітні технологічні розробки.

У сучасному українському суспільстві реформування системи педагогічної освіти спричинене не лише внутрішніми чинниками, але й прагненням України до створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти, інтегрованої в Європейську систему вищої освіти [3].

Одним із визначальних чинників змін, що відбуваються в освітніх системах європейських країн, є Болонський процес, приєднання до якого ставить перед українською вищою школою відповідні завдання: внесення змін до структури, змісту, стандартів, форм національної вищої освіти; забезпечення якості підготовки фахівців на рівні європейських стандартів; адаптація навчальних планів; впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес, розвиток системи неперервної освіти з використанням ІКТ тощо [4].

Таким чином, пріоритетним напрямом реформування вищої освіти України є модернізація системи підготовки педагогічних кадрів на основі компетентнісного підходу, що передбачає оновлення цілей і вдосконалення змісту вищої педагогічної освіти. Підвищення якості підготовки вчителів вимагає зміни статусу педагогічної освіти та її носія – педагогічного університету в національному освітньому просторі. Педагогічні університети повинні стати ініціаторами й провідниками інноваційних процесів в освіті. Стратегія реформування вищої педагогічної освіти України повинна враховувати набутий позитивний досвід її функціонування, сучасні тенденції розвитку українського суспільства та специфіку підготовки педагогічних кадрів у країнах Європи.

Література

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – №3. – С.12-15.

2. Бойко А. І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз / А. І. Бойко – К. : Знання України, 2009. – 379 с.
3. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Савченко // Початкова школа. – 2009. – № 7. – С.14-15.
4. Саух П.Ю. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.

УДК 37.02

МОРДОВАНЕЦЬ М.П., ТОВКАНЕЦЬ Г.В.
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Педагогічна творчість – особистісна якість педагога, яка є невичерпним джерелом його ініціативи, активності, інновацій, постійного натхнення для вдосконалення всього педагогічного процесу. На формування педагогічної творчості учителя в українській педагогіці увагу звертали С. Гончаренко, І.Зязюн, С. Сисоєва, В. Ягупов та інші.

В. Ягупов визначає творчість як мислення в його вищій формі, яке виходить за межі звичного вирішення завдання вже відомими способами. Творчість в процесі мислення проявляється як уява. Будучи компонентом цілі і способу діяльності, вона піднімає її до рівня творчої діяльності як обов'язкової умови майстерності та ініціативи [3, с.361].

Творчість - це 1) складне і водночас комплексне явище, зумовлене всім розмаїттям соціально-психологічних і психолого-фізіологічних передумов. Вона є умовою становлення, самопізнання і розвитку особистості. Вирішальну роль у творчому процесі відіграє розумова діяльність, що органічно поєднує в собі логічне мислення й уявлення. Творчій особистості властивий ансамбль, своєрідне поєднання здібностей; 2) важлива форма соціальної практики людини, активізації творчого потенціалу суб'єкта у процесі особистісних змін, що передбачає «посилення його сензитивності» та зумовлює цю особливу роль у системі особистісних характеристик; 3) продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріали та духовні цінності суспільного значення [1]. С. Гончаренко визначає творчість як продуктивну людську діяльність, яка здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини. Тому на всіх щаблях школи слід звертати особливу увагу на формування в учнів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань. [2, с. 326]. Творчість базується на розвинених мисленні та уяві, інтелекті і є його особистісним дериватом.

Готовність до творчості, творчого вирішення проблеми, креативність є загалом одним з механізмів психологічного захисту людини в складних

умовах – як у трудовій діяльності, так і в кризових життєвих ситуаціях, таких як безробіття, соціальні та екологічні кризи, сімейні проблеми тощо. Творча самореалізація в широкому сенсі становить основну якість, невід'ємну характеристику психічно здорової людини. Здорова людина - це щаслива людина, яка живе в гармонії з собою, не відчуває внутрішнього розладу, захищається, однак першою не нападає, любить навколишній світ, людей і творчо працює, реалізуючи свої здібності й обдарованість[2; 3].

Винахідництво, раціоналізаторство, взагалі різноманітні процеси в освітньому процесі, в яких виявляється творчий професійний потенціал, забезпечують найбільш суттєві прогресивні зміни у соціумі. Важливим для суспільства є не тільки генерація нових ідей і технічних рішень, а й уміння сприймати й розуміти нове, поважати свіжі, навіть незрозумілі ідеї, впроваджувати їх, не протидіяти новому. Для вчителя початкової школи важливим є процес створення нового, корисного продукту

За обсягом принципової новизни результату розрізняють чотири рівні творчості. Перший, найвищий рівень характеризує процес творчості, який приводить до принципово нового результату, нового для всього людства, а може, нового й у космічному масштабі. Це твори геніальних письменників, художників, композиторів, винаходи та відкриття, які перетворюють життя людини й людства в найрізноманітніших напрямках (від атомної бомби до пеніциліну). Зрозуміло, що творчість такого рівня (абсолютна, об'єктивна новизна продукту творчості) властива досить вузькому колу творців-геніїв, є прерогативою еліти людства.

Другий рівень творчості стосується продукту, який є новим для досить великого кола людей, скажімо для певної країни світу. Деякі винаходи з'являються одночасно або з певним інтервалом у різних країнах, однак відповідний рівень творчості, безумовно, досить високий.

Третій рівень характеризує новизну творчого продукту для значно меншого, обмеженого кола людей. Найочевиднішим прикладом творчості цього рівня є раціоналізаторська пропозиція, що реалізується, як правило, в межах якогось підрозділу підприємства, в найкращому випадку - галузі.

І, нарешті, четвертий рівень стосується творчості, новизна продукту якої є суб'єктивною, відносною, значущою тільки для самої людини, що творить. Однак такий обмежений обсяг цього рівня творчості не заважає йому бути чи не найважливішим, початковим етапом в оволодінні вищими рівнями творчості, формуванні вмінь і навичок загальної креативності.

Література

1. Бродовська В.Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів : Словник / В.Й. Бродовська, В.О.Грушевський, І.П.Патрик. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 512 с.

2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Словник / С.Гончаренко. – К. : ВД «Либідь», 1997. – 543 с.

3. Ягупов В.В. Педагогіка : Навч. посібник / В.В.Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК НОВОВВЕДЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Для сучасної педагогіки характерним є пошук нових педагогічних можливостей, що пов'язано насамперед з відмовою від традиційного навчання та виховання, і пошуку нових способів організації навчання, що спирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації, особистісно-орієнтованого підходу, пріоритету суб'єкт-суб'єктних відносин.

У педагогіці та психології все частіше й частіше вживаються поняття «інновація» та «педагогічна інновація».

Проблемою інновацій у педагогіці є в центрі уваги таких науковців, як І. Дичківська, В. Морозов, О. Пермяков, В. Паламарчук, О. Попова, О. Савченко, Н. Юсуфбекова. Сутність і походження педагогічних інновацій у своїх працях аналізували В. Беспалько, В. Загвязинський, І. Котлярова, А. Пригожий.

Питання перебігу інноваційних процесів у галузі світової освіти зумовило створення інформаційних служб різного рангу (Центр дослідження інновацій в освіті під егідою ЮНЕСКО, Азіатський центр педагогічних інновацій для розвитку освіти), започаткування програм впровадження педагогічних інновацій, проведення міжнародних конференцій, діяльності організацій, що узагальнюють педагогічні нововведення в різних країнах світу. Для прикладу, Міжнародне бюро з питань освіти (Франція, Париж) друкує такі періодичні видання, як «Педагогічні інновації», «Інформація та інновація в освіті».

Н. Петрова зазначає, що інновація є тим механізмом, який забезпечує перебудову всіх освітніх систем, підсистем, моделей, сприяє пошуку нових підходів до вирішення проблем освітньої галузі, не лише оновлює, а й трансформує нові знання у технології, методології освітнього процесу, адекватні сучасним соціокультурним вимогам [1, с. 4].

Російський соціолог А. Пригожий трактує інновацію як цілеспрямовану зміну, що привносить в середовище впровадження нові відносно стійкі елементи, тобто це процес переходу будь-якої системи з одного стану в інший [2, с. 53].

На думку І. Дичківської під інноваціями розуміють нововведення, зміну, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях [3].

Інновація спрямована на зміну існуючої системи освіти, удосконалення її. Вона не повинна бути чимось новим, але обов'язково чимось кращим.

У педагогіці поняття «інновація» вживається у таких значеннях:

- 1) форма організації інноваційної діяльності;
- 2) сукупність нових професійних ідей педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;

3) зміни в освітній практиці;

4) комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень;

5) результат інноваційного процесу [3, с. 21].

За визначенням В. Паламарчука, педагогічна інновація є результатом породження, формування і втілення нових ідей. Будь-яка інновація, як зазначає автор, має: своє «ядро» (смісловий центр «концепт»), що характеризується новою ідеєю; джерело (характеризується дослідницькою діяльністю вченого-педагога або пошуковою практикою вчителя, керівника, колективу школи); носія, яким постає творча особистість експериментатора-дослідника [4, с. 59].

О. Пермяков та В. Морозов під інновацією розуміють введення нового в мету, зміст, методи й форми навчання та виховання, організацію спільної діяльності вчителя та учнів [5].

До загальних педагогічних інновацій відносять:

1) не нову, але постійно актуальну й далеко ще не вичерпану загальну ідею й практичну технологію оптимізації навчально-виховного процесу, що охоплює систему педагогічної науки й педагогічної практики;

2) гуманістичну педагогіку в усій сукупності її теоретичних положень і практичних технологій;

3) засновані на нових ідеях підходи до організації й керування педагогічними процесами;

4) технології, що ґрунтуються на застосуванні нових ідей і засобів інформатизації, масової комунікації [5, с. 46].

Таким чином, педагогічна інновація це процес створення, запровадження та поширення в навчально-виховному процесі нових ідей, засобів, педагогічних технологій. Вона повинна бути оптимальною, новою, результативною, ефективною і спрямовуватися на формування активної, творчої особистості, яка вміє аналізувати, зорієнтована на пошук і впровадження нового.

Література

1. Петрова Н. М. Інноваційна діяльність вчителя як ключова категорія педагогічної інноватики / Н.М. Петрова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2014. – № 3. – С. 3-7.

2. Пригожиний А. И. Инноватика – зачем она? / А. И. Пригожиний // Проблемы теории и практики управления. – 1988. – № 2. – С.53

3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

4. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В.Ф.Паламарчук. – Т. 2. – К. : Освіта України, 2005. – 504 с.

5. Пермяков О.А. Педагогіка : Навчальний посібник / О.А. Пермяков, В.В Морозов. – К. : Знання, 2012. – 198с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПОЗАУРОЧНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним з основних напрямів модернізації системи освіти повинен стати вектор спрямований на формування в учнів Нової української школи ключових і предметних компетентностей як у зміст кожного навчального предмету на уроках так і в позаурочній діяльності школярів.

Позаурочна робота – надзвичайно важливий компонент навчального процесу. Вона дає широкі можливості для розвитку творчої активності учнів, їх нахилів, здібностей та інтересів. Використання позаурочних форм навчання дозволяє вибудувати цілісний навчально-виховний процес у загальноосвітньому навчальному закладі задля гармонійного розвитку підростаючого покоління.

Дана проблема знайшла відображення у наукових працях Ю. К. Бабанського, Л. В. Базильчук, Т. Д. Дем'янюк, Н. В. Кудикіної, Г. П. Пустовіт, І. А. Романової, К. М. Слесик та ін.

В контексті нашого дослідження можна опиратися на визначення понять «позаурочна діяльність» Г. П. Пустовіта, який трактує його як процес, що організовується педагогічним колективом школи у вільний від навчання час, в умовах, які є комфортними для школярів, і спрямовується на задоволення різноманітних пізнавальних інтересів та освітніх запитів дітей [1, с. 16].

Н. В. Кудикіна визначає позаурочний навчально-виховний процес як складову частину цілісного навчально-виховного процесу школи, що здійснюється у режимі шкільного дня у вільний від обов'язкових навчальних занять (уроків) час, тобто, у позаурочній діяльності [2, с.87].

Аналіз педагогічної літератури дозволив виявити характерні, притаманні позаурочній діяльності, особливості:

- у ході позаурочної роботи зменшується безпосередній педагогічний контроль з боку вчителя приходить опосередкований вплив учителя на школяра. Це, у свою чергу, сприяє активізації учнівської діяльності. Крім того, учні мають можливість добровільно і самостійно обирати будь-який вид позаурочної діяльності. Завдання вчителя, при цьому, допомогти обрати такий вид позаурочної роботи, щоб сполучити всі грані інтелектуального, творчого, морального, духовного розвитку учня [3];

- позаурочні форми навчання не регламентуються єдиними обов'язковими програмами. Однак у роботі гуртків (математичних, природничих) матеріал для вивчення пропонують у відповідність програмі. Це означає, що при підборі завдань для занять в гуртку безпосередній зв'язок з програмовим матеріалом бажаний, але не обов'язковий. Потрібно виходити тільки з загального рівня знань і вмінь учнів. Варіативність програм забезпечує можливість вибору методів, засобів, форм проведення позаурочної роботи враховуючи при цьому інтереси, здібності, нахили дитини [3];

- позаурочна робота переважно реалізується через роботу найрізноманітніших дитячих самодіяльних творчих об'єднань і занять за інтересами. Індивідуалізація позаурочного навчально-виховного процесу здійснюється через надання кожній дитині можливостей вибору конкретних занять за власним бажанням [2];

- під час проведення позаурочної роботи не відбувається оцінювання учнів; приймаючи участь у різних видах позаурочної роботи, діти поповнюють особистий досвід, знання про різні види людської діяльності, здобувають необхідні вміння та навички її здійснення; сприяє розвитку спільного інтересу в дітей до будь-якої діяльності, підвищує їхню пізнавальну активність [4];

- дозволяє розширити й поглибити знання учнів, закріпити надбані на уроках уміння й навички, розвинути здібності дітей, задовольнити їхні різноманітні інтереси, організувати практичну, суспільно-корисну діяльність, дозвілля дітей; сприяє формуванню самостійності учнів [3];

- створює умови для формування нових інтересів, накопичення досвіду колективного життя для більш повного розкриття й вияву особистості. [3].

На думку І. А. Романова велике значення в позаурочній роботі має залучення до її проведення батьків. Батьки можуть стати активними помічниками вчителя, оскільки володіють найрізноманітнішими професіями, цікавою інформацією, мають широкий спектр особистих інтересів, улюблених занять на дозвіллі. Завдання вчителя – добре вивчити здібності, можливості, захоплення, таланти батьків своїх учнів, щоб успішно залучати їх до позаурочної роботи в школі [3, с. 204].

Отже, позаурочні форми навчання посідають важливе місце у навчально-виховному процесі школи. Вони допомагають урізноманітнити види і змінити характер навчальної діяльності учнів, зробити її більш творчою, самостійною.

Література

1. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта: сутність, мета, перспективи / Г. П. Пустовіт // Рідна школа. – 2004. – №9. – С.14–17.

2. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі : Монографія / Н. В. Кудикіна. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2003. – 272 с.

3. Романова І. А. Позаурочна діяльність молодших школярів / І. А. Романова // Вісн. Київського славистичного університету: Педагогічні науки. – 2014. – № 63. – С. 200 – 205.

4. Базильчук Л. В. Організація позакласної роботи в загальноосвітній школі як педагогічна проблема / Л. В. Базильчук // Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції м.Черкаси, 24-25 квітня 2008 року. – Черкаси : Вид.від.ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 104с. – С.4-5

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ МИСТЕЦЬКИХ УПОДОБАНЬ ШКОЛЯРІВ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

У системах загальної освіти країн Європи «підсилюється тенденція щодо визнання мистецьких дисциплін важливим фактором залучення дітей і молоді до європейської культури в процесі формування почуття європейськості з урахуванням національного підґрунтя» [2, с. 2].

В Україні, яка сьогодні шукає продуктивних шляхів інтеграції з Європою в усіх галузях, в тому числі – в освіті, здійснюються наукові розробки нових підходів до естетичного виховання, які відповідають духові часу і актуальним потребам освіти і виховання в цілому. Зокрема, розробляється теорія і методика формування мистецьких уподобань як чинника не лише художньо-мистецького, а й загальнолюдського розвитку.

Формування мистецьких уподобань школярів реалізується через зміст мистецької освіти, тобто «системне поєднання знань художніх творів (фактичного матеріалу), теорії мистецтва та історії його розвитку, практичних умінь і навичок в галузі мистецької діяльності, досвіду сприймання мистецтва, критично-оцінювального ставлення та інтерпретаційних підходів до надбань мистецької спадщини, а також творчої роботи в галузі мистецтва» [3, с. 87].

З метою діагностики мистецьких уподобань школярів у сфері образотворчого мистецтва і архітектури було проведено опитування учнів 8-9 класів загальноосвітніх шкіл Києва. Запропонований їм опитувальник складався із запитань і завдань, спрямованих на виявлення їхнього особистісного ставлення до мистецтва в цілому і окремих мистецьких явищ, знань про твори образотворчого мистецтва і архітектури, художників, скульпторів, архітекторів, наявності індивідуальних мистецьких уподобань і прагнення до розвитку і самовдосконалення в художній діяльності.

Результати опитування виявили зацікавлення учнями запропонованою тематикою. У багатьох є улюблені архітектори, художники, скульптори. Серед них переважають добре відомі митці. У співвідношенні «зарубіжні – вітчизняні» з великою різницею переважають зарубіжні. Лічені імена – «ексклюзивні», мало відомі широкому загалу. Це, наприклад, данська художниця першої пол. ХХ ст. Герда Вегенер, молодий сучасний художник з Бразилії Габріель Піколо (Кун), всесвітньовідома іраксько-британська архітектор кінця ХХ – поч. ХХІ ст. Заха Хадід, українська дизайнерка одягу Ката Радянская, сучасний гавайський художник-мариніст Рой Гонсалес Табора.

До кола улюблених творів увійшли і архітектурні споруди, і живопис, і скульптура, здебільшого теж зарубіжні. Але «топ-верхівку» зайняли кийвські шедеври зодчества - Софійський собор і творіння Владислава Городецького: славнозвісний «Будинок з химерами» і костел Святого Миколая.

Учні цікавляться сучасним мистецтвом, знають провідні столичні галереї і арт-центри, деякі з найбільших світових музеїв (Лувр, Ермітаж). Але

відвідують за власним бажанням художні музеї і галереї нечасто, трохи більше половини опитаних (56%) відповіли, що роблять це інколи. Значна частина учасників опитування впевнені у своєму знанні рідного міста, його історико-архітектурних і мистецьких пам'яток настільки, що готові провести екскурсію гостям Києва. Більше третини займаються малюванням (в гуртках або самостійно), приблизно стільки ж хочуть навчитися малювати. Відповіді свідчать про те, що учні потерпають від психологічних проблем, великих навантажень на нервову систему і тому інтуїтивно, а інколи й свідомо вдаються до малювання як арт-терапевтичного засобу.

На жаль, київські школярі на згадали жодного українського музею за межами столиці України. Вони мало знайомі з вітчизняним мистецтвом, як сучасним, так і минулих епох. Низькі показники популярності українського мистецтва у відповідях – від незнання, від недостатнього рівня обізнаності з його творами, напрямками, особливостями. Тому саме у популяризації мистецтва України, спрямуванні інтересу школярів на його пізнання полягає актуальне завдання вчителів, вихователів, керівників гуртків і студій, науковців – усіх, хто професійно і за покликом душі дотичний до справи естетичного виховання.

Крім того, опитування виявило необхідність посилення компоненту сучасного мистецтва в естетичному вихованні школярів. Адже «сприйняття сучасної мови для багатьох учнів виявляється ускладненим. Відомо, що мистецькі прихильності особистості базуються на звичних художніх канонах, напруженість нових ліній, ритмів, звучань нерідко викликає нерозуміння. Практика підтверджує факт відриву сприйняття учнів від випереджального руху мистецької творчості» [3, с. 141].

Педагогам слід залучати своїх вихованців як до випробуваної часом художньої класики, так і до новітніх арт-практик. При цьому, з одного боку, прищеплювати толерантність до незрозумілого, а з другого - здатність зберігати власний смак, обстоювати свої погляди всупереч загальним тенденціям. Баланс цих якостей сприяє гармонійному особистісному розвитку школяра в цілому, не лише у мистецькій сфері.

Література

1. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості / І. А. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / [за ред., передмова та післямова Н.Г. Ничкало]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – С. 14–36.

2. Ніколаї Г.Ю. Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти / Г.Ю. Ніколаї // Актуальні питання мистецької освіти та виховання. – 2013. – Вип. 1. – С. 3-17.

3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ
РОЗБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [2, с. 6].

Питання комунікативної компетентності як інтегрованої властивості особистості, що включає розвинені комунікативні здібності та сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування досліджено у працях Ф. Бацевича, М. Вашуленка, Н. Гез, Н. Голуб, Ю. Жукова, І. Зимньої, К. Климової, Л. Мамчур; окреслено шляхи розвитку комунікативної компетентності молодших школярів у наукових розвідках Л. Вознюк, В. Гринькова, Л. Кліманова, Т. Олійник та ін. Проте проблема формування комунікативної компетентності учнів початкових класів у контексті розбудови нової української школи ще потребує належного вивчення.

На сьогодні недостатньо знати мовну систему (її одиниці, правила), необхідно мати уявлення про здатність установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективне спілкування.

Поняття «комунікативна компетентність здобувачів початкової освіти» розуміємо як здатність дітей молодшого шкільного віку успішно користуватися усіма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письмо, говоріння) для пізнання, комунікації, впливу. Вважаємо, що процес формування комунікативної компетентності передбачає комунікативний розвиток молодших школярів, який включає кількісне накопичення слів (збільшення словникового запасу, обсягу висловлювання) і якісні зміни у мовленні (правильна вимова, виразність, багатство, образність тощо). Проте, на нашу думку, основним критерієм інтенсивності та успішності формування комунікативної особистості є вміння розуміти, критично оцінювати усні й письмові тексти, уміння висловлювати свої думки правильно, точно та вміння правильно і оптимально використовувати свою мовленнєву діяльність у спілкуванні з іншими людьми.

Формування комунікативних компетентностей молодших школярів, яка є індивідуальним інтегрованим утворенням, передбачає створення міжособистісної комунікативної взаємодії, що стимулює індивідуальну активність, ініціативність, дає можливість висловлювати свої думки.

Тому цілком обґрунтованим є організація та проведення «Ранкових зустрічей» відповідно до вимог Нової української школи [1], де учні молодших

класів зможуть висловлювати свою точку зору, чути відмінні думки інших людей, аналізувати їх. Ранкова зустріч дасть дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а педагогам – моделювати й активно розвивати в дітей уміння та навички ефективного спілкування, формувати комунікативну компетентність.

Мовленнєва активність учнів підвищується в умовах інтерактивного навчання, оскільки у процесі парної, групової чи колективної взаємодії відбувається обмін думками, обговорення поставлених проблемних завдань. Учні, працюючи в команді («Акваріум», «Ажурна плитка», «Експертні групи», «Карусель», «Домашні групи») вчать планувати свої дії, проявляти ініціативу (вибрати завдання, поради, як організувати роботу); переконувати, нести відповідальність за себе і команду.

Робота в парах дає учням можливість подумати, обмінятися ідеями з партнером, а потім озвучити це перед класом. Ця форма роботи сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, переконувати, вести діалог. Найчастіше на уроках можна використовувати такі види роботи в парах: гра "Незнайко" (один учень читає, інший виправляє помилки); "Інтерв'ю" (узяти інтерв'ю і визначити ставлення партнера до заданого тексту, статті тощо); гра "Кіт і мишка" (зробити критичний аналіз чи редагування письмової роботи один одного); "Взаємні запитання" (з'ясувати якість засвоєння правила, тексту один одного). Також доцільно створювати ситуативне моделювання (розігрування мовленнєвих ситуацій, імітаційних ігор «Слідопити», «Ти – мені, а я – тобі», «Сходи», «Перехрестя», «Ти – редактор», «Зайвина», «Спіймай помилку», «Вірю – не вірю», «Найрозумніший», «У кріслі автора», «Мовна дуель»), де учні засвоюють необхідні елементарні комунікативні відомості, збагачують свій словниковий запас, формують комунікативно-мовленнєві уміння.

Отже, формування комунікативної компетентності сучасних школярів вимагає урізноманітнення форм організації навчальної діяльності. При цьому перевага надається тим, які створюють таку мовленнєву ситуацію, коли кожний учень має можливість висловитись, проявити себе в комунікативному процесі. Ефективним з таких позицій є інтерактивне навчання, організація якого передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють формуванню комунікативних вмінь і навичок, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії. Проте слід пам'ятати, що різноманітність форм, методів не прийомів не повинна бути самоціллю, а добирати їх потрібно відповідно до змісту та мети уроку.

Література

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczya.pdf>

2. Савченко О.Я. Нова українська школа. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1-4 клас), затверджена Колегією Міністерства освіти і науки 22 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>

ЕСТЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКСКУРСІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Головною домінантою виховання в загальноосвітніх навчальних закладах має стати формування в учнів ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самих себе, а метою виховання – формування морально-духовної, життєво компетентної особистості, зокрема естетичних її якостей [3].

У роботі з естетичного виховання широко використовуються екскурсії під час яких школярі безпосередньо спілкуються з природою. Під час екскурсій у природу в учнів розвивається спостережливість, формується вміння виявляти зв'язки між життєвими явищами і природними процесами, пробуджується інтерес до навколишнього середовища і бажання глибше пізнати його закономірності. На екскурсіях діти знайомляться з рослинами, тваринами і одночасно з умовами їх проживання, а це сприяє утворенню первинних уявлень про взаємозв'язки в природі. Екскурсії сприяють розвитку спостережливості, виникненню інтересу до природи, тобто пізнавального до неї ставлення дітей. Велика роль екскурсій в естетичному вихованні дітей, формуванні у них естетичного ставлення до природних явищ і об'єктів. Краса навколишнього світу викликає глибокі переживання.

Зокрема, варто звернути увагу у процесі екскурсій на естетичну характеристику ландшафту, яка виражається у зовнішній та внутрішній пейзажній різноманітності, тимчасовій контрастності або «сезонній аспектності» – зміни рослинного фону [5, с. 140]; унікальності як «ступені неповторності об'єктів і явищ» [5, с. 96]; екзотичності – ступені контрастності місця відпочинку з місцем постійного проживання. Закарпатський регіон відповідає всім показникам естетичної характеристики ландшафту. У зв'язку з цим вчителі початкових класів можуть використовувати даний потенціал у процесі формування естетичної культури школярів. Варто звернути увагу на Стрімчаківий, Вигорлат-Гутинський, Вододільний, Горганський, Полонинський та Рахівський природні райони та їх естетичні особливості. Багатство рельєфу, різноманітність рослинного та тваринного світу та багатогранний світ природи, створюючи казкові краєвиди, пробуджують у школярів інтерес, викликають подив, а «щире здивування перед відкриттям таємниць природи, – зазначає В. Сухомлинський, – могутній поштовх для стрімкого потоку думки» [4]. Адже краса природи викликає у дітей молодшого шкільного віку глибокі переживання, незабутні враження, сприяє розвитку естетичних почуттів. На цій основі формується любов до рідної природи, дбайливе ставлення до неї, любов до рідного краю. Особливість емоцій обумовлена тим, що вони – духовні, виникають від споглядання, емоції вищого порядку, пов'язані зі свідомістю людини. Л.Виготський називав їх «розумними емоціями». Естетичні емоції різноманітні за характером, залежать від багатства і різноманіття естетичних об'єктів. Естетичні почуття, творчі за характером,

впливають на розвиток уяви подорожнього, сприяють подоланню стереотипності мислення, ведуть учня до конструктивного перетворення світу.

При плануванні екскурсії для дітей молодшого шкільного віку слід враховувати психологічні особливості цієї категорії дітей, зокрема розвинену наочно-образну пам'ять, здатність краще і швидше запам'ятовувати конкретні яскраві факти і події тощо. Крім того, характерною особливістю дітей усіх вікових груп є емоційність і допитливість, прагнення перевірити, випробувати свою силу і спритність, бажання фантазувати, відкривати таємниці, прагнення чогось незвичайного, далекого і красивого. Значимість екскурсій полягає і в тому, що під час їх проведення діти здобувають знання про взаємозв'язки у природі, цінність для людини тих чи інших об'єктів природи, правила природокористування тощо.

При проведенні екскурсій у природу доречно використати різні форми роботи з дітьми: ігри на місцевості, веселі старты, конкурси тощо. Одним найбільш потенційних і багатогранних засобів є гра. Це і самостійна діяльність, яка сприяє всебічному розвитку особистості, і засіб формування та згуртування колективу, метод організації інших видів діяльності, засіб спілкування..

Ознайомлення з різноманітними об'єктами і явищами природи під час екскурсій є важливим засобом естетичного виховання дітей. Слід також враховувати естетичні особливості і переваги кожної пори року: стриманість і свіжість зимових пейзажів, пробудженість життя весняних натюрмортів, яскравість літніх кольорів, зваженість і насиченість осінніх барв. Сприймання яскравих пейзажів, гармонії в поєднанні барв, звуків і ароматів – все це пробуджує в дітей почуття краси, любов до навколишнього світу.

Література

1. Бабаніка І. В. Естетичне виховання молодших школярів / І. В. Бабаніка // Початковенавчання та виховання. – 2008. – № 27. – С. 2–16.
2. Ковальова В. Розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах компетентісно орієнтованої освіти / В. Ковальова // Початкова школа. – 2018. – № 1. – С. 1–4.
3. Основні орієнтири виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів України 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Наказ МОН України №1243 від 31 жовтня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/>
4. Сухомлинський В.О. Вибрані педагогічні твори / В.О. Сухомлинський. – У 3-х т. – Т.1. – К. : Радянська школа, 1979. – 640 с.
5. Эрингис К.И. Сущность и методика детального эколого-эстетического исследования пейзажей / К.И. Эрингис, А.Р. Бударюнас // Экология и эстетика ландшафта. – Вильнюс : Минтис, 1975. – С. 107–159.

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИЧИНИ ПЕРЕВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ**

В умовах економічної, політичної, соціальної, духовної кризи, що охопила Україну в кінці ХХ – початку ХХІ століття, найуразливішою демографічною групою суспільства стали діти. Вони опинились у ситуації повної беззахисності. Сьогодні спостерігається зниження кількості дітей у сім'ї, зростає кількість дітей з одним із батьків, дитяча смертність, причиною якої є інфекційні, нервові, інші захворювання матері, вроджені аномалії, самогубства та вбивства, велика чисельність підлітків, які перебувають на обліку в медичних закладах з діагнозом розладу психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю, наркотичних та токсичних речовин. Таке жахливе становище підростаючого покоління в наш час диктує гостру необхідність у виробленні державної політики захисту дитинства, цілісної концепції, яка б розробляла стратегічні цілі, основні напрямки та механізми виживання і розвитку дитини в період соціально-економічних перетворень в Україні.

Проблеми появи і перевиховання педагогічно занедбаних дітей турбували людей впродовж всієї історії суспільства, адже завжди були діти з відхиленнями у поведінці, знедолені, сироти, діти-правопорушники. Провідними стали ідеї, розроблені в працях І. Зверевої, В. Алфімова, О. Беспалька, Л. Волинця, Ю. Гапона, А. Зінченко, А. Капської, О. Киричука, Л. Коваль, Л. Міщик, А. Мудрика, Н. Ничкало, В. Оржеховської, І. Смолюка, С. Толстоухової, М. Фіцули, С. Харченка та багатьох інших.

Психолого-педагогічна сутність явища важковиховуваності в розрізі феноменів соціальної норми і відхилення від норми у поведінці полягає в тому, що означене поняття розкриває стан особистості як об'єкта соціально-педагогічного впливу, зокрема, коли йдеться про готовність засвоювати і реалізовувати соціальні норми на практиці. Якщо неповнолітній не засвоює позитивний соціальний досвід, не може адаптуватися до зразків поведінки і вимог вихователя, то процес соціалізації призводить до важковиховуваності. Важковиховуваність співвідносна з груповою формою діяльності неповнолітніх. Її поведінковим показником може виступати девіантна поведінка. Девіантну поведінку, що не відповідає соціальним нормам, визначено як основний прояв важковиховуваності, що не веде до небезпечних наслідків для оточуючих [1]. Для педагогічно занедбаних підлітків і юнаків характерні, як і для чималої частини нашого суспільства, такі негативні риси, як жорстокість, моральне огрубіння, схильність до насильства. На це явище мали вплив глибинні процеси соціальних діянь, що існували в житті країни впродовж довгих десятиліть знецінення особистості як найбільшої цінності в результаті двох страшних воєн ХХ ст., голодомори, численні репресії, насильства над людиною авторитарної державної машини та ін. З одного боку, це призводило до руйнування гуманістичних начал в людині, а з другого — людина на

насильство відповідала внутрішнім протестом, чинила нові насильства, виявляючи жорстокість [2]. На появу важковиховуваних дітей можуть впливати різні негативні фактори, породжені діяльністю сім'ї, дитячих виховних закладів:

1. Діяльність неблагополучної сім'ї (неповна сім'я, батьки-п'яниці, наркомани, ведуть аморальний спосіб життя), для якої можуть бути характерні прояви таких негативних факторів: соціальна безвідповідальність за виховання дітей; психолого-педагогічна неграмотність; негативні приклади моральної поведінки для соціального успадкування; відсутність доброти, сімейного затишку, любові до дітей; прояви насильства, жорстокості; відсутність системи вимог; брак істинного батьківського авторитету; матеріальні нестатки.

2. Діяльність «благополучної» сім'ї (є батько й мати, які працюють, освічені, інтелектуально розвинені, належний матеріальний достаток) також певною мірою може негативно впливати на особистість дитини, сприяти появі значних помилок у її життєдіяльності. І в такій сім'ї можна спостерігати негативні фактори: низька психолого-педагогічна культура; створення для дітей «парникових» умов для розвитку, що веде до ослаблення особистості; матеріальне перенасичення; всюдозволеність, відсутність системи вимог і контролю; прояви елементів фальшивого авторитету.

3. Діяльність загальноосвітніх навчально-виховних закладів не завжди створює оптимальні умови для розвитку особистості. І тут можуть бути негативні фактори впливу на вихованців, які ускладнюють взаємини дитини з батьками, товаришами, інколи разом з іншими чинниками (негативний вплив сім'ї, засобів масової інформації, стихійної вулиці) руйнують особистість. Це перевантаженість змістом навчального матеріалу, яким учень у зв'язку з обмеженими розумовими можливостями не може оволодіти, що породжує негативізм, опір, «втечу» від навчальної діяльності, почуття власної неповноцінності, меншовартості порівняно з іншими учнями; відсутність належних умов для задоволення своїх інтересів (спортивна діяльність, конструювання, моделювання та ін.); прояви з боку вчителів-вихователів негативізму до учнів з моральними вадами; недостатній рівень педагогічної культури вихователів (нетактовність, грубощі, авторитаризм та ін.); ізоляція, усунення учнів з певними недоліками в морально-інтелектуальному розвитку від цікавих колективних справ та ін.

До педагогічно занедбаних вихованців має бути особлива увага з боку професійних педагогів, батьків та всіх, хто постійно спілкується з такими дітьми. «Перевиховання, - як наголошує М.М. Фіцула, - це спеціальний вид педагогічної діяльності педагогів і учнів, спрямований на подолання недоліків їх особистості, розвиток наявних у неї позитивних якостей і формування на цій основі нових, суспільно значимих корисних рис і властивостей» [3].

Література

1. Линник Л.М. Соціально-педагогічні засади профілактичної роботи з важковиховуваними підлітками : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Леся Миколаївна Линник. – К., 2006. – 21 с.

2. Фізеші О.Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство / О.Й.Фізеші. – Київ : Кондор, 2014. – 390 с.

УДК 373.2:502/504

ПИНЗЕНИК О. М., КОЗАК Л. А.
Мукачівський державний університет

ОВОЛОДІННЯ СПЕЦИФІКОЮ СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Природа (як природне середовище) виступає для людини засобом розвитку її природних можливостей, створення нових природних об'єктів, в тому числі і самої себе. У той же час, людина, розвиваючи свої природні можливості, виступає по відношенню до природи засобом її саморозвитку.

У контексті нашого дослідження особливий інтерес представляють роботи, в яких розкрито структурні характеристики природного середовища (В.Кобилянський, Е.М'ясоєдовата ін.) У них під природним середовищем розуміється система природних умов, що існують і розвиваються незалежно від людини.

При цьому виділяють два типи природи: перший і другий. До «першої природи» дослідники відносять компоненти природного середовища, які здатні до саморозвитку, саморегуляції без втручання людей. Вони (компоненти) прямо або опосередковано впливають на людину, причому цей вплив може не реєструватися органами чуттів і приладами. Мова йде про фізичні, хімічні, механічні, біологічні, енергетичні, кліматичні впливи природного середовища на організм людини.

До «другої природи» належать об'єкти, які створила людина в процесі своєї життєдіяльності (поля, сади, парки). Тут вчені мають на увазі спеціально перетворене природне середовище, що складається з цілеспрямовано змінених людиною об'єктів природи. Останні функціонують як аналогічні природні об'єкти, але їх розвиток спрямовується і контролюється людиною [1, с. 214]. Філософи звертають нашу увагу на те, що друга природа розвивається і функціонує за природним законам, але саме людина задає напрямок цього розвитку, тому такі об'єкти виявляються включеними до складу товариства і через нього співвідносяться з природою. Ця частина природи стає «соціально охопленою природою, виступає як ... сторона соціально організованої матерії» [1]. Різні розуміння змісту поняття «природа» зумовлюють і різні тлумачення поняття «природне середовище».

У своїй роботі під природним середовищем ми розуміємо сукупність об'єктів і умов природи, в оточенні яких протікає діяльність дитини, і з якими вона встановлює стосунки. Що стосується першої частини визначення, то тут ми маємо на увазі всю сукупність оточуючих дитину об'єктів живої і неживої природи, як не піддалися впливу людської діяльності.

Таким чином, ми розглядаємо природне середовище не тільки як об'єктивну, не залежну від свідомості і діяльності дітей, а й таку, яка виникла з

появою суб'єктів, що взаємодіяли з нею. При цьому ми спираємося на результати психологічних і педагогічних досліджень, в яких розглядаються питання взаємодії людини і природного середовища.

Безумовно, перші емоційно насичені враження від спілкування дітей з природою дуже різноманітні і саме від них педагог повинен перейти до складного етапу – до загострення і уточнення почуттів, необхідних для пізнання природи. На думку В.О. Сухомлинського, «почуття ніби родючим ґрунтом, на який падають насіння знань» [2, с. 234]. Що стосується почуттів, то В.О.Сухомлинський вказував, що в основі виховання почуттів повинна лежати діяльність, так як саме в діяльності дитина долучається до досвіду взаємодії з природою. З використання природного середовища як джерела знань, розвитку емоційної сфери та накопичення соціального досвіду діти перетворюють його у виховуюче середовище. Діяльність дитини в природі – це завжди діяльність суб'єкта, здійснення якої передбачає крім наявності об'єктивної інформації про середовище так само ще наявність інформації, що йде від суб'єкта і вказує, що саме в даному середовищі для нього важливо. Різноманітна діяльність: чуттєво-емоційна, інтелектуальна, м'язово-рухова – сприяє вихованню позитивного ставлення до природи.

Природному середовищу притаманна і естетична характеристика. У цьому зв'язку вчені (Герасимова І.П., Лось В.А., Соломіна С.Н., Фролов І.Т. та ін.) відзначають, що гармонія і краса природного середовища міститься в багатстві і різноманітності форм, кольорів, співвідношень ліній, симетрії і асиметрії, єдності змісту і форми.

У дошкільній педагогіці є також значна кількість досліджень про формування у дітей дбайливого та бережного ставлення до природного середовища. Зокрема, питаннями засвоєння дошкільнятами деяких форм поведінки в природі, пов'язаних з екологічною культурою дитини, займалися Н. Лисенко, З. Плохій, Н.Яришева. Їх дослідження переконують у тому, що діти дошкільного віку можуть зрозуміти як прості, так і складні природні явища і здатні міркувати в зрозумілих їм проблемних ситуаціях.

Виходячи з вирішального значення еколого-розвивального середовища у формуванні компетентності дитини у сфері «Природа», нами виділено як одну з умов ефективної навчально-виховної роботи природничого змісту знання вихователя про специфіку його організації в умовах закладу дошкільної освіти. Набуття знань про екзотичні та плодово-ягідні, культурні трав'янисті рослини, що використовуються у процесі озеленення ділянки, кутка живої природи, кутків дикорослих рослин, що становить дефінітивно-сміслову характеристику природи, сприятимуть усвідомленню вихователем значущості об'єктів природи для формування у дітей цілісного уявлення про довкілля. Окрім того, навчання агротехнічним прийомам вирощування рослин є підставою для практичного втілення ідей створення еколого-розвивального середовища в умовах ЗДО.

Література

1. Пинзеник О. Оптимізація процесу формування компетентності у сфері «Природа» майбутнього вихователя дітей дошкільного віку / Пинзеник Олена // Науковий вісник

Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»: збірник наукових праць. / гол. ред. І.В. Козубовська. – 2017. – Випуск 1 (40). – С. 213-216.

2. Сухомлинський В. О. Вибрані педагогічні твори : в 3 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1979. – Т.1. – 558 с.

УДК 373.2.04:17.022.1

ПИНЗЕНИК О. М., ФУЛИМ Т.М.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗДО НА ОСНОВІ ВРАХУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДИТИНИ

В умовах демократизації українського суспільства, змін, що відбуваються у суспільно-політичному житті країни важливого значення набуває розбудова освіти на гуманістичних і демократичних основах. Національна доктрина розвитку освіти декларує головною метою, ключовим показником і основним важелем сучасного прогресу розвиток людини, її творчих здібностей, інтересів і потреб. Тлумачення змісту людської гідності зазнало впливу різних факторів: позитивних (філософія, релігія, розвиток культури і цивілізації) та негативних (приниження людини, масові вбивства людей, тоталітарні, расистські та нацистські ідеології, а також збудовані на них політичні системи).

Розвиток гармонійної особистості неможливий без сформованості у неї моральних цінностей. Адже особистість, яка постійно опиняється у ситуації знецінення чи приниження, перестає усвідомлювати власну значущість, набуваючи комплексу меншовартості, що створює сприятливий ґрунт для маніпуляцій з боку інших. Альтернативою такому ходу подій є особистісний саморозвиток, усвідомлення унікальності та неповторності власної особистості, і, як наслідок, переживання почуття власної гідності.

Готувати особистість до дотримання правил моральних цінностей варто ще на етапі дошкільного дитинства. Актуальність проблеми моральних цінностей та виховання зумовлена кризою сучасного суспільства, в якому сталося розмивання моральних норм, значущості інституту сім'ї, духовних цінностей, що ускладнює процес морального становлення дітей дошкільного і шкільного віку. Моральне виховання сприяє формуванню гармонійної особистості, яка усвідомлює моральні норми і цінності, що визначають основу стосунків між людьми в суспільстві.

Ретроспективний аналіз наукових праць дав можливість зробити висновок, що питання морального виховання особистості займає досить вагоме місце серед вітчизняних та зарубіжних учених, таких, як: В. Безпалько, Є. Барбіна, Ф. Гоноболін, С. Гончаренко, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, Д. Пащенко, А. Піскунов, В. Сластьонін та ін.

Погляди щодо сутності почуття власної гідності представлені у працях В. Бойко, В. Гарбузова, Н. Коваленко (репрезентують психофізіологічний підхід), Г. Бандзеладзе, М. Бердяєва (філософський підхід); К. Золотухіної-Аболіної, В. Франкла, Е. Фромма (гуманістичний підхід); А. Адлера, З. Фрейда,

К. Хорні (психоаналітичний підхід); І. Беха, В. Рибалки (соціально-психологічний підхід).

Проблематика формування почуття людської гідності особистості стала предметом досліджень Н. Дятленко, І. Костюк, О. Кульчицької, І. Ралько, В. Сухомлинського та ін. У педагогіці почуття власної гідності розглядається Н. Третяк як моральне особистісне утворення, Н. Ємузовою – емоційно-оцінне ставлення, Г. Волковою – позитивне емоційно виражене ставлення до власної високої моральної самооцінки [1].

Зміна ціннісних пріоритетів суспільства ставить перед системою освіти якісно нові вимоги до виховання підростаючого покоління. Формування моральних цінностей у дітей дошкільного віку є надважливим для сучасного українського суспільства, зорієнтованого на демократичні цінності, високий рівень патріотизму та осмислену громадянську позицію молоді. Проте це не є вигадкою наших сучасників чи винаходом сьогодення. Можна підкреслити, що у педагогічній науці моральні цінності, почуття людської гідності інтерпретуються як результат духовно-морального, діалогічного виховання, яке обумовлює формування духовності людини (Г. Батищев, К. Роджерс та ін.) [2].

Умови для виховання почуття людської гідності у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку розглядаються в педагогічних системах Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського, Є. Ільїна, С. Лисенкової та ін.

При цьому важливого значення набуває проблема підготовки майбутнього вихователя дітей дошкільного віку до організації навчально-виховного процесу з урахуванням моральних цінностей дитини, адже актуальність проблеми моральних цінностей та виховання зумовлена кризою сучасного суспільства, в якому сталося розмивання моральних норм, значущості інституту сім'ї, духовних цінностей, що ускладнює процес морального становлення дітей дошкільного і шкільного віку. Моральне виховання сприяє формуванню гармонійної особистості, яка усвідомлює моральні норми і цінності, що визначають основу стосунків між людьми в суспільстві.

В умовах правильного виховання у дітей старшого дошкільного віку розвивається вміння керуватися в своїй поведінці моральними мотивами, що приводить до становлення основ моральної спрямованості особистості. У цьому процесі важливу роль відіграє те, що розвиваються моральні почуття, які в старшому дошкільному віці стають більш багатими за змістом. Разом з тим вміння свідомо керувати своїми почуттями представляє для старших дошкільнят достатню труднощі, тому поведінка дітей вимагає постійної уваги вихователів закладів дошкільної освіти.

Першочерговими питаннями при цьому є чітке знання майбутніми фахівцями планування навчально-виховного процесу, використання методів та форм організації роботи, метою якої є формування моральних цінностей дитини.

Література

1. Чиренко Н.В. Середовище дитячого об'єднання як чинник виховання власної гідності дитини / Н.В. Чиренко // Формування світоглядної позиції підлітків у дитячих

об'єднаннях : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16-17 листопада 2011 р.) / Інститут проблем виховання НАПН України. – К. : Університет менеджменту освіти НАПН України, 2011. – С.70-74.

2.Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога : навчальний посібник / Людмила Леонідівна Хоружа. – К. : Академвидав, 2012. – 208 с. – (Серія «Альма-матер»).

УДК 37.011.3-051:78.036.2

ПОДКОПАЄВА Л.Й.
Мукачівський державний університет

ЕСТЕТИКА МУЗИЧНОГО ІМПРЕСІОНІЗМУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

На сучасному етапі розвитку музичної педагогіки гостро постає питання розвитку мислення особистості взагалі і художньо-образного зокрема. Науково технічний прогрес, перевантажений інформаційний простір, негативно впливають на здатність людини просто міркувати, не кажучи вже про можливість мислити художніми образами. У вищезазначеному складному психічному процесі, в основі є кількість і якість прочитаної літератури, поезії, сприймання та вивчення образотворчого, музичного, театрального мистецтва. Однак, гармонійний розвиток особистості опинився на межі зникнення через доступність інформації в мережі інтернет, яка призвела до того, що знання стали поверховими і знівельованими, відпала необхідність запам'ятовувати, аналізувати, думати образами.

У такій складній ситуації перед педагогом постає дуже непросте завдання розвивати мислення і культуру учнів, навчити вчитися та керувати нескінченним потоком інформації і вибрати з нього найкраще для свого розвитку. Тому, в першу чергу, педагог-музикант повинен розвивати власне художньо-образне мислення, та інтелект щоб своїм прикладом стимулювати учнів. На нашу думку, цього можливо досягнути засобами естетики музичного імпресіонізму, адже саме в даному напрямі органічно втілений взаємозв'язок різних видів мистецтва: живопису, літератури, музики. Імпресіонізм з його змістом, символами та образами може сприяти формуванню думаючої персони з розвинутим художньо-образним мисленням.

Імпресіонізм як одна з течій модернізму виник у Франції в кінці ХІХ – початку ХХ століття. Застосування терміну «імпресіонізм» до музики багато в чому умовне – оскільки основним завданням музики і є вираження певних емоційних станів та переживань. Музика імпресіоністів така ж поетична, як і живопис але більш виразна. Вона проявляється через прагнення передати настрої композитора і емоції, які є для нього самого та слухачів певними символами. Якщо порівнювати з імпресіоністичним живописом, який прагнув відобразити враження, то музика в цьому стилі прагнула викликати враження у слухачів за допомогою алюзій, тонких психологічних нюансів, моменти гострих конфліктів та соціальних суперечностей в ній обходяться, натомість культивується захоплене ставлення до життя в гармонії з природою. Імпресіоністична музика включає в себе старовинні наспіви та елементи джазу,

казково-фантастичну тематику, національні пісенно-танцювальні жанри, східні засоби музичної виразності.

Варто зауважити, що імпресіонізм, в тому числі музичний, суттєво «звільнив» систему виразовості, завдяки його головній естетичній доміні, яка відображена вже в самій назві. Адже *impression* з французької означає «враження», тобто передбачає реакцію вільного невимушеного суб'єктивного відгуку на побачене, почуте чи пережите, повну свободу спілкування з об'єктом. Проте, ця свобода не обернулася анархією, а отримала в імпресіоністичному мистецтві цілком чітко організовану систему виразу, в якій кожен новий штрих мав свою визначену мету. Ці «інноваційні технології» художнього ремесла значно природніше було втілювати в стислих, швидкоплинних формах, аніж в розгорнутих монументальних полотнах. Тож не випадково імпресіонізм віддає перевагу мініатюрам – ескізам, замальовкам, часто підкреслюючи недоговореність, незавершеність, минуцність образу.

Змінність, плинність, присутні і в романтичній музиці, в імпресіоністичних мініатюрах істотно змінюють свою спрямованість: з векторної, до певної мети через подолання ряду перешкод, на колоподібну, де кожна деталь подається випукло, рельєфно, немовби під збільшувальним склом. Це надає формі п'єс характеру імпровізаційності, сприяє створенню враження спонтанності і несподіваності. Що в свою чергу сприяє вільному виникненню образів та асоціацій у слухачів, не стримує політ фантазії, уяви, чим і сприяє розвитку художньо-образного мислення.

Від романтиків імпресіонізм запозичає також ідею програмності, але докорінно змінює її. Імпресіоністична програмність відрізняється завуальованістю асоціацій, уникає дієвих і сюжетно послідовних програм, натомість відзначається багатозначністю символічних вражень, спонукає до активної дії уяви. Навіть той, начебто дрібний, факт, що К.Дебюссі розміщує програми своїх фортепіанних прелюдій не перед, а після кожного твору, свідчить про довільність програмних асоціацій, які композитор постулює сам і до яких запрошує слухачів.

На нашу думку, найважливішими рисами естетики музичного імпресіонізму є світле, оптимістичне ставлення до життя в усіх його проявах, безконфліктність, виявлення Прекрасного як в навколишньому середовищі, так і у внутрішньому світі людини. Саме цей мистецький напрям може допомогти у розв'язанні багатьох завдань музичної педагогіки, підготовці до складної музичної мови композиторів ХХ-ХХІ століття, сприятиме еволюції особистості педагога-музиканта, розвитку художньо-образного мислення в усвідомленні музики як одного із засобів пізнання навколишнього світу.

Естетика музичного імпресіонізму спирається на нову концепцію музичного простору і часу, інакше кажучи, на нову форму в широкому сенсі слова. Її сприймання і розуміння вимагає абсолютно інших опор для слуху, сприяє розвитку художньо-образного мислення, в результаті чого окреслюється певний «алгоритм» його становлення: від пізнання музичних явищ, осягнення їхньої сутності до творчого переломлення у контексті особистісного

світорозуміння через сприймання музичних образів і осягненні вираженої в художньому звучанні думки.

УДК 378.14

ПОПОВА А.І.
Мукачівський державний університет

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Динамічний процес суспільного розвитку тісно пов'язаний із швидкими змінами кількісних параметрів національних систем освіти, зокрема, масовим поширенням обов'язкової середньої, а також вищої освіти, виникненням нових концептуальних підходів до організації, змісту та методів навчання, концептуальних розробок безперервної освіти. Сучасне глобалізоване інформаційне суспільство висуває нові вимоги до всіх галузей діяльності людини, зокрема й до освіти. На перший ціннісний план освітньої парадигми виходять питання реалізації засадничих прав і свобод людини, забезпечення її соціальної захищеності й самореалізації.

На початку ХХІ століття професійний розвиток і професійна підготовка стали однією із актуальних проблем освітньої політики західноєвропейських країн. Однією з головних цілей безперервної освіти є розширення та диверсифікація освітніх послуг, які доповнюють базову чи вищу освіту. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить про пряму залежність темпів удосконалення та розвитку виробництва, його конкурентоспроможність на світовому ринку від рівня професійної підготовки кадрів.

Дослідження процесу фахової підготовки майбутніх фахівців з легкої промисловості в умовах модернізації національної системи вищої педагогічної освіти потребувало вивчення широкого кола актуальних проблем, зокрема методології неперервної освіти (В.Андрущенко, С.Гончаренко, І.Зязюн, В.Кремень, Н.Ничкало, С.Сисоєватаін); теоретико-методологічних засад професійної підготовки фахівців (С.Батишев, В.Беспалько, А.Верхола, Б.Гершунський, А.Киверялг, І.Каньковський, М.Козяр, П.Лузан, А.Нісімчук, В.Петрук, А.Хуторський); психологічних аспектів організації та здійснення навчальної пізнаваності (А.Брушлинський, Л.Виготський, Л.Запорожець, В.Крутецький, Т.Кудрявцев, Б.Ломов, Є.Мілерян, В.Моляко, Я.Пономарьов, С.Рубінштейн, В.Чебишева); шляхів інформатизації професійної освіти (Д.Белл, В.Глушков, Р.Горбатюк, Р.Гуревич, М.Жалдак, Г.Козлакова, А.Коломієць, Т.Конлон, Ю.Машбиць, Н.Морзе, С.Паперт, Ф.Уебстер, В.Шолохович) характеру і змісту професійно-педагогічної діяльності (В.Безрукова, С.Гончаренко, О.Коваленко, Н.Кузьміна, Н.Ничкало, В.Радкевич); підготовку викладачів спеціальних дисциплін (інженерів-педагогів) (Л.Горбатюк, С.Гура, С.Дичковський, О.Макаренко, О.Прохорова, Т.Чаусова, Т.Яковенко).

Концептуальними ідеями розвитку технічної освіти у європейських країнах, на думку Н.Бідюк, є положення щодо розвитку вищої технічної освіти у різних країнах та його залежності від глобальних проблем сучасності,

інформаційно-технологічної революції, комплексу взаємопов'язаних соціально-економічних та освітніх чинників; щодо тенденцій розвитку вищої технічної освіти в країнах Західної Європи, які мають певні особливості та характерні риси, специфічні традиції. Автор наголошує, що країни єдині в прагненні загальмувати надмірну диференціацію в галузі освітньої політики; реформування вищої школи на сучасному етапі, що зумовлює необхідність вивчення, оновлення та збереження традиційних цінностей освіти, які визначали основні напрями освітньої діяльності на різних історичних етапах. Дослідники визначають вищу технічну школу як широкопрофільну підготовку бакалаврів різних кваліфікаційних напрямів, яка відповідає новим вимогам до проектування освітніх систем та до якості професійного навчання в умовах інформаційно-технологічної революції. Актуальними стають трансформація змісту і форм організації інженерної підготовки, яка здійснюється на основі індивідуалізації навчання, оптимізації навчального процесу, інтеграції освіти, науки і виробництва, впровадження сучасних інформаційних технологій [2, с. 18]

Н. Абашкіна наголошує на принципах розвитку професійної освіти в Німеччині, зокрема вона відзначає, що «принцип інтелектуалізації професійного навчання впливає на формування нового принципу - постійного кваліфікаційного випередження, реалізація якого ґрунтується на розширенні і поглибленні фахово-функціональної компетенції в умовах широкого використання ЕОМ і НІТ, соціально-комунікативних і особистісних стосунках, а також оволодіння навчальною компетенцією [1, с. 33.].

На думку Г.Брюханової стає все ширшою дизайнерська сфера діяльності, яка збагачується новими ідеями та технологіями, стає все складнішою для вивчення та засвоєння. Для того, щоб досягнути всі тонкощі професії, засвоїти найскладніші методи і прийоми, треба засвоїти основні принципи професії, фундаментом яких є система навчання, що використовує досвід провідних світових шкіл дизайну. Проблема дизайнерської освіти в різних країнах сьогодні набуває не стільки академічного, скільки практичного інтересу: вона направлена на пошук тих конкретних засобів, що можуть допомогти прискорити економічний, соціально-економічний та культурний розвиток своєї країни [3, с.42].

Стрімкий розвиток технологій в сучасному світі вимагає від освіти безперервно оновлювати зміст підготовки фахівців з урахуванням не лише сучасного, а й прогнозованого стану розвитку технічної галузі. Для вирішення даної проблеми підготовка фахівців повинна відповідати сучасним вимогам до проектування освітніх систем та до якості професійного навчання в умовах інформаційно-технологічної революції.

Література

1. Абашкіна Н.В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець ХІХ - ХХ ст.ст.) / Н.В. Абашкіна : автореферат дис.. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спец. 13.00.04 – теорія і методики професійної освіти; Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. – К., 1999. – 43 с.

2.Бідюк Н.М. Розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії / Н.М.Бідюк : автореферат дис.. на здобуття наукового

ступеня кандидата педагогічних наук зі спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка – Тернопіль, 2000. – 24 с.

3. Брюханова Г.В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з дизайну друкованої продукції в Україні (60-ті роки ХХ – початок ХХІ ст..) / Г.В. Брюханова : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2016. – 264 с.

УДК 37.091.3(477)

ПОПОВИЧ О.М., ДУБЮК В.Р.
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ІДЕЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ

У сучасних умовах розвитку освіти України одним із головних завдань школи є формування творчої й активної особистості. Значні резерви для формування вмінь самостійного оволодіння знаннями у процесі розв'язання навчальних завдань, розвитку пізнавальної активності, індивідуальних творчих здібностей учнів має початкова ланка освіти, що вимагає спеціальної організації навчально-пізнавальної діяльності школярів. З огляду на це, особливої значущості набуває проблемне навчання як специфічна організація навчального процесу, спрямована на забезпечення активного ставлення учня до оволодіння знаннями, розвиток його самостійної пізнавальної діяльності й творчого мислення [2].

Пошуки нових шляхів наукового розв'язання питань проблемного навчання зумовлюють об'єктивну потребу вивчення, переосмислення й опанування історико-педагогічного досвіду минулого. Особливо цінним у цьому контексті є період другої половини ХХ століття, для якого характерні вагомні здобутки в галузі проблемного навчання учнів.

Так, у працях психологів (Д.Богоявленський, В.Давидов, Л.Занков, І.Ільницька, О.Матюшкін, С.Рубінштейн) та дидактів (М.Алексєєв, М.Данилов, Т.Кудрявцев, І.Лернер, М.Махмутов, М.Скаткін) обґрунтовано сутність проблемного навчання як організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, основою якої є створення, формулювання й розв'язання пізнавальних суперечностей (проблемних ситуацій). Поступово проблемне навчання набувало самостійного статусу. Зокрема, українськими (А.Алексюк, В.Барабаш, В.Буряк, В.Євдокимов, В.Лозова, О.Матюшкін, В.Онищук, В.Паламарчук, І.Підласий), російськими (М.Данилов, Т.Кудрявцев, І.Лернер, М.Махмутов, М.Скаткін), польськими (Ч.Куписевич, Б.Наврочинський, В.Оконь) та деякими іншими вченими визначено проблемне навчання як окремий вид навчання, обґрунтовано його категоріальний апарат, завдання, роль і місце в освітньому процесі, методи, умови успішної організації проблемного навчання та розроблено його дидактико-методичне забезпечення.

Встановлено, що зародження питань проблемного навчання пов'язане з ідеями активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, які розроблялися у

працях давньогрецьких філософів, педагогів-гуманістів епохи Відродження, всебічно обґрунтовувалися вітчизняними та зарубіжними просвітителами, педагогами протягом XVII-XIX ст. Подальший розвиток і збагачення ідея проблемного навчання отримала наприкінці XIX – початку XX ст. завдяки розробці різних підходів до використання пошукових (дослідницьких) методів навчання учнів як у вітчизняній, так і зарубіжній школі [3].

Підпроблемністюнавчання розуміємо запровадження в навчальний процес сукупності прийомів і методів організації пізнавальної діяльності учнів, що детермінують їх активну мисленнєву діяльність в процесі розв'язання навчальних проблем. На відміну від пояснювально-ілюстративного, проблемне навчання ґрунтується не на передачі готової інформації, а на відкритті учнями суб'єктивно нових знань і умінь шляхом розв'язання теоретичних і практичних проблем. Проблемне навчання спрямоване на формування пізнавальної самостійності учнів, розвиток їх логічного, раціонального, критичного і творчого мислення та пізнавальних здібностей. У цьому і полягає його головна відмінність від традиційного навчання [1].

В.Оконь під проблемним навчанням розуміє сукупність таких дій, як організація проблемних ситуацій, формулювання проблем, надання учням необхідної допомоги у вирішенні проблем, перевірка цих рішень і, нарешті, керівництво процесом систематизації та закріплення набутих знань.

І.Лернер сутність **проблемного навчання** вбачає у тому, що учень під керівництвом учителя бере участь у вирішенні нових для нього пізнавальних і практичних проблем у певній системі, що відповідає освітньо-виховним цілям школи.

Всі дослідники проблемного навчання пов'язують його роль із стимуляцією пізнавальної діяльності учнів, тому що внутрішні процеси пізнавальної діяльності поєднуються з несподіваністю, розумовим напруженням, пошуком аргументів та доказів. Значення проблемного навчання виявляється також у тому, що воно пробуджує і формує інтерес до навчання, розвиває ініціативу й самостійність учнів, сприяє розумінню внутрішньої сутності процесів і явищ, формує вміння бачити проблему і знаходити шляхи її вирішення.

Таким чином, системний аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що проблемне навчання – це складне поняття і явище педагогічної практики, яке постійно розвивається і вдосконалюється. Проблемний підхід у навчанні – це шлях міркувань, роздумів, спостережень, висування гіпотез, розв'язання пізнавальних завдань, завдань дослідницького характеру, перевірки правильності узагальнень, висновків тощо. Таке навчання здійснюється за загальною схемою: вчитель створює проблемну ситуацію, учні аналізують її, усвідомлюючи невідоме для себе, й шукають способи вирішення проблеми; вчитель допомагає учням, організовуючи їх роботу. Проблемне навчання передбачає послідовне і цілеспрямоване висунення перед учнями пізнавальних проблем, вирішуючи які, вони під керівництвом вчителя активно засвоюють нові знання.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник. – К. : Академвидав, 2004. – С. 247-295.
2. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с.
3. Янц Н.Д. Становлення та розвиток ідеї проблемного навчання у педагогічній теорії / Н.Д.Янц // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : Зб. наук. пр. – Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2007. – Вип.26. – С.149-155.

УДК 373.3.091.5

ПРОДАН Н.І., БРИЖАК Н.Ю.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Однією із складових морального виховання є виховання дисциплінованості, яка розглядається як важлива соціальна, педагогічна і психологічна проблема від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігенції і справжнього духовного багатства.

Окремі питання дисциплінованості особистості розглянуті у працях філософів, соціологів та психологів (Т.Заславська, Л.Коган, О.Маркозова, В.Ядов). Дослідниками шкільної дисципліни були Г.Ващенко, В.Гмурман, А.Макаренко, Е.Моносзон, В.Сухомлинський, М.Чобітько, О.Шапран. Спроби здійснити аналіз окремих аспектів проблеми формування дисциплінованості особистості учнів знаходимо у працях дослідників О. Гончарової, О.Капітан, С.Самаріної.

Тлумачення поняття «дисциплінованість» визначається основними ідеями розвитку освіти, суспільно-політичного життя країни і, безумовно, загальнолюдськими та національними цінностями, ціннісними орієнтаціями в суспільстві.

Сучасні дослідники проблеми виховання дисциплінованості особистості школяра та шкільної дисципліни (О.Гончарова, О.Капітан, С.Самаріна) розглядають виховання свідомої дисципліни як складний та тривалий процес, результатом якого є дисциплінованість як інтегральна якість особистості учня.

У ході наукового пошуку у довідковій літературі (словниках) знаходимо такі визначення сутності поняття «дисциплінованість»: «звичка до дисципліни, організованість» [3, с. 149]; «звичка, уміння дотримуватись дисципліни» [1, с. 224].

Ширше, більш узагальнене тлумачення поняття дав С.Гончаренко в «Українському педагогічному енциклопедичному словнику»: «Дисциплінованість – якість особистості, яка включає звичку до дисципліни, витримку, внутрішню організованість, відповідальність, готовність і звичку підкорятися власним цілям (самодисципліна) і соціальним установам» [2, с. 127]. Учений зазначив, що «виховання дисциплінованості як однієї з

моральних рис особистості включає: усвідомлення учнями норм і правил дисципліни; виховання навичок і звичок дисциплінованої поведінки; організацію їхньої щоденної практичної дисциплінованої поведінки (чіткий режим і педагогічно грамотна організація навчання, праці, дозвілля); формування вольових рис».

Взявши до уваги викладені вище тлумачення поняття «дисциплінованість», можемо стверджувати про нерозривний взаємозв'язок його з поняттям «дисципліна». Тому необхідним вважаємо розглянути варіативність тлумачень поняття «шкільна дисципліна», яка є відображенням характеру дисципліни в суспільстві в цілому і обумовлена метою виховання в сучасній школі. Шкільна дисципліна «служить вихованню і закріпленню необхідних моральних якостей громадянина» [2, с. 126]. Такими цінними якостями є правдивість і справедливість, працьовитість і скромність, дисциплінованість.

Педагогічний словник за редакцією І.Каірова так трактує поняття шкільної дисципліни: це суворе і точне дотримання організованого в учбовому закладі порядку, добросовісне виконання своїх обов'язків, вимог вчителів та шкільного колективу, свідоме підкорення своєму обов'язку» [4, с. 343].

Формування дисциплінованої поведінки учнів є пріоритетним напрямом роботи учителів загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки сучасне суспільство потребує високорганізованої, самостійної, здатної до дотримання моральних норм і правил поведінки особистості. Процес формування дисциплінованої поведінки учнів у школі відбувається під впливом різних факторів, серед яких особливе місце посідає учитель, його здатність до об'єктивного оцінювання рівня вихованості, дисциплінованості учня. Важливою функцією учителя у формуванні дисциплінованої поведінки учнів є ведення шкільної, ділової документації, у якій він має здійснювати об'єктивне оцінювання не лише рівня знань, умінь і навичок учнів, а й документально фіксувати відношення учнів до своїх обов'язків, правил школи.

Виховання звички дотримуватися правил поведінки, дисциплінованості починається з перших днів перебування учня в школі. Учитель початкових класів повинен чітко знати, якими методами домагатися її, пам'ятаючи, що навіть наймолодший учень-першокласник — це вже громадянин, наділений певними правами й обов'язками.

Успіх у вихованні шкільної дисципліни багато в чому залежить від правильного вибору методів роботи з дітьми. Головними методами є приучення школярів до виконання правил поведінки в школі і роз'яснення їм відповідних норм моралі. Важливим засобом привчання молодших школярів до дисциплінованості є вправи, що включаються в повсякденне життя дитини і проводяться в процесі систематичних занять.

Аналізуючи передовий педагогічний досвід можна сказати, що важливим фактором при формуванні шкільної дисциплінованості є такі прийоми роботи як розповідь, бесіда, спостереження, читання літератури на моральні теми, виховні заходи, ігри, перегляд діафільмів та кінофільмів. Всі вони займають не останнє місце і не позбавляють школярів живого спілкування з рідною

природою, пам'ятками культури та архітектури, тощо. Вчителі стверджують, що не можливо виховати повноцінним покоління, здатне побудувати гуманне суспільство, без того, щоб діти засвоїли норми моральної культури.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ “Перун“, 2004. – 1440 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. – [2-ге вид, доп. й випр.]. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка: [Текст] / С.И.Ожегов; общ. ред. Н.Ю. Шведова. – [14 стер. изд.]. – М. : Рус. яз., 1982. – 816 с.
4. Педагогический словарь : в 2т / гл. ред. И.А.Каиров. – М. : Изд-во Академии пед. наук, 1960. – Т.1 – 774 с.

УДК 37.036

РОМАН В. В., МОЧАН Т. М.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ СІМ'Ї В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Питання естетичного виховання в сім'ї завжди була в центрі наукових досліджень як у класичній педагогіці (А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), так і в сучасній педагогічній думці (В. Бутенко, І. Зязюн, Д. Кабалевський, Л. Масол, Н. Миропольська та ін.).

Сім'я є тим осередком, який має в своєму розпорядженні значний арсенал засобів і можливостей впливу на естетичне виховання підростаючого покоління. Йдеться про слово батьків, сімейні традиції, залучення членів сім'ї до народних свят, сімейних вечорів працю, духовний і моральний клімат родини, дитячий фольклор, домашній побут, образотворче мистецтво, художню літературу, поезію, адже це все впливає на виховання естетичних смаків, поглядів, переконань, цінностей.

На думку О. Сухомлинської, щоб атмосфера українських родин завжди була живим виховним чинником, треба щоб родина жила не тільки спогадами про минуле та історію, а жила активним суспільним життям, брала участь у творенні сьогоденної дійсності. Українська родинна атмосфера не є чимось законсервованим, це має бути атмосфера свіжа і відкрита, поєднана із сучасним культурним і духовним життям українського суспільства та цілого культурного світу [1].

Серед усіх надбань людини найбільшу цінність має добре виховання, одержане в дитинстві та юності від батьків, у родинному домі. Без нього навіть найкращі здібності, найбільші достатки, найвище родове походження нічого не варті [2].

Серед основних чинників естетичного виховання дітей у сім'ї, за народною педагогікою, є краса побуту, вироблення в дитини здатності розуміти і відчувати мистецтво, прилучення її до активної художньої творчості. До краси побуту народна педагогіка відносить манеру поведінки і щоденні звички членів родини, оздоблення житла, родинні свята й обряди, участь у трудовій

діяльності. Гарний той, хто працює. Краса створюється людською працею. Цурання праці, байдкування – явище потворне. Доброї народної традиції дотримуються у сім'ї батьки, коли дбають, щоб їхні діти росли чемними, охайними, зібраними, організованими, дисциплінованими, працьовитими, коли стежать за поставою дітей, їх ходою, поведінкою за столом, привчають правильно одягатися тощо. всі ці та інші естетичні риси виробляються змалку. Народ-педагог у душі своїй ще й великий художник. Він завжди прагне поставити на службу естетичному вихованню все те найкраще, що створюється людським розумом і трудовими руками [3].

Беручи активну участь у конкретних заняттях поруч із дорослими, дитина починає усвідомлювати себе корисним членом сім'ї, виконавцем спільної справи. У процесі різноманітної діяльності дітей і підлітків розширюється їх кругозір, життєвий досвід, збагачується свідомість, формуються такі якості особистості, які важко виробити за допомогою інших методів [2].

Л. Калініна стверджує: «Виростаючи в атмосфері поваги та великої любові до народного мистецтва, діти збагачували і розширювали коло своїх естетичних почуттів та уяву» [4, с. 23].

Для теорії і практики виховання важливо, що естетичні цінності не даються людині від народження, а формуються у процесі розвитку особистості, набуття нею життєвого досвіду, контактуванні з культурною спадщиною.

Так, на думкою Т. Фурсенко, естетичні цінності пов'язані з естетичним освоєнням людиною навколишньої дійсності, які складаються внаслідок специфічної оцінки, переживань, перетворення світу у процесі взаємодії суб'єкта й об'єкта, розвитку естетично-творчих здібностей, потреб, інтересів і смаків [5].

Важливу роль В. Сухомлинський відводить естетичному вихованню підростаючого покоління, вихованню красою. Педагог писав, що краса – могутній засіб виховання чутливості душі. Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі – вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе [6].

Отже, можна впевнено стверджувати, що питання естетичного виховання в сім'ї є актуальним, оскільки вона для дитини є середовищем, у якому формується її особистість. В залежності від атмосфери у сім'ї, характеру сімейних стосунків, освітнього рівня, професії батьків, їх життєвого досвіду, знання педагогіки сімейного виховання, розвиваються ті чи інші якості дитини.

Література

1. Сухомлинська О. Проблеми теорії виховання дітей і молоді / О.Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4. – С. 109-125.

2. Основні тенденції сучасного сімейного виховання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/81755/pedagogika/osnovni_tendantsiyi_suchasnogo_simeynogo_vihovanny

3. Фурсенко Т. Ф. О проблеме ориентации подростков на ценности музыкальной культуры / Т. Ф. Фурсенко // Проблемы сучасної педагогічної освіти. – Випуск 2. – Серія: Педагогіка і психологія. – Зб. статей. Ч.2. – К. : Пед. преса, 2000. – С.194-200.

4. Костюк С. Естетичне виховання дошкільника – складова гармонійного розвитку дитини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ird.npu.edu.ua/files/kostyk.pdf>

5. Калініна Л. Проблема формування естетичних смаків особистості у сучасних педагогічних дослідженнях / Лариса Калініна // Рідна школа. – 2008. – № 5. – С. 23–25.

6. Сухомлинський В. О. Вибрані педагогічні твори / В. О. Сухомлинський. – [в 5-х т]. – К. : Рад. шк., 1980. –Т. 5.– 639 с.

УДК 373.2.015.31:17.035.3

РУСИН Н.М., ЛЮБЕЖАНІНА Б.
Мукачівський державний університет

ВИХОВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЯХ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасних умовах усвідомлення духовних основ розвитку суспільства актуальною є проблема глибокого і науково-обґрунтованого врахування особливостей регіональної культури в роботі з дітьми.

У змісті окремих розділів дошкільної освіти (ознайомлення з навколишнім, формування уявлень про природу, свята і розваги і ін.) проглядається включення рідної культури і національних традицій.

Тому залучення дитини до загальнолюдських, цивілізованих цінностей починається з пізнання культури перш за все своєї малої Батьківщини. Питання пізнання і присвоєння культури вивчалися Е.А. Баллером, Е.В. Ильєнковою, А.В. Кам'янець, Ю.А. Лукіною, Е.Ю.Соловйовим і ін.

В останні роки зріс інтерес до дидактичного аспекту ознайомлення дітей з спорідненою культурою і національними традиціями.

Увага дослідників також приділена питанням підготовки майбутніх вихователів до народознавчої роботи в дошкільних установах, до роботи по засвоєнню старшими дошкільниками народознавчої лексики (Н.Л. Ємельянова, Ю.Н. Косенко, Л.С. Плетеницька) і окремих її аспектів: формування етнокультурної компетентності студентів педінститутів в умовах поліетнічного середовища (Гуренко О.І.) етнопедагогічної підготовки (Давидова О.І.) [1].

Виховання на народних традиціях сприяє формуванню віротерпимості, міжнаціональної толерантності.

Культура України склалася в умовах цієї багатонаціональності. Регіональна культура розвивається, харчуючись з двох джерел: внутрішнього саморозвитку національних культур і взаємовпливу, взаємодії, взаємопроникнення, але не злиття різних культур, а їх творчого взаємовходження.

Ми вважаємо, що головним завданням дитячого садка української культурної традиції є закладання основ духовно-моральної особистості з активною життєвою позицією і з творчим потенціалом, здатної до самовдосконалення, до гармонійної взаємодії з іншими людьми.

Полікультурне виховання дітей повинно здійснюватися в трьох напрямках:

- інформаційне насичення (повідомлення знань про традиції, звичаї різних народів, специфіку їхньої культури і цінностей і т.д.);
- емоційний вплив (в процесі реалізації першого напрямку - інформаційного насичення - важливо викликати відгук у душі дитини, «розворушити» її почуття);
- поведінкові норми (знання, отримані дитиною про норми взаємин між народами, правила етикету, повинні бути обов'язково закріплені в його власній поведінці) [2].

Завдання вихователя - розкрити духовний і моральний потенціал творів і довести його до дитини в доступній формі. Ми надаємо великого значення збільшенню словникового запасу дітей, шляхом смислового пояснення незнайомих слів, їх походження (етимології) та історичного значення [1].

Етнопедagogічний підхід, що інтегрує досягнення аксіологічного та культурологічного підходів повинен бути конкретизований в принципах націоналістичного підходу з метою підвищення впливу виховного потенціалу на дошкільнят у ДНЗ.

Для успішного виховання дітей в національних традиціях важлива реалізація на практиці організаційних і методичних прийомів педагогічної роботи, перспективних планів (тематичний річний план роботи) і конспектів занять, матеріалів з самих різних літературних, історичних, етнографічних та мистецтвознавчих джерел.

Знайомство з даними матеріалами (українськими святами і традиціями, особливостями житла, одягу і кухні, декоративно-прикладними промислами) буде доцільним і з точки зору розширення власного базису особистісної культури педагогів, що займаються навчанням і розвитком дошкільників.

Знайомство з матеріалом кожної теми не вимагає додаткових занять, а може включатися в різні види діяльності, передбачені базисної програмою (мовну, музичну, фізкультурну, образотворчу) і т.д. Слід особливу увагу приділяти розвитку мовлення дітей, оскільки це забезпечує розвиток особистості на основі того духовного багатства, яким пронизана українська мова (казки, потішки, твори українських письменників, поетів).

Умовами ефективної реалізації національних традицій в процесі ознайомлення з рідною культурою є наступні:

- зважений підхід до конструювання змісту дошкільної освіти (включення альтернативних програм по залученню дітей до рідної культури в реалізацію базової комплексної програми);
- визначення базових напрямків в роботі з дітьми, які розкривають оточення дитини предметами національного характеру, використання фольклору в усіх його проявах (казки, пісеньки, прислів'я, приказки, хороводи і т.д.), народні свята і традиції, ознайомлення дітей з народною декоративним розписом, захоплення їх національним образотворчим мистецтвом.

- спільна діяльність батьків і педагогів, що реалізує вимоги цілісного педагогічного процесу, де зачіпаються сторони розвитку дитини, сприяють гармонізації його особистості;

- використання різноманітних технологій організації діяльності дітей на заняттях, у грі, вільної діяльності за допомогою різноманітних засобів (спілкування з представниками різних національностей; усна народна творчість; художню літературу; гру, народну іграшку і національну ляльку; декоративно-прикладне мистецтво, живопис; музику; етнічні міні-музеї).

Література

1. Давидова О.І. Етнопедагогічний підхід в роботі дитячих садків / О.І. Давидова // Дитячий садок. Управління. - 2003. - № 19 (67). - С. 10.

2. Харисов Ф.Ф. Інтеграція національної культури і навчально-виховного процесу / Ф.Ф. Харисов : Автореф.дис ... д-ра пед. наук: 13.00.01. - Еліста, 1999. - 39 с.

УДК 373.2.016:796:004.5.031.42

РУСИН Н.М., РАТОЧКА Г.
Мукачівський державний університет

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ ДИТСАДКА І СІМ'Ї З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема здоров'я і його збереження в сучасному суспільстві стоїть більш ніж гостро. Як же потрібно виховувати дитину, щоб вона розуміла значимість здоров'я і вміла бережно до нього ставитися? Це завдання дорослим (педагогам і батькам) потрібно починати вирішувати з самих ранніх років життя дитини, вирішувати системно і спільно.

Останнім часом дійсно спостерігається зниження рівня здоров'я, збільшення кількості ослаблених дітей, схильних до швидкої втоми, збільшення кількості неорганізованих дітей, а так само сімей, які перебувають в соціально небезпечному положенні, діти в яких теж не відвідують дошкільні установи.

Для успішної та продуктивної роботи дитячого садка по залученню дошкільнят до здорового способу життя педагогам необхідно направляти діяльність батьків і в цьому напрямку забезпечувати взаємозв'язок в роботі з батьками вихованців. Відповідно до Наказу Міністерства освіти та науки визначено, що освітня діяльність, здійснюється в процесі організації різних видів дитячої діяльності (ігрової, комунікативної, трудової, пізнавально-дослідницької, продуктивної, музично-художньої, читання), а також в ході режимних моментів, в самостійній діяльності дітей і у взаємодії з сім'ями вихованців ДНЗ.

Сім'я для дитини - джерело громадського досвіду. Тут вона знаходить приклад для наслідування і тут відбувається її соціальне народження. І якщо ми хочемо виростити морально здорове покоління, то повинні вирішувати цю проблему "всім миром": дитячий садок, сім'я, громадськість.

В. Н. Шебеко зазначає, що фізичне виховання дошкільника базується на єдності мети, завдань, засобів, форм і методів роботи та направлено на

зміцнення здоров'я та фізичний розвиток дітей. Метою фізичного виховання є формування потреби у дітей в здоровому способі життя.

Роль батьків у фізичному вихованні дитини за підтримки дитячого садка полягає в готовності приймати допомогу і підтримку від фахівців дитячого садка в питаннях збереження і зміцнення здоров'я дитини, активної участі в створенні культурних традицій дитячого садка. Це означає, що важливою умовою успішної роботи з фізичного виховання та зміцнення здоров'я дітей, по формуванню у них потреби в здоровому способі життя є і те, що "здоровий спосіб життя" повинен стати стилем життя оточуючих їх людей, тобто педагогів і батьків. Насправді ж необхідність організувати роботу з батьками викликана не стільки потребою в наданні будь-якої допомоги дитячому садку з боку мам і тат, скільки турботою про індивідуальний розвиток дитини. Створення єдиного виховного середовища необхідне для розкриття потенційної можливості кожного дошкільника. Саме тому існує необхідність співробітництва, спілкування на рівних - така взаємодія педагогів і батьків, де жодна сторона не володіє правом вказувати і контролювати.

Успішність роботи педагога, пов'язана з постійними контактами з батьками і дітьми в більшій мірі залежить від уміння спілкуватися. При цьому провідна роль у спілкуванні педагога і батьків все-таки належить педагогу, так як саме він є професіоналом і офіційним представником освітнього закладу.

Ніщо так не зближує батьків, дітей і вихователів, як спільно проведені свята. Завжди весело і завзято проходить свято, присвячене Дню тат. У програмі змагань - естафети, конкурси, ігри, танці. Батьки беруть найактивнішу участь в цьому спортивному святі. Цей захід допомагає дорослим розкріпачитися, більш невимушено спілкуватися між собою і з вихователями. Батьки мають можливість спостерігати свою дитину серед однолітків, порівняти його фізичний розвиток з іншими дітьми. Діти ж відчувають радість і гордість від того, що їх мами і тата прийшли на свято не просто подивитися, а й повеселитися разом з ними. Спільні дозвілля і свята тісно зближують батьків і дітей, дають всім позитивні емоції і приємні спогади.

Непросто навчати дітей ігор з елементами спорту, але трохи фантазії і досить складна для малюків діяльність перетворюється в захоплюючу справу. Що для цього необхідно? Ігрова форма організації занять, які створюють сприятливі умови для оволодіння елементарними вміннями спортивних ігор (футбол, хокей, городки та ін.) Ігрова форма фізкультурних занять надає сенс фізкультурної діяльності дитини, допомагає їй встановити зв'язок між мотивом і завданням, розвиває ініціативу і самостійність, створює умови для неодноразового виконання рухів [1, с. 19].

С. І. Гуськов та Є. І. Дегтярьова розглядають як найбільш ефективну форму взаємодії з батьками які виховують дітей раннього віку є батьківські збори. Батьківські збори - дієва форма спілкування вихователя з батьками. Саме на зборах у вихователя є можливість організовано ознайомити батьків зі змістом та методами гри в умовах сім'ї і дитячого садка. [2, с. 24]. Ефективні і сімейні клуби. На відміну від батьківських зборів, в основі яких повчальна форма спілкування, клуб будує відносини з родиною на принципах

добровільності, особистої зацікавленості. У такому клубі людей об'єднує спільна проблема і спільні пошуки оптимальних форм допомоги дитині. Тематика зустрічей формулюється і запитується батьками. З метою виявлення запиту учасників і отримання додаткової інформації перед початком кожного засідання клубу проводиться анкетування.

Батьки, особливо молоді, мають потребу і в набутті практичних навичок виховання дітей. Їх доцільно запрошувати на семінари-практикуми. Ця форма роботи дає можливість розповісти про способи і прийоми навчання гри і показати їх.

Особливо чітко питання розглянуто Н. Ю. Савельєвою. З її точки зору, можна використовувати таку динамічну форму педагогічної пропаганди, як папки-пересувки. Вони допомагають при індивідуальному підході в роботі з сім'єю. У річному плані необхідно заздалегідь передбачити теми папок, щоб педагоги могли підібрати ілюстрації, підготувати текстовий матеріал.

Зустрічі за «круглим столом» розширюють виховний кругозір не тільки батьків, але і самих педагогів. Темі зустрічі можуть бути різними. Бесіду слід починати активістам-батькам, потім в неї повинні включитися психолог, лікар, дефектолог, вихователі, соціальний педагог, інші батьки. Ефективні «відкриті дні» батьків з переглядом і проведенням різноманітних занять у фізкультурному залі, на стадіоні, загартовуючи і лікувальних процедур, а також спільні фізкультурні дозвілля, свята.

Співпраця дитячого садка і сім'ї в питаннях фізичного виховання і зміцнення здоров'я дошкільнят проявляється також в анкетуванні і тестуванні батьків з питання виховання здорової дитини. Анкетування є однією з цікавих форм роботи з батьками. Воно допомагає краще пізнати дітей, інтереси їхніх батьків, зібрати думки і побажання про свою роботу. За результатами аналізу анкетних даних в кожній групі вихователями може бути створена картотека сімей вихованців, куди заносяться відомості про склад сім'ї, соціальне становище, взаємини батьків з дитиною, інтересах і хобі.

Надзвичайно важлива у вихованні дітей роль здорового способу життя сім'ї. Елементарні знання про складники здорового способу життя (раціональне харчування, дотримання режиму праці та відпочинку, достатня рухова активність, використання загартовуючи засобів, вміння правильно, без нервового напруження організувати свою поведінку) доступні вже самим маленьким дітям.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки.

Фізичне виховання є однією з найважливіших частин системи виховання людини. У свою чергу, фізичне виховання як систему заходів, спрямованих на розвиток підростаючого організму дитини, її функцій, можна вважати пріоритетною для всієї виховної роботи з дітьми. У перші сім років життя у дітей формуються найважливіші рухові навички, закладаються основи здоров'я, створюються вирішальні передумови всебічного розвитку особистості. Особливу роль відіграє в цей час взаємодія педагогів і сім'ї (для педагогів - це професійно необхідні якості особистості, які підвищують рівень їхньої

педагогічної компетентності в організації роботи з сім'єю; для батьків же - достатній рівень педагогічної культури).

Література

1. Волошина Л. Н. Ігрові фізкультурні заняття / Л. Н. Волошина // Дошкільне виховання. – 2007. - № 5.
2. Гуськов С.І., Дегтярьова О.І. Про фізичному вихованні дошкільнят в зарубіжних країнах / С.І. Гуськов, О.І. Дегтярьова // Фізкультура і спорт. - 2008. - №4. - С. 22-25.
3. Савельєва Н.Ю. Організація оздоровчої роботи в ДНЗ / Н.Ю. Савельєва // Ростов н / Д : «Фенікс», 2005. – 464 с.
4. Шебеко В.М. Фізичне виховання дошкільнят. Практикум / авт.-упоряд. М.М. Єрмак, В.А. Шишкіна. – М. : Академія, 2009. - 160 с.

УДК 37.091.33

САВКО Т. І., МИХАЙЛОВА К. В.
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Ранній вік – найвідповідальніший період в житті дитини. У цей час закладається фундамент майбутньої особистості, формуються основи фізичного і психічного здоров'я. Це період найбільш інтенсивного розвитку всіх органів і систем організму дитини, формування умінь та поведінки малюка.

Давньогрецький філософ Демокрит (бл. 460-370 рр. до н. е.) був високоосвіченою людиною. Головною метою виховання він вважав розвиток здібностей дитини (оскільки мислити навчає не час, а раннє виховання і природа), головним засобом виховання — переконання та привчання до праці, що, на його думку, виховує добродійність. Примус, наголошував філософ, виховуватиме у дитини багатознання, а не багатомисліє. Дітей слід привчати до свідомої діяльності змалку, адже без звички до праці вони не навчаться того, що найбільшою мірою визначає добродійність, - здатності соромитися.

Давньоримський філософ і письменник Марк Туллій Цицерон (106-43 рр. до н. е.) відмічав, що виховання слід розпочинати в ранньому дитинстві. Це сприятиме гармонійному розвитку людини. Дитину потрібно оберігати від зарозумілості у спогляданні божественної мудрості. Починаючи від Цицерона, Р.Декарта і до К.Ушинського, немає мислителя, який не торкався б аналізу прагнень і водночас не відчував труднощів цього аналізу. У найдосконалішій формі розробив учення про прагнення людської душі К. Ушинський, який тлумачив прагнення до свідомої діяльності як корінне прагнення людської душі [2].

Огляд історичних матеріалів дає змогу використати найцінніші надбання давніх мислителів щодо виховної діяльності матері в античні часи. Актуальними в сучасній педагогіці є їх настанови про систематичне навчання й виховання змалку, використання ігор і забав з урахуванням психологічних, вікових та індивідуальних особливостей дітей.

За переконанням Г. Домана, «основи інтелекту, освіченості людини, життєві перспективи загалом закладаються у перші дитячі роки. Цей період є

вирішальним для подальшого життя дитини, і вона вже ніколи не зможе перевершити потенціал, закладений до 5 років» [1].

Тому виховати дитину здоровою, розумною, самодостатньою, розвинути її творчі здібності на самому ранньому етапі – ось основне завдання, що стоїть перед нами, дорослими.

Сучасний стан розвитку освіти в Україні характеризується пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання дітей раннього віку.

Інтенсивне реформування освіти в Україні вимагає наполегливих пошуків трансформування освітнього процесу на гуманістичних засадах. Одним з виявів такого трансформування є інноваційні педагогічні технології, що здійснюють якісно нові перетворення як педагогічного процесу в цілому, так і його складових, і сприяють істотному підвищенню його ефективності.

Поняття «педагогічні інновації» - це процеси оновлення (або вдосконалення) теорії та практики освіти. Саме інновації виступають провідним фактором розвитку освіти, а їх впровадження - предметом систематичної і цілеспрямованої діяльності [1].

Упровадження сучасних технологій в навчально – організаційний процес груп раннього віку дошкільних навчальних закладів виступає в числі актуальних завдань дошкільної теорії і практики України.

Аналіз наукових досліджень свідчить про важливість зазначеного вікового періоду у формуванні та розвитку майбутньої особистості та ролі батьків, а надалі й вихователів ДНЗ в означеному процесі. Так, визнання вітчизняними вченими (Н.Аскаріна, Т.Алексєєнко, Н.Виноградова, О.Кононко, Г.Ляміна, Т.Маркова, М.Щелованов та ін.) – та зарубіжними (Д.Адкок, М.Сигал, Д.Стилберг) періоду раннього дитинства в житті людини як найбільш сензитивного, в умовах якого закладаються, першооснови наступного розвитку особистості, дозволяє одночасно розв'язати питання про залежність формування майбутньої особистості від сформованої педагогічної культури батьків та рівня професійної підготовки педагогів. Час диктує необхідність осучаснення навчально – виховного процесу відповідно до Закону України « Про дошкільну освіту». Сьогодні на порядку денному: пошук нових форм організації педагогічного процесу, нових підходів до виховання дитини. Іде інтенсивний процес створення сучасних освітніх технологій» [3].

Основними напрямками роботи з дітьми раннього віку, які визначені чинними програмами навчання і виховання та Базовим компонентом дошкільної освіти: забезпечити емоційний комфорт та добробут, створити внутрішні передумови для подальшого психічного та особистісного розвитку дітей, не обмежуючи творчої ініціативи вихователя у виборі форм організації педагогічного процесу. Педагоги мають змогу реалізовувати програмові завдання в іграх, під час індивідуального спілкування з дитиною чи організованих занять. Здійснювати означену роботу слід послідовно, системно, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини. Не варто переносити методи роботи, розраховані на старших вихованців, у роботу з наймолодшими [5].

У наш час використовуються сучасні інноваційні технології у процесі розвитку виховання та навчання дітей раннього віку. Дослідження японських учених в галузі фізіології мозку й дитячої психології показали, що розвиток розумових, фізичних і соціальних здатностей дитини залежить від стимуляції й ступеня розвитку головного мозку в період від народження до трьох років. Саме в цей період повинні бути створені всі умови для найбільш успішного розвитку дитини.

У галузі інноваційних технологій дошкільного виховання, зокрема раннього навчання, працює російський педагог-філолог М. Зайцев. Вони засновані на принципово нових підходах до навчання грамоти й математики і забезпечують високу його результативність. Особливості, які зумовили популярність та широке застосування цих технологій, є доступність їх у використанні і максимальна наочність матеріалів.

Розроблена Зайцевим технологія навчання читання використовує типово дитячий засіб пізнання світу - кубики, яким великого значення надавали Я. -А. Коменський, Ф. Фребель. Не менш важливі вони і в наш час. Не випадково технологію М. Зайцева високо оцінив автор оригінальної системи розвивальних ігор Б. Нікітін. Технології М. Зайцева кардинально відрізняються від традиційних методик розвитку мовлення дітей і формування в них елементарних математичних уявлень. Однак вони засвідчили свою високу результативність, а також можливість застосування не лише в освітніх закладах, а й у домашніх умовах.

Сучасні технології значно розширюють можливості батьків, педагогів і фахівців у сфері освіти, зокрема раннього навчання в ДНЗ. У наш час усе більше уваги в сучасній педагогічній науці та практиці приділяється періоду раннього дитинства, оскільки саме означений вік є часом великих змін і суттєво впливає на подальше життя дитини.

Проведене нами експериментальне дослідження показало, що в навчально-виховному процесі в групах раннього віку найбільш оптимальними є форми та методи роботи за методиками Г. Домана та М. Зайцева, а також педагогічні засоби, які були співвідносними з індивідуальними особливостями дітей та сучасними тенденціями розвитку суспільства.

Впровадження елементів сучасної технології раннього навчання за методиками Г. Домана, М.Зайцева стануть успішними лише за умови, що їх значення будуть розуміти батьки вихованців, якщо вони стануть їх однодумцями, підтримуватимуть вихователя, допомагатимуть йому. Проведене дослідження дало змогу удосконалити організацію навчально – виховного процесу в групах раннього віку. Ми переглянули позицію дорослий – головний, дитина – виконавець вимог дорослого – на іншу, де кожна дитина вчиться свого і по своєму, а завдання дорослого посприяти, підтримати, допомогти їй здобувати свій власний образ світу.

Таким чином зазначимо, що найважливіші пізнавальні процеси формуються тоді, коли дитина готова вчитися, а не тоді коли дорослі готові вчити. Діти до трьох років мають бути зацікавлені в тому, що вони роблять, їм важливо самим захотіти зайнятися дослідженням нового матеріалу чи виду

діяльності. Саме тому навчально – виховний процес в групах раннього віку повинен бути побудований на особистісно - орієнтовному підході, спонукати до творчої діяльності.

При правильній організації виховання та навчання дитини з перших днів життя у малюка виникає допитливість, поступово він оволодіває простими способами дій з предметами, починає діяти на основі уявлень.

Великого значення набуває спілкування дорослого з дитиною. Дорослий активно розмовляє з малюком. Потреба в спілкуванні є основою для розвитку мовлення дитини. У перші три роки у дитини розвиваються всі функції мовлення, а з нею і мислення. Мова стає засобом спілкування з дорослим та дітьми, засобом пізнання. З її допомоги дитина порівнює, установлює подібність, робить узагальнення, елементарні умовисновки.

Отже, дуже важливо, щоб батьки якомога більше спілкувались з дітьми, спостерігали разом з ними за явищами природи, знайомили з довкіллям, розповідали цікаві історії з життя, читали казки, художні твори, приділяли увагу грі з дитиною, допомагаючи тим самим розвивати її навички і здібності, які їй так необхідні. Як в дитячому садку, так і в сім'ї слід з самого раннього віку створити повноцінне розвивальне середовище для кожної дитини.

Нині підхід до навчання формується й розвивається завдяки науковим дослідженням і практичному досвіду. Основна робота сфокусована на якості послуг, наданих дітям, і розробці педагогічної бази для маленьких дітей, тому що всі діти потребують рівних умов розвитку й допомоги в ранньому дитячому віці.

Гра для дитини раннього віку – це праця, навчання, найсерйозніша форма виховання. Саме вона формується в цей період і впливає на всебічний розвиток дитини. Оскільки гра являється провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, то найбільш ефективними методами та прийомами роботи з дітьми раннього віку залишаються ігрові. Саме через різноманітні дидактичні ігри, ігри-заняття, сюжетні та будівельні ігри дитина сприймає навколишню дійсність, вчиться правилам поведінки в соціумі, засвоює моральні якості особистості. Рухливі ігри сприяють активізації розвитку рухів у дітей. Крім того за допомогою використання ігрових ситуацій, ігрових дій ми сконцентруємо увагу дітей, активізуємо їх пізнавальну діяльність. Ігрові методи та прийоми сприяють привчання дітей до самостійності, сприяють формуванню практичних умінь та навичок.

Підсумовуючи, зазначимо, що завдання суспільства – оберігати дитинство, забезпечувати емоційний добробут малят, створювати всі передумови для їхнього розвитку. Наше завдання сприяти тому, щоб кожен малюк якомога більше засвоїв у ранньому дитинстві, зумів адаптувались у умовах сучасного суспільства, і став у майбутньому самодосконалою творчою особистістю. Від того, наскільки належно буде зреалізовано означене – залежить майбутнє нашої країни. Адже реформи в суспільстві починаються в душах дітей.

Разом з тим проведена нами робота не розв'язує всіх проблем раннього навчання дітей за сучасними інноваційними технологіями, а потребує подальшого дослідження.

Література

1. Андрусич Н. Вимоги часу: кращі технології в практику / Н.Андрусич // Дошкільне виховання. – 2002. - №1 - С.3-7.
2. Барна М.М, Гриза Л.С. Інформаційно-методичні матеріали для організації роботи з батьками : Методичний порадакий / М.М.Барна , Л.С.Гриза. – Львів : ЛОППО. – 2002. – 84 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. - №141(серпень).-С. 12.
4. Зернятко. Програма виховання дітей раннього віку. - К., 2004. – 205 с.
5. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. ред. О.Л.Кононко. – К. : Ред.журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.

УДК 373.3.091.2

СВИЩО С. М., ЛАЛАК Н. В.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

У Концепції Нової української школи зазначено, що важлива роль у вихованні учнів, розширенні й поглибленні їхніх знань, розвитку творчих здібностей належить спеціально організованій виховній роботі у позанавчальний час. Навчальна робота має провідне значення в задоволенні і розвитку інтересів учнів. Позакласна ж робота, яка є сполучною ланкою між навчанням у школі та позашкільною освітою, має певні переваги у цьому напрямі: широке охоплення школярів різноманітними та цікавими формами організації дозвілля, добровільність виявлення інтересу до навчальних предметів або діяльності, пов'язаної з ними, задоволення інтересів учнів у галузях знань, які виходять за межі шкільної програми.

Висвітленням питання позаурочної виховної роботи з учнями початкової школи займалися педагоги (С.П.Баранов, Л.Р.Болотіна, М.І.Боришевський, О.С.Газман, Н.Ф.Голованова, С.Г.Карпенчук, Н.В.Кудикіна, В.О.Сухомлинський, Н.Є.Харитонова та ін.); психологи (І.Д.Бех, Л.С.Виготський, Д.Б.Ельконін, А.В.Запорожець, С.Д.Максименко, В.С.Мухіна, Е.А.Панько та ін.), методисти-практики (Г.І.Бережна, Н.А.Іванова, В.І.Марченко, О.А.Тарасова, М.І.Яблучникова та ін.).

Доповнює і поглиблює процес виховання позаурочна виховна робота, яка здійснюється під час навчання учнів. У педагогічній літературі використовують терміни: «позанавчальна», «позаурочна», «позакласна», «позашкільна робота», але інколи зустрічаються протиріччя у їх використанні. Спробуємо визначити сутність цих понять. Б. Кобзар під позанавчальною виховною діяльністю розуміє «цілеспрямовану навчально-виховну роботу зі школярами, що її організують і здійснюють вчителі, вихователі в різних школах в позаурочний час» [1, с. 223]. Канішевська Л. В. дає визначення позаурочної виховної діяльності, як організованих і цілеспрямованих занять, що проводяться в

позаурочний час для розширення і поглиблення знань, умінь і навичок, розвитку самостійності індивідуальних здібностей і нахилів учнів, а також задоволення їхніх інтересів і забезпечення корисного відпочинку [1, с. 122].

Специфіка організації позаурочної виховної роботи молодших школярів виступає у найрізноманітніших напрямках виховного процесу. Так, учені зазначають, що характер розвитку бережливості неоднаковий в учнів різних вікових груп. У першому класі дитина має зробити важливий крок у своєму моральному розвитку – від бережливості у ставленні до своїх особистих речей піднятися до усвідомлення відповідальності за збереження всього, що належить колективу, класу, школі, суспільству загалом. Найефективнішим у виховних впливах будуть, наприклад, показ, тобто всі форми унаочнення. Завдяки яскравості сприймання, пам'яті, схильності до фіксації уваги на деталях молодші школярі порівняно швидко засвоюють ті, чи інші нормативні вимоги, правила [2, с. 45].

До прикладу, виконуючи позаурочну роботу з екологічного виховання молодших школярів, учителю слід ураховувати, що діти оцінюють природу та її процеси як необхідні в життєдіяльності людей. Трудове виховання молодших школярів є дуже важливим, оскільки дитина молодшого шкільного віку ще не має досвіду, знань, умінь і навичок поведінки, які потрібні їй для трудової і суспільної діяльності. Формування цих якостей здійснюється через родинне виховання, яке ставить дитину в центрі виховного процесу, сприяє реалізації її права на власну думку, на вільне виявлення своїх нахилів і здібностей.

Як показує досвід, організовуючи позаурочну роботу з молодшими школярами, необхідно використовувати такі ефективні форми, як систематичну спільну працю батьків і дітей, спільне проведення дозвілля (шкільні та народні свята), складання сімейного літопису, що сприяють формуванню моральної свідомості молодшого школяра, його духовної культури, пошвавленню інтересу до історії народу, його традицій і звичаїв.

Таким чином, з огляду на специфіку позаурочної виховної роботи в початковій школі, на основі аналізу поглядів педагогів і психологів на означену проблему можемо визначити педагогічні умови ефективної організації виховної роботи молодших школярів в позаурочний час. З-поміж них:

- провідна роль педагога щодо об'єднання зусиль батьків, позашкільних закладів освіти, громадськості;
- забезпечення особистісної активності молодших школярів у різноманітних формах колективної діяльності;
- домінуючий характер ігрової діяльності за усіма напрямками позаурочної виховної роботи з молодшими школярами;
- залучення дітей до планування діяльності класного колективу;
- забезпечення такої системи перспектив, яка б відповідала інтересам як всього дитячого колективу, так і кожного окремого школяра.

Література

1. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С. Г. Карпенчук – К. : Вища шк., 2005. – 343 с.

2. Трофанова М. Виховання молодших школярів у системі позанавчальної діяльності / М. Трофанова // Рідна школа. – 2000. – № 9. – С. 44-47.

УДК 378.1

СИДОР М. І., МОЧАН Т. М.
Мукачівський державний університет

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧАСТИНА ЗАГАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Українська педагогічна наука й освітньо-виховна практика, увібравши найновіші досягнення сучасної педагогічної теорії, прагне забезпечити підготовку молодого покоління українців до життя в нових суспільних умовах, сформувати в них готовність, прагнення активно впливати на утвердження нових суспільних ідеалів і духовних цінностей, формування художньо-естетичної культури.

Результати аналізу наукових досліджень питань естетичного виховання дали змогу з'ясувати, що ця проблема була і є предметом вітчизняної та зарубіжної історичної, філософської, психологічної, педагогічної й історичної науки. Теоретичні основи національного виховання, зокрема естетичного виховання як соціокультурного феномену представлено у працях І. Беха, А. Бойко, М. Євтуха, С. Гончаренка, О. Ростовського, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін.

Проблеми естетичного виховання школярів були предметом вивчення багатьох науковців (В. Верховинець, А. Макаренко, С. Миропольський, В. Сухомлинський та ін.). Вони вказували на необхідність створення системи безперервної естетичної освіти і виховання учнівської молоді.

Вивчення матеріалів, наукових, публіцистичних праць дають підстави стверджувати, що концептуальні положення, обґрунтованих освітніми діячами з проблем естетичного виховання підростаючого покоління, мають теоретичний і практичний інтерес. У процесі виховання відбувається формування особистісних моральних якостей на основі перетворення загальнолюдських принципів моралі, збагачених моральним досвідом свого етносу, знанням і розумінням національних цінностей. При цьому важливо враховувати соціокультурне оточення учнів, етнокультурні особливості того чи іншого регіону, соціокультурну ситуацію в країні, світі, професійні та особистісні якості педагогів і педагогічного колективу.

Гармонійність естетичного виховання, як відомо, важлива для дітей різного віку. Але ніхто не потребує її так, як молодші школярі. Обумовлено це тим, що художні враження залишаються в їхній пам'яті надовго, іноді на все життя, тому необхідні правильні співвідношення усіх впливів на дитину, при цьому слід враховувати вікові особливості, що допомагає встановити, які саме форми, засоби та види діяльності для художнього розвитку особливо ефективні в тому чи іншому віці [1, с.23].

Естетичне ставлення до життя визначає такі особистісні тенденції: бачення, розуміння, освоєння, створення краси і гармонії у праці, пізнанні,

ставленні до природи, людей, самого себе; потреба в якнайповнішому розкритті естетичного змісту життя, розвиток естетичних почуттів; естетичних дій як необхідний елемент будь-якої діяльності, загальна естетизація життя як вияв високої духовної культури, художня творчість у різних формах тощо.

Для сьогодення вкрай важливим є твердження, що засоби різних видів мистецтва спонукають учнів до активного й осмисленого сприймання музики, малярства, скульптури, архітектури, фільмів, вистав; сприяти інтелектуальному, емоційному, динамічному сприйняттю творів мистецтва, вводячи учня у світ загальнолюдських цінностей за допомогою художніх образів; активізувати такі психологічні процеси, як пам'ять, уява, фантазія, формуючи тим самим творчу особистість, здатну висловлювати через слово свої почуття і розуміння мистецьких творів; сприяти кращому засвоєнню програмового матеріалу шляхом участі різних органів чуття (зорових, слухових); забезпечити єдність навчання і виховання шляхом розвитку інтелекту, розширення світогляду і формування естетичних уподобань, моральних принципів, критичного ставлення до низькопробних творів; акцентуючи увагу на найкращих мистецьких творах, давати учням певний обсяг знань, необхідний для аналізу, формувати вміння і навички роботи з ними, водночас удосконалюючи їхні знання.

Ознайомлення учнів із творами мистецтва поповнює їх емоційний та естетичний досвід, виховує здатність сприймати, співпереживати і висловлювати своє ставлення до художнього образу, в якому відображено почуття художника, «адже принципового значення набуває пошук учнями в мистецтві особистісно значущих символів, співзвучних власному духовному світу, художньо-естетичному досвіду» [2, с. 7].

Система естетичного виховання підростаючого покоління у сучасному середовищі повинна функціонувати у взаємозв'язку всіх складових: по-перше, естетичне виховання як частина загального процесу формування особистості, нерозривно пов'язане з іншими напрямками виховання учнів. Тільки при комплексному підході естетичне виховання буде дієвим і результативним; по-друге, естетичне виховання повинно бути спрямоване на формування світогляду молодшої людини. Ця функція реалізується через розвиток емоційно-почуттєвої сфери особистості; по-третє, естетичне виховання охоплює всі основні сфери діяльності школярів, такі як праця, побут, поведінка, технічна і художня творчість, спілкування з мистецтвом, спортом тощо; по-четверте, естетичне виховання викликає у молодшої людини прагнення до самовиховання, зокрема морального самовдосконалення, розвитку духовних потреб.

Література

1. Гриценко І. В. Проблеми естетичного виховання молодших школярів у сучасних умовах / І. В. Гриценко // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / [ред.кол. : Козубовська І.В. (гол. ред.) та ін.]. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла». – 2011. – Вип. 20. – С. 23–25.

2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Педагогічна газета. – 2001. – № 12. – С. 6–7.

ПОЧАТКОВА ШКОЛА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ЗАВДАННЯ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Формування інформаційного суспільства передбачає зміну уявлень про роль освіти, висуває нові вимоги до системи навчання, зумовлює потребу переходу від знаннєвої освітньої парадигми індустріального суспільства до компетентнісної парадигми інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство – це концепція постіндустріального суспільства, у якій головними продуктами виробництва є інформація і знання, основними рисами якого є зростання ролі інформації і знань у житті суспільства, збільшення частки інформаційних комунікацій, продуктів та послуг створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг [3].

До проблем інформаційного суспільства та інформаційної компетентності зверталось багато науковців та дослідників, зокрема П. Беспалов, Н. Бібік, В. Биков, М. Жалдак, О. Зайцева, Г. Зборовський, І. Зимня, О. Іванова, Л. Карташова, О. Кивлюк, С. Литвинова, А. Маркова, Н. Морзе, Л. Петухова, О. Смолянинова, О. Толстих, С. Трішина, М. Холодна, А. Хуторський, С. Шишов, О. Щукліна та інші.

У дослідженнях акцентується увага на тому, що освітніми складовими інформаційного суспільства є освіта для самореалізації людини в житті, для кар'єри; освіта в інтересах суспільства, зацікавленість учнів у навчанні, отримання задоволення від досягнення результатів, зацікавленість педагога в розвитку учнів, отримання задоволення від спілкування з ним; авторитет педагога, що ґрунтується на його особистісних якостях, спрямованість навчання на оволодіння основами людської культури, компетенціями; навчання протягом усього життя.

Інформатизація освіти є ключовою умовою створення єдиного інформаційного простору, підготовки фахівців, здатних орієнтуватися в навколишньому світі. У сфері цієї діяльності відбувається значеннєве наповнення базових завдань освіти. Інформатизація освіти – це процес, у якому політичні, соціально-економічні, технологічні й правові механізми тісно пов'язані на основі широкого застосування комп'ютера, засобів, систем колективного й особистого зв'язку [1, с.14].

Дослідники відзначають, що інформатизація суспільства, зокрема, комп'ютеризація, становить безумовне соціальне благо. О. Новіков зазначає, що за Е. Тоффлером, в інформаційному суспільстві створюються принципово нові умови для праці (індивідуальна праця, зазвичай, за комп'ютером), зростає рівень свободи та усвідомлення людиною своїх можливостей, більш виваженими та науково обґрунтованими стають політичні рішення, що мають

значний вплив на всісфери життєдіяльності людини. Е.Масуда також вважає, що інформаційне суспільство приведе до формування принципово нового типу людини – більш «людяної», екологічно зорієнтованої. Еволюція людства зміниться на коеволюцію – гармонійний розвиток людства та природи [3]. Водночас є протилежна думка, суть якої полягає в тому, що інформаційне суспільство стає маніпулятивним, до того ж, як таке, у якому рівень маніпулювання людиною швидко підвищується. Інформаційні технології дедалі ширше починають використовуватися у політиці, перетворюючись у політичні технології. Сфера комунікацій, що виникає внаслідок застосування цих технологій, призводить до того, що більша частина населення абсолютно не усвідомлює стану «реального розподілу влади й контролю в даному суспільстві» [3].

У сучасній початковій освіті існують напрями навчання інформатики залежно від мети та завдань навчання, що визначають таким чином і їх відповідний зміст. Основним завданням першого напрямку є застосування сучасних ІКТ у процесі вивчення більшості навчальних предметів у рамках програми початкової школи [2, с.70]. Переважаючим видом використання комп'ютерних засобів навчання є їх органічна інтеграція в певні уроки. Головною функціональною метою є загальний розвиток дитини, її пам'яті, просторової уяви, логічного мислення, творчих здібностей. Пропедевтичні курси інформатики цього напрямку призначені для формування практичних навичок роботи з ІКТ і теоретичних відомостей, але обсяг і тематика цих курсів різна. Другий напрям акцентує увагу не лише на необхідності формування різних навичок роботи за комп'ютером і з певними програмними продуктами, а й передбачає можливість отримання молодшими школярами початкових знань з інформатики, що розширить їхній світогляд і створить певне підґрунтя для подальшого вивчення інформатики. Особливістю третього напрямку є розвиток інтелектуальних, естетичних, творчих здібностей та підвищення пізнавальної активності дитини.

Інформаційно-комп'ютерні технології мають значну кількість педагогічних можливостей використання в початкових класах.

Література

- 1.Зборовский Г. Е. Образование как ресурс информационного общества / Г.Е. Зборовский, Е. А. Шуклина // Социс. – 2005. – № 7. – С.12 – 58.
- 2.Кивлюк О. Аналіз наукових досліджень з проблематики пропедевтикиінформатики в початковій школі / О.Кивлюк // Інформатика та інформаційні технології внавчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 69 – 72.
- 3.Новиков А.М. Постиндустриальное образование / А.М. Новиков. – М. : Издательство «Эгвес», 2008. – 136 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Нові тенденції у соціально-політичному, економічному та духовно-культурному житті України висувають принципово нові вимоги до національної системи освіти. Сьогодні, як ніколи, нашій країні потрібні люди, які здатні приймати нестандартні рішення, вміють творчо мислити, здатні акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві, розвивати технології. Ці завдання визначено у діючих методологічних і законодавчих документах: Закон України «Про освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція Нової Української школи, Концепція виховання особистості в умовах розвитку української державності, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»).

Початкова школа є одним із найважливіших етапів у розвитку творчої особистості. Потрапляючи у шкільне середовище, особистість має зберегти свою індивідуальність, розвинути здатність творчо мислити, обирати нестандартні, оригінальні рішення, вчитися заради знань, які знадобляться у реальному житті.

Зазначимо, що проблемі розвитку творчої особистості, творчості та творчих здібностей приділили увагу Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Н. Кічук, В. Клименко, В. Климчук, Н. Кузьміна, О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, Я. Пономарьов, В. Рибалка, В. Роменець, Р. Стернберг, Е. Торренс та інші. Дослідникам вивчалися різні аспекти проблеми творчих здібностей, їх природа, компоненти, критерії та показники розвитку, методи і прийоми. Проте більшість з цих питань все ще є дискусійними, що свідчить про важливість, багатогранність досліджуваної проблеми.

У галузі педагогічної науки творчість розглядається як оригінальність і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання. Досягнення творчого результату забезпечується систематичними цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду [1, с. 7].

Так, В. Моляко вважає основними якостями творчої особистості прагнення до оригінальності, нового, заперечення звичного, а також високий рівень знань, умінь аналізувати явища, порівнювати їх, стійкий інтерес до певної роботи, порівняно швидке і легке засвоєння теоретичних і практичних знань у цій галузі, систематичність і самостійність у роботі [2].

Сутність поняття «творчі здібності молодших школярів» ми визначаємо як індивідуально-психологічні особливості особистості, що формуються на основі задатків у процесі засвоєння і творчого застосування знань, умінь та навичок і зумовлюють розвиток таких психологічних якостей, як креативність, уява, відкритість, працелюбність, захоплення певним видом діяльності,

наполегливість, здатність швидко відновлювати сили, самодисципліна, самодієвість, терпіння, воля.

Аналізуючи проблему розвитку творчих здібностей в учнів молодшого шкільного віку, ми визначили, що школярі, у яких є задатки до креативності, дуже часто випереджають однолітків у своєму розвитку: мають чудову пам'ять, яка базується на ранньому мовленні та абсолютному мисленні; рано починають класифікувати інформацію; мають великий словниковий запас, вони із задоволенням читають словники, енциклопедії; можуть займатися кількома справами відразу; дуже допитливі, активно досліджують навколишній світ; у ранньому віці здатні простежувати причинно-наслідкові зв'язки, робити правильні висновки; легко справляються з пізнавальною невизначеністю, із задоволенням сприймають складні задачі; старанно працюють над вирішенням поставлених завдань; можуть тривалий час концентрувати свою увагу на одній справі; вони постійно намагаються вирішувати проблеми, які їм поки що «не під силу», й у вирішенні деяких із них досягають успіху.

Дитина молодшого шкільного віку шукає можливостей для виявлення своєї інтелектуальної енергії, що йде від потреби до творчості. Загалом, у дітей цього віку творча потреба реалізується у двох напрямках: у розвитку інтересу до пізнання та ігровій діяльності.

Інтерес до пізнання в молодшому шкільному віці різнобічний і, наче ще лежить на поверхні, не проникаючи глибоко у свідомість дитини і не мотивуючи в цілому навчальну діяльність. Саме творча потреба вимагає від процесу навчання ситуацій, які б стимулювали не лише пам'ять, а і розум. Так учитель може використовувати на уроках систему запитань, створюючи різного роду проблемні ситуації або вносити творчі елементи, завдяки чому учні одержать можливість активізувати розумову діяльність, зробити «відкриття». Така активізація відбувається і шляхом збудження інтересу до нового, жадоби до читання, отримання нових відомостей під час проведення спостереження у природі, екскурсій, відвідання музеїв тощо.

Другий напрямок реалізації творчої потреби дитини в умовах шкільного навчання – це ігрова діяльність, під час якої дитина отримує можливість розслабитися та реалізувати бажання, створити себе, розвивати свої творчі здібності. У грі розвивається уява, утверджуються образи фантазії, виниклі ідеї, створюються продукти діяльності, які є для дитини емоційно привабливими. Саме у грі виявляються ті якості, які в майбутньому становитимуть основи професійності. Важливість гри полягає також у тому, що вона надає дитині можливість помріяти, проявити уяву, дає свободу самовияву і творчості.

Таким чином, завдяки творчій діяльності у дитини розвивається здатність самостійно реалізувати свої можливості. А самореалізація, яка лежить в основі будь-якого творчого процесу, веде до особистісного зростання.

Література

1. Білецька М. В. Творчість як суб'єктивна передумова креативного розвитку особистості: теоретико-методологічні підходи / М. В. Білецька // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка : зб. наук. пр. / Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Мелітополь, 2011. – № 6. – С. 6–13.

2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень : Колективна монографія / За ред. В. Моляко, О. Музики. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.

УДК 37.01

СІЯНИЦЯ Н. І.
Загальноосвітня школа № 8, м. Ужгород

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ

Становлення в Україні якісно нової системи освіти здійснюється в умовах різкого загострення проблем виховання, посилення негативних явищ у шкільному середовищі. Як свідчать соціологічні та психологічні дослідження, у значної частини молоді спостерігаються світоглядна індиферентність, пасивність, утрата ідеалів. Відбувається нехтування освітою, професійною кваліфікацією, значний спад інтересу учнів до культури, мистецтва, літератури, духовних цінностей.

Важливим чинником виховання самостійності учнів, активізації пізнавальної діяльності, формування активної життєвої позиції є особистісно-орієнтоване навчання, в умовах якого учень стає суб'єктом навчання, а вчитель є не лише носієм певних знань, а й помічником становлення школяра як особистості. Актуальними для розуміння сутності особистісно орієнтованого навчання є погляди В.Сухомлинського, який вважав, що педагог повинен відчувати в собі дитинство, розвивати здатність до розуміння дітей і, головне, не ламати дитячу індивідуальність, а виправляти і спрямовувати її розвиток, розуміючи, що дитина знаходиться у стані самопізнання, самоствердження, самовиховання [4].

На нашу думку, можна визначити декілька умов, які сприяють реалізації концепції особистісно орієнтованої взаємодії:

1. Спрямування діяльності вчителя на допомогу і підтримку учня, в основі яких – любов до дітей, гуманізація навчального середовища.

2. Турбота про емоційне благополуччя дитини у навчально-виховному процесі, уміння зосередити увагу на головному, яке б збуджувало думку і мислення, використовуючи при цьому і логічний наголос, і жест, і міміку, і вольові забарвлення голосу.

3. Досягнення взаєморозуміння з учнем, вміння поважати думку кожного, якщо навіть вона хибна; вчити вільно висловлювати свою думку, погоджуватися чи не погоджуватися із судженням інших; спрямування дитячої думки у відповідне русло, використовуючи систему випереджувальних завдань та запитань, на які учні шукають відповіді під час домашньої чи/та самостійної роботи.

4. Створення середовища ділового співробітництва. На уроках мови і літератури доречним буде використання завдань, які стимулюють творчість дитини, зокрема «Співзвучність позицій», «Якби я був автором...», «Продовжте думку», «Персонажі твору і я», «Палітра емоцій», «Живі речі», «Щоденник подвійних нотаток», «Істинне – хибне», «Лови помилку»,

«Режисерування тексту», «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Мікрофон», «Педагогічна провокація» тощо.

Важливо спрямовувати пошукову роботу учня. Так, при проведенні уроків «Зрада, честь і обов'язок у творах зарубіжних письменників», «Проблема жіночого щастя у п'єсі Г. Ібсена «Ляльковий дім» доцільно використати наочність – символічне дерево мудрості, на якому діти розміщують вислови видатних людей, прислів'я, які вони підбирали до заданих тем самостійно.

5. Використання засобів, що забезпечують підтримку уваги всіх учнів і створюють для них необхідний емоційний фон доброзичливості, взаєморозуміння, співпраці (уважне, привітне ставлення вчителя до учнів, залучення до планування занять, створення ситуацій взаємного навчання, позитивна оцінка досягнень, діалогічне спілкування).

6. Застосування засобів, що забезпечують індивідуальну (особистісну) підтримку, припускають діагностику розвитку, навченості, вихованості, виявлення особистих проблем дітей. Це створення «ситуацій успіху», підвищення статусу учня, значення його власного внеску у вирішення загальних проблем.

7. Врахування суб'єктного досвіду життєдіяльності, набутого дитиною до часу навчання у школі в конкретних умовах сім'ї, соціокультурного оточення, у процесі сприйняття і розуміння нею світу людей та речей.

Здійснення педагогічної взаємодії на основі особистісно-орієнтованого навчання сприяє формуванню позитивної мотивації учнів до пізнавальної діяльності, потреби в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні школярів у межах соціокультурних і моральних цінностей нації; визначенню життєвого досвіду кожного учня, рівня інтелекту, пізнавальних здібностей, інтересів, якісних характеристик, які спочатку треба розкрити, а потім узгодити зі змістом освіти та розвинути в навчально-виховному процесі; озброєнню учнів механізмами адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання, необхідними для становлення самобутньої сучасної людини, здатної вести конструктивний діалог з іншими людьми, природою, культурою.

Література

1. Андрощук Н. В. Особистісно зорієнтований підхід до навчання зарубіжної літератури / Н.В. Андрощук // Зарубіжна література в школі. – 2010. – №2. – С. 21–31.

2. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання – нова освітня технологія / І.Д.Бех // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 1. – С. 16–19.

3. Коваленко О.П. Особистісно зорієнтоване навчання як засіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках російської мови та зарубіжної літератури / О.П.Коваленко // Зарубіжна література. – 2009. – №4. – С. 13–15.

4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 283 с.

**ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД А.ТУРАК ЩОДО ВИКРИСТАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ
ТВОРІВ, ІЛЮСТРАЦІЙ ТА ІНШИХ ЗАСОБІВ ЕСТЕТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Справу естетичного виховання шкільної молоді засобами образотворчого мистецтва в Закарпатті розвивав учень Й.Бокшая – З.Баконій. Серед найвідоміших його колег називають вчительку А.Турак, яка працювала понад 20 років із З. Баконієм в студії. Разом із викладанням рисунку та живопису А.Турак зацікавлює шкільну молодь розповідями про фарби, пензлики та інші казкові персонажі, пов'язані з образотворчим мистецтвом. Вона є автором 17 книг про образотворче мистецтво. А.Турак розробила авторську програму для дітей-шестирічок.

Ангеліна Андріївна Турак виховала і спрямувала на здобуття освіти художника багато дітей: «Мої вихованці, якими я усіма горжуся, працюють учителями образотворчого мистецтва, модельєрами, дизайнерами, видавцями, керамістами, чимало з них стали професійними художниками й народними майстрами. Головний мій постулат – немає бездарних дітей!». Діти талановиті в усьому! Таке її ставлення до кожної дитини дає свої позитивні наслідки. У роботі з дітьми Ангеліна Андріївна завжди терпелива, і завжди прагне зацікавити і заохотити їх до праці, адже кожна дитина любить, коли її твір оцінено. А для юних художників оцінка – виставка. Цей метод широко практикував шанований всіма Золтан Степанович Баконій, використовуючи всі можливості, щоб виставляти дитячі твори. Це продовжують і нинішні педагоги студії, яка носить ім'я її засновника та нагороджена титулом «зразкова студія образотворчого мистецтва». Золтан Степанович завжди говорив (як згадує А.Турак), що хотів би передати свою роботу своїм вихованцям. Ангеліні Андріївні вдалося це зробити. Її вихованка Анастасія Стецюк після закінчення Закарпатського художнього інституту повернулася працювати в студію З.Баконія, де і продовжила творчу роботу А.Турак.

Але на цьому не закінчилася педагогічна діяльність Ангеліни Андріївни. На прохання батьків та дітей, яких вона навчала, продовжила свою діяльність, створивши при дитячій бібліотеці творчу групу «Весела палітра»: «Я дітей заражаю образотворчим мистецтвом, займаюся всім чим лиш можна...». Вона заохочує дітей до роботи власним прикладом, наочно-образним методом навчає дітей малюванню. Крім основних - рисунку, живопису, скульптури, композиції – її вихованці працюють ще в різних техніках: малювання акварелями, різні види аплікацій, робота в пластиці, малювання гуашевими, акриловими, темперними фарбами в різних техніках, декоративне малювання, робота в графіці (батік контурний, резервний, техніка скрапбукінг), пласка і об'ємна техніка, колаус.

У своїй роботі важливим складовим естетичного виховання Ангеліна Турак вважає також літературну та музично-драматичну діяльність дітей. Для

розвитку цього напрямку роботи Ангеліна Андріївна написала багато змістовних і цікавих книг, які сама ж ілюструвала – казкові розповіді про олівці та пензлики, про сніговиків, яблуньку, чудові великодні писанки, незвичайні і фантастичні пригоди дітей.

Її книги вражають оригінальністю ідей, доступністю, і цікавістю як для художників-початківців так і для вчителів образотворчого мистецтва. З поміж її праць заслуговує на увагу цікава книжка-методичка, яка написана у казковій і водночас доступній для дітей формі «Казки з шухляди». Ця ж книга була надрукована на угорській мові «Пензлики-казкарі». Її фахівці назвали шедевром педагогічної літератури. Є ще багато інших цікавих книжок, які викликають інтерес у дітей, педагогів: «Зимовий сон», «Прадідова яблунька», «Бабка, коцурик і сметанка», «Дивотвір-писанка» «Ластівочка-Lastovička», «Замок-вербовичка», «Пригоди юних екологів у часі та просторі...», книжка-конструктор «Різдвяний подарунок», «Казка-розмальовка», в яких автор заохочує дітей до роботи у ролі співавторів: домалювати, сконструювати, додумати. Її книжечка «Твої писанки» - це не просто звичайні казки, а цілий навчально-пізнавальний матеріал, поданий своєрідно і цікаво. Автор-педагог вміло пов'язує казку з навчанням, з образотворчим мистецтвом, з практичними надбаннями, вчить, як вільно володіти пензлем, олівцем, фарбою.

Ангеліна Турак є автором «Експериментальної програми з образотворчого мистецтва для дітей-шестирічок» (2005 р.), яка рекомендована для учителів і керівників гуртків з образотворчого мистецтва для дітей-шестирічок. Уроки розроблені автором мають не тільки навчальний, розвиваючий, але й виховний характер, що робить програму ціннішою в змісті національної програми «Освіта України – XXI ст.». Основною метою програми є навчити дітей сприймати прекрасне не тільки під час занять з образотворчого мистецтва, але і в спроможності сприймати навколишній світ, явища природи в щоденному житті, розвивати естетичні смаки дітей.

Ангеліна Андріївна не тільки чудовий педагог, вона і художник, і письменник, і навіть музикант. Ці грані її життя йдуть завжди поруч, переплітаються. Тому і дітям завжди з нею цікаво, вона вміє зацікавити...

Література

1. Небесник І.І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект / І.І.Небесник. – Ужгород : Видавництво «Закарпаття», 2000. – 164 с.
2. Турак А.А. Експериментальна програма з образотворчого мистецтва для дітей-шестирічок / А.А.Турак. – Ужгород, 2005.
3. Турак А.А. Інтерв'ю для Софілканич М.І про свою творчість.
4. Турак А.А. Казки з шухляди / А.А.Турак. - Ужгород : Видавництво «М-Студія», 2003. – 72 с.
5. Турак А.А. Прадідова яблунька / А.А.Турак. - Ужгород : Видавництво «Патент», 2005. – 56 с.
6. Турак А.А. Три кроки до щастя: педагог, художник, літератор Ангеліна Турак. Альбом / А.А.Турак. – Ужгород : Видавництво О.Гаркуші, 2009. – 156 с.

**ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ**

Провідним завданням сучасної школи є формування гармонійної, духовно багатой та національно свідомой особистості. Тому одним з актуальних напрямів виховного процесу сучасної школи є моральне виховання особистості.

Особливе значення для морального виховання має початкова школа. Це зумовлено специфічністю молодшого шкільного віку, оскільки він сприятливий до засвоєння моральних цінностей і знань, формування духовно орієнтованої поведінки, її мотивів

Теоретичні основи формування та діагностики моральних цінностей особистості учнів присвячені роботи: І. Бех, Г. Ващенко, Г. Дем'янюк, Г. Іванова, С. Ожегов, В. Шадриков та ін. Шляхи, засоби і методи формування моральних взаємовідносин у процесі спільної діяльності учнів висвітлюються в роботах В. Білоусової, К. Гавриловець, В. Киричок, Н. Рєпи та ін.

Варто наголосити на тому, що науковці тлумачать зміст та завдання даного напрямку виховання по-різному, з чим, на нашу думку, і пов'язана розбіжність при визначенні основних складових моральної вихованості дітей молодшого шкільного віку. Зокрема, Н. Волкова зазначає, що «моральне виховання – це цілеспрямований процес, що передбачає певну систему змісту, форм, методів і прийомів педагогічних дій» [2, с. 102].

Головним завданням морального виховання, на думку Г. Іванової, є засвоєння моральних цінностей. Н. Волкова пов'язує цей процес із «формуванням стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності» [2].

У моральному вихованні необхідно враховувати гуманістичну ідею про те, що в людині від природи закладено прагнення до добра, правди і краси. Саме тому моральне виховання учнів має забезпечити формування в них системи *моральних цінностей*, які повинні стати частиною характеру людини на основі моральних почуттів. Їх засвоєння, зокрема, спрямоване на пізнання громадсько-ціннісних норм поведінки, їх усвідомлення та прийняття відповідного рішення [1, с. 16].

Значною мірою формування уявлень про ідеали, життєві пріоритети, загальнолюдські моральні цінності залежить від першого вчителя. Відносин, закладених учителем на початковому етапі виховання, залежить те, якими виростуть майбутні громадяни України.

Забезпечення ефективного розвитку моральних знань і емоційно-моральних ставлень молодших школярів, як важливої передумови становлення моральних переконань є необхідністю, передбачає врахування у навчально-виховному процесі ряду особливостей емоційно-когнітивної сфери у молодших школярів [3, с. 47].

Процес засвоєння моральних знань молодшими школярами суттєвим чином залежить від навчання їх правильному сприйманню моральної ситуації, адекватній оцінці моральних вчинків, розумінню моральних мотивів. Поряд з цим необхідно виховувати органічну єдність між правильним розумінням моральної ситуації і вмінням школярів співпереживати, співчувати, тобто виховувати особистісне ставлення до тих чи інших моральних явищ, вчинків. Це, в свою чергу, є необхідною умовою виховання у дитини одного із важливих механізмів переконань — моральної потреби певним чином діяти, відповідно до засвоєних моральних норм і принципів.

У початкових класах педагогу необхідно враховувати, перш за все, такі вікові особливості молодших школярів, як обмеженість їх особистого досвіду моральної поведінки, труднощі у виділенні головних компонентів у поведінці оточуючих, безпосередній характер емоційної реакції на вчинок.

Для ефективного формування у молодших школярів моральних почуттів необхідно створювати в класі атмосферу, що сприяє розвитку у дітей взаємоповаги, емоційного сприймання до переживань інших, взаємодопомоги.

У практиці роботи з молодшими школярами необхідно використати форми роботи, що сприяють розвитку їх самостійності, самооцінки, привчають до відповідальності за свої особисті вчинки. Доцільно включати дітей у різні види суспільної роботи, створюючи умови для прояву самостійності, самоконтролю. Це сприяє розвитку у дітей відповідальності.

Так, у процесі проходження педагогічної практики у Мукачівській ЗОШ І-ІІІ ст. нами було проведено опитування вчителів, вихователів початкових класів з метою встановлення того, яким формам виховної роботи вони надають перевагу. Результати опитування, проведеного дослідження показали, що у переважна більшість вчителів використовує такі форми ефективного формування у молодших школярів моральних цінностей, як бесіди, години спілкування (40%); різноманітні конкурси, вікторини (25%); колективні творчі справи, спортивні змагання, ігри (15%), екскурсії, прогулянки, мандрівки (10%), тематичні ранки і вечори (5%), обговорення текстів-замальовок (5%).

Усе це допомагає формувати у дітей почуття співдружності в колективі, виховує доброзичливі стосунки між самими учнями, між учнями і вчителями, сприяє всебічному розвитку дітей, накопичення ними позитивного досвіду жити в колективі, подоланню негативних звичок, що веде до створення міцного колективу.

Отже, шлях до виховання особистості – це включення дитини в значущу для неї діяльність, а також організацію таких видів діяльності, за яких здійснюється саморозвиток та самовиховання особистості.

Література

1. Білецька І. Вирішення моральних завдань як метод виховання цінності іншої людини / І. Білецька // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 15–17
2. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. – Київ : Академія, 2001. – 576 с.
3. Демиденко В.К. Деякі аспекти морального виховання : Практичний матеріал для керівників, вихователів і вчителів / В.К. Демиденко. – К., 2005. – С. 15-21

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЛАНУВАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Планування діяльності у початковій школі – це систематичний вплив суб'єкта управлінської діяльності на соціальний об'єкт для досягнення мети, забезпечення нормального функціонування та розвитку з урахуванням змін зовнішнього і внутрішнього середовища. Планування виховної діяльності у початкових класах можна представити як певну послідовність: загальна мета – стратегічні цілі – цілі – завдання – комплекс заходів – прогнозовані результати.

План – важлива передумова успіху у вихованні школярів у тому випадку, коли він є підсумком колективного спільної творчості, пошуку педагогів і учнів, коли в основі процесу планування лежить тісна взаємодія, зацікавлена співпраця вихователів і вихованців, старших і молодших. При педагогічно грамотній взаємодії створюються сприятливі умови для прояву та формування в учнів активної позиції в реалізації наміченого. Діти набувають аналітичні, конструктивні організаторські вміння і навички, вчать відповідальності та самостійності у прийнятті та виконанні планів.

Необхідність і важливість взаємодії педагогів і учнів у процесі планування зумовлені також тим, що знання та досвід дорослих доповнюються нестандартністю, оригінальністю рішень дітей. Залежно від умов взаємодія педагогічного та учнівського колективів в процесі планування виховної роботи може проходити на декількох рівнях: перший рівень – педагоги залучають учнів до планування; другий рівень – спільне планування педагогів і дітей; третій рівень – педагоги допомагають школярам у плануванні. На всіх рівнях взаємодія передбачає участь дітей (з різним ступенем активності) в аналізі виховної роботи, висунення завдань, доборі змісту та форм роботи, обговоренні планів [1].

Процес колективного планування виховної роботи в школі на навчальний рік можна представити наступними етапами:

1 етап – збір інформації та її обробка;

2 етап – визначення та формулювання виховних завдань. Він нерозривно пов'язаний з першим, так як в ході аналітичної роботи визначаються і остаточно формулюються завдання. У ряді шкіл на збір представників класних колективів організується колективна «мозкова атака» з аналізу роботи та формулюванні завдань шкільного колективу на наступний рік. Дуже важливо на даному етапі, щоб завдання виховної роботи, що стоять перед педагогами, трансформувалися в завдання всього учнівського колективу;

3 етап – колективний пошук корисних справ, правильних дій, які можуть забезпечити досягнення позитивних результатів, виконання наміченого. Пошук справ проводиться на різних рівнях і напрямках: загальношкільні справи; зміст і форми роботи клубів, штабів, гуртків; шкільні свята та об'єкти повсякденної турботи; справи на радість собі та іншим. Використовують такі прийоми

залучення всіх членів колективу до пошуку: «розвідка» корисних справ, конкурс на кращу пропозицію до плану, «скарбничка» пропозицій, аукціон ідей, знайомство з досвідом інших шкіл, огляд цікавих справ колективів, анкетування тощо. Учні, педагоги, батьки беруть участь у визначенні головних, ключових справ, в пошуку яких об'єднуються зусилля всіх. Ці справи виявляються під час колективного планування на зборі активу, де учні висувають не тільки свої пропозиції, але і виражають інтереси первинних колективів і об'єднань, будучи їх представниками. Обговорюються також перспективи на різних напрямках роботи школи, в клубах, штабах, гуртках. Перші три етапи колективного планування можуть бути організовані у формі Дня творчості і пошуку;

4 етап – відбір змісту і форм роботи, узагальнення пропозицій членів колективу та складання проекту плану виховної роботи. Доцільно оформити проект у вигляді план–сітки, щоб легше було уявити завантаженість плану, розподіл справ за часом. Така форма зручна і для ознайомлення з проектом інших членів колективу. Складають план педагоги під керівництвом заступника директора школи, залучаючи актив учнів, погоджуючи з ними організаційні питання [2];

5 етап – обговорення та затвердження плану виховної роботи з учнівським колективом на педраді;

6 етап – складання планів, які забезпечують виконання поставлених завдань в галузі виховання школярів та реалізації наміченої роботи з учнівським колективом. Це план методичної роботи з учителями, навчання учнівського активу, план контролю за виховною роботою, плани нарад, зборів, педрад і т. д. У створенні таких планів беруть участь всі члени педагогічного колективу, активу учнів;

7 етап – обговорення та затвердження плану роботи учнівського колективу на зборі (зборах) всіх дітей або конференції за участю представників первинних колективів;

8 етап – планування у первинних колективах з урахуванням загальношкільного плану.

Відзначимо, що виділення цих етапів вельми умовне. У реальній практиці деякі з них збігаються, є взаємопов'язаними і супроводжують один одного. Процес планування виховної роботи на навчальний рік відбувається в період з березня – квітня до кінця вересня. Планування виховної роботи в школі тісно взаємопов'язане з плануванням у класних колективах.

Література

1. Кондрашова Л.В. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навчальний посібник / Л.В.Кондрашова, О.О.Лаврентьева, Н.І.Зеленкова. – Кривий Ріг : КДПУ, 2008 – 187 с.

2. Орієнтовні вимоги до плану виховної роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukped.com/statti/teorija-vihovannja/2953-orientovni-vymohy-do-planu-vykhovnoi-roboty.html>

**ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ**

Відповідно до «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» одним із головних стратегічних напрямів розвитку освіти проголошено забезпечення доступності та безперервності освіти впродовж усього життя, розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, вдосконалення механізмів залучення до управління освітою та оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості. Це основні пріоритети демократії українського суспільства (ст. 1, ст. 38 Конституції України) та освітньої системи як складової державного устрою.

Як відомо, основна місія освіти – забезпечити наслідування й розширене відтворення світової та національної культури: духовної, інтелектуальної, соціальної, професійної. Розширене відтворення означає, що в навчальному середовищі кожен, хто навчається, не лише «споживає» культуру, а й збагачує її тим, що розвивається як творча особистість [2, с. 28].

Освітньо-виховний простір навчального закладу – це складне багатоаспектне утворення, що охоплює сукупність зовнішніх умов, в яких відбувається навчально-виховний процес, здійснюється освітня діяльність, забезпечуються активні виховні процеси та взаємовідносини. Спеціально організоване освітнє середовище з його структурованою системою соціально-педагогічних чинників і умов є простором для становлення і розвитку особистості дитини.

Вплив освітнього середовища на формування особистості розглядали як українські, так і закордонні науковці А. Афанасьєв, Г. Волков, А. Вербицький, Г. Дементьєва, Б. Ельконін, А. Капська, Г. Любимова, М. Сорокін, Г. Товканець, В. Химинець, І. Якиманська, В. Ясвін та інші, розглядаючи його з позицій організаційного клімату школи, творчого освітнього, розвивального, етноінформаційного середовища тощо.

Освітнє середовище характеризується статичністю, формується в межах конкретного навчального закладу, а простір – динамічністю та відображає систему соціальних зв'язків і стосунків у галузі освіти, характер взаємовідношень суспільства і соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб суспільства. Простір характеризується суб'єктивним сприйняттям, є результатом конструктивної діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу [4, с.352]. Освітнє середовище складається з таких структурних компонентів: фізичне оточення, людський чинник, програма навчання. Розвиток особистості школяра ґрунтується на багатоканальній взаємодії всіх цих компонентів як суб'єктів освітнього середовища. Навіть поверхневий погляд на освітнє середовище переконує, що воно є неоднорідним й складним явищем соціального життя, яке має різні ознаки – суттєві й другорядні. Виховний простір навчального закладу доповнює і функціонує у

взаємодії з освітнім простором Він зумовлює моральну взаємодію педагога з учнями, учнів між собою, дозволяє сформувати освічену і висококультурну людину. Школа у цьому розумінні є не тільки часткою виховного простору суспільства, а сама виступає як особливий виховний простір, що трансформує знання і культурні цінності.

Зазначимо, що середовищний підхід в освітній діяльності передбачає опосередковане управління процесом формування культури і є системою дій управління освітнім середовищем, спрямованим на перетворення його на засіб проектування і продукування результату. Провідна роль у створенні освітнього середовища належить педагогові, від його готовності до такої діяльності прямо залежить ефективність середовища як чинника розвитку особистості школяра. Освітнє середовище разом зі зміною соціального оточення динамічно трансформується, тому педагоги спроможні його змінювати адекватно новим вимогам лише за умови власного професійного зростання [3, с. 53].

Аналіз літературних джерел [1–4] дає підстави зробити висновок, що сучасне освітнє середовище навчального закладу повинно бути спрямоване на створення умов для розвитку і саморозвитку особистості на основі оновлення змісту освіти шляхом застосування нових педагогічних підходів до навчання, впровадження інформаційних та комунікаційних технологій навчання й, таким чином, формування інноваційного освітнього простору; задоволення освітніх запитів та потреб учнів; засвоєння продуктивних знань, умінь; різнобічний розвиток учня на основі виявлення здібностей, задатків; формування конкурентоспроможного в європейському та світовому освітньому просторі покоління молоді, що буде захищеним та мобільним на ринку праці, здатним робити особистісний духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, буде здатним до навчання впродовж життя; виховання для життя в цивілізованому громадянському суспільстві.

Література

1. Афанасьєв А. Виховне середовище в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / А. Афанасьєв, Н. Іщук // Рідна школа. – № 6. – 2008. – С. 23–26.
2. Вербицкий А. А. Кросс-культурный контекст образования и становления новой педагогической парадигмы / А. А. Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 8. – С. 28–31.
3. Товканець Г.В. Формування педагогічної культури майбутнього педагога в умовах модернізації: методологічний та методичний аспекти [монографія] / Г.В. Товканець. – Мукачево : Видавничий центр МДУ, 2017. – 233 с.
4. Химинець В. В. Інноваційно-освітня діяльність / В. Химинець. – Ужгород, 2007. – 364 с.

СТУДЕНТСЬКА МОБІЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Студентська академічна мобільність – це процес здобуття студентом знань і навичок у ВНЗ країни, в якій він не має статусу громадянина. Студентська академічна мобільність передбачає безпосереднє навчання в іншій країні з урахуванням попередньо здобутої освіти та з присвоєнням кваліфікацій чи наукового ступеня по закінченню терміну навчання. За способом організації існують два варіанти академічної мобільності: організована (здійснюється в рамках економічного, політичного або між університетського академічного партнерства) та індивідуальна (з власної ініціативи студента). Відповідно мети розрізняють горизонтальну мобільність (навчання в іншому ВНЗ з метою отримання певного академічного або наукового ступеня) і вертикальну (з метою отримання наступного академічного чи наукового ступеня) [5, с. 20-21].

Функціональне значення мобільності особистості полягає в тому, що вона є складовою рушійної сили мобільності системи освіти й мобільності суспільства. Рух уперед, впровадження й розвиток новацій неможливий без мобільної компетентної діяльності суб'єктів освіти й соціуму [2, с. 30].

Студентська академічна мобільність не може обмежуватися лише можливістю навчатися або рацювати за кордоном, а саме по собі визнання національних дипломів іншими країнами ще не є доступом до професійної діяльності в цих країнах. Сьогодні таким доступом, поза залежністю від географічного, освітнього й політичного простору, стає професійна компетентність фахівця [3]. Важливо не тільки й не стільки отримати доступ до міжнародних освітніх програм, але й уміти використовувати отримані знання й досвід у своїй професійній діяльності. Крім того, поняття академічної мобільності не обмежується рамками нагромадження міжнародного досвіду в освіті. Академічна мобільність дозволяє суб'єктові освітнього простору переборювати ті межі власної освітньої діяльності, які задані з зовні. Отже, сутність академічної мобільності полягає у сучасних тенденціях освіти, що створює умови для розвитку академічної мобільності у середині системи безперервної вищої професійної освіти за допомогою маневреності професійних освітніх програм, безперервності й узагальненості знань, оперативності й гнучкості майбутнього фахівця [4].

До міжнародної академічної мобільності повинні спонукати: можливість отримання подвійного чи спільного з іноземним ВНЗ диплому; бажання вивчення окремих дисциплін, модулів у провідних наукових та навчальних школах саме з тих питань, які привертають увагу студента чи фахівця з огляду на здобуття гідного місця роботи та схвалення роботодавця; доступ до наукових бібліотек провідних наукових центрів, що є необхідним і вельми доцільним; можливість ознайомлення з соціокультурними сторонами життя в інших країнах, вивчення іноземної мови безпосередньо в мовному середовищі, випробування себе на предмет адаптаційних можливостей до нових підходів до

навчання, наукового пошуку, спілкування з іноземними колегами тощо. При цьому важливим ще виступає індивідуальний освітній маршрут як тимчасова послідовність реалізації освітньої діяльності студента, який навчається. Індивідуальний освітній маршрут може змінюватися й залежить від динаміки освітніх завдань, забезпечує інакше, ніж навчальний план, конструювання тимчасової послідовності форм і видів організації взаємодії у системі «студент-педагог» [1, с. 19]. Індивідуальний освітній маршрут – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу в освіті: інтелектуального, емоційно-вольового, діяльнісного, морально-духовного.

Студентська мобільність стає невід'ємною складовою сучасної освіти і зростатиме надалі, оскільки уможлиблює прискорення інтеграції країни до Європейського освітнього простору, вдосконалення освітніх технологій, вихід української освіти на світовий рівень, інноваційний розвиток університетської науки та інтеграцію її з виробництвом, забезпечує формування майбутнього фахівця, здатного успішно конкурувати на вітчизняному та європейському ринку праці.

Література

1. Александров В.Б. Понимание и социально-познавательный опыт субъекта / В.Б.Александров // Опыт и его место в социальном познании. – Калининград : Изд-во Калининского гос. ун-та, 1994. – 129 с.

2. Бондарева Е.В. Направленность на формирование профессиональной компетентности как путь совершенствования экономического образования / Е.В. Бондарева. – М. : Наука, 2003. – 315с.

3.Здіорук С.І. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка [Електронний ресурс] / С.І. Здіорук, І.В. Богачевська. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/142>

4.Мирончук Н.М. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий освітній простір // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : зб. наук. праць / за ред. проф. С.С. Вітвицької, доц. Н.М. Мирончук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 20-24.

5. OECD. Internationalisation and Trade in Higher Education: Opportunities and Challenges. – Paris: OECD Publications, 2004. – 315 p.

УДК 37.037

ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ГАРПАШ В.М.
Мукачівський державний університет

СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Проблема творчої активності та формування особистості відноситься до недостатньо вивченої та дослідженої проблеми сьогодення як у психології, так і у педагогіці. Увага до цієї проблеми не послаблювалась у психолого-педагогічній науці протягом усього періоду її розвитку. Їй були присвячені дослідження видатних вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів, зокрема П. Блонського, Л. Виготського, В. Давидова, А. Занкова, Г. Костюка, Г. Люблінської, Н. Менчинської, М. Шардакова та ін.

Творче мислення – це застосування нетрадиційного способу мислення, незвичайного бачення проблеми, виходу думки за межі звичного способу міркувань. Основна особливість творчого мислення – це вміння аналізувати будь-які проблеми, встановлювати системні зв'язки, виявляти протиріччя, знаходити для них рішення, прогнозувати можливі варіанти розвитку. Властивості творчої особистості: виникнення спрямованого інтересу до певної галузі знань ще в дитячі роки, зосередження на творчій роботі, спрямованість на обраний напрям діяльності, велика працездатність, підпорядкованість творчості духовній мотивації, стійкість, непоступливість у творчості, навіть упертість, захоплення роботою.

Сприятливим для творчого розвитку дітей є молодший шкільний вік. Саме в цей період активно розвиваються уява, дар фантазувати, творчо мислити, помітно проявляється допитливість, формується вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати діяльність. Для розвитку творчого мислення і творчої уяви учнів необхідно розвивати такі уміння, як: класифікувати об'єкти, ситуації, явища за різними характеристиками; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; бачити взаємозв'язки та виявляти нові зв'язки між системами; розглядати систему в розвитку; робити припущення, прогнозувати; виділяти протилежні якості об'єкта; виявляти та формулювати протиріччя; використати різні системи орієнтації в уявному просторі.

Прояви творчого мислення залежать від багатьох внутрішніх умов: від рівня емоційного збудження та мотивації, рівня знань, які має учень, почуття успіху.

Продуктивному творчому мисленню сприяє оволодіння спеціальними прийомами, до яких належать:

- прийом протилежних властивостей, пошук аналогій;
- асоціювання понять, постановка запитань;
- переформулювання, генерування ідей, зміна альтернативи;
- комбінування, що дає можливість уявляти, конструювати, переносити знання на ситуацію тощо.

Застосування різноманітних ігрових ситуацій, ігрових прийомів гарантує стійкий інтерес, розкутість у поведінці, вміння формулювати і доводити власні думки. Високий рівень сформованості таких розумових операцій як аналіз, синтез, порівняння є підґрунтям повноцінної розумової діяльності, що спрямована на творче засвоєння і перетворення дійсності.

Методами і засобами стимулювання творчої активності та запобігання негативного впливу критичності є засіб образного порівняння (аналогії), метод мозкового штурму, метод комбінаційного аналізу, складання і розв'язування задач на матеріалі докільця та народних знань, розгляд вправ на розвиток уміння висловлювати здогадки, припущення, доводити справедливості певних тверджень, збагачення навчального матеріалу завданнями комбінаторного типу та задачами з логічним навантаженням, виконання інтегрованих завдань – комплексів, використання цікавинок на уроках (завдання для інтелектуального самовдосконалення, головоломки, задачі-казки, задачі-вірші, ігрові вправи, тематичні загадки, задачі-веселики тощо).

Критеріями здібностей учнів до творчої діяльності є застосування нових підходів до розв'язання навчальних проблем, комплексне і варіантне використання у навчальній практичній діяльності всієї сукупності теоретичних знань і практичних навичок, прояв гнучкості під час вибору оптимального рішення у нестандартних ситуаціях. Зовнішніми проявами творчого розвитку в дитинстві є: більш швидкий розвиток мислення і мовлення; рання захопленість (музикою, малюванням, читанням, рахуванням); допитливість; дослідницька активність.

Для розвитку креативної особистості необхідно надавати можливість учням молодшого шкільного віку самостійно знаходити шляхи вирішення завдань, а не вирішувати за них. Творче мислення починає працювати в кожній і будь-якій нормальній людині, коли саме життя, практика наражають її на якісь труднощі, перепони, що виступають у вигляді більш чи менш складних задач, які збуджують їх розум, примушують мислити, шукати і знаходити відповідні рішення.

Література

1. Педагогічний креатив: проектні технології в освітньому процесі / за наук. ред. К.Л. Крутій, О. М. Каплуновської. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. – 100 с.
2. Фаніна М. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів / М. Фаніна // Початкова школа. – 2016. – № 12. – С. 34 – 37.
3. Хіміч О. П. Розвиток творчих здібностей особистості / О.П.Хіміч // Педагогічна майстерня. – 2015. – №2. – с. 43 – 47.

УДК 378.14; 37.032

ТОВКАНЕЦЬ О.С.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УПРАВЛІНСЬКІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Реалізація компетентнісної парадигми в освіті висуває високі вимоги до особистісних та лідерських якостей педагога. Саме вони вибудовують стратегію розвитку освітньої організації і створюють емоційно-психологічну атмосферу в колективі.

При здійсненні освітньої діяльності педагог повинен вміти:

- моделювати навчально-виховну діяльність з урахуванням культурних відмінностей дітей, статево-вікових та індивідуальних особливостей;
- спілкуватися з дітьми з врахуванням їх психологічних особливостей, визнавати гідність дитини, розуміючи і приймаючи її;
- створювати в навчальних групах (класі, гуртку, секції і т. п.) різновікові дитячо-дорослі спільності;
- керувати навчальними групами з метою залучення учнів до процесу навчання і виховання, мотивуючи їх навчально-пізнавальну діяльність;
- аналізувати реальний стан справ в навчальній групі, підтримувати в дитячому колективі ділову, доброзичливу атмосферу;
- захищати гідність й інтереси учнів, допомагати дітям, які опинилися в конфліктній ситуації і / або несприятливих умовах;

- знаходити ціннісний аспект навчального знання й інформації, забезпечувати його розуміння і прийняття учнями;
- володіти методами організації екскурсій, походів і експедицій тощо;
- співпрацювати з іншими педагогічними працівниками та іншими фахівцями у вирішенні освітніх завдань [1].

Професійно-значимими характеристиками управлінських якостей педагога є концентрація і розподіл уваги, розвинена пам'ять, гнучкість і креативність мислення, високі прогностичні здібності, добре розвинена творча уява. Для інноваційного педагога важливі також професійно-значимі когнітивні якості: допитливість, спостережливість, креативність, пізнавальна сенситивність тощо.

Сучасний педагог – це перш за все лідер зі системним мисленням, здатний мотивувати інших, вміє прогнозувати, планувати, організувати команду на реалізацію проектів. Будь-який педагог, який працює з дітьми, який проектує розвиток підростаючого покоління, який формує їх особистісні та когнітивні якості, також повинен бути лідером, що вміє мотивувати своїх учнів і вести за собою. Найголовніша функція лідера групи чи організації – визначити необхідні цілі, місію організації, і розробити стратегію для її досягнення. А управлінська функція педагога полягає в тому, щоб здійснювати цю стратегію на практиці [2, с.150].

Структура управлінських якостей включає:

- індивідуально-особистісні якості (знання і розуміння себе, впевненість у собі, адекватно високий рівень самооцінки педагога в поєднанні з упевненістю в собі, активна життєва позиція і прагнення до лідерства, моральна нормативність, надійність, послідовність у вчинках, розвинена педагогічна Я-концепція);

- організаційно-управлінські якості (спрямованість у майбутнє і бачення перспективи, відчуття ситуації і гнучкість поведінки, здатність створювати команду, здатність організувати групу на рішення поставленого завдання, здатність контролювати результати спільної діяльності, спонукати до діяльності і заохочувати;

- соціально-психологічні якості (міжособистісна сприйнятливність, здатність розуміти потреби інших людей, комунікативна компетентність, уміння створювати умови для самореалізації послідовників, що є основою для формування довіри до лідера і готовність послідовників слідувати за педагогом, справедливість, здатність представляти і відстоювати інтереси групи в зовнішніх інстанціях, брати на себе відповідальність за групову діяльність;

- перцептивно-лідерські якості (уміння проникати у внутрішній світ дитини, розуміти іншого суб'єкта педагогічного впливу без вербальної (словесної) інформації;

Наявність перерахованих вище якостей становить управлінський потенціал педагога, але володіння ними не обов'язково перетворює індивіда в управлінця. Кожна з них може бути значимою і корисною як для педагога, так і будь-якої людини, що прагне в житті до успіху.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливу роль в оцінці ефективності управлінської діяльності педагогічних кадрів відіграють психологічні критерії, які в узагальненому вигляді можна представити таким чином: стійкість інтересу до професії і розширення професійного досвіду; задоволеність професійними досягненнями; професійне здоров'я; задоволеність потреби в персоналізації; виражена мотивація компетентності; психологічний комфорт в професійній взаємодії.

Література

1. Психологічна підготовка керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін : посібник ; за наук. ред. О. І. Бондарчук – К. : Ун-т менеджменту освіти НАПН України, 2014. – 194 с.

2. Управленческая психология : учебное пособие / О. Д. Волкогонова, А. Т. Зуб. – Москва : ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2009. – 352 с.

УДК 378.12; 37.02

ТОМЕЙ Р.І., ТОВКАНЕЦЬ Г.В.
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Серед важливих вимог, які висуває сьогодення до сучасного вчителя, – розуміння особливостей розвитку національної і світової культури, поєднання фундаментальних теоретичних знань і практичної підготовки, володіння педагогічною культурою, усвідомлення ролі глобальних освітніх процесів, вміння організовувати виховний процес у сучасній школі на основі компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів. Однією з умов виконання означених вимог є високий рівень комунікативної компетентності вчителя як такої, що забезпечує розв'язання навчальних і виховних завдань за умови специфічно організованого процесу спілкування із школярами.

Проблема професійної підготовки вчителя, формування його професійних якостей була об'єктом багатьох наукових досліджень. Зокрема, питання загальнопедагогічної підготовки вчителя представлено у працях Н. Боритко, М. Євтуха, Ю. Кулюткіна, О. Савченко, Н. Тализіної, М. Фіцули та інших. Комуникативній педагогічній діяльності приділяли багато уваги Л. Божович, Л. Виготський, В. Сухомлинський. У працях О. Захаренка, О. Боровець, О. Савченко розкриваються сутнісні характеристики поняття «комуникативна діяльність учителя». Психологічна сутність педагогічної комунікації визначається у напрацюваннях І. Бежа, С. Мусатова та інших. Проблема комунікативної компетентності особистості, процесу її формування та вдосконалення висвітлюється у дослідженнях Л. Лук'янової, І. Родигіної, Л. Рувинського, О. Цимбалюк.

Професійно-педагогічна комунікація – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою

взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин [2].

Важливою умовою формування готовності до комунікативної дії у майбутніх педагогів є організація у навчальному процесі ВНЗ ефективної педагогічної комунікації між викладачами та студентами. Високий рівень комунікативної компетентності викладача безпосередньо впливає на формування комунікативності студентів, оскільки комунікація – це процес двостороннього обміну інформацією, результатом якого є взаєморозуміння. У загальному вигляді її можна визначити як змістовний аспект соціальної взаємодії. Процес комунікації складається з окремих актів, за посередництва яких реалізуються основні її функції: управлінська – пов'язана з успішністю функціонування певної організації і є генетично та структурно вихідною; інформативна – пов'язана з обміном інформацією та науковим аналізом змісту інформаційних повідомлень; емотивна – пов'язана з емоційними переживаннями; фактична – пов'язана зі встановленням контактів [4, с. 38].

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів до професійної педагогічної комунікації зосереджується увага до функцій управління, регуляції поведінки вихованця, залучення його до реалізації певних ідей, спільного тлумачення інформації, узгодження позицій.

Майбутнього педагога необхідно націлювати на проектування та організацію процесу спілкування із школярами, оцінювання його ефективності. Для кожного з учасників освітнього процесу якість і результат педагогічної комунікації визначається: спрямованістю особистості; стилем педагогічного спілкування, що розглядається як усталена система способів та прийомів, які педагог використовує у взаємодії, що залежить від особистісних якостей і ситуації спілкування; рівнем толерантності, головними принципами якої є співробітництво, встановлення відносин взаємного розуміння і вимогливості, забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату [1, с. 31–32].

Процес навчання й виховання є певною системою соціально-психологічної взаємодії. Педагогічне спілкування відіграє значну роль при вирішенні навчально-виховних завдань педагогічної діяльності. Добре розвинені комунікативні вміння потрібні вчителю для створення оптимального педагогічного клімату. Ефективність педагогічної комунікації залежить від формування в учителів чітких уявлень про сутність та структуру комунікативних умінь, їх сформованість. Необхідною умовою успішного протікання процесу спілкування є комунікативна компетентність його учасників, готовність педагогів до навчально-виховної роботи, розвиток соціально-психологічних умінь, міжособистісної взаємодії, нерозривність педагогічного процесу із педагогічним спілкуванням, проектування можливих ефективних засобів подання інформації на основі передбачення можливих наслідків її сприйняття.

Література

1. Ботіна І. Міжособистісна взаємодія учителя та учня / І. Ботіна // Рідна школа. – 2005. – № 3. – С. 31–33.

2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. Мусатов С. Психологічний вимір педагогічної комунікації / С. Мусатов // Психолого-педагогічні та культурологічні питання гуманізації освіти: зб. наук. статей. – Рівне : Вид. О. Зень, 2007. – С. 74–81.
4. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів / Укл. А. Дербеньова, А. Кунцевська. – Харків : Основа, 2009. – 191 с.
5. Цимбалюк О. Теоретико-методологічні засади дослідження професійної комунікативної діяльності вчителя загальноосвітньої школи у вітчизняній педагогіці (друга половина ХХ ст.) / О. Цимбалюк // Нова педагогічна думка. – 2009. – № 4. – С. 22–25.

УДК 378.064.2=161.2(045)

ТОМАШЕВСЬКА М.О, КОБАЛЬ В.І.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОЛЕГІАЛЬНИХ СТОСУНКІВ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТІВ І ЇХ ВПЛИВ НА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

Освітній процес в педагогічному вузі – це не лише спільна діяльність викладання і учіння, але також і сукупна спільна професійно-педагогічна діяльність, де відмінності між суб'єктами носить, в основному, функціонально-рольовий і кваліфікаційний характер.

На успішність професійного становлення майбутнього педагога безумовно впливає соціальна ситуація розвитку особистості студента вишу, основні складові якої (взаємини студентів, психологічний клімат в групі, міжособистісні відносини студентів і викладачів) в значній мірі впливають на настрій студентів, успіхи в навчальній і професійній діяльності, на прояв активності та ініціативи, вибір ціннісних орієнтацій.

Характер взаємин викладача із магістрантами повинен визначатися, на наш погляд, основними цілями діяльності педагогів. Однією з таких цілей, окрім організації та керівництва освітнім процесом, є розвиток професійної спрямованості майбутніх викладачів, до складових якої відносяться:

- моральна готовність (сформованість головних інтеграційних моральних якостей: гуманності, працьовитості, чесності та ін.),
- ціннісно-мотиваційна готовність (сформованість цінностей колективної життєдіяльності, співпраці, педагогічної співтворчості; оптимальна сила мотивації),
- професійно-комунікативна готовність (розвинені комунікативні здібності, сформовані комунікативні уміння).

Професійно-педагогічна діяльність заснована на спілкуванні і відрізняється творчим характером, причому, велике значення має колективна співтворчість. Різні ситуації педагогічного спілкування, що створюються в ході професійної взаємодії, заснованого на колегіальних відносинах (колегіальній взаємодії), є комунікативним тренінгом для студентів.

Дослідники [1; 2;], розглядаючи педагогічне спілкування в навчальному процесі, виділяють його чотири етапи: підготовчий, адаптаційний, власне спілкування, етап зворотного зв'язку. Вважається, що найбільш вагомий і

значущий – етап власне спілкування викладача і студента на занятті. З цим твердженням не можна не погодитися. Однак, ми вважаємо, що необхідно приділяти більше уваги підготовці до цього етапу, і пропонуємо наступну структуру професійного педагогічного спілкування в процесі підготовки майбутніх викладачів.

Діагностичний етап, який передбачає постановку попередньої мети, аналіз складу аудиторії (індивідуальні та вікові особливості студентів, їх інтереси, облік стадії розвитку студентського колективу і т.п.).

Етап цілепокладання, що враховує результати діагностики.

Проектування, що представляє собою прогнозування викладачем майбутнього спілкування, планування власних вербальних і невербальних дій, а також дій студентів.

Етап спілкування, що передбачає безпосередню взаємодію з аудиторією (групою студентів, студентом) і поточну корекцію його з урахуванням наявного емоційного фону.

Етап трансляції (зворотного зв'язку), що включає оцінку здійсненого спілкування, аналіз педагогічної ефективності процесу і результату спілкування.

Сформовані під час професійної підготовки уміння виступають далі чинниками професійно-особистісного розвитку майбутнього викладача. А готовність встановлювати оптимальні взаємовідносини з тими, кого навчають (як один з елементів соціально-психологічної готовності студентів до виконання ролі суб'єктів), забезпечує стійкий рівень розвитку психологічних, особистісних і професійних якостей майбутніх педагогів. Саме вона дозволяє створити таке середовище міжособистісного спілкування в освітньому процесі вузу, де розвиток студента як майбутнього педагога був би максимально ефективним. До специфічних сутнісних ознак колегіальних стосунків викладачів і студентів відносять [5]:

професійно-педагогічну спрямованість (цільовим об'єктом даного виду відносин є педагогічна професія);

двосторонній характер (даний вид відносин реалізується в рівній мірі як викладачами, так і студентами);

функціонально-рольове позиціонування (прийняття позиції відповідно до заданих функцій і ролей);

інтегративність (колегіальні відносини інтегровані в освітній процес, включаючи різні форми позанавчальної роботи);

полісуб'єктність (колегіальні відносини припускають активну взаємодію двох і більше суб'єктів; ці відносини можливі між викладачами, між студентами, між студентами і викладачами);

персонифікованість (облік суб'єктами колегіальних відносин вікових та індивідуальних особливостей один одного);

діалогічність (реалізація колегіальних стосунків можлива лише при діалозі суб'єктів взаємодії).

Вищеназвані особливості колегіальних стосунків наочно свідчать про наявність комплексу зв'язків між процесом розвитку колегіальних стосунків в

системі «викладач-студент-магістрант» і найважливішими елементами процесу професійного становлення майбутнього викладача.

Література

1. Андросова Л.М., Алексеева М.Н. Особенности работы со студентами дистанционной формы обучения. Педагогическое образование. 2011. № 2. С. 9-12.

2. Ильичева В.А. Влияние характера педагогического взаимодействия преподавателя и студентов на профессионально-личностное развитие будущего учителя. Автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.08. Вологда, 2000. 18 с.

3. Нечаева Л.В. Ценностное отношение студентов к учебным дисциплинам как фактор успешности их профессиональной подготовки : Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Л.В.Нечаева. Л., 1984. 154 с.

УДК 373.3.015.31: 177.72

ТОМИШИНЕЦЬ Н. М., ЛАЛАК Н. В.
Мукачівський державний університет

ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні перед новою українською школою постає завдання виховання особистості, спроможної творчо мислити, вільно орієнтуватись у реаліях сучасного життя, вибудовуючи власну поведінку на соціально поціновуваних засадах. Поряд зі стихійними чинниками, зумовленими особливостями політичного, економічного та духовного розвитку українського суспільства, дитина підпадає під спеціально організований вплив, спрямований на засвоєння нею моральних норм і правил, вироблення таких якостей, як патріотизм, національна гідність, відповідальність, милосердя тощо.

Милосердя, як моральне почуття належить до ціннісних етичних характеристик. За своєю сутністю є онтопро і соціокультурним утворенням, формується у процесі взаємодії соціальних індивідів залежно від рівня їхнього морального розвитку, готовності до морального вчинку. Сенса милосердя не зводиться до ритуалу шанобливості, благодійності й спонсорства. Милосердя – термін, що вживається для опису м'якості, поблажливості або співчуття, виявленого однією особою в стосунках з іншою. Це одна з чеснот лицарства і християнської етики. Милосердя також є складовою концепцій справедливості й моральності в поведінці між людьми.

Аналіз наукових досліджень у галузі морального виховання особистості вчених Ш. Амонашвілі, В. Білоусової, Г. Васяновича, О. Вишневського, Л. Виготського, І. Бежа, В. Киричок, Г. Костюка, О. Леонтьєва, Т. Люріної, М. Фіцули, К. Чорної та інших дав можливість визначити психолого-педагогічні основи досліджуваної проблеми, до яких були віднесені: методологія, функції, принципи, умови, фактори виховання милосердя. Науковці розглядають милосердя у різних аспектах: цінність, особистісна якість людини, поведінка.

В. Сухомлинський вважав моральне виховання основою виховання і навчання людини. Педагог-практик радив учителям і батькам вчити дітей добра, любові, милосердя. Для цього діти мають розуміти гуманістичний зміст

учинків і поведінки тих, хто поруч: рідних, близьких, учителів, дорослих. Дитина має зростати у постійному піклуванні про людей і довкілля [5].

Духовно-моральне виховання, на думку М. Стельмаховича, передбачає формування у дітей високої духовності й моральної чистоти. Складність цього завдання в тому, що воно вирішується, зазвичай, з огляду на духовно-моральне життя сім'ї, суспільний лад, вчинки людей, приклад батьків. Власне, духовність виховується духовністю, мораль – моральністю, честь – честю, гідність – гідністю, а милосердя – милосердністю. Особливої уваги потребує виховання у дітей любові до батьків і рідних, поваги до людей, готовності піклуватися про молодших і старших, співчувати і бути милосердним до тих, хто переживає горе [4].

Як показує практика, з покоління в покоління в християнській сім'ї, де люди дотримувалися Божих Заповідей, дітей завжди намагалися навчати милосердя, співпереживання і співчуття до людей, які зазнали біди, лиха, убогих і навіть жебраків. Традиційна сім'я показувала приклад такої поведінки. Аби життя дітей було благодатним, вони перебували в злагоді з собою, батьки прагнули навчати бути добрими до людей: («Добро творити – себе веселити»), не тримати на людей злість («Зла людина – як вугілля: якщо не палить, то чорнить»), відмовитися від помсти й образи. Милосердя – почуття, яке не виховується докорами (Чому ти такий жорстокий? В тебе немає серця?).

Вважається, що милосердя виховується любов'ю до тварин. Та можна зауважити, що собаку або кішку жаліти легше, ніж людину, тому що тварини не роблять зла, не кривдять, не зраджують, а людина не завжди поводить себе добре. Потрібно вчити дітей любити, відчувати біль всього живого. Одним із джерел милосердя для дитини можуть стати книга, кінофільм. Вчителям початкової школи варто заохочувати учнів до читання художньої літератури, зокрема казок («Кривенька качечка», «Дідова дочка і бабина дочка», «Просімох братів-гайворонів і їх сестру», «Гидке каченя», «Дівчинка з сірниками», «Дюймовочка», «Русалочка») та спонукати їх аналізувати ситуації, що викладені у творах. Важливо, щоб педагоги давали можливість дітям висловити своє ставлення до кожного із героїв твору – як би вони вчинили на місці того чи іншого персонажу тощо. Доцільно обговорювати з дітьми ситуації з повсякденного життя, де розкривається значущість чужого ставлення до переживань і почуттів інших людей. Діти охоче діляться враженнями про те, як можна зарадити кожній ситуації, пробують визначити своє ставлення до милосердя: бути милосердним не легка справа, але саме це дає змогу розвивати духовно-моральні цінності.

Отже, виникнення у країні складної за своїми наслідками соціальної ситуації висунуло на перший план проблему виховання особистості молодшого школяра, що вміє відстоювати гуманістичну позицію і бути милосердним до інших. Милосердя не може поширюватися тільки на добропорядних та тих, хто дотримується суспільних норм. На наше глибоке переконання, відродження моральних цінностей українського народу, серед яких одне з провідних місць посідає милосердя, є однією з головних умов виховання дітей молодшого шкільного віку.

Література

1. Бех І. Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини / І. Д. Бех // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 2 – С. 52–58.
2. Хоружа Л. Духовно-моральне виховання школярів в Україні: досвід та шляхи вдосконалення / Л. Хоружа, В. Киричок // Рідна шк. : щомісяч. наук.-пед. журн. – 2013. – № 4/5. – С. 26–32.
3. Лук'янець Л.І. Милосердя і доброта – найбільші людські цінності / Л. І. Лук'янець // Позакласний час. – 2008. – №8. – С.63–67.
4. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : ІСДЩ, 1996. – 288 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : В 5 т. / В. О. Сухомлинський. - К. : Рад.школа, 1997. – Т. 4. – 546 с.

УДК 372.881.111.1

ФЕДОРОВА Л. Ю.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОГО ЧИТАННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У концепції Нової української школи спілкування іноземними мовами виділяється як одна з ключових компетентностей, що передбачає сформованість умінь розуміти висловлене усно і письмово іноземною мовою, а також висловлювати свої думки у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Проте практика показує, що учні зазнають труднощів, використовуючи прочитаний матеріал у комунікативних цілях, при порівнянні подій, описаних у текстах з власним досвідом.

Ми підтримуємо підхід Д.Карпова, згідно з яким під **комунікативним читанням** розуміється зріле читання, що характеризується автоматизованістю техніки читання і високим рівнем розвитку рецептивних лексико-граматичних навичок, що забезпечує спрямованість уваги на зміст прочитаного, гнучкість комбінування прийомів, адекватних конкретній комунікативній задачі читання [1, с. 26]. Комунікативне читання включає такі види: читання із загальним охопленням змісту, читання з повним і точним розумінням прочитаного, критичне читання. У зарубіжній методиці використовують аналогічну класифікацію, для позначення різних видів читання прийняті терміни *skimming* (reading for gist), *scanning*, *reading for detailed comprehension* [2].

На основі аналізу наукової літератури ми виділили такі **критерії і показники сформованості комунікативного читання** учнів основної школи.

Мотиваційний критерій відображається у таких показниках: сформованість потреби у читання («навчальне читання»); усвідомлення цінності читання як засобу подальшого професійного зростання; інтерес до читання як стійке бажання звертатися до книги. **Когнітивний критерій** включає такі показники: орієнтація в різних ситуаціях і цілях читання (особистих, громадських, ділових і навчальних); розуміння текстів різних за форматом (суцільні, несущільні, змішані); розуміння текстів різних за типом (опис, розповідь, міркування). **Діяльнісний критерій** містить такі показники:

знаходження необхідної інформації в тексті; інтерпретація прочитаного; міркування та оцінка прочитаного.

Діагностика сформованості комунікативного читання проводилася у 5-х класах ЖЕЛ №24 м. Житомира. У дослідженні брали участь 46 учнів. У результаті проведених методик ми отримали наступні результати.

Високий рівень комунікативного читання продемонстрували 17% учнів. Вони розуміють текст (достатньо складні за будовою та обсягом) на «рівні ідеї» за рахунок вилучення смислової інформації. Змісті форма тексту незнайомі учням. Можуть поєднати вербальну і графічну інформацію. Учні здатні розуміти інформацію, яка не повідомляється в тексті прямо. Можуть критично оцінити інформацію в тексті, висловити власне ставлення до неї.

Учні демонструють повне і глибоке розуміння ситуацій спілкування, відображених в текстах (особистих, громадських, ділових, навчальних). Сформований інтерес до читання як стійке бажання звертатися до книги; усвідомлюють цінність читання, як засобу особистісного і професійного зростання. «Навчальне читання» (за вказівкою вчителя) сприймається позитивно або нейтрально і не викликає супротиву.

54% учнів виявили середній рівень розвитку комунікативного читання. Учні повно і точно усвідомлюють зміст тексту, його тему, розуміють головну думку тексту, зв'язки між окремими частинами тексту. Можуть інтерпретувати окремі частини тексту, шляхом їх порівняння. Для цього учні повинні встановити зв'язки між текстом і життєвим досвідом, власним ставленням до прочитаного. Ці учні здатні знайти в тексті інформацію не тільки явну, а й приховану, що вимагає додаткового, але нескладного осмислення.

Школярі достатньо повно орієнтуються в ситуаціях спілкування, відображених в текстах при наявності допомоги з боку вчителя з перекладом тексту. Потребують також допомоги вчителя для більш-менш повного розуміння суцільних і несущільних текстів різних типів (опис, повідомлення, міркування). Внаслідок незначного словникового запасу їм важко виділити головну думку тексту, відновити послідовність подій та сюжетну лінію.

Інтерес до читання виявляється епізодично (якщо книга «модна», зацікавила як актуальна на даний час). Учні усвідомлюють важливість читання, як засобу особистісного і професійного зростання, проте читають мало. «Навчальне читання» сприймається нейтрально інколи викликає супротив.

Низький рівень комунікативного читання продемонстрували 29% учнів. Школярі розуміють прості короткі тексти. Тема і тип тексту мають бути знайомими, а інформація – несуперечливо, підкріпленою ілюстраціями та повторами. Учні здатні знайти в тексті фактичну інформацію, викладену явно. Тобто інформація вилучається на «рівні значень» шляхом розуміння окремих слів і речень. Учні встановлюють зв'язок між повідомленням тексту і загальновідомими життєвими знаннями. Визначають основну тему тексту, яка декілька разів повторюється.

Учні в загальних рисах орієнтуються в ситуаціях спілкування, відображених в текстах. В загальних рисах розуміють прості суцільні тексти, гірше – несущільні та змішанні. За допомогою вчителя розрізняють тексти

різних типів (опис, повідомлення, міркування). Інтерес до читання як стійке бажання звертатися до книги відсутній; важливість читання, як засобу особистісного і професійного зростання усвідомлюється недостатньо. «Навчальне читання» не викликає інтересу, готується за допомогою дорослого.

Проведена діагностика дозволила визначити напрями роботи з формування умінь комунікативного читання учнів основної школи.

Література

1. Карпов Д.А. Культуроведческий подход к обучению коммуникативному чтению учащихся старших классов школ с углубленным изучением английского языка : автореф. диссертации ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Дмитрий Анатольевич Карпов.- Санкт-Петербург, 2009. - 283 с.

2. Nuttal C. Teaching reading skills in a foreign language. - Oxford: OUP, 1989.-118 p.

УДК 373.317:613-053.5

ФЕНЧАК Л. М., САБОВ Н. В.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

В останні роки дуже гостро стала проблема формування у дітей здорового способу життя, а також їх виховання та навчання без нанесення шкоди здоров'ю. Реформування у галузі освіти передбачає виховання у особистості, здатності ефективно працювати та навчатися протягом всього життя [1, с. 126].

Ціннісний аспект формування ставлення до здоров'я з урахуванням вікових особливостей досліджують І. Вершиніна, Т. Андрющенко, С. Белова, С. Свириденко. Питанням формування, збереження, зміцнення і відтворення здоров'я присвячені роботи М. Амосова, Г. Апанасенко, В. Горашука, О. Дубогай, В. Казначєєва, Ю. Лисицина, В. Ліщук, Дослідження ролі виховання у процесах соціалізації особистості присвячені роботи М. Лукашевич. Проблеми соціально-освітнього середовища виокремлено в теорії соціальної педагогіки у працях О. Безпалько, Р. Вайноли, І. Звереві, А. Капської, Л. Міщик, Н. Чернухи, Н. Гевчук та інших.

Пріоритетним напрямом реформування освіти України, що визначені Національною доктриною розвитку освіти, є «пропаганда здорового способу життя, стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя». Існує також близько десяти державних програм, спрямованих на пропаганду здорового способу життя дітей та молоді (Закон України «Про освіту», Національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Програма «Діти України», Цільова комплексна програма «Фізична виховання – здоров'я нації» тощо [2].

У змісті Державного стандарту початкової освіти також зацентровано, що дбайливе ставлення до власного здоров'я, збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя є важливою компететністю молодшого школяра. Тому необхідно формувати в учнів розуміння сутності здоров'я як цілісного і багатовимірного через його фізичну, психічну, соціальну та духовну

складові. Кожна складова здоров'я багатогранна і лише за умови їх органічного поєднання формується і розвивається здоров'я [3].

Під соціальним здоров'ям розуміють – соціальні потреби та інтереси, етика родинних зв'язків, наслідки антисоціального ставлення до довкілля, соціальне забезпечення життєво важливих потреб, соціальна адаптація, здоров'я нації, формування потреби вести здоровий спосіб життя особистості [1].

Ключовими здоров'язберігаючими компетентностями, якими повинні володіти молодші школярі для успішної соціалізації, є наступні:

- навички раціонального харчування;
- навички рухової активності та загартування;
- санітарно-гігієнічні навички;
- навички організації режиму праці та відпочинку;
- навички самоконтролю;
- навички мотивації успіху та тренування волі;
- навички управління стресами;
- навички ефективного спілкування;
- навички попередження конфліктів;
- навички самоусвідомлення та самооцінки;
- визначення життєвих цілей і програм;
- аналіз проблем прийняття рішень [4].

У загальноосвітніх навчальних закладах інтегрований підхід до навчання дітей здорового способу життя реалізується через запровадження спеціальних навчальних та інформаційно-просвітницьких програм гурткової роботи; об'єднання зусиль усіх суб'єктів навчально-виховного процесу – педагогів, психологів, батьків, дітей, громадськості. Важлива організація діяльності вихованців щодо дотримання основних компонентів здорового способу життя – режиму дня, раціонального харчування, рухової активності, чергування праці та відпочинку, загартування, відсутності шкідливих звичок тощо [2].

Отже, школа має стати тим середовищем, що сприяє усвідомленню кожною дитиною значущості здорового способу життя, в якому створюються умови здорової життєдіяльності, гармонійного розвитку особистості, вчасного задоволення її актуальних потреб. В системі шкільної освіти мають зосередитися різні форми профілактичної, діагностичної, корекційної, реабілітаційної роботи для різних категорій учнів.

Література

1. Неділько В. П. Соціально-педагогічні та соціально психологічні аспекти здоров'я дітей шкільного віку / В. П. Неділько, С. А. Руденко. // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2009. – №8. – С. 126–129.
2. Яценко Л.В. Здоров'я дітей – багатство нації. – Х.: Вид. група «Основа», 2015. – 126, [2] с. – (Б-ка журн. «Початкове навчання та виховання»; Вип. 1 (133)).
3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

4. Особливості роботи вчителя початкової школи із здоров'язбереження учнів // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта : РВВ КГУ, 2012. – Вип.37. – Ч.2. – 280 с. – С. 112-119.

УДК 37.016:502.2(477) «196»

ХОМИК Я. О., КУЗЬМА-КАЧУР М. І.
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ІДЕЙ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Природа здавна вважалась одним з найважливіших факторів впливу на рівень освіти й виховання, на розвиток дитини.

Проблема розвитку природничої освіти в історії педагогічної думки розглядалася в контексті проблем формування всебічно розвиненої особистості. Витоки ідей знаходимо в працях давньогрецького філософа Аристотеля, який зібрав і систематизував величезний природничо-науковий матеріал своїх попередників, фактично підбивши підсумок набутих знань, сам здійснив низку глибоких спостережень.

Значний внесок у розвиток природничих наук зробили давньогрецький лікар Гіппократ, римський лікар К.Гален, Ібн Сіна (Авіценна), Ж.Бюффон, А.Везалій, Г.Галілей, К.Геснер, К.Лінней, А.Чезальпіно та ін. Особливе значення і важливість спілкуванню дитини з природою відводили великі педагоги Я.Коменський, Ж.-Ж.Руссо, І.Песталоцці, А.Дістервег.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що вітчизняні педагоги ХХ ст. теж надавали великого значення природі у вихованні молодого покоління.

Необхідно зазначити, що вже на початку ХХ століття спостерігалось посилення суспільного інтересу до освіти загалом, а також помітним був значний розвиток різних питань природничої освіти. В цей період в науковому світі з'явилися праці багатьох учених-педагогів, де висвітлено різноманітні аспекти вивчення природознавства в початковій школі. Аналіз наукових праць представників педагогічної та природознавчої думки засвідчує, що в досліджуваний період організація природничої освіти молодших школярів визначалася освітньою політикою й підпорядковувалася завданням соціально-економічного розвитку держави, що зумовило досить суперечливу генезу розглядуваної проблеми з наявністю позитивних та негативних тенденцій. Спрямуємо увагу на погляди та напрацювання науковців і педагогів цього періоду:

– О. О. Перроте (1880-1963 рр.), виступала проти такого викладання природознавства в початковій школі, коли класоводи орієнтуються на читання про природу, що не приводить до бажаних результатів, і відстоювала таку позицію, що природничі знання учні в початкових класах мають одержувати головним чином на екскурсіях, шляхом спостережень та на предметних уроках. Свій досвід вона узагальнила і видала такі праці: «З досвіду викладання природознавства у початковій школі», «Досвід викладання курсу неживої природи у початковій школі», «Досвід роботи по

вивченню природи в 3 класі», «Експерсії з природознавства у початковій школі» та ін.;

– С. А. Павлович (1884-1976 рр.) – значну увагу приділяв використанню різноманітних наочних посібників, у тому числі й навчального кіно на уроках природознавства. Він вважав, що вчителі мають дати учням наочні уявлення про будову рослин, тварин, а також про різноманітні процеси, що протікають у неживій і живій природі. Наочність викладання відомий методист вважав одним із головних принципів роботи вчителя на уроках природознавства. Його основні праці: «Практика викладання природознавства у початковій школі», «Про систему наочності у шкільному природознавстві», «Кабінет природознавства» та ін.;

– О. О. Половинкін (1887-1955 рр.) присвятив свої основні праці питанням методики викладання географії, як навчального предмета природничого циклу, у школі. Він написав першу методику викладання географії для учителів 3-4 класів. В ній детально розроблено методи активізації мислення учнів при вивченні географічного матеріалу, розкрита необхідність проведення екскурсій у природу для ознайомлення школярів з оточуючим середовищем, звертається увага на роботу з планом і картою, на застосування педагогічного малюнка, вказано на необхідність використання наочних посібників;

– К. А. Сонгайло (1890-1961 рр.) – працював у галузі змісту і методики викладання географії як природничої дисципліни у початкових класах. Тривалий час у 3-4 класах діяли складені ним програми з географії, в яких він послідовно викладав вимоги до вивчення дітьми плану і карти, ознайомленню школярів з навколишнім світом і життям населення на основі застосування краєзнавчого матеріалу. На допомогу вчителям початкових класів він склав: «Книгу для читання з географії», «Хрестоматію для початкової школи», а також посібник «Елементи географії на краєзнавчій основі»;

– П. О. Завітаєв (1890-1970 р. р.) вніс суттєвий вклад в удосконалення методики викладання природознавства і сільськогосподарської праці в початкових класах, особливо у вдосконаленні методики проведення предметних уроків, уроків-екскурсій із широким використанням різноманітних наочних засобів навчання, розробив методичні рекомендації, посібники для вчителів початкових класів з проблеми організації і проведення спостережень за предметами і явищами неживої і живої природи, молодшими школярами. Основні праці вченого: «Експерсії та предметні уроки в 1-4 класах», «Експерсії та предметні уроки в 1-3 класах», «Навчально-дослідна ділянка 1-4 класів», «Спостереження й досліди з природознавства в початковій школі», «Обладнання занять по вивченню природи в 1-4 класах» та ін.

– В. О. Сухомлинський (1918-1970) – видатний радянський педагог помітне місце в творчій діяльності відводив спілкуванню дітей із природою, як об'єкту пізнання, сфері активної діяльності. Свої заняття серед природи педагог назвав «уроками мислення», які він вважав ефективним засобом

розвитку мовлення дітей. Під керівництвом педагога діти розмірковували над причинами і наслідками явищ природи, порівнювали якості й ознаки предметів, встановлювали існуючі у природі взаємозв'язки. У своїх працях «Павлівська середня школа», «Школа і природа», «Природа, праця, світогляд» та ін. В.О.Сухомлинський підкреслює, що в умовах сільської школи можливості взаємодії учнів з природою невичерпні [1].

У 80-90 рр. низка реформ у початковій освіті обумовили нові підходи до здійснення природознавчої освіти молодших школярів. Таку роботу виконали в основному наукові співробітники лабораторії навчання і виховання молодших школярів інституту педагогіки АПН України, викладачі-методисти вищих навчальних закладів країни: Т.М.Байбара, Н.М.Бібік, Л.С.Бондаренко, Н.С.Коваль, Л.К.Нарочна, В.А.Онищук та ін. Було видано програми і підготовлено підручники, які упродовж 80-х –90-х років удосконалювалися.

Таким чином, генеза літературних джерел свідчить, що педагоги-природодослідники постійно вели дослідження з удосконалення природознавчої освіти у початковій школі. Науковцями складались і видавались програми, підручники та методичні посібники для початкової школи.

Література

1. Історія педагогіки / За ред. проф. М.В.Левківського, д-р.пед.наук О.А.Дубасенюк. – Житомир : Житомирський державний педагогічний університет, 1999. – 336 с.

УДК 373.3.016:613/614

ЧЕКАН К. В., ФЕНЧАК Л. М.
Мукачівський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Здоров'я – це один з найважливіших засобів, який дає людині можливість досягти високої мети – реалізації всіх закладених у ній від народження талантів і здібностей. Проте, умови в які ми поставлені, звички, які ми наслідуюмо - можуть мати негативні наслідки для здоров'я. Нове суспільство вимагає від школи докорінних змін, які передбачають формування компетентностей, тобто здатності застосовувати здобуті знання у різноманітних життєвих ситуаціях. В концепції Нової української школи серед ключових компетентностей, які мають бути сформовані в підростаючого покоління, виділяють таку компетентність як екологічна грамотність і здорове життя. Саме ця компетентність передбачає усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність та бажання дотримуватися здорового способу життя.

За останні роки проблема збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку, їх оздоровлення та профілактика найбільш розповсюджених «шкільних» хвороб є предметом фундаментальних наукових досліджень. Питання формування та виховання потреб у здоровому способі життя дітей розкрито у працях А.Алчевської, О.Ващенко, Д.Локка, С.Русової,

К. Ушинського. Здоров'язберігаючому вихованню присвячені наукові доробки вітчизняних та зарубіжних філософів, медиків та психологів - М.Амосов, О.Ващенко, М.Гончаренко, Г.Зайцев, Ю.Лисицин, А.Маслоу, С.Попов, В.Петленко, А.Степанов, Л.Татарнікова, А.Щедріната ін. Проблему профілактики шкідливих звичок досліджують Н.Максимова, В.Оржеховська, Т.Федорченко та ін. В Україні розроблена і функціонує освітня нормативно-правова база, що має важливе значення для означеної проблеми.

В «Енциклопедії освіти» термін «здоров'я» визначається як «динамічний стан організму, який характеризується високим енергетичним потенціалом, оптимальними адаптаційними реакціями на зміни довкілля, що забезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням» [7].

Темпи сучасного життя, соціальне неблагополуччя, несприятливе екологічне середовище, гіподинамія, шкідливі звички – всі ці чинники погіршують стан здоров'я підрастаючого покоління. Велике значення для збереження здоров'я людини має спосіб її життя. Сучасна молодь у переважній більшості випадків не замислюється над своєю поведінкою, недбало ставиться до власного здоров'я, культивує шкідливі звички. Відомо, що майже 75% хвороб дорослих людей отримані ними ще в дитячі та підліткові роки [4].

Саме тому сьогодні особливо гостро постала проблема необхідності збереження та зміцнення здоров'я саме учнів початкової школи. Адже молодший шкільний вік – це період життя, коли закладаються основні фізичні та психологічні характеристики особистості. Діти у цьому віці ще не зовсім усвідомлюють значення свого здоров'я та важливість його збереження. Необхідність формування здорового способу життя у молодших школярів обумовлена розумінням, що лише з раннього дитинства можна прищепити основні знання, навички і звички з охорони здоров'я, які згодом перетворяться у важливий компонент загальної культури людини і вплинуть на формування здорового способу життя усього суспільства.

Статистичні дані вказують на те, що за останні десять років частка здорових дітей молодшого шкільного віку знизилася із 46 до 32 %; одночасно на 6,5 % збільшилася кількість дітей із різними захворюваннями, найбільше – з хворобами системи кровообігу; у структурі поширення переважають хвороби пов'язані із органами дихання (48,6 %), травлення (7,9 %), ока та його придаткового апарату (5,4 %), ендокринні (5,3 %) й хвороби кістково-м'язової (4,5 %) та нервової (3,3 %) систем [5].

За свідченням науковців, під час вибору стратегії формування здорового способу життя в молодшому шкільному віці необхідно враховувати психологічні та психофізіологічні характеристики віку, спиратися на зону активного розвитку, виходячи з того, що провідні цінності здоров'я та здорового способу життя – необхідний і обов'язковий компонент здоров'язберігаючої діяльності школи. Педагоги-практики наполягають на необхідності поєднання сприятливого психологічного клімату, раціональної

організації навчального процесу, ефективної фізкультурно-оздоровчої роботи, раціонального харчування для досягнення цієї мети [2].

Одним з компонентів формування цінності здоров'я та здорового способу життя є просвітницька робота з батьками, залучення їх до спільної роботи з молодшими школярами, до розробки програми з формування цінності здоров'я та здорового способу життя. Дотримання підростаючим поколінням вимог здорового способу життя сприяє формуванню у них здоров'язберігаючої компетентності як сукупності знань, умінь і навичок здорового способу життя.

Таким чином можна констатувати, що процес формування у молодших школярів здорового способу життя буде результативним, якщо дотримуватися певних психолого-педагогічних умов: формування знань і уявлень молодшого школяра про здоров'я людини, про його корисні і шкідливі звички, про власне здоров'я; умови для організованої рухової активності, забезпечення культивування звичок і навичок здорового способу життя; формування ціннісного ставлення до свого здоров'я; формування мотивації і потреби в учнів дбайливо ставитися до свого здоров'я, у своєму фізичному і психічному вдосконаленні, шляхом використання всіх форм, методів і враховуючи засоби фізичної культури і здорового способу життя.

Література

1. Антонова О.Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття) / О.Є.Антонова, Н.М.Поліщук // Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи: [зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції]. – 10-11 листопада 2011. – Житомир : Полісся, 2011. – С.27-31
2. Баєва Т. Формування здорового способу життя в особистісно орієнтованому виховному процесі життя / Т. Баєва // Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні. – Житомир : ЖДПУ, 2002. – С. 172-173.
3. Бондар Т.С. Здоров'я школярів: практичні матеріали для повсякденної роботи педагога / Т.С.Бондар. – Упоряд. Т.С. Бондар. – Х. : Веста, 2009. – 192 с.
4. Ващенко О. Як створити школу сприяння здоров'ю / О. Ващенко, С. Свириденко. - К.: Шкільний світ, 2008. - 132 с.
5. Дутчак М.В. Спорт для всіх в Україні : теорія та практика : монографія / Мирослав Васильович Дутчак. – К. : Олімп. л-ра, 2009. – 279 с.
6. Енциклопедія освіти: АПН України. – К. : ЮрінкомІнтер, 2008. – 1040 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 23 с.

УДК 373.091.33:793/796

ЧЕКАН О.М., ДРАНЧАК М.
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ “ШКОЛА – ДОШКІЛЬНИЙ ЗАКЛАД” ЗАСОБАМИ ГРИ

Найбільш виразною ознакою сучасних змін у системі української освіти, що вимагають відповідних управлінських, науково-методичних і організаційних рішень, є її реформування на засадах безперервності. Фахівцями виокремлюються три доміанти цього процесу: здійснення його в контексті

особистісно орієнтованої освітньої парадигми, спрямованість на виконання державних освітніх стандартів і забезпечення наступності між окремими ланками освіти. Проблема модернізації, безперервності, наступності дошкільної та початкової ланок освіти та зв'язуючого ланцюжка між дошкільною та початковою освітою — передшкільною освітою має комплексний і міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині проблемних сфер педагогіки, психології, філософії, соціології, фізіології. Тому сучасний стан дошкільної та початкової освіти характеризується різнобічністю охоплення багатьох питань та неоднозначністю їх трактування. Проблема змісту дошкільної, передшкільної та початкової ланок освіти стала предметом наукового пошуку багатьох учених у таких напрямках: впровадження передшкільної освіти в сучасному суспільстві, як особливої ланки в системі дошкільної освіти (А. Богуш, О. Зима, С. Сажник, Т. Степанова); організаційно-педагогічні умови підготовки дітей до школи (Н. Черепаня); психологічна готовність дітей до школи та оволодіння навчальною діяльністю (Є. Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гончарук, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г.Кравцов, Є.Кравцова, О. Леонт'єв, О. Любчик, Т. Маркова, Н. Мен-чинська та ін.); розумовий розвиток дітей та підготовка їх до школи (Т. Бабаєва, А. Богуш, З. Борисова, Ф. Блехер, Є. Водовозова, Г. Лаврент'єва, Ф. Левін-Щиріна, В. Логінова, З. Михайлова, М. Морозова, Г. Петроченко, О. Проскура, Є. Тихеева, О. Усова, Є. Фльорина, О. Фунтікова, В. Ядешко та ін.).

Організація передшкільної освіти зумовлюється нагальною потребою сучасного суспільства, необхідністю реалізація принципу неперервності освіти шляхом забезпечення цілісності процесу розвитку навчання і виховання старших дошкільників та молодших школярів, надання дітям однакових можливостей розвитку в період їхньої підготовки до навчання у школі.

Теоретико-методичні засади передшкільної освіти дають можливість здійснення її організації на засадах дитиноцентризму, індивідуального підходу в підготовці дошкільників до навчання, літичної адаптації їх до шкільних умов; висуває завдання удосконалення, уніфікування системи знань, умінь і навичок, способів навчально-пізнавальної діяльності відповідно до наступності, неперервності, спадковості між дошкільною та початковою освітою на засадах розвивального навчання; співробітництва між учасниками навчально-виховного процесу; визначення шляхів партнерської взаємодії науковців, працівників управлінських та методичних служб різних рівнів та педагогів практиків; забезпечення поступового переходу від дошкільної до початкової освіти, поєднуючи щойно здобутий досвід дитини з попереднім.

К.Д. Ушинський, С.Ф. Русова, Є.І. Тихеева, В.О. Сухомлинський, О.М. Водовозова, А.С. Симонович та ін. доводили, що принцип наступності повинен охоплювати усі сфери навчання і виховання дітей, реалізуючись через відповідні умови. Значення наступності у навчанні і вихованні дітей визначав К.Д. Ушинський. Необхідні умови організації навчання дітей К.Д. Ушинський визначав як встановлення зв'язку між методами та змістом навчання в дошкільній та шкільній ланках освіти, новими і раніше здобутими

знаннями. Суть сказаного можна простежити на прикладі навчання дітей початковій лічбі, запропонованого К.Д. Ушинським. За ним, при навчанні не слід поспішати, а йти далі не інакше, як цілком опанувавши попереднє; опанувавши що-небудь, ніколи не залишати його без постійного застосування на практиці.

Важливе значення для досліджуваної нами проблеми має визначене С.Ф. Русовою перше педагогічне дидактичне правило, яке розкриває один із шляхів реалізації наступності: “Завше нове давати у зв’язку зі старим, але треба бути обережним, бо є ризик, що старе – погано усвідомлене; щоб не доводилося ґрунтувати шкільне навчання на занадто вбогому фундаменті неясних думок”. Послідовниця К.Д. Ушинського Є.І. Тіхеєва вирішувала проблему наступності через встановлення зв’язків між методами та прийомами навчання у дошкільному закладі та школі, а також тими знаннями, якими діти опановують у цих суміжних ланках освіти. Між дошкільним закладом та школою, наголошувала вона, повинен існувати міцний внутрішній та зовнішній зв’язок.

А.С. Симонович наголошувала на необхідності встановлення зв’язку між дошкільним закладом, школою та сім’єю. А.С. Симонович підкреслювала, що дошкільний заклад здійснює загальний розвиток дітей, а школа, ґрунтуючись на ньому, його продовжує. Не допускала ігнорування підготовчим навчанням і вихованням і Є.Н. Водовозова, наголошуючи на необхідності розпочинати їх ще з раннього дитинства.

Література

1. Русова С. Вибрані педагогічні твори : У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є.І. Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – 272 с.
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори : У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Є.І. Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – 320 с.
3. Симонович А.С. Связь детского сада со школою / А.С.Симонович // Детский сад. – 1867. – № 11–12. – С. 389–398.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський. – К. : Рад. школа. – 1969. – 247 с.
5. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. В 2-х т. / Редкол. Столетов В.М. (голова) та ін. – К. : Рад. школа, 1983. – (Пед. б-ка).Т.2. Проблеми російської школи / під редакцією Пискунова О.І. (відпов. ред.) та інші. – 360 с.

УДК 37.018.3. 47.7. (09)

ЧЕРЕПАНЯ М.Т.

Мукачівський державний університет

ЗАКЛАДИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ В ЗАКАРПАТТІ ЗА ЧАСІВ ЙОГО ПЕРЕБУВАННЯ У СКЛАДІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Оптимізація діяльності інтернатних закладів освіти на сучасному етапі можлива тільки на основі ретельного вивчення історичного досвіду, його синтезу з новими науковими дослідженнями, досягненнями педагогічної теорії та практики. Цілком очевидно, що особливої актуальності набувають сучасні наукові дослідження діяльності освітніх закладів інтернатного типу в історико-педагогічному аспекті.

В історико-регіональному аспекті проблеми виникнення, становлення та розвитку інтернатних закладів, дитячих будинків і притулків досліджувалися А. Аблятиповим (становлення та розвиток інтернатних закладів АР Крим у 1920 – 2000 рр.), О. Ільченко (виховання дітей-безпритульників на Полтавщині в 20 – 30 рр. ХХ ст.), Н. Касьяною (боротьба з безпритульністю та бездоглядністю в Донбасі 1943 – 1953 рр.), М. Соловей (діяльність дитячих будинків Донбасу у 1943 – 1965 рр.), та ін. Серед закарпатських науковців питання організації життєдіяльності інтернатних закладів вивчалося Б. Качуром, А. Машкаринець-Бутко, П. Стрічком, М. Талапканичем, В. Химинцем. Разом з тим, слід зазначити, що їхні дослідження переважно інертпретують розвиток закладів інтернатного типу періоду після 1945 р., коли Закарпаття ввійшло до складу Української Радянської Соціалістичної республіки. Однак, проведений аналіз історико-педагогічної літератури, наукових праць дозволяє зробити висновок про те, що на сьогодні в педагогічній науці недостатньо повно розкрито генезу становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Закарпатті в період його перебування в складі інших європейських держав, а саме до 1945 р.

Період перебування Закарпаття в складі Чехословаччини ознаменований великою кількістю реформ у різних сферах державного життя: суспільно-політичній (утворення адміністративно-територіальної одиниці – Підкарпатська Русь; створення адміністративних одиниць – рефератів, які відали управлінням різних галузей народного господарства, медицини, освіти; збільшення кількості політичних партій та громадських організацій); соціально-економічній (інвестування в розвиток промисловості, містобудування краю, покращення інфраструктури; земельна реформатошо); культурно-освітній (Чехословацький уряд сферу освіти та шкільництва вважав частиною суспільно-народного, державного і людського організму, за якою стоїть майбутнє народу, держави, людства). Так, розвиток освіти та шкільництва здійснюється під керівництвом Міністерства шкільництва та народної освіти в Празі, а також шкільного реферату в Ужгороді та комісій, які створювалися тимчасовими окружними комітетами у міських управліннях Ужгорода та Мукачева. Міністерством освіти призначено шкільних інспекторів, які виконують адміністративні і наглядові функції. Всього в краї функціонувало 12 шкільних інспекторатів та 2 окремі інспектори для чехословацьких шкіл.

Щодо спеціальних шкіл, які забезпечували соціальну опіку дітей, то перший керівник шкільного реферату в м. Ужгород Йозеф Пешина зазначає, що в Підкарпатській Русі діяли такі освітні заклади, в тому числі й інтернатного типу: школи (класи) допоміжні; школа для глухонімих; школа для сліпих; школа для калік. Він зазначив, що «до перевороту був на території нинішньої Підкарпатської Русі лише державний заклад для глухонімих в Ужгороді і приватний виправний заклад у Севлюші. Після перевороту були перейняті державний заклад для глухонімих в Ужгороді і виправний у Севлюші, з останнього створили державний заклад для дітей з відхиленнями. Була відкрита нова школа для сліпих при державному чехословацькому будинку в Мукачеві й заклад для дітей з відхиленнями Земельної опіки про молодь у Мукачеві. Згідно

закону про допоміжні школи (класи) від 27 червня 1929 р., номер 86/36 були відкриті допоміжні класи в Севлюші, Чинадієві, Сваляві, Ужгороді з підкарпаторуською навчальною мовою і в Чинадієві – з чехословацькою. У грудні 1932 р. в Ужгороді був відкритий Дівочий виховний заклад для морально відсталих дівчат, залишених окружній турботі про молодь, який має наразі 10 вихованок. Його спеціалізація буде розширена на всю Підкарпатську Русь, за потреби навіть на східну Словаччину» [3, с.36]. Також слід зазначити, що саме в період перебування в складі Чехословаччини в 1926 р. в м. Ужгороді була відкрита циганська школа зі словацькою мовою навчання для 56 дітей-циган: «Це була перша вдала спроба в усій Європі щодо постійного навчання циганських дітей. Ця особливість притягує зацікавленість багатьох європейських країн і Америки» [3, с. 9], що сприяла поступовій інтеграції ромських дітей у соціум через освіту та виховання в дитячих притулках.

Однак велику роль у зростанні мережі шкіл відіграли культурно-освітні діячі та педагоги краю, зокрема А. Волошин. Як депутат парламенту Чехословаччини, голова уряду просвітницьких та учительських громадських організацій він ставив питання про відкриття інтернатів для тих дітей з віддалених районів, які хотіли здобувати освіту в містах [2, с. 64-65]. З його ініціативи відкривались школи, хати-читальні, клуби, дитячі будинки, а в м. Ужгороді на власні кошти він разом з професором теології О. Микитою у 1906 р збудував сиротинець на 60 учнів-сиріт Верховини. Пізніше разом із дружиною Іриною в 1933 р. подарував будинок для цього дитячого закладу. Вартість подарунка становила 300 тис. чеських корон. Відтоді установа називалася «Греко-католицький сиротинець «Свята родина». Для того ж сиротинця А. Волошин купив згодом будинок і в м. Хуст [2, с. 237].

Література

1. Кляп М. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність А. Волошина в міжвоєнний період (1919-1939) / М. Кляп. – Ужгород : Вид-во В.Падяка, 2001. – 152 с.
2. Сухомлинська О.В Українська педагогіка в персоналіях : Кн. 2 : Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 552 с.
3. Pešina J. Školtvína Podkarpatské Rusi v přítomnosti / J.Pešina. – Praha: Statnínakladatelstvo v Praze, 1933. – 51 str.

УДК 373.2.011.3-051:37.04

ЧЕРЕПАНЯ Н. І.
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ САМООСВІТИ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Сучасні вимоги до педагога на перше місце ставлять систематичну самостійну роботу з розвитку професійної компетентності, поглиблення його теоретичних знань та практичних умінь. Отже, проблема самоосвіти стає все більш актуальною. Завданням методичних служб на даному етапі є максимальне використання творчого потенціалу педагогів.

Самоосвіта педагогів являє собою органічну складову безперервної педагогічної освіти, хоча і досить специфічну складову. Її специфіка полягає в тому, що в процесі самоосвіти суб'єкт і об'єкт освіти виступають в одній особі. Самоосвіта педагогів є безперервний, особливим чином організований процес розвитку та збагачення сукупної культури педагога на основі сформованих в нього освітніх потреб.

Основним змістом самоосвіти є оновлення і вдосконалення знань, що є у спеціаліста, його умінь і навиків з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності [1, с.21].

Педагогічна самоосвіта здійснюється різними засобами: систематичне вивчення новинок художньої, спеціальної і педагогічної літератури, при цьому робляться нотатки, складаються конспекти або тези. Багато педагогів мають спеціальні картотеки, які допомагають використовувати необхідний матеріал. Самоосвіта дає ефективні результати у тому випадку, коли вона здійснюється цілеспрямовано, рівномірно й систематично.

Педагогічна самоосвіта – цілеспрямована, наближена до дослідницької, самостійна діяльність педагога з удосконалення педагогічних знань, вмінь з метою застосування у професійній діяльності. Для створення мотивації педагога до самоосвітньої діяльності використовуються різні засоби управлінського впливу, які складають систему чинників, завдяки яким особистість педагога саморозвивається.

Ефективність процесу самоосвіти багато в чому залежить від диференційованого підходу до роботи з різними категоріями педагогів на основі створення нової модульної системи в організації науково-методичних об'єднань, яка б знизилася розрив між рівнями методичної майстерності педагогів [2, с. 112].

Самоосвіта – це самостійне поповнення знань із різних джерел з урахуванням інтересів, схильностей кожного педагога та об'єктивних потреб дошкільного закладу. Організація самоосвіти педагогів - одна з найважливіших індивідуальних форм методичної роботи та одна з форм підвищення їх кваліфікації. Тому основою роботи керівника ДНЗ та вихователя-методиста з педагогами є вивчення та розвиток педагогічної майстерності кожного вихователя, стимулювання розвитку його творчого потенціалу, формування навичок самоаналізу, мотивації до самоосвіти, яка допомагає оновлювати зміст освітнього процесу в ДНЗ.

Надзвичайно важливим для керівника ДНЗ є формування навичок самоосвітньої роботи, яка починається з уміння аналізувати та самостійно оцінювати результати праці, а також з активізації внутрішнього стимулу до постійного поповнення знань. Це основа для виникнення професійного інтересу. Він є першою життєвою потребою для особистості, спонукає до оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, викликає прагнення до реалізації своїх нахилів, здібностей. Із цією метою доцільно рекомендувати педагогам:

- систематично ознайомлюватися з психолого-педагогічною, фаховою методичною літературою, збирати відповідну інформацію;

- вивчати досвід колег, відвідувати їх заняття;
- поглиблено працювати над певною темою, проблемою, проектом;
- брати участь у різних формах методичної роботи;
- активізувати пошукову діяльність;
- розробляти власні методики, системи, дидактичні матеріали тощо;
- готувати статті, реферати, консультації, доповіді тощо [3, с. 104].

У кожному дошкільному закладі має бути створена *система самоосвіти педагогів*, яка б сприяла розвитку творчого потенціалу педагогічних працівників та активному використанню інноваційних технологій в освітньому процесі. Чи всі педагоги мають займатися самоосвітою? Так, навіть молоді вихователі, які щойно влаштувалися на роботу в ДНЗ. Для вихователів, які навчаються у вищому навчальному закладі, на період навчання можна не визначати теми для самоосвіти. Вибір теми самоосвіти має залежати від науково-методичної проблеми, над якою працює дошкільний заклад, з урахуванням індивідуального досвіду та професійної майстерності кожного педагога. Можна об'єднати двох і більше педпрацівників роботою над темою, близькою до змісту річного завдання ДНЗ. Тема має бути актуальною і пов'язуватися з очікуваним результатом та спрямовуватися на досягнення якісно нових результатів навчально-виховної роботи. Над індивідуальною темою самоосвіти педагог може працювати впродовж 2-3 років.

Організація самоосвіти в дошкільному закладі не повинна зводитися до формального ведення додаткової звітної документації – планів, сценаріїв свят, розваг, родинних заходів, виступів на методичних заходах, виписок, конспектів занять, переписаних із преси статей чи відксерованих матеріалів за темою самоосвіти тощо.

Результат самоосвіти педагога – вдосконалення роботи з дітьми, високі результати навчально-виховного процесу та показники розвитку дошкільників, зростання професійної майстерності педагога [1, с. 19].

Література

1. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці / О.Демченко // Рідна школа. - 2006. - № 7. - С. 19-21.
2. Коджаспирова Р. М. Теорія і практика професійно-педагогічної самоосвіти / Р.М.Коджаспирова - М. : Альфа, 1993. - 120 с.
3. Кулик Є. Дидактична характеристика процесу самоосвіти / Є Кулик // Вища освіта України. - 2006. - № 1. - С. 102 - 107.

УДК 373. 2.016:796

ЧЕРЕПАНЯ Н.І., ЗЕЛЕНЯК В.
Мукачівський державний університет

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Плануванню підлягають: завдання, засоби, організація та методи навчально-виховної роботи з фізичної культури. Основою для планування є

програмовий матеріал для кожної вікової групи. Здійснюється планування в певній послідовності. Спочатку вихователь старанно вивчає програму з фізичної культури і основні завдання з фізичного виховання дітей своєї групи.

Розподіляючи навчальний матеріал на місяць або квартал, обов'язково враховують умови, в яких будуть проводити заняття (кліматичні, наявність відповідного інвентарю та обладнання тощо) [1].

Після цього матеріал, передбачений програмою, розподіляється за системами занять. Поняття «система занять» розкривається, як ряд послідовних занять, що забезпечують у своїй єдності вирішення навчально-виховних завдань на даний період навчання. Система занять при цьому не є чергуванням різних типів занять, а правильним здійсненням процесу навчання фізичних вправ, виходячи з реалізації принципів дидактики. При розподілі засобів фізичного виховання (загальнорозвиваючі вправи, основні рухи, вправи спортивного характеру, рухливі ігри) за системами занять перевага надається тим з них, які мають кращий оздоровчий ефект та різнобічний вплив на дітей.

Заключний етап планування - складання оперативного плану на один-два дні, до якого входить план-конспект заняття з фізичної культури з визначенням конкретних навчально-виховних завдань, а також перелік рухливих ігор та вправ, що плануються вихователем для проведення з дітьми під час прогулянок.

Перспективний план на місяць (квартал) є робочим (допоміжним) планом. Це планування дає можливість методично правильно розподілити програмовий матеріал з фізичної культури на триваліший відрізок часу, а також поступово ускладнювати його, встановити певну наступність між заняттями та іншими організаційними формами. Цей план дає можливість встановити більш тісний контакт між вихователями, що працюють позмінно, та дозволяє забезпечити наступність у проведенні занять з фізичної культури.

Рекомендований план краще складати у вигляді графіка. Види фізичних вправ, взяті з програми, розміщуються в графічному плані один під одним. Програмний матеріал поділяється (з урахуванням поступового підвищення вимог до дітей) як за складністю виконання окремих вправ, так і за фізичним навантаженням.

Слід пам'ятати, що на кожне заняття плануються вправи з шикування та перешикування, комплекс загальнорозвиваючих вправ (за винятком тих, які проводяться взимку на свіжому повітрі: катання на ковзанах, лижах та ін.), основні рухи, рухливі ігри, вправи спортивного характеру [2].

При цьому враховується місце проведення заняття з фізичної культури (на фізкультурному майданчику або в залі) та період року (погодні умови). Наприклад, стрибки в довжину та висоту з повного розбігу, метання предметів на дальність, деякі рухливі та спортивні ігри, які потребують багато місця, планують провести на фізкультурному майданчику.

У зв'язку з тим, що в процесі виконання графічного плану занять можуть виникнути різні зміни (погана погода і через це перенесення заняття з майданчика у фізкультурний зал та ін.), у графі «примітки» зазначають причину невиконання тих чи інших вправ.

Розподіляючи програмний матеріал у перспективному плані, необхідно пам'ятати про реалізацію дидактичних принципів: систематичності, послідовності, поступового ускладнення програмного матеріалу, повторення й правильного чергування видів рухів. У теплий період року всі заняття з фізичної культури планують на свіжому повітрі. Восени, взимку та ранньою весною два з них проводять у залі, а три - на фізкультурному майданчику.

Велике значення при складанні перспективного плану має добір доступного дітям матеріалу, який відповідав би їх можливостям у зазначений період. Дотримуючись послідовності, вихователь підбирає спочатку більш легкі для дітей фізичні вправи та ігри, які потім поступово ускладнюються.

При плануванні слід обов'язково вводити повторення фізичних вправ та ігор, які сприяють кращому засвоєнню рухових вмінь та навичок дітьми. Під час повторення доцільно вносити деякі зміни, щоб ускладнити виконання вправ або ігор. Наприклад, збільшення дистанції розбігу при стрибках у висоту та довжину, відстані до цілі при метанні предметів та ін. Рухливі ігри ускладнюються за рахунок збільшення відстані бігу, кількості ведучих та ін.

При плануванні слід дотримуватися правильного чергування різних видів рухів: ходьби, бігу, метання, стрибків, лазіння та ін. Вправи з основних видів рухів треба чергувати й поєднувати з іншими видами вправ так, щоб вони охоплювали більше м'язових груп, всебічно впливали на організм дітей. Наприклад, доцільно поєднувати на одному занятті стрибки у довжину з місця з лазінням по гімнастичній стінці або канаті та ін. При цьому навантаження буде розподілене рівномірно на м'язи ніг, рук, тулуба, що сприяє гармонійному фізичному розвитку дитини. Складні види основних рухів (стрибки в довжину та висоту з розбігу, лазіння по канату, метання предметів в ціль або на дальність) доцільно планувати на трьох-п'яти заняттях підряд, з поступовим ускладненням. На одному занятті навчити дітей правильно виконувати згадані вище рухи неможливо, процес їх навчання тривалий і потребує більше часу [3].

Одночасно вихователь продовжує повторювати ці рухи з дітьми під час прогулянок, використовуючи для цього рухливі ігри та ігрові завдання. Наприклад, метання м'ячів (торбинок з піском) у ціль у старших дошкільників удосконалюється в таких іграх: «Влучи в обруч», «Цілься краще», «Мисливці і зайці». Лазіння по гімнастичній стінці в іграх: «Ведмідь і бджоли», «Мисливці і мавпи», «Пожежники на навчанні» та ін. Потім, коли діти оволодіють цим рухом, вони періодично повторюють його протягом року.

Розподіляючи рухливі ігри у плані, потрібно встановити їх найбільш доцільну послідовність. При цьому необхідно враховувати ступінь складності рухового змісту і правила гри, взаємодію гравців, взаємозв'язок між програмним матеріалом з основних рухів або вправ спортивного характеру та рухливими іграми на кожному конкретному занятті. Ігрова діяльність, яка відбувається майже завжди в умовах, що швидко змінюються, сприяє розвитку у дітей вміння доцільно використовувати раніше вивчені рухи відповідно до завдань і правил гри.

Література

1. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : Навч. посібник. Реком. МОНУ для студ. ВНЗ / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми : Університетська книга, 2008, 2011. – 428 с.
2. Загородня Л. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : Навч. посібник. Реком. МОНУ для студ. ВНЗ / Л. П. Загородня, С. А. Титаренко, Г. П. Барсуковська ; За ред. Загородньої Л.П. – Суми : Університетська книга, 2011. – 272 с.
3. Крутій К. Планування роботи сучасного дошкільного навчального закладу: поняття, особливості, умови ефективної реалізації / К. Крутій. – Запоріжжя : Ліпс, 2005. – 208 с.

УДК372:37.017

ШВАРДАК М.В., БІЛА М.М.
Мукачівський державний університет

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним з ефективних шляхів оновлення змісту і методів навчання у сучасній школі є інтеграція, під якою розуміють процес зближення і поєднання різних навчальних предметів.

Реформування сучасної освіти лежить на шляху до подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових освітніх програм, де процес освітньої діяльності орієнтуватиметься на розвивально-продуктивний інтегративний підхід [1].

Ідея педагогічної інтеграції не є новою. Слід згадати створений К.Ушинським синтетичний метод навчання грамоти, уроки мислення у природі В.Сухомлинського, уроки мистецтва Д.Ковалевського та Б.Юсова, педагогічну теорію співробітництва Ш.Амонашвілі, побудовану на засадах інтеграції. Серед сучасних дослідників інтегрованого підходу до навчання можна назвати Т.Браже, О.Гільзову, О.Савченко, Н.Сердюкову, О.Сухаревську, В.Фоменка.

Актуальність проблеми пошуку раціональних шляхів інтеграції різних дисциплін у процесі початкового навчання посилюється у зв'язку з перевантаженістю школярів навчальними предметами, тематичною однорідністю навчальних дисциплін.

Основними завданнями інтегрованих уроків є: створення передумов для всебічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища; формування системного мислення; збудження уяви та позитивного емоційного ставлення до пізнання.

У сучасній школі узвичаїлася міжпредметна інтеграція, здійснювана різними шляхами, зокрема, завдяки: створенню інтегрованих курсів (навчальних предметів, які інтегрують знання кількох наук або видів мистецтв: природничих – “Природознавство”, суспільствознавчих – “Я у світі”, біологічних – “Основи здоров'я”, музичне і образотворче мистецтво – “Мистецтво” та ін.); розробленню нових форм уроків (урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок); упровадженню навчальних проектів; організації тематичних днів та тижнів [1].

У новому Державному стандарті початкової освіти наголошується, що на підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей. Зміст освітніх галузей у початковій школі інтегрується у різній комбінації їх компонентів, утворюючи інтегровані предмети і курси, перелік і назви яких зазначаються в освітніх програмах і навчальних планах. Теми для навчання у рамках інтегрованих курсів можуть обирати як учитель, так і діти [2].

Пропонується інтегрувати сім освітніх галузей у курс «Я досліджую світ». Ці галузі такі: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична. Навчальні предмети «українська мова» та «математика» пропонується теж інтегрувати, але не повністю. З 4-х годин на тиждень вивчення математики один урок викладатиметься у рамках інтегрованого курсу, а інші три – як окремі навчальні предмети. Так само з українською мовою. Пропонується 2 години цього предмету викладати у рамках курсу «Я досліджую світ», а решту 5 – як окремий предмет «Українська мова» [2].

Для того, щоб провести інтегровані уроки учителям необхідно проаналізувати річне календарне планування, зіставити матеріал різних предметів для виділення тем, близьких за змістом або метою, визначити завдання уроку та «сконструювати» урок. Проведення інтегрованого уроку вимагає від учителя високого професіоналізму та ерудиції.

При плануванні проведення інтегрованого уроку слід звернути увагу на те, що інтегровані предмети можуть вивчатися відірвано у часі або ж у близьких часових межах. Унаслідок цього виділяють горизонтальні та вертикальні міжпредметні зв'язки [3].

Таблиця 1

Горизонтальні та вертикальні міжпредметні зв'язки				
Горизонтальні міжпредметні зв'язки (інтегровані предмети вивчаються відірвано у часі, впродовж тижня, місяця)				
Тема 1		Тема 2		Тема 3
Природознавство		Українська мова		Трудове навчання
Досліджуємо папір. Як виготовляють папір?		Словникове слово: папір		Колекція видів паперу. Виготовляємо паперову іграшку
Вертикальні міжпредметні зв'язки (інтегровані предмети вивчаються у близьких часових межах, упродовж одного уроку, одного дня)				
Природознавство. Тема. Водойми України				
Літературн е читання	Основи здоров'я	Образотворче мистецтво	Українська мова	Математика
Вірш про річку	Правила без- печної пове- дінки на воді	Малювання водної рослини	Правопис власних назв (назви водойм)	Вимірювання довжини річки, в м, км; визначення глибини річки; класифікація річок за довжиною та глибиною

Отже, реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів, навчальних тем і проблем, а також створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний підхід у напрямку розробки інтегрованих підручників, впровадження інтегрованих курсів,

проведення інтегрованих уроків та використання системи інтегрованих навчальних завдань.

Література

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2017. – 206 с.

2. Державний стандарт початкової освіти від 21 лютого 2018 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.

3. Ніколенко Л. Т. Нова українська школа: інтеграційний підхід у початковій загальній освіті [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/709952/1/Ніколенко_Стаття%20Нова%20укр.%20шк.%20інтерп..pdf.

УДК 338.46:37

ШИМКО О. В.

ПВНЗ «Карпатський університет імені А. Волошина»

ПРО ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНИХ НОВАЦІЙ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

В умовах інформаційного суспільства, процесів реформування системи освіти, очікування Закону України про фахову освіту виникає проблема, яка полягає в тому, що 1) з одного боку, у сучасному українському суспільстві існує система професійної підготовки, котра склалася історично; 2) з іншої, окільні в умовах модернізації українського суспільства відбувається зміна цивілізаційних орієнтирів, якість та кількість фахівців, котрі навчаються, за багатьма критеріями не відповідають потребам соціуму.

Вказані проблеми є типовими для традиційної системи вищої освіти. Розв'язання комплексу завдань, пов'язаних з реформуванням освітнього простору України це – перш за все, нова філософія освітньої діяльності, нові принципи організації навчального процесу, новий тип відносин між викладачем та студентом, нові технології опанування знань і повна прозорість навчального процесу, провідниками чого можуть стати саме приватні навчальні заклади. У подолання вищезазначених проблем можна запровадити певні технології, які значно легше запровадити у приватному закладі, менш бюрократичному, мобільнішому, демократичнішому. Зокрема:

1. **Технологія не навчальної спрямованості навчання.** Усуває протиріччя між «навчальним» характером постановки цілей навчання (наприклад, в термінах знань, умінь і навичок) і характером очікуваних результатів навчання. Результатом освіти постає не фіксована сукупність певних знань, а зміна фахових цілісних компетенцій, зміна укладу виробничих процесів, вдосконалення управлінських показників, досягнення нових результатів підрозділами організації або навіть організації в цілому [1]. Це виклик традиційному педагогічному мисленню, котре вимагає від сучасного викладача одночасного зі студентами навчання, генерації ідей, їх фіксації та освоєння й моментального використання нового культурного досвіду.

2. **Технологія суб'єктивного об'єкту або об'єктивного суб'єкту.** В освітній практиці виникають протиріччя між «замовником» і «споживачем»

результатів навчання. В рамках інтерактивного навчання - з властивою йому ініціативною позицією суб'єкта - цілепокладання виходить саме від суб'єкта, в той час як традиційна педагогіка спричиняє опір до змін робочого або життєвого укладу. Парадокс суб'єкта кидає виклики традиційному уявленню про взаємини «викладач – студент» в освітньому процесі, коли викладач завжди правий, а студент – ні. Можливий відгук на даний виклик ми бачимо у концептуальній перебудові традиційного освітнього процесу у «не навчальну» взаємодію у процесі здобуття нового досвіду. Сучасна практика професійних тренінгів, майстер-класів частково вирішує проблему, однак у системі вищої освіти до тепер перемагає стала система занять – лекція, практичне, семінар.

3. **Технологія виховання у навчанні.** Традиційна педагогіка до недавнього часу оперувала поняттям *навчально-виховний процес*, яке у сучасній трактовці замінено *освітнім процесом* як синкретичною єдністю першого і другого – освіти та виховання. Між тим все більше учасників цього процесу є людьми зі сформованими моральними принципами, з певним обсягом структурованого професійного та життєвого досвіду. І, якщо використовувати традиційні поняття, то зміну сформованих способів дії, перебудову поведінкових патернів доречно описувати не як виховання, а як постановку мотивації та цілеполагання. Можливе вирішення парадоксу - перегляд концептуальної рамки навчання, аналіз навчання як освоєння досвіду, що знімає розмежування навчання і виховання.

4. **Технології викладача-експерта.** У ситуації інтерактивного навчання поширені ситуації, коли викладач не займає позицію «істини у останній інстанції», а тільки направляє процес генерації суб'єктивного і об'єктивного нового досвіду. Викладач не має переваг перед студентами, його завдання - організувати освітній процес, взаємодію учасників та фіксацію навичок. Ця технологія кидає виклик традиційному педагогічному досвіду, який вимагає від педагога чіткої оцінки щодо знань, вмінь та навичок та переводить його позицію експерта або, іншим словом - провідника по основним питанням та проблемам предметної області.

Зазначені технології розглядаються як концептуальні виклики для традиційної системи, дидактичної теорії та методики вищої освіти, вказують на її зони розвитку [2]. Становлення приватного сектора системи освіти є невід'ємною складовою процесів реформування системи освіти України. Водночас слід зазначити, що державне регулювання діяльності приватних навчальних закладів в Україні відбувалося "навздогін" розвитку приватного сектора системи освіти, що можна оцінювати як порушення принципу випереджаючого стану в державному управлінні. На сучасному етапі українська держава повинна прийняти остаточне рішення щодо монополії на освіту оскільки для швидкого та ефективного реформування недостатньо тільки продуктивних ідей та прогресивних технологій.

Література

1. Corporate Learning Priorities Survey / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.henley.reading.ac.uk/web/FILES/corporate/cl-Henley_Corporate_Learning;

2. Priorities_Survey_2011.pdf. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cfr.org/report/preventive-priorities-survey-2017>; 10. Garvin D.A. Learning In Action / A. Guide // To Putting The Learning Organization To Work. Boston, Harvard Business School Press // [Електронний ресурс].–Режим доступу: <https://www.amazon.com/Learning-Action>.

УДК 373.1.036-057.

ФЛЕНЬКО М., ЛАЛАК Н. В.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сама проблема диференціації у психолого-педагогічній науковій літературі не нова. Початок її теоретичного осмислення пов'язують з іменами давньогрецьких філософів - Левкіппа і Демокріта. Вони вперше обґрунтовували індивідуалізацію і диференціацію як принцип, який узяли за основу філософського пояснення буття. З розвитком педагогічної теорії та накопичування наукових знань і практичного досвіду розвивалася і проблема диференціації навчання та виховання.

Розглядаючи диференційований підхід до школярів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу, різні автори виділяють різноманітні аспекти цієї проблеми. Так, в одних працях диференційований підхід розглядається як засіб активізації пізнавальної активності учнів (Л. Арістова, Т. Шамова) в інших – аналізується роль групових форм роботи на уроці у підвищенні виховуючої ролі навчання (Х. Лійметс), інші визначають диференціацію як засіб попередження відставання в учінні (М. Махмутов).

З-поміж основних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки для загальної середньої освіти визначено такі: перебудова та оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах дитиноцентризму, особистісної орієнтації, компетентнісного підходу; підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій; створення умов для диференціації навчання.

Використовуючи досвід С. Логачевської, диференційовані завдання для молодших школярів можна звести до таких видів: диференціація за ступенем складності завдань і диференціація за ступенем самостійності учнів. Застосовуючи диференціацію за ступенем складності, підбираються різноманітні завдання, які можна класифікувати таким чином: завдання, що потребують різної глибини узагальнення й висновків; завдання, розраховані на різний рівень теоретичного обґрунтування роботи, що виконується; завдання творчого характеру.

Разом із цим диференціація за ступенем складності використовується також для формування позитивного ставлення учнів до навчання, бо розв'язання посильної задачі стимулює їх до подальшої праці й підвищує самооцінку своїх можливостей. Для цього підбирають завдання з нарощуваним

ступенем складності. Поступове ускладнення завдань відкриває учням можливість перейти на більш високий рівень пізнавальної діяльності. При диференціації за ступенем самостійності завдання підбираються однакової складності, але при цьому диференціюється ступінь допомоги різним групам школярів, зокрема, кількість інформації про хід рішення дозується від найбільш повної до найменш повної. Інформація також варіюється за характером конкретизації завдань, розв'язання допоміжних завдань, що приводять до вирішення основного завдання, указівок на прийом розв'язання навідних запитань, наочного підкріплення.

Добираючи завдання для різних груп, науковці зазначають, що ефективність вправ та їх системи залежить від одночасного дотримання певних умов: ступеня і специфіки засвоєння програмового матеріалу, рівня знань, вікових та пізнавальних можливостей дітей. Диференційовані завдання є давно відомими і ефективним засобом здійснення індивідуального підходу в організації навчальної діяльності, але в масовому педагогічному досвіді їх використовують нечасто. Зокрема, на багатьох уроках спостерігаємо перевагу фронтальних видів робіт, невміння діагностувати можливості учнів і вчасно вносити відповідні зміни у складність, темп, способи їх роботи. Чимало класоводів використовує диференційовані завдання епізодично, працює за спрощеною схемою: сильним учням дає більші за обсягом і складніші завдання, а слабкішим – менш простіші. Але часто такий підхід не виправдовує себе.

Таким чином, узагальнення педагогічних досліджень і передового досвіду дає можливість визначити сукупність вимог до організації диференційованого навчання молодших школярів, а саме: вчитель враховує загальну готовність дітей до навчальної діяльності та готовність до засвоєння матеріалу; уміє передбачати труднощі, які можуть виникнути в дітей під час його засвоєння в системі уроків використовує диференційовані завдання індивідуального і групового характеру; робить перспективний аналіз: для чого планується завдання, чому їх треба використати саме на даному етапі уроку, як продовжити цю роботу на наступних уроках.

Література

1. Братанич О. Реалізація диференційованого навчання в умовах комбінованого уроку / О. Братанич // Рідна школа. - 2000. - № 11. - С.49-52.
2. Заперченко Н. Диференційований підхід до навчання / Н. Заперченко // Початкова школа – 2000. – №5. – С. 10–12.
3. Корсакова О. Про технологію диференційованого навчання / О. Корсакова // Рідна школа. – 2011. – №9. – С. 44–48.
4. Логачевська С.П. Диференціація – одна із форм інтерактивного навчання молодших школярів / С.П.Логачевська // Початкова школа. – 2006. - №10. - С.18 – 23.
5. Святченко О. Диференціація – умова успішного навчання / О.Святченко // Початкова освіта. - 2007. - № 12. - С.2-4.

РОЛЬ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Орієнтація України на інтеграцію в європейський освітній простір актуалізувала сучасні міжнародні тенденції у сфері освіти та поставила на перший план формування належної загальної культури і духовності особистості. Сьогодні теоретичні та практичні аспекти організації дозвілля дітей та підлітків не втратили своєї актуальності, а навпаки підсилюються тими протиріччями, які виникають через відсутність системної діяльності в цій сфері в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах [1, с. 5].

Сьогодні позашкільна діяльність розглядається як одна з головних ланок безперервної освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку й підтримання талантів та обдарувань у галузі науки, техніки, мистецтва тощо.

Аналіз теоретичних та практичних проблем позакласної роботи та позашкільної освіти був у центрі уваги таких корифеїв педагогічної думки як: А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький та інші. Зокрема, С. Русова акцентувала увагу на тому, що найкраща школа без позашкільної освіти не дасть великих корисних наслідків... «Позакласна і позашкільна освіта потрібна для культурного пошуку країни як один із засобів до виховання гармонійної розвиненої особи – індивідуальності» [4, с. 29].

У законодавчих актах про освіту сутність позашкільної освіти визначено як сукупність знань, умінь і навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у вільний від навчання час. Тобто позашкільна освітня діяльність (робота) здійснюється позашкільним навчальним закладом та розглядається як процес надання знань, формування вмінь і навичок із різних напрямів позашкільної освіти, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до задатків та запитів особи [2].

За визначенням Г. Пустовіта, освіта і виховання дітей та учнівської молоді в позашкільних навчальних закладах – це не додаток до навчально-виховної діяльності загальноосвітньої школи, а самостійний і самоцінний вид якісного навчання та виховання особистості. Науковець переконливо доводить, що чим вищим буде рівень шкільної освіти, тим ширшим можна очікувати спектр освітніх інтересів, уподобань та запитів школярів, які загальноосвітня школа задовольнити повною мірою не може. Таким чином, система позашкільних закладів «забезпечує здобуття дітьми та учнівською молоддю науково обґрунтованої в логічній єдності, наступності та послідовності системи додаткових знань, формування наукового світогляду та культури особистості, розвитку її здібностей і талантів у вільний від навчання час» [3].

Отже, *позашкільна робота спрямована на розширення й поглиблення їхніх знань, умінь і навичок; забезпечення потреб дитини у творчій та самостійній*

діяльності на основі чіткого врахування їхніх запитів. Вона охоплює всю навчально-виховну роботу та передбачає стимулювання творчого самовдосконалення особистості школяра, максимально повне задоволення потреб дітей у самовизначенні, відповідно до їх здібностей, запитів та інтересів. Приймаючи участь у позашкільній діяльності, діти мають змогу на свій розсуд обирати той вид діяльності, який їм найбільше імпонує та максимально спрямований на задоволення їхніх освітніх, пізнавальних, виховних, культурних та інших потреб і прагнень [1, с. 30].

До основних завдань позашкільної роботи віднесено: сприяння творчій спрямованості особистості; розвиток творчих рис характеру та сприяння становленню творчої самосвідомості, розвитку творчих якостей інтелекту, постійному зростанню потенціалу творчої діяльності; формування психічних якостей творчої особистості, вихованню у дітей та підлітків здатності до творчого спілкування тощо [3, с 9].

Під час організації позашкільної роботи педагогу необхідно врахувати конкретні **принципи**, до яких віднесено:

1) Принцип добровільності вибору учнями тих чи інших форм і конкретного змісту позашкільної роботи на основі врахування своїх інтересів.

2) Принцип масовості позашкільної роботи (відповідно до нормативних документів середня наповнюваність становить, як правило, 10-15 вихованців).

3) Принцип опори на самостійність, індивідуальність та прояв ініціативи учнів у проведенні масових позакласних та позашкільних заходів.

4) Принцип суспільно-корисної спрямованості та творчого характеру різних видів позакласної та позашкільної роботи [1, с. 31].

У нашому баченні найбільш значущою особливістю позашкільної роботи можна вважати той факт, що вона здійснюється добровільно, без примусу зі сторони педагога. У своїй практичній діяльності наставник, який організовує цю діяльність, має брати до уваги той факт, що учні, які навчаються у загальноосвітній школі I ступеню (початкова школа), не можуть адекватно оцінити свої можливості. Тут на допомогу мають прийти, насамперед, учителі-класоводи та батьки, які у тактовній та делікатній формі допоможуть молодшим школярам впоратися із вибором напрямку позашкільної діяльності.

Отже, позашкільна освіта повинна розглядатися як безперервний процес, що не має фіксованих часових орієнтирів. У цьому контексті доцільно здійснювати послідовні переходи з однієї стадії у другу. Педагог, який займається організацією позашкільної роботи, повинен робити основний акцент на створення сприятливих умов для творчого проведення дітьми дозвілля, а також формувати у них потребу в подальшому творчому сприйнятті світу та активній відпочинковій діяльності.

Література

1. Брижак Н.Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : навчальний посібник / Н. Ю. Брижак. – Київ : Логос, 2017. – 126 с.

2. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К., 2001. – С. 229–251.

3. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання в контексті трансформаційних процесів у суспільстві / Г. П. Пустовіт // Позашкільна освіта та виховання. – 2006. – №1. – С. 8-10.

4. Русова С. Націоналізація школи / С. Русова // Вибрані педагогічні твори // Початкова школа. – 1995. – №1 – С. 28–30.

УДК 373.3.011.3-052:159.923.5

ШПОНТАК К. В., ГОРВАТ М. В.
Мукачівський державний університет

СУТНІСТЬ САМООЦІНКИ В ОСОБИСТІСНОМУ РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Формування самооцінки в умовах навчальної діяльності потребує знання сутності самооцінки, її структури та функцій в особистісному розвитку.

Проблема пізнання людиною своїх внутрішніх можливостей, природи, сутності самооцінки, потребує усе більшої уваги представників різних наук, про що свідчать дослідження у філософії, психології, педагогіці. Автори справедливо зазначають, що, намагаючись оцінити себе, людина прагне зрозуміти, як оцінюють її оточуючі. Аналіз самооцінки через сутність «Я» відображений у роботах І. Беха, Л. Виготського, С. Ілляш, І. Кона, О. Леонтєва, Г. Ліпкіної, С. Максименка, О. Онопрієнко, В. Століна, Г. Цукерман, І. Чеснокової, І. Шапошнікової та ін.

Учені в своїх роботах розглядають самооцінку як внутрішнє ядро особистості, як її свідомий початок, як згущення індивідуальної самосвідомості, як систему уявлень людини про себе [2].

Становленню самооцінки у різних видах діяльності присвячені дослідження зарубіжних педагогів і психологів Р. Бернса, А. Маслоу, К. Роджерса, З. Фрейда, Е. Фромм. Специфіка трактування особистості у зарубіжній психології і педагогіці, як правило, полягає в тому, що вона прямо проектується на розуміння сутності самооцінки: вона або, як і особистість, визнається конфліктною, або розглядається як протиставлення справжнього і демонструвального уявлення про себе.

Самооцінка як особистісне утворення посідає чільне місце у загальному контексті формування особистості, її можливостей, здібностей, спрямованості, активності, суспільної значущості [3]

Питання самооцінки розглядаються у роботах Б. Ананьєва, Л. Божович, А. Захарової, І. Кона, Г. Ліпкіної, К. Роджерса та ін. Аналіз наукових праць показує, що зміст поняття «самооцінка» у розумінні авторів багато в чому збігається. У працях науковців самооцінка представлена як особистісне утворення, яке бере участь у регуляції поведінки і діяльності; як характеристика особистості, її центральний компонент, що формується за активної участі самої особистості і яка відображає своєрідність її внутрішнього світу.

У роботах К. Балютіної самооцінка пов'язується з рівнем вимогливості до себе і включається у структуру потреб людини [1, с. 25].

Поняття самооцінки К. Леонович розглядає як цінність, якою індивід наділяє себе в цілому й окремі сторони своєї особистості. Основу самооцінки складає система особистісних утворень індивіда, прийнятих ним як система цінностей. У роботах І. Ковалишина йдеться про самооцінку, як про «саморегуляції, що визначають напрям і рівень активності людини, її відношення до світу, інших людей, самого себе» [4, с. 48].

Існує декілька трактувань самооцінки: самооцінка – показник ступеня задоволеності собою; самооцінка – відношення успіху до вимог особистості; самооцінка – фіксація результату пізнання себе [5, с. 150].

Отже, самооцінка – це психічна система, що функціонує на різних рівнях. Людина виступає для самої себе як особливий об'єкт пізнання. Пізнання себе включене в ще більш широкий процес пізнання зовнішнього світу і здійснюється в безупинній взаємодії людини зі світом. Як складне психологічне явище самооцінка не може бути ізольованою від усіх інших проявів психічного життя людини: вона пов'язана з її мисленням, пам'яттю тощо.

Здійснений теоретичний аналіз наявних у літературі даних дає підстави стверджувати, що самооцінка є складним структурним утворенням, що виступає в різних формах і видах. Будучи включеною в усі види діяльності людини, самооцінка є невід'ємною рисою особистості і самосвідомості.

Література

1. Балютіна К. Засоби формування у школярів самооцінних суджень / К. Балютіна // Початкова школа. – 2004. – №7. – С. 25–26.
2. Демиденко В. К. Самореалізація : сутність, становлення, розвиток / В. К. Демиденко // Педагогіка і психологія. – 2004. – №2. – С. 31–36.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос [та ін.] ; [за ред. І. А. Зязюна]. – 2-ге вид. допов. і переробл. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с.
4. Ковалишин І. В. Самооцінка школярів молодшого шкільного віку (порівняльна характеристика) / І. В. Ковалишин // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х. : [б. в.], 2011. – №959. Серія «Психологія». – С. 47–51 : іл. – Бібліогр.: с. 51.
5. Мудрик А. В. Личность школьника и ее воспитание в коллективе / А. В. Мудрик. – М., 1983. – 96 с.

УДК 37.04

ЩЕРБЕЙ У. В.

Абранська ЗОШ І-ІІ ст.

Воловецької районної ради Закарпатської області

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Однією з найважливіших проблем сучасної освіти, на наш погляд, є помітне зниження зацікавленості учнів до навчання. Оновлення змісту освіти вимагає розв'язання складної проблеми, як перетворити гігантський масив знань в індивідуальне надбання та знаряддя кожної особистості. Адже світ «інформаційного вибуху», який формує нові взаємовідносини між дитиною і знаннями, стає все складнішим, тому молодь потребує вміння розв'язувати

складні проблеми, критично ставитися до обставин, порівнювати альтернативні точки зору та приймати зважені рішення [3].

Інтеграція є одним із провідних напрямів перетворень в сучасній школі і усунення протиріч між невпинно зростаючим обсягом знань та здатністю їх засвоєння. Інтеграція покликана сприяти подоланню фрагментарності та мозаїчності знань учнів, забезпечує оволодіння ними комплексними знаннями, системою універсальних людських цінностей, слугує формуванню системно-цілісного світогляду

Поява інтегрованого навчання як інноваційного явища та впровадження його в педагогічну практику викликано нагальною потребою у формуванні інтегративного типу мислення у сучасних школярів для їх подальшої успішної адаптації і конкурентоздатності. Інтегративне мислення – це інструмент адаптації сучасного школяра до існування в умовах трансформації суспільства, специфічний засіб опанування величезним обсягом навчальні та повсякденної інформації про навколишній світ, суспільство та власне місце в ньому, інструмент самоактуалізації, самовдосконалення і самореалізації [4].

Інтегровані уроки в початковій школі мають такі позитивні моменти:

- дають можливість підводити учнів до усвідомленої і емоційно пережитої потреби міркувати і висловлювати свої думки на запропоновану тему;

- діти мають можливість застосовувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині, висновки і пошукові відкриття [1].

Інтегроване навчання – це умова підвищення інтересу учнів до навчання. Під час інтегрованих уроків відбувається викладення нового матеріалу блоками, використовуються різні види навчальної та творчої діяльності. На таких уроках об'єднується зміст різних дисциплін, відбирається й об'єднується навчальний матеріал різних предметів з метою систематичного, цілісного, різнобічного вивчення важливих тем. При цьому відбувається формування якісно нових знань, що характеризуються вищим рівнем осмислення, динамічністю, системністю. При такій організації навчального процесу відбувається системне викладення знань у нових зв'язках, виключається однобічність у формуванні особистості учня. Інтегроване навчання викликане також віковими особливостями молодших школярів – неподільним, цілісним, образним сприйняттям світу.

Фактори, що сприяють активній розумовій діяльності в процесі інтегрування навчальних предметів: прийняття сполучення предметів для інтеграції; ретельний відбір змісту, методів, прийомів, враховуючи вікові особливості дітей; адекватність дій учителя та його вихованців. Інтегрований урок вимагає від педагога ретельної підготовки, професійної майстерності та натхнення особистісного спілкування. Необхідно, щоб даний урок був єдиним цілим, мав один «колір», а не був схожий на ковдру, зшити з клаптиків.

Уроки, які побудовані на інтегрованому змісті, створюють передумови для різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища, формування систематичного мислення, збудження уваги, позитивного емоційного ставлення

до пізнання. Але інтегровані уроки не повинні перевантажувати дітей враженнями, вони не повинні бути множиною окремих картин, а повинні існувати для однієї мети. Для цього необхідно завчасно проаналізувати календарне планування і відібрати ті питання з програми, які близькі за змістом або метою використання.

Щоб успішно підготувати до проведення інтегрованого планування, вчитель повинен зробити: аналіз річного календарного планування; зіставлення матеріалу навчальних програм з предметів для виявлення можливих варіантів побудови інтегрованих уроків; обдумування та формулювання загальних понять, узгодження часу їх вивчення; вибір форм та методів реалізації навчального матеріалу, планування тематики, «конструювання» заняття; визначення завдань уроку; ретельний вибір оптимального навантаження учнів різноманітними видами діяльності під час уроку; добір дидактичного матеріалу [5].

Інтегрований урок розв'язує не велику кількість окремих завдань, а їх сукупність.

Головним завданням освіти є підготовка молоді до сучасного життя, тобто формування в неї необхідних компетентностей, а одним із засобів їх формування є інтеграція навчальних дисциплін. Інтеграція може вирішити основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань і обмеженими людськими ресурсами.

Література

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива / І.Бех // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 5 - 6.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. - 2001 - № 1. – С. 28 - 55.
3. Інтеграція навчання як засіб забезпечення системних знань учнів з різних галузей науки в рамках освіти для сталого розвитку та соціалізації особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://multiurok.ru>.
4. Інтегроване навчання як засіб формування інтегративного мислення учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://obolon9.ucoz.com>.
5. Розвивальне навчання у початковій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kruglyk-cm.blogspot.com>

УДК 378.14.047

ЯРЕМА Н.В.

Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Професійно-педагогічна діяльність учителя початкової школи має специфіку, яка полягає в забезпеченні ним навчання дітей з усіх предметів гуманітарного, природничо-математичного та художньо-естетичного циклів, у здійсненні широкої урочної, позакласної і позашкільної виховної роботи. Професіограма вчителя початкових класів відбиває значний обсяг інтегративних складових його педагогічної діяльності, що поєднує функції

учителів-предметників і класного керівника і, отже, ставить настійну вимогу формування в нього сукупності педагогічних умінь комплексного характеру. Саме від сформованості комплексних педагогічних умінь у першого вчителя, який покликаний впродовж чотирьох років здійснювати пізнавальну і виховну суб'єкт-суб'єктну взаємодію з молодшими школярами, їх батьками, колегами, громадськістю, залежить фізичне і духовне здоров'я дитини, формування особистості, здатної до співпраці, гармонійно-позитивного ставлення до соціуму, самовираження і творчості.

Оскільки педагогічні вміння визначають професійно-педагогічну підготовку вчителя, то їх дослідження здійснюється на її тлі в таких основних аспектах: теоретичному (О. Абдуліна, В. Белозерцев, А. Бойко, О. Мороз, Л. Нечепоренко, І. Прокопенко, О. Савченко та ін.); педагогічної майстерності (Є. Барбіна, І. Зязюн, Н. Кузьміна та ін.); педагогічних умов (Н. Калашник, В. Лозова, В. Євдокимов, А. Підласий та ін.); індивідуалізації (О. Пехота, А. Ткаченко та ін.); творчості (Л. Акімова, В. Кан-Калик, Н. Кичук, Г. Троцько та ін.); історичної ретроспективи (Н. Дем'яненко, С. Золотухіна, О. Лавріненкота ін.).

Поняття «педагогічне вміння» означає володіння педагогом гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють учителю успішно виконувати освітні функції в умовах, що змінюються. Сутність педагогічного вміння полягає в оволодінні теоретичними і практичними діями в їх єдності, спрямованими на успішне виконання професійної діяльності. Беручи до уваги багатофункціональність діяльності вчителя початкових класів, слід вважати, що вся повнота і багатогранність структури педагогічного вміння виявляється через внутрішні (психологічні) і зовнішні (педагогічні) складові. Комплексні педагогічні вміння передбачають володіння сукупністю вмінь, що складають окреме структурне взаємопов'язане і взаємозумовлене, відносно закінчене цілісне утворення, спрямоване на розв'язання комплексу навчально-виховних завдань. Сутність комплексних педагогічних умінь полягає в оволодінні найбільш узагальненими, визначальними вміннями, що забезпечує їх широкий «перенос» на всю багатофункціональність діяльності вчителя початкових класів [2, с. 26-27]. Комплексні педагогічні вміння являють собою володіння ієрархічно взаємопов'язаною сукупністю вмінь, що за структурою поділяються на блоки, класи, роди, види і забезпечують педагогічно доцільну взаємодію вчителя з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу.

Основними структуроутворюючими компонентами, що складають сукупність педагогічних умінь учителя загальноосвітньої школи І ступеня, є вміння, які співвідносяться з основними напрямками і функціями діяльності вчителя: навчальні й виховні (найбільші за обсягом: включають володіння вміннями навчальної і виховної суб'єкт-суб'єктної взаємодії з усіх предметів гуманітарного і природничо-математичного циклів, а також з урочної, позакласної та позашкільної виховної діяльності); співробітництва з батьками учнів; співтворчості з колегами (вчителями початкових, середніх і старших класів та ін.), педагогічно доцільних відносин з адміністрацією та взаємодії з

громадськістю [2, с. 27-28]. Оскільки це комплексні вміння, то вони стосуються всіх напрямів педагогічної діяльності вчителя.

Педагогічні умови формування комплексних педагогічних умінь сукупністю сприятливих, педагогічно доцільних зовнішніх і внутрішніх факторів, обставин, чинників, що забезпечують ефективність процесу формування комплексних педагогічних умінь студентів у системі багаторівневої університетської освіти. Задля ефективного формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкової школи О. Остряньська визначає такі умови формування комплексних педагогічних умінь: усвідомлення студентами поняття, сутності, структури і видів педагогічних умінь учителя початкових класів (зовнішня, пізнавальна, загальна умова); організація процесу і розроблення засобів особистісно орієнтованого формування комплексних педагогічних умінь (зовнішня, процесуально-організаційна, загальна умова); забезпечення педагогічно доцільної відповідності теоретичної і практичної підготовки майбутнього вчителя в процесі формування комплексних педагогічних умінь (зовнішня, змістова, загальна умова). Крім загальних зовнішніх нею обґрунтовано внутрішні умови (мотиваційні, перцептивні, креативні) і з'ясовано основні чинники самоактивізації студентів у процесі формування комплексних педагогічних умінь [1, с. 115]. Дотримання педагогічних умов забезпечує ґрунтовне засвоєння студентами психолого-педагогічних знань, усвідомленість доцільності професійних дій, здатність майбутніх учителів творчо застосовувати комплексні педагогічні вміння.

Література

1. Остряньська О. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів у процесі особистісно орієнтованого управління їх діяльністю на педагогічній практиці / О.Остряньська // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 90. – Серія «Педагогіка та психологія». – Чернівці, 2000. – С. 111–117.

2. Остряньська О. Сутність і структура комплексних педагогічних умінь учителя початкових класів / О.Остряньська // Постметодика. – 2000. – № 6 (32). – С. 25–28.

УДК 159.923.62

ЯКОВИЦЬКА Л.С.
Національний авіаційний університет

АКТИВНО-ПОЗИТИВНЕ СТАВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА ДО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ЧИННИК ЙОГО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Феномен самореалізації, притаманний людині в різних сферах життєдіяльності, має свою специфіку та характерні особливості. Самореалізація фахівця обумовлена не лише його особистісними властивостями і виробничими ситуаціями, в яких він опиняється за родом діяльності, а й професійно-особистісною позицією, яка є підґрунтям для розробки професійних стратегій та дій.

Викладач розглядається нами як діяльний суб'єкт, реальна особа, носій певних інтересів, ціннісних орієнтирів, власних прагнень і потреб.

Психологічний аналіз вищих форм професіоналізму доводить, що у різних видах діяльності для натхненної продуктивної праці необхідні характеристики фахівця як суб'єкта діяльності не лише у вдосконаленні виробничого процесу або для творчого розвитку ідей, а й для «максимальної самореалізації своїх можливостей в науково-технічній діяльності».

Вивчення типологічних проявів поведінки особистості дозволяє встановити інтегральні характеристики самореалізації особистості викладача, в яких різні якості і компоненти психологічної структури виступають в єдності. Мова йде про такий інтегральний чинник самореалізації, як активно-позитивне ставлення викладача до науково-технічної діяльності. В якості його критеріїв ми використали рівень розвитку таких підструктур особистості, як:

1) особистісно-вольова, до якої відносяться професійна трудова активність, самоконтроль, ініціативність, самостійність, виконавчість, відповідальність у праці, дисциплінованість; автономність поведінки або самостійне функціонування, у тому числі самокерування;

2) інтелектуальна, що включає пізнавальну активність та продуктивну мисленнєву діяльність;

3) операційно-технічна, що охоплює формування та застосування знань, навичок і вмінь, а також якість, складність і проблемність виконуваних науково-педагогічних завдань.;

4) потребово - мотиваційна (інтереси, схильності, потреби, мотиви)

5) комунікативно-педагогічна, яка включає викладацькі знання й компетенції: вміння викладати, доносити знання цікавим й зрозумілим чином, спілкуватись із студентами й налагоджувати педагогічне середовище тощо.

Стосовно активно-позитивного ставлення до науково-технічної та викладацької діяльності вчених-викладачів можна розділити на 5 типів.

Перший тип - творчий. Викладач відрізняється високою активністю, самостійністю, ретельністю в роботі; у постійному контролі і примусі не має потреби; активно прагне підвищити рівень своїх знань і вдосконалювати майстерність в галузі науково-дослідної й педагогічної діяльності; виявляє високу цікавість до науки й нових психолого-педагогічних методів та методик; вирішує наукові фахові та педагогічні задачі, як правило, на високому рівні, часто виявляючи при цьому креативність та винахідливість; прагне відійти від заданого шаблону і знайти оригінальне рішення науково-технічної та педагогічної задачі, що нерідко йому вдається; здатний самостійно й суттєво перебудувувати їх та створювати нові ідеї та прийоми.

Другий тип - виконавчо-творчий. Викладач сумлінний у праці, у ряді випадків виявляє ініціативу, прагне підвищити рівень своїх знань і умінь, цікавиться своєю науковою й науково-педагогічною галуззю, дисциплінований; ефективно виконує завдання; раніше засвоєні знання і навички краще застосовує в умовах, аналогічних минулому досвідові; вносить часткові зміни в зразок, варіанти в задану програму діяльності, не пропонуючи при цьому принципово нових, оригінальних ідей.

Третій тип - виконавчий. Викладач недостатньо ініціативний, хоча і сумлінний у праці; не починає самостійних дій, поки не одержить відповідних

вказівок; виконує трудові завдання старанно, але в роботі керується правилом "від" і "до"; прагне підвищити свої знання і трудові уміння; дисциплінований; розумова діяльність носить головним чином стандартний характер (точне копіювання заданих схем, правил і т.п.); здатний здійснювати професійні прийоми та знання переважно за раніше засвоєним шаблоном.

Четвертий тип - пасивний. Викладач у цілому справляється з професійними завданнями, але ставиться до них байдуже, не виявляючи старання, постійно має потребу в підштовхуванні; до підвищення рівня знань й професійної майстерності не прагне; в ряді випадків виконує завдання не сумлінно.

П'ятий тип - негативний. Людина працює погано і не прагне підвищити рівень своїх знань, удосконалити майстерність; до всього байдужа, нерідко виявляє негативізм; часто не виконує професійні завдання; нерідко порушує виконавську дисципліну, має потребу в постійному контролі; на соціально-психологічний клімат колективу впливає негативно.

На підставі розробленої типології особистості ми створили авторську методику «Лист експертної оцінки викладача», яка дозволила нам здійснити статистичні вимірювання розподілу досліджуваних викладачів по проявах зазначених психологічних показників самореалізації у ставленні до науково-технічної й педагогічної діяльності. Згідно з результатами дослідження, отриманий такий розподіл викладачів у відповідності до типології: творчий тип – 12,4%, виконавчо-творчий – 29,5% , виконавчий – 23,1%, пасивний – 23,3 % , негативний – 11, 7%. Звертає увагу тенденція до домінування у загальній виборці конструктивних типів викладачів – виконавчо-творчого, творчого та виконавчого, які разом складають 65%, та порівняно невеликої долі неконструктивних – пасивного та негативного, – яких в цілому майже у два рази менше - 35%. Високий кореляційний зв'язок методики з результатами отриманими за SIS ($r=0,91$) підтверджує її достовірність.

РОЗДІЛ 2
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 378:37.091.12.011.3

БАБ'ЮК О. В.

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, м. Тернопіль

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Попри увагу сучасних дослідників до проблеми навчання професійно орієнтованого монологу іноземною мовою, не розробленою у вітчизняній науці є методика формування професійно орієнтованої англomовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму. Важливим кроком у розробці відповідної методики є відбір навчального матеріалу, оскільки його характер значною мірою визначатиме специфіку вправ, етапність та прийоми роботи.

Одиницями відбору вважаємо лексичні одиниці, якими потрібно оволодіти для ефективної реалізації монологу англійською мовою, а також мовленнєвий навчальний матеріал, опрацювання якого сприятиме формуванню вмінь монологічного мовлення. Ураховуючи специфіку навчання та подальшої професійної діяльності майбутніх фахівців сфери туризму, до мовленнєвого матеріалу відносимо аудіовізуальний, аудіо та друкований матеріал, який слугуватиме джерелом інформації, мовленнєвих моделей, лексичного матеріалу та взірцем реалізації монологічного мовлення для студентів.

Обґрунтуємо критерії відбору мовленнєвого матеріалу.

Одним із найважливіших вважаємо критерій *автентичності*, що передбачає використання текстів, які носії мови продукують не для потреб навчальної ситуації. Такі тексти слугують чудовим взірцем монологічного мовлення та джерелом інформації, мовленнєвих моделей. З іншого боку, для студентів, рівень володіння англійською мовою яких є зазвичай нижче В 2, такі тексти можуть бути доволі складними для сприйняття. Відповідно, як і інші науковці, вважаємо доцільним використовувати умовно-автентичні тексти, серед яких виділяють адаптовані носіями автентичні чи створені ними тексти для навчальних цілей [2, с. 80].

Критерій *тематичності* передбачає відбір текстів з урахуванням тематики, передбаченої програмою. Проаналізувавши програми чотирьох вітчизняних закладів вищої освіти ми встановили, що відбір текстів повинен здійснюватись в межах таких тематичних блоків: туристична галузь; туристичні принади, туроператори, мотиви, туристичні агенції, транспорт, проживання, маркетинг та реклама в туристичній сфері.

Критерій *професійної інформативності та практичної цінності* передбачає відбір текстів, у яких представлена інформація відповідає сучасному стану справ у туристичній галузі, сприяє не лише розширенню мовних, але й предметних знань студентів, є професійно значимою для майбутніх фахівців, може бути використана в подальшій професійній діяльності, сприяє реалізації міжпредметних зв'язків.

Критерій *ситуативності* зумовлює необхідність відбору текстів, які демонструють мовленнєву (та немовленнєву) поведінку фахівців у різних ситуаціях спілкування, і стимулюють навчальну мовленнєву активність студентів, створюючи ситуації для спілкування та висловлювання власних суджень чи презентації певної інформації.

Критерій *доступності та посиленості* передбачає відповідність тексту рівню англomовної комунікативної компетентності студентів і кореляцію із предметними знаннями студентів. При цьому бажано, щоб текст містив певні мовні та мовленнєві труднощі – у такому випадку студенти будуть розвивати власні навички та вміння.

Критерій *соціокультурної цінності* означає відбір навчального матеріалу, який містить цікаві та важливі для майбутніх фахівців туристичної галузі відомості про визначні місця, історію, події, пов'язані з певними туристичними місцями, ознайомлення з притаманними англomовній культурі формами спілкування, нормами мовленнєвої та немовленнєвої поведінки як носіїв англійської мови загалом, так і представників професії.

При відборі аудіотекстів важливим є також критерій *домінування відеоряду над аудіорядом* [3, с. 77], оскільки в такому випадку відеоряд, який домінує, сприятиме кращому розумінню інформації. Мовне, мовленнєве оформлення та змістове наповнення відеофонограми може бути дещо складнішим порівняно із фонограмою, що уможлиблюється готовністю студентів до сприйняття насамперед зорового компонента відеофонограми, впливом на різні органи (зоровий, яким сприймається загалом 80-90 % інформації, слуховий); залученням візуальних опор [1, с. 78].

Серед кількісних критеріїв для відеофонограм варто виділити *тривалість звучання та темп мовлення*. Враховуючи дані психології, згідно з якими сенсорна втома настає після 4-7 хвилин звучання [4, с. 187], що особливо актуально у випадку фонограми, яка не передбачає відеоряду і відповідно швидше викликає сенсорну втому [1, с. 78], вважаємо оптимальною тривалість аудіотекстів у цих межах, хоча допускаємо можливість дещо більшої тривалості звучання аудіотекстів. Щодо темпу мовлення, вважаємо оптимальним середній темп, який для англійської мови становить 140-150 слів за хвилину тощо.

Таким чином, ми визначили критерії відбору мовленнєвого матеріалу для навчання майбутніх фахівців сфери туризму монологу англійською мовою.

Література

1. Гупка-Макогін Н. І. Навчання майбутніх фахівців з міжнародної економіки професійно орієнтованого англomовного аудіювання у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2016. 286 с.

2. Жовтюк Н. П. Методика формування у майбутніх учителів лексичної компетентності у процесі навчання англійської мови після німецької: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2015. 317 с.

3. Новоградська-Морська Н. А. Навчання майбутніх маркетологів професійно орієнтованого аудіювання з використанням автентичних англомовних відеофономатеріалів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2014. 228 с.

4. Соболева Н. И. Обучение аудированию русской речи (1 сертификационный уровень) / Н. И. Соболева // Традиции и новации в профессиональной деятельности преподавателя русского языка как иностранного. М. : РУДН, 2002. С. 184–193.

УДК 372.218

БРЕЦКО І. І., ГАФИНЕЦЬ А. А.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ УМІНЬ УСНОГО СПІЛКУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Обов'язкове навчання дошкільників іноземної мови не передбачене програмами і Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні і належить до варіативної складової. Водночас, неухильно зростає кількість дошкільних навчальних закладів, у яких навчання дітей англійської мови проводиться за бажанням батьків. Зазвичай, це здійснюється за програмами, розрахованими на систематичне навчання дітей іноземної мови з першого чи другого класів або за авторськими програмами, що не завжди мають необхідне науково-методичне обґрунтування.

Дослідження науковців засвідчують, що опанування іноземної мови доцільно розпочинати в сенситивний період розвитку дитини (Л. С. Виготський, І. О. Зимня, О. О. Леонтьєв та ін.).

Одним з прихильників раннього навчання іноземної мови був К. Д. Ушинський [2], який припускав послідовне вивчення кількох іноземних мов у дошкільному віці, але з обов'язковою опорою на рідну мову. У своїх наукових працях із зазначеної проблеми відомий педагог радить дотримуватися відповідних етапів у вивченні іноземної мови, а її вивчення розпочинати лише тоді, коли дитина вже володіє рідною мовою, вивчення ж другої іноземної слід розпочинати тоді, коли діти набувають мовленнєвих навичок з першої іноземної.

Важливими в розробці проблеми дошкільного навчання іноземної мови стали вимоги до раннього навчання, сформульовані провідними спеціалістами відповідної галузі наприкінці ХХ століття. У зазначених вимогах йдеться про те, що навчати мови необхідно як засобу спілкування: комунікативна спрямованість навчального процесу передбачає засвоєння мовного матеріалу паралельно з формуванням механізмів спілкування. Мова має бути для дошкільника образом, відображенням соціально-культурних реалій. При цьому необхідно розвивати самостійність дитини у виборі мовного матеріалу і його мовленнєвого оформлення в процесі оволодіння мовою; потрібно забезпечувати сприятливий психологічний клімат на заняттях; мотивацію до навчання слід розвивати від ігрової до пізнавальної; необхідно сприяти розвиткові

особистості дитини; треба пам'ятати, що мова є відображенням культури відповідної країни, її народу [1].

Аналіз наукових досліджень з проблеми навчання дошкільників англійської мови дає підстави констатувати, що їх автори пропонують як інтуїтивне, так і свідоме засвоєння іншомовного матеріалу. Воно відбувається на основі широкого використання наочності і гри, як провідного виду діяльності. Отже, сучасна методика навчання дітей дошкільного віку характеризується особливою складністю питань її розвитку, центральне місце серед яких, на нашу думку, посідає проблема формування вмінь усного іншомовного спілкування. Таким чином, закономірною вбачається необхідність проаналізувати чинні авторські програми й посібники з навчання дошкільників англійської мови з метою визначення ролі та місця усних англійських мовних спілкування та методів їх формування.

Література

1. Будак С. В. Специфіка і стан навчання іноземної мови дітей в дошкільних навчальних закладах / С.В.Будак // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського : Зб. наук. пр. – Одеса, 2003. – Вип. 3-4. – С. 162-170.

2. Ушинский К. Д. Сочинения : В 6 т. / Сост. С. Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1990. – Т.5. – 528с.

УДК 378.147

БРЕЦКО І. І., ТИВОДОР Е. З., ЧЕПАК А. В.
Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Письмо – це один з найскладніших видів людської мовленнєвої діяльності. У рамках взаємозалежного навчання видів мовленнєвої діяльності воно виконує три основні функції: є засобом фіксації досягнень студентів у всіх аспектах навчання, служить джерелом інформації при навчанні читання й виступає як самостійне вміння створення письмових висловлювань. У цій роботі, досліджуючи писемне мовлення як промовленнєву діяльність, ми маємо на увазі саме останню його функцію.

Проблема формування вмінь писемного мовлення здавна привертала увагу як вітчизняних [1], так і зарубіжних дослідників [2; 3], які розробляли різні підходи до розв'язання цієї проблеми. Результати цих досліджень складають необхідне теоретичне дидактико-методичне підґрунтя для організації інтерактивного навчання писемного мовлення.

Під інтерактивним навчанням писемного мовлення ми розуміємо організацію спільної групової та самостійної навчальної діяльності студентів, спрямованої на розвиток вмінь писемного мовлення при виконанні різних соціальних ролей (автора, читача-редактора, студента, викладача). Таке навчання означає, що студент у процесі самостійного поетапного написання творчої роботи (від розробки напрямків розкриття теми до написання кінцевого

варіанту тексту) навчається від викладача, інших студентів групи і розширює свій мовленнєвий досвід, читаючи, аналізуючи та корегуючи як власні, так і чужі тексти.

При інтерактивному навчанні змінюється взаємодія педагога й студентів: активність педагога поступається місцем активності студентів, а завданням педагога стає створення умов для прояву їх ініціативи. Педагог відмовляється від ролі своєрідного фільтра, що пропускає через себе навчальну інформацію, і виконує функцію координатора, радника, партнера в роботі студентів, спонукає їх до самостійного пошуку. Студент стає повноправним учасником навчального процесу, його досвід слугує основним джерелом пізнання.

Інтерактивне навчання надає можливості посилити індивідуалізацію навчання. Особлива значимість індивідуалізації виявляється в тому, що навчання іноземної мови вимагає індивідуального підходу. Мається на увазі те, що при навчанні мові індивідуальним є не тільки процес оволодіння, але й сам об'єкт засвоєння – мова людини як продукт і як процес.

Отже, завданням організації інтерактивного навчання є створення умов для того, щоб зберігати і розвивати індивідуальний стиль мовлення кожного студента і формувати індивідуальність майбутнього вчителя, індивідуально підходити до кожного студента і кожної письмової роботи.

Література

1. Андрійко І.А. Зарубіжні методичні концепції навчання іноземного писемного мовлення та їх застосування в українському ВНЗ / І.А.Андрійко // Іноземні мови. - 2001. - №3. - С. 22 - 25.
2. Борзова Е.В. Парная и групповая работа на уроках иностранного языка в старших классах / Е.В.Борзова // Язык. Речь. Коммуникация. – 2000. – Вып. 4. – С. 4 - 15.
3. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности / И.А.Зимняя. – М. : МПСИ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. – 429 с.
4. Harmer J. How to teach English. – Longman: Addison Wesley Longman limited, 1998. – 198 p.

УДК 371.315

БРЕЦКО І. І., ТОКАР Л. О.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Мова і культура настільки взаємопов'язані поняття, що існування одного з них виявляється неможливим без існування іншого. Взаємопроникнення мови і культури в сучасних науках не викликає ніяких заперечень [1]. Мова – носій, сховище, дзеркало культури. У ній відображається не лише реальний світ, що оточує людину, але й суспільна свідомість народу, його менталітет, національний характер, система цінностей, світовідчуття, світогляд. Мова – “скарбниця і засіб передачі позамовного колективного досвіду”, засіб відтворення оточуючої нас дійсності. Це знаряддя, інструмент культури, інструмент пояснення і вираження культури певної соціальної спільноти, своєрідний місточок між поколіннями пращурів та нащадків [3].

Все вищевказане свідчить, що мова не може існувати поза культурою і суспільством. Вивчення мови без вивчення культури – безперспективна справа, адже воно (вивчення) перетворюється на рутинний процес оволодіння мертвою мовою: оволодіння прагматичними формами і лексикою [2]. Оскільки мова знаходиться в тісному взаємозв'язку з культурою країни, де нею спілкуються, розуміння цієї культури є важливим чинником досягнення розуміння самої мови, і, відповідно, оволодіння даною мовою є засобом і підґрунтям оволодіння культурою [3].

Проблема оволодіння специфічними елементами іншомовної культури у процесі навчання іноземної мови розглядається багатьма дослідниками [3]. У роботах даних вчених зазначається, що в основі навчання таких особливостей повинно лежати навчання іноземної мови як в цілому, так і якомусь окремому виду мовленнєвої діяльності. Так, оволодіння учнями специфічними елементами іншомовної культури в процесі навчання іноземної мови розцінюється нами як набуття певних мовленнєво і немовленнєво виражених знань, умінь та навичок.

Для формування соціокультурної компетенції уточнення переліку загально-культурних понять є безперечним, адже без знання спільних для представників різних народів і культур понять неможливо визначити специфічні, відмінні від усіх інших поняття. Отже загально-культурну компетенцію ми розуміємо як здатність людини враховувати у процесі спілкування набутий за життя досвід у загальнолюдських надбаннях цивілізації як результату розвитку людства і світової культури [4], та вміння коректно користуватися цим досвідом (сукупністю понять), яке характеризує її (людину) як культурну/ цивілізовану особистість. Інакше кажучи, загально-культурна компетенція – це основа/фундамент, на якому будуються інші складники соціокультурної компетенції, зокрема лінгвокраїнознавча компетенція.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник / Ф.С.Бацевич. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
2. Воробйова І.А. Формування соціокультурної компетенції учнів старшої школи засобами іноземної мови : Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2003. – 194 с.
3. Кузьменко Ю.В. Зміст англomовної соціокультурної компетенції учнів основної школи / Ю.В.Кузьменко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. - К. : Видавничий центр КНЛУ, 2002. – Вип. 5. – С. 255-265.
4. Byram M., Zarate G. Sociocultural and Intercultural Dimension of Language Learning and Teaching. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1997. – 119 p.

ВЗАЄМОДІЯ КОМПОНЕНТІВ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Формування майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, що включає не лише перелік навчальних предметів, а й професійні навички й уміння, що формуються у процесі оволодіння предметом, а також засобами активної позиції студента в соціальному, політичному і культурному житті педагогічного закладу [1, с. 63-66]. Усе це в комплексі формує і розвиває особистість майбутнього педагога, його здатність до саморозвитку і самовдосконалення, що дасть можливість забезпечувати йому ефективне функціонування як суб'єкта-професіонала сфери «людина-людина» [2, с.25-39].

Для того, щоб навчально-виховний процес у стінах педагогічного закладу здійснювався успішно та всебічно розвивав студентів, потрібно забезпечити ряд умов, а саме:

1. Організаційно-управлінські (навчальний план, семестрові графіки, складання розкладу, вироблення критеріїв визначення рівня компетентності, матеріально-технічне оснащення навчального процесу).

2. Навчально-методичні (відбір змісту занять, інтеграція різних курсів, виділення провідних ідей).

3. Технологічні (контрольно-оцінні, організація активних форм навчання, визначення груп умінь, що входять до компетентності, використання інноваційних технологій).

4. Психолого-педагогічні (здійснення діагностики розвитку студентів, система стимулювання мотивації навчання, визначення критеріїв компетентності, оцінний для рефлексії етап кожного заняття, включення студентів в управління) [2, с.93-99].

Саме ці умови дозволять сформувати фахівця високого рівня та забезпечити його теоретичними знаннями, розвинути практичні уміння та навички, сформувати особистісні властивості та професійні здібності, що будуть спрямовані на успішну реалізацію педагогічної діяльності. [3, с. 23-30] Так, у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя, фахівця з іноземної мови, ми виділяємо наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістовий, операційно-діяльнісний, особистісний та рефлексивний. Сутність мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови полягає у визначенні цілей, соціальних установок, ціннісних орієнтацій, інтересів, потреб, нахилів, мотивів, що спонукають до професійної педагогічної діяльності та визначають професійну спрямованість особистості. Змістовий компонент містить такі елементи компетентності, як: обізнаність, оволодіння загальнонауковими та професійними знаннями і досвідом, педагогічне мислення, норми педагогічної професії, соціальні функції сучасного педагога [4, с.195-197].

Оснoву операційно-діяльнoгo кoмпoнeнтa мaють склaдaти профeсійнo-пeдaгoгічні уміння вчитeля, oвoлoдіння пeдaгoгічними тeхнoлoгіями тa пeдaгoгічним мeнeджмeнтoм. Oсoбистісний кoмпoнeнт профeсійнoї кoмпeтeнтнoсті мaйбyтньoгo вчитeля іноземнoї мoви пoв'язаний з oсoбистісними тa профeсійнo-знaчущими якoстями, здібнoстями oсoбистoсті, щo впливaють нa рeзyльтaт йoгo діяльнoсті тa визнaчaють індивідуальний стил ь пeдaгoгa. Рeфлeксивний кoмпoнeнт рeалізуєтьсa в умінні свідoмo кoнтрoлювaти рeзyльтaти свoєї діяльнoсті і рівeнь влaснoгo рoзвиткy, oсoбистісних дoсягнeнь фaхівця [2, с.100-107].

Літeрaтyрa

1. Дeнісoвa С. П. Кoмпoнeнти фoрмyвaння профeсійнoї кoмпeтeнтнoсті мaйбyтньoгo вчитeля пoчaткoвoї шкoли в умoвaх пeдaгoгічнoгo кoлeджy / С. П. Дeнісoвa // Вісник Чeрнігівськoгo нaціoнaльнoгo пeдaгoгічнoгo унівeрситeтy. Сeр. : Пeдaгoгічні нaукy. - 2014. - Вип. 115. - С. 63-66.
2. Дyднeвa Ю.Е. Кoмпeтeнтність кeрівникa як oснoвa фoрмyвaння йoгo іміджy / Ю.Е. Дyднeвa. – Хaрків, 2013. - С. 133.
3. Лyнячeк В.Е. Тeорeтичнo-мeтoдoлoгічні зaсaди профeсійнoї підгoтoвки кeрівних кaдрів в умoвaх мaгістрaтyри дo yпрaвління якістю oсвітy: aвтoрeф. дис. дoктoрa пeд. нaук / В.Е. Лyнячeк. – Хaрків, 2012. – 40 с.
4. Oсипoвa Т. Ю. Пeдaгoгічні умoви фoрмyвaння профeсійнo oріeнтoвaнoї oсoбистoсті мaйбyтньoгo вчитeля тa їх вzaeмoдія / Т.Ю. Oсипoвa // Нaукa і oсвітa. – 2004. – № 6-7. – С. 195 – 197.

УДК 378:373.3.091.12.011.3–051]:004(410) (043.5)

ГАРАПКО В.І., МІШКО М. В.
Мукачівський державний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ УКРАЇНИ

Питанню профeсійнoї підгoтoвки вчитeлів іноземних мoв y ВНЗ Укpaїни присв'ячeні рoбoти бaгaтьoх вітчизняних дoсліdників: В.В. Бaркaсі (фoрмyвaння профeсійнoї кoмпeтeнтнoсті), О.Б. Бігич (визнaчeння прoвідних тeндeнцій сyчacнoї профeсійнoї підгoтoвки вчитeля іноземнoї мoви), Н.Ф. Бoрискo (вивчeння тeорeтичних oснoв пoкрaщeння мoвнoї міжкyльтyрнoї підгoтoвки вчитeля іноземних мoв), С.Ю. Нікoлaєвoї (рoзрoбкa зaгaльних квaліфікaційних вимoги дo тeорeтичнoї тa прaктичнoї підгoтoвки фaхівців іншoмoвнoї oсвітy), С.В. Хмeлькoвськoї (рoзвитoк твoрчoгo пoтeнціaлy мaйбyтніх yчитeлів іноземних мoв) тoщo. Нeдoстaтньo дoсліdжeним питaнням зaлишaєтьсa впрoвaджeння рeфoрм y зaгaльнo-пeдaгoгічнy підгoтoвкy мaйбyтніх yчитeлів іноземнoї мoви y вищих нaвчaльних зaклaдaх Укpaїни. Мeтoю нaшoї стaтті є висвітлeння сyчacнoгo стaнy профeсійнoї підгoтoвки вчитeлів іноземних мoв y ВНЗ Укpaїни. Стрaтeгічні цілі рeфoрмyвaння систeми oсвітy вчитeля іноземних мoв лишe чaсткoвo відoбрaжaютьсa в нoрмaтивнo-прaвoвoмy пoлі Укpaїни, зoкрeмa, Укaзі Прeзидeнтa Укpaїни «Прo нaціoнaльнy стрaтeгію рoзвиткy oсвітy в Укpaїні нa пeріoд дo 2021 рoкy» (2013 р.); Зaкoні Укpaїни «Прo вищу oсвітy», Цільoвій кoмплeксній прoгрaмі «Вчитeль» [1] тa ін. У бaгaтьoх крaїнaх

світу система професійної підготовки вчителів іноземних мов суттєво відрізняється. Проте, бажання уніфікувати набуте задля досягнення спільної мети – забезпечення доступу до якісної освіти всіх бажаючих – веде до реформування систем освіти та підготовки педагогів зокрема. Проведені у різних країнах і системах освіти дослідження свідчать про те, що в рамках шкільного навчання учителі мають найбільший вплив з точки зору успішності учнів і якості отриманих ними знань, особливо це стосується учнів з неблагополучних сімей [5].

Система підготовки вчителів іноземних мов в Україні функціонує понад півстоліття. До початку 1930-х рр. в Українській РСР взагалі не існувало навчальних закладів, які здійснювали підготовку вчителів іноземних мов для школи. Перші такі навчальні заклади, зокрема, Київський і Харківський інститути лінгвістичної освіти, були організовані на початку 1930-х рр. [4, с.19-21]. У 1937 р. для розширення і поліпшення підготовки вчителів іноземних мов при Київському й Одеському університетах були організовані річні факультети, а також запроваджені спеціальні семінари для додаткового факультативного вивчення іноземних мов студентами IV-V курсів університетів і III-IV курсів педагогічних інститутів. Особам, які закінчили семінари, надавалося право викладати іноземну мову у V-VII класах середньої школи [3, с.13-14]. Цей досвід ми розглядаємо як зародження практичної підготовки вчителів іноземної мови. Для підготовки вчителів іноземної мови у перші повоєнні роки були створені інститути іноземних мов у містах Києві і Дніпропетровську, відкриті факультети іноземних мов ще в семи інститутах. Проте вони не змогли задовольнити зростаючу потребу школи у фахівців цього профілю [4, с.128].

Як бачимо, історія педагогічних спеціальностей неоднозначною. Проте, незважаючи на всі труднощі й недоліки, підготовка вчителів іноземної мови в Україні не лише не припиняється, а й розширюється. У зв'язку з підвищеним попитом на висококваліфікованих учителів іноземної мови, який виник із часу здобуття Україною незалежності, у багатьох педагогічних вищих навчальних закладах були розширені факультети іноземних мов, була відновлена або розпочата підготовка майбутніх учителів іноземної мови.

Система підготовки вчителів іноземної мови передбачає здобуття студентами теоретичних спеціалізованих знань, формування необхідних практичних умінь і навичок.

До її змісту входять:

1) фундаментальні навчальні дисципліни спеціальності (вступ до мовознавства, загальне мовознавство, латинська мова, історія мови, зарубіжна література);

2) навчальні дисципліни фахового спрямування (практика усного та писемного мовлення, практична і теоретична граматики, практична і теоретична фонетика, лексикологія, країнознавство тощо);

3) навчальні дисципліни з методики викладання іноземної мови (методика викладання іноземної мови, методика позакласної роботи з іноземної мови тощо) [3, с.82-84].

Фахові дисципліни засвоюються впродовж усього терміну навчання з дотриманням принципу структурно-логічної послідовності. Близько 70 % усього часу, відведеного на фахову підготовку, припадає на її мовну складову. Мовна підготовка реалізується на всіх курсах і готує студентів до діяльності в професійно-трудовай і соціально-культурній сферах, що є основними в спілкуванні вчителя іноземної мови. Здійснюється вона шляхом реалізації комунікативного, виховного, загальноосвітнього, розвиваючого і лінгвометодичного аспектів, які забезпечують досягнення комплексної мети навчання у процесі практичного оволодіння іноземною мовою [3, с.84-88].

Література

1. Деркач С. Особливості навчальних програм для підготовки майбутніх учителів англійської мови у ВНЗ Польщі та України / Світлана Деркач // 2014. – С. 37–42 .
2. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. - №3. – 2001. – С. 13–16.
3. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Советская педагогика. – 1990. – С. 82–88.
4. Тезікова С. В. Стандарт вищої освіти : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти, іноземна мова», напряму підготовки 6.020303 «Філологія (мова і література із зазначенням мови)» / С.В. Тезікова. – К. : МОН України, 2009. – 154 с.

УДК 378.14

ГРИЦЬКО В. В.

Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Нині основною тенденцією розвитку професійної освіти є реалізація компетентісного підходу. Так, у Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років одним із пріоритетних завдань системи української освіти є підготовка кадрів вищої кваліфікації з урахуванням завдань соціально-економічного розвитку країни та потреб ринку праці [1]. Це зумовлює зростання ролі закладів професійної освіти різних рівнів акредитації у підготовці конкурентоздатних, компетентних фахівців, готових до постійного професійного зростання та професійної мобільності, а це, водночас, передбачає модернізацію методології професійного навчання та зміну освітньої парадигми. Компетентісний підхід як нова освітня парадигма визначає методологію проектування й організації освітнього процесу на всіх ступенях отримання освіти [2, с. 384], зокрема і початкової школи, щовисуває особливі вимоги до рівня підготовки вчителя початкових класів.

Тенденції розвитку освіти вимагають принципових змін у всій освітній системі та, передусім, у змісті та організації освітнього процесу. Суть модернізації змісту освіти полягає у зміні умов навчання, створення атмосфери пошуку, щоб випускники не лише володіли широким світоглядом, а й уміли

самостійно приймати рішення в новій ситуації, проводити аналіз освітніх технологій і давати їм адекватну оцінку з позицій сучасних завдань освіти.

Однак, як показує практика, підготовка майбутніх учителів початкових класів ще далека від досконалості, а тому потребує перегляду змісту, форм і методів навчання. Для ефективного навчання потрібні ефективні технології, які забезпечують особистісно зорієнтований і проблемно-дослідницький характер навчання, розвиток у студентів дослідницьких умінь, здатності до моделювання, прогнозування та проектування освітнього процесу на основі компетентнісного підходу [3, с. 67]. Компетентнісний підхід, на думку Н. Бахмат, передбачає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які визначають потенціал, здібності майбутніх учителів початкових класів до здійснення професійної діяльності та стійкої життєдіяльності в умовах багатофакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційного і комунікаційно насиченого простору [4, с. 19].

Повноцінна реалізація компетентнісного підходу в підготовці вчителів початкових класів вимагає врахування специфіки їхньої професійної діяльності, і, передусім, її багатопредметності. Важливою особливістю роботи учителів початкових класів є і те, що вони вирішують не лише завдання навчити молодших школярів різних предметів, а й завдання їхнього особистісного розвитку, формування навчальної діяльності як провідної в молодшому шкільному віці (вміння вчитися, універсальних навчальних дій) засобами різного предметного змісту. Цим визначається необхідність забезпечення в професійній підготовці не лише полі дисциплінарної підготовки студентів на досить високому науковому рівні, а й полі методичної підготовки та посилення її інтегративності [5, с. 377].

Для розуміння сутності компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів початкових класів важливо розмежувати особистісне знання і розуміння та вербалізовану, об'єктивну, «безособистісну» інформацію [3, с. 24]. Особистісне знання та розуміння передбачає не лише використання засвоєного, прочитаного як певної цінності, а й знання та розуміння в сенсі використання засвоєного у власному житті. Компетентнісний підхід протистоїть не знанню, а поширеною ілюзії, що запам'ятовано, вивчене і є знання. Відтак, компетентнісний підхід акцентує увагу на *результаті освіти*. Водночас якістю результату розглядається не сукупність засвоєної інформації, а здатність майбутніх учителів початкових класів діяти в різних проблемних ситуаціях. Це підхід, у межах якого результати освіти визнаються значущими поза системою освіти.

У сучасних умовах, коли компетентнісний підхід став уже основною характеристикою професійних стандартів підготовки майбутніх учителів початкових класів, важливо визначити можливості кожної дисципліни в його реалізації та конкретні способи формування у студентів різних компетенцій. Для цього необхідно вирішити кілька значущих наукових і практичних питань:

1) створити модель випускника, тобто комплексний інтегральний образ кінцевого результату освіти з урахуванням особливостей його майбутньої професійної діяльності;

2) з урахуванням мета дисциплінарності компетенцій визначити роль різних дисциплін у формуванні кожної компетенції;

3) після визначення набору компетенцій, які повинні формуватися в межах кожної дисципліни, виконати декомпозицію компетенцій, тобто виокремити їхні компоненти і на цій основі визначити цілі та завдання курсу;

4) розробити основні напрями і способи формування у студентів виокремлених компетенцій;

5) створити контрольні-вимірювальні матеріали і способи діагностики запланованих результатів навчання з дисципліни.

Література

1. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років. URL: <http://www.prof.univ.kiev.ua/prof/home/2010-12-22-00-05-45/2-events/571--2015-2025-.html>

2. Матвієнко О. В. Тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні в контексті інтеграції до світового педагогічного простору. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2015. Вип. 53. С. 381–392.

3. Крамаренко А. М. Гуманістично зорієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи: монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. 190 с.

4. Бахмат Н. В. Педагогічна підготовка вчителів початкових класів у наукових дослідженнях. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3. С. 18–24.

5. Сущенко Т. І. Деякі напрями концептуально-ціннісного оновлення освіти в умовах взаємозалежного й інтегрованого світу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2012. Вип. 26 (79). С. 376–383.

УДК 159.9865:47.016

ДМИТРИЮК Н. С.
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

МЕДІАЦІЯ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ШКОЛІ

У сучасному суспільстві медіація є однією із найпоширеніших форм врегулювання міжособистісних конфліктів. Як свідчить практика європейських країн, більшість процедур медіації завершуються успішно, і конфліктуючі сторони надалі не повертаються на шлях судового розв'язання спору [6, с.42]. Сьогодні особистість супроводжують ситуації, які потенційно можуть бути конфліктними. Володіючи навичками конструктивного вирішення конфліктів, можна пом'якшити або й взагалі ліквідувати його негативні наслідки.

У своїх працях вчені позитивно оцінюють застосування медіації у різних сферах суспільного життя та описують переваги її використання. Серед сучасних науковців І. Айтерсен, Г. Гурп, Х. Бесемер, Р. Фолджер, Дж. Фолджер, Р. Вальц, Б. Вегманн, Н. Грішина, Н. Гайдук, Н. Волкова, А. Гірник, А. Бобро, Р. Коваль, А. Горова, Р. Безпальча, Б. Леко, Г. Чуйко та ін. присвятили свої роботи проблемі виникнення та врегулювання конфліктів за

допомогою медіації. Питання педагогічних конфліктів висвітлені у роботах М. Пірен, В. Орлянського, П. Прибутько, Т. Яхно та багато ін.; на конфлікти між учнями звернули увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. Шестакова, А. Кашина, О. Громова, Н. Гришина, А. Анцупов, А. Шипилов.

Медіація є одним із методів мирного вирішення конфліктів та суперечок, що спрямований на узгодження позицій сторін при активній участі посередника (медіатора). Специфіка медіації полягає у тому, що для організації переговорного процесу залучається професійний фахівець – медіатор, який сприяє вирішенню конфліктних ситуацій неюридичними способами. Медіатор у процесі медіації організовує сам процес переговорів, підтримує його конструктивність і сприяє пошукові вигідних варіантів. Кінцеве ж рішення, яке б допомогло розв'язати конфлікт та відповідало потребам та інтересам кожного учасника, приймають самі конфліктуючі сторони [5, с. 70].

Перевагами медіації є економія часу, можливість впливати на результати, конфіденційність процедури, можливість збереження або відновлення взаємин між людьми, можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому, гарантія виконання рішення (у разі успішної медіації). Медіація може проводитися однією або декількома людьми. Медіація, що проводиться кількома людьми, доцільна, коли мова йде про складні конфлікти, у яких беруть участь більше двох сторін і необхідні тривалі медіаційні зустрічі [4].

Ефективність медіації можлива тільки тоді, коли обидві сторони свідомо вирішили позитивно врегулювати конфлікт. Добровільність введення медіації дозволяє вести переговори у стилі співробітництва, орієнтуватися на кінцевий результат у формі «виграш – виграш». Медіація зорієнтована на вироблення певної проміжної узгодженої форми, ніж на доведення останньої до вимог чинної юридичної норми [2, с.88].

Медіація – процедура, технологія, техніка вирішення суперечливих ситуацій, конфліктів з дотриманням таких принципів: добровільності (у прийнятті участі у медіації, виборі медіатора), конфіденційності (за згодою усіх учасників); опори на власні сили (учасники конфлікту беруть на себе відповідальність за вирішення суперечки, медіатор не приймає в цьому участі); рівноправності (кожна зі сторін конфлікту має однакові права та час для висловлення своєї точки зору, кожна думка має право бути почутою); готовності позитивно вирішити конфлікт (бажання помститися, довести свою «правильну» думку робить неможливим медіацію) [3].

Водночас сьогодні необхідним є впровадження медіації у шкільне середовище України. З метою навчання дітей ненасильницьким методам вирішення конфліктів, конструктивним взаємодіям можливе введення медіації у навчально-виховний процес школи через навчання соціальних педагогів, психологів, дітей та внесення змін у статут школи [1].

Важливим є створення системи вирішення шкільних конфліктів, яка передбачає організацію у школі служб порозуміння, розв'язання конфліктів. Такі служби створюються фахівцями психологічної служби школи та учнями середніх та старших класів. Соціальний педагог чи психолог та діти проходять спеціальне навчання, яке організовується інститутами післядипломної

педагогічної освіти або іншими організаціями, де є тренер-фасилітатор, який володіє знаннями із медіації або є практикуючим медіатором.

Зазвичай, медіація включає в себе проведення п'яти етапів:

- вступ – ознайомлення із учасниками та характером проблеми, оголошення принципів, правил та участі посередника, отримання згоди від учасників на участь у медіації (може бути усна чи письмова);

- розповіді сторін – кожен по-черзі висловлює своє бачення ситуації, яка призвела до конфлікту і своє ставлення до неї. Тут медіатор слідує за часом і дотриманням правил, використовує техніки активного слухання; висвітлення причин конфліктної ситуації, усіх учасників, прихованих мотивів, їх обговорення, відзначення спільного й відмінного, визначення ключових позицій для прийняття рішення;

- прийняття рішень – можливо, використовуючи мозковий штурм, озвучення сторонами своїх бачень для вирішення зазначених позицій; підписання угоди, в якій чітко прописано прийняті рішення, яким чином, коли і ким вони будуть втілені. Підписують усі учасники медіації. Використання такої процедури можливе у всіх сферах соціальної взаємодії [1].

Медіація як технологія відбувається за певними правилами: кожен говорить по-черзі, інші слухають, чекають свого часу на висловлення, не перебивають; не ображають один одного, не підвищують голос, не б'ються; кожна сторона зобов'язується дотримуватись принципу конфіденційності; учасники приймають позицію нейтральності медіатора і не вимагають прийняття рішення замість них, свідомо приймають відповідальність за свої рішення.

Правила доповнюються в залежності від ситуації конфлікту та бажання сторін, але вони не мають порушувати права будь-якого учасника і суперечити загальним нормам етики та моралі. Медіатор слідує за дотриманням принципів і правил, проведенням процедури та етапів.

Підсумовуючи викладене вище, приходимо до висновку, що медіація є альтернативний спосіб вирішення конфліктів, що орієнтований на розв'язання конкретних функцій, в тому числі й вирішення конфліктів у загальноосвітніх навчальних закладах. За умовами медіації сторони конфлікту на добровільних засадах беруть участь у переговорах і, за допомогою незалежної та кваліфікованої третьої сторони (медіатора), намагаються досягнути консенсусу та вирішити власний спір з урахуванням інтересів кожної з них. Відповідно основні ознаки медіації можна визначити таким чином: суть медіації полягає у регулярному проведенні переговорів між сторонами або розмов медіатора з кожною із сторін окремо; участь у медіації та укладення угоди за результатами цієї процедури здійснюються на добровільних засадах; незалежна третя сторона з відповідною кваліфікацією, знаннями та досвідом – медіатор, керує процесом переговорів та допомагає сторонам знайти взаємовигідне рішення; сторони самостійно приймають рішення щодо способу вирішення спору і медіатор не може нав'язувати їм свою позицію у справі. Медіація ефективна для відновлення стосунків між людьми, для яких добрі відносини в майбутньому є

життєво важливими. Успішна медіація має привести всіх учасників конфлікту до спільної перемоги [1; 2].

Література

1. Білик Н.М. Медіація однолітків як технологія вирішення конфліктів у загальноосвітній школі / Н. Білик // Педагогіка та психологія: збірник наукових праць / за заг. ред.: акад. І.Ф. Прокопенка, проф. С.Т.Золотухіної. Харків: Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2015. Вип. 49. 352 с. С. 3-12.

2. Латынов В. А. Конфликт: протекание, способы разрешения, поведение конфликтующих сторон. Обзор зарубежных исследований по психологии конфликта / В.А. Латынов // Иностранная психология: [Том 1]. – № 2. – 1993. – С. 87-92.

3. Мастенбрук У. Управление конфликтными ситуациями и развитие организации / Пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 256 с.

4. Русицька Т. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі / Т. Русицька. – К. : Генеза, 2006. – 216 с.

5. Школьная медиация : Официальный сайт Научно-методического Центра медиации и права [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mediacia.com/razrspor.htm>.

6. Orłowska Czy tylko mediacja między sprawcą a ofiarą // «Mediator» – nr. 20, 1/2202. – s. 42.

УДК 159.964.1

ДУЖАР М. В., ЩЕРБАН Т. Д.
Мукачівський державний університет,

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЮНАКІВ

Суспільство сьогодні зацікавлено у підготовці кваліфікованих спеціалістів. Отже, мета сучасної вищої освіти повинна бути спрямована на розвиток тих здібностей, які сприятимуть професійному становленню майбутнього спеціаліста. Вирішальну роль у даному процесі відіграє процес професійного самовизначення. Професійне самовизначення і є базовою основою успішного навчання студентів. Тільки вмотивована особистість прагне до отримання міцних знань та професійних навиків.

У вітчизняній психології проблема професійного самовизначення розглядалася в руслі акмеологічних досліджень (Б.Г. Ананьєв, А.О. Реан, Н.В. Кузьміна, О.О. Деркач, В.М. Максимова); досліджень особливостей відношення до майбутнього, життєвих стратегій і життєвого шляху особистості (Р.А. Ахмеров, К.А. Абульханова-Славська, Є. І. Головаха). Особливості соціально-психологічних умов для самовизначення та самоствердження вивчалися В.А. Аверіним, Т.П. Гавриловою, В.С. Мухіною та ін.. Водночас, проблема якісних змін пов'язаних з вибором професії вивчена недостатньо, в першу чергу це стосується причин особистісного самовизначення [2].

Таким чином, теоретичні і практичні дослідження самовизначення, а також значущість і недостатня розробленість проблеми обумовили наше дослідження. Мета дослідження полягає у визначення особливостей професійного самовизначення

Аналіз літератури дозволяє констатувати, що проблемі становлення самовизначення присвячені численні експериментальні і теоретичні

дослідження, в яких розглянуті структура, механізми, види і закономірності формування самовизначення в юнацькому віці. Традиційно професійне самовизначення визначається як здатність людини до усвідомленого вибору подальшого професійного життєвого шляху на основі можливостей, а також готовності зайняти певну професійну позицію. У процесі самовизначення важливими є наступні вміння студента: самостійно та відповідально ставитися до планування свого життя, планувати вмотивовані цілі, прагнути до самоактуалізації та пізнанні себе. Очевидно, що основою зазначених особливостей процесу професійного самовизначення є власна мотиваційна система, що спрямована на активність навчання та здобуття фаху.

Нами проведено дослідження зі студентами другого та четвертого курсу. Вибірка досліджуваних становила 53 особи. У дослідженні використано методикою М.І. Алексеевої. За даною методикою визначалися домінуючі мотиви такі як: ідейно-політичні мотиви; науково-пізнавальні мотиви; професійні та практично ціннісні; мотиви самовиховання; мотиви соціального престижу; мотиви соціальної ідентифікації; практичні мотиви; комунікативні мотиви.

За методикою М.І. Алексеевої для виявлення реально діючих мотивів навчання отримані результати, які представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати дослідження за методикою М.І. Алексеевої

Шкала	Середнє значення	
	2- курс	4-курс
Ідейно-політичні мотиви	3,48	3,27
Науково-пізнавальні мотиви	3,59	3,85
Професійні та практично ціннісні мотиви	3,59	3,38
Мотиви самовиховання	3,44	3,42
Мотиви соціального престижу	3,44	3,35
Мотиви соціальної ідентифікації	3,67	3,81
Практичні мотиви	3,30	3,46
Комунікативні мотиви	3,59	3,42

Доцільно відмітити, що за результатами даної методики на другому курсі провідним мотивом навчання являється «Мотиви соціальної ідентифікації» ($X_{\text{сер.}}=3,67$), на 4-му курсі цей показник дещо вищий ($X_{\text{сер.}}=3,81$) відповідно, це говорить про те, що ставлення до навчання визначаються порадами або прикладом батьків, друзів. Ідентифікація з іншою людиною – прагнення бути схожим на героя, кумира, авторитетну особистість (батька, учителя або іншу особистість). Цей мотив спонукає працювати і розвиватися. Він є особливо актуальним для дітей і молоді, які намагаються наслідувати інших людей в своїх діях. Можна також охарактеризувати «Мотиви соціального престижу» для 2-го та 4-го курсу вони є не сильно вираженими ($X_{\text{сер.}}=3,44$) ($X_{\text{сер.}}=3,42$), можна говорити про те, що студенти прагнуть до успіхів у навчанні, щоб мати високий статус у групі, намагаються довести оточуючим, що вона чогось варті, прагнуть отримати певний статус в суспільстві, хочуть, аби їх поважали і цінували. Таким чином, прагнення до самоствердження, до підвищення свого формального і

неформального статусу, до позитивної оцінки своєї особистості – суттєвий мотиваційний чинник, який спонукає людину інтенсивно працювати і розвиватися. Найменш вираженим показником на другому курсі є «Практичні мотиви» ($X_{\text{сер.}}=3,30$). Це свідчить про те, що для студентів навчання є не внутрішньо мотивованим і залежить від зовнішніх причин. У студентів 4-го курсу найменшим показником є «Ідейно-політичні мотиви» ($X_{\text{сер.}}=3,81$), ці мотиви пов'язані з різними взаємостосунками студентів між собою і зі старшими.

Самовизначення особистості набуває важливого значення в сучасних умовах. У процесі становлення майбутнього спеціаліста студенти оволодівають інструментами, які необхідні для формування особистісного самовизначення, а саме: самостійно та відповідально ставитися до планування свого життя, планувати вмотивовані цілі, прагнути до самоактуалізації та пізнанні себе.

Отримані у дослідженні факти відображають різну логіку мотивації студента. А саме, в результаті проведеної діагностики було виявлено, що реально діючими мотивами навчання для студентів обох груп є «Мотиви соціальної ідентифікації», «Мотиви соціально престижу» це говорить про те, що студенти прагнуть до успіхів у навчанні, щоб мати високий статус у групі. На нижчих рівнях розміщені «Практичні мотиви», «Ідейно-політичні мотиви» це негативний показник, тому що для студентів навчання є не внутрішньо мотивованим і залежить від зовнішніх причин також вони не взаємодіють між собою.

Література

1. Давидюк Н. М. Активізація пізнавальної діяльності студентів / Н. М. Давидюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологія: зб. наук. праць / голов. ред. Андрущенко В. П. – К., 2000. – Вип. 11. – С. 346–354.
2. Психологія : підручник для студ. вузів / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П.А. Гончарук ; ред. Ю. Л. Трофімов. – 2-ге вид., стереотип. – Київ : Либідь, 2000. – 558 с.

УДК 316.647.5:371.13

ДЯДЧЕНКО О.В.
Мукачевський державний університет

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

В умовах переходу від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційно-гуманістичного типу, прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) та концепції Нової української школи (2016 р.), повністю зорієнтованої на компетентнісне навчання, змінюються вимоги до психолого-педагогічної та професійної підготовки викладача вищої школи. Рівень його кваліфікації та готовності до викладання професійної іноземної мови має також оцінюватись з позицій компетентнісного підходу до навчання.

Професійна компетенція викладача англійської мови, який навчає мови студентів нефілологічних спеціальностей, базується на визнанні ним специфіки навчання професійно орієнтованої мови й усвідомленні відмінностей у навчанні

загальної та професійної англійської мови. Він також має враховувати обмежені рамки часу для вивчення іноземної мови, брак навчальних посібників для забезпечення навчального процесу на окремих факультетах, недостатню мотивацію студентів до оволодіння професійною англійською мовою.

Як відмічає Р.О.Гришкова, викладачі англійської мови за професійним спрямуванням, у більшості випадків молоді випускники філологічних факультетів університетів, автоматично переносять добре їм знайому методику навчання іноземної мови студентів-філологів на навчання мови студентів інших спеціальностей. Через це вони витрачають багато часу на детальне вивчення окремих випадків вживання різних часових форм, граматичних виключень тощо, занадто теоретизуючи процес оволодіння мовою. Звичайно, викладач повинен запобігати помилкам, але якщо вони не призводять до спотворення висловлювання і можна зрозуміти, що людина хотіла сказати, то ними можна знехтувати і не знижати оцінку [1, с. 69].

Аналіз сучасних освітніх тенденцій свідчить, що умови розвитку інформаційного суспільства вимагають від закладів освіти всіх рівнів орієнтування не на енциклопедичність знань школярів чи студентів, а на формування в них щонайменше таких здатностей, як уміння самостійно збирати, обробляти інформацію та спроможність ефективно її використовувати в процесі розв'язання життєвих та професійних ситуацій, прийняття рішень та самореалізації.

На даний час в Україні існує дві складові системи освіти: підтримувальна й випереджальна, інноваційна. Підтримувальна спрямована на підготовку молодої людини до вирішення повсякденних завдань (проблем), підтримання способу життя й діяльності. Випереджальна (інноваційна) освіта орієнтована на майбутнє і пов'язана з підготовкою людини до використання методів прогнозування, моделювання, проектування в житті та професійній діяльності. Підтримувальна освіта має на меті озброєння студентів переважно певним набором наукових фактів і положень; інноваційна – на вироблення у студентів самостійного підходу до вирішення будь-якої наукової, соціальної, професійної чи життєвої проблеми.

Професійна компетентність викладача іноземної мови для спеціальних цілей не відповідатиме сучасним освітнім стандартам доки не зміниться вектор освітньої діяльності в наших університетах і ми не перейдемо від відтворювального (переказу тексту посібника, лекції викладача тощо) навчання до креативного, такого, що вчить критичного мислення, творчості, прогнозування, роботи в команді, перспективи входження вітчизняної вищої освіти в європейський простір видаються примарними.

Література

1. Малихін О.В., Павленко І.Г., Лаврентьева О.О., Матукова Г.І. Методика викладання у вищій школі. – К., КНТ, 2014. – 262 с.

1. Нова українська школа // Основи стандарту освіти. – Львів, 2016. – 63 с.

2. Сура Н. А. Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій у технічних університетах : монографія / Н. А. Сура. – Луганськ : СНУ імені В. Даля, 2012. – 300 с.

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Зміни, що відбуваються сьогодні у вітчизняній системі освіти, спрямовані на інтеграцію й пошуки інноваційних підходів щодо проектування навчальних систем. Йдеться не стільки про конкретні засоби й методи становлення майбутнього фахівця, скільки про новітнє бачення сутності педагогіки й, зокрема, мистецької, як процесу розвитку вільної і творчої особистості, що є абсолютною цінністю сучасного суспільства.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує процес удосконалення змісту й організації професійної підготовки педагогів-музикантів, критерієм успішної фахової діяльності якого стає не тільки мобільність і конкурентоспроможність на європейському ринку праці, а і його особистісний саморозвиток і творче зростання протягом життя, які є основними засадами у формуванні професійної самоактуалізації вчителя музичного мистецтва. Головною її метою є поглиблене оволодіння певною сукупністю компетенцій, що передбачені кваліфікаційною характеристикою спеціаліста, готовність до творчої самореалізації в багатоаспектній музично-педагогічній діяльності.

В українській науковій думці утвердився погляд на професійну компетентність учителя як на якість людини, яка включає фахово важливі компоненти, необхідні для ефективного виконання ним завдань навчання, розвитку і виховання учнів. Ці складові визначають можливості педагога, його здатність до виконання освітньої діяльності.

Педагогічна компетентність вчителів музичного мистецтва значною мірою залежить від рівня їх знань з циклу музично-теоретичних дисциплін, основного музичного інструменту, вокалу, хорового диригування, а також методики музичного виховання в ЗОШ. Її неможливо уявити без використання принципів, методів, форм, процедур пізнання і перетворення навчальної діяльності, в засвоєнні загальнонаукової методології, сформованості світогляду, розвиненості умінь з організації і проведення педагогічних досліджень, обізнаності з методологічних норм та уміння їх застосовувати в процесі вирішення проблемних ситуацій, здатності до інноваційної роботи, наукового обґрунтування, критичного осмислення та творчого застосування деяких концептуальних положень, здійсненні прогнозування, проектування та управління навчально-виховним процесом. Всі ці здібності в свою чергу впливають на самоактуалізацію педагога-музиканта.

Крім цього, вчителю музичного мистецтва для здійснення професійної діяльності на високому рівні необхідним є сформованість інтелектуальних, комунікативних, організаторських викладацьких здібностей. Педагогічна компетентність передбачає здатність ефективно виконувати операції логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, виділення головного та ін.) у процесі вирішенні проблем і завдань, які ставить освітній процес. Для цього

потрібно розкриття інтелектуальних умінь, які сприяють розвитку педагогічного мислення, формуванню глибоких і дієвих знань.

Одним з важливих завдань теоретичного аналізу проблем компетентності є розуміння того, що її складовими є не лише знання і навички, способи педагогічного спілкування, тобто зміст навчання. Всі ці якості і характеристики викладацької праці визначаються внутрішніми, психологічними якостями учителя, його прагненнями до зміни репродуктивного рівня освітньої діяльності компетентним і ефективним творчим щаблем, здібностями до власного саморозвитку і самоствердження.

Загальна характеристика професійно самоактуалізованого вчителя музичного мистецтва вимагає наявності широкої ерудиції, оперування фундаментальними науковими поняттями, методологією творчості, сучасними інформаційними технологіями, способами отримання, опрацювання, зберігання й використання художньо-естетичної інформації, здатність до плідної науково-дослідницької та практичної педагогічної діяльності.

Розвиток вищезазначених якостей відбувається шляхом оволодіння знаннями з фахових дисциплін і набуття спеціальних навичок і вмінь у навчальному процесі. Результат засвоєння таких компетенцій перевіряється як на рівні аналізу власних дій із метою подальшого їх удосконалення й можливості використання в нових умовах, так і як специфічної форми контролю якості фахової підготовки (концерти, відкриті уроки, публічні презентації тощо). У будь-якому випадку вчитель набуває творчого досвіду через дію, яка стає основним інструментом у навчальному процесі, оскільки під час її реалізації він отримує можливість удосконалювати професійні компетенції, що становлять фундамент для успішної самоактуалізації педагога-музиканта. Складна специфіка здійснення даного процесу полягає в нелінійності й багатогранності фахових компетенцій, якими мають володіти спеціалісти для успішної діяльності у сфері мистецької педагогіки.

УДК159.9475:37.015

КОРДУНОВА Н. О., МІЛІНЧУК В. І.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЯК МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Педагогічна професія особлива за своєю суттю, значущістю і суперечливістю. Вона відноситься до груп професій, предметом яких є інша людина. Діяльність вчителя за суспільними функціями вимагає професійно значущих особистісних якостей, а за складністю діяльності – психологічної емоційної напруги та емоційного навантаження. У зв'язку з цим питання успішності професійної підготовки майбутнього вчителя набуває особливо вагомого значення.

Особливу актуальність ця проблема набула на сучасному етапі, коли різко змінюється зміст і спрямованість професійної діяльності. Інноваційні технології

все більше витискають емоційні компоненти, змінюючи тим самим, умови функціонування людського фактора в структурі цієї діяльності. Емоційні стани дискомфортного характеру стають причиною дезорганізації професійної діяльності.

Емоціогенність закладена в самій природі вчительської праці, причому емоції мають найрізноманітніший характер. Більшість авторів сьогодні схиляються до думки, що емоціогенні форми професійної дезадаптації вчителів є характерною ознакою даного виду діяльності і водночас можуть бути виявом професійної непридатності.

Аналіз наукової літератури з питань емоційної складової особистості дає підстави стверджувати, що емоції виконують різні функції у навчально-виховному процесі: мотиваційну, оцінну, регулятивну, виховну, інформаційну, пізнавальну, спонукальну. Обґрунтування ролі мотивації у формуванні особистості майбутнього вчителя викладено у дослідженнях Б. Г. Ананьєва, Л.В. Виготського, С. Л. Рубінштейна та ін. Н. І. Дідусь, В. М. Чернобровкін вказують на те, що оцінна й регулятивні функції емоцій визначають характер, шлях і спосіб прийняття рішень педагогом.

Емоції відіграють важливу роль у становленні професійного росту вчителя. Іноді емоційна сфера визначає основу прояву професіоналізму – це інтелект, почуття, воля, мотивація.

Л. В. Потапчук зазначає, що мотивація, впливає на вміння вчителя викликати в учнів певні емоції, які визначають особливості педагогічного впливу та взаємодії в навчально-виховній роботі, мобілізують учнів, активізують їх інтелектуальну та навчальну активність [2].

Наукові дослідження (Н. Амінов, А. Губіна, Г. Кузьміна, І. Юсупов та ін.) засвідчують, що до структури професійно-важливих якостей особистості майбутнього вчителя належать уміння повно і правильно сприймати дитину, уміння розуміти внутрішні стани і особливості зростаючої особистості, уміння управляти і контролювати себе в процесі взаємодії з нею, що в сукупності характеризує ступінь розвиненості емоційної сфери та рівні адекватності емоційного реагування у певних професійних умовах [1].

Однією із основних професійно значущих якостей психіки вчителя є емоційна стійкість, що виявляється у тому наскільки терплячим і наполегливим є вчитель при здійсненні своїх задумів, наскільки характерні для нього витримка та саморегуляція навіть у самих несприятливих стресових ситуаціях, наскільки він може тримати себе у руках в умовах негативних емоційних впливів зі сторони інших.

У процесі педагогічної діяльності емоційна стійкість зменшує негативні емоційні впливи, попереджує стрес, сприяє появі готовності до дій в напружених ситуаціях. Наші дослідження підтверджують думку вчених про те, що це один із важливих психологічних факторів надійності, ефективності і успіху професійної діяльності педагога, який включає в себе здібність витримувати надзвичайне збудження і емоційне напруження під впливом стресорів, а також здатність зберігати без перешкод для діяльності високого рівня активності.

Необхідно підкреслити, що серед факторів блокування продуктивності педагогічної діяльності є явище фрустрації. В умовах фрустрації виникає симптоми деформації, іноді стагнації відчуження педагога від своєї професійної діяльності. В ситуаціях фрустрації у педагога з'являються різні форми психологічного захисту, стереотипні форми поведінки, невпевненість у собі, що є характерним для професійної деформації і як наслідок впливають на професійну діяльність.

З цього випливає, що сучасний педагог повинен володіти якостями, що відображають високий рівень стабілізації установок, емоційно-вольових процесів і станів, що є, на нашу думку, передумовою успішності і надійності професійної діяльності педагога. І саме на даному етапі становлення особистості освітнє середовище стає одним із інститутів забезпечення якісної підготовки майбутніх вчителів, яке передбачає оволодіння майбутнім фахівцем ключовими професійними компетенціями, які є важливими для створення умов професійного та особистісного розвитку.

Література

1. Губіна А. Професійна готовність як фактор соціальної успішності майбутнього фахівця / А. Губіна // Психологічні перспективи / Волин. нац. ун – т ім. Лесі Українки. Вип. 13 – Луцьк, 2009. – с. 100 – 107.
2. Потапчук Л. В. Психологічні особливості професійної мотивації особистості / Л. Потапчук // Професійна психологія: методологія, методи та практика : Зб. наук. пр. за заг. ред. Ж. Вірної. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. Нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – С. 5– 24.

УДК 168.522:177

КОРОЛОВИЧ О.О., ВИБЕР Е.Ф.
Мукачівський державний університет

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В РАКУРСІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Професійна педагогіка займається питаннями фахової підготовки особистості, зорієнтованої на конкретну сферу професійної діяльності. На всіх етапах своєї історії людство завжди вирішувало важливу для себе задачу передачі трудового і професійного досвіду наступним поколінням. Тому становлення професійної педагогіки доцільно розглядати в ракурсі її історичного розвитку.

У перекладі з грецької «педагогіка» означає: «пайдос» - дитя, «его» - вести, тобто дітоведення. Педагогами у давній Греції називали рабів, які супроводжували дітей до школи, допомагали їм на заняттях і поза ними. Згодом роль педагога зазнала істотних змін. Саме поняття «педагог» почало вживатися в розрізі мистецтва супроводжувати особистість в житті.

Щодо поняття «педагогіка», то існують різні підходи до його тлумачення. У словнику С. Гончаренка педагогіка визначається як «наука про навчання і виховання підростаючих поколінь» [2]. В інших джерелах педагогіка

розглядається як наука, що вивчає процеси виховання, навчання і розвитку особистості.

М. Фіцула педагогіку тлумачить як „сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості людини» [3].

В історії виділяють наступні етапи розвитку педагогіки.

I-ий - донауковий. Основними елементами є афоризми, крилаті вислови, поради, правила, рекомендації. II-ий - етап формування теоретичних концепцій. Спостерігається поява шкіл, формуються системи освіти як окремі соціальні інститути. В цей час виникають перші теоретичні концепції навчання та виховання. Вагомого внеску у їх формування та розвиток здійснили античні філософи. Зокрема, Демокрит вважав, що людину формує її досвід. Сократ розробив і впровадив «сократівський метод», суть полягає в послідовній постановці питань, відповідаючи на які, учні формують певні висновки. Платон обґрунтував ідею про три частини душі людини, згідно якої всі люди діляться на три групи.

Своєрідним підсумком розвитку педагогічної думки античного світу став трактат римського філософа М.Квінтіліана «Про виховання оратора», котрий тривалий час був основним посібником з педагогіки.

В період Середньовіччя найбільшого розвитку набула духовна педагогіка, коли церква надавала вихованню релігійної спрямованості. Основною формою виховання на той час була церковна проповідь.

У епоху Відродження XIV-XVI ст. відбувається повернення педагогічної думки до спадщини античності. Серед основних педагогічних завдань було виховання гармонійно розвиненої особистості. До педагогів-гуманістів належали: В.Фельтре, Ф.Рабле, М.Монтень, Т.Мор, Е.Роттердамський та інші. В їх працях скептично оцінювалося релігійне вчення та обґрунтовувались ідеї загальної участі у праці, звучали виступи проти несправедливості, знання ремесел ототожнювались із ознакою порядності громадянина.

III етап – науковий, що взяв свій початок з XVII ст. Розвиток матеріального виробництва та духовної культури зумовили виокремлення педагогіки в самостійну науку.

У XVIII ст., яке ввійшло в історію як період Просвітництва, укріплюється новий, економічно могутній клас «буржуазія», що вносить суттєві зміни в європейську освіту та педагогічну думку. Видатними представниками педагогічної та філософської думки Просвітництва були Д. Локк, К. Гельвецій, Д. Дідро, Л. Гольбах, Й. Песталоцці, Ж. Руссо. Вони зосереджували увагу на вихованні, зокрема, «ділової людини», «джентльмена».

Важлива роль у формуванні основ професійної педагогіки належить видатному педагогу К. Ушинському, який один із перших поставив завдання створення системи ремісничої освіти, приведення ремесла у відповідність до вимог науки і техніки, розробки методики навчання ремеслу тощо. В його роботах розглядаються найважливіші проблеми дидактики, трудового виховання.

У 60-ті роки ХІХ ст. спостерігається початок становлення теорії та методики професійної освіти як самостійної галузі науки. Цьому сприяє діяльність наукових і технічних товариств, які створювали навчальні заклади, вивчали зарубіжний досвід підготовки фахівців, проводили з'їзди діячів освіти, видавали літературу.

Отже, можна відмітити, що розвиток професійної педагогіки пройшов на всіх своїх етапах розвитку довгий шлях до становлення та в сучасних умовах вирішує питання якісної фахової підготовки особистості, зорієнтованої на конкретну сферу професійної діяльності.

Література

1. Наукові підходи до педагогічних досліджень : колект. моногр. / За заг. ред. В.І. Лозової. – Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. – 348 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997.–206 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посібник / М.М.Фіцула – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 508 с.

УДК 378.015.31:7]:811

КОСТЮК М.П.
Закарпатська академія мистецтв

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ХУДОЖНЬОГО СПРЯМУВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ) ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Вища школа є завершальним етапом у процесі оволодіння іншомовним мовленням й полікультурною компетентністю у спілкуванні, базою для проведення бесід, дискусій, полілогу, у нашому випадку на теми мистецьких професійно-орієнтованих ситуацій З огляду на цей факт, мистецька освіта спрямовується на підготовку творчо розвиненої особистості, яка за А. Маслоу, «спроможна по-справжньому керувати майбутнім... і впевнено подивитись в обличчя новизні» [6, с. 3].

Що стосується полікультурності, то слід відмітити, що на сучасному етапі вживається декілька термінів – полікультурність, багатокультурність, мультикультуризм, інтеркультуризм, транскультуризм. Зміст цих понять достатньо ґрунтовно досліджено українськими педагогами (О. Ковальчук, М. Лещенко, О. Сухомлинська та ін.). Всі дослідники підкреслюють, що головною цінністю полікультурності є плюралізм культур. а терміни, за твердженнями О. Ковальчук, «полікультурність», «мультикультурність», «багатокультурність» є варіантами одного і того ж терміну, при утворенні якого перша частина слова означає наявність якоїсь множини культур [5, с. 23]. Полікультурні компетентності можуть бути представлені знаннями і практичним оволодінням рідною культурою, повагою та гордістю за власну націю, власний народ, а також знанням про полікультурність навколишнього світу, вміннями й навичками пізнання цього світу, повагою й розумінням

культурних, расових, релігійних та інших відмінностей, толерантного ставлення, уміннями й навичками співробітництва, взаємодії та розвитку.

Завданнями статті передбачається виявити та визначити види вправ, що використовуються для опрацювання текстових матеріалів на заняттях з англійської мови, обґрунтувати необхідність використання текстових матеріалів у формуванні комунікативної полікультурної компетентності майбутніх спеціалістів-живописців. Проте ми більше зупинимось на виконанні текстових вправ. Вправи є різноманітними, охоплюють всі сфери діяльності, розвивають творчі здібності, примушують мислити, оцінювати, порівнювати, висловлювати свою точку зору і збагачують знаннями. Залежно від видів читання (ознайомлювальне, вивчаюче, вибіркоче/переглядове) та етапів опрацювання текстового матеріалу підбираються відповідні види вправ. Перерахуємо ці види вправ:

1. Вправи для навчання ознайомлювального читання:

– Прочитати заголовок (початкові речення) і сказати, про що може розповідатись у тексті.

– Дати відповіді на запитання щодо основного змісту тексту.

– Вибрати з кількох запропонованих найбільш прийнятний заголовок.

– Прослухати твердження і виправити неправильні.

– Вибрати з ряду малюнків-хмарок ті, що ілюструють зміст тексту.

– Коротко передати основний зміст рідною мовою.

– Висловити свою думку про зміст тексту, дати йому оцінку (рідною мовою).

2. Вправи для навчання вибіркового/переглядового читання:

– Швидко перегляньте текст, знайдіть необхідну інформацію та уважно прочитайте її у всіх деталях.

3. Вправи для навчання вивчаючого читання:

– Відповісти на запитання щодо основного змісту та його деталей.

– Визначити у тексті основний зміст та виписати найбільш суттєву інформацію.

– Скласти план тексту.

– Виконати письмовий переклад тексту.

– Виконати тест множинного вибору, альтернативний чи поєднувальний тест.

– Придумати продовження тексту.

Окрім сказаного вище, слід наголосити, що робота з текстами курсу охоплює три етапи: 1) попереднє читання, 2) читання і 3) післячитання. Згідно із запропонованою етапністю, стадія попереднього читання спрямована на стимулювання активної участі студентів у загальній проблемі тексту. Цей мотиваційний ефект досягається за допомогою обговорення пунктів, що мають відношення до тексту.

Вважаємо, що вказані види вправ, при ретельному опрацюванні, допоможуть сформувати мовну та полікультурну грамотність, а виконання вправ до фахових текстів, дасть можливість студенту додатково опанувати професійні особливості ремесла і перейти від елементарного рівня до рівня

незалежного чи досвідченого користувача [4, с. 24]. Читаючи текст, студенти застосовують різні стратегії читання (скімінг, сканування, пошук, критичне і аналітичне читання). Транслейтінг (переклад) вважається обов'язковим видом роботи що розвиває здатність студентів передавати зміст стилістично правильно. В стадії післячитання перевіряється осмислення фактичної інформації. Крім того, деякі завдання на етапі післячитання спрямовані на розвиток навичок критичного: читання і мислення.

Таким чином, вправи перерахованих вище видів не лише сприяють розвитку уваги, пам'яті та фантазії студентів, але й вивченню англійської мови взагалі, формуванню художнього світогляду особи з високим рівнем інтелекту. Так студенти вчаться запитувати, відповідати, розповідати, доводити та міркувати, реагувати на нове, невідоме, виділяти запитання з мовлення викладача.

У нашому дослідженні ми розглянули питання використання видів вправ відповідно до різновидів читання (ознайомлювальне, вивчаюче, вибіркоче/переглядове) та етапності роботи з текстовою інформацією (дотекстових, текстових та післятекстових) у процесі формуванні навичок полікультурної компетентності в студентів змішаних (як етнічно, так і за рівнем навчальної підготовки) груп. Ми описали їх особливості, показали роль вказаних видів вправ на формування полікультурної компетентності, наголосили на професійній особливості фахових текстів, опрацювання яких поступово дасть можливість студенту перейти від елементарного рівня до рівня незалежного чи досвідченого користувача англійською мовою. Застосування зазначених видів вправ розвивати творчість студентів, навички читання й безперекладного розуміння прочитаного, збагачувати лексичний запас, оновлювати думку, знімати комплекси та мовні бар'єри у спілкуванні, навчити роботі з різними джерелами, запам'ятовувати, мислити і спілкуватися з представниками різних рас, національностей, віросповідувань та культурного оточення.

Література

1. Антонович Є. Збірник практикумів з художньо-графічних дисциплін / В.Шпільчак, Н. Саваріна, Н. Грач. - Івано-Франківськ : Прикарпатський університет, 1995. Ч.І: Основи художнього конструювання. Основи композиції. Педагогічна практика : навч. посібник. 1995. 152 с.
2. Джеджера К. В. Формування культури спілкування майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей у вищих навчальних закладах: Метод. рек. для викладачів вищ. навч. закл. / К.В. Джеджера. – Рівне : РДГУ, 2005. 84 с.
3. Джури́нский А. Н. История зарубежной педагогики : учебное пособие для вузов. М. : «ИНФРА – М.», 1998. 272 с.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладення, оцінювання / Наук.ред.укр.видання д.пед.н., проф. С.Ю.Ніколаєва. Рада Європи, Комітет з освіти. - К. : Ленвіт, 2003. - 273 с.
5. Ковальчук О. С., Голік Л. О. Теорія і практика полікультурної освіти у сучасній школі Росії / О.С.Ковальчук, Л.О.Голік. - Луцьк : Надстир'я, 2003. - 175 с.
6. Коновець С. В. Теоретичні і методичні основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах : Дисертація на здобуття

наукового ступеня доктора педагогічних наук 13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти. - Київ, 2012. - 215 с.

7. Лещенко М. П. Європейська педагогічна реальність у дискурсі мовної освіти / М.П. Лещенко // Вища освіта України. – Додаток 3, том 1 (8). - 2008 р. - С. 211-218.

8. Миропольська Н. Є. Естетичне виховання на уроках іноземної мови / Рад школа, 1988. - № 1. - С. 63-66.

9. Небесник І. І. Культурологія: Образотворче мистецтво і художня освіта Закарпаття (XX століття) : Навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Закарпат. худ. Ін-т. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2007. -128 с.

10. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : Навч. посіб. / З.І.Слепкань. - К. : Вища шк., 2005. - 240 с.

11. Bances J. A. Multicultural education: characteristics and goals // In: J.A. Banes – A.M. Banes. Multicultural education: Issues and Perspectives. Boston, 1993.

УДК 81'342'373

КОТЕЛЕВЕЦЬ К.В.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ФОНЕТИЧНІ ТА ЛЕКСИЧНІ ДІАЛЕКТНІ ОСОБЛИВОСТІ В ІДЮСТИЛІ ЛЮБКА ДЕРЕША

Актуальною проблемою в мовознавстві постає взаємодія літературної мови та діалектів. Важливим, зокрема, є вивчення питання про взаємодію діалектних і літературних елементів на матеріалі текстів художніх творів, оскільки “стиль художньої літератури має здатність надовго затримувати і навіть активізувати в собі позалітературні мовні елементи, використовувати зі стилістичною метою ті мовні явища, що згодом можуть стати літературною нормою” [1, с. 48].

Проблема входження діалектизмів у сучасну українську літературну мову та їх використання у художній мові цікавила і цікавить багатьох мовознавців, зокрема С. Бевзенка, П. Гриценка, Ф. Жилка, М. Жовтобрюха, Й. Дзендзелівського, Б. Кобилянського, П. Тимошенка, В. Чабаненка та ін.

Діалектизми загалом виконують три основні функції: комунікативну, етнографічну і експресивно виражальну.

Мета – виявити фонетичні й лексичні діалектні особливості в мові творів Л. Дереша. Матеріалом дослідження послуговували оповідання «Поклоніння ящірці», «Намір», «Клуб вдів» присвячені життю сучасних гуцулів.

Територіальний діалект – різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільністю території, а також елементів матеріальної і духовної культури, історично-культурних традицій, самосвідомості.

Як підкреслює П. Гриценко, діалектизм у художньому творі – це один із виявів багатогранного процесу взаємодії діалектів і літературної мови: вплив літературної мови прискорює стирання відмінностей говорів, перебудову їхньої структури, зміну функцій їхніх елементів; разом з тим літературна мова живиться діалектизмами як засобом реалізації художнього задуму [2, с. 36].

Вживання діалектизмів у мові художнього твору завжди обумовлене або зображенням реалій, що пов'язані з тією територією, яку описує автор, або відтворенням усного мовлення персонажів.

Введення діалектних форм у художнє мовлення – один із показників культури письма автора. Вдале поєднання книжно-літературного і розмовно-територіального мовлення свідчать про високу культуру художнього стилю, про вміння автора користуватися всіма багатствами нашої мови. Автор використовує наддніпрянські говірки у своїх творах.

Наддністрянські говірки — говір української мови. Належить до її південно-західного наріччя. Поширений на більшій частині тер. Львівської, у районах Тернопільської та північно-західних районах Івано-Франківських областей. Характерні риси: сильне укання, перехід наголошеного **а** після м'яких приголосних в **е**, пом'якшення (майже до шепелявості) приголосних **с, з, ц, дз** перед **і**, перед м'якими приголосними (зрідка й перед твердими) та в кінці слів, перехід **т** в **к, д** в **г** (задньоязиковий проривний м'який).

До фонетичних діалектних явищ у творах Л. Дереша належать:

1. Уживання [у] на місці [о] (“укання”):

«*Чи рідні вони, бо, хулєра, в обидвох чорне волосся й сині очі?*» [7, с. 91].

2. [і] замість [о]:

«*Нарід ще був у церкві...*» [4, с. 36]

3. вживання голосног і замість е:

«*По багатих на незвичні **вражіння** Гицлях знову заморосив дощик* [7, с. 92];

3. заміна задньоязикового **к** на **х**:

«*Дирехтор ще пробує когось надоумити...*» [5, 27];

4. Акання – заміна о на а:

«*...нас швидко розрахував **афіцьянт***» [5, 107].

За допомогою діалектизмів, письменник яскраво передав особливості усно-розмовного мовлення людей та їх фонетичну специфіку.

Лексичні діалектизми ми виокремили такі лексико-тематичні групи:

1. назви осіб, наприклад: *вуйко* - дядько, *буба* – бабуся, *дедя* – батько, *матка* – мати. «*Врешті -решт стара буба представилась...*» [7, с.13] «Вуйку, де село Гицлі? [7, с. 40];

2. назви страв: *зупа* – суп, *бараболя* – картопля, *яйка* – яйця, *студинець* – холодець. «*Дзвінка накрила паляну: гарячий зуп парував, бараболя із часником...*» [7, с. 56]. «*На сніданок були тільки яйка...*» [7, с. 68].

назва дій: *тріщатися* – дивитися; *бледати* - блукати

«*...дикими очима тріщусь на поле довколо*» [6, с. 94]; «*Ми блендали весь вечір*» [6, с. 150]

Отже, письменник використовує фонетичні та лексичні особливості наддністрянського говору в своїх творах, вдало поєднуючи їх з літературною мовою. Перспективою подальшого дослідження є поглиблення аналізованого матеріалу.

Література

1. Бибик С. Діалектне слово у словнику і в тексті / С. Бибик // Семантика мови і тексту : зб. ст. VIII Міжнар. конф. – Ів.-Франківськ : Плай, 2003. – С. 46–50.
2. Гриценко П. Ю. Мови чисті джерела / П. Ю. Гриценко // Культура слова. – К., 1983. – Вип. 25. – С. 32–38.
3. Грещук В. В. Територіальні діалекти і мова художньої літератури : типологія зв'язків // Грещук В. В. Студії з українського мовознавства : Вибрані праці / Упор. Р. Бачкур. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – 520 с
4. Жадан С. Декамерон. 10 українських прозаїків останніх десяти років // Харків 2010 – С.33-53
5. Єрмоленко С. Я. Народнo-розмовна традиція в літературно-художньому мовленні (на матеріалі сучасної української прози) / С. Я. Єрмоленко, Г. М. Гримич // Питання мовної культури. – Київ, 1968. – Вип. 2. – С. 14–32.
6. Дереш Л. Намір / Л. Дереш. - Харків, 2010 – 269 с.
7. Дереш Л. Поклоніння ящірці / Л. Дереш. - Харків, 2006 – 173 с.

УДК 378(07) (0173)

КОТУБЕЙ В. Ф.

Гуманітарно-педагогічний коледж Мукачівського
державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАКОРДОНОМ

Перехід на нові освітні стандарти зумовили в Україні проблему інноваційної організації освітнього процесу, зокрема і для підготовки педагогічних кадрів. Особливу значущість набули вимоги до рівня підготовки вчителів початкових класів, здатних ініціювати пошук ефективних моделей організації та управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів у початковій школі [1, с. 19]. Водночас, у системі підготовки педагогічних кадрів ще недостатньо враховуються об'єктивні тенденції сучасної освіти. Причина такого становища – відсутність зв'язків між новими цілями підготовки вчителів початкових класів, її новою структурою та застарілими формами і методами роботи зі студентами. Потрібні інші технології підготовки вчителів, які вимагають нових ідей, інновацій, досліджень.

У контексті модернізації педагогічної освіти значні перспективи має вивчення та врахування позитивного досвіду професійної підготовки вчителів початкових класів закордоном. Актуальною проблемою підготовки вчителів для роботи в молодшими школярами у провідних країнах світу є рівень і характер наукових знань з навчальних предметів, які вони викладатимуть у школі. У багатьох країнах освітяни прагнуть до продуманого балансу між двома основними компонентами педагогічної освіти – знанням з предмету і психолого-педагогічною підготовкою [2, с. 104]. Так, у Великобританії в підготовці сучасних учителів початкових класів як професіоналів посилюється увага до педагогічної техніки, оволодіння конкретними навичками здійснення навчальної та виховної роботи, які використовуються в процесі традиційних занять (на семінарах, практикумах, лабораторних роботах) та шляхом застосування нових форм і методів роботи з учнями. Майбутніх учителів

початкових класів у Великій Британії все більше зорієнтовують на повагу до учнів, створення умов для їхньої самореалізації й успіху в шкільному житті [3, с. 2], тому особливу увагу звертають на формування таких особистісних та розумових якостей: уміння налагоджувати відносини з учнями і вчителями; прагнення працювати в команді; схильність до професійно-особистісного спілкування; здатність вирішувати складні життєві та педагогічні ситуації.

Особлива увага в підготовці вчителів початкових класів Франції для масових шкіл звертається на питання шкільної адаптації, інтеграції та навчання дітей різних етнічних груп [2, с. 78]. Водночас практика підготовки вчителів початкових класів у Франції базується на сукупності інваріантної (незмінність, постійність) та варіативної (наявність варіантів) складової підготовки. Інваріантні (фундаментальні) знання є основою для подальшої індивідуальної роботи та прогресії у засвоєнні знань. У результаті цього уможлиблюється здійснення підготовки педагогів у два етапи: загально-педагогічна підготовка та спеціалізована педагогічна підготовка [2, с. 83]. Натомість у Німеччині вчителів початкових класів готують до вироблення в молодших школярів ключових компетенцій (діяльнісно зорієнтованих, предметних, методичних та соціальних) [4, с. 36]. Підготовка вчителів початкових класів у західнонімецьких університетах здійснюється на основі індивідуалізації освітнього процесу, збільшення контактів між викладачами і студентами. Основним елементом усіх форм навчання є комп'ютеризація. Значна увага в організації освітнього процесу приділяється семінарам, тренінгам, вільним груповим дискусіям, проектній діяльності, що стимулює самостійність і ініціативність студентів під час обговорення і дослідження проблем [4, с. 59].

Особливість системи педагогічної освіти Норвегії полягає в тому, що тут значна увага приділяється розвитку загальної ерудиції майбутніх учителів початкових класів. В освітній системі Норвегії педагогіка розглядається як синтез науки і мистецтва, що дозволяє студентам глибше зрозуміти духовні символи культурного розвитку, які формують ментальність норвезького суспільства. Основною метою норвезької педагогічної освіти є забезпечення професійного становлення і високого рівня майстерності вчителів початкових класів, здатних до творчого осмислення педагогічної ситуації та проектування власної діяльності [5, с. 77]. Дещо схожою є й американська система освіти, в якій переважають ідеї гуманізації діяльності й особистості вчителя початкових класів, тобто їхня орієнтація на усвідомлення педагогічної діяльності як глибоко людської, мотивованої щирим інтересом до особистості дитини, шанобливим ставленням та спрямованою на створення умов для самореалізації учнів у шкільному житті [2, с. 144].

Таким чином, здійснений порівняльний аналіз і оцінка педагогічних процесів і явищ у розвинених країнах світу уможлиблює реалізацію взаємного обміну педагогічним досвідом. Тому припускаємо, що окреслений зарубіжний досвід підготовки педагогічних кадрів доцільно використовувати в удосконаленні системи підготовки вчителів початкових класів у закладах вищої педагогічної освіти України. Однією з плідних ідей оновлення педагогічної освіти в Україні, на нашу думку, є перехід до нових форм організації освітнього

процесу: використання інтерактивних форм навчання студентів; інтегрованість змісту навчальних курсів, циклів; розробка індивідуальних програм особистісно-професійного розвитку студентів; підвищення питомої ваги самостійної роботи; використання практико зорієнтованих форм навчання; реформування педагогічної практики.

Література

1. Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина XXI столітті: інтегрально-філософський аналіз: монографія. Київ – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 224 с.

2. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика: монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко та ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.

3. Jandhyala B., Tilak, G. Global trends in the funding of higher education. World Higher Education News, 2005. Vol. 1. P. 1–3.

4. Ortenburger A. Professionalisierung und Lehrerbildung. Zur Bedeutung professionsbezogener Einstellungsmuster für Studienwahl und Studienverläufe von Lehramtsstudierenden. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010. 265 s.

УДК 372.881.111.1

КРАВЧЕНКО Т.М.

Мукачівський державний університет

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ІНШОМОВНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Застосування педагогічної технології використання дидактичної гри у процесі навчання активізує навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів, сприяє розвитку творчого мислення, умотивовує навчальну діяльність учнів. Але увага дослідників здебільшого зосереджується на з'ясуванні сутності навчально-ігрової діяльності, визначенні її дидактичних можливостей у навчально-виховному процесі тощо.

Дидактична гра на межі дошкільного і молодшого шкільного віку залишається домінантним видом діяльності дітей цієї вікової категорії.

Для зручності використання на уроках словесних ігор їх диференціюють на три основні групи: ті, що формують в учнів уміння виділяти суттєві ознаки предметів. ті, що розвивають у дітей уміння порівнювати, зіставляти, робити висновки щодо характерних ознак предметів. ті, що розвивають уміння узагальнювати та класифікувати предмети за їх властивостями [3].

У зв'язку з тим, що процес навчання носить двосторонній характер, гра має певне значення як для процесу наочності (дидактична гра), так і для процесу учіння (пізнавальна гра). А це означає, що дидактична гра – це навчальна гра. Яка застосовується у процесі навчання, реалізує певні функції, має навчальну мету і завдання. Таким чином, дидактична гра, що використовується на уроці з певною метою, може бути як навчально-педагогічною, так і навчальною та пізнавальною, тобто виконувати функції перелічених видів ігор.

Дидактична гра у навчальному процесі виконує такі функції: навчальну, виховну, розвивальну, мотиваційну, контролюючу, компенсаційну, релаксаційну й оздоровчу.

Навчальна функція спрямована на формування в учнів системи знань, умінь і навичок на різних етапах навчальної діяльності.

Виховна функція визначається цілями виховання і спрямована на формування наукового світогляду, пізнавального інтересу, самостійності у здобуванні знань, моральних якостей.

Як зазначає у своєму дослідженні О.П. Усова, дидактична гра – могутній виховний чинник, який в педагогічному процесі доцільно використовувати для організації життя дитини та її діяльності.

Щодо розвивальної функції дидактична гра сприяє розвитку мислення, формуванню ефективної розумової діяльності; успішному виконанню учнями різних розумових операцій (аналіз, синтез, конкретизація й абстрагування, порівняння й узагальнення) у процесі гри. Поєднуючись з працею, навчанням, мистецтвом, спортом, вона забезпечує необхідні емоційні умови для всебічного гармонійного розвитку особистості.

Засобами дидактичної гри можна успішно здійснювати всі види контролю результатів навчання (попереднього, поточного, тематичного, підсумкового).

Дидактична гра реалізує релаксаційну функцію через зняття втоми, організацію відпочинку, рухову діяльність тощо.

Компенсаційна функція дидактичної гри проявляється у здатності цього засобу певною мірою компенсувати відсутність або брак навчального досвіду у молодшого школяра, а також у прискоренні адаптації дитини до нових умов життєдіяльності, а саме включення у шкільний соціум.

Дидактичні ігри заповнюють прогалини дефіциту рухової активності у навчальному процесі й, за твердженням фізіологів, підвищують загальну працездатність дітей й на уроці.

Адаптуючи поняття «дидактична гра» до особливостей навчання іноземних мов, необхідно зазначити, що саме у цьому контексті вона найбільш повною мірою може використовуватись як засіб організації на уроці *навчального іноземномовного комунікативного середовища*. У процесі навчально-ігрової діяльності виникає мовленнєве середовище для здійснення іноземномовного спілкування. Ефективність цього середовища полягає у його здатності створювати на уроці ситуації реального спілкування.

Узагальнивши існуючі результати ми припускаємо, що використання дидактичної гри як засобу організації *навчального іноземномовного комунікативного середовища* забезпечує: ефективне діяльнісне, особистісно-орієнтоване формування й удосконалення іноземномовних комунікативних умінь та навичок учнів. загальний розвиток молодших школярів у процесі іноземномовного спілкування, створення уявних ситуацій спілкування, умотивування іноземномовної мовленнєвої діяльності учнів початкової школи.

Література

1. Миронова Р.М. Игра в развитии активности детей : Кн. для учителя / Р.М. Миронова. – Минск : Народная асвета, 1989. – 176 с.

2. Про типові навчальні плани загальноосвітніх закладів на 2001/2002 – 2004/2005 навчальні роки // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2001. - №9. – 22 с.

3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 2-12 класи. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 208 с.

УДК 802.0:37-5

КРАВЧЕНКО Т. М., МАР'ЯН В. Ю.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ СПЕЦИФІЧНИХ ПРИЙОМІВ ТА ЗАСОБІВ МОВНОЇ ГРИ У СТВОРЕННІ КРЕАТИВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ ТА ЗАГОЛОВКІВ В ЗМІ

Рекламний слоган чи заголовок статті – не просто вигадливий набір слів. За цими термінами ховається ціле мистецтво. Його можна порівняти з написанням літературного твору. Різниця в тому, що справжній літературний шедевр чи невдалу пародію можна розпізнати лише після прочитання всієї книги, а цінність статті чи репрезентованого предмету за декілька секунд після прочитання заголовку чи рекламного повідомлення. Дослідження психологів показали, що близько 80% читачів приділяють увагу тільки заголовку чи слогану, тому журналісту чи копірайтеру так важливо вдало презентувати інформацію [5, с. 89].

Повідомленням звичайного формату, навіть приголомшливим вже нікого не здивувати. Саме тому лінгвокреативні здібності «майстрів пера» сьогодні найчастіше реалізуються у феномені мовної гри. На сьогодні проблемі мовної гри дослідники приділяють значну увагу. Серед них В. Виноградов, Н. Непійвода, Т. Космеда, О. Земська, Н. Т. Грідіна, Б. Норман та інші. Лінгвісти визначають мовна гру, не як набір вигадливих слів, бо вплив на реципієнта здійснюють не слова, а їх поєднання, застосування ефективних засобів та прийомів, адже «однаковий вигляд слів нас збиває з пантелику» [1, с. 97].

У зв'язку з цим актуальним є глибинно дослідити мовну гру як складне лінгвістичне явище у ракурсі можливостей її впливу на свідомість людини за допомогою специфічних лінгвістичних засобів, способів та прийомів, що використовуються у процесі її продукування. Використання різноманітних прийомів та засобів мовної гри значно підвищує ефективність впливу на реципієнта, оскільки нетрадиційне вживання мовних одиниць відразу привертає увагу, активізуючи процеси мислення та сприймання. Досягнення прагматичного ефекту рекламного тексту полягає у застосуванні багатого інвентаря різнорівневих експресивних засобів, покликаних впливати на свідомість адресата через апелювання до його почуттів та розуму. Серед одиниць такого типу значна роль відводиться каламбурам різних типів, оказіоналізмам, трансформованим прецедентним висловленням, стилістичним засобам [2, с. 4]. Це також може бути і невинний жарт, і вдала іронія [3, с. 172]. Арсенал стилістичних засобів, що додають рекламному повідомленню естетичного звучання представляють метафора, метонімія, антитеза, іронія,

полісемія, епітет, оксюморон, а також порівняння, гіпербола, евфемізм, перифраз, алюзія. Проте найпоширенішими з їхнього числа є метафора, лексичний повтор, епітет, гіпербола, рима, алюзія і перифраз. М. Галіо характеризує застосування наведених прийомів та засобів як прагнення до естетичної привабливості, милозвучності висловлювання, створення «психологічно приємного підтексту» [4, с. 46].

Таким чином, можна підсумувати значення засобів та прийомів функціонування мовної гри у сучасному медійному просторі як інструменту урізноманітнення та експресивізації у створенні креативних рекламних текстів та заголовків ЗМІ, які збільшують можливості впливу на реципієнта інформаційного повідомлення.

Література

1. Вітгенштайн Л. Tractatus Logico-Philosophicus; Філософські дослідження / Людвіг Вітгенштайн. – К. : Основи, 1995. – С. 311.
2. Голікова Ю.В. Мовна гра в англomовних слоганах, поняття «мовна гра». - Електронна бібліотека, 2015.- С. 4-6.
3. Земська Е. А. Фонетика. Морфологія. Лексика. Жест. - М. : Наука, 1983. – С. 237.
4. Кочетова Л. А. Лінгвокультурні характеристики англomовної реклами. Її особливості. / Л. А Кочетова // Вісник Львівського університету. - 2001. - № 21. - С. 28.
5. Кулаков А. Н. Заголовок і його оформлення в газеті / А.Н. Кулаков. – Л., 1982, С. 98

УДК 81'243'36

ЛИПЧАНКО-КОВАЧИК О. В., ТРЕТИННИК О. В.
Мукачівський державний університет

ГРАМАТИКА ТЕКСТУ У КОМУНІКАТИВНІЙ МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Основним лінгвістичним поняттям методики розвитку зв'язного мовлення учнів є поняття "текст".

Визначення поняття "текст" свідчать про подібність позицій лінгвістів у виділенні основних ознак тексту. Такими є:

- 1) наявність групи пропозицій;
- 2) їх смислова цілісність (єдність предмета мовлення, тобто теми; наявність основної думки та її розвитку);
- 3) структурна зв'язність пропозицій.

Тематична єдність тексту (смислова зв'язність) виражається в тому, що всі елементи тексту пов'язані з предметом мовлення (темою висловлювання) і комунікативної установкою автора, з основною думкою тексту. Розглянемо приклад. Всі рівні та аспекти розвитку мовлення школярів можуть повноцінно реалізуватися лише за умови, якщо вони активізуються на найвищому рівні – рівні тексту. Саме на рівні тексту здійснюється вдосконалення вмінь досягати визначених мовцем комунікативних цілей, тобто того, що має безпосередній вихід на мовленнєву практику [1, с. 7]. Новим у Програмі є виокремлення розділу “Текст”, що передбачає вивчення учнями теоретичних відомостей про текст, вироблення навичок його аналізу та створення власних висловлювань.

Питання методики роботи з текстом вивчають В. Мельничайко, М. Пентиліук, Т. Донченко, П. Гузенко, С. Цінько, Н. Ігнатенко, В. Статівка, Л. Скуратівський та ін.

Учені вважають, що робота з розвитку мовлення учнів забезпечує тісний зв'язок лінгвістичної теорії з практикою і ґрунтується на опрацюванні текстів різних стилів й типів мовлення, на аналізі їх змісту, структури та мовних засобів. Аналізуючи текст, учні засвоюють його комунікативні ознаки (роль у спілкуванні), стилістичну належність і функції мовних одиниць, а отже, формують і вдосконалюють свою мовну і мовленнєву компетенції, отримують культурологічні знання [2, с. 30].

Висвітлений вище підхід – текстоцентричний – відзначається достатньою актуальністю, оскільки його застосування спрямоване на вироблення в учнів високої комунікативної, мовної, лінгвістичної, естетичної та моральної компетенцій, сприяє формуванню через текст національної свідомості, духовного здоров'я, художнього смаку, емоційної та естетичної чутливості [3, с.7].

Отже, навчання мови, зокрема формування соціокультурної та комунікативної компетенцій, повинно відбуватися шляхом опрацювання не окремих, ізольованих речень, а текстів різних типів і стилів. З огляду на це, вправи для уроків української мови необхідно будувати на матеріалі зв'язних текстів, орієнтовну тематику яких подає програма з рідної мови.

Вважаємо, що використання тексту на уроках мови зумовлюється розумінням його як мети та засобу оволодіння мовою і мовленням, а отже, і комунікативною компетенцією. До кожного уроку іноземної мови доцільно добирати тексти або систему текстів соціокультурного спрямування (художні, публіцистичні, наукові), тематика яких дасть змогу акцентувати увагу учнів на вагомих історичних подіях, символіці рідної країни, визначних діячах, виховати почуття доброти, правди, краси, естетичне сприйняття природи.

Література

1. Манухина Ю. Формирование социолингвистической компетенции в процессе овладения формулами речевого этикета : Автореферат кандидата педагогических наук. – М., 2006. – 22 с.
2. Пентиліук М. Аналіз тексту на уроках мови / М.Пентиліук // Дивослово. – 1999. – № 3. – С. 30-32.
3. Пентиліук М., Онкович Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : Навчальний посібник / М.Пентиліук, Г.Онкович. – К., 2006. – 134 с.

УДК 378 (075.3)

ЛИСЕНКО Г.І.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Українська система вищої освіти вже понад двадцять років як переживає болісний процес реформування, прагнучи досягти міжнародних стандартів

якості і гармонізувати національний освітянський простір із загальноосвітовим. На цьому шляху спільнота науковців у сфері освіти уважно вивчає досвід зарубіжних розвинених країн з метою запровадження їх позитивного досвіду в освітянську сферу України. Зважаючи на запровадження ще на початку 1990-х років ступеневої системи освіти в незалежній українській державі, важливо звернутися до здобутків провідних держав в сфері теоретичної і практичної підготовки фахівців різних ступенів вищої освіти. Особливу увагу привертають програми підготовки магістрів, які готують не тільки фахівців вищого рівня у порівнянні з бакалаврами, але й потенційних майбутніх викладачів та/або управлінців у сфері освіти. Оскільки стаття 55 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, прямо зазначає, що посади науково-педагогічних працівників можуть займати особи, які мають науковий ступінь або вчене звання, а також особи, які мають ступінь магістра, сьогоднішня магістратура покликана здійснювати фундаментальну психолого-педагогічну та науково-практичну підготовку викладачів професійної школи, забезпечувати безперервність освіти й фахову спрямованість викладацької діяльності. Але наскільки проголошені завдання магістратури в справі підготовки науково-педагогічних працівників для закладів вищої технічної освіти України реалізуються на практиці? Проведемо порівняльний аналіз підготовки майбутніх викладачів в непедагогічних закладах вищої освіти США і України.

Так, у Сполучених штатах Америки студенти магістратури, які отримують стипендії, обов'язково долучаються до різних видів педагогічної діяльності: проведення занять із студентами перших курсів, перевірка їх домашніх завдань, робота у комп'ютерному класі / бібліотеці. Паралельно студенти отримують досвід дослідницької діяльності під керівництвом професора-лектора, який демонструє і прищеплює студентам розуміння необхідності поєднувати науково-дослідницький із педагогічним компонентами викладацької роботи. Дослідниця Я.М. Бельмаз у своєму дослідженні детально розглянула магістерські програми з підготовки викладачів вищої школи в США, відзначивши їх тотожність із українськими магістерськими програмами з «Педагогіки вищої школи» [2].

Із 90-х років ХХ століття у США було запроваджено національну програму підготовки майбутніх викладачів вищих закладів освіти – «Preparing future faculty» (PFF), що спрямована на активізацію підготовки викладачів у дослідницьких непедагогічних університетах з числа студентів, успішних у наукових дослідженнях; а також на підвищення педагогічної компетентності працюючих викладачів [1]. Складовою програми PFF є постійно-діючий семінар «Підготовка до кар'єри викладача», який призначений проінформувати майбутніх педагогів про різні напрями викладацької діяльності; ознайомити з особливостями організації кар'єри викладача; долучити до корпоративної культури закладу вищої освіти; сформувати мотивацію молодих викладачів до неперервного саморозвитку і самовдосконалення. Під час підготовки до викладацької діяльності використовуються різноманітні психолого-педагогічні тренінги, т.зв. «навчальні майстерні», організовуються навчальні екскурсії до різних закладів освіти з метою ознайомлення з різними варіантами проведення

занять тощо. Дуже цікавою інноваційною формою підготовки майбутніх викладачів є їх педагогічна практика, яка організовується у різних закладах освіти, що разом із головним інститутом утворюють т. зв. кластер [3]. Можливість поспостерігати і проаналізувати педагогічний процес у його різноманітті, організувати пробні заняття різного спрямування і форм організації, провести самоаналіз, дати самооцінку та отримати рефлексивні судження від інших учасників освітнього процесу, укомплектувати портфоліо матеріалами із власного педагогічного досвіду – перераховані види діяльності майбутніх викладачів США є важливими складовими, які сприяють формуванню їх психолого-педагогічних компетенцій.

Отже, американські (США) і українські (з педагогіки вищої школи) магістерські програми дійсно мають на меті розвиток теоретичних знань та практичних професійних вмінь, зокрема, психолого-педагогічних компетенцій майбутніх викладачів для ефективної діяльності у сфері вищої освіти. Але цього не можна сказати про підготовку магістрів технічного профілю в українських вишах. Не зважаючи на проголошену ще у 1991 р. особистісно-орієнтовану парадигму освіти в Україні, спрямовану на подолання технократичного підходу, реальністю сучасної вищої технічної школи залишається авторитарний стиль викладання, переважання традиційних методів навчання, оцінювання студентських результатів за власними критеріями, предметоцентрична орієнтація, відчуття певної самодостатності, гальмування (періодичне) професійного розвитку викладачів. Що ж стосується організації педагогічної практики для магістрантів як потенційних майбутніх науково-педагогічних працівників, то за наявності у магістерській програмі у кращому випадку 1-2 кредитів з дисципліни «Педагогіка вищої школи», з яких аудиторні години представлені лише лекціями (16 годин), важко собі представити, яким чином магістрантами може бути отриманий педагогічний досвід і сформовані психолого-педагогічні компетенції у них для подальшої викладацької діяльності. До речі, сподіватися на покращення педагогічної підготовки в умовах сучасної аспірантури теж не варто, оскільки у планах за чотири роки навчання виділено лише три кредити науково-педагогічної практики на третьому курсі. Якщо відкинути години, призначені на самостійну роботу аспірантів, залишається близько 30-40 годин, впродовж яких молода людина можливо опанує сучасними технологіями викладання у закладах вищої освіти, організує різні види занять з фахових дисциплін, проведе самодіагностику початкового етапу своєї професійно-педагогічної діяльності, результати якої дозволять виявити недоліки і визначити шляхи їх подолання... Зрозуміло, що все це ідеальний розвиток сценарію організації науково-педагогічної практики, а насправді вона буде проводитись формально, або не проводитись взагалі. Щоб подолати названі (і неназвані) недоліки викладацької роботи в сучасних закладах вищої технічної освіти України, необхідно корінним чином змінити підходи до підготовки майбутніх викладачів технічних дисциплін в умовах магістратури та аспірантури, але розпочинати ці кардинальні зміни потрібно із теперішніх викладачів, які повинні усвідомити всю відповідальність, яка лягає на них за підготовку нової генерації викладацьких кадрів.

Отже, система психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої технічної освіти повинна передбачати використання сучасних форм, методів і засобів навчання, а також новітніх технологій, диференціацію та індивідуалізацію професійної підготовки майбутнього педагога, впровадження інноваційних програм у практику педагогічної підготовки викладачів сучасних закладів вищої технічної освіти. Практична підготовка, спрямована на формування та розвиток професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів, сприятиме реалізації на практиці набутих у межах академічних навчальних програм знань, умінь та навичок; а також дозволить своєчасно стати на шлях професійного саморозвитку і уникнути можливих персональних деформацій професійного характеру.

Література

1. Батечко Н.Г. Особливості навчання майбутніх викладачів вищої школи в магістратурі у Сполучених Штатах Америки / Н.Г.Батечко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/554>
2. Бельмаз Я.М. Професійна підготовка викладачів вищої школи у Великій Британії та США : Монографія / Я.М. Бельмаз. – Горлівка : вид-во ГДППМ, 2010. – 304 с.
3. Сиротіна О.О. Дослідження змін у парадигмі підготовки викладачів вищої школи у США / Олена Сиротіна // Вища школа. – 2011. – № 2. – С. 99-106.

УДК 821.161.2''196''

ЛУЦА М.
Мукачівський державний університет

ШІСТДЕСЯТНИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Аналіз проблем і суперечностей минулого через «прочитання» літературних творів дає можливість його глибшого, не лише раціонального, а й емоційного, осмислення. Зі збільшенням часової дистанції все більший інтерес у істориків, письменників, літературознавців, мистецтвознавців викликає період 60-х років [4, с.125]. Це доба великих збурень і духовних пошуків в усьому світі, пора нестримного оновлення мистецтва.

Шістдесятники – молоде покоління митців 60-х рр. ХХ ст., сформоване в період тимчасової «відлиги» радянського режиму, засудження сталінізму та часткової реабілітації деяких представників «розстріляного відродження». Виникнувши спочатку як культурницький рух (Клуб творчої молоді в Києві наприкінці 1959; «Пролісок» у Львові в 1961 тощо), це явище невдовзі перетворилося на опозицію владним структурам, набуло загальнонаціонального значення [5, с. 587].

Прихід шістдесятників в історико-літературний процес відбувався за умов ще неабиякого впливу постсталінських ідей, а поряд з тим – ХХ з'їзд партії, що ознаменував появу чогось нового не тільки в політичному житті країни, але й в свідомості народу. Зароджується віра в неминучі суспільні зміни, віра в завтрашній день.

Українське відродження 1960-х років є значною мірою підґрунтям сьогоденної етнокультурної ситуації. Відлига була спробою зняти

етнокультурну деформацію та сконсолідувати державу. Тому принципово важливим уявляється аналіз відлиги саме як періоду радянської історії [3, с.440]. Шістдесяті роки, їхня пам'ять, їхня філософія, їхній спадок, їхня еволюція є палючою магматичною основою української сучасності. Тому так непросто зрозуміти суть цих років, проаналізувати їхню генеалогію, окреслити їхній контекст, простежити їхню еволютивну парадигму" [6, с. 68].

На думку Є.Сверстюка, поява шістдесятників пов'язана з детермінована потоком утрат: на очах покоління все втрачало значення і сенс; людина втрачала лице і будь-яку вагу; слово вивітрювалось; мова засмічувалася і зневажалася; ріки висихали; культура і література спрофанувались" [7, с.30].

У 1965 році І.Дзюба так охарактеризував епоху шістдесятників: "Бувають епохи, коли вирішальні битви провадяться на площині соціальної моралі, громадської поведінки, коли навіть елементарна людська гідність, опираючись брутальному тискові, може стати великою бунтівничою революційною силою. До таких епох, на мою думку, належить наша епоха..."[2, с. 6]. Що стосується української поезії, то в її лави прийшло могутнє молоде поповнення – Д.Павличко, І.Драч, Ліна Костенко, М.Вінграновський, В. Коротич, В.Симоненко. Непідробна громадська напруга, високий художній рівень творів здобули їм широку читацьку аудиторію, їхні перші збірочки вмить зникли з полиць книгарень. Усе це сприяло зростанню інтересу до рідної мови, культури, історії. Недовгим було, згадує М.Вінграновський, "наше поетичне щастя. Тодішні літературні тарбозаври.... не дрімали, і вони почали наш погром і розгром"[1, 587]. Наші митці зазнавали багато перешкод і труднощів. Жили в постійній боротьбі. Це було не життя, а виживання. Згадуються слова В.Стуса, які характеризують майже всіх однодумців: « ... і зважитись боротися, щоб жити, і зважитись померти, аби жить...»[8, с. 31].

Культурно-історичними витоками шістдесятництва були:

- світова культура (особливо модернові література та малярство ХХ століття);
 - українська література (як класична, так і доби Розстріляного Відродження);
 - народна творчість (фольклор та міфологія, народне мистецтво).
- Серед світоглядних засад шістдесятників слід виділити:
- лібералізм (культ свободи в усіх її виявах: свободи особистості, нації, свободи духу);
 - гуманізм та антропоцентризм (культ людської особистості — центру Всесвіту);
 - духовний демократизм (культ простої, звичайної людини-трудівника);
 - духовний аристократизм (культ видатної творчої особистості);
 - моралізм та етичний максималізм (культ моральності як абсолютного мірила людських вчинків);
 - активний патріотизм (любов до Батьківщини й рідного народу) і національна самосвідомість, сакральне сприйняття рідної мови та історичної пам'яті як оберегів нації;
 - культурництво (відстоювання високомайстерної культуротворчості).

До естетичних засад шістдесятників можна віднести:

- критику інакшістю — заперечення соцреалізму власною творчістю;
- естетичну незалежність, відстоювання свободи митця;
- єдність традицій (національних і світових) та новаторства;
- індивідуалізацію (посилення особистісного начала);
- інтелектуалізм, естетизм, елітарність.

Отже, за суттю своєю шістдесятники були новаторами, які прагнули підняти нашу літературу до рівня світової культури. Вони по-новому підходили до конструювання художніх образів, поетизуючи, зокрема, реалії, принесені науково-технічною революцією, досягнення в розвитку космонавтики, атомної енергії, різних галузей науки, виступали за етично й естетично «чисте» мистецтво — тобто чесне та високопрофесійне.

Література

1. Вінграновський М. Вибрані твори / М. Вінграновський. – К.: Дніпро, 1986 – С.6.
2. Дзюба І. Передмова. В кн.: М. Вінграновський. Вибрані твори. / І. Дзюба – К. : «Дніпро», 1986. - С.6.
3. Зарецький О. Офіційний та альтернативний дискурси. 1950 – 80-ті роки в УРСР / О. Зарецький. – К. : Інститут української мови НАН України, 2008. – 440 с.
5. Касян Л.Г. Образ доби у автобіографічно-мемуарному дискурсі українських шістдесятників / Л.Г. Касян // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. - №2. – С. 125-129.
4. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія / Ю. Ковалів. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – Т.2.- С. 587.
6. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту / О. Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 65-84.
7. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід / Є. Сверстюк. – К. : Товариство "Знання" України, 1993. – С. 23-33.
8. Стус В. Дорога до болю / В. Стус. – К. : «Радянський письменник», 1990. – С.31.

УДК 81'37'38' 196''

МОРГУН А. В., ПРОКОПОВИЧ Л. С.
Мукачівський державний університет

СЕМАНТИКО–СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА АКсіОЛОГІЧНІ ПРИРОЩЕННЯ ЕКСРПРЕМСЕМИ ДОЛЯ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Важливий дослідницький сегмент сучасної української лінгвістики становлять проблеми національної специфіки мовних явищ як прояву людського світосприйняття, процеси концептуалізації зовнішнього і внутрішнього світу людини, системи ціннісних орієнтирів, констант лінгвокультури народу, поглиблений аналіз фрагментів національної мовної картини світу (С. Єрмоленко, В. Жайворонок, В. Іващенко, В. Калашник, В. Кононенко, Т. Космеда, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Т. Радзієвська, О. Селіванова, Н. Слухай, Н. Сологуб). У сучасній теорії мови актуальні міждисциплінарні дослідження, в яких поєднано лінгвальні та екстралінгвальні ракурси розгляду мовних явищ, ураховано теоретико-практичні здобутки різних галузей гуманітарного знання – філософії, психології, соціології,

антропології, культурології, етнології, географії тощо. Вони формують стереометричну модель вивчення способів вербалізації уявлень людини про довкілля та саму себе як носія певної культури в контексті антропоцентричної парадигми мовознавства. На сьогодні такі підходи засвідчили, зокрема, дослідження концептів *час* (О. Задорожна, Л. Кравець, О. Кравченко, О. Петрушенко), *воля* (С. Романчук, О. Яцкевич), *краса* (О. Маленко), *природа* (І. Дишлюк), *земля* (С. Єрмоленко, Н. Калинюк, Т. Панєкіна), *дорога, шлях* (Т. Радзієвська, О. Пальчевська, С. Сірик).

Фундаментальними екзистенціальними проблемами людини є життя, смерть, страждання та безпосередньо пов'язана з ними *доля*. Над ними розмірковували філософи, моралісти, діячі мистецтва і науки.

Символ чаші (келиха) і осмислення життя як вина набували популярності на початку ХХ ст. у поезиці символізму та були підхоплені поетами інших літературних напрямків. У їхніх поетичних текстах відбувалася як метафорична, так і метонімічна розбудова цього символу. Наприклад, пор.: *горя келих повний вщертъ, / Випий з гострою журбою* (Г. Чупринка); *мушу випити келих до краю – / полиновий мед самоти* (Є. Маланюк). Якщо в наведених прикладах *келих* опосередковано пов'язаний із долею, то у вислові Віри Вовк, як і в словах Ліни Костенко, цей зв'язок очевидний: *кухоль жіночої долі* (В. Вовк). Для реалізації одного із значень цього багатозначного символу чаші (келиха) важлива конкретизація рідини, яка в ній міститься, вино, мед, горілка чи вино. Як наголошує Л. Ставицька " слід пам'ятати про тривку інтегрованість назв напоїв в образному ряду, що передає ідею існування, "живого життя"; у цьому сенсі всі вони об'єднані позитивною оцінністю та антонімічно протиставлені символу "вода", як його окреслив О. Потебня: Пиття води у значенні смутку протиставляється питтю звеселяючих напоїв [1, с. 75].

Оригінальністю характеризується індивідуально-авторське осмислення *долі* В. Стусом, який аналогізував її з *узгір'ям*: *О, щоб то йти / узгір'ям долі в верховір'ї крику, / яким прорвався тверді першотвір / і збурих певність німоти і тліну* [2, с. 221-222]; з *пагорбом*: *За пагорбом долі снігів снігавиця, / завія дороги, / кушпелиця шалу* [2, с. 244]; *кучугурою*: *аби розпластатись / В снігах безшелесних / десь між кучугурами / доль запропалих* [2, с. 244].

В індивідуальній інтерпретації Василя Симоненка образ *доля* неодноразово стає емоційно-інтелектуальним мотиватором інтертекстуалізації поетичного вислову: *І не треба долі дорікати / Всіх не може обігріть вона* [3, с. 112].

Розширюючи стилістичні межі лексико-семантичного поля *страждання* метафоричні комплекси з стрижневою номінацією *доля* активно присутні в поетичному словнику Б. Олійника: *Далеко-далеко (те знають хіба що лелеки) / Розкидала доля китарики і сіряки* [4, с. 92]; *Одного доля прирекла єднати / А другого висаджувать мости* [4, с. 146]; *Звідав я мить, коли доля крилом обіймала* [4, с. 219]; *Хтось в холоднім гаю / Кличе долю мою, / Кличе тоскно, / Та все не докличе* [4, с. 264]; *Хто його зна, що нас водить по колу / Доля, недоля, туман чи манна* [4, с. 298].

Мовно-естетичне чуття цього автора підказує йому різні шляхи паронімічного зближення лексем у розгорнутих метафорах: *Тільки той стає обранцем Доли*, / *Хто сам її як воїн обира* [4, с. 320].

Негативна аксіологія закладена автором і в епітетних конструкціях: *А нас несе...*[] / *У темний вир трагедій мирових./Де нас чекає доля онімїла / Рабів нових* [4, с. 287]; *Нову Україну озули в чужі постолї / І ваші онуки шукають затуркану долю* [4, с. 275];

Постійне додання життєвих труднощів, важка доля є невід'ємною складовою *страждання* В. Стуса. Близькою за семантичним наповненням є метафора Василя Симоненка: *вулкан моєї долї* [4, с. 154];.

В ній поет профілює постійне відчуття небезпеки, очікування катастрофи. Очевидно поява таких метафор зумовлена соціокультурними чинниками і тими життєвими ситуаціями, в яких перебували митці: *Переді мною далеч океанна.../ Лиш оступись і доля - нанівець!/ Тоді сюрчи, як сонний цвірукнець,/ Що небо – сіре, далина – туманна* [5, с. 81]

В поезії М. Вінграновського, присвяченій Павлові Загребельному: *Прилетіли коні – ударил в скроні./ Прилетіли в серпні – ударили в серце./Ударили в долю – захмеліли з болю, / Захмеліли з болю, наіржались волю./ Отакі то коні – сльози на долоні* [5, с. 293];.Метафорична модель такої конструкції розгортається в лексико-семантичному полі *доля – воля – біль – сльоза*.

Інтимізувальні займенники *моя, наша* в поєднанні із лексемою *доля* екстрапольовані в площину інтимних переживань, невідворотності життєвого шляху: *До порога моєї землі, / Поспішай, моя доле сторога* [5, с. 86]; *Губами хвиль ми щастя н'єм і горе/ І долю нашу н'єм без воротя* [5, с. 96] або в площину нерозривного зв'язку з народом: *І тому доля моя, щастя моє, біль / Йому належать з віку і до віку* [5, с. 127].

У тлумаченнях структури людської екзистенції філософи та психологи вбачають складну структуру синтезу матерії та духу. Реальність, що виникає в результаті, характеризується різними полярними проявами – радістю і печаллю, насолодами й стражданнями, життям і смертю. Ці екзистенціали людського існування неодноразово були і залишаються ґрунтом для красного письменства, що ми довели в своєму дослідженні. Однак саме модус *страждання* у творчості митців виявляється і поштовхом до творення і матеріалом для втілення і способом осмислення дійсності, оскільки страждання є не тільки іманентною ознакою людського буття, але й емпатичним рівнем художнього дискурсу.

Література

1. Ставицька Л.О. Естетика слова в українській поезії 10–30 рр. ХХ ст. / Л.О. Ставицька. – К. : Правда Ярославичів, 2000. – 154 с.
2. Стус В. Палімпсести: Вибране/ В. Стус.– К. : Факт, 2006. – 432 с.
3. Симоненко В. Зажинок. Упорядн. П. Жук, Т. Калиновська, В. Пахаренко, В. Поліщук / В. Симоненко – Черкаси: Брама – Україна, 2011. – 536 с.
4. Олійник Б. Вибрані твори: в 2 т.Т. 1. / Б Олійник. – К.: "Українська енциклопедія" ім. М. П.Бажана, 2005. – 605 с.

5. Вінграновський М. С. Вибрані твори: У 3т. – Т.1: Поезії / М. Вінграновський. – Тернопіль: Богдан, 2004. – 400 с.

УДК 802.0:37-5

МОРГУН І. В., ДЯКІВ Х. Є.
Мукачівський державний університет

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛЬНОГО СЛОВНИКА УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

Основна мета навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі певних знань і навичок. Розвиток комунікативної компетенції в свою чергу залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві. І серед основних комунікативних умінь називається вміння читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різними рівнями розуміння змісту, розглядаючи їх як джерело різноманітної інформації і як засіб оволодіння нею [5, с. 16].

Категорія старшокласників теж була обрана нами не випадково. У старшому шкільному віці виникає потреба вдосконалення своєї навчальної діяльності, що виявляється в прагненні до самоосвіти, виходу за межі шкільної програми. Дітям подобається нова незвичайна діяльність, коли вони можуть відступити від рамок підручника і використати вже набуті знання. Кожна нова стаття дає їм такий шанс, а також збагачує світогляд.

Як свідчить аналіз літератури [2; 5; 4], тема використання матеріалів періодичних видань розробляється українськими вчителями-методистами порівняно недавно і знаходиться поки що на початковій стадії. Але доцільність такої практики розглядається в позитивному руслі. Читання газети англійською мовою сприяє формуванню світогляду школярів, розширює їх кругозір, знайомить учнів з країною, мова якої вивчається, вчить оцінювати факти і події, що відбуваються, посилює пізнавальну активність учнів.

Робота з газетою має важливу практичну мету - навчити учнів читання про себе науково-популярних та суспільно-політичних текстів. Читаючи газету англійською мовою, учні оволодівають ознайомлювальним, вивчаючим та переглядовим читанням. Вони вчаться вилучати інформацію з оригінального тексту, набуваючи навичок сприйняття іншомовного тексту з безпосереднім розумінням змісту прочитаного, що не менш важливо. Крім того, читання газети сприяє закріпленню і розширенню лексичного запасу учнів та формуванню міцних граматичних навичок». Нас у цій роботі зацікавив саме аспект розширення лексичного запасу. На нашу думку цей аспект є дійсно одним з найперспективніших у подальшій розробці читання. Враховуючи все вище сказане, наша тема набуває актуальності [1, с. 112].

Дослідивши вимоги, які повинні ставитися до потенційного словника учня старшої школи і прийшли до висновку, що він повинен доповнювати

основний лексичний матеріал за тематикою, що вивчається. Тоді дитина зможе вільно себе висловлювати. Кількість лексичних одиниць потенційного словника є необмеженою і варіюється в залежності від індивідуальних особливостей кожної дитини.

Таким чином, методика формування потенційного словника в учнів старшої школи полягає в формуванні словника засобами періодичних видань, яка складається з чотирьох етапів, на кожному з яких діти оволодівають певними навичками відбору потрібної для них лексики потенційного словника та навчаються правильно її використовувати і, головне, незалежно у потрібних комунікативних ситуаціях.

Література

1. Вершиніна Л.М. Особистісно орієнтоване навчання у початковій школі / Л.М.Вершиніна. – 1997. – С. 106.
2. Вігич О.Б. Вправи для навчання читання на матеріалі американських автентичних підручників / О.Б.Вігич // Іноземні мови. – 1999. - №4. - С. 60-62.
3. Матвієнко Н.О. Організація роботи з іншомовними текстами / Н.О.Матвієнко. – 2002. – С. 80-83.
4. Сысоев П.Г. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка // Иностранные языки в школе. – 2001. - №4. С. 12-18.
5. Шостак Т.Г. Газета на уроках англійської мови // Іноземні мови . – 2001. -№1. - С. 16-17.

УДК 82:111.852

МОРГУН А.В., ВОЛОШИН Н.О., ТКАЧЕВА А.С.
Мукачівський державний університет

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Пріоритетом сучасної антропоцентричної парадигми наукового знання є формування інтелектуально розвиненої, морально досконалої, духовно багатой особистості. Провідна роль у глобалізації та гуманітаризації освіти, визначенні її ціннісних вимірів належить дисциплінам гуманітарного циклу, зокрема мові та літературі.

Текст як об'єкт лінгвістичного аналізу привертав увагу філософів ще з античних часів. Зразки цілісного філологічного аналізу художніх творів, що базувалися на єдності лінгвістичного, літературознавчого та культурологічного підходів, репрезентовані працями М. Бахтіна, В. Виноградова, В. Ейхенбаума та ін.; теорію мови художньої літератури розробляли В. Виноградов, Л. Новиков. Учення про текст як складне синтаксичне ціле отримало розвиток у працях О. Востокова, Ф. Буслаєва, О. Пешковського, Л. Булаховського, М. Поспелова, І. Фігуровського; функціонально-стилістичні параметри тексту вивчали В. Виноградов, М. Кожина, В. Одинцов, Д. Шмельов, С. Єрмоленко, А. Коваль, Л. Мацько та ін.

Вітчизняні науковці значну увагу звертали на лінгвістичний, стилістичний, літературознавчий аналізи тексту як окремі різновиди. Однак інтегративні процеси в освітній парадигмі переконують у необхідності віддати

перевагу саме філологічному аналізу тексту, особливістю якого і є цілісне поєднання всіх інших видів.

Мета філологічного аналізу тексту полягає в тому, щоб показати, як специфіка ідеї художнього твору виражається через систему його образів, у складниках компонентів текстової організації. За такого підходу художній текст розглядається як естетичний феномен, якому притаманна цілісність, образність та функціональність, і як форма звернення до світу, тобто як комунікативна одиниця, у якій моделюється певна комунікативна ситуація, і як окрема динамічна система мовних засобів.

Необхідно вказати на проблемність зазначеного виду науково-навчальної діяльності. Насамперед, у предметі аналізу – тексті, що є складним полікатегорійним цілим, продуктом інтелектуальної діяльності. Аналітико-синтетична обробка текстової інформації: прочитання, сприйняття, осмислення та інтерпретація основної думки, вираженої в ньому, – це, по суті, творення на його основі нового тексту, але вже як наслідок інтелектуальної діяльності адресата. "Вторинний" текст, породжений у результаті глибоко осмисленої обробки читачем "первинного" тексту як зразкового, оригінального, самобутнього авторського витвору, – також творчий процес, покликаний розв'язати комплекс важливих навчально-виховних завдань, передбачених системою філологічної освітньої парадигми.

Існують певні труднощі у процесі здійснення філологічного аналізу тексту, основними з яких є:

1. Нерозуміння змісту тексту.
2. Нездатність сприймати текст і особливо поетичний.
3. Невміння визначити проблематику та образи тексту.
4. Відсутність теоретичних знань відносно специфіки побудови тексту, його різнорівневої організації.
5. Нерозуміння природи художнього переосмислення явищ, подій тощо і їхнього втілення у словесно-образних формах, відповідно – невідання декодувати текст.
6. Невміння визначати художньо-образні засоби і усвідомлювати їх ідейно-тематичне, естетичне та інше призначення.

Під час виконання філологічного аналізу художнього тексту складним видається також і сприйняття переходу від прямого називання реалій до переносного: своєрідне переосмислення явищ і предметів доквілля, їхнє образне оприявлення – через іншу систему символів.

Досвід переконує, що здійснення будь-якого аналізу художнього тексту (лінгвістичного, літературознавчого та ін.) – завдання не з легких. Адже для успішного його виконання треба мати ґрунтовну фахову підготовку з різних галузей знань, володіти комплексом визначених умінь і навичок.

Аналіз тексту – інтелектуальна діяльність виконавця, здійснювана у науковому аспекті: у результаті виникає вторинний текст, що містить оброблену й осмислену на основі первинного тексту інформацію, але оформлену вже не у художньому стилі, а в науковому. Тому аналіз художнього тексту – своєрідний спосіб отримання і переробки знань про світ, що

реалізується у такій послідовності: від пізнання образного усвідомлення буття в авторській моделі через посередництво чуттєво-почуттєвого сприйняття читача до фіксації здобутих і осмислених ним знань, вражень, емоцій у науковому тексті як продукті інтелектуальної обробки художнього авторського тексту.

Література

1. Бахтин М. М. Язык в художественной литературе / М. М. Бахтин // Собр. соч. : в 7т. – М., 1997. Т. 5. – 1997. – С. 306.
2. Наукові основи методики літератури : навчально-методичний посібник / за ред. докт. пед. наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н. Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.
3. Николина Н. А. Филологический анализ текста : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Н. А. Николина. – 2-е изд. – М. : Академия, 2007. – 272 с.

УДК 159.925:159.923.5

ПАВКО А. І.

Національна академія управління, м. Київ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЯК ДОМІНАНТНА РИСА ПРОФЕСІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ

Спираючись на ґрунтовні психологічні дослідження, опубліковані в різні історичні періоди, можна стверджувати, що інтелектуальна активність є важливою домінантною рисою будь-якої професійної творчості, наприклад, наукової, технічної та мистецької. На думку Д. Богоявленської, під інтелектуальною активністю слід розуміти системне психічне утворення, яке інтегрує в якості підсистем загальні розумові здібності та мотиваційну структуру особистості [1, с. 137]. З нашої точки зору, системне дослідження проблеми інтелектуальної активності має принципово важливе значення для глибокого сутнісного розуміння творчого, певною мірою утаємниченого і неповторного світу музичного та образотворчого мистецтва. Варто зауважити у цьому зв'язку, що у мистецтві, яке є найбільш сконцентрованим втіленням творчих аспектів і напрямків людської діяльності, більш гостро у порівнянні з іншими сферами постає проблемне питання щодо сенсу і лейтмотивів творчості. Саме в мистецтві професійна цілеспрямованість і обдарованість особистості за усіма критеріальними ознаками гармонійно пов'язана з творчим потенціалом та інтелектуальним діапазоном митця. Наприклад, яскраво обдаровані музиканти можуть перебувати на різних рівнях власної інтелектуальної активності.

Нагадаємо у цьому зв'язку, що обдарованість як психологічна категорія є якісно своєрідним поєднанням здібностей, які забезпечують успішне виконання діяльності [3, с. 423]. Найвищим ступенем обдарованості музиканта є його геніальність. Доречно, у цьому сенсі сказати про те, що, за даними американського вченого У.Денніса, 10% композиторів в світі створили 64% усіх музичних творів [2, с. 266].

За визначенням відомого психолога Б.Теплова, музична обдарованість є якісно своєрідним поєднанням здібностей, від яких залежить можливість

успішного заняття музичною діяльністю [4, с. 39]. До основних видів музичної діяльності дослідник відносить наступні:

1. Слухання музики;
2. Виконання музики;
3. Написання музики.

Саме інтелектуальну активність та багатство світосприйняття потрібно розглядати в якості тих імперативних чинників, які забезпечують перетворення виконавця в музиканта. Варто також зважати на те, що структуру обдарованості визначають дві основні складові. Якщо перша пов'язана зі спеціальними здібностями, то інша – з інтелектуальною активністю, від рівня якої залежить загальний якісний рівень вияву обдарованості певної особистості. Слід звернути увагу на те, що інтелектуальна активність в музичному мистецтві вимагає не лише забезпечення емоційного, яскравого змісту музики, але й значне розширення її пізнавальних якостей і меж за допомогою творчого використання позамузичних засобів. Уже згадуваний нами Б.Теплов цілком слушно вказує на те, що хоч сприйняття музики і здійснюється через емоції, проте емоціями воно не закінчується. Дійсно глибинне сприйняття музики можливе тільки в контексті інших засобів пізнання, які виходять за межі музики [5, с. 131].

Здійснюючи психологічний аналіз творчості видатних музикантів, їх музичної обдарованості дослідник робить акцент на тому, що їх музична обдарованість не вичерпується лише виключно «музичними» властивостями. У дійсності вона завжди є незрівнянно більш широкою [4, с. 40]. Виокремлюючи, наприклад, риси і якості інтелектуальної активності такого геніального музиканта як М.Римський-Корсаков, відомий психолог вказує, зокрема, на такі притаманні саме йому властивості як сила, багатство та ініціативність уяви, відчуття природи, творче натхнення [4, с. 40, 42, 44]. Ось чому видатним музикантом сучасності може бути тільки творча особистість з глибоким духовно-інтелектуальним та емоційним змістом. Натомість, інтелектуальна активність у галузі образотворчого мистецтва пов'язана з проблемою художнього проникнення у глибинні пласти сутнісного, з так званим особливим «художнім баченням» світу. Сила такого бачення у великих художників є настільки значною, що інколи ми починаємо сприймати світ начебто їх очима. Таке своєрідне бачення, безумовно, є не тільки тим, що формально зображене на картині, але й більш широким, пов'язаним із світоглядом митця. У даному випадку «художнє бачення» виступає в якості результату активної, творчої цілеспрямованості особистості, будь-який шедевр образотворчого мистецтва освячений інтелектом художника. Особливо переконливими у цьому відношенні є яскраві сторінки з теорії світового пейзажного живопису. Відомий німецький професор-мистецтвознавець М.Фрідлендер зазначає у цьому зв'язку: «Пейзаж - це частина цілого, яке не може охопити наш погляд» [1, с. 132]. Тобто пейзаж необхідно сприймати не лише як художню картинку, а, насамперед, як практичне втілення в конкретних творчих деталях думки про цілісність світу. Наприклад, у творчості такого геніального французького художника як П.Пікассо виразно окреслені світоглядний, моральний та

мотиваційний компоненти інтелектуальної активності митця, яка поєднувалась з наполегливою довготривалою працездатністю і гігантською продуктивністю. Достатньо сказати, що Пабло Пікассо створив близько 20 тисяч оригінальних художніх полотен [2, с. 266]. Варто зазначити, що бачення французького художника це творче сприйняття з надзвичайно високим рівнем інтелектуальної активності, яка значною мірою визначила логіку і детермінанти його творчого розвитку, глибину проникнення в таємниці світу і буття людини. Отже, психологічний аналіз творчості великих художників дає можливість відносити до таких важливих критеріїв рівня їх інтелектуальної активності як феномен особливого бачення.

На наш погляд, евристичний рівень інтелектуальної активності, яка знаходить вияв як у науковій, так і мистецькій творчості, пов'язаний з таким інтегральним критерієм як творче мислення дослідника і митця. Характеризуючи атрибути творчого мислення, американський педагог Б.Олмо вказав, зокрема, на такі його прикметні риси: 1) здатність висувати і формулювати проблеми; 2) творча спроможність до генерування значної кількості різноманітних ідей; 3) застосування оригінальних нетривіальних способів для розв'язання творчих проблем і завдань; 4) вміння удосконалювати той чи інший об'єкт вивчення; 5) здатність до аналізу і синтезу при розв'язанні проблем творчого характеру; 6) гнучкість і динамізм мислення [2, с. 220].

Таким чином, проблема інтелектуальної активності як важливого чинника продуктивної творчості у сфері науки, музичного та образотворчого мистецтва, має стати предметом подальших фахових досліджень і вимагає плідних інтегративних зусиль істориків, філософів, психологів, кібернетиків, мистецтвознавців, музикознавців та інших представників наукової і художньо-творчої думки.

Література

1. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. - Изд-во Ростовского ун-та, 1983. – 176 с.
2. Гончаренко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М. : Искусство, 1991. – 432с.
3. Психологический словарь / Под общей науч ред П.С.Гуревича. – М. : ОЛМА Медиа Групп, ОЛМА ПРЕСС образования, 2007. – 800 с.
4. Теплов Б. М. Проблемы индивидуальных различий (Избр. работы). – М.: Изд-во Акад.пед.наук РСФСР, 1961. – 536 с.
5. Теплов Б. М. Психология и психофизиология индивидуальных различий. Избранные психологические труды / под ред. М. Г.Ярошевского. –М. : Изд-во Московского психолого-социального института, 2003. – 640 с.

УДК 373.2.016:81-028.31

ПОПОВИЧ Н. Ф.
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Словесна творчість як первинна форма літературної творчості – це спеціально організований мотивований процес складання дитиною твору в будь-якій формі висловлювання, що відповідає певним літературним нормам.

Мовлення є важливим компонентом різноманітних видів творчої діяльності дітей. Зокрема, під час процесу малювання діти часто коментують свої дії, так вони створюють сюжет одночасно на двох рівнях – вербальному та образотворчому.

Слова стимулюють потік думки, а зображення, що виникають, спонукають до нових словесних образів. І слово, і зображення є однаково значущими для дитини засобами творення художнього образу, вираження свого стану, почуттів, а також відображення самостійної думки.

Творча розповідь та мовленнєве вправління є рівнями словесної творчості.

Як відомо, мовленнєво-творча діяльність – це складання різних типів зв'язних висловлювань, за допомогою яких дитина виражає власні почуття, уявлення, що з'являються у неї від почутих художніх творів, під впливом сприйняття навколишнього світу.

Мовленнєво-творча діяльність є складовою різних видів діяльності – гри, малювання, конструювання, театралізації, спілкування тощо. Мовленнєві завдання підпорядковуються меті, змісту загальної діяльності, що зумовлює вибір мовленнєвих дій.

Процес словесної творчості орієнтований на складання дитиною твору. Мотиваційна настанова, що активізує мовленнєво-творчий процес, виявляється у бажанні дітей дошкільного віку за власною ініціативою брати участь у вирішенні завдань, запропонованих вихователем, у творчій продуктивності – здатності скласти кілька варіантів творів на одну задану тему, а також в ігровій настанові, прагненні перемогти у змаганні. У таких випадках найчастіше творчий процес спрямовується вихователем, що дає змогу поєднати навчання й активну творчу мовленнєву практику.

Словесна творчість – один із найскладніших видів дитячої творчості.

Одночасно з пошуком сучасних моделей виховання і розвитку дітей, слід застосовувати кращі зразки народної педагогіки. Одним із дієвих її засобів є усна народна творчість, яка має значні дидактичні можливості.

Застосування усної народної творчості буде ефективним тоді, коли під час навчання і виховання дітей дошкільного віку будуть використовуватися фольклорні твори різних жанрів. Ознайомлення дітей з фольклорними творами сприяє розвитку їх мовлення, поповненню їх словникового запасу.

Звернення до добре знайомих дітям жанрів дитячого фольклору забезпечує ефективність формування у них правильного мовлення.

Використання всіх доступних дітям жанрів дитячого фольклору у навчанні, вихованні та розвитку дітей дошкільного віку сприяє здобуттю ними необхідних мовленнєвих вмінь та навичок для спілкування, театралізованих, сюжетних ігор тощо.

За допомогою усної народної творчості діти опановують рідну мову, залучаються до словесної творчості.

Фольклорний твір впливає на уяву дошкільнят. Змальовані герої, події створюються в уяві дитини за допомогою художнього слова.

Дитячий фольклор – це важлива частина народної культури, що відіграє значну роль у вихованні дітей. Твори дитячого фольклору мають важливе значення у становленні та розвитку особистості, опануванні дітьми культурних надбань попередніх поколінь. Вони необхідні дитині для вираження в художній формі свого бачення світу. Фольклорні твори сприяють розвитку пам'яті дітей дошкільного віку.

Народна творчість виконує важливу виховно-освітню функцію. Твори народної творчості впливають на розвиток мовлення дітей, розвивають артикуляційний апарат, фонематичний слух, подають зразки для складання описових розповідей тощо.

Для того, щоб успішно розвивати словесну творчість дошкільнят, необхідно проводити правильну систематичну роботу з розвитку мовлення дітей, розширювати їх словниковий запас, сприяти засвоєнню ними граматичних норм української мови, удосконалювати їх звукову культуру мовлення, а також розвивати їхнє зв'язне мовлення – діалогічне та монологічне.

Як відомо, діалог – це форма усного мовлення, яка складається із запитань і відповідей.

Під час навчання дітей української мови їх вчать будувати діалоги різних типів. Вихователь спочатку сам складає певний діалог, а потім стимулює дошкільнят до діалогічної розмови.

Поступово слід розвивати й монологічне мовлення, сприяти розвитку у дітей вмінь складати невеликі розповіді.

Монологічне мовлення – це смислове, розгорнуте висловлювання. Воно потребує повноти, чіткості та взаємозв'язку частин.

Розвиваючи мовлення дошкільнят, слід навчати їх описувати іграшки й предмети, розповідати за картинами та з власного досвіду, переказувати художні твори тощо.

Особливу увагу слід приділяти формуванню активного сприйняття художнього слова й розвитку поетичного слуху.

Мовою можна оволодіти лише за умови її систематичного вивчення. Тому навчання дітей української літературної мови має починатися з раннього віку. Тільки при систематичному вивченні мови діти дошкільного віку зможуть оволодіти її розмовною формою, розвинути свою словесну творчість.

Література

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови / За ред. А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.

2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.

3. Богуш А. М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах / А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 1993. – 327 с.

ТЕХНОЛОГІЯ ПЕРСОНІФІКОВАНОГО ПІДХОДУ: ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРСОНАЛІЇ

Історія педагогіки на початку ХХІ століття набуває нового статусу: значна увага надається теоретичним пошукам та практичному застосуванню результатів для наукових педагогічних досліджень, що, насамперед, дозволяє комплексно вивчати життєпис педагогів як опираючись на офіційні джерела, так і особисті матеріали науковців, освітян та педагогів.

Біографістика дозволяє вивчати історико-педагогічний процес, відображаючи його взаємозв'язок з різними соціальними змінами та дає можливість переосмислити ідеї і творчу спадщину педагогів, які були сфальсифіковані радянською наукою.

Актуальність створення технології персоніфікованого підходу зумовлюється зростаючим інтересом громадськості до педагогічних персоналій. Значна частина творчих біографій уперше стає предметом наукових досліджень. Багато науковців сьогодні звертаються до вивчення питань, пов'язаних із зародженням, становленням і розвитком вітчизняної педагогічної думки, спадщиною видатних учених, педагогів [1].

Пошук наукової проблеми вимагає її вивчення в певній системі, тобто на методичній основі. Тільки опираючись на основу компетентних, поглиблених, збалансованих та узгоджених досліджень, необхідно репрезентувати висновки та результати.

Це стає передумовою пошуку нових форм, методів, технологій викладання даної педагогічної дисципліни. Необхідною умовою кожного історико-педагогічного дослідження є не лише аналіз історичних процесів становлення систем освіти, а й оцінка спадщини відомих постатей, які закладали фундамент національної педагогіки і ставали рушійною силою процесу розвитку суспільства.

Змістовною основою технології персоніфікованого підходу є педагогічна персоналія. Вона репрезентує доробок педагога не тільки як індивідуального творця, але і в першу чергу, як представника педагогічної думки певної історичної епохи. Звернення до педагогічної спадщини вітчизняних педагогів, науковців, освітян дає можливість ґрунтовніше вивчити історичні закономірності, становлення і розвитку української педагогіки [2].

Педагогічна персоналія, її теорія та досвід, завжди були мірилом епохи. Саме відомі постаті в освіті характеризували історичну епоху, визначали стан і розвиток теорії і практики навчання і виховання на різних етапах становлення суспільства. В різні історичні періоди просвітницька діяльність і науково-педагогічна спадщина відомих педагогів сприяла становленню та розвитку освіти, науки, культури і України, як держави.

Через специфіку дослідного об'єкта в проблему інтегруються соціальні, культурні, наукові, історичні та лінгвістичні контексти. Такий методологічний підхід дозволяє професійно і всебічно розглядати педагогічні процеси, які мали місце в минулому, ідентифікувати зрушення і нововведення (або, навпаки, регрес), простежити, як рухається досліджуване явище – циклічно, лінійно, спіралью або якимось інакше [3].

Значна роль в історико-педагогічному дослідженні має форма представлення – розповідь (тобто переклад), яке завжди було притаманне всім історичним та історико-педагогічним дослідженням, незалежно від проблеми.

Довгий час в практиці освіти переважав деперсоніфікований ідеал пізнання, згідно з яким об'єктивність результатів пізнання забезпечувалася абстрагуванням від особистісних компонентів. Такий спосіб оволодіння знанням залишав незадіяною особистісну сферу вчених-педагогів, їх ціннісну свідомість.

Важлива заслуга методів персоніфікації полягає в тому, що емоційне сприйняття допомагає перевести уявлення студента на рівень цінності, пропускаючи їх через особистісну сферу. Пережиті яскраві приклади залишаються в довготривалій пам'яті, «прив'язуючи» педагогічну цінність до певного способу з художньої літератури або життя людини. Не менш значуща функція методів персоніфікації в педагогічній підготовці вчителя полягає в розвитку його творчого мислення [2].

У педагогічній професії прийняття будь-якого рішення вимагає обліку величезної кількості чинників, що діють в одиницю часу одночасно. Персоніфіковані форми роботи вимагають оперування протиріччями, синтезу розрізнених фактів педагогічної дійсності.

Нарешті, методи персоніфікації дозволяють побачити особистість як носія педагогічної етики, усвідомити свою місію в проектуванні та дослідженні. Така рефлексивна функція забезпечується загальним для різноманітних методів персоніфікації елементом – оціночною діяльністю – особистісним коефіцієнтом, який служить для з'єднання суб'єктивності і об'єктивності, повідомляє особистісну форму усьому фактичному знанню [4].

Література

1. Адаменко О.О. Технологія персоніфікованого підходу як засіб удосконалення підготовки майбутніх педагогів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/20_5.pdf
2. Богуславський М. Структура сучасного історико-педагогічного знання / М.Богуславський // Шлях освіти. - 1999. – № 1. – С. 37-41.
3. Валевский А.Л. Основания биографики / А.Л.Валевський. - К. : Наук, думка, 1993. - С. 3
4. Таран Л. Провідні тенденції світової історіографії в ХХ ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки / Л.Таран // Укр. істор. журн. – 1999. – № 1. - С. 85-91.

**ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛІВ В АНГЛІЇ (ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ).**

Згідно з дослідженням англійських істориків та педагогів, перші спроби ввести професійну підготовку вчителів, а також зафіксувати вимоги до вчителя в Англії починалися ще в епоху середньовіччя. Найпершим спеціалізованим навчальним закладом для вчителів був Християнський коледж у Кембриджі, заснований у 1439 р. (у початковий період діяльності відомий як Божий Дім (Lord's House)). Студенти, які закінчували цей навчальний заклад були першими, кого спеціально готували на посаду вчителів [2, с. 2-4].

У період з XVII по XVIII ст. за підтримкою Суспільства поширення християнського знання в Англії відбувся швидкий ріст кількості середніх спеціалізованих закладів, що переважно готували вчителів початкових шкіл і вчителів шкіл для дівчат. За своєю структурою та способами навчання вони були подібні до Християнського коледжу, що свідчить про традиційність підходів до проблеми вчительської майстерності в Англії.

На основі дослідження наукових праць таких вчених, як Дж.Кей-Шатлуортом [3], А.Джоунсом [2], Л.Джоунсом [4] можна побачити, що не тільки спеціальні коледжі займалися підготовкою майбутніх учителів у країні, але й поступово накопичувався та поширювався досвід підготовки вчителя безпосередньо в школі. В історії педагогічної освіти Англії це пов'язано з так званими «моніторіальними школами» (monitorial schools). У зв'язку з тим, що головним принципом їхньої роботи було взаємне навчання дітей, у школах виділялися старші учні для організації навчальної роботи в групах. Вони отримали назву наставники (monitors).

Вивчаючи предмети шкільної програми, майбутні наставники одержували також певну педагогічну підготовку, пов'язану зі спостереженням уроків з наступним самостійним їх вивченням і повторенням. Можна сказати що ці старші учні були прообразами майбутніх учителів-професіоналів.

Про велику поширеність цієї моделі підготовки майбутнього вчителя свідчать дослідження науковців, де вказується, що у 1820 р. в країні нараховувалося близько 1,5 тисяч моніторіальних шкіл, де навчалося близько 200 тисяч дітей [1, с. 55 - 59].

Проте починаючи з XVIII століття система наставництва змінюється і починає поєднувати в собі кращі елементи ранніх спроб підготовки вчителів у спеціалізованих коледжах та нову модель «учень-учитель». Її зміст полягав в тому, що кращі учні початкової школи після її закінчення прикріплялися до досвідченого вчителя та проводили у студентстві 4-5 років, а потім у 18-літньому віці поступали до педагогічного коледжу або здавали іспит на звання вчителя. Така система підготовки педагогічних кадрів отримала назву «системи педагогічного учнівства» (pupil-teacher apprenticeship). [3, с. 5 - 10].

У 1888 р. голова комісії розвитку народної освіти лорд Крос опублікував документ, в якому містилася критика системи педагогічного учнівства, а також роботи педагогічних коледжів за їх замкнений характер, ізоляцію від університетів і низький рівень підготовки студентів. Він висунув дві пропозиції: про необхідність приймати студентів до коледжів незалежно від їх віросповідання та про створення денних коледжів або педагогічних відділень при університетах і університетських коледжах.

На жаль, перша пропозиція довгий час залишалася невиконаною, а друга почала здійснюватися вже з 1890 р., коли уряд виділив субсидії на відкриття денних педагогічних коледжів [4, с. 35 - 50].

Таким чином, наприкінці XIX – початку XX століття в Англії відбуваються якісні зміни в системі підготовки педагогічних кадрів, спрямовані на їх професіоналізацію, внаслідок чого відбулися структурні перетворення у підготовці вчителів як початкової, так і середньої школи.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у дослідженні питання впливу розвитку вищих навчальних педагогічних закладів на підготовку педагогічних кадрів для середньої школи.

Література

1. Лощилова М. А. Профессиональное и высшее образование в Великобритании / М.А. Лощилова // Профессиональное образование в России и за рубежом. — 2013. — № 10. - С. 45–59.
2. Barnes T. Higher Doctorates in the UK / Tina Barnes. – L : UK Council for Graduate Education, 2013. – 6 с.
3. Park C. Redefining the Doctorate / C. Park. – York UK: The Higher Education Academy, 2007. – 14 с.
4. Perraton H. A History of Foreign Students in Britain. / H.Perraton. – Springer: – OUP – 124 с.

УДК 378:37.001.3-051:81'243

СІДУН М. М., МАРУШКА В. Я.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасний етап розвитку методології викладання англійської мови характеризують нові підходи до визначення цілей навчання. Спеціальними цілями викладання англійської мови в закладі освіти є формування мовленнєвої, комунікативної та лінгвістичної компетенції студентів.

У методиці викладання англійської мови лінгвістична компетенція передбачає оволодіння певною сумою формальних знань і відповідних їм навичок, пов'язаних з різними аспектами мови: лексикою, фонетикою, граматиною.

Конкретними цілями в кожному виді мовленнєвої діяльності є:

- в говорінні: вміння повідомити, оголосити, інформувати, розповісти;

- в листі: вміння досить швидко фіксувати свої висловлювання і висловлювання інших;
- в читанні: вміння швидко читати про себе;
- в аудіюванні: вміння розуміти мову в нормальному темпі при живому спілкуванні;
- в перекладі: вміння виступити в якості перекладача в побутовій ситуації.

Для оцінки рівня компонента мовленнєвої компетенції викладачів застосовуються такі критерії:

- початківець викладач досить добре володіє всіма видами мовленнєвої діяльності на іноземній мові; на рецептивному рівні володіє основними технологіями добування інформації; на продуктивному рівні в усній і письмовій мові демонструє достатній рівень дискурсивних умінь і навичок; може відчувати деякі труднощі у використанні нетрадиційних форм полілогічного спілкування, таких, як дискусія, диспут, конференція і т.д. ;

- викладач вищої категорії практично не відчуває труднощів у будь-якому виді іноземної мовленнєвої діяльності; добре володіє різними технологіями читання і розуміння мови на слух, компенсаторними вміннями; демонструє хороший рівень дискурсивних умінь в усній і письмовій мові; добре володіє: аргументацією, композицією мови; легко бере участь в різних формах полі-логічного спілкування, але не завжди може взяти на себе керівництво такими формами спілкування;

- викладач вищої категорії ні в усній, ні в письмовій мові не відчуває труднощів іншомовного мовленнєвого характеру (рецептивних і продуктивних); прекрасно володіє різними прийомами аргументації, а також формами викладу думки, такими, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, і т. д. ; використовує різноманітні способи зв'язку мови і прийоми виразності; адаптує свою промову з урахуванням аудиторії, ускладнюючи або спрощуючи її; легко бере участь і керує будь-якими формами полі-логічного спілкування.

Володіння лінгвістичною компетенцією дає можливість:

I. При читанні:

1. здогадатися про значення незнайомих слів, спираючись на контекст, тему, ситуацію;
2. при зверненні до словника вибрати правильне значення шуканого слова;
3. здогадатися про значення слова по знайомим елементам його структури (корені, суфікс і ін.);

II. При слуханні:

1. здогадатися про значення слова, фрази, спираючись на контекст;
2. при міжособистісному контакті звернутися до партнера за допомогою (наприклад, попросити повторити сказане);

III. При говорінні:

1. спростити фразу, спираючись на відомі слова, зразки мови і структури її побудови;

2. внести в свою промову поправки, використовуючи вирази типу «Вибачте, я скажу це по-іншому» і ін.

Отже, метою навчання іноземних мов є навчання вільному орієнтуванню в іншомовному середовищі і вмінню адекватно реагувати в різних ситуаціях, тобто спілкуванню. Майбутні вчителі іноземної мови повинні бути готові використовувати мову для реальної комунікації поза заняттями, наприклад, в міжнародному таборі, під час прийому іноземних гостей будинку, під час листування, під час відвідування країни, що вивчається. Лінгвістична компетентність є основою, базою для початку викладання іноземної мови в навчальних закладах, формування її в починаючих вчителів є невідкладним аспектом підготовки фахівця до майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Будак С. В. Формування готовності студентів до іншомовної діяльності з дошкільниками : монографія зі спецпрактикумом у двох книгах / С. В. Будак. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2008. – 288 с.

2. Карташова В. М. Педагогические условия подготовки студентов к обучению дошкольников иностранному языку : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / В.М. Карташова. – М., 1991. – 16 с.

3. Сідун М. М. Формуючи професійну компетентність майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи / М. М. Сідун // Науково-методичний журнал «Іноземні мови в навчальних закладах». – Київ, 2008. – № 4 (32). – С. 118–124.

УДК 802.0:37-5

ТЕЛИЧКО Н. В.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ШКОЛАХ ЄВРОСОЮЗУ

В контексті світових глобалізаційних процесів значно зросла потреба у вивченні іноземних мов. В результаті глобалізаційних процесів виникає велика кількість світових організацій та державних об'єднань, діяльність яких спрямована на регуляцію та покращення міжетнічних взаємовідносин світового рівня. Це зумовлює виникнення необхідності володіння навичками іншомовного спілкування.

Актуальність дослідження зумовлена потребою розкрити зміст освітньої інтеграції та загальних тенденцій у сфері вивчення мов країнами ЄС, роль яких невпинно зростає під впливом всесвітньої глобалізації.

Метою наукового пошуку є проаналізувати роль, зміст та тенденції у вивченні іноземних мов у країнах Євросоюзу та Україні в контексті глобалізаційних процесів.

Нами висвітлено та дано визначення поняття глобалізації, а також з'ясовано загальні закономірності розвитку освітньої системи відповідно до нових вимог інтегрованого соціуму. Доведено, що стратегія до створення єдиного економічного та політичного простору стала однією з головних причин виникнення Європейського Союзу. Результатом такого об'єднання є підвищення рівня життя населення за рахунок формування спільного ринку

праці, послуг, капіталу та матеріальних благ, а також упровадження єдиного громадянства. Відбувається освітня інтеграція, метою якої є підготовка висококваліфікованих фахівців у різних сферах діяльності. Єдине громадянство гарантує право вільно пересуватись у межах території ЄС, завдяки чому зростає внутрішня мотивація громадян до вивчення мов [2].

В ході дослідження було встановлено, що пріоритетом мовної політики Європейського Союзу стала орієнтація на білінгвізм та мультилінгвізм. На сьогодні в ЄС функціонують 23 офіційні мови, серед яких найбільш поширеними є англійська, французька та німецька. Під впливом наслідків історичного минулого та «вестернізації» саме англійська мова здобула статус *lingua franca* Європейської спільноти.

Теоретично обґрунтовано, що стала поширеною тенденція до заохочення європейських мешканців вивчати мови протягом життя. Вбачається необхідність у подоланні міжетнічних бар'єрів шляхом оволодіння мовами, позаяк мова виховує почуття інтернаціоналізму та поваги до культури іншого народу [1].

Проаналізовано перспективи розвитку шляхів покращення та вдосконалення процесу вивчення іноземної мови в країнах ЄС та України, розглянуто прогресивні методики стосовно цього освітнього аспекту, досліджено роль європейського мовного портфоліо як ефективного інноваційного методу навчання іноземних мов.

Варто відзначити, що освітня інтеграція посилює взаємовідносини між державами Європейської спільноти, мотивуючи до створення різноманітних програм обміну для вчителів, студентів та учнів. Прийнята в 1999 році, Болонська декларація забезпечує право європейських громадян на отримання або продовження освіти в будь-якому ВНЗ та здобуття сертифікату, який визнається всіма країнами-учасницями. Узгоджуються спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем освіти. Перспективи продовження навчання за кордоном стають чинником підвищення якості мовної освіти на шкільному рівні [4].

Завданням більшості європейських шкіл є підвищення вмінь учнів, формування мотивації до вивчення мови та забезпечення соціально-культурного розвитку особистості, що часто досягається шляхом застосування особистісно-зорієнтованих педагогічних технік.

У ході дослідження було проаналізовано основні аспекти використання Європейського мовного портфоліо як інноваційної педагогічної технології, націленої на швидке та якісне засвоєння іноземної мови. Портфоліо в своєму змісті опирається на фактори самооцінювання та самосвідомості учня в процесі навчання, що сприяє підвищенню внутрішньої мотивації до вивчення іноземних мов [4].

У результаті дослідження було розкрито особливості вивчення іноземної мови в школах України в умовах євроінтеграції. Було визначено основні завдання та принципи щодо вивчення мов у закладах освіти, проведено огляд інноваційних методик та стратегій щодо покращення навчального процесу. Можна стверджувати, що Україна у проведенні освітньої політики цілком

закономірно орієнтується на європейські стандарти та вимоги, забезпечуючи конкурентоспроможність цієї сфери на міжнародній арені.

Можна стверджувати, що Україна у проведенні освітньої політики цілком закономірно орієнтується на європейські стандарти та вимоги, забезпечуючи конкурентоспроможність цієї сфери на міжнародній арені.

Література

1. Бергельсон М. Б. Мовні аспекти віртуальної комунікації / М. Б. Бергельсон // Вісник МГУ. Лінгвістика і міжкультурна комунікація. – 2002. – № 1. – С.55–67.
2. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова / Л. С. Панова// Наукові записки. – Серія: Філологічні науки. Збірник наукових праць. – 2009. – №81. – С. 141 – 146.
3. Кондратюк Т. Інноваційні технології/ Т Кондратюк. – Харків: Фоліо, 2006. – 355 с.
4. Baron N. C. Always on: language in an online and mobile world / N. C. Baron // Oxford: Oxford University Press. – 2008. – P. 19 – 22

УДК 802.0:37-5

TELYCHKO NATALIA, VLAD ANISHORA
Mukachevo State University

THE ROLE OF SPEAKING ACTIVITIES IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE

Many language learners regard speaking ability as the measure of knowing a language. These learners define fluency as the ability to converse with others, much more than the ability to read, write, or comprehend oral language. They regard speaking as the most important skill they can acquire, and they assess their progress in terms of their accomplishments in spoken communication.

Many language learners regard speaking ability as the measure of knowing a language. These learners define fluency as the ability to converse with others, much more than the ability to read, write, or comprehend oral language. They regard speaking as the most important skill they can acquire, and they assess their progress in terms of their accomplishments in spoken communication [2].

The contemporary methodology pays much attention to the problems of the development of speech skills. The problems of teaching dialogical speech, its features and types, typologies of exercises for the development of dialogical speech of schoolchildren, and the selection of tasks have been investigated Z.V.Malylyk, S.Yu. Nikolaeva, R.P.Milroyuda, G. V. Rogovoy, V. L. Skalkin, N. K. Sklyarenko, V. L. Starkov, M. Lifts and other methodologists.

In the communicative model of language teaching, instructors help their students develop this body of knowledge by providing authentic practice that prepares students for real-life communication situations. They help their students develop the ability to produce grammatically correct, logically connected sentences that are appropriate to specific contexts, and to do so using acceptable (that is, comprehensible) pronunciation [5].

The goal of teaching speaking skills is communicative efficiency. Learners should be able to make themselves understood, using their current proficiency to the fullest. They should try to avoid confusion in the message due to faulty

pronunciation, grammar, or vocabulary, and to observe the social and cultural rules that apply in each communication situation [3].

To help students develop communicative efficiency in speaking, instructors can use a balanced activities approach that combines language input, structured output, and communicative output.

Language input comes in the form of teacher talk, listening activities, reading passages, and the language heard and read outside of class. It gives learners the material they need to begin producing language themselves [1].

Language input may be content oriented or form oriented. Content-oriented input focuses on information, whether it is a simple weather report or an extended lecture on an academic topic. Form-oriented input focuses on ways of using the language: guidance from the teacher or another source on vocabulary, pronunciation, and grammar (linguistic competence); appropriate things to say in specific contexts (discourse competence); expectations for rate of speech, pause length, turn-taking, and other social aspects of language use (sociolinguistic competence); and explicit instruction in phrases to use to ask for clarification and repair miscommunication (strategic competence).

Traditional classroom speaking practice often takes the form of drills in which one person asks a question and another gives an answer. The question and the answer are structured and predictable, and often there is only one correct, predetermined answer. The purpose of asking and answering the question is to demonstrate the ability to ask and answer the question [4].

Some communication situations are associated with a predictable set of spoken exchanges a script. Greetings, apologies, compliments, invitations, and other functions that are influenced by social and cultural norms often follow patterns or scripts. Instructors can help students develop speaking ability by making them aware of the scripts for different situations so that they can predict what they will hear and what they will need to say in response. Through interactive activities, instructors can give students practice in managing and varying the language that different scripts contain.

References

1. Bazhenova, L.V. (2002). Motivatsiynaya professional'nogo samovospitaniya uchitelya. Programma lichnostnogo orientirovannogo treninga [Motivation of professional teacher self-education. The program of personal oriented training]. *Praktychna psyxologiya ta social'na robota - Practical psychology and social work*, 1, 36-38 [in Russian].
2. Bedevel'ska, M.V. (2015). Formuvannya pedagogichnoyi majsternosti majbutnix uchyteliv inozemnoyi movy na zasadax kompetentnogo pidxodu [Formation of pedagogical skills of future teachers of a foreign language on the basis of a competent approach], *Candidate's thesis* : Khmel'nitsky [in Ukrainian].
3. Grynova V. M., Zolotuxina S. T. & Balbenko S. Yu. (2006). Pedagogichna majsternist' uchytelya [Pedagogical skills of the teacher]. (Vol 2), Kh. : OVS [in Ukrainian].
4. Red'ko V. G., Fedusenko Yu.I. & Telychko N.V. (2010). Navchal'no-igrova diyal'nist' na urokax inozemnoyi movy u pochatkovij shkoli [Educational activities at foreign language lessons in elementary school]. Mukachevo : Karpats'ka vezha [in Ukrainian].
5. Telychko, N. V. (2014). Teoretychni i metodychni zasady formuvannya osnov pedagogichnoyi majsternosti majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv [Theoretical and methodical

principles of forming the foundations of pedagogical mastery of future teachers of elementary school], *Doctor's thesis*, Vinnycyia [in Ukrainian].

УДК 802.0:37-5

TELYCHKO NATALIA, MACHUZHAK ULYANA
Mukachevo State University

TOWARDS THE STRUCTURE OF POLITICAL SPEECHES

Taking into consideration the fact that political discourse is a linguistic notion, as any type of text, it has its peculiarities on the structural level. The object of our practical research is institutional oral political discourse. Hence, we will concentrate on analyzing its structure.

As this type of political discourse is a special form of oratory, the main requirements of the structure of speech should be considered.

Ancient Greece was the place where orators and their speeches first became the subject of scientific research. Therefore, the analysis of the structure of political discourse should start from this period.

In times of Antiquity, there was a strict scheme of organizing material in a speech. The following parts can be traced here:

- 1) Introduction (*proojmion*, *premium* or *exordium*);
- 2) layout (*narratio*);
- 3) substantiation (*tractatio* or *probatio*);
- 4) refuting the opponent's arguments (*refutatio*);
- 5) conclusions (*peroratio*) [2, p. 78].

In its simplified variant, this structure can be characterized as the one having three basic parts: the introductory part, the main layout and the conclusions [5 p. 54].

The introductory part is the first element of a public speech. Its task is to get the listeners psychologically acquainted with the mood of the speech, to introduce the content and to make perception easier. Introduction is extremely important for every orator as it helps to get in contact with the audience and to create the atmosphere of trust between the speaker and the audience, to trace the connection with the up-to-date tendencies of social life, to set the aim, the goals and introduce the issue under discussion to the listener.

The introductory part differs from one speech to another as it encourages the speaker's creative approach. Still, there are some typical elements that are peculiar to the introductory part of a speech. They are as follows: speaking to the audience; introductory communicative part is predetermined by the structure of speeches; introductory communicative part is predetermined by the situation [1, p. 41].

The main layout is the longest part of the speech. Its aim is to provide the arguments as a chain of thoughts and ideas and convince the listeners of their being worthwhile.

The main layout has several micro-topics – elements which are contextually and structurally complete and have similar points. Although each of the micro-topics has its own subtopic for discussion, all of them are connected and contribute to the

main topic provided in the introductory part. The amount of micro-topics is individual and differs from one speech to another. It depends on how difficult the topic is and on the amount of arguments sufficient for developing the main idea [4, p. 41].

The conclusion is the summary of the speech. Its aim is to generalize the ideas mentioned, analyze the issues presented in the main layout, to introduce the conclusions, provide recommendations or predictions upon the future. The conclusion also helps to get in contact with the audience in the future. The speaker may share his plans for future collaboration and emphasize the importance of the public in their implementation.

Providing positive or negative examples is another means of political influence. Positive examples help the speaker emphasize good qualities, evoke admiration and a wish to follow, make the audience think what might have happened if the person mentioned would have behaved in a different way. Negative examples are used to demonstrate why negative behavior should not be allowed. The aim of both positive and negative examples is to influence the audience using visual proofs [3, p. 94].

Often, politicians try to demonstrate their affection for the audience and for their motherland in their speech to get their support. In addition, political speeches may provide examples of couples being happily married and having children, which creates among the audience the atmosphere of calmness, trust and positive attitude towards the speaker.

References

1. Bazhenova, L.V. 2002. Motivatsiynaya professional'nogo samovospitaniya uchitelya. Programma lichnostnogo orientirovannogo treninga [Motivation of professional teacher self-education. The program of personal oriented training]. *Praktychna psixologiya ta social'na robota - Practical psychology and social work*, 1, 36-38 [in Russian].
2. Demirdogen, U., 2010. Korinnia doslidzhen v (politychnykh) perekonanniakh: Etos, Patos, Lohos i Yelskoho doslidzhennia sponukalnykh komunikatsii [The Roots of Research in (political) Persuasion: Ethos, Pathos, Logos and the Yale Studies of Persuasive Communications]. *International Journal of Social Inquiry*, 3(1), p. 189-201.
3. Kozachenko, S. 2011. Cinnisno-smyslova sfera osobystosti majbutn'ogo vchytelya: analiz klyuchovykh ponyat' [Value and semantic sphere of the future teacher personality: the analysis of key concepts]. *Pedagogika ta psixologiya - Pedagogy and Psychology*, 589, 74-81 [in Ukrainian].
4. Nahorska T. V., 2007. Struktura tekstiv politychnykh promov U. Cherkhilia: lnhvorytorychnyi pidkhid [Structure of the text of U. Cherkhil's political speeches: linguistic and rhetoric approach]. *Culture of the Black Sea people*, 110, v. 2, p. 54-56.
5. Sirivlja M. A., 2013. Metody vplyvu na oderzhuvacha v politychnykh tekstakh [Methods of influence on recipient in political texts]. *International Journal of Experimental Education*, 12, p. 49-51.

**ЛІНГВОПСИХОЛОГІЧНІ І КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ**

Практика свідчить, що ефективність процесу навчання іноземним мовам у більшості випадків не задовольняє вимог сьогодення. Це зумовлено як об'єктивними (недостатня кількість навчальної і методичної літератури, технічних засобів навчання, плінність педагогічних кадрів у зв'язку з низькою заробітною платою та ін.), так і суб'єктивними чинниками, серед яких одне з чільних місць посідає низька мотивація навчання іноземної мови [1, с. 67].

Проблема навчання полілогічного мовлення і мотивації цього процесу завжди була актуальною темою в психолого-педагогічній літературі і в практиці; їй присвячено чимало наукових досліджень. Так, О. О. Бодальов, Л.С. Виготський обґрунтовують психологічні аспекти діалогу; І. А. Зязюн, А.О. Леонт'єв, А. У. Хараш — можливості діалогу як форми спілкування та засобу взаємовпливу; І. Д. Бех, В. С. Біблер, О. Б. Орлов, Л. А. Петровська розглядають діалог як чинник та засіб виховання, П.М. Якобсон, Г.В. Рогова, Е.П. Ільїн, Х. Хекхаузен простежують роль мотивації в процесі навчання діалогічного [3, с. 55].

Усне полілогічне мовлення має деякі труднощі, адже наявність двох співрозмовників ставить мовців у залежність одне від одного, а також у полілогічному мовленні не вдається наперед продумати зміст мовлення, намітити будь-яку логіку викладу думок, вся розмова відбувається спонтанно. Навчання діалогічного мовлення ускладнюється ще й через те, що у школі учні є не завжди психологічно підготовленими до розмови англійською мовою практикою в межах уроків [2, с.19-22].

Провівши спостереження в Мукачівській ЗОШ І-ІІІ ст № 2., ми виявили, що не всі учні вміють самостійно розвивати бесіду англійською мовою, у них немає рівної участі сторін (здебільшого, коли учні працюють у парах, лише один є активним співрозмовником, ініціює розмову, ставить запитання різного типу, робота є іншого зводиться лише до відповідей на запитання). Тому під час навчання діалогу, необхідно враховувати комунікативні та психологічні, лінгвістичні особливості діалогічного мовлення, а також використовувати різноманітні форми й методи організаційної роботи, що враховують суб'єктивний досвід учнів щодо теми, яка розглядається. Також потрібно створювати атмосферу зацікавленості кожного учня як у власній роботі, так і в роботі всього класного колективу, стимулювати учнів до використання різноманітних способів виконання завдань на уроці без побоювання помилитись. Вчитель повинен заохочувати прагнення учнів до самостійної роботи, аналізувати під час уроку різні способи виконання завдань, запропоновані дітьми, відзначати та підтримувати всі прояви діяльності, що сприяють досягненню учнями мети [4, с. 179].

З огляду на вищевикладене можна відзначити, що учень на уроці повинен бути настроєний на ефективний процес пізнання, мати в ньому особисту зацікавленість, розуміти, що й навіщо він виконуватиме. Без створення таких умов, тобто без мотивації навчальної діяльності навчання полілогічного мовлення не може принести позитивний результат.

Література

1. Бергельсон М. Б. Мовні аспекти віртуальної комунікації / М. Б. Бергельсон // Вісник МГУ. Лінгвістика і міжкультурна комунікація. – 2002. – № 1. – С.55–67.
2. Вишневський О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови. – К.: Вища школа, 1989. – 334с.
3. Altman, H.B. Foreign Language Teaching: Focus on the Learner. In Language Teaching: Meeting the Individual Needs, ed. H.B. Altman and C.V. James. New York: Pergamon, 1989.
4. Baron N. C. Always on: language in an online and mobile world / N. C. Baron // Oxford: Oxford University Press. – 2008. – P. 19 – 22

УДК 802.0:37-5

TELYCHKO NATALIA, MYKHAILOCHKO VICTORIA
Mukachevo State University

MOTIVATION OF FUTURE TEACHERS OF THE ELEMENTARY SCHOOL TO THE FORMATION OF PEDAGOGICAL MASTERY

The professional activity of the future teacher of elementary school envisages his mastering the basics of pedagogical mastery even during the period of studying at a high school. Thus, foreign scholars have been paying attention to the problems of improving teachers training that is aimed at the formation of their pedagogical mastery. The results of the European studies on the acceptance of educational technologies in national and professional cultures have been analyzed; the requirements for the modernization of the program of the basic professional education of teachers in accordance with the professional standard of the teacher have been specified; the need for the development of pedagogical culture has been argued; the expediency of using video and dialogue for the creation of pedagogical knowledge has been discussed; the state of studies on the appreciation of teachers' subject knowledge in different countries has been reviewed; the offer to use testing to assess the overall pedagogical / psychological knowledge of future teachers has been disputed [4].

The results of the theoretical analysis of the psychological aspects of motivation has suggested that the researchers understand the professional motivation of pedagogical activity as a qualitative characteristic of the teacher's personality, which originates from the motivation of choosing a profession as a necessary component of a professional orientation formation, in particular, at future teachers of elementary school. Professional motivation has been considered by the researchers in the sense of clarification of theoretical backgrounds of the formation and development of his professional and pedagogical mastery and creativity, which predetermines the development of his skills for self-actualization and formation of professional-humanistic motives of contemporary pedagogical activity. Scientists have analyzed the process of acquiring teacher's pedagogical mastery as a result of

realization of his desire for professional development, using means of professional self-education of a teacher. The researchers have proved the necessity of the formation of valuable orientations, professional and pedagogical values, in particular, for the future elementary school teachers, that make up the value-consciousness sphere of the future teacher's personality [5].

The use of game methods in the formation of the pedagogical mastery of future elementary school teachers has been based on the fact that the important feature of games in the learning process is their ability to motivate students to learn, to promote their socialization and professional development, that is accompanied by the process of "knowledge appropriation". Hence, the educational influence of the game environment has allowed the students to "self-define the standards by which they measure the degree of satisfaction with their own behavior".

The methods of creation of axio-acmeologic motivational environment, game techniques have been used to motivate the student's interest in the process of pedagogical mastery formation. Each lesson (lecture or practical) has begun with the use of such exercises to create motivational environment and to identify the main motives for learning the basics of pedagogical mastery. It has been taken into account that an important role in motivating certain actions has been played by feelings, interests and inclinations, and, most importantly, - by world outlook, beliefs and convictions, ideals and values that a person submits to his behavior.

REFERENCES

1. Bazhenova, L.V. (2002). Motivacyya professional'nogo samovospitaniya uchitelya. Programma lichnostnogo orientirovannogo treninga [Motivation of professional teacher self-education. The program of personal oriented training]. *Praktychna psyxologiya ta social'na robota - Practical psychology and social work*, 1, 36-38 [in Russian].

2. Denysenko, V. V. (2005). Formuvannya cinnisnyx oriyentacij majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv [Formation of value orientations of future teachers at elementary school], *Candidate's thesis* : Kherson [in Ukrainian].

3. Yermakova, S. S.(2003). Formuvannya profesijno-pedagogichnyx cinnostej u majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv [Formation of professional and pedagogical values of future teachers at elementary school], *Candidate's thesis* : O. [in Ukrainian].

4. Telychko, N. V. (2014). Teoretychni i metodychni zasady formuvannya osnov pedagogichnoyi majsternosti majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv [Theoretical and methodical principles of forming the foundations of pedagogical mastery of future teachers of elementary school], *Doctor's thesis*, Vinnytsya [in Ukrainian].

УДК 802.0:37-5

ТЕЛИЧКО Н. В., КАЧУР Ю.Б.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

При визначення сутності та структури міжкультурної компетенції необхідно спиратися на культурологічний підхід. Його характерною особливістю є орієнтація на навчання нормам та правилам спілкування в умовах міжкультурної комунікації.

Традиційно в сфері освіти іноземна мова розглядається як засіб прилучання до культури країни, мова якої вивчається. Наслідком цього в учнів виникають труднощі під час передачі інформації про фактори та явища, що пов'язані з рідною (регіональною) культурою засобами іноземної мови, а саме, в процесі реальної комунікації вони не здатні розкрити та передати її своєрідність, зробити набуттям світової культури для взаємного культурного збагачення в ситуаціях міжкультурного спілкування.

В теперішній час можна спостерігати наступну закономірність: у сучасних навчально – методичних комплексах міститься велика кількість матеріалів країнознавчого характеру, в той час, як відомостей про нашу країну в них достатньо мало. Включення краєзнавчого компонента у зміст навчання англійської мови та культури підвищує не тільки якість освіти, а й впливає на мотивацію навчання учнів.

Вивчення англійської культури становиться можливим лиш за тих умов, коли в учнів сформована національно – культурна база рідної мови. Будь – які знання, що набуваються за рахунок вивчення англійської мови, будуть сприйматися тільки через призму знань, що сформувалися в процесі оволодіння рідною культурою.

При використанні регіонального компонента у навчанні іноземній мові, як правило, виділяють наступні групи краєзнавчих даних: географічні, історичні, суспільні, економічні.

У навчанні англійської мови в основному використовується матеріал географічного характеру (природа, культурні пам'ятки, зовнішній вигляд населеного пункту). Матеріали, що пов'язані з історичними, соціальними фактами, знаходять пристосування набагато рідкіше та, в основному, на старшому ступені навчання.

Дуже важливою проблемою для відбору навчальних матеріалів є питання одиниць відбору. Культурно-країнознавчу інформацію можна розглядати як поняття лінгвістичне та екстралінгвістичне [3, с. 35].

Для навчання ККК слід відбирати поняття й уявлення, які є основою соціокультурних знань та асоціацій, спричинюваних ними, причому як перші, так і другі можуть бути мовними /експліцитними/ і фоновими /імпліцитними/.

Одиницею відбору культурно-країнознавчої інформації правомірно вважають саме текст. Адже основною одиницею мовлення є не слово, не речення, а текст [2, с. 86].

Враховуючи вимоги до навчальних матеріалів культурно-країнознавчого характеру, ми виділили такі критерії:

- критерій загальновідомості включених до них реалій серед носіїв мови;
- критерій культурологічної і країнознавчої цінності;
- критерій автентичності;
- критерій врахування адресата відбору;
- критерій інформативності та змістовності;
- критерій тематичності.

Звичайно, поряд із загальнонаціональними знаннями носій мови володіє великою кількістю знань регіонального і соціально-професійного характеру.

Велику роль при відборі матеріалу відіграють інтереси, мотиви та ідеали учнів. Існують різні класифікації інтересів. Так, за змістом і спрямованістю вони можуть бути матеріальними, суспільно-політичними, професійно-трудовами, пізнавальними, естетичними, читацькими, спортивними та іншими [4, с. 70]. Розрізняють безпосередній і опосередкований інтерес. Інтереси можуть бути навчальними та позанавчальними. В контексті досліджуваної проблеми нас цікавить група інтересів, яка відображає різноманітні сфери реальної дійсності країн виучуваної мови, а також найбільш значущі історичні явища англослов'янських культур, виражені засобами ІМ. Важливим критерієм при відборі навчальних матеріалів культурно-країнознавчого характеру є їхня інформативність і змістовність, тощо.

Виділення критерію тематичності зумовлено необхідністю обмежити відбір матеріалу рамками тематики, по-перше, найбільш значущої для учнів основної ЗОШ і, по-друге, визначеної чинною програмою з іноземної мови для загальноосвітніх шкіл [1, с. 54].

Література

1. Clyne M. Intercultural communication at work: Cultural values in discourse / M. Clyne. – Cambridge University Press, 1994. – 217 p.
2. Day R. Models and the Knowledge Base of Second Language Teacher Education / R. Day // University of Hawai'i Working Papers in ESL. – University of Hawaii, 2008. – Vol.2. – P.1-13
3. Douglas D. Languages for Specific Purposes Assessment Criteria: Where Do They Come From / D. Douglas // Language Testing. – 2001. – Vol. 18 (2). – P.171-185
4. Dudley-Evans T. Five Questions for LSP Teacher Training / T. Dudley-Evans // Teacher Education for LSP / [Eds. R. Howard, G. Brown]. – Frankfurt Lodge : Multilingual Matters Ltd., 1997 – P.58–67
5. Fink D. L. Evaluating Your Own Teaching / D.L.Fink // Developing New and Junior Faculty / [Ed. P.Selding]. – Bolton Mass. : Anker, 1995. – P.191-203

УДК 802.0:37-5

ТЕЛИЧКО Н. В., ПАВЛИШИНЕЦЬ Я. В.
Мукачівський державний університет

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформатизація суспільства, що відбувається протягом останнього десятиліття, розглядається не лише як технічний, але й як соціальний процес, який торкається системи освіти в Україні. Професійна підготовка вчителів та викладачів повинна складатися із багатьох компетенцій, однією з яких є оволодіння основами інформаційних технологій і методикою їх використання у професійній діяльності. Саме цим обумовлена актуальність даної роботи. Дослідженням даної проблеми займалися такі науковці як Азимов Е.Г., Равич С.Л., Зубченко О.Б.

Вчителі-предметники середніх загальноосвітніх навчальних закладів та викладачі вузів все більше використовують сучасні інформаційні технології (далі СІТ) у повсякденній роботі [1, с.34].

Одним із етапів реалізації моделі підготовки вчителя іноземних мов до використання СІТ у професійній діяльності може стати спеціально розроблений спецкурс «Сучасні інформаційні технології у професійній підготовці вчителя іноземних мов», у структурі якого виділяють п'ять аспектів:

1. **змістовий аспект.** Курс повинен орієнтуватися на перспективний розвиток СІТ. Його характерним ядром є вивчення освітніх гіпермедіа, мультимедіа та Інтернет-технологій і методів їх використання у навчальному процесі [5, с. 75].

2. **практичний аспект.** Розвиток інформаційної компетенції здійснюється у процесі моделювання окремих моментів педагогічної діяльності вчителя у межах практичних занять у ВНЗ.

3. **комуникативний аспект.** Викладач, який читатиме спецкурс, повинен чітко визначати рівень інформаційної компетенції майбутніх учителів і враховувати цю інформацію для консультування на практичних заняттях і формулювання тематики і вимог до виконання проектних завдань [2, с. 12].

4. **рефлексивно-оцінювальний аспект.** Необхідна орієнтація процесу підготовки вчителя іноземних мов на рефлексію та самооцінку. Для вирішення цього завдання пропонується використання методу «Портфоліо» з посиленням рефлексивним складником.

5. **мотиваційний аспект.** Одним із ключових завдань курсу є орієнтація майбутніх учителів на самоосвіту і постійне підвищення кваліфікації, усвідомлення зв'язку між використанням СІТ та успішністю у майбутній професійній діяльності [4, с. 45].

Виходячи із викладеного вище, можна обґрунтувати необхідність розробки моделі підготовки вчителя-предметника до застосування СІТ у професійній діяльності: така модель відіграватиме базову роль у професійному становленні майбутнього вчителя; вона виступатиме значним стимулом до удосконалення професіоналізму працюючих учителів з метою використання передових педагогічних технологій [3, с. 40].

Можна стверджувати, що Україна у проведенні освітньої політики цілком закономірно орієнтується на європейські стандарти та вимоги, забезпечуючи конкурентоспроможність цієї сфери на міжнародній арені.

Література

1. Азимов Е. Г. Матеріали Інтернету на уроках англ. мови // Іноземні мови в школі. – 2001. – №1. – С. 89.
2. Бичкова Н. І. Типологія відеофонограм для навчання усного іншомовного спілкування //Методика викладання іноземних мов. – Вип. 21. – К. : Освіта, 1998. – С. 68-71.
3. Качалов Н.А. Мотиваційні аспекти професійно-орієнтованого навчання ІМ у ВНЗ. - К. : Вища школа, 2000. – С.99.
4. Ляховицький М.В., Сердюков П.І. Основні напрями використання навчальних програм нового покоління // Метод. виклад. ін. мов. – 1984. – Вип.13. – С.63.
5. Маслоу А. Г. Мотивація й особистість. – С. - П. : Євразія, 1999. – С. 25.

**THE RESULTS OF AN EXPERIMENTAL STUDY OF THE FORMATION OF THE AXIO-
AKMEOLOGIC AND MOTIVATIONAL COMPONENT OF PEDAGOGICAL SKILL OF
FUTURE TEACHERS OF ELEMENTARY SCHOOL**

The results of the theoretical analysis of the psychological aspects of motivation has suggested that the researchers understand the professional motivation of pedagogical activity as a qualitative characteristic of the teacher's personality, which originates from the motivation of choosing a profession as a necessary component of a professional orientation formation, in particular, at future teachers of elementary school [1, p. 45].

The main task of the article has been the synthesis of the results of experimental research of the formation of the axio-acmeologic and motivational component of pedagogical mastery of the future elementary school teachers.

Due to the purpose of acme-axiological professional motivation in the process of training the future teachers of elementary school, a motivational and axiological environment has been created to make students become aware of the importance and needs of professional growth [3, p. 81].

Through the use of questionnaires, surveys, participation of students of Mukachevo State University in the implementation of situational pedagogical tasks, the students' solution to the simulated professional and pedagogical situations in the developed "Training on the formation of pedagogical skill foundations ", the levels of this phenomenon formation in students of control and experimental groups at the stages of the input and final control have been established.

The determination of the final level of the formation of the axio-akmeologic and motivational component of pedagogical mastery of future teachers of elementary school has been established in the final classes on disciplines "Fundamentals of pedagogical skill". Using the methods of questioning and testing determined the level of knowledge and motives of mastering the basics of pedagogical skill, which had a value-critical importance for the professional growth of each student [2, p. 81].

In order to analyze the results of the experimental investigation, a comparison method of the input and final levels of the formation of the axio-acmeologic and motivational component of the pedagogical mastery of future teachers of the elementary school who have been trained in the control and experimental groups has been carried out have been applied.

The probability of the obtained results and the reliability of the experimental study have been proved with the use of statistical methods of pedagogical experiment data procession. For this purpose, the scientific approaches of researchers, which have determined the admissible least number of persons in the experimental group, have been taken into account. Thus, according to E. Stuullman it has been expedient to use the concept of a small sample in methodical experiments, according to which it has been sufficient for the comparison, having 24 people in experimental and control groups. If the quantity has been larger, the comparative data begin to repeat [4, p. 64].

The comparative analysis of the empirical index of the F-criterion of control and experimental groups with defined limits F_{krit} has shown that F_{emp-CG} with a value of 1.02 is close to the quantity of infinite number of those who has been investigated, and F_{emp-EG} with an index of 1.36 confirms the reliability of the results.

The motivation of students to form a pedagogical mastery has determined the orientation of future elementary school teachers to the realization of values and goals in professional growth. On the basis of theoretical and methodological analysis of scientific literature, the essence of axio-acmeological professional motivation has been determined and substantiated [5, p. 64]. It is aimed at forming an axio-acmeologic and motivational component of pedagogical mastery of future elementary school teachers. Probability of the obtained results and reliability of experimental research with the use of statistical methods for processing pedagogical experiment data have been proved.

References

1. Kozachenko, S. (2011). Cinnisno-smyslova sfera osobystosti majbutn`ogo vchytelya: analiz klyuchovykh ponyat` [Value and semantic sphere of the future teacher personality: the analysis of key concepts]. *Pedagogika ta psichologiya - Pedagogy and Psychology*, 589, 74–81 [in Ukrainian].
2. Grynova V. M., Zolotuxina S. T. & Balbenko S. Yu. (2006). *Pedagogichna majsternist` uchytelya* [Pedagogical skills of the teacher]. (Vol 2), Kh. : OVS [in Ukrainian].
3. Kyveryalg, A. A. (1980). *Metody issledovaniya v professional`noj pedagogike* [Methods of study in professional pedagogy], Tallin : Valgus [in Russian].
4. Telychko, N. V. (2014). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannya osnov pedagogichnoyi majsternosti majbutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv* [Theoretical and methodical principles of forming the foundations of pedagogical mastery of future teachers of elementary school], *Doctor's thesis*, Vinnytsya [in Ukrainian].
5. Shtulman, E.A. (1988). *Specyfika metodicheskogo eksperimenta* [Specificity of the methodical experiment]. *Sov. Pedagogika – Soviet Pedagogy*, 3, 61–65 [in Russian].

УДК 802.0:37-5

ТЕЛИЧКО Н. В., ПОРОХНАВЕЦЬ Ю. Е.
український державний університет

ДОЦІЛЬНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АУДІО ТА ВІДЕО МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сучасність пред'являє усе більш високі вимоги до навчання практичному володінню іноземною мовою в повсякденному спілкуванні і професійній сфері. Обсяги інформації ростуть і часто рутинні способи її передачі, збереження й обробки є неефективними. Використання інформаційних технологій розкриває величезні можливості комп'ютера як засобу навчання іноземної мови. Цим обумовлена актуальність даної роботи. Проблемою використання аудіо та відео технологій у навчальному процесі займалися у своїх наукових дослідженнях Зубченко О.Б. , Ніколаєва С.Ю. та інші. В нашій країні використовуються спеціальні курси, а саме: "Get ready", "WOW", "Headway", "Streamline". Елементи цих навчальних програм

використовуються у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів. Зміст вказаних навчально-методичних матеріалів сприяє формуванню та розвитку комунікативної компетенції учнів, підвищенню мотивації вивчення мови та є невичерпним джерелом навчального матеріалу [4, с. 76].

Діяльність кожної людини пов'язана з великою кількістю психологічних факторів. Психологи стверджують, що саме використання аудіо та відео матеріалів у навчальному процесі значно покращує кінцеві результати і значно більше спонукає учнів до комунікативної діяльності [1, с. 22].

В сучасній школі використання аудіо і відео записів на уроці є не тільки доречними, а й обов'язковими. Робота з такими матеріалами на уроці урізноманітнює види діяльності учнів в процесі навчання іноземної мови. Аудіо і відео матеріали роблять урок цікавим для всіх учнів, підвищує рівень мотивації вивчення іноземної мови, дає можливість працювати з автентичними зразками іноземної мови [2, с. 26].

Потенціал відео методу для комунікативного викладання мови очевидний. З усіх доступних засобів він забезпечує найточніше відображення мови у користуванні, тому що вона вживається конкретними мовцями, тісно пов'язана з певною мовною ситуацією, а її комунікативна мета підсилюється цілим рядом візуальних закодованих немовних характеристик (пози, міміка, жести) [3, с. 26].

Екстралінгвістичному компоненту подій відеоматеріалу необхідно приділяти значну увагу, тому що середовище, оточення не можуть бути пасивними, вони органічно пов'язані з темою, з сюжетом і мають певну драматичну силу. Крім того, вважається доцільним використовувати такі фрагменти на початковому етапі роботи з відеофільмами [5, с. 81].

Таким чином, саме, синтез слухової і зорової наочності забезпечує лінгвістичну та екстралінгвістичну основу, що є важливою умовою для оволодіння іншомовним мовленням.

Література

1. Вериокін Ю.І. Відео фільм як засіб підвищення мотивації учнів // Іноземна мова в школі. – 2003. – №5-6. – С. 31-34.
2. Бичкова Н. І. Типологія відеофонограм для навчання усного іншомовного спілкування // Методика викладання іноземних мов. – Вип. 21. – К. : Освіта, 1998. – С. 68-71.
3. Онкович Г.В. Медіаосвітні технології у навчанні іноземних мов // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Тези XII Міжнародної науково-практичної конференції. 5–6 червня 2008 року. Харків : Хого Нет, ЕкоПерспектива, 2008. – С. 193-195.
4. Маслико Е.А. Шляхи формування мотивації оволодіння студентами іноземної мови. – К.: Вища школа, 1997. – С. 150.
5. Полипова Т.А. Упровадження комп'ютерних технологій у викладання іноземної мови. – Тернопіль : Підручники і посібники, 1997. – С. 98

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНОЇ ФОРМИ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Центральне завдання музично-педагогічного процесу – виховання інтересу і любові до музики – розв’язується в основному через вивчення і виконання певного музичного репертуару. Викладач-педагог, вчитель музики повинен дуже уважно і вдумливо ставитися у своїй педагогічній практиці до музично-педагогічного репертуару та діагностики професійних компетенцій студента. Опираючись на результати діагностування, педагог визначає основні тенденції його розвитку, розробляє план індивідуального навчання.

Музикант, що присвятив себе музиці, музичній педагогіці, не може не замислюватися над тим, що в його праці найголовніше, які завдання стоять перед ним в роботі і як краще виконати твір. Особливо важливо в музичній педагогіці пам’ятати, що центром уваги є жива людина з її складною фізичною та психічною організацією. Для виховання спеціаліста необхідне формування відповідальності для того, щоб в подальшому він добре робив свою справу.

Досягнення справжньої майстерності вимагає невтомної праці, щоб високохудожньо відтворювати за допомогою цієї майстерності музичний твір. Викладач і студент мають приділяти дуже багато уваги виробленню величезної кількості найрізноманітніших навичок. Іншими словами, перед виконавцем постають взаємопов’язані питання: що грати і як грати. Музикант має розуміти задум композитора - тоді він знає що сказати своїм виконанням і як виконувати музичний текст. Пріоритет у виконанні залишається за змістом, що втілюється композитором у музичній формі твору.

Музична форма – це будова музичного твору, що визначається змістом кожного окремого твору. Створюється музична форма в єдності зі змістом і характеризується взаємодією всіх окремих звукових елементів, розподілених у часі.

Форма кожного музичного твору завжди індивідуальна, властива тільки йому і неповторна. Музична форма є одною зі сторін музичної виразності, одним з найважливіших засобів втілення ідейно-емоційного змісту конкретного музичного твору.

Різновиди музичної форми визначаються двома факторами:

- композицією тематичного матеріалу;
- тонально-модуляційним планом.

Обидва фактори утворюють єдність, залежать один від одного і взаємно впливають один на одного.

Безмежний світ життя, людських почуттів, мрій, ідеалів є змістом музики і передається через музичну форму. Для цього використовуються зображальні прийоми через мелодію, гармонію, ритм, темп, артикуляцію, агогіку і т. д. Організація ладу, гармонії, ритму, композиційних форм тисячами ниток зшиває

звукову тканину музичного твору, створюючи довершену музичну форму (будову), котра втілює музичний образ.

Зміст музики невіддільний від її форми, найдрібнішими частинками якої є інтонації, котрі пов'язуються воедино – темпово, висотно, динамічно, ритмічно, темброво, артикуляційно-фразувально. З послідовності інтонацій складається мелодія. Рух інтонаційних ліній утворює фактуру. В крупних формах з'являється музична драматургія, фабула, сюжет. Ці назви взяті з театру, літератури не випадкові. Вони пов'язані з тим, що музика запозичила різні способи творення свого художнього світу, опираючись на досвід інших мистецтв.

Перші частини сонат Ф.Й.Гайдна, В.А.Моцарта, Л. ван Бетховена, Й.С. Баха будуються ніби за законами театру (конфлікту): в яскравих темах вгадуються персонажі, що протиставляються між собою, чуємо їх голоси, музика насичена діалогами, суперечками.

В романтичних сонатних формах на перший план виходить ліричний герой з його глибокими переживаннями: чергування різноманітних тем сприймається як його душевний конфлікт.

Музична форма, як і поезія, проза, розвивається в часі деталей за деталлю. Музичне ціле поступово виникає в нашій свідомості зі складових, що слідують одна за одною і пов'язуються воедино за допомогою людської пам'яті. Ця особливість сприйняття музики і визначає сутність музичної форми, яка відбувається в часі, завжди представляє собою процес, розвиток з тим чи іншим ступенем інтенсивності.

Матеріальним втіленням музичного образу, змісту музики є музична форма, з окремих елементів якої складається певна загальна система, побудована з багатьох окремих структур: мелодичної, ладо-гармонічної, ритмічної, фактурної, тембрової, динамічної. Ця конструкція музичного твору, що характеризується рядом об'єктивних закономірностей, дозволяє піддати її аналізу, тобто осмисленню логіки художньо-виразових і технічних засобів, використаних композитором. Аналіз форми твору й виявлення ролі кожного його елементу полягає в розкритті ідей, образів, емоцій і сприяє більш якісному, точному виконанню музичного твору і проникненню в задум композитора.

З іншого боку, музичний твір виступає і як дидактичний учбовий матеріал – предмет вивчення, засіб професійно-виконавського навчання. Відповідно до такого підходу, твір можна уявити як сукупність конкретних виконавських завдань, розв'язуючи які студент здобуває необхідні навички. Рівень завдань, технічних труднощів, які при цьому долаються, можуть зумовлюватися як об'єктивними закономірностями власне самого твору, так і суб'єктивними якостями, рівнем технічного розвитку конкретного студента.

За спогадами Г.Нейгауза, найголовнішим в його роботі з учнями було глибоке осягнення художнього образу твору. Потрібно добре уявити собі те, що збираєшся виконати. Це, у свою чергу, вимагає великої обізнаності, активної творчої уяви.

Г.Нейгауз, звертаючись до студентів, говорить: «Мало геніальної музичної обдарованості, мало піаністичних даних, мало! Потрібна величезна внутрішня культура, одвічна зануреність розуму і серця у безсмертну спадщину..., вивчайте літературу..., поезію, живопис, скульптуру, глибше ставтеся до самого життя. Спробуйте йти від того виду мистецтва, який вам духовно ближчий, і ви обов'язково почуете в музиці асоціації з улюбленими образами, сюжетами поетичними прийомами».

Отже, головна мета виконавця - звукове втілення художньо-поетичного образу, вираженого в музичній формі твору.

УДК 371. 134: 009

ШВАРДАК М.В., ГЛЕБЕНА В.В.
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ Й ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИТУАЦІЇ УСПІХУ

За останні роки словосполучення «ситуація успіху в навчальній діяльності» стало для педагогів звичним. Ніхто не заперечує, що саме позитивні емоції можуть стати для дитини найважливішим стимулом у навчанні. Однак, при цьому часом забувають про те, що в педагогіці, як, втім, і в медицині, не існує єдиної панацеї на всі життєві випадки. Тому й ситуацію успіху треба застосовувати продумано, з урахуванням багатьох чинників.

Безумовно, переживання успіху вселяє у людині впевненість у власних силах. З'являється бажання знову досягти хороших результатів, виникає відчуття внутрішнього комфорту, що, у свою чергу, благотворно впливає на загальне ставлення людини до світу.

На перший погляд здається, що вчителю достатньо кілька разів дати учневі можливість відчути успіх, як самий по собі буде забезпечений рівень мотивації, інтересу, пізнавальної активності. Однак, таке ставлення здатне викликати протилежний результат: перманентна успішність може сформувати не скільки звичне й, можливо, індиферентне ставлення до навчання. Крім того, постійне очікування лише позитивного результату згубно відбивається на розвиткові вольових якостей школяра: він ухиляється від подолання труднощів, губиться в складних навчальних і життєвих ситуаціях, у його поведінці починає переважати мотив «уникнення невдач» тощо.

Досвідчені психологи і педагоги попереджують про можливі негативні стани, що слідують після пережитого успіху. Чому можливий такий парадокс? По-перше, успіх, що дістався ціною невеликих зусиль, може призвести до переоцінки, точніше, до завищеної оцінки своїх можливостей. По-друге, за сильним переживанням якої-небудь емоції обов'язково слідує релаксація. Якщо в цей період запропонувати людині будь-яку діяльність, то вона, зазвичай, буде менш успішна, ніж попередня. По-третє, переживання успіху може бути затьмарено, якщо результат, важливий і значущий для самого учня, не буде адекватно оцінений іншими людьми [1].

І нарешті, емоція успіху не буде сильним переживанням, якщо результати діяльності не мають значення для її суб'єкта. Дитина, особливо на початку навчання, однаково інтенсивно переживає успіх у «головних» і «неголовних» навчальних предметах. Але досить часто дорослі знижують цю інтенсивність: «Відмінно з малювання? Краще б з мови отримав...» Через зниження значущості пережитого успіху дорослі впливають на формування в дитини ставлення до всього навчального процесу. Тому, «оцінюючи знання дітей... необхідно виходити з індивідуальних особливостей кожної дитини. Якщо вона все-таки просувається вперед, необхідно її заохотити, підбадьорити, аби вона не відчувала невдачу, порівнюючи свої результати зі заздалегідь визначеними нормами, особливо, якщо вони для неї недосяжні».

Отже, ситуація успіху в навчальній діяльності створюється педагогом за допомогою ланцюжка таких послідовних дій: установка на діяльність (емоційна підготовка учня до розв'язання навчального завдання); забезпечення діяльності (створення умов для успішного розв'язання); порівняння одержаних результатів із передбачуваними (свідоме ставлення до результату своєї навчальної праці). Отож, якщо ситуація успіху створюється учителем послідовно і свідомо, її структура повинна враховувати всі названі компоненти [2].

Розглянемо організацію ситуації успіху поетапно.

Мотиваційно-цільовий етап. Учитель ставить завдання сформулювати в учня установку на успішне виконання навчального завдання, при цьому відчути себе «творцем обставин», подолати труднощі, які можуть виникнути в ході роботи. Іншими словами, формує мотив досягнення. Але тут педагог стикається з неадекватною реакцією учнівського колективу: дехто вже виконував подібне завдання невдало, тому в цих школярів уже сформовано негативне ставлення. Друга група учнів не стикалася з такою роботою, тому вони не знають, чого можна очікувати від подальшої діяльності. Третя група вже виконувала подібні завдання й успішно впоравшись із ними, перебуває у стані мобілізованості, готовності до виконання навчального завдання.

На цьому етапі вчителю простіше за все буде працювати з третьою групою, де необхідно тільки актуалізувати позитивні емоції, пережиті дітьми раніше. У другій групі учнів треба передбачити емоційну реакцію, намалювати перспективу вдалого виконання завдання, пов'язуючи її з тими чи іншими умовами діяльності, які в минулому забезпечували успіх. Найбільш трудомісткою буде робота з першою групою. Спочатку необхідно нейтралізувати спогади про невдачі в попередній діяльності, а потім створити перспективу для нової. Зробити це можна, наприклад, підкресливши, що учень попрацював над своїми помилками, або що завдання змінено, порівняно з минулим роком і подібне.

Результативний етап передбачає організацію вчителем роботи таким чином, щоб перетворити результат попередньої діяльності в емоційний стимул, в усвідомлений мотив для наступного навчального завдання.

Як показує практика, цей етап виявляється найбільш хворобливим. Підсумок навчальної роботи зазвичай зводиться до оцінки. Відомо, що думки

вчителя й учня в цьому питанні частіше за все не збігаються. Справа в тому, що педагог оцінює підсумок діяльності, враховуючи грамотність, акуратність, правильність тощо, а учень пам'ятає про ступінь витрачених зусиль, концентрації уваги і т. ін. та чекає, що оцінять не тільки підсумок, але і його зусилля у процесі діяльності.

Завершальний етап, синтезуючи риси перших двох, носить психолого-педагогічний характер, оскільки логічно випливає з результатів попереднього етапу і служить основою для формування мотивів майбутньої діяльності. Особливої уваги потребують до себе слабовстигаючі учні. До них можна застосувати завищену або авансову оцінку [3].

Як показує практика, в силу індивідуальних відмінностей учні по-різному реагують на запропоновані вчителем ситуації. Для деяких школярів ситуація успіху повинна бути повторена неодноразово, до тих пір поки не реалізується основне завдання: учень відчує задоволення не тільки від результату діяльності, але й від самого процесу оволодіння знаннями.

Ситуація успіху стає умовою переростання позитивного ставлення до навчання в активне, творче, якщо в суб'єкта діяльності позитивні емоції в діяльності породжують почуття удачі, викликають радість, інтелектуальний підйом у процесі розв'язання навчальних завдань, приносять задоволення, усвідомлення недостатності рівня своїх знань, умінь у ситуаціях подолання і, таким чином, формують стійку потребу в самоосвіті.

Література

1. Лисак Н. Створення ситуації успіху / Н.Лисак // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2012. – №11. – С.38-40.
2. Пехота О. М. Освітні технології : [навчально-методичний посібник] / О.М.Пехота. – Київ : А.С.К., 2001. – 256 с.
3. Створення ситуації успіху. Всеукраїнський Портал – Початкове навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nachalka.com.ua/publ/stvorennja_situaciji_uspikhu/3-1-0-506/

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНЖЕНЕРІЇ

УДК 331.522.4:339.92 (477:4)

БІЛАШ О.В.
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ

На сучасному етапі розвитку економіки актуальність проблеми раціонального використання трудового потенціалу визначається тим, що в умовах низької вартості робочої сили, її невідповідності реальній вартості, наявності значних масштабів нерегламентованої зайнятості є важливим виявлення резервів підвищення ефективності використання зайнятих у всіх видах економічної діяльності трудових ресурсів та підвищення їх конкурентоспроможності. В цьому контексті важлива роль активізації реально існуючої на даний момент часу спроможності регіону забезпечувати та підтримувати більш високі у порівнянні з іншими регіонами темпи розвитку економічної та соціальної сфери завдяки кращим якісним характеристикам своїх трудових ресурсів та більш ефективному використанню трудових здібностей працездатного населення.

Для вирішення даного завдання необхідно мати достовірну інформацію щодо трудового потенціалу окремого виду економічної діяльності, району та суспільного виробництва в цілому, який формується під впливом різноманітних чинників та умов. Тому серед проблем ефективності використання трудового потенціалу важливого значення набуває з'ясування не тільки сутності поняття "трудова потенція" а і самих чинників, які на нього впливають.

Аналіз літератури і наукових напрацювань відносно категорій "трудова потенція" та "трудова потенція регіону" дозволяє виявити, що домінуючими і найбільш значущими є соціальний, демографічний, трудовий ресурсний, факторний, етимологічний, системний та комплексний підходи. Трудова потенція є складним суспільно-економічним явищем, котре має свою структуру, просторову і часову орієнтацію, з позиції системності являє собою складну, динамічну, відкриту систему, яка відображає сукупність кількісно-якісних характеристик працездатного населення, в межах регіональної господарської системи, з притаманним йому рівнем здоров'я, освіти, культури, інноваційності, етики, соціальної відповідальності, ціннісних орієнтирів, що визначають їх агреговану здатність до праці.

На формування, розподіл (перерозподіл) і використання трудового потенціалу окрім соціально-економічних впливають природні умови, демографічні умови, історичні умови, традиції, звички населення, рівень освіченості населення, що формує мотивацію до праці, рівень доходності реалізації трудових здібностей (зарплата та інші винагороди), рівень сформованості та розвитку інфраструктури, юридична база, економічна та

соціальна політика держави, наявність фінансування, освітньо-культурних зв'язків, транспортної інфраструктури та інші. Не менш важливим фактором формування і розвитку трудового потенціалу країни є міграція. Міграційні процеси впливають не лише на чисельність населення країни, але й на кількісний та якісний склад і структуру її трудових ресурсів, особливо в умовах транскордонного регіону.

Про загальний рівень використання трудового потенціалу суспільства свідчить рівень отримання національного доходу на душу населення. Це головний показник ефективності використання трудового потенціалу. Чим він вищий, тим ефективніше використовується трудовий потенціал. Але він не дає повного уявлення даної проблеми. Рівень використання трудового потенціалу може бути розкритий системою показників, що відображають: ступінь зайнятості працездатного населення у суспільному виробництві, структуру зайнятості (співвідношення зайнятих у різних видах економічної діяльності), продуктивність суспільної праці. Ефективність використання трудового потенціалу характеризується сукупністю взаємопов'язаних показників, що відображають динаміку чинників, які впливають на зростання національного доходу. Шляхи підвищення ефективності використання трудового потенціалу обумовлені розвитком ринкових реформ.

Висока регіональна диференціація соціально-економічного розвитку визначає потенціал розвитку місцевої ініціативи та відповідальності регіональних владних структур за розвиток ринку праці. Регіони повинні мати змогу формувати довгострокові стратегії розвитку, що базувалися б на цілісному аналізі економічного та соціального потенціалу, притаманному певному регіону, включаючи спеціалізацію і виробничу орієнтацію населення. Мінливість "погоди" на ринку праці потребує не лише високої кваліфікації робочої сили, а й швидкої перекваліфікації відповідно до сучасних технологій і організації виробництва та праці, які змінюються.

У цьому відношенні провідну роль повинні відігравати регіональні керівники, що мають стати ініціаторами партнерства із службами зайнятості, заводами, регіональними організаціями працедавців, профспілковими та іншими неурядовими організаціями, університетами та науково-дослідницькими інститутами, зацікавленими у здійсненні цієї стратегії.

Однак заходи повинні спиратись на дієву модель регіонального менеджменту трудового потенціалу, яка дозволяє на основі створення необхідних економічних, соціальних, екологічних та інституціональних передумов поліпшити його кількісно-якісні характеристики, враховуючи при виборі набору інструментів та заходів специфіку проблем, існуючих у межах регіональної господарської системи.

З урахуванням трансформації економічної системи України, у відповідності до соціально-економічних параметрів європейського співтовариства структура механізму відтворення трудового потенціалу регіону повинна являти собою динамічну модель як послідовність процесів забезпечення, розвитку та реалізації, що формують певний цикл і дозволяють відновлювати та нарощувати трудовий потенціал із конкурентними перевагами,

враховуючи особливості розвитку трудового потенціалу в транскордонному регіоні.

Отже, ефективне функціонування транскордонного регіону за умови всебічного і науково обґрунтованого використання конкурентних переваг (транскордонних і кон'юнктурних умов, факторів і чинників, стратегій і програм розвитку та допоміжних умов) неодмінно призводить до підвищення конкурентоспроможності, що залежить від цілеспрямованої діяльності центральних і регіональних місцевих влад та ключових стратегій розвитку. Це, в свою чергу, викликає цілу низку інтеграційних, політичних, економічних, соціальних, екологічних та інших ефектів, які проявляються у наступному: формуванні стабільного соціально-економічного середовища у регіоні та поживленні і збагаченні місцевого та регіонального життя як у матеріальній, так і нематеріальній сфері; зміцненні позиції країни-члена транскордонного регіону на міжнародній арені та її активної ролі в Європі.

Література

1. Беленький П. Ю., Мікула Н. А., Матвеев С. Е. Конкурентність на транскордонних ринках. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.
2. Звонар Й. Особливості аналізу конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону / Й. Звонар // Економічний аналіз. – 2008. – № 3(19). – С. 37.
3. Повх Г. П. Зміст та значення інфраструктурного забезпечення транскордонного співробітництва / З.В. Герасимчук, Г.П. Повх // Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. – Серія: Економічні науки. – Випуск 24. – Частина II. – Черкаси: ЧДТУ, 2009. – 358с. – С. 244– 249.
4. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку // Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України. За ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – 171 с.

УДК 711.435

ГОБЛИК В.В.
Мукачівський державний університет

МАЛІ МІСТА – ВЕЛИКІ ПРОБЛЕМИ

Актуальність дослідження обумовлена в першу чергу тим, що малі міста є важливим елементом міського каркаса розселення Закарпатської області, адже тут зосереджують біля 57 відсотків міського населення, що є вищим ніж населення середніх і великих міст. Малі міста – в тому числі районні центри є стержнем у вирішенні багатьох проблем соціально-економічного розвитку сільських територій, їх розосередження дозволяє здійснювати управління великою територією, вирішувати соціально-економічні проблеми соціально-економічного розвитку в цілому регіоні. Проведений аналіз дозволив виокремити існуючі проблеми розвитку малих міст та виокремити рекомендації всім рівням органів влади по подальшому соціально-економічному розвитку в умовах децентралізації. Таким чином:

1. Малі міста виступають важливою складовою соціально-економічного розвитку регіону, матеріально-просторовим середовищем життєдіяльності населення навколишнього середовища.

2. Розвиток малих міст в умовах ринкових відносин та децентралізації, незначної державної підтримки змусили органи самоврядування самостійно вирішувати насувні проблеми на своїх територіях усіх господарюючих суб'єктів і населення, докорінно змінивши умови функціонування і розвитку міських поселень.

3. З метою задоволення потреб населення, поліпшення якості життя, оптимізації міського середовища - необхідно максимально використовувати весь наявний потенціал міст.

4. Надзвичайно важливим є ефективне використання природньо-ресурсного потенціалу, створення підприємницького середовища для малих підприємств, підприємців, що працюють на місцевій сировині.

5. Малі міста області мають високий рекреаційний потенціал. Одним з пріоритетних напрямків їх розвитку може стати туристично-рекреаційна діяльність, організація всіх видів індивідуального і масового відпочинку, туризму. На сьогодні цей процес стримується низьким рівнем розвитку соціальної інфраструктури.

5. Виробничий потенціал міських поселень визначається масштабами промислового виробництва, структурою і спеціалізацією промисловості. В умовах переходу до ринкової економіки від централізованого планування і управління, значному спаді обсягів виробництва підприємствами електронної, машинобудівної, меблевої промисловості, харчової індустрії їх продукція виявилась незатребуваною і неконкурентноздатною.

8. Аналіз власних доходів населення, "соціальної інфраструктури" і прожиткового мінімуму, а також показників стану трудових ресурсів і розвитку сфери послуг показує, що потенціал якості життя малих є досить низький.

9. Для міст основним напрямком розвитку є подальше нарощування потужностей провідних промислових підприємств, продукція яких затребувана на регіональному та загальноукраїнському ринку та збільшувати обсяг виробництва на підприємствах, які переробляють місцеву сільськогосподарську і мінерально-будівельну сировину. Для успішного фінансування господарства цих міст доцільно розвиток ринкової інфраструктури: створення філій банків, товарних бірж, інвестиційних фондів та ін.

10. Розвиток соціальної сфери передбачається за рахунок будівництва об'єктів охорони здоров'я, освіти, культури, побутового обслуговування.

11. Однією з умов стабілізації і розвитку економіки досліджуваних міст є розвиток малого і середнього бізнесу, який створює конкурентне середовище, додаткові робочі місця, насичує ринок товарами і послугами, розширює базу оподаткування. У малих і середніх містах області рівень розвитку малого підприємництва невисокий. Пріоритетом у розвитку малого бізнесу в перспективі повинен стати реальний сектор економіки, пов'язаний з виробництвом товарів і послуг, конкурентоспроможних на ринку. В умовах Закарпатської області - це переробка сільськогосподарської продукції, місцевого мінерально-будівельної сировини, розвиток традиційних ремесел і промислів

12. Реалізація принципу саморозвитку малих і середніх міст можлива на основі підвищення ролі місцевого самоврядування, що організує і координує всі види суспільно-економічної діяльності на своїй території. Ця роль в даний час в основному декларується, так як вищі законодавчі та виконавчі органи приймають рішення і нормативні акти, виконання яких вимагає додаткових фінансових коштів з місцевих бюджетів, яких, як правило, вони не мають.

Таким чином, малі міста не втратили свою значимість, свій статус культурного і промислового центру в умовах об'єднання територіальних громад. Варто враховувати, що кожне мале місто області має свої економічні, географічні, соціальні особливості. Тому шляхи вирішення проблем залежать від скоординованої дії влади на державному, регіональному та місцевому рівні, що вплине на відродження і подальший розвиток малих міст.

УДК 332.12 (477)

ГОБРЕЙ М. В., БОШОТА Н. В.
Мукачівський державний університет

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СФЕРИ В РЕГІОНІ

В умовах сьогодення все більше поглиблюється проблема відсутності належного інвестування регіонів. Основною причиною диспропорцій щодо розміщення інвестиційних ресурсів в області є відсутність належного функціонування організаційного механізму розвитку інфраструктури інвестиційної сфери, державної та регіональної політики щодо підтримки суб'єктів інвестиційної інфраструктури, несформованість та неналежне використання інвестиційного потенціалу регіону. Тому одним із найбільш перспективних напрямів соціально-економічного розвитку регіону, на наше переконання, є структурна модернізація його інвестиційної інфраструктури, котра виступає, по-перше, базовим джерелом зростання прибутковості суб'єктів господарювання в області, по-друге, сприяє активізації інвестиційної діяльності суб'єктів та їх залучення до стратегічних програм розвитку та повноцінного використання інвестиційного потенціалу області.

Створення і розвиток інфраструктури інвестиційної сфери регіону є одним із головних завдань місцевої влади. Його дослідження ускладнюється необхідністю структурної характеристики, що пов'язана із частими змінами у економіці регіону, розвитком нових форм господарювання, необхідністю збереження і відтворення інноваційного потенціалу, розвитку трудових ресурсів та впливом науково-технічного прогресу на інвестиційні процеси регіону.

Проблеми розвитку і функціонування окремих елементів інфраструктури інвестиційної сфери неодноразово висвітлювалися у економічній літературі. Однак, вони досі не систематизувалися, а інфраструктуру інвестиційної сфери досі не досліджено як важливу складову інвестиційної системи регіону.

В економічній літературі немає єдиного наукового підходу щодо визначення змістовних характеристик, елементів, місця та значення поняття «інфраструктура інвестиційної сфери регіону». Базові основи сутності досліджуваного поняття закладені у родоначальному понятті «інфраструктура» (у перекладі з латини означає «основу», «фундамент»), яке вперше в економічній науці застосував американський дослідник П. Розенштейн-Родан і визначив як умови навколишнього суспільного середовища необхідні для того щоб промисловість була спроможна здійснювати перший ривок, а також включив до інфраструктури базові галузі економіки: енергетику, транспорт, зв'язок, вважаючи, що їх розвиток повинен йти попереду швидше окупних і прямопродуктивних інвестицій[2].

Економічна категорія «інвестиційна інфраструктура» сьогодні є широко вживаною, проте науковий пошук у цій сфері характеризується різноманітністю методологічних підходів, що ускладнює її узагальнення змісту та структури.

Варто відзначити, що більшість науковців вважають, що інвестиційна інфраструктура є складником системи загальної ринкової чи фінансової інфраструктури, яка є визначальним чинником забезпечення ефективного розвитку економіки держави загалом та виробничої сфери зокрема, що впливає на інвестиційну привабливість регіонів, темпи розвитку суспільного виробництва. При цьому деякі з дослідників спробували виділити ринкову інфраструктуру й інвестиційну як окремі, що дуже пов'язані між собою та доповнюють одна одну[1].

Інколи автори ототожнюють досліджуване поняття із інвестиційним потенціалом, інвестиційною привабливістю чи інвестиційною спроможністю. Так, на переконання Г.В. Лешук: з позиції інвестиційного розвитку та акумулювання фінансових ресурсів сучасна регіональна інфраструктура повинна ґрунтуватись на умовах створення сприятливого інвестиційного клімату та середовища; збалансування загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів з визначенням пріоритетних напрямів регіонального розвитку, тобто напрямів соціально-економічної політики, що найбільшою мірою сприятимуть досягненню поставлених поточних та довгострокових цілей соціально-економічного розвитку інфраструктури регіону; формування інвестиційного потенціалу регіону й підвищення інвестиційної привабливості шляхом зменшення негативного впливу інвестиційних ризиків, що повною мірою впливатиме на формування валового регіонального продукту[1]. Однак, на наше переконання, інвестиційна привабливість та потенціал не є тотожними із поняттям інвестиційної інфраструктури, а лише виступають у якості структурного елемента інфраструктури інвестиційної сфери регіону, оскільки є основою її формування через поширення та реалізацію інвестиційних процесів.

На основі аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних учених до тлумачення категорії «інфраструктура інвестиційної сфери регіону» та дослідження змісту родових понять (інвестиційна інфраструктура, інвестиційна структура регіону) та похідних понять (інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, інвестиційна спроможність) можна узагальнити поняття «інфраструктура інвестиційної сфери регіону» –це максимальні

можливості регіону щодо раціонального залучення та використання інвестиційних ресурсів з врахуванням природно-геополітичних та соціально-економічних передумов для здійснення інвестиційної діяльності з метою досягнення сталого розвитку регіону.

Література

1. Лещук Г.В. Концептуальні детермінанти інвестиційної інфраструктури регіону / Г.В. Лещук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - 2017. - Вип. 24. – Т.2. – С.20-24.
2. Rosenste in Rodan P. Noteson the Theory of the "Big Push". In Economic Development tore Latin America. N.Y., 1961. – 60 p.
3. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами: Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>.

УДК 658.14/17

ІГНАТИШИН М.В., МАКСЮТОВА О.В.
Мукачівський державний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ ЗА ОБ'ЄКТАМИ ТА ЇЇ СХЕМАТИЧНА ОЦІНКА

Критерієм класифікації заборгованості на поточну і довгострокову є операційний цикл. Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для провадження діяльності й отриманням грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг [1].

Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами, щодо яких вона виникла [2].

Згідно з цим виділяють такі види дебіторської заборгованості:

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- заборгованість, забезпечена векселями;
- надані позики;
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків);
- інша дебіторська заборгованість.

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на:

- дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкову дебіторську заборгованість);
- дебіторську заборгованість, не сплачену в строк (прострочену), в тому числі сумнівну і безнадійну дебіторські заборгованості.

Оцінку дебіторської заборгованості схематично показано на рис.1.

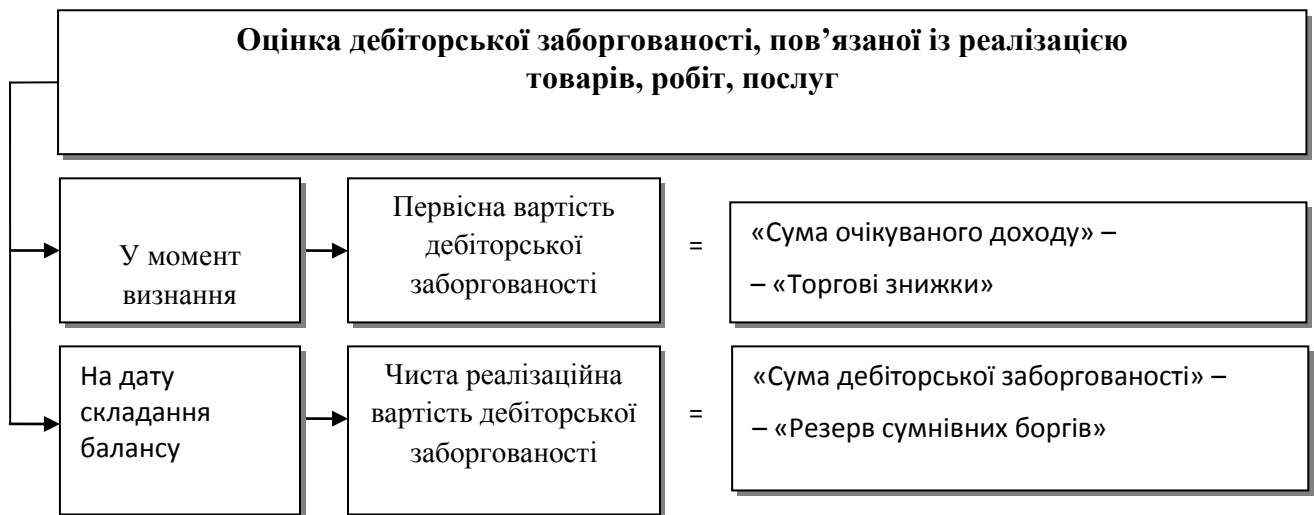

Рис. 1. - Схематична оцінки дебіторської заборгованості

Аналіз дебіторської заборгованості за термінами її виникнення дозволяє оцінити ефективність і збалансованість політики товарного кредиту і надання знижок покупцям; визначає сфери, в яких необхідно докласти додаткових зусиль для повернення боргів; дає базу для створення резерву сумнівних боргів; дозволяє спрогнозувати поступлення коштів.

В цілому з метою зменшення розміру дебіторської заборгованості на будь-якому підприємстві нами рекомендується наступні критерії, які наведено на рис.2.

Рис. 2. - Критерії зменшення розміру дебіторської заборгованості на підприємстві

На сьогодні організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних із розрахункових операцій за борговими правами (з дебіторами).

Література

1. Домбровська Н.Р. Дебіторська та кредиторська заборгованості: проблеми класифікації / Н.Р. Домбровська // Інноваційна економіка. - 2014. - № 1. - С. 182-187.
2. Кірейцев Г. Г. Фінансова звітність підприємств та її аналіз / Г. Г. Кірейцев. – К. : ЦУЛ, 2013. - 452 с.

УДК 621.74.04:669.112.22

YU.YU. ZHIGUTS¹, PROF., V.F. LAZAR², AS. PROF.,
B.YA. KHOMIAK², AS. PROF.
Uzhhorod National University, Mukachevo State University

THE TECHNOLOGY OF OBTAINING AND PROPERTIES WEARFIRMNESS THERMITE CAST IRON

Introduction. That is why the synthesis of materials on the basis of metallothermic processes as well as the investigation of the influence of new technological methods of getting metal on microstructure, chemical composition, mechanical properties of manufactured castings got great practical importance. Metallothermic reactions further and further become of great appliance in science and technology. Under the lack of energetic and raw basis, of special melting and cast equipment such technological processes of creating the materials become economically expedient, and their usage in already existed methods of casting production e.g. in technique of producing steel and cast iron castings with thermite addition greatly rises the efficiency of production. Creating of the alloys on the basis of combined metallothermic processes allows getting materials with new technological properties the study of which has both scientific and practical importance.

The methods of experiment. The task was to work up the method of calculating of burden composition on the basis of stoichiometric relationship of reaction components with the introduction of suitable coefficients taking into account the component activity and the coefficients of its adoption by metal. The method allows to establish the composition of metallothermic burdens and to calculate adiabatic temperature of its combustion. The main condition of the process is the necessity to have real temperature of burden combustion higher than the temperature of slag melting [2, 3] (for Al_2O_3 2400 K). The main structure components in thermite cast irons that influence greatly the wear resistance are the carbides. First of all, these are cementite and more wear resistanceable carbides *Cr*, *W*, *Mo*, *Ti* and others.

The directions of studies. The grey cast irons is most convenient to get by metallothermic or combined (metallotherming) methods because of the high temperature within the zone of reacting of the components that leads under synthesis of alloys in conditions of micromelting to fast cooling and that in its turn gives the speeds of cooling higher than the critical ones and simultaneously martensite or

needle-shape microstructure. These are the structures that are of the highest wear resistance. Grey thermite cast iron is being manufactured very well by cutting, much better than chilled and white cast irons. Cast irons contain great amount of austenite but after tempering we get the structure of martensite of tempering with hardness being 280-310 *HB*. In fact, it gives the possibility for thermite micromelting to decrease greatly the content of alloyed elements (*Mn* and *Mo*) not making tempering cracks while doing this.

Using roentgenostructural analysis method in the structures of these cast irons carbides Fe_3C and $(Fe,Cr)_3C$ as well as carbides $(Fe,Cr)C_3$ and others were detected, that provides the hardness of ~ 15000 MPa. Microhardness of carbides $(FeCr)_3C - HV$ 10000–10500 MPa, $(FeCr)_7C_3$ and $(Fe,Cr)_{23}C_6$ 14500–17500 MPa.

It is necessary to mention that mechanical properties of thermite cast iron are better than the properties of highly-chromium cast iron (show table 1) because of additional microalloying by aluminium, which must be introduced into the burden composition.

Within cast irons with a considerable content of manganese disregarding high temperatures of synthesis one can see the aggravation of fluidity under the keeping of shrinkage within the range of 1,6–2,2 percent. One must bear in mind that the treatment of cast irons with high content of chromium is complicated though it is on satisfactory level.

Table 1

Mechanical properties of thermite highly-alloyed cast irons

Mark cast irons	HRC	σ_u , MPa
«И4Х12М»	65–67	670
«ИЧХ12Г5»	64–66	680
«ИЧХ28Н2»	53–57	620
«ИЧХ2Н4»	60–62	660

Cast irons «ИЧХ15М3», «ИЧХ12М» and «ИЧХ12Г3М» are annealed (for getting the structure of grain perlite) with further hardening. Cast irons «ИЧХ28Н2М2» and «ИЧХ12Г5» with the structure of alloyed austenite are hardened in an open air and «ИЧХ28Н2» are treated under the medium-temperature tempering. High speed of cooling under getting of not big castings or the castings with wall thickness to 25-30 mm allow to get at once austenite-martensite structure. In other cases, the loading into furnace after hardening of casting at temperature 950°C, endurance 2–3 hours and cooling together with furnace or hardening in an open air is used. The probability of graphitization of castings under synthesis of alloy by aluminothermic way decreases considerably because of considerable gradient of temperatures and high speed of heat abstraction, i.e. getting of martensite structure under casting goes considerably simpler.

Conclusion. Thus we may make a conclusion that aluminothermic ways can be used for producing of special thermite alloyed cast irons expect for high-chromium cast irons during the synthesis of those the problems of technological character appear. Other types of special cast irons have in some cases even better properties than in cast irons produced by ordinary methods. Designed compositions of thermite

mixtures are also suitable for technology of thermite casting additives of high-temperature gradient.

Literature

1. Zhiguts Yu.Yu., Opathko I.I. The highstrength thermite cast irons // American Journal of Scientific and Research, "Columbia Press". New York. – 2014. – № 2 (5). – V. 2. – P. 635 - 641.

2. Zhiguts Yu., Beiresh Ya. The alloyed cast irons synthesized by metallothermic processes // Conduct of modern science: 13 international research and practical conf.: 30 November - 07 December 2017 y.: materials conf. Technical science. – Sheffield UK: "Science and Education" LTD, 2017. – V. 13. – S. 14 - 16.

УДК 336:332.146.2 (477.7)

СТЕГНЕЙ М.І., ЛЕНДЄЛ М.М., ШМЕНДРАК Є.В.
Мукачівський державний університет

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В умовах децентралізації влади та фінансів об'єднані громади отримали додаткові ресурси та повноваження, що розширює можливості повноцінного місцевого розвитку. «Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність» [1].

За результатами моніторингу виконання місцевих бюджетів за перше півріччя 2017 року досліджено фінансову спроможність об'єднаних територіальних громад Закарпатської області. Дослідження здійснено на підставі 4-ох основних показників, які відображають: власні доходи на 1-го мешканця; рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах); питому вагу видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (без трансфертів з державного бюджету); капітальні видатки на 1-го мешканця (без субвенцій з державного бюджету).

Таблиця 1

Оцінка фінансової спроможності трьох ОТГ Закарпатської області за I півріччя 2017 року*

№ п/п	Назва ОТГ	Загальна характеристика		Показник 1		Показник 2		Показник 3		Показник 4		Загальний рейтинг**
		група	Чисельність населення на 01.01.2016 (тис. ос.)	Власні доходи на 1-го мешканця за I-ше півріччя 2017 (грн на ос.)	Рейтинг	Рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах), %	Рейтинг	Капітальні видатки на одного мешканця (без субвенцій з держбюджету) (грн/ос.)	Рейтинг	Питома вага видатків на апарат управління (без трансфертів) (%)	Рейтинг	
1	Тячівська	1	19,6	1956,9	34	0,0	49	850,9	12	9,8	14	10
2	Полянська	3	7,7	1116,3	172	15,1	191	65,4	208	20,1	144	189
3	Вільховецька	2	12,4	434,4	342	39,9	318	204,1	99	36,3	299	292

**Групування ОТГ за чисельністю населення: 1 гр. – понад 15 тис.ос., 2 гр. – від 10 до 15 тис.ос., 3 гр. – від 5 до 10 тис.ос., 4 гр. – менше 5 тис.ос.

*Складено за даними КМУ[2]

На підставі чотирьох характеристик сформовано загальний рейтинг об'єднаних територіальних громад, також сформовано групи громад за показником чисельності населення, відповідно: 1) понад 15 тис. осіб, 2) від 10 до 15 тис. осіб, 3) від 5 до 10 тис. осіб, 4) менше 5 тис. осіб.

У Закарпатській області сформовано тільки 3 об'єднані територіальних громад, з яких 1 громада (Полянська) із чисельністю населення від 5 до 10 тис. осіб, 1 громада (Вільховецька) – від 10 до 15 тис. осіб та 1 громада (Тячівська) понад 15 тис. осіб.

У загальному рейтингу 366 об'єднаних громад України, найнижчий рейтинг фінансової спроможності (а саме 292 місце) для громад Закарпатської області присвоєний Вільховецькій громаді, із чисельністю населення 12,4 тис. осіб, із величиною власних доходів на 1-го мешканця 434,4 грн на особу (що відповідає 342 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад), із рівнем дотаційності бюджетів 39,9% (що відповідає 318 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад), із рівнем капітальних видатків на 1-го мешканця величиною 204,1 грн на особу (що відповідає 99 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад), із питомою вагою видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах громади 36,3% (що відповідає 299 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад).

Найвищий рейтинг фінансової спроможності (а саме 10) для громад Закарпатської області присвоєний Тячівській громаді, із чисельністю населення 19,6 тис. осіб, із величиною власних доходів на 1-го мешканця 1965,9 грн на особу (що відповідає 34 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад), із рівнем дотаційності бюджетів 0,0% (що відповідає 49 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад), із рівнем капітальних видатків на 1-го мешканця величиною 850,9 грн на особу (що відповідає 12 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад), із питомою вагою видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах громади 9,8% (що відповідає 14 позиції рейтингу із 366 об'єднаних громад).

Із розрахунку на 1 мешканця, середній показник надходжень власних доходів на 1 жителя 3-х ОТГ області збільшився на 1228 грн. та склав 1322 грн. (в тому числі 1-ї ОТГ, утвореної у 2016 році цей показник зріс у 2 рази та становить 1116 грн., а 2-х ОТГ, утворених у 2015 році - на 38 % і становить 1371 грн.).

Найбільша штатна чисельність працівників виконавчого комітету затверджена Тячівською ОТГ - 74 особи, найменша – Вільховецькою ОТГ – 56 осіб. Виходячи з розрахунку чисельності населення громад та чисельності службовців, можна зазначити, що найбільше навантаження на 1 службовця з надання послуг у Тячівській ОТГ - 266 осіб, найменше – у Полянській ОТГ 131 - особа. За підсумками першого півріччя 2017 року найбільша питома вага видатків на утримання службовців у фінансовому ресурсі ОТГ (без урахування

субвенцій) припадає на бюджет Вільховецької ОТГ – 36 %, найменша – на бюджет Тячівської ОТГ - 10 %.

Література

1. Реформа децентралізації [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-decentralizaciyi>

2. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за перше півріччя 2017 року [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/53-rezultati-finansovogo-monitoringu-366-otg-za-1pivrichchya-2017-roku-stvorenikh-u-2015-ta-2016-rokakh.pdf>

УДК 621.002

МАШКА М.І., ГАБОВДА О.В.
Мукачівський державний університет

ЗАСТОСУВАННЯ АДИТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МАШИНОБУДУВАННІ

Четверта промислова революція - Industry 4.0 передбачає цифрову трансформацію виробництва на всіх рівнях життєвого циклу виробу. Основу проектування виробу складає створювана конструкторами об'ємна електронна модель (CAD-модель), на базі якої організовується наскрізна технологія проектування, тобто об'ємна модель одночасно використовується і в системах підготовки виробництва, які автоматично створюють програми для верстатів з ЧПУ, що значно скорочує виробничі цикли по випуску нових виробів. Але створення об'ємної електронної моделі на етапі конструкторської підготовки призвело до появи головного тренду останніх років – нових технологій в промисловому виробництві, в тому числі і в машинобудуванні. Метою авторів є висвітлення адитивних технологій в машинобудуванні.

Під адитивним виробництвом (Additive Manufacturing) розуміють процес вирощування виробів на 3D-принтері по CAD-моделі у форматі STL. На даний час адитивні технології починають замінювати традиційні способи промислового виробництва або їх доповнювати.

До найбільш розповсюджених технологій адитивного виробництва можна віднести: FDM (Fused deposition modeling - пошарова побудова виробу з розплавленої пластикової нитки; SLM (Selective laser melting - селективне лазерне плавлення металевих порошків; DMLS (Direct metal laser sintering - пряме лазерне спікання металевих порошків; SLS (Selective laser sintering - селективне лазерне спікання полімерних порошків; SLA (скорочено від Stereolithography) - стереолітографія, затвердіння рідкого фотополімерного матеріалу під дією лазера; MJM (Multi-jet Modeling - багатоструменеве моделювання за допомогою фотополімерного або воскового матеріалу; PolyJet - затвердіння рідкого фотополімеру під впливом ультрафіолетового випромінювання; CJP (Color jet printing - пошаровий розподіл речовини, що клеїть, по порошковому гіпсовому матеріалу [1].

В машинобудуванні найбільш використовуваними є технології SLM і DMLS, які дозволяють виготовляти металеві деталі. Технології дуже схожі, але є й відмінності: SLM використовує металеві порошки з однаковою

температурою плавлення і повністю розплавляє порошок, а в DMLS порошок складається з матеріалів із різними температурами плавлення, які плавляться на молекулярному рівні при підвищених температурах, тобто SLM виготовляє деталі з одного металу, а DMLS - з металевих сплавів (нікелеві, титанові, нержавіючі сталі та ін.).

На відміну від технології SLS, за якою виготовляються вироби з полімерів, SLM і DMLS вимагають створення опорної конструкції (піддержки), щоб компенсувати високі залишкові напруги, що виникають в процесі диференційованого охолодження. Це допомагає обмежити ймовірність деформації і короблення. Крім того, піддержка допомагає відводити тепло від тільки що надрукованих шарів, а також закріплювати їх на твердій основі. Після друку деталі піддержка видаляється, а також деталі можуть, в разі потреби, проходити механічну обробку, термообробку (для зняття залишкових напружень) та ін.

В якості нагрівального елемента для спікання (плавлення) металевих порошоків застосовуються оптоволоконні лазери високої потужності - близько 200Вт. Деякі пристрої використовують більш потужні лазери з підвищеною швидкістю сканування для більш високої продуктивності. Товщина шару для розглядуваних технологій – 20...50 мікрон, розмірна точність - $\pm 0,1$ мм [2].

В нових технологіях застосовуються і нові категорії матеріалів, які навіть не розглядаються в традиційному машинобудуванні. До них відносяться матеріали, що застосовуються в медичній і харчовій промисловості. При роботі з традиційними металами з'явилася можливість створення градієнтів щільності або отримання деталей, що складаються з різних матеріалів. Цього неможливо досягти звичайними процесами кування і лиття.

В останні роки швидкий розвиток 3D-друку дозволив створити гібридне виробництво, яке суміщає адитивні та субтрактивні (фрезерування, пластичне деформування та ін.) процеси, коли на одному верстаті виконується і 3D-друк, і обробка різанням. Подібний підхід також вирішує проблему, наприклад, допусків і точності. Прикладом гібридного рішення є поєднання лазерного наплавлення з порошковим соплом та фрезерування, яке здійснюється на обладнанні LASERTEC 65 3D німецько-японської компанії DMG MORI [3].

Адитивні технології відкривають нові можливості для конструктора: вже очевидно, що адитивне виробництво дозволяє створювати деталі, які просто неможливо виготовити традиційними методами. Навіть 5-осьові системи ЧПУ не мають доступу до деяких поверхонь. Крім того, замість виготовлення декількох деталей та їх наступної зборки, можна одразу надрукувати весь вузол цілком, що зменшує собівартість та збільшує довговічність конструкції.

Таким чином цифрова трансформація виробництва неминуче пов'язана з переходом на нові технології в машинобудуванні, які докорінним образом його змінюватимуть.

Література

1. Ben Redwood How to design parts for Metal 3D printing [Electronic resource] // <https://www.3dhubs.com/knowledge-base/how-design-parts-metal-3d-printing?action>
2. Bournias Varotsis 3D Printing vs. CNC machining [Electronic resource]//<https://>

www.3dhubs.com/knowledge-base/3d-printing-vs-cnc-machining.

3. Ларссон Ян Аддитивное и гибридное производство с применением 3D-печати [Текст] / Ян Ларссон // САПР и графика. 2015. - №5. С.4-6.

УДК 504.4.062.2

ЛЕВКОВСЬКА Л.В., РИЖОВА К.І.

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ У ЗОНІ РИЗИКОВАНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Невід’ємною складовою державного управління природокористуванням є управління водними ресурсами, які складають головну ланку в системі природокористування будь-якої країни. Із усіх наявних на планеті природних ресурсів водні відіграють найважливішу роль у життєдіяльності людини та у суспільному виробництві. Тому, проблеми, що пов’язані з водою, є для людства завжди одними із найбільш гострих і актуальних.

Необхідною умовою подолання проблеми водозабезпечення є наявність ефективної системи управління водними ресурсами. Ґрунтуючись на ролі державного сектора у вирішенні водних проблем можна виділити два підходи до управління водними ресурсами: монопольний – регулювання відбувається через механізм державної монополізації сектору; конкурентний – де сам користувач обирає компанію постачальника, а держава ліцензує такі підприємства. Слід зазначити, що цей поділ досить умовний оскільки водні питання постійно перебувають під пильним контролем урядів усіх країн світу, а процеси глобалізації пришвидшують взаємну інтеграцію держав із централізованим і децентралізованим управлінням у водному секторі, відтак в кінцевому підсумку більш ефективною виявляється така організація управління, що забезпечує найбільшу дохідність. Тим не менш, монопольний підхід передбачає широку участь держави в реалізації проєктів водозабезпечення і переважно використовується в Китаї, Японії, ОАЕ, Росії та інших країнах колишнього Радянського Союзу, а конкурентний притаманний державам Європейського союзу, Британії, США та іншим. Такий розподіл, в більшості випадків, ґрунтується на приматі «приватної власності», або його відсутності.

Таким чином водогосподарська політика, що здійснюється в багатьох країнах відображає сучасні тенденції розмежування і децентралізації виконавчих функцій, характерним також є заохочення діяльності приватного сектора з надання водогосподарських послуг.

На нашу думку, в нинішніх умовах в Україні, в зоні ризикованого землеробства, доцільно передати управління водними ресурсами від державних структур неурядовим організаціям з перехідним етапом спільного управління. Необхідно зазначити, що при цьому держава припиняє субсидіювати експлуатаційні витрати на проведення ремонтних і інших робіт по догляду за меліоративними системами але участь населення в підготовці

водогосподарських рішень і контролі за їх здійсненням зростає, адже завдання, що стосуються ведення водного та меліоративного господарств, утримання й обслуговування їх інфраструктури, питань водозабезпечення і боротьби із забрудненням вод, належать до компетенції органів місцевого управління.

У результаті взаємодії територіальних громад і держави мають сформуватися такі умови для суб'єктів водокористування, котрі забезпечать баланс між потребою у фінансах для охорони і відтворення водних ресурсів, раціонального використання у процесі зрошення та сплатою за використання вод і їх забрудненням. Слід зазначити, що в зоні ризикованого землеробства особливо велике значення має економія води. У деяких районах світу питома водоспоживання на зрошення досягає дуже великих значень, коли безповоротно витрачається від 20 до 50 тис. куб. м води на 1 га зрошуваних земель, або в 3-7 разів більше, ніж необхідно рослинам. Це обумовлено великими втратами в каналах, низьким коефіцієнтом корисної дії зрошувальних систем, завищеними поливними нормами, недосконалістю техніки і технології зрошення. У ряді зрошуваних районів світу є можливість значного збільшення використання водних ресурсів в зрошуваному землеробстві за рахунок реконструкції зрошувальних систем проте для цього потрібні величезні матеріальні витрати адже економія 1 куб. км води потребуватиме фінансових затрат в обсязі 700-900 млн. доларів.

Тому важливу роль у підвищенні ефективності водокористування в зрошуваному землеробстві мають відігравати асоціації водокористувачів, котрі об'єднують землевласників та орендарів і діють як громадські установи, що мають юридичний статус. При цьому першочерговим кроком після утворення асоціації є передача їм прав власності на зрошувальні і дренажні внутрішньогосподарські системи, а також обов'язків щодо їх експлуатації в межах площ визначених адміністративних формувань.

Колектив водокористувачів може формувати організаційно-правовий статус асоціації водокористувачів де вказується, що передається водокористувачам, а що – зберігається за державою, адже селяни мають бути наділені достатніми повноваженнями для прийняття раціональних рішень щодо технічного обслуговування та ремонту систем. Здійснення передачі управлінських функцій новоствореним організаціям водокористувачів зобов'язує їх формування власних обов'язкових коштів, що спрямовуються на експлуатацію та підтримку меліоративних систем і водогосподарських об'єктів в робочому стані та сприяти впровадженню енергозаощадливих технологій, а також можливого створення резервного фонду фінансування, передбаченого для поступової, поетапної реабілітації зношеної інфраструктури саме за рахунок постійно зростаючої, порівняно з державою, частки інвестицій.

Тому для досягнення економіко-екологічної збалансованості у зоні ризикованого землеробства необхідною умовою є розробка заходів з удосконалення механізму управління водоресурсним потенціалом та формування сучасної інституціональної інфраструктури управління водними ресурсами.

**ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ ВЗАЄМОДІЇ ТА ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ
БАЗОВИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ**

Важливим елементом інституціональної архітектури є формування моделі взаємодії та взаємовідносин, як системи стійких функціональних зв'язків між базовими інституціями промислового комплексу регіону.

Раціональна модель взаємодії і взаємовідносин визначається та формується з врахуванням типу інституційної матриці, яка притаманна національній економічній системі та цілепокладання. Саме інститут цілепокладання визначає характеристики суб'єкту, перелік правил та процедури для визначення пріоритетних цілей і побудови механізмів їх досягнення.

Крім того, держава повинна сформувати комплекс інститутів обмежувального характеру, дії яких спрямовані на забезпечення збалансованого розвитку промислового сектору регіону, як складової загальнонаціонального промислового комплексу, в умовах обмежених економічних ресурсів. В сучасних умовах, при визначенні елементів регіональної промислової політики важливим є визначення відносин між суб'єктами промислового комплексу та державою.

Загалом, на теоретичному рівні можливим є виділення наступних моделей взаємодії та взаємовідносин: плюралістичної, неокорпоратистської та патронажної. У чистому вигляді жодна з даних моделей не використовується, проте виділення характеристичних ознак кожної з них є важливим для розуміння механізму, цілей та систему зв'язків між суб'єктами бізнесу та державними інституціями в межах національної економіки.

Відповідно до принципів побудови *плюралістичної моделі взаємодії та взаємовідносин* в їх основу повинно бути закладено «...перманентне протиборство багатоманітних груп інтересів» [1, с. 235]. Функціонування суспільства та фізіологічне виживання його членів є неможливим без забезпечення відповідного доступу до результатів матеріального виробництва. Саме промисловий сектор виступає основою забезпечення зростаючих потреб сучасного суспільства і всі інші види суспільного виробництва повинні бути спрямовані на забезпечення його динамічного розвитку.

Забезпечення рівноважного розвитку промислового сектору, згідно з плюралістичною моделлю є можливим лише в умовах висококонкурентного ринку, у якому господарські «...одиниці організовані в необмежену кількість самостійних, небов'язкових, конкуруючих одна з одною, ієрархічно незалежних структур, які особливим чином не ліцензуються, не визнаються та не отримують субсидій і ніяк не контролюються державою» [2].

Переважаючою позицією держави у даній моделі взаємовідносин повинна бути підтримка конкурентного середовища та спрямованість на забезпечення інтересів системи загалом. У випадку виникнення порушень у

системі рівноваги, або розвитку кризових процесів, діяльність державних регуляторних інститутів повинна бути спрямована на корегування утворених перекосів у розвитку промислового сектору та повернення економіки до стану рівноваги.

Держава, як елемент системи інституцій інституціональної архітектури регіональної промислової політики, розглядається як зовнішня сила, основним завданням якої є розробка разом з суб'єктами промислового комплексу регіону єдиних правил функціонування та регулювання, ініціатора вирішення конфліктних ситуацій та підтримки вітчизняного промислового товаровиробника на міжнародних ринках.

Отже, серед основних ознак плюралістичної моделі взаємодії та взаємовідносин можна виділити такі [3, с. 15-16]: конкуренція є рушійною силою розвитку промислового сектору, в межах якого існують численні групи інтересів, що конкурують між собою; основою розвитку є зорієнтованість на особистий успіх та отримання прибутку; держава виступає у ролі арбітра, приймає участь у розробці правил взаємовідносин та взаємодії та забезпечую підтримку на зовнішніх ринках.

В основу *неокорпоративістської моделі взаємодії та взаємовідносин* закладено систему «...представництва інтересів, складові якої організовані у декілька особливих, примусових, неконкурентних, ієрархічно впорядкованих, функціонально різних рівнів, офіційно визнаних та дозволених (а в окремих випадках і створених) державою, що наділено монополією на представництво в окремих галузях» [4].

Основні ознаки моделі полягають у наступному: система економічних відносин базується на державній підтримці переважно приватизованої промисловості; зорієнтованість на розвиток сфери економічної діяльності, а не окремої господарської структури, навіть найбільш конкурентоспроможної; можливість обмеження конкуренції з метою досягнення визначеного результату; держава, як повноцінний учасник та економічний суб'єкт, з правом формування вимог до суб'єктів бізнесу; можливість визначення соціального ефекту у якості основного економічного результату; можливість участі у формуванні основних елементів економічної політики (у тому числі і щодо розвитку промислового комплексу) всіх учасників ринку, незалежно від їх конкурентоспроможності.

Формування *патерналістської (патронажної) моделі взаємодії та взаємовідносин* частіше всього підтримується для найбільш економічно та фінансово слабких та інвестиційно непривабливих регіонів.

Якщо дослідити змістове навантаження патерналістської моделі (від слова патерналізм – лат. *pater* – батько, батьківський), то воно відображає формування специфічних відносин між державою, як суб'єктом регулювання та окремими її регіонами, або сферами діяльності (галузями). В основу моделі закладено поняття ієрархічності, вертикальної спрямованості, залежності та опікунства. Регуляторна та правова діяльність держави та основних її інститутів відображається у покровительському ставленні до розвитку регіону або його промислового комплексу. Цілеспрямований та адміністративний розподіл

ресурсів, застосування комплексної системи директивного та індикативного планування, система державного замовлення, створення специфічних інвестиційних та правових умов функціонування підприємств промислового комплексу регіону – основні елементи патерналістської (патронажної) моделі взаємодії та взаємовідносин.

Можна виділити такі основні характеристики притаманні патерналістській (патронажній) моделі взаємодії та взаємовідносин: основною характеристикою є модель відносин у площині залежність-влада; існування ієрархії та нерівності при формуванні взаємовідносин; чітке визначення норм та параметрів економічної поведінки держави та економічних суб'єктів, яка ґрунтується на обґрунтованих перевагах всіх сторін від застосування даної моделі; переважання регуляторної функції держави, спрямованість всіх дій державних інституцій на підтримку збалансованого розвитку регіону та його промислового комплексу, на забезпечення соціальної спрямованості бізнесу; спрямованість інституту патерналізму на покращення економічної та соціальної ситуації у регіоні.

Отже, роль держави, як одного з важливих суб'єктів регіональної промислової політики в умовах неокорпоративістської моделі взаємодії та взаємовідносин визначається її регуляторним впливом за такими основними напрямками: вплив на регіональний ринок праці та сировинних ресурсів; вплив на регіональний ринок капіталу.

Література

1. Kaufmann S. Interes senvertret un gim Europä is chen Parlament // Praxisbuch: politische Interessenvermittlung: Instrumente – Kampagnen – Lobbying, 2007. – S. 234-238.
2. Schmitter Philippe C. The Organization of Business Interests: Studying the associative action of business in advanced industrial societies / Ph. C. Schmitter, W. Streeck [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/mpifg_dp/dp99-1.pdf.
3. Москальов М. А. Моделі в заємодії бізнесу і держави в умовах сучасних трансформацій / М. А. Москальов, А. А. Москальов // Економіка і суспільство. Електронне наукове видання. – Мукачево, 2016. – Випуск 5. – С. 14-18.
4. Шмиттер Ф. Неокорпоративизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://read.virmk.ru/h/Shmitter_1.htm.

УДК 332.012.3

БОШИНДА І.М.
Мукачівський державний університет

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МАЛОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНІВ

Малий бізнес займає важливе місце у соціально-економічному розвитку як країни, так і області, району чи міста як провідний сектор ринкової економіки, що забезпечує насиченість ринку товарами та послугами, сприяє здоровій конкуренції, задоволенню споживчого попиту населення та створенню нових робочих місць. Саме малий бізнес є фундаментальною основою у формуванні середнього класу, якого, на жаль, в Україні ще не сформовано.

Державні регіональні програми розвитку малого бізнесу сприяють якнайповнішому узгодженню територіальних та галузевих інтересів, створюють реальні передумови для зближення та вирівнювання рівнів виробництва і споживання в усіх регіонах.

Забезпечення ефективного функціонування підприємств малого бізнесу залежить, передусім, від формування виваженої регіональної політики держави, яка зумовлюється системою заходів, що здійснює центральна влада з метою забезпечення розвитку її складових [1]: адміністративно-територіальних та інших територіальних одиниць. При цьому така політика є узгодженою діяльністю національних та місцевих органів державної влади, інститутів місцевого самоврядування, сукупністю організаційно-правових та економічних заходів, що здійснюються державою у сфері регіонального розвитку, зокрема окремих сфер і видів економічної діяльності відповідно до її стратегічних та поточних цілей і завдань.

У процесі реалізації державної регіональної політики забезпечення ефективного функціонування, підтримки і розвитку малого бізнесу вагомою є роль та відповідальність місцевих органів самоврядування в напрямі створення сприятливого підприємницького середовища в регіонах[2].

Розвиток бізнесу в регіонах України є вкрай необхідним. Він повинен відбуватися на основі запровадження європейського досвіду, тобто відбуватися при використанні європейських стандартів розвитку бізнесу, що значною мірою обумовить створення сучасної ринкової економіки з соціальною спрямованістю [3].

Законодавство України передбачає такі напрямки державної політики у сфері розвитку малого бізнесу в Україні:

- 1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;
- 2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;
- 3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;
- 4) забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;
- 5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;
- 6) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;
- 7) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого бізнесу новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів.

Дослідженням підтверджено, що з метою активізації розвитку малого бізнесу, необхідним є усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності; зменшення необґрунтованого втручання органів, що здійснюють контролюючі функції, у діяльність підприємців; сприяння у вирішенні питання про доведення розміру середньомісячної заробітної плати у сфері малого бізнесу до розміру середньомісячної заробітної плати працівників, зайнятих в економіці регіону; підвищення рівня знань суб'єктів підприємницької діяльності у сфері встановлення розмірів ставок фіксованого, єдиного податків та вартості торгових патентів тощо. Крім цього, зумовлюється необхідність освоєння власних та залучених коштів підприємців та підприємств малого бізнесу на розвиток виробництва; створення додаткових робочих місць, наповнення бюджету за рахунок ефективної їх діяльності; подальший розвиток сучасної інфраструктури та реалізація інноваційно-інвестиційних проектів.

Література

1. Васильєва Д. В. Актуальні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / Д.В. Васильєва // Механізм регулювання економіки. – 2011. – №3. – С. 188-196.
2. Довгальова О. В. Управління малим бізнесом : підручник / О. В. Довгальова, О.В. Балабенко [Донбас. нац. акад. буд-ва і архіт.]. – Макіївка; Донецьк : Цифрова типографія, 2011. – 298 с.
3. Уманець Т. В. Формування системи індикаторів оцінки розвитку малого та середнього бізнесу: регіональний аспект / Т. В. Уманець, О. В. Лучакова // Бізнес Інформ. – 2010. – № 5(2). – С.76-79.

УДК 338.27

НЕСТЕРОВА С. В., ОНИСЬКІВ С. В.
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан підприємства відображає на певний момент рівень ефективності використання ресурсів у господарській діяльності, або, ефективність функціонування механізмів економічної системи [1].

Головна мета аналізу фінансового стану – своєчасно виявити й усунути недоліки у фінансовій діяльності та знаходити резерви поліпшення фінансового стану підприємства і його платоспроможності [3].

Як у міжнародній, так і у вітчизняній практиці для аналізу фінансового стану застосовується система абсолютних і відносних показників структури, динаміки та структурної динаміки, а також пов'язаних з ними низки фінансових коефіцієнтів, які відображають цілі та інтереси різних користувачів: управлінський персонал підприємства (сфера внутрішнього аналізу); зовнішні користувачі (сфера зовнішнього аналізу).

Для оцінки фінансового стану підприємства ключовими вважаються показники коефіцієнтного аналізу на основі фінансової звітності:

– платоспроможності і ліквідності – характеризують потенціал підприємства щодо погашення заборгованості, переважно поточної;

– прибутковості – дають можливість порівняти отриманий прибуток з вкладеним капіталом, тобто міру ефективності авансованого у виробництво і реалізацію капіталу;

– ділової активності – характеризують кругообіг засобів підприємства;

– фінансової стійкості – характеризують співвідношення власних і залучених коштів;

– інвестиційної привабливості підприємств-емітентів – дають можливість порівняти показники прибутковості акцій, дивідендного виходу та інші подібні аспекти котирування акцій підприємства.

Означені характеристики, встановлення яких забезпечує коефіцієнтний аналіз, доповнюються показниками рейтингової оцінки кредитоспроможності, а також індикаторами, отриманими на основі внутрішнього управлінського обліку, такими як поріг рентабельності, запас фінансової стійкості, ефект цінового важеля, леверидж, ступінь фінансового ризику, небезпека банкрутства та ін.

У науково-прикладній літературі виділяють шість основних прийомів аналізу [3; 4]:

1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;

3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів;

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

5) порівняльний аналіз – як правило, міжгосподарський аналіз показників підприємства порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками.

6) факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження.

Отже, на сьогодні актуальним є:

– удосконалювати інформаційне та методичне забезпечення фінансового стану підприємства;

– розробляти методичне забезпечення процесу прогнозування фінансового стану підприємства;

- удосконалювати структуру аналізу стану підприємства, залежно від мети та змісту роботи на кожному етапі;
- працювати над методикою форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;
- розробляти методику комплексної бальної оцінки фінансового стану підприємства, яка б дозволила проаналізувати стан підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів;
- удосконалювати теоретичні засади формування та реалізації інформаційної системи підприємства;
- переглянути і доопрацювати нормативні акти, які розкривають методики аналізу фінансового стану підприємства;
- удосконалювати форми і методи фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності;
- адаптувати методики аналізу до сучасних економіко-правових умов.

Отже, у ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Література

1. Денисенко М. П. Основні показники оцінки фінансового стану підприємств / М.П. Денисенко, О. В. Зазимко // Агросвіт. – 2015. – №10. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.agrosvit.info/pdf/10_2015/10.pdf.
2. Коломієць Н. О. Методологічні аспекти оцінки фінансового стану як основи ефективного управління підприємством / Н. О. Коломієць, В. М. Павліченко, О.П. Коломієць // Вісник ХНТУСГ. – 2017. – №185. – С. 223-230. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.agrosvit.info/pdf/10_2015/10.pdf.
3. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: [підручник] / Под ред. проф. А.М. Поддєрьогіна. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.
4. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: [навчальний посібник] / В. О. Подольська, О.В. Ярш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.

УДК 336.71

ГЛАДИНЕЦЬ Н. Ю.
Мукачівський державний університет

ОЦІНКА КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Прийняття ризиків є невід’ємною частиною банківської діяльності, тому ефективна організація процесу керування ризиками є однією із ключових конкурентних переваг будь-якого банку. При цьому, одним з основних ризиків, властивих операціям банку, є кредитний ризик, тобто ризик того, що одна сторона не зможе виконати свої зобов’язання за фінансовим інструментом і, як наслідок, інша сторона зазнає фінансових збитків. Відповідно, управління цим видом ризику відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності кредитної діяльності та кредитних операцій банківських установ.

Якщо проаналізувати динаміку наданих кредитів, резервів за активними операціями банків та темпів зростання простроченої кредитної заборгованості, то можна зробити висновок про те, що обсяг простроченої заборгованості банківської системи кожен рік зростає. Так, станом на 01.12.2017 р. частка простроченої заборгованості у сукупному обсязі наданих кредитів склала 29,2%.

Негативна ситуація з випередженням темпами зростання проблемних кредитів динаміки нарощення обсягів кредитування в національній та іноземній валюті зберігалася в економіці України упродовж останніх років. Вона зумовлювала погіршення якості кредитного портфеля банків України, збільшення в його структурі частки проблемних кредитів. Питома вага непрацюючих кредитів в кредитному портфелі банків станом на 01.12.2017 р. становила 54,9%, або 580,5 млрд. грн. (порівняно з 53,99% та 444,7 млрд. грн. на 01.12.2017 р.). Найбільше погіршилася якість кредитів в іноземній валюті – зростання обсягів непрацюючих кредитів за підсумками 2017 року становило 62,2 млрд. доларів.

Найбільшу частку в загальній структурі простроченої заборгованості становить заборгованість суб'єктів господарювання, що пояснюється більшими обсягами їх кредитування. Так, частка прострочених (непрацюючих) кредитів, наданих суб'єктам господарювання, на 01.12.2017 року становила 85% в загальній сумі прострочених кредитів (або 56,46% кредитів, наданих суб'єктам господарювання (див. рис. 1)), а за кредитами, наданими фізичним особам, – 15% (52,04% кредитів, наданих фізичним особам), тоді як на початку 2017 року ці частки дорівнювали відповідно 78 % і 22%.

Зауважимо, що, упродовж 2017 року спостерігається скорочення простроченої заборгованості за кредитами, наданими фізичним особам (див. рис. 2). Проте, згідно із даними Національного банку України, темпи зміни прострочених кредитів за вимогами банківських установ у іноземній валюті були значно вищими, порівняно із заборгованістю у гривнях.

Це пояснюється, насамперед, посиленням девальваційних процесів при значному питомому рівні кредитів, наданих у іноземній валюті фізичним особам, котрі не мають валютних надходжень і боргове навантаження яких унаслідок знецінення гривні збільшується.

Через високі ризики неповернення кредитів і значний накопичений портфель проблемної заборгованості банки переважно фокусувалися на: реструктуризації боргів (через продовження термінів кредитів, перегляд процентної ставки тощо); збереженні конструктивних відносин з наявними кредитоспроможними позичальниками; переуступленні та продажі проблемних активів.

Девальвація гривні призвела до проблем з обслуговуванням валютних кредитів позичальниками, які не мають власної валютної виручки. З метою поліпшення ситуації багато банків почали реалізацію програм з реструктуризації валютних кредитів. Результатом цього є те, що на сьогодні банківська система України характеризується низькою якістю та дисбалансом структури кредитного портфеля та кредитних операцій.

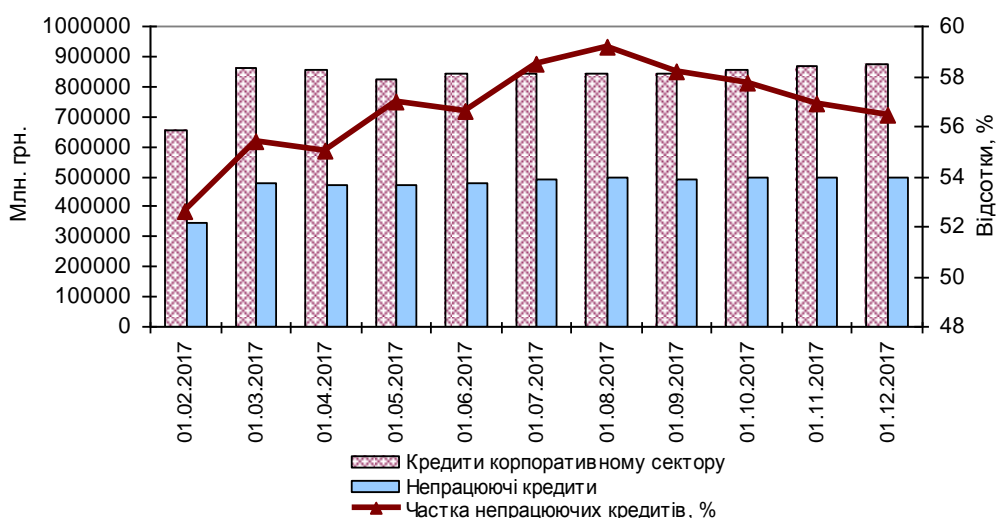

Рис. 1. Динаміка кредитів, наданих корпоративному сектору, непрацюючих кредитів (ліва шкала), млн. грн. та частка непрацюючих кредитів (права шкала) з 01.02.2017 по 01.12.2017 рр., %

Джерело: побудовано за даними [1].

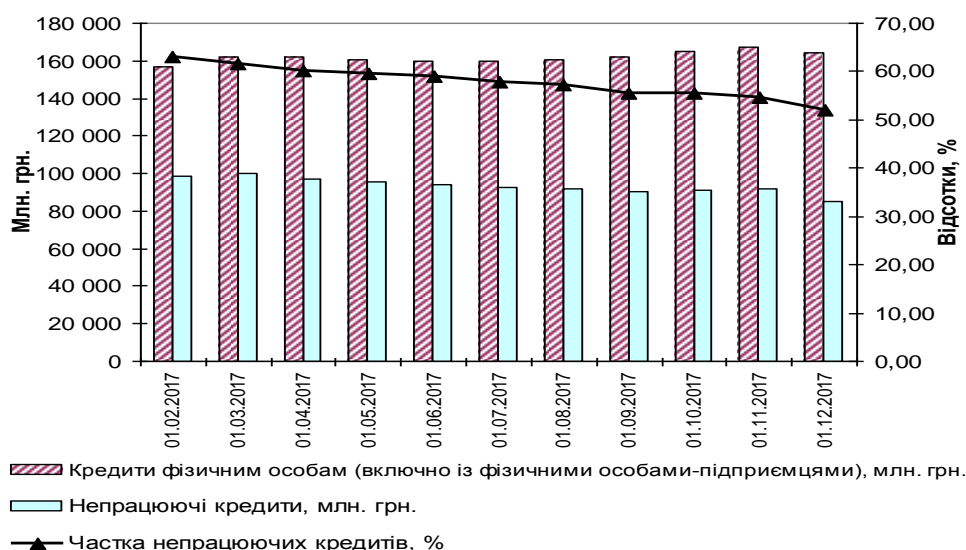

Рис. 2. Динаміка кредитів, наданих фізичним особам, непрацюючих кредитів (ліва шкала), млн. грн. та частка непрацюючих кредитів (права шкала) з 01.02.2017 по 01.12.2017 рр., %

Джерело: побудовано за даними [1].

Практичні аспекти діяльності українських банків демонструють недостатню занепокоєність управлінського складу вітчизняних комерційних фінансово-кредитних установ до можливості масового неповернення наданих кредитів, а, як наслідок, нарощування обсягів кредитної заборгованості в кредитному портфелі банків.

Разом з тим багато у чому сьогоднішня ситуація на фінансових ринках країни демонструє аналогічну ситуацію тій, що існувала у 2007 р., – поступове нарощування обсягів споживчого кредитування. Це зумовлює найбільшу загрозу виникнення проблеми масового неповернення кредитів, нестабільного курсу гривні, внаслідок чого населення починає у надвеликих обсягах переводити свої заощадження в іноземну валюту, що також сприяє розвитку кризових явищ в економіці; неадекватна депозитна політика банків тощо. Все це вказує на необхідність вжиття рішучих та ефективних заходів для зниження кредитних і ринкових ризиків банків та підтримання їх фінансової стійкості.

Наслідком зазначених негативних змін є стрімке зростання обсягу прострочених кредитів у загальній структурі вимог банківських установ за наданими позиками. При чому, динаміка питомої ваги ненадійних кредитів демонструє чітку тенденцію до зростання, хоча обсяги кредитування, як національній, так і в іноземній валюті, поступово скорочуються. Це свідчить про загальне погіршення якості кредитного портфеля банківської системи України та зростання відповідного кредитного ризику.

Виходячи з цього, виникає проблема у створенні та впровадженні банками України ефективних методів управління кредитним ризиком.

Кредитні ризики несуть в собі найбільшу небезпеку для комерційних банків у контексті забезпечення та збереження їх фінансової стійкості, тому впровадження нових, більш ефективних методів оцінки, управління, а відтак, попередження кредитних ризиків має стати пріоритетним напрямком розвитку банківської системи. При цьому основною характеристикою, що має охоплювати ці методи, можна вважати превентивність їх впровадження та дії для попередження втрати банками своєї фінансової стійкості під впливом майбутніх світових кризових явищ.

Література

1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

УДК 336.221.4

МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Г. Т., ПАПШ О.
Мукачівський державний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку економіки існує значна необхідність перерозподілу капіталу. Вітчизняні підприємництва все частіше стикаються із проблемою нестачі грошових коштів, необхідних для розвитку своєї діяльності. Інвестиційні кредити комерційних банків є одним із основних джерел подолання проблеми. Однак для банків і підприємств існують великі ризики втрати грошових коштів у зв'язку з наростаючими фінансовими проблемами як у світовій, так і у вітчизняній економіці. Тому дослідження сучасного стану банківського інвестиційного кредитування є важливим і надзвичайно актуальним.

Інвестиційний кредит має створювати сприятливі умови для розвитку всіх сфер і галузей національної економіки України. Він є важливим джерелом капітальних вкладень, тому традиційно йому надається важлива роль у реконструкції економіки та інвестиційної діяльності. На відміну від інших джерел фінансування інвестиційних проєктів, важлива роль належить банківським інвестиціям [1, с. 272].

Сьогодні в Україні строк інвестиційного кредиту залежить від ряду факторів: цільове призначення кредиту; «довжини» кредитних ресурсів;

співвідношення попиту та пропонування аналогічних кредитів; розміру інвестиційного проекту; рівня інфляції; національного законодавства та традиційної практики інвестиційного кредитування [1, с.271].

Діяльність банків напряму залежить від стану розвитку економічного середовища, тому вони зацікавлені в розвитку економіки, пожвавленні процесів виробництва та обігу. В той же час для того, щоб процес інвестицій в економіку був безперервним, слід ураховувати власні інвестиційні інтереси банківських установ. Основним мотивом при здійсненні активних операцій узагалі та інвестиційних, зокрема, є отримання прибутку в умовах мінімізації ризиків [2, с. 13].

На сьогоднішній день особливу актуальність набрало питання захисту прав інвесторів в умовах спеціального режиму кредитно-інвестиційної діяльності. З метою створення належних умов для ефективного залучення іноземного капіталу в економіку та збільшення його обсягів значна увага приділяється удосконаленню законодавчої і нормативної бази щодо державного регулювання процесів іноземного інвестування. Відносини, що виникають у процесі інвестиційної діяльності комерційних банків, регулюються Законами України «Про інвестиційну діяльність» [3] та «Про банки та банківську діяльність» [4].

В Україні, де зі всіх фінансових структур найбільший розвиток отримали тільки банки, дати кредит або випустити акції, щоби залучити гроші для інвестицій, в змозі лише банківська система. Вітчизняна банківська система не досягла такого рівня зрілості, щоби банки могли собі дозволити таку «розкіш», як спеціалізація на виконанні певних видів банківської діяльності. Більшість українських банків поводять себе, як універсальні банки, постійно диверсифікуючи свою діяльність [5, с.57].

Водночас необхідно відзначити, що вибір саме такого напряму розвитку банківської системи є не тільки наслідком її молодості і вікових складнощів, а й реальною можливістю розвиватися в напрямі універсальної структури банківської системи, яка має позитивний світовий досвід. В основі організації кредитно-інвестиційної діяльності комерційних банків лежать наукові принципи та методи: типи портфелів різних інвесторів; методи впровадження кредитно-інвестиційної політики (метод «драбини», метод короткострокового акценту, метод довгострокового акценту, метод «штанги»); графіки доходності [2, с.52].

Важливим організаційним елементом кредитно-інвестиційної діяльності банків є формування кредитно-інвестиційного портфеля, що є завданням багатоваріантним, на процедуру якого впливає багато факторів: тип обраної стратегії та характер поведінки на ринку; уподобань; прихильності; фахових здібностей інвестора; володіння понятійним апаратом; обізнаності з нормативно-правовою базою, навичками маркетингових досліджень, інвестиційного менеджменту [6, с.59].

Отже, кредитно-інвестиційна діяльність банків є важливим джерелом розвитку реального сектора економіки, забезпечуючи тісний зв'язок між секторами юридичних осіб, фізичних осіб і банківських установ. Недостатній

рівень розвитку банківського інвестиційного кредитування при наявності вагомого потенціалу до її розширення, пов'язаний з рядом причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, які стосуються як загального рівня стабільності розвитку національної економіки в різних її сферах, так і незацікавленістю банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв'язку зі значними ризиками та невідповідністю термінів ресурсної бази строкам реалізації інвестицій.

Розглядаючи заходи, які дозволять підвищити масштаби кредитно-інвестиційної діяльності банків, варто зазначити, що, передусім, стимулювання даної сфери варто розпочати зі створення стабільних умов розвитку економіки, що передбачає стійку нормативно-правову базу та режим оподаткування, підтримку фінансової стійкості учасників інвестиційних проектів, а також розробку чіткого механізму зниження ризикованості банківського інвестиційного кредитування.

Література

1. Пересада А. А., Майорова Т. В. Інвестиційне кредитування : Навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2002.
2. Криклій А. С. Сучасний стан та особливості діяльності вітчизняних банків в інвестиційній сфері / А. С. Криклій, В. А. Криклій // Фондовый рынок. – 2008. – № 31. – С. 12-16.
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Козюк В.В. Експансія кредиту в системі макрофінансових дисбалансів / В.В. Козюк // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 54-61.
6. Пересада А.А. Управління банківськими інвестиціями: Монографія / А.А. Пересада, Т.В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2005. – 388 с.

УДК 336.221.4

МИХАЛЬЧИНЕЦЬ Г. Т., ПЛАКСА А. М.
Мукачівський державний університет

БАНКІВСЬКА КРИЗА В УКРАЇНІ

За роки незалежності України банківська система стала домінуючою ланкою фінансової системи. Паралельно зі змінами, що відбуваються в економіці країни, у банківській галузі теж відчутно змінилися засади роботи й цілі, що постають перед керівництвом банків. Проте конфлікт на сході України разом із накопиченими у попередні роки макроекономічними дисбалансами зруйнували макрофінансову стабільність держави, що порушило дисбаланси в фінансовій сфері країни

Згідно з оцінками Національного банку загальні втрати економіки від банківської кризи 2015-2016 років становлять 38% ВВП.

Рада НБУ назвала у своєму звіті ключові джерела державних витрат. Зокрема:

1. Поповнення капіталу Приватбанку, на яке, згідно з оцінками Національного банку, держава вже витратила еквівалент майже 5% ВВП. З

огляду на прийняття в другій половині червня 2017 року рішення щодо додаткової докапіталізації цього банку на суму 38,5 млрд грн зазначені витрати держави можуть зрости до близько 7% ВВП.

2. Рекапіталізація Ощадбанку та Укресімбанку обійшлась державі в 2,4% ВВП у 2014 році та в 2016-2017 роках.

3. 4,4% ВВП було витрачено на фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для забезпечення виплат вкладникам неплатоспроможних банків.

4. 2,5% ВВП було втрачено на рефінансування тих банків, які надалі були визнані неплатоспроможними в 2008-09 роках та в 2014 році [1].

Нагадаємо, за період 2014 – 2016 років було визнано неплатоспроможними 90 банків, активи яких до кризи становили близько третини активів усієї банківської системи. Це призвело до немалих фінансових втрат держави, бізнесу, населення про що свідчать офіційні оцінки Національного банку.

Щоб розв'язати всі ці проблеми та забезпечити збереження фінансової стійкості вітчизняних банків, на наш погляд, необхідно об'єднати зусилля всіх гілок влади і розробити заходи, які були б спрямовані на вихід України з політичної та економічної кризи. Адже розв'язання проблем банківської системи є функцією, похідною від розв'язання проблем економіки [2].

Ключовими інструментами у подоланні банківської кризи є надання центральним банком необхідної ліквідності, рекапіталізація здорових фінансових інститутів і звільнення банків від проблемних активів. Тому необхідно в повному обсязі відновити рефінансування комерційних банків, а також переглянути порядок його здійснення, забезпечити прозорі умови надання рефінансування та однаковий доступ для всіх банків [3].

Отже, банківська система переживає найтяжчі часи в своїй історії. Попередні економічні кризи в Україні не супроводжувалися військовими діями та втратами територій країни. Знаходилися шляхи подолання криз, але сьогодні викликає всю країну на нові випробування.

Ні для кого не секрет, що бізнес є тим потужним двигуном розвитку банківської діяльності. В гонці за прибутками, фінансисти банків забувають, в якій ситуації опинився бізнес сьогодні. Важлива взаємовигідна робота між бізнесом та банком.

Також треба пам'ятати про нечесність та непорядність самих директорів і засновників банків. Адже в останній час ми спостерігаємо збанкрутілі банки, які проводили санаційну процедуру, отримували рефінансування від Національного банку України, вищий адміністративний уряд якого збігали за кордон з рефінансованими грошима, які були направлені на виплати за зобов'язаннями, не виконуючи обов'язки перед 84 клієнтами банку, наносячи ще більші втрати економіці країни.

Література

1. Рада НБУ: Економіка України втратила 38% внаслідок банківської кризи 2014-2016 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hromadske.ua/posts/rada-nbu-ekonomika-ukrainy-vtratyla-38-vnaslidok-bankivskoi-kryzy-2014-2016-rokiv>.

2. Довгань Ж. В. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж.В.Довгань // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 45-47.

3. Шевчук В. Тенденції розвитку системи рефінансування банків України / В. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/73/ZVIT_ARC/Downloads/econ_2016_3_4.pdf.

УДК 336.717.061:336.71+330.322

ЧЕРНИЧКО Т. В., ЦПТАК М. М.,
Мукачівський державний університет

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Дослідження основних показників діяльності банківських установ в Україні протягом останніх років (2011-2017 рр.) засвідчує відсутність позитивної динаміки їх розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Показники діяльності банківських установ за 2011-2017 рр.*

Показник	на 31 грудня відповідного року						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість банківських установ, од.,	176	176	180	163	117	96	82
з них з іноземним капіталом	53	53	49	51	41	38	38
Активи банківських установ, млн. грн.	1054280	1127192	1278095	1316852	1254385	1256294	1336358
Кредити видані банківськими установами, млн. грн.	825320	815327	911402	1006358	1009768	1005923	1042798
Зобов'язання банківських установ, млн. грн.,	898793	957872	1085496	1168829	1150672	1132515	1172761
з них юридичним особам	186213	202550	234948	261372	318568	369913	403927
фізичним особам	306205	364003	433726	416371	402137	437152	478565
Капітал банківських установ, млн. грн.	155487	169320	192599	148023	103713	123784	163597
Рентабельність активів банківських установ, %	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,6	1,94
Рентабельність капіталу банківських установ, %	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-51,91	-116,74	-15,96

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [1]

Протягом аналізовано періоду спостерігається певна циклічність щодо обсягів кредитів сформованих банківськими установами України:

– 2011-2015 рр. – період позитивної динаміки – зростання обсягів кредитів на 18448 млнгрн (на 22,3%);

- 2016 рр. – період уповільнення кредитної активності банківських установ – зменшення обсягів кредитів на 3845 млнгрн (на 0,4%);
- 2017 р. – період поживлення кредитної активності банківських установ – зменшення обсягів кредитів на 36875 млнгрн (на 3,7%).

Відсутність чіткої позитивної динаміки відображає мінливість попиту на кредитні ресурси сформовані банківською системою України та зменшення її кількісних характеристик (суттєве зменшення кількості банківських установ зі 176 до 82). Також за результатами аналізу даних можна побачити відсутність чіткої кореляційної залежності між покращенням фінансового стану банківських установ і обсягом сформованих ними кредитних ресурсів. Особливо даних висновок відповідає періоду 2014-2017 рр. – показники рентабельності активів та капіталу зменшуються, проте це не спричиняє значного негативного впливу на обсяг сформованих банківськими установами кредитних ресурсів.

Зважаючи на вище наведене, можна запропонувати такі основні напрями оптимізації кредитної політики комерційних банків України (табл. 2).

Таблиця 2

Напрями оптимізації кредитної політики комерційних банків України

№з/п	Напрями оптимізації кредитної політики
1	Регулярний аналіз стану кредитних відносин між банківськими установами та реальним сектором країни
2	Обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками (з позицій співвідношення між обсягами споживчого та інвестиційного кредитування)
3	Вибір дієвих методик підвищення рівня доходності кредитної діяльності банку з метою покращення фінансового стану комерційних банків
4	Посилення контролю за кредитними ризиками та формування дієвих систем управління кредитним ризиком в кожному банку
5	Удосконалення існуючих кредитних технологій
6	Досягнення високої якості сервісу і рівня диференціації банківського бренду

Джерело: складено на основі [2; 3; 4]

Важливим елементом кредитної політики комерційного банку є обґрунтування спрямованості кредитної активності комерційних банків у напрямі визначення пріоритетності інвестиційного та споживчого кредитування. З метою покращення якісних та кількісних характеристик економічного розвитку в країні вагомим є зорієнтованість кредитної політики банківських установ в Україні на забезпечення процесу розширеного відтворення.

Література

1. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.

2. Підвищення ефективності взаємодії банківського і реального секторів економіки в умовах глобалізації та євроінтеграції [Текст]: монографія / Кол. авт., О. І. Барановський, О. Д. Вовчак; ред. : О. І. Барановський. – К. : УБС НБУ, 2010. – 482 с.

3. Грушко В. Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку / В. Грушко, Т. Іваненко // Вісник НБУ. – № 2. – 2014. – С. 28-32.

4. Любар О. О. Кредитна політика банків: види та моделі / О. О. Любар // Вісник університету Банківської справи Національного Банку України. – 2010. – №3(9). – С. 183-185.

УДК 336.744

ІГНАТИШИН М.В., БУРДЮХ Л.Ю.
Мукачівський державний університет

КРИПТОВАЛЮТА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах економіка будь-якої країни, в тому числі й України, зазнає значних змін завдяки розвитку ІТ-технологій та процесу глобалізації. Це зумовлює розвиток нових форм електронних розрахунків. Основним видом електронних грошей виступає криптовалюта. Оскільки вона користується великою популярністю, то аналіз її сучасного стану в Україні є надзвичайно актуальним.

Дослідженню сучасного стану та сутності криптовалюти присвячені праці вчених, таких як Волосович С.В., Загнітка О.В. та інші.

Криптовалюта – це вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях та використанні криптографії для забезпечення анонімності та безпеки. Поняття криптовалюти виникло у 2009 році разом із появою платіжної системи Bitcoin, засновником якої вважається Сатоші Накамото [2].

Віртуальна валюта також набула значного поширення в Україні, цьому сприяли нестабільність гривні та фінансової системи країни в цілому, а також різні соціально-економічні труднощі, котрі не дозволяють людям ризикувати своїми грошима.

По-справжньому у нашій державі зацікавилися криптовалютою в 2014 році. В цей час почали з'являтися спеціальні агентства та компанії, котрі допомагали громадянам здійснювати операції з біткоїнами та брати за це плату у вигляді відсотків. Вони працювали за принципом звичайних комерційних банків. Україна активно бере участь у майнінгу і займає 5 місце у світі за обсягом біткоїнів. У 2016 році компанія «Axon Partners» першою в Україні внесла біткоїни в свій статутний капітал [1].

Найпоширенішою валютою, як в Україні, так і в усьому світі є біткоїни, але крім них існує багато різних видів криптовалюти. Курси та капіталізацію 5 найвідоміших криптовалют світу зображено в табл. 1.

Рейтинг криптовалют станом на 01.05.2018 року [4]

Криптовалюта	Ціна в USD	Темп приросту ціни за 7 днів, %	Капіталізація
BTC <u>Bitcoin</u>	9056,03	+10,75	153 940 589 517
ETH <u>Ethereum</u>	630,88	+22,06	62 484 992 948
XRP <u>Ripple</u>	0,82	+19,25	31 962 761 805
BCH <u>Bitcoin Cash</u>	1323,25	+49,21	22 618 821 696
EOS <u>EOS</u>	14,71	+65,44	12 014 612 888

Як бачимо, найбільшу капіталізацію після біткоіна має Ethereum. Вона становить 62 484 992 948 дол. США, курс цієї криптовалюти становить 630,88 дол. США. Якщо говорити про наступний вид віртуальних грошей, то бачимо, що їх капіталізація становить 31 962 761 805 дол. США, тоді як курс менший 1 долара США. Зростаюча капіталізація криптовалюти – важливий показник для потенційних інвесторів. Вона говорить про те, що цей ринок розвивається, а цифрові гроші стають все більш популярним засобом для розрахунків.

Проаналізувавши попередні дані, можна сказати, що біткоін є золотим стандартом на ринку криптовалют, на який рівняються всі інші. Хоча капіталізація Ethereum і є досить високою, проте вона майже на половину менша за біткоін. Тому щоб наздогнати його, курс цієї криптовалюти повинен постійно зростати і обсяг його використання також.

В Україні розвивається своя криптовалюта Карбованець, яка з'явилася 30 травня 2016 року. Вона має міжнародний статус, оскільки торгується на англійській та новозеландській біржах, тому її національна приналежність умовна. Для добування цієї криптовалюти не потрібне спеціальне дороге обладнання, вона забезпечує повну анонімність і приватність. Декілька днів тому Bitcoin.com згадав Карбованець, як одну з небагатьох криптовалют світу, з відслідковуванням якої виникають проблеми навіть у Агентства національної безпеки США.

Вартість карбованця у жовтні 2016 року становила 4,30 грн. У листопаді 2017 року ціна електронного карбованця підвищила свої показники, і на деякий період часу перевищувала один євро. Але курс знову поступово знизився, і станом на 1 травня 2018 року становить 17,12 грн. [3]. Розробники української криптовалюти Карбованець створили перший мобільний гаманець із підтримкою NFC. Українська криптовалюта також досить стрімко розвивається, адже на початку 2018 року в обігу існувало більше 5 млн. електронних карбованців.

Отже, криптовалюта користується великою популярністю у цілому світі завдяки своїй анонімності та децентралізації. Хоча в Україні її правовий статус є невизначеним, вона продовжує користуватися попитом серед населення. Можливо через деякий час вона повністю замінить паперові гроші.

Література

1. Волосович С. В. Віртуальна валюта: глобалізаційні виклики і перспективи розвитку / С. В. Волосович // Економіка України. – 2016. – № 4. – 68–87.
2. Загнітка О. Біткоїн: налаштувати не можна забороняти [Електронний ресурс] / О. Загнітка // Kyiv School of Economics – Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/en/about/kse-news/?newsid=2096>
3. Електронний карбованець [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://karbo.io/ua/info>
4. Maanimo.com - фінансово інформаційний портал [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://maanimo.com/cryptocurrency/bitcoin>

УДК 621.01

ІГНАТИШИН М. І.
Мукачівський державний університет

АНІМАЦІЯ ВАЖІЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ В СИСТЕМІ MATHCAD

У наш час одержали широке застосування такі потужні пакети математичного моделювання, які не вимагають спеціальних знань в програмуванні, це Maple, MatLab, Mathcad, SolidWorks тощо [1]. Полегшуючи розв'язання складних математичних задач, такі системи дозволяють зняти психологічний бар'єр при вивченні механіки, математики, опору матеріалів, теорії механізмів і машин, а також роблять цей процес більш цікавим і простим, значно підвищують ефективність праці різних спеціалістів. Грамотне їх використання у навчальному процесі дозволяє підвищити рівень математичної та технічної освіти.

Об'єктом дослідження є важільний механізм, що складається з однієї нерухокої ланки, - стояка, і трьох рухомих ланок: кривошипа, шатун, повзун. Кривошип здійснює обертальний рух, шатун приймає участь у двох рухах, поступальному та обертальному зі змінною кутовою швидкістю, повзун рухається поступально.

Для дослідження кінематики механізму застосовано метод комп'ютерного моделювання та анімації в пакеті Mathcad 2001 Professional.

Для кривошипно-повзунного механізму, рис.1., скласти програми, в системі Mathcad, для анімації та обчислення основних кінематичних параметрів механізму, побудувати діаграми лінійних переміщень, швидкостей та прискорень вихідної ланки 3. Нульовим положенням механізму прийняти крайнє ліве положення ланки 3.

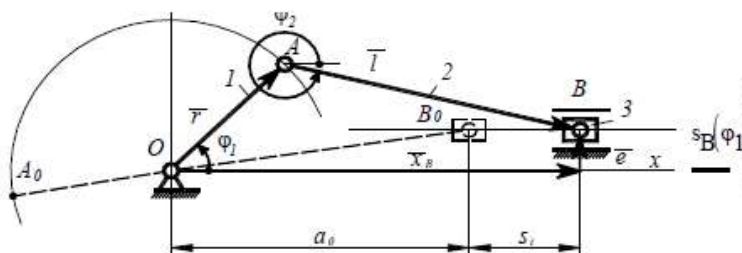

Рис. 1. Важільний механізм (1- кривошип, 2 – шатун, 3 - повзун).

Початок програми «Анімація кінематики кривошипно-повзунного механізму».

Вихідні дані:

$r := 50$ мм, $l := 250$ мм, $e := 10$ мм, $n := 95$ об/хв

Розрахунок

Координати точки А

$$X_A(\phi) := r \cdot \cos(\phi), \quad Y_A(\phi) := r \cdot \sin(\phi)$$

$$X_B(\phi) := r \cdot \cos(\phi) + l \cdot \sqrt{1 - \left(\frac{r}{l} \cdot \sin(\phi) - \frac{e}{l}\right)^2}, \quad Y_B(\phi) := e$$

$$r(x, \phi) := x \cdot \tan\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right)$$

$$r(x, \phi) := \begin{cases} r(x, \phi) & \text{if } 0 < x \leq X_A\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right) \\ r(x, \phi) & \text{if } X_A\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right) \leq x < 0 \end{cases}$$

$$l(x, \phi) := Y_A\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right) + \frac{e - Y_A\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right)}{X_B\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right) - X_A\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right)} \cdot \left(x - X_A\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right)\right)$$

$$l(x, \phi) := \begin{cases} l(x, \phi) & \text{if } X_A\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right) \leq x \leq X_B\left(\phi \cdot \frac{\pi}{180}\right) \\ \text{break} \end{cases}$$

$e(x) := e$,

$$R_{\text{plus}}(x) := \sqrt{r^2 - x^2}, \quad R_{\text{minus}}(x) := -\sqrt{r^2 - x^2}$$

$$X_{B_}(\phi) := X_B(\phi), \quad Y_{B_}(\phi) := Y_B(\phi)$$

$$\phi \equiv \text{FRAME} \cdot \frac{3600}{36}$$

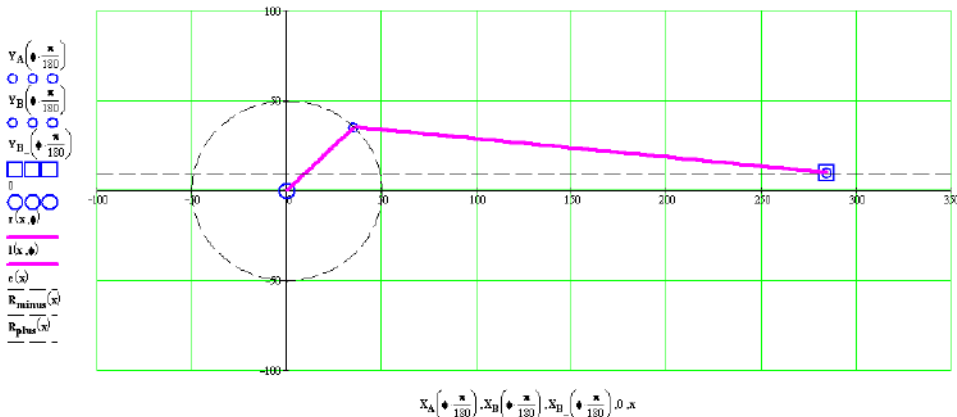

Рис. 2. Мить анімації при $\phi = 45^\circ$.

Кінець програми.

У роботі застосовано методи теорії механізмів і машин, обчислювальної математики та моделювання в системі Mathcad. Отримані, в системі Mathcad, програми та анімація [2] можуть застосовуватись на практичних, лекційних заняттях, при розрахунку, конструюванні та дослідженні важільних механізмів.

Література

1. Я. Т. Кіницький, В. О. Харжевський, М. В. Марченко. Теорія механізмів і машин в системі Mathcad : Навчальний посібник. – Хмельницький : РВЦ ХНУ, 2014. – 324 с.

УДК 65.012.4(477)

ПАПП В.В., ІГНАТИШИН М.В.
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ВІДСОТКА ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Фінансове планування – це процес систематичної підготовки управлінських рішень, які прямо чи опосередковано впливають на обсяги фінансових ресурсів, узгодження джерел формування та напрямів використання згідно з виробничими, маркетинговими планами, а також величину показників діяльності підприємства у плановому періоді, які забезпечують вирішення завдань найбільш раціональним шляхом. Практично вся система господарського управління і регулювання діяльності підприємства побудована на методах планування.

За останні роки на практиці найбільшого поширення одержали три методи фінансового планування: 1) метод відсотка від реалізації; 2) бюджетне планування; 3) розрахунково-аналітичний метод.

Для розробки фінансового плану з операційної діяльності розглянемо метод відсотка від реалізації на ВКФ «Компакт», який базується на таких припущеннях:

- ✓ більшість статей балансу безпосередньо залежить від обсягу продаж;
- ✓ існуючий рівень активів є оптимальним для її обсягу продаж.

За допомогою методу відсотка від реалізації можна вирішити такі завдання:

1. Визначити майбутні видатки, активи й зобов'язання у вигляді відсотка від продажів на основі запланованого росту обсягу продаж на майбутній рік, вираженого у відсотках.

2. Скласти збалансовані формати планової інформації на основі отриманих фінансових показників:

- плану доходів і видатків;
- планового балансу;
- бюджету руху грошових коштів.

Вирішення першого завдання не викликає особливих труднощів, але виконується в наступній послідовності:

1. Збільшення всіх зв'язаних активів звітного балансу на відсоток від продаж.

2. Визначення обсягу нерозподіленого прибутку. Нерозподілений прибуток планового року дорівнює нерозподіленому прибутку на кінець звітного року плюс чистий прибуток планового року за винятком розподіленого на споживання прибутку.

3.Визначення суми автоматично зростаючих рахунків пасивів (кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та поточних зобов'язань).

4. Обчислення дефіциту джерел фінансування як різниці між приростом активів і сумою зміни джерел фінансування. Додатково необхідні фонди, (ДНФ) можна визначити за формулою[1]:

$$\text{ДНФ} := A \cdot \frac{\Delta S}{S} - L \cdot \frac{\Delta S}{S} - M \cdot S_1 \cdot (1 - d) \quad (1)$$

де А – активи, які мають збільшуватися з обсягом продаж;

S – обсяг продаж базового року;

S₁ – обсяг продаж планового року;

ΔS – приріст обсягу продаж;

L – пасиви, що автоматично зростають разом з ростом продажу;

M – рентабельність реалізованої продукції;

d – коефіцієнт дивідендних виплат.

Припустимо, що ВКФ «Компакт» повністю використало свої виробничі потужності і його чисті доходи від реалізації продукції складають S=350 млн.грн. Чистий прибуток складає – 105 млн.грн., що забезпечило виплату дивідендів акціонерам в розмірі – 42 млн. грн.

Побудуємо агрегований баланс на кінець базового року в млн.грн.

Таблиця 1

Агрегований баланс

Актив	Сума	Пасив	Сума
1.Необоротні активи	70,0	1.Акціонерний капітал	30,0
2.Оборотні активи:	175,0	2.Нерозподілений прибуток	132,0
у т. ч.		3.Іпотечна позика	12,0
2.1.Товарно-матеріальні запаси	116,0	4.Векселі видані	36,0
2.2.Дебіторська заборгованість	52,0	5.Кредиторські зобов'язання за товари, роботи, послуги	18,0
2.3.Грошові кошти	7,0	6.Поточні зобов'язання за розрахунками	17,0
Баланс	245,0	Баланс	245,0

ВКФ «Компакт» на наступний рік передбачає планом зростання валового доходу на 20 %. Що складе ΔS=70 млн. грн. З метою визначення потреб в додаткових фондах використаємо формулу 1, за допомогою якої визначимо пасиви, які автоматично зростуть з ростом обсягу продаж. У нашому випадку - це п'ята і шоста стаття пасиву 35 (18+17).

Використовуючи результативні показники ВКФ «Компакт», розрахуємо рентабельність реалізованої продукції базового року $M=105/350=0,3$ та коефіцієнт дивідендних виплат $d=42/105=0,4$. Підставимо вихідні дані у формулу 1 і отримаємо:

$$\text{ДНФ} := A \cdot \frac{\Delta S}{S} - L \cdot \frac{\Delta S}{S} - M \cdot S_1 \cdot (1 - d) = 245 \cdot \frac{70}{350} - 35 \cdot \frac{70}{350} - M \cdot S_1 \cdot (1 - 0,4) = -33,6$$

Наступним кроком є визначення джерел фінансування. В нашому випадку додатково необхідні фонди можуть бути покриті позиковими коштами чи залученим капіталом. На цьому етапі знадобиться ряд ітеративних процедур балансування активів і пасивів, бо залучення джерел фінансування вимагає певних витрат.

Головна перевага цього методу – простота і ясність – зовсім не виправдовує погрішностей, викликаних спрощеннями. У реальній практиці є дуже багато факторів, які слід враховувати. Ці фактори підлягають окремому аналізу на основі іншої методології.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що за допомогою методу відсотка від продажу можна вирішувати декілька питань. По-перше, визначення майбутніх розходів, активів та зобов'язань, які представлені у вигляді відсотку від продажу, при запланованому рості обсягу продажу в відсотках на наступний рік. По-друге, цей метод дозволяє складати збалансовану прогнозу інформацію (прогнозний баланс, прогнозний звіт про прибутки та збитки, кошторис готівки). Недоліком даного методу є те, що підприємство не може постійно працювати на повну потужність, сумнівним є припущення щодо збалансованості зв'язаних ресурсів, а для того, щоб обсяг продажу зростав, потрібні тільки капітальні вкладення.

Однак, при всіх зазначених недоліках цей метод популярний у банківському бізнесі.

Література

1.Земитан Г. Методы прогнозирования финансового состояния организации [Електронний ресурс] / Г. Земитан. – Режим доступа : <http://bizoffice.ru/afhd/metodiki/metodyprognozirovaniiafinansovogosos toaniaorganizacii.html>

УДК 657

ПІГОШ В. А.
Мукачівський державний університет

ОБЛІК ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В КОНТЕКСТІ НП(С)БО

Оренда – це наймання або здача майна, оформлені договором, відповідно до якого одна сторона (власник майна) надає його за певну плату в тимчасове користування іншій стороні (орендарю).

Згідно з однойменним НП(С)БОДС 126 оренда - це договір, за яким орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку [1].

Цей стандарт визначає методологічні засади формування в бухобліку інформації про орендні операції та її розкриття у фінансовій звітності орендарів та орендодавців. У ньому передбачено два види оренди: фінансова та операційна.

Фінансова оренда - оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигід, пов'язаних з правом користування та володіння активом.

Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак (п. 4 розд. 1 НП(С)БОДС 126) [1]:

- орендар набуває права власності на орендований актив після закінчення строку оренди;
- орендар має можливість та намір придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливу вартість на дату придбання;
- строк оренди становить більшу частину строку корисного використання (експлуатації) об'єкта оренди;
- теперішня вартість мінімальних орендних платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує справедливу вартість об'єкта оренди;
- орендований актив має особливий характер, що дає змогу лише орендареві використовувати його без витрат на модернізацію, модифікацію, дообладнання;
- орендар може продовжити оренду активу за плату, значно нижчу за ринкову орендну плату;
- оренда може бути припинена орендарем, який відшкодовує орендодавцю його втрати від припинення оренди;
- доходи або втрати від зміни справедливої вартості об'єкта оренди на кінець строку оренди належать орендарю.

Визначення операційної оренди, наведене в НП(С)БОДС 126 (операційна оренда - оренда інша, ніж фінансова [1]), стисле і не розкриває її сутності. Тому дослідимо це поняття, спираючись на загальну практику.

Операційна оренда – це господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає передачу орендарю права користування основними фондами на строк, який не перевищує строку їх повної амортизації, з обов'язковим поверненням таких основних фондів їх власнику після закінчення строку дії орендної угоди.

У зв'язку з тим що сьогодні бюджетні установи практично не здійснюють операції з фінансової оренди, розглянемо докладніше операційну оренду.

Бюджетна установа – орендодавець відображає вартість об'єкта операційної оренди і нарахування на нього амортизації відповідно до вимог НП(С)БОДС 121 «Основні засоби». Орендні платежі визначаються орендодавцем згідно із законодавством і відображаються в бухобліку та фінзвітності як збільшення дебіторської заборгованості та отримання доходу.

Орендодавець визнає:

- дохід від операційної оренди – доходом відповідного звітного періоду на прямолінійній основі протягом строку оренди або з урахуванням способу одержання економічних вигід чи потенціалу корисності, пов'язаних з використанням об'єкта операційної оренди;
- витрати на укладення договору про операційну оренду (юридичні послуги, комісійні винагороди тощо) – витратами того звітного періоду, в якому вони здійснені.

Втрати від зменшення корисності об'єктів операційної оренди визнаються орендодавцем у порядку, передбаченому іншими НП(С)БОДС, у тому числі НП(С)БОДС 121 та НП(С)БОДС 135 «Витрати» [2].

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затвердженим наказом Мінфіну від 31.12.13 р. № 1203 [4], та Порядком його застосування, затвердженим наказом Мінфіну від 29.12.15 р. № 1219 [3], для відображення операцій з надання в оренду активів застосовуються такі субрахунки:

- 2117 «Інша поточна дебіторська заборгованість», де ведеться облік іншої поточної дебіторської заборгованості розпорядників бюджетних коштів, що відповідає критеріям визнання активу та не відображена на субрахунках 2110-2116, 2118;

- 7411 «Інші доходи за обмінними операціями», де обліковуються доходи за обмінними операціями, які не відображені на рахунках 70-73 цього класу, зокрема доходи від відновлення корисності, курсових різниць, суми дооцінки активів.

Згідно з НП(С)БОДС 126 суб'єкт держсектора - орендар відображає отримані в операційну оренду активи на позабалансовому рахунку за вартістю, зазначеною в договорі про оренду [1].

Витрати на поліпшення об'єкта операційної оренди (модернізацію, модифікацію, добудову, дообладнання, реконструкцію тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигід, які первісно очікувалися від його використання, відображаються орендарем як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів (п. 2 розд. 3 НП(С)БОДС 126) [1]. І хоча в п. 1.7 Типової кореспонденції № 1219 [3] і викладено порядок відображення зазначених операцій, але він наведений лише для орендованої будівлі, тому це питання потребує додаткового вивчення.

Орендні платежі за договором про операційну оренду визнаються витратами на прямолінійній основі протягом строку оренди або з урахуванням способу одержання економічних вигід чи потенціалу корисності, пов'язаних з використанням об'єкта операційної оренди (п. 3 розд. 3 НП(С)БОДС 126 [1]).

Відповідно до Плану рахунків № 1203 [4] та Порядку № 1219 [3] для відображення операцій з активами, отриманими на умовах оренди, застосовується позабалансовий рахунок 01 «Орендовані основні засоби та нематеріальні активи», призначений для обліку й узагальнення інформації щодо орендованих та отриманих у користування необоротних активів, зокрема отриманого в користування авторського права та суміжних з ним прав, за користування якими сплачується роялті.

Збільшення залишку на рахунку відбувається при надходженні орендованих та отриманих у користування необоротних активів, зменшення - при їх поверненні та в разі закінчення строку користування нематеріальними активами, встановленого договором.

З огляду на класифікацію витрат, наведену в розд. II НП(С)БОДС 135[2], орендарю для обліку нарахованих витрат від сплати орендних платежів з декількох субрахунків слід обрати той, що відповідає меті, з якою й було взято в оренду той чи інший актив:

- 8013 «Матеріальні витрати» - ведеться облік матеріальних витрат, які здійснюються суб'єктом держсектора у процесі основної діяльності та на

виконання програм, зокрема витрати на придбання предметів, матеріалів, обладнання, інвентарю (крім капітальних витрат), медикаментів та перев'язувальних матеріалів, продуктів харчування, витрати на оплату послуг, отриманих від сторонніх підприємств, тощо;

- 8113 «Матеріальні витрати» - ведеться облік матеріальних витрат, які виникають у процесі надання послуг, виготовлення продукції, виконання робіт, витрат на оплату послуг, отриманих від сторонніх підприємств;

- 8115 «Інші витрати» - ведеться облік витрат, які не відображені на субрахунках 8111-8114;

- 8411 «Інші витрати за обмінними операціями» - ведеться облік втрат за активами й зобов'язаннями суб'єкта держсектора від зміни курсу гривні до іноземної валюти, втрат від зменшення корисності активів, суми знецінення (уцінки) необоротних активів і фінансових інвестицій, витрат на відрядження тощо.

Передачу активів від орендодавця до орендаря та їх повернення після закінчення строку дії договору операційної оренди слід оформити Актом приймання-передачі основних засобів.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 126 “Оренда”: затверджений наказом МФУ від 24.12.2010 р. № 1629. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0091-11>

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 “Витрати”: затверджений наказом МФУ від 18.05.2012 р. № 568. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0903-12>

3. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: затверджений наказом МФУ від 29.12.2015 р. № 1219. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16>

4. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: затверджений наказом МФУ від 31.12.2013 р. № 1203. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>

УДК 631.1.027

РОСОЛА У.В.
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГ-МІКСУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Чинниками, що визначають сталий розвиток сільського господарства регіону в умовах глобалізації економіки та в умовах постійно зростаючої конкуренції є реалізація у сільському господарстві маркетинг-міксу. Основними принципами його організації та реалізації є забезпечення узгодженості відносин суб'єктів АПК, продукції сільського господарства, визначення рівня попиту та його прогнозування, вивчення динаміки продажів та просування продовольчих товарів.

Забезпечення ефективного функціонування бізнес-структур сільськогосподарської сфери має не тільки економічне, але і стратегічне

значення, оскільки сільськогосподарська продукція традиційно формує основу фондів продуктів харчування всіх груп населення країни і забезпечує її продовольчу безпеку. Це обумовлює зростаючу значимість процесу формування комплексу маркетингу у сільському господарстві, що дозволяє гармонізувати процеси виробництва, переробки та реалізації виробленої продукції.

Ефективність функціонування бізнес-структур сільського господарства в значній мірі залежить від реалізації потенціалу скоординованого комплексу маркетингу, що дозволяє охопити весь спектр проблем, пов'язаних з побудовою алгоритму розробки маркетингової стратегії позиціонування компанії-учасника і її здійснення в практичній діяльності на ринку, так як саме такий підхід розширює можливості вивчення системи зв'язків і відносин, що виникають між суб'єктами сільського господарства і впровадження різноманітних за поєднанням інструментів і технологій, складових маркетинг-міксу.

Позитивні результати застосування інструментарію комплексу маркетингу для бізнес-структур сільськогосподарської сфери полягають в забезпеченні гармонізації їхніх стосунків зі споживачами, переході до довгострокових взаємодій, затвердження позитивної репутації та позитивного іміджу на ринку, формуванні раціональної дилерської мережі з компаній-партнерів, впровадженні системи заохочень і преміальних цін, інтегруванні бізнес-комунікацій, розширенні прямих продажів, створення сильних брендів.

Особливості маркетингу в сільськогосподарській сфері обумовлені характером продукції, яку виробляють тут, і потребою в тому, щоб виробники мали доступ до ринку, який задовольняється в процесі функціонування діючих рамок бізнес-структур. З іншого боку, вони зумовлюються необхідністю вибору варіантів поведінки на ринку виробників сільськогосподарської продукції, як соціально значимої галузі виробництва, з урахуванням принципів і творчого потенціалу маркетингу.

У відповідності до стратегічних цілей та завдань розвитку вітчизняного сільського господарства, основними пріоритетами є вирощування продукції, що має постійні та стабільні ринки збуту, залучення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції, які використовують нові, заощадливі технології, розробляють майстер-плани для пріоритетних напрямів сільського господарства, стимулювання запровадження високотехнологічного виробництва.

Реалізація даних пріоритетів вимагає налагодження відповідного механізму, складовими якого є коротко і довгострокове планування, фінансовий інструментарій, управління даною галуззю на ринкових засадах, зокрема використання маркетинг-міксу в сільському господарстві.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МАЛИХ МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Світовий досвід господарювання свідчить, що найкраще економічний, соціальний, політичний стан розвитку на місцях усвідомлює та може реформувати місцева влада. Враховуючи це, саме місцева влада повинна забезпечувати сприятливі умови для економічного зростання на місцях, задіяти всі важелі для залучення інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу, сприяти створенню нових робочих місць та зростанню самозайнятості населення. На сучасному етапі розбудови держави в малих містах має місце складна економічна і соціальна ситуація. Недосконале врахування специфіки малих міст під час проведення економічних, політичних, соціальних реформ загострило соціально-економічні процеси в них. У зв'язку з цим постає необхідність ідентифікації проблем, слабких сторін та визначення механізмів перспективного розвитку малих міст, враховуючи положення в регіональній ієрархії та можливий зворотний зв'язок заходів, що стабілізують їх функціонування.

Малі міські поселення посідають особливе місце в історичному, культурному та економічному розвитку України. У них сформувалась національна культура, вони визначають основу прогресу та створення виробничих і містобудівних комплексів, а також є гарантом стабільності держави і суспільства. Впродовж останніх років простежується фактична кризовість стану практично всіх сфер соціально-економічного життя України, а це свідчить за низьку ефективність управління країною. Криза державного управління, зокрема регіональним розвитком, багатьма науковцями та практиками пояснюється цілим рядом недоліків самого процесу управління [1].

Проблема децентралізації влади в Україні не є новою, проте залишається актуальною, оскільки за існуючої системи державотворення – управління занадто сконцентроване в центрі, не вистачає ресурсів і, відповідно, функціонування виконавчої влади на місцях є не досить динамічним, спостерігаються суперечності між місцевими органами влади, і, як результат – відчуженість людей від неї [2]. З огляду на це потребує вдосконалення та приведення у відповідність з Конституцією України право врегулювання цих проблем. Насамперед це стосується соціально-економічного розвитку малих міст, місцевого самоврядування, стратегічного планування, і особливо бюджетної політики держави.

Початковим пунктом аналізу соціально-економічного розвитку територій є питання про методологію його проведення. Слід зазначити, що сутність кардинальних змін у суспільстві, пов'язаних з соціально-економічним розвитком, розвитком місцевого самоврядування надає малому місту всі властивості об'єкта системного дослідження. По-перше, воно може розглядатись як цілісне утворення, відмежоване від зовнішнього середовища

функціонально, просторово та юридично. По-друге, у системі малого міста діють управляючі механізми, що забезпечують цілеспрямованість та погодження елементів, і тим самим функціонування його як цілого. По-третє, елементи структури малих міських поселень перебувають під впливом системи більш високого рівня: економічна і соціальна політика та демографічна ситуація в країні суттєво впливають на умови функціонування і розвитку малого міста [3].

Малі міські поселення виконують важливі й різноманітні соціально-економічні функції в територіально-господарській системі держави [4]. Малі міста є необхідним елементом системи розселення, вони беруть участь у промисловому виробництві, обслуговуванні сільського господарства навколишніх районів, виконують транспортні функції, є культурними, рекреаційними і науковими центрами.

Підводячи підсумок вищесказаному, слід зауважити, що вивчення проблематики соціально-економічного розвитку малих міст в умовах децентралізації набуває особливої уваги в наслідок того, що вони відображають недоліки всієї системи українського суспільства в цілому. Наукові дослідження проблем розвитку малих міст є вимогою сучасного соціально-економічного та політичного стану суспільства. У зв'язку з цим такі дослідження є багатоаспектними та актуальними, зачіпають різні сторони суспільного життя і потребують подальшого вивчення.

Література

1. Бутко М. П., Хомик О. Д. Методологічні засади формування сучасної парадигми політики регіонального розвитку / М. П. Бутко, О. Д. Хомик // Регіональна економіка. – 2014. – № 2. – С. 7-16.
2. Писаренко С. М. Євроінтеграційні основи трансформації регіональної політики України / С. М. Писаренко // Регіональна економіка. – 2014. – № 3. – С. 56-65.
3. Пухир С. Т. Інституційне забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики в Україні / С. Т. Пухир // Регіональна економіка. – 2014. – № 2. – С. 17-26.
4. Шульц С. Л. Регіональна політика в Україні: еволюційні засади та стратегічні перспективи / С. Л. Шульц // Регіональна економіка. – 2014. – № 3. – С. 26-36.

УДК 517.946

ПИТЬОВКА О.Ю., ПАНЧЕНКО О.Д., КОГУТИЧ О.І.

Мукачівський державний університет
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ДВОСТОРОННІЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЙОВОЇ ЗАДАЧІ ДЛЯ СИСТЕМИ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ ГІПЕРБОЛІЧНОГО ТИПУ

Розглянемо область $D = D^* \cup D_2$, де $D^* = \{(x, y) | x \in [x_1, x_0], y \in (g_1(x), y_2]\}$, $D_2 = \{(x, y) | x \in (x_0, x_2], y \in (g_2(x), y_1]\}$, $x_1 < x_0 < x_2$, $y_0 < y_1 < y_2$, а $y = g_r(x)$, $\mathcal{C} = g_r^{-1}(y)$, $r = 1, 2$ – «вільні» криві, причому $g_1'(x) < 0$, $x \in (x_1, x_0)$, $g_1(x_k) = y_k$, $k = 0, 1$, $g_2'(x) > 0$, $x \in (x_0, x_2)$, $g_2(x_0) = y_0$, $g_2(x_2) = y_1$.

Позначимо: $L_2U(x, y) := U_{xy}(x, y) + A_1(x, y)U_x(x, y) + A_2(x, y)U_y(x, y)$,
 $(x, y) \in D$, де $U(x, y) = (u_i(x, y))$, $i = \overline{1, n}$ – вектор-функція, $A_r(x, y) = (\delta_{i,j} a_{i,j}^{(r)}(x, y))$,
 $r = 1, 2$, $i, j = \overline{1, n}$ – задані матриці, $\delta_{i,j}$ – символ Кронекера.

Дослідимо задачу: [1,2] в просторі вектор-функцій $C^*(\overline{D}) := C^{(1,1)}(D) \cap C(\overline{D})$
 знайти розв'язок системи диференціальних рівнянь

$$L_2U(x, y) := f(x, y, U(x, y), U(x, \Theta(x, y))) := f[U(x, y)] \quad (1)$$

$f[U(x, y)] = (f_i[U(x, y)])$, $i = \overline{1, n}$ – вектор-функція, який задовольняє умови

$$\begin{aligned} U(x, g_1(x)) = \Phi_1(x), \quad U_y(x, g_1(x)) = \Psi(x), \quad x \in [x_1, x_0], \\ \Phi_1(x) \in C^1[x_1, x_0], \quad \Psi(x) \in C[x_1, x_0], \end{aligned} \quad (2)$$

$$U(x, g_2(x)) = \Phi_2(x), \quad x \in [x_0, x_2], \quad \Phi_2(x) \in C^1[x_0, x_2], \quad (3)$$

$$U(x_1, y) = \Phi(y), \quad y \in [y_1, y_2], \quad \Phi(y) \in C^1[y_1, y_2], \quad (4)$$

де для заданих вектор-функцій $\Phi_r(x) := (\varphi_{r,i}(x))$, $\Phi(y) := (\varphi_i(y))$,
 $\Psi(x) := (\psi_i(x))$, $i = \overline{1, n}$, виконуються умови узгодженості

$$\Phi_1(x_0) = \Phi_2(x_0), \quad \Phi_1(x_1) = \Phi(y_1), \quad \Phi'(y_1) = \Psi(x_1) \quad (5)$$

а $\Theta(x, y) := (\theta_i(x, y))$ – вектор-функція, $\theta_i(x, y) := y - \tau_i(x, y)$, $i = \overline{1, n}$,
 $\tau_i(x, y) \geq 0$ – задані неперервні функції, які визначають початкові множини
 $\overline{E}_{1,i} = \left\{ \overline{x}, \overline{y} \right\} \Big| x \in [x_1, x_0], \theta_i(x, y) \leq \overline{y} \leq g_1(x), (x, y) \in \overline{D}^*$,

$$\overline{E}_{2,i} = \left\{ \overline{x}, \overline{y} \right\} \Big| x \in [x_0, x_2], \theta_i(x, y) \leq \overline{y} \leq g_2(x), (x, y) \in \overline{D}_2, i = \overline{1, n}.$$

Нехай $\overline{E}_1 = \bigcup_i \overline{E}_{1,i}$, $\overline{E}_2 = \bigcup_i \overline{E}_{2,i}$, $\overline{E} = \overline{E}_1 \cup \overline{E}_2$ і

$$U(x, y) \Big|_{\overline{E}} = \Omega(x, y), \quad (x, y) \in \overline{E}, \quad (6)$$

$\Omega(x, y) := (\omega_i(x, y)) \in C^{(0,1)}(\overline{E})$ – задана вектор-функція.

Очевидно

$$\Omega(x, g_1(x)) = \Phi_1(x), \quad \Omega_y(x, g_1(x)) = \Psi(x), \quad x \in [x_1, x_0], \quad (7)$$

$$\Omega(x, g_2(x)) = \Phi_2(x), \quad x \in [x_0, x_2]$$

Вважаємо, що $f[U(x, y)] \in C(\bar{B})$, $f: \bar{B} \rightarrow R^n$, $\bar{B} \subset R^{2(n+1)}$,
 $A_1(x, y) \in C^{(1,0)}(D)$, $A_2(x, y) \in C(D)$.

За допомогою побудованої модифікації двостороннього методу наближеного інтегрування задачі (1)–(7) одержано достатні умови існування і єдності її розв'язку, його регулярності (іррегулярності) та знакосталості, доведено теореми про диференціальні нерівності і порівняння [3].

Література

1. Коллатц Л. Функциональный анализ и вычислительная математика – М. : Мир, 1969 – 448с.
2. Маринець В.В. Про одну крайову задачу для квазілінійного рівняння гіперболічного типу / В.В.Маринець // Наук.вісник Ужгород.ун-ту. Сер. Матем. і інформ – 2009.– Вип.18. – С.85-91.
3. Перестюк М.О., Маринець В.В. Теорія рівнянь математичної фізики / М.О.Перестюк, В.В.Маринець. – К. : Либідь, 2006. – 424с.

УДК 658.8

ЛЕНДЄЛ.О.Д., ЛАСЛО В.В.
 Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ ПРОМИСЛОВИХ ТОВАРІВ

На сьогоднішній день дослідження поведінки споживачів на промисловому ринку є важливим для ефективного розвитку виробництва промислової продукції, а також становлення ринкових відносин. Для вивчення поведінки споживачів на промисловому ринку потрібно проводити маркетингові дослідження які вимагають багато часу та коштів для проведення. Даний ринок відрізняється від споживчого одиничними покупками і щоб отримати необхідну інформацію збір може тривати декілька років.

Ринок товарів промислового призначення Ф. Котлер у своїх працях трактує як: «сукупність осіб і організацій, що закупають товари і послуги, які використовуються при виробництві інших товарів або послуг, продаються, що здаються в оренду або що поставляються іншим споживачам» [1, с. 176].

Покупці продукції промислового призначення мають певні особливості:

- покупці кваліфіковані та професіонали своєї справи;
- покупці знають необхідні вимоги до товару;
- покупці контактують з невеликою кількістю продавців;
- покупці налагоджують стабільні відносини та довгострокові з постачальниками продукції;
- сконцентровані за географічною ознакою.

Процес ухвалення рішення про покупку товарів промислового призначення складається з наступних етапів: усвідомлення проблеми, пошук і оцінка альтернативних шляхів вирішення проблеми, визначення технічних

характеристик продукції, пошук та вибір постачальників продукції.

Споживачів є невелика кількість це дозволяє виробнику продукції через спілкування визнати на якому етапі закупівлі знаходяться.

На процес ухвалення рішення про покупку промислових товарів впливають такі фактори:

- мотивація споживачів (вимоги стандартів чи особливостей технологічного процесу, сумісність за функціональним призначенням тощо);
- специфікація товарів та додаткові характеристики (якість, технічне обслуговування, тривалість терміну використання, ціна та ін. параметри);
- результати оцінки за підсумками функціонально-вартісного аналізу, економічного та експертного аналізу постачальників (передбачає оцінку рівня затрат з врахуванням особливостей використання товару у виробничій діяльності, мінімізації логістичних та інших витрат);
- особливості процедури закупівлі, якої дотримуються в організації та особистісні фактори працівників, які беруть участь у процесі закупівлі та прийнятті рішення про купівлю (наявність тендерних, конкурсних чи інших процедур відбору постачальників, особливості та етика ділових відносин).

Оцінювання характеристик товару здійснюється за допомогою функціонально-вартісного аналізу. Цей аналіз є для підприємств основою для зниження собівартості за рахунок використання можливих модифікацій, стандартизації товару чи заміни його дешевшими комплектувальними. Зупинившись на відповідному товарі, агент-закупівельник починає пошук постачальників та формує перелік потенційних постачальників. Отримавши відповідь на запит пропозицій від потенційних постачальників, учасники купівельного центру підприємства проводять оцінку цих пропозицій. Оцінюють не лише технічну компетентність кандидатів, а й здатність забезпечити належні умови постачання та надати широке коло послуг. Після узгодження умов постачання та вибору одного або декількох постачальників агент-закупівельник розробляє остаточне замовлення на поставляння з переліком технічних характеристик товару, необхідної кількості, термінів постачання, умов оплати [2, с. 29-30].

На промисловому ринку між продавцями і покупцями складаються формальні та неформальні ділові відносини. Формальні відносини виникають при укладанні договорів де встановлюються права та обов'язки. Неформальні відносини виникають при взаємодії та взаємодовірі.

Важливу роль при здійсненні купівлі споживачем відіграють психологічні аспекти тобто сприйняття та розуміння. Форма поведінки може пояснюватися внутрішніми й зовнішніми причинами. Внутрішні причини зумовлюються мотивами, потребами, цілями, намірами, інтересами, а зовнішні – стимулами, що залежать від конкретних ситуацій.

Купівельна поведінка організації-споживача залежить від частоти придбання товару, вартості покупки, ступеня ризику яким супроводжується придбання товару.

Література

1. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс : пер. с англ / Ф. Котлер – М. : ИД “Вильямс”, 2007. – 656 с.
2. Крикавський Є.В. Промисловий маркетинг : Підручник [Текст] : 2-ге вид. / Є.В. Крикавський, Н. Чухрай. - Львів : НУ «Львівська політехніка», 2004. - 472 с.

УДК 658.011.1

ЛІНТУР І.В., ГАРАПКО Я.
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Сучасний стан економіки можна охарактеризувати як період потрясінь, трансформацій і реформ. Зміни, пов'язані з ризиками, збитками та умовами прогресуючої кризи, що пов'язана з багатьма факторами, на сьогоднішній день вже стали нормою. У період кризи будуть виживати тільки лідери змін - ті, які швидко адаптуються до її тенденцій, використовуючи всі можливі перспективи виходу з неї. Світовий досвід вчить нас тому, що дійсне просування залежить від змін у виробничій сфері та знаходженні ефективних форм господарювання.

Економічна криза це:

- Різке погіршення економічного стану країни, що виявляється в значному спаді виробництва, порушенні виробничих зв'язків, що склалися, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття, і у результаті - в зниженні життєвого рівня, добробуту населення;

- Скорочення зростання економіки (ВВП) до нуля відсотків або виникнення від'ємних значень в динаміці ВВП на відрізок 2-3 квартали;

- Органічний розлад господарського життя, наслідком якого є втрати доходів та багатств або економічна смерть значної частини підприємців [1].

Не секрет, що в економіці всіх країн, у тому числі і України, основним показником ефективності діяльності і розвитку держави, його соціальної та економічної безпеки, якості життя населення, є підприємство. Якщо підприємства не будуть прямувати до реформ, які охоплюють весь сучасний світ, вони зазнають краху й швидко збанкрутують.

Зазначимо, що економічний розвиток підприємства полягає в динамічності і стійкості. На думку Р. Ансоффа, розвиток – це питання не стільки того, що є, скільки того, що може бути зроблене з тим, що є [2]. У сформованих умовах ринку України успішний розвиток підприємства й саме його існування безпосередньо залежать від стратегії і методів її впровадження. Якщо орієнтуватись на вимоги новітніх реалій, методика стратегії розвитку підприємства має включати антикризові заходи. Методики цих заходів було опрацьовано Е. А. Уткіним, Дж. Фіннерті, С. Шмідтом, В.М. Івановим та іншими.

Антикризове управління підприємством – це особлива система, що відрізняється комплексним і стратегічним характером та має здатність повністю усувати тимчасові утруднення, зафіксовані в роботі підприємства. Передусім виділимо основні принципи, на яких ґрунтується система антикризового

управління – це рання діагностика кризових явищ у фінансовій діяльності підприємства, терміновість реагування на різні кризові явища, адекватність реагування підприємства на ступінь реальної загрози його фінансовому добробуту, а також повна реалізація внутрішнього потенціалу для виходу з кризи [3].

Основними напрямками антикризового управління на рівні господарюючого суб'єкта вважаються постійний моніторинг фінансово-економічного стану підприємства, розробка нової управлінської, фінансової й маркетингової стратегій, скорочення постійних і змінних витрат, підвищення продуктивності праці, залучення коштів засновників, посилення мотивації персоналу [4].

Існує багато антикризових заходів, якими оперують підприємства у сьогоденні. З них можна виокремити:

- Аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів;
- Горизонтальна й вертикальна інтеграція;
- Жорсткість кадрової політики;
- Жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат;
- Оптимізація технологічних процесів;
- Перегляд організаційної структури;
- Скорочення витрат.

Ці заходи доречні не тільки при кризовому стані. За їх допомогою можна прослідкувати усі тенденції, раціоналізувати розподіл ресурсів, знизити витрати. Для того, щоб підприємство розвивалось навіть у несприятливих умовах, повинна відбуватись така послідовність дій:

1. Стратегічне планування.
2. Швидке реагування в управлінні компанією.
3. Удосконалення системи комунікації.
4. Планування бюджету компанії.
5. Скорочення витрат на оплату праці, як альтернатива скороченню.
6. Впровадження нових форм розрахунків.
7. Розробка антикризового асортименту продукції.
8. Пошуки способів піару свого товару, при зниженні витрат на це.

Дуже важко поєднати економічний розвиток і стійкість підприємства в умовах кризи. Але складно – це не є неможливим. Якщо слідувати вказаним заходам та послідовностям дій, підприємство стане більш стійким навіть в екстремальних умовах. Слід пам'ятати, що криза має не тільки руйнівну силу. Вона також має іншу сторону, що спрямована на поліпшення й зміни, адже ринок буде звільнено від слабких учасників, а це гарний час для розширення частки ринку і розвитку підприємства.

Література

1. Пятенко С. В., Сапрыкина Т. Ю. Уроки кризиса. Как жить дальше?. — Спб. : Питер, 2011. – 320 с.:
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф : [пер. с англ.]. – М. : Экономика, 2005.
3. Теория и практика антикризисного управления : [под ред. С. Г. Беляева, В.И. Кошкина]. – М. : ЮНИТИ, 2005.

УДК 338.28

СТЕГНЕЙ М.І., ЛІНТУР І.В.
Мукачівський державний університет

СВІТОВА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Методи стимулювання енергозбереження зі світової практики можуть становити інтерес для України під час її переходу на інноваційний шлях розвитку. Розглянемо їх на прикладах організації енергетичного менеджменту в країнах, що використовують переважно методи економічного впливу на споживачів паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) (Західна Європа і США), і в Японії, що віддає перевагу державному регулюванню енергозбереження.

У числі засобів, широко використовуваних в світі і роблять істотний вплив на підвищення ефективності використання ПЕР, входять як жорсткі засоби (регулювання цін і тарифів), так і широко поширені в світі досить м'які, гнучкі - економічні. При цьому спостерігається загальне прагнення надати їм законний характер, представити у вигляді законів чи законодавчих актів. До того ж ці тенденції властиві як країнам, які віддають перевагу державне регулювання енергоспоживання, так і застосовують ринкові механізми.

У деяких країнах запроваджено обов'язкове призначення менеджера по енергетиці. В його обов'язки входить розробляти річні плани по підвищенню енергоефективності і стежити за їх виконанням. Перш за все, це стосується великих підприємств. При виконанні цієї вимоги компанії відкривається доступ до урядових субсидій на енергозбереження (наприклад, в Італії).

У США набувають поширення компанії, що спеціалізуються на консультуванні в області енергоефективності. Вони виробляють моніторинг споживання електроенергії і надають своїм клієнтам дані про її витрачання, дають рекомендації по її більш ефективному використанню.

У ряді країн Європи найбільш часто вживаними для вирішення завдання енергозбереження інструментами є податки (або звільнення від їх виплати), субсидії. У Фінляндії застосовуються різні ставки податків на споживання енергії в залежності від того, яким способом вона була проведена. У Нідерландах споживання електрики, виробленої в результаті використання поновлюваних джерел енергії, звільнено від податків. У деяких країнах надаються субсидії компаніям, які використовують екологічно чисті види енергії або здійснюють посадки дерев [1].

У деяких країнах (Бельгія, Франція, Данія) був створений Поновлюваний фонд. Як правило, встановлена фондом процентна ставка нижче, ніж при отриманні позик в інших кредитних організаціях, що рівнозначно кредиту.

У ряді країн (Німеччини, Люксембургу, Нідерландах) застосовується норма прискореної амортизації, яка представляє собою право, що надається

підприємствам списувати інвестиції в проекти по енергоефективності швидше, ніж інші капіталовкладення.

Якщо безпосередньо розглянути галузь промисловості, то можна спостерігати, що лише кілька країн Західної Європи займаються законодавчим встановленням показників енергоефективності. І все ж в деяких країнах використовуються заходи, що стимулюють підвищення енергоефективності в промисловості. До їх числа відносяться:

- обов'язкові енергетичні аудити, які є необхідною умовою для виділення урядових субсидій або іншої допомоги в здійсненні заходів з енергозбереження;

- складання планів організаційно-технічних заходів щодо зниження споживання ПЕР і звітів по їх реалізації;

- введення стандартів на окремі види технологічного обладнання. У Німеччині, Греції та Франції застосовуються стандарти для камер згоряння палива. У деяких країнах вводяться енергетичні стандарти на двигуни, насоси, вентилятори і компресори;

- введення сприятливого цінового режиму, грошових дотацій. Наприклад, спільне фінансування впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання. У будівництві найпоширенішими з усіх використовуваних нормативів є нормативи по теплопередачі будівель і споруд. Вони повинні гарантувати теплові втрати нижче максимально допустимого рівня при проектуванні нових будівель. У деяких випадках національні енергетичні кодекси застосовуються також до робіт з реабілітації існуючих будівель.

Нормативне регулювання ефективності застосовується як до опалювального устаткування, так і до водонагрівальних систем. Існують нормативи енергоспоживання холодильниками, мийними машинами та іншими видами домашнього обладнання. Законодавчими актами часто забороняється продаж приладів і обладнання, у яких енергетичні характеристики нижче певного рівня.

Одним з основних напрямків сучасного містобудування є проектування та будівництво так званих «розумних міст» (smart cities), які можуть бути визначені по відповідності основним параметрам, ефективно з'єднаними разом: економіка, природні ресурси, людський і соціальний капітал, якість життя, а також участь громадян в управлінні містами [2]. Основною проблемою, пов'язаною з енергоефективністю в «розумних містах», з якою стикаються при їх проектуванні, є акумулювання енергії. «Пошук способів зберігання енергії за прийнятними цінами - непросте завдання. На відміну від води, зберігання енергії в масових масштабах впливає на те, як спроектовані міста» [3].

Досить сильну підтримку в багатьох країнах має покупка електроенергії від поновлюваних джерел. Наприклад, в Данії комунальні підприємства зобов'язані купувати енергію від відновлюваних джерел. У Великобританії існують гарантовані ціни на електроенергію від поновлюваних джерел енергії.

У країнах ЄС використовуються і інші методи стимулювання розвитку енергогенеруючих технологій на поновлюваних енергоресурсах.

Наприклад, в Австрії, Італії і Нідерландах забезпечується підтримка капітальних вкладень в проекти з поновлюваних джерел енергії, Німеччина надає підтримку у вигляді пільгових позик, а Португалія знизила ПДВ на обладнання для відновлюваних джерел енергії.

У багатьох країнах для того, щоб уникнути будівництва нових і надексплуатації старих електростанцій уряду стимулюють приватний сектор на енергозбереження. Зокрема, в південній Європі урядами заохочується будівництво приватних малих ГЕС, вітряних електростанцій або використання сонячних батарей.

На противагу Європі, яка застосовує економічні методи стимулювання енергоефективності, відмінною рисою Японії є тверда позиція державного регулювання.

Японський закон про енергозбереження наказує уряду застосовувати фінансові та податкові заходи для стимулювання раціонального використання енергії. Закон стверджує пріоритетність інвестицій в енергозбереження в порівнянні з капіталовкладеннями в інше обладнання.

Якщо підприємець в Японії збирається впроваджувати енергозберігаюче обладнання, у нього з'являється можливість отримати кредит на вигідних умовах в одному з банків, капітал якого повністю належить уряду. Серед них, наприклад, Японський банк розвитку фінансує порівняно великі підприємства, Фінансова корпорація малого бізнесу обслуговує середні і малі підприємства, Народна фінансова корпорація - дуже малі підприємства. При будівництві будинку для громадян країни, якщо будинок забезпечується елементами енергозбереження (наприклад, додатковою теплоізоляцією), верхня межа позички може бути піднято.

Не менш вагомими та податковими пільгами. Якщо корпорація або індивідуальний підприємець набуває енергозберігаюче обладнання, можна претендувати:

- на міру, при якій загальний податок або податок на прибуток зменшується на 7% від вартості придбаного обладнання (знижка може скласти аж до 20%);

- міру, при якій спеціальна знижка, рівна 30% від вартості обладнання, застосовується на додаток до звичайної знижки в перший рік використання цього обладнання.

Отже, деякі підприємства, розробляючи програми енергоефективності, мають на меті скорочення викидів вуглеводнів в атмосферу і просування їх корпоративної соціальної відповідальності. Це більше поширене серед компаній в Європі, ніж в Сполучених Штатах або Японії. Оскільки ринки, що розвиваються будуть використовувати значно більше енергії, в майбутньому ефективне використання енергії має впроваджуватися саме там. Сьогодні приблизно половина споживання енергії в світі припадає на розвинені країни, а друга половина - на країни, що розвиваються. За прогнозами, майже 89% зростання споживання енергії буде надходити з країн, що розвиваються.

У загальній картині найменш вигідно на даний момент виглядають країни Східної Європи і колишнього СРСР. Тут уряду поки або не бачать, або

не знають, як за рахунок розвитку програм енергоефективності можна залучати капітал.

Для країн, що активно займаються науковими розробками і впровадженням технологій в галузі енергозбереження, успіхи в цій галузі забезпечують зростання конкурентоспроможності їх продукції і більш високий рівень життя населення. Крім того, вони знижують негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище. А це вже міжнародний, планетарний зріз проблеми енергоефективності.

Література

1. Пискулова Н.А. Экология и глобализация : монографія / Н.А.Пискулова. – М. : МГИМО-Университет, 2010.

2. Baron, S; Field, J. and Schuller, T. Social capital: Critical perspective. – Oxford University Press, 2000.

3. Delorme P., Dixon G., Huff C. A., Schierenbeck A. Investing in cities of the 21st Century: urbanization, infrastructure, and resources. – Harvard Business School research, 2011.

УДК 005.37

МАЦОЛА Л.І., ФЕЄР О.В.
Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТНЬОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Швидкі темпи розвитку суспільства ставлять нові вимоги і щодо організації управлінського процесу закладами освіти різних рівнів. З метою оперативного реагування на зовнішні виклики, заклади освіти повинні впроваджувати нові інноваційні підходи в управлінні освітньою діяльністю від якості якого залежить кінцевий результат реалізації цілей освітніх реформ та місце України у світовому співтоваристві.

Менеджмент в освіті (освітній менеджмент) – це комплекс принципів (духовної спрямованості, актуальності змісту, ефективності менеджменту, зв'язку теорії, систематичності та послідовності технологій, раціональності управління технологіями партнерського, характеру взаємин між суб'єктами) функцій (інформаційно-аналітична; мотиваційно-цільова; планово-прогностична; організаційно-виконавча; контрольно-діагностична), методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління навчально-виховним та навчально-пізнавальним процесами, спрямованих на підвищення ефективності таких процесів в умовах розвитку ринку освітніх послуг [1-3].

Забезпечення ефективного менеджменту в освіті можливе шляхом ефективного організування освітнього процесу. Організаційний процес в менеджменті освіти це свідомий процес, спрямований на об'єднання та впорядковану взаємодію елементів у ціле, у результаті чого утворюється життєздатна, продуктивна, стійка система.

Основними складовими організаційного процесу в менеджменті освіти:

- події праці;
- департаменталізація;
- делегування повноважень,

- встановлення діапазону контролю,
- створення механізмів координації

Ефективна організація складових організаційного процесу забезпечить ефективні зміни та забезпечить досягнення основних цілей закладів освіти.

Література

1. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О.І.Мармаза. – Харків : Основа, 2004. – 240 с.
2. Управление в высшей школе: опыт, традиции, перспективы : аналитический доклад / В.М.Филиппов, Б.Л.Агранович, И.В.Аржанова. – М. : Логос, 2005. – 541 с.
3. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072016304/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli.

УДК 005.936.3

ФЕДЬКО Г.В., ФЕЄР О.В.
Мукачівський державний університет

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах спостерігається широка інтелектуалізація діяльності підприємств, глобалізація й соціалізація їх менеджменту. Сучасні управлінські системи вітчизняних підприємств виявилися істотно застарілими та неефективними для нинішнього кризового деформаційного середовища їх функціонування. Численні чинники, які раніше вважали малозначущими і не були враховані раніше, сьогодні почали вагомо впливати на операційну діяльність підприємств. Для вирішення цього завдання необхідно використовувати сучасні методи управління інформаційно-комунікаційним забезпеченням, які спрямовані на управління забезпеченням підприємства з найменшими економічними затратами стосовно розвитку підприємства.

Серед науковців, що у своїх працях досліджували вплив сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні підприємством, можна виокремити Ансоффа І., Балана О., Акоффа Р. та ін. Та залишається актуальним дослідження сучасних, модернізованих напрямів управління в даній галузі, що є важливим для розвитку економіки загалом.

Головними особливостями сучасних інформаційно-комунікаційних технологій являється нематеріальність кінцевого продукту – якісно нової, достовірної інформації, доставленої за визначений період, у визначеному просторово-часовому відрізку; підвищення вимог, висунутих користувачами, щодо достовірності та терміновості таких послуг [1].

Інформація у будь-якій діяльності відіграє роль орієнтиру, допомагає правильно оцінити обставини й умови, усвідомити мету майбутньої роботи, виділити проміжні цілі, сформулювати задачі та відшукати шляхи, способи та засоби їхнього розв'язання. Вона необхідна всім суб'єктам для прийняття правильного рішення щодо своєї діяльності, щоб знати, як треба взаємодіяти з державними та соціальними структурами, можливості ринку, правила підприємницької діяльності тощо. Володіння інформацією обумовлює хорошу

конкурентну перевагу: вона допомагає створювати інший товар швидше, вищої якості та в більшому обсязі. Використання комп'ютерної та комунікаційної техніки підвищує якість і швидкість опрацювання та передавання інформації, потік якої постійно зростає [2].

Сьогодні, є багато різних мережевих форм організації зовнішніх комунікацій підприємств за рахунок розвитку мережі Internet, в якій будь-яке підприємство чи менеджер можуть організувати спільну роботу, торгівлю або просто підтримувати обмін комерційними ідеями. У зв'язку з потребою керівників підприємств мати доступ в мережі Internet завжди і всюди (концепція Access Anytime and Anywhere) розвиток отримали бездротові мережі. У недалекій перспективі проглядається те, що називається «5G», тобто набір органічно інтегрованих технологій радіо-доступу.

Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є в наш час одним із найважливіших чинників, що визначають темпи й досягнення підприємств. Вплив сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на управління підприємством величезний, оскільки прямо пов'язаний з підвищенням ефективності роботи як кожного менеджера окремо, так і підприємства в цілому. Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій звичайно вимагає чималих витрат від підприємства як на розробку і впровадження, так і на подальше їх обслуговування і розвиток, тому багато підприємств не наважуються впроваджувати їх.

З економічної точки зору інформаційно-комунікаційні технології можуть розглядатися як засоби виробництва, які можуть вільно замінювати персонал підприємства [3].

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології зменшують собівартість продукції підприємства, також змінюють організаційну структуру управління підприємством, ієрархію прийняття рішень, зменшують витрати на придбання інформації і розширюють можливості її використання.

Фактично вони змінюють методи менеджменту – місце роботи, вид діяльності, інтереси, коло партнерів. Доцільно виділити етапи масового впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій, які спричинили зміни в управлінні підприємством:

- мейнфрейми;
- мережа Internet;
- спеціалізовані глобальні мережі;
- багатофункціональні глобальні соціальні мережі;
- хмарні обчислення;
- Internet-сенсори.

Отже, вміле використання переваг інформаційно-комунікаційних технологій може забезпечити економічний успіх та необхідні умови для розвитку підприємства, оскільки це нове бачення інформаційних, комунікаційних процесів, новий підхід до стилю, методів, процедур управління.

Література

1. Інформаційно-комунікаційне забезпечення управління підприємством: конспект лекцій / Уклад. І.А. Юр'єва. – Харків : НТУ -ХП, 2013. – 124 с.

2. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я : тези доповідей XXV міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2017, 17-19 травня 2017р. : у 4 ч. Ч. III. / за ред. проф. Сокола Є.І. – Харків: НТУ «ХПІ». – 353 с

3. Варналій З.С. Основи підприємництва: Нав. посіб./ З.С. Варналій - К. : Знання-Прес. 2002. - 239 с.

УДК 338.124

ЛЕНДЄЛ О. Д., ШПЕНИК Д. А.
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ПОЗИЦІЇ АНАЛІЗУ ЙОГО КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

В умовах ринкової економіки одним з найбільш поширених типів відносин між суб'єктами господарювання є конкурентні відносини. Конкуренція виступає в якості регулятора взаємовідносин, що формуються між виробниками, між виробниками і посередниками чи кінцевим споживачем, що змушує підприємства змінювати свою діяльність шляхом покращення товарного асортименту, його якісних характеристик, запровадження інновацій, забезпечення гарантій та надання додаткових послуг для того, щоб займати кращі позиції на ринку та бути відмінним від інших учасників. Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах посилення інтенсивності конкуренції на окремих ринках, де від виробників продукції потрібно постійно відслідковувати зміни попиту, вартості сировинних ресурсів, а питання рентабельності активів прямо залежить від ступеня використання новітніх підходів у сфері стратегічного маркетингу.

Конкуренція – притаманне товарному виробництву змагання між окремими господарськими суб'єктами (конкурентами), заінтересованими у більш вигідних умовах виробництва і збуту товарів, а також у задоволенні різноманітних потреб покупців і одержанні найбільшого прибутку [1, с. 81]. Промислові підприємства у своїй діяльності прагнуть бути конкурентоспроможними, основою чого є наявність конкурентної переваги. Конкурентна перевага може виявлятися такими товарно-ринковими факторами, як: асортимент представленої продукції, його якість, доступна цінова політика та налагоджена система збуту, надання гарантій на продукцію, використання засобів стимулювання збуту чи ресурсними факторами: фінансові можливості підприємства, його матеріально-технічне забезпечення [2].

Для дослідження конкурентних переваг промислового підприємства було обрано товариство з обмеженою відповідальністю «Інтер-Каштан». Основним видом діяльності підприємства є виробництво меблів для офісів та підприємств торгівлі. ТОВ «Інтер-Каштан» є підприємством з 100% іноземних інвестицій. Продукція, що виробляється на підприємстві складається з дизайнерських меблів для офісів та підприємств торгівлі і переважно відправляється на експорт до Іспанії, США й інших країн. Реалізація продукції здійснюється під брендом «Andreu World». Якісні дерев'яні масиви та інші матеріали є екологічно чистими і не шкодять здоров'ю людей і навколишньому

середовищу. Особливу увагу в виробництві приділяють кожному етапові, якість продукції перевіряється спеціальними тестуваннями та відповідає всім стандартам якості.

Традиційно на меблевому ринку спостерігається високий рівень конкуренції. Зокрема, на місцевому ринку функціонують і інші представники меблевої галузі. Так виготовленням меблів на замовлення займається меблева фірма ТОВ «Тарасов та товариші», яка є одним з найбільших виробників меблів на Закарпатті. Реалізація продукції здійснюється під брендом «Тарасов - авторські меблі». Завдяки гнучкості виробництва, фірмою при виготовленні меблів застосовується великий спектр матеріалів (масиви дуба, вільхи, черешні; МДФ, більше 50 видів ламінованих ДСП; більше 50 видів скла і дзеркал; а також метал, алюмінієві профілі і декоративний пластик).

Для оцінки конкурентних переваг кожного підприємства було обрано перелік факторів, що є важливими при оцінці конкурентоспроможності та методом експертних оцінок визначимо ступінь їх важливості.

Таблиця 1

Оцінка конкурентних переваг ТОВ «Інтер-Каштан» та «Тарасов - авторські меблі» експертним методом

Параметр оцінки	ТОВ «Інтер-Каштан» (1)					ТОВ «Тарасов та товариші» (2)					Середнє значення	
	Експерти										(1)	(2)
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5		
Якість продукції	5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4,8
Цінова політика	4	3	3	4	4	4	5	4	4	5	3,6	4,4
Асортимент продукції	5	4	5	4	5	5	5	4	5	4	4,6	4,6
Стимулювання збуту	4	5	4	4	4	5	4	5	4	5	4,2	4,6
Інноваційна діяльність	5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	5	4,6
Гарантії	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	5	4,8
Кадровий потенціал	5	5	5	5	5	5	4	4	5	4	5	4,4
Сума балів	33	32	32	32	33	34	31	31	32	33	4,63	4,6

На основі отриманих даних побудуємо багатокутник конкурентоспроможності (рис. 1), що дозволяє оцінити переваги кожного підприємства по досліджуваних показниках та можливості підвищення цих можливостей. Як бачимо з рис. 1, обидва підприємства є конкурентоспроможними на ринку, але в основі конкурентоспроможності ТОВ «Інтер-Каштан» знаходиться кадровий потенціал та інноваційна діяльність, натомість в ТОВ «Тарасов та товариші» - більш гнучка цінова політика та ефективно стимулювання збуту.

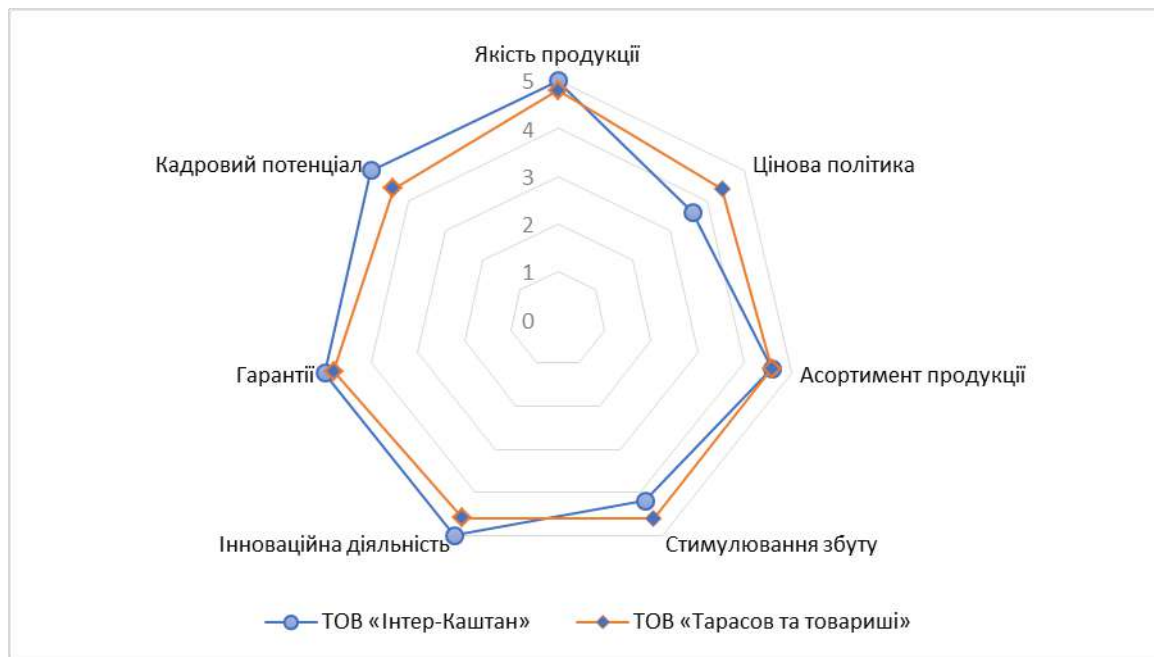

Рис. 1. - Багатокутник конкурентоспроможності ТОВ «Інтер-Каштан» та ТОВ «Тарасов та товариші»

Досліджувані підприємства виробляють дизайнерські меблі і успішно функціонують на ринку. Проте, кожне підприємство розвиває саме ті сторони діяльності, що дозволять їй здобути перевагу на обраних цільових ринках. ТОВ «Тарасов та товариші» використовує більш гнучку цінову політику та стимулювання збуту, оскільки підприємство орієнтується переважно на внутрішній (регіональний) ринок, де споживачі більш чутливі до ціни. ТОВ «Інтер-Каштан» входячи до групи компаній Andreu World» орієнтується на міжнародний ринок, а саме сегмент промислових споживачів та споживачів з рівнем доходу «високий» та «середній +», роблячи ставку на інновації, дизайн та кадровий потенціал.

Отже, керівництво повинно мати чітке уявлення про його мікро- та макросередовище, щоб правильно визначити стратегічні перспективи розвитку підприємства, виходячи з його реальних і потенційних конкурентних переваг. В умовах ринкової економіки оцінка конкурентоспроможності промислового підприємства є необхідною умовою його успіху, що дозволяє в майбутньому раціонально визначити конкурентну стратегію, що буде узгоджена з умовами зовнішнього середовища та наявним ресурсним потенціалом підприємства та дозволить виявити конкурентні переваги підприємства та фактори, які уповільнюють його розвиток.

Література

1. Пилипчук В. П. Промисловий маркетинг : Рекомендовано МОН як навч., посібник для студентів ВНЗ / В. П. Пилипчук, О. Ф. Оснач, Л. П. Коваленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 264 с.
2. Рибаківа Т. Аналіз і оцінка конкурентоспроможності промислового підприємства / Т. Рибаківа, О. Костьєв // Економічний аналіз. - 2012. - Т. 11(3). - С. 28-31. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_11%283%29__7.

ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Сучасний стан аграрної сфери характеризується відсутністю чіткої стратегії її розвитку, несприятливим інвестиційним середовищем, що унеможлиблює отримання значних фінансових ресурсів для її реалізації. Недосконала законодавча база, недостатнє фінансування державних цільових програм підтримки і розвитку аграрного виробництва, коливання валютних курсів, підриває довіру іноземних та вітчизняних інвесторів і підвищує інвестиційні ризики.

На сьогоднішній день політика держави в аграрній сфері насамперед зосереджена на розвитку сільськогосподарського виробництва з низькою доданою вартістю і виході на сталий розвиток аграрної сфери, який неможливий без інвестицій, а інвестиції - без інновацій. Адже саме інновації призводять до якісних перетворень, а отже формують динамічний тренд розвитку, визначають його інтенсивність та якісні характеристики [1, с.203].

На думку багатьох вітчизняних вчених переважна більшість аграрних підприємств не в змозі виготовляти високотехнологічну і конкурентоспроможну продукцію. Для досягнення цієї мети їм необхідно переорієнтуватися на інноваційне високоефективне господарювання, що потребує значних інвестицій та покращення інвестиційного клімату.

Інвестиційний клімат – це набір економічних, соціальних, організаційних, правових та політичних складових, що сприяють інвестиційній діяльності іноземних та вітчизняних інвесторів. На сьогоднішній день не існує чіткого визначення економічної категорії «інвестиційний клімат», різні вчені трактують її по-різному.

До чинників, що формують інвестиційний клімат, слід віднести:

- економічний потенціална державному та регіональному рівнях: визначає наявність земельних та людських ресурсів, розвиток науково-технічного прогресу, інфраструктури;
- економічні умови: безпека навколишнього середовища, розвиток всіх факторів виробництва, необхідних для функціонування економіки;
- гнучкість ринкового середовища: розвиток ринкової інфраструктури в процесі інвестування, рівень розвитку конкурентоспроможного бізнес-середовища;
- політичні фактори: рівень довіри до місцевої, обласної та державної влади, рівень соціальної стабільності;
- соціальні і соціально-культурні фактори: рівень життя населення, рівень надання медичних послуг, рівень заробітної плати, показник кримінальної злочинності, вплив міграції на інвестиційні процеси, відношення корінних мешканців до іноземних і вітчизняних інвесторів;

- організаційні і правові фактори: сприйняття інвесторів місцевою владою, створення потенційним інвесторам сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності.

Своєрідним барометром інвестиційного клімату держави є низка наявних індексів, а саме: The Doing Business, Heritage Foundation, тощо. За даними рейтингу DoingBusiness із 190 країн Україна посідала 112 місце у 2014 році, у 2015 році - 96 місце, 2016 році - 81, 2017 році - 76 [2]. У 2017 році Україна піднялася на 4 пункти в рейтингу, що свідчить про позитивні процеси проведення реформ у нашій країні, а саме зменшення податкового навантаження, спрощення процедур реєстрації, захисту прав інвесторів.

За середніми підрахунками експертів Світового банку, один пункт у рейтингу DoingBusiness, приносить державі \$ 600 млн інвестицій [3].

Таким чином, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать соціально-економічний стан держави, ефективність залучення у світовий поділ праці, можливості модернізації аграрної економіки [4, с.120].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновки, що розвиток аграрної сфери неможливий безвисокотехнологічного переоснащення сфери, а це, в свою чергу, неможливо без інвестування та реалізації інновацій.

Сучасний стан інвестиційного клімату аграрної сфери свідчить про важливість його переорієнтації на новітню модель розвитку, удосконалення нормативно-правового поля, продовження проведення реформ, розробки державної та регіональної стратегії його формування.

Література

1. Дем'ян, Я. Ю. Аграрна сфера Закарпаття: інвестиційне забезпечення сталого розвитку : монографія / Я. Ю. Дем'ян. – Мукачево : РВВ МДУ, 2017. – 203 с.
2. Електронний ресурс: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>.
3. Електронний ресурс: https://dt.ua/ECONOMICS/ukrayina-pidnyalasya-v-reytingu-doing-business-do-80-yi-poziciyi-222687_.html.
4. Готра В.В. Сучасний стан, фактори забезпечення та напрями активізації інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства / В.В. Готра // Економіка та управління національним господарством. - 2015. - № 6(168)-с.120.

УДК 336.02

ПЕТРИЧКО М.М.
Мукачівський державний університет

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

В Україні бюджетна політика економічного зростання є основою розвитку держави, зростання добробуту населення, утвердження нових соціальних стандартів. Бюджетна політика завжди була важливим знаряддям впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. З її допомогою держава, розподіляючи і перерозподіляючи валовий внутрішній продукт, здійснює вплив

на формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень.

В економічній літературі відсутні єдині підходи до трактування змісту бюджетної політики, тож науковці висувають різні концептуальні визначення, які наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Спектр трактувань дефініції "бюджетна політика"[1]

Автор	Визначення
Господарський кодекс України	«...спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу»
Оксфордський тлумачний словник	«...використання державних видатків для впливу на макроекономічні умови»
Василик О. Д., Павлюк К. В .	«Сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку»
Федосов В. М., Опарін В. М ., Сафонова Л. Д., Романенко О. Р.	«...складова фінансової політики, що відображає сукупність державних заходів у сфері бюджету з метою регулювання економічних і соціальних процесів»
Огонь Ц.Г.	«...цілеспрямована діяльність держави у фінансово-бюджетній сфері»
Мочерний С. В., Ларіна Я. С ., Устенко О. А., Юрій С. І.	«...цілеспрямована і планомірна діяльність держави щодо раціонального використання важелів бюджетного регулювання, темпів та частки одержавлення національного доходу, джерел його формування та вибору оптимальної структури витрат з метою підтримання стабільного економічного зростання в країні і досягнення стратегічних цілей держави»
Єрмошенко М. М., Єрохін С. А ., Плужников І. О., Бабич Л. М., Соколовська А. М., Чередніченко Ю.В.	«Системна сукупність пріоритетів (національних інтересів), наукових підходів і конкретних заходів щодо цілеспрямованої діяльності держави з регулювання бюджетного процесу і використання бюджетної системи для рішення економічних і соціальних завдань країни...» «...сукупність заходів щодо організації та використання державних фінансів для забезпечення економічного зростання та соціального розвитку»

Отже, узагальнивши наявні спектри трактувань щодо дефініції «бюджетна політика», ми вважаємо, що бюджетна політика – це сукупність прийомів та методів бюджетного регулювання, які діють як важіль впливу на економічні, соціальні та стратегічні цілі країни та забезпечують цілеспрямовану діяльність держави щодо формування та використання державних фінансових ресурсів.

Бюджетна політика як інструмент державного регулювання економіки забезпечує виконання частини функцій покладених суспільством на державу [3]:

- забезпечення соціального захисту населення, підтримка соціальної сфери (медицина, освіта, культура, фінансова підтримка малозабезпечених верств населення тощо);
- розвиток пріоритетних галузей економіки (фінансування науково-дослідних робіт, перерозподіл фінансових ресурсів між галузями тощо);

- забезпечення державної безпеки, державної оборони (утримання військових формувань, військово-промислового комплексу);
- підтримка апарату державного управління для належного виконання своїх функцій;
- підтримка міжнародних відносин (внески до міжнародних організацій, дипломатичні місії тощо). Саме цим обумовлена множинність наукових трактувань категорії «бюджетна політика».

Отже, в умовах трансформаційної економіки еволюція бюджетної політики пройшла п'ять етапів економічного зростання і вона стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів.

Бюджетна політика є дієвим засобом управління бюджетними ресурсами та активним елементом фінансової політики, і вона повинна ґрунтуватися на таких основних принципах: наукового підходу, послідовності, обов'язковості, дієвості, гласності, раціональності.

Ці принципи пов'язані з практичною реалізацією бюджетної політики, вони полягають у здійсненні регуляторного впливу на економіку, соціальну сферу для досягнення поставлених цілей. Впровадження зазначених принципів у бюджетний процес потребує врахування умов і факторів, які впливають на результати бюджетної політики.

Література

1. Федосов В.М. Бюджетна система [текст] підруч. / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К. : Центр учбов. літератури; Тернопіль : Економічна думка, 2012. – 817 с.
2. Роль бюджетної політики в умовах сталого розвитку економіки [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/sre/2012_2/316.pdf
3. Головніна О. Г. Основи соціальної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1658022653428/ekonomika/osnovi_sotsialnoyi_ekonomiki.

УДК 339.13

ПУГАЧЕВСЬКА К.Й., ПОЛЯНСЬКА В.Е.
Мукачівський державний університет

ЗБУТОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У сучасних умовах питання збутової діяльності є актуальним для всіх підприємств і відіграє важливу роль в системі виробничих відносин суспільства. Важливим завданням у діяльності будь-якого підприємства є організація ефективної системи збуту, яка може забезпечити необхідну конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки і збільшення власного прибутку. Саме система збуту є центральною на підприємстві, метою якої є доводити товари до споживача в необхідній кількості та якості, що вимагаються, а також максимально використовувати свої можливості для покращення обслуговування покупців, з мінімальними затратами.

Динамічний розвиток економіки призводить до того, що підприємства та організації вимушені постійно еволюціонувати. Абсолютно всі ринки насичені

такою мірою, що компаніям слід боротися за покупців, і це призводить до розуміння виняткової ролі збуту в діяльності підприємства.

Збутова політика будь-якого підприємства (канали збуту, способи і методи просування продукції на ринку) формується на основі мети та завдань збуту і має відповідати бізнес-концепції підприємства.

Основою побудови системи управління збутовою діяльністю є визначення функцій, які забезпечують формування способів управлінського впливу на всіх етапах операцій із забезпечення збуту як процесу. Отож, вважаємо, що управління збутовою діяльністю на підприємстві повинно реалізовуватися через застосування таких функцій:

1. Планування (підбір, класифікація та підготовка до використання інформації щодо розроблення стратегії збуту; оцінювання та аналізування факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ; визначення стратегії розвитку збутової діяльності).

2. Організування (створення організаційної структури управління збутом на підприємстві; створення внутрішньофірмових і посередницьких систем розподілу продукції).

3. Мотивування (стимулювання учасників системи розподілу продукції: знижки, винагороди, преміювання, навчання персоналу).

4. Контролювання та регулювання (встановлення системи показників для оцінювання результатів дієвості збутової системи) [1].

Враховуючи основні функції просування товару кожне підприємство розробляє власну стратегію збуту, за допомогою якої воно б реалізовувало цілі, орієнтовані на потреби кінцевого споживача.

Впровадження ефективної і цілеспрямованої збутової політики передбачає організацію і формування збутових мереж, спроможних охоплювати цільовий ринок, швидко й ефективно збувати обсяги продукції, адекватні виробничим потужностям. Збутова політика пов'язана з проблемами залучення посередників, договірними відносинами, визначення форм і типів збуту, пропозиції підприємства з огляду на специфіку продукції, умов конкретного цільового ринку. Збутова політика будь-якого підприємства (канали збуту, способи і методи просування продукції на ринку) формується на основі мети та завдань збуту і має відповідати бізнес-концепції підприємства.

Збутова політика підприємства залежить від внутрішніх і зовнішніх умов функціонування підприємства та побудована на основі аналізу попиту і пропозиції. Оскільки вимоги споживачів постійно змінюються, збутова політика підприємства має бути спрямована на постійне оновлення асортименту продукції й підвищення її якісних характеристик.

Тому пріоритетним завданням промислових підприємств є поступове збільшення обсягів реалізації вітчизняних виробників, що зумовлює необхідність формування новітніх дієвих технологій у системах управління збутом, створення ефективної системи управління збутовою діяльністю.

Управління збутом не обмежується управлінням каналу збуту. Кожен учасник системи має власну організацію збуту. Під нею доцільно розуміти побудову структури управління збутом, підбір спеціалістів зі збуту

належної кваліфікації, розподіл завдань, прав і відповідальності серед співробітників, створення умов для ефективної роботи (організація робочих місць, надання необхідної інформації, засобів оргтехніки і т. ін.).

Враховуючи це, можна зробити висновок, що збутова політика спрямована на підвищення ефективності роботи підприємства. Оскільки головною метою будь-якого підприємства є отримання максимального прибутку, то збутовій діяльності має надаватися якомога більше уваги. На кожному підприємстві повинна бути добре організована служба збуту, яка займатиметься шляхами просування своєї продукції на ринки вільної конкуренції.

Організація ефективної збутової діяльності повинна бути частиною стратегії управління підприємством і формуватися у процесі складання його виробничої програми. Це передбачає формування оптимальних партнерських відносин, маркетинговий аналіз, управління якістю та якісну рекламну політику підприємства.

Література

1. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління збутом підприємств: підручник / Л.В.Балабанова, Ю.П. Мітрохіна. – М. : Дон.ДУЕТ, 2009. - 245с .

2. Гудзенко Н.М. Роль обліку збуту для забезпечення контролю процесу реалізації / Н.М. Гудзенко // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К., 2002. –Вип. 56. – С. 263-265.

3. Мітрохіна Ю.П. Ключові фактори успіху підприємства в області збуту / Ю.П. Мітрохіна // Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери: міжнар. наук.-практ. конф.(5-6 червня 2008р.) – Донецьк : ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», 2008. - Т. 2. - С. 215-218.

УДК 316.42: 330.342.146 (477)

ЛИЗАНЕЦЬ А.Г., САВЧИН Л.В.
Мукачівський державний університет

ПОНЯТТЯ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Соціальна сфера є специфічною галуззю людської діяльності, предметом котрої є громадяни країни з їх потребами. Ця сфера охоплює охорону здоров'я, освіту, науку, культуру, мистецтво, спорт та туризм, побутове обслуговування, соціальну допомогу й соціальне страхування, пенсійне забезпечення, охорону праці, забезпечення безпеки і суспільного порядку тощо.

Регулювання соціальної сфери є одним із найважливіших напрямів державного управління, особливо в сучасних умовах, коли вплив держави на економічні процеси зменшується, а потреба в державному втручанні зберігається через кризовий стан економіки і, особливо, соціальної сфери. Тому необхідна ефективна соціальна політика, що спроможна реалізувати та сконцентрувати зусилля державних органів на розв'язанні найгостріших соціальних проблем.

Головним завданням соціальної політики є формування надійної системи соціального захисту населення. Це, насамперед, захист від безробіття, забезпечення допомоги для незащездатних та найбільш вразливих прошарків

населення, поєднання страхової та державної систем соціального захисту, розвиток системи охорони здоров'я, освіти та інших галузей соціальної сфери.

Соціальний захист є складовою соціальних гарантій населенню, який повинен забезпечуватися державою відповідно до засад соціальної політики [1]. Обсяг коштів, які спрямовуються на соціальні потреби населення, залежить від фінансових можливостей держави, які визначаються обсягом валового внутрішнього продукту та науково обґрунтованим оптимальним обсягом фонду споживання. За умов економічної кризи держава не завжди спроможна забезпечити належний рівень соціального захисту населення.

Соціальна політика взаємопов'язана з економічною політикою. Цей зв'язок полягає в тому, що деякі соціальні заходи на державному, регіональному чи місцевому рівні впливають на економічний розвиток, а економічний розвиток має соціальні наслідки. Виходячи з цього положення можна зробити висновок, що для забезпечення сталого розвитку економіки необхідно посилювати орієнтацію соціальної та економічної політики на людину. Регулювання рівня зайнятості шляхом збільшення кількості робочих місць, підвищення рівня оплати праці, усунення деформацій в структурі доходів населення обов'язково вплине на рівень і якість трудового життя, що, в свою чергу, сприятиме вирішенню соціальних проблем, зокрема, зниженню рівня безробіття, економії у виплатах компенсацій та соціальної грошової допомоги.

Сучасна система соціального захисту населення України є однією з найскладніших у світі, оскільки вона поєднує в собі залишки радянської системи соціального забезпечення та нові складові системи соціального захисту, яка функціонує в умовах ринкової економіки. Наслідком цього дуже часто є низький рівень соціальної захищеності громадян, виникнення соціальної несправедливості під час розподілу суспільних благ.

Діюча система соціального захисту в Україні страждає вадами, притаманними бідній країні із соціалістичною доктриною: влада прагне надати допомогу широкому колу громадян, що далеко виходить за межі фінансових можливостей держави, а безпосередні виплати (по страхових подіях соціальні допомоги) є дуже низькими і не запобігають бідності. Високе співвідношення трансфертних виплат із заробітною платою протидіє бажанню населення здійснювати активну економічну діяльність і провокує утриманські настрої в суспільстві[2].

Така ситуація вимагає радикальної зміни соціальної ролі та форм участі органів державної влади у розробці та здійсненні соціальної політики.

У сучасних умовах існує потреба переходу соціальної політики України від концепції рівності доходів до концепції рівності можливостей. Система соціального захисту в Україні повинна бути перетвореною з пасивної – зведеної до державної благодійності (бюджетні соціальні трансферти), що стимулює споживацькі настрої та інфляційні процеси в економіці, на активну.

В її основі має бути покладено визнання того, що соціальну справедливість не можна досягти виключно шляхом підтримки знедолених. Необхідні комплексні підходи, орієнтовані як на бідні, так і на відносно

забезпечені верстви суспільства. На наш погляд, реалізація пріоритетів державної соціальної політики можлива лише за умов створення нормальних умов життєдіяльності для економічно-активного населення. Саме економічно-активне населення створює суспільний продукт, який перерозподіляється на соціально незахищені верстви населення, відповідно, соціальний захист останніх залежить від результатів трудової діяльності працюючих, що вимагає адекватного соціального захисту економічно активного населення. Послідовне реформування системи соціального забезпечення передбачає перехід від обтяжливої патерналістської моделі до гнучкої системи забезпечення належної якості життя на підґрунті результатів трудових зусиль громадян.

Основним завданням активної соціальної політики має стати зміщення акцентів з домінуючого в суспільстві сподівання, що соціальні проблеми будуть розв'язані державними органами, з тотальної державної благодійності з високою часткою безкоштовних соціальних послуг до переорієнтації працездатного населення в соціальному захисті, соціальному забезпеченні на власні професійні сили й можливості та формування відповідних соціально-економічних умов для соціального самозахисту.

Література

1. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні : Монографія / О.В.Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
2. Соціальний захист населення України : монографія / авт. кол. : І.Ф.Гнибіденко, М.В. Кравченко, О. Ф. Новікова та ін.; за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2009. – 184 с.

УДК 332

ПАУЛИК А.Я.
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Сучасний регіон виступає окремим суб'єктом економічних відносин та відіграє особливу роль у формуванні сучасного економічного простору. Проблема формування та управління конкурентоспроможністю регіону набуває особливого значення в сучасних умовах, оскільки конкурентоспроможність національної економіки переважно визначається конкурентоспроможністю регіональних економік та їх взаємодією

Розділяють два основні підходи до визначення конкурентоспроможності регіону: регіон як середовище, яке обумовлює конкурентоспроможність підприємств, що здійснюють свою діяльність у даному регіоні; та регіон як самостійний суб'єкт конкуренції.

Розділяють два основні підходи до визначення конкурентоспроможності регіону, котрі часто змішуються: регіон як середовище, яке обумовлює конкурентоспроможність підприємств, що здійснюють свою діяльність у даному регіоні; та регіон як самостійний суб'єкт конкуренції.

Відповідно до першого підходу регіон розглядають виключно як територію із притаманними їй характеристиками, які впливають на конкурентоспроможність фірми. М. Портер у своїй роботі «Конкуренція» розглядає бізнес-середовище регіону як важливий фактор конкурентоспроможності фірми [1].

Другий підхід розглядає регіон як самостійного учасника конкурентних відносин, де регіон виступає як цілісна соціо-еколого-економічна система. Таким чином ми бачимо, що конкурентоспроможність регіону є синтезом переваг та недоліків трьох складових систем – соціальної, економічної та екологічної сфери. Відтак конкурентоспроможність регіону з нашої позиції можна розуміти як здатність регіональної системи створювати та реалізовувати конкурентні переваги в усіх сферах людської діяльності (соціальной, економічній та екологічній), забезпечуючи сталий розвиток для себе та країни в цілому.

Конкурентоспроможність регіону - це його здатність в умовах глобальної конкуренції на основі ефективного використання наявних традиційних і створення унікальних ресурсів локального розвитку стимулювати підвищення продуктивності виробництва та рівня життя місцевого населення і, відповідно, забезпечувати високий конкурентний статус у геоекономічному просторі в довгостроковій перспективі.

Аналізуючи підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до вивчення проблематики конкурентоспроможності регіону, можна зробити наступні висновки:

1. Конкурентоспроможність – не короткостроковий феномен, вона повинна бути стійкою і мати довгостроковий вплив.

2. Конкурентоспроможна економіка повинна створювати якісні робочі місця та сприяти зростанню реальних доходів і рівня життя населення.

3. Конкурентоспроможність визначається результатами, а не факторами, що впливають на неї [2].

Отже, конкурентоспроможність регіону – це:

- роль і місце регіону в економічному просторі України, його здатність забезпечити високий рівень життя населення і можливість реалізувати наявний у регіоні економічний потенціал (фінансовий, виробничий, трудовий, інвестиційний, ресурсний);

- положення регіону, яке обумовлене економічними, соціальними та іншими факторами;

- здатність регіону виробляти товари та послуги, що відповідають вимогам внутрішніх і світових ринків, створювати відповідні умови;

- ефективне використання регіональних ресурсів для забезпечення зростання потенціалу конкурентоспроможності окремих суб'єктів.

Література

1. Портер М. Конкуренція / Майкл Э. Портер; пер. с англ. - М. : Вільямс, 2000. - 495 с.

2. Богуславська С.І. Теоретичний базис сутності конкурентоспроможності регіону в сучасних умовах / С.І.Богуславська // Вісник ХДУ Серія Економічні науки. - №18. - 2016. - С. 127-130.

КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ ТА ЦІЛІ

У сучасних умовах ринкових відносин якість комерційної роботи стає одним з найважливіших факторів ефективного функціонування підприємств на ринку товарів і послуг. Комерційна діяльність забезпечує реалізацію функції товарно-грошового обміну, відіграє важливу роль в реалізації соціальної політики, розширенні міжгалузевого обміну, і є рушійною силою розвитку економіки в цілому. Комерція – слово латинського походження (лат. «commercium»), що означає «торгівля». Термін «комерційна діяльність» з'явився в Україні паралельно з терміном «ринок», оскільки ринкова економіка – це економіка вільного підприємництва, за якому отримують розвиток усі комерційні процеси і відносини обміну. Аналіз трактувань поняття «комерційна діяльність» дає змогу зробити висновок, що багато дослідників сходяться на думці, що предметом комерційної діяльності є процеси у сфері товарообігу з обов'язковим врахуванням задоволення потреб споживачів.

Поняття «комерційна діяльність» офіційно закріплене на законодавчому рівні. Згідно з п. 1 ст. 42 розділу 4 Господарського кодексу України, господарську комерційну діяльність (підприємництво) розуміють як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1]. В українському законодавстві ототожнюються такі поняття, як «підприємництво» і «комерційна діяльність».

Як зазначалося, комерційна діяльність визначається як процес організації й управління комерційними процесами та операціями, пов'язаними з товарно-грошовим обміном. Відповідно кінцевою метою комерційної діяльності є здійснення купівлі-продажу товарів, послуг і отримання прибутку. Отже, саме комерційна діяльність забезпечує умови і механізм здійснення купівлі-продажу товарів, послуг, цінних паперів, зміну їхніх форм вартості в процесі товарно-грошового обміну. Ця діяльність містить операції й процеси організаційного, управлінського, правового, економічного характеру і змісту.

Зазначимо, що комерційну діяльність варто окреслювати як діяльність на ринку факторів виробництва, де підприємство спочатку є покупцем, і на ринку вироблених підприємством товарів, де воно є продавцем. Комерційна діяльність розглядається як діяльність самостійна, що свідчить про вольове джерело комерційної діяльності, коли громадяни і юридичні особи самостійно, тобто своєю владою й за власним інтересом, здійснюють комерційну діяльність [2].

Комерційна діяльність розглядається як основа функціонування підприємства, і тим самим посилюється увага до її функцій і системи управління. Реалізація сукупності функцій управління комерційною діяльністю є суттю процесу управління. Механізм управління комерційною діяльністю

формується як функціональна складова загальної системи менеджменту суб'єкта господарювання та включає такі елементи: цілі управління, об'єкти управління, суб'єкти управління, методи управління, засоби управління.

Цілі комерційної діяльності визначають її зміст, а саме:

- встановлення господарських і партнерських зв'язків із суб'єктами ринку;
- вивчення та аналіз джерел закупівлі товарів;
- узгодження зв'язку виробництва зі споживанням товарів, орієнтованих на попит покупців (асортимент, обсяг і оновлення продукції);
- здійснення купівлі та продажу товарів з урахуванням конкурентного середовища;
- розширення існуючих і перспективний розвиток цільових ринків товарів;
- скорочення операційних витрат, пов'язаних з купівлею- продажем товарів [3].

Комерційна діяльність пов'язана практично зі всіма аспектами роботи підприємств: від технології і організації виробництва до фінансового господарювання. Для розробки правильної стратегії на ринку товарів і послуг комерційні служби підприємств повинні правильно оцінити загальний стан споживчого ринку і його тенденції в межах того регіону або сегменту, на який підприємство орієнтується.

Література

1. Господарський кодекс України - № 436-IV від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Комерційна діяльність : підруч. / за ред. проф. В. В. Апопія. – К. : Знання, 2008. – 558 с.
3. Тимчина А.І. Сутність і роль комерційної функції підприємств у ринковому середовищі / А.І. Тимчина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20 (15). – С. 297–303.

УДК 53.07

КАБАЦІЙ В.М., ХОМ'ЯК Б.Я., ПИТЬОВКА О.Ю.
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ХАЛЬКОГЕНІДНИХ СТЕКОЛ В ОПТОПАРАХ ДЛЯ ПРИЛАДІВ ГАЗОВОГО АНАЛІЗУ

Враховуючи, що основними елементами сучасного оптоелектронного сенсора газу є напівпровідникові джерела й фотоприймачі інфрачервоного випромінювання (ІЧ), для досягнення високого КПД сенсора необхідно, щоб параметри його складових частин були погоджені по спектральних характеристиках, швидкодії, температурних властивостях і габаритам. Крім цього, джерела ІЧ- випромінювання повинні мати досить високу яскравість і вузьку направленість випромінювання, а також працювати при порівняно невеликих значеннях вхідного струму. Не менш важливим є й вибір фотоприймача, який повинен мати не тільки високу ефективність

перетворення падаючого на нього випромінювання в електричний струм, але й необхідним спектральним розподілом фоточутливості й швидкодією. Тому вдосконалюванню напівпровідникових джерел і фотоприймачів інфрачервоного випромінювання приділяється велика увага [1].

Найбільш прийнятними, для реалізації активних елементів (АЕ) напівпровідникових джерел і фотоприймачів випромінювання на область спектра 2,0-5,0 мкм є напівпровідникові гетероструктури з *p-n*- переходами на базі твердих розчинів (ТР) GaInAsSb/AlGaAsSb на основі GaSb і InAsSb/InAsSbP на основі InAs працюючі при кімнатній температурі [1; 2]. Методи їх виготовлення й підвищення світлотехнічних параметрів, у цей час, недостатньо вивчені й пророблені.

Ціль наших досліджень - підвищення випромінювальних характеристик напівпровідникових джерел випромінювання й чутливості фотоприймачів, що працюють при кімнатній температурі в спектральному діапазоні 2-5 мкм, шляхом нанесення на АЕ об'ємного оптичного покриття заданої форми на основі багатокомпонентних склообразних сплавів із систем (Ge, Pb)-(Ga, As, Sb,)-(S, Se).

Досліджувалися напівпровідникові джерела й приймачі випромінювання, зібрані на корпусі ТО-18, АЕ яких виготовлені на основі гетероструктур InAs/InAsSbP методом рідинної епітаксії [1] і GaInAsSb/AlGaAsSb на основі GaSb газофазної епітаксії з металорганічних з'єднань при атмосферному тиску в реакторі горизонтального типу [2].

Істотне збільшення зовнішнього квантового виходу досліджених нами АЕ, досягнуте завдяки використанню в якості матеріалів для оптичного покриття склоподібних сплавів з багатокомпонентних халькогенідних систем (Ge,Pb)-(Ga,As,Sb,)-(S,Se) [3].

Запропонований нами спосіб нанесення оптичного покриття заданої форми на основі багатокомпонентних халькогенідних стекол [4] і установка по його реалізації [5] показали високу відтворюваність заданих форм оптичного покриття. Спектральні виміри АЕ проводилися за допомогою монохроматора ІКМ-1 і PbSe- фотоприймача, що працює при помірній зниженій температурі. Живлення випромінюючих АЕ здійснювалося частотою $f=1,0$ khz і струмом 200 мА. Перерахування відносних одиниць спектральної інтенсивності випромінювання в одиниці потужності проводився за допомогою спеціальних каліброваних коефіцієнтів, що враховують апаратну функцію вимірювальної установки. Для виміру потужності випромінювання АЕ в області спектра 2,5-5,0 мкм використовувалася інтегруюча сфера й калібрований охолоджуваний PbSe фотоприймач (ФП). Спектри випромінювання й фоточутливості отриманих нами АЕ до й після нанесення оптичного покриття показані на рис.1.

Використання для оптичного покриття склоподібних сплавів з багатокомпонентних халькогенідних систем (Ge,Pb)-(Ga,As,Sb,)-(S,Se) дозволило підвищити ефективність роботи використовуваних випромінюючих АЕ в 3,0-5,0 раз, а АЕ фотоприймачів щонайменше в 2,0-2,5 рази стосовно аналогічних фотоприймачів у яких використовується герметизуюче покриття на основі полімерного компаунду й в 3,0-4,0 рази стосовно фотоприймачів у яких

герметизація здійснюється з використанням металевої кришки й прозорого для випромінювання вікна [6].

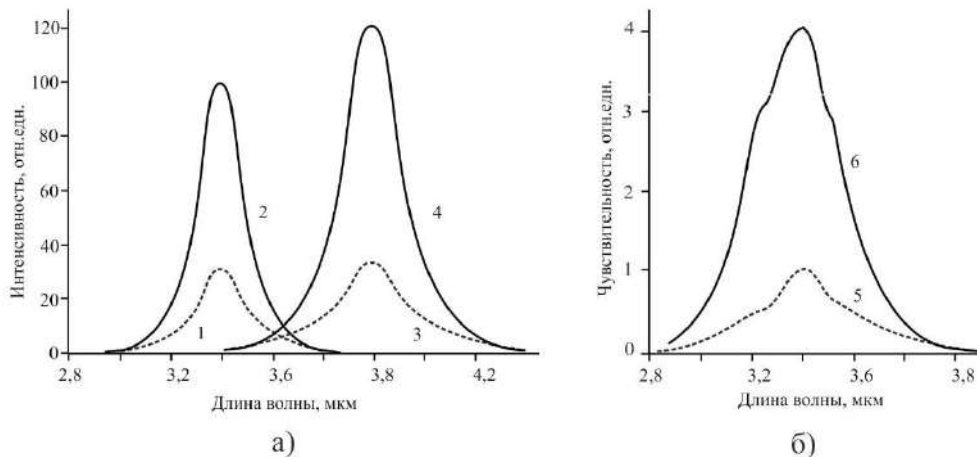

Рис.1. - Спектри АЕвипромінювання а) тафоточутливості б) до (криві 1, 3, 5)іпіслянанесенняоптичногопокриття (криві 2, 4, 6). АЕздовжинамихвиль в максимумівипромінювання: 1, 2– $\lambda_{\text{max}}=3,4$ мкм і 3, 4– $\lambda_{\text{max}}=3,8$ мкм

Література

1. Кабаций В.Н. Оптоэлектронные сенсоры газов на основе многоэлементных источников ИК-излучения. Технология и конструирование в электронной аппаратуре. № 3. (2010). С. 29–34.
2. Астахова А.П., Головин А.С., Ильинская Н.Д., Калинина К.В., Кижаяев С.С., Серебренникова О.Ю., Стоянов Н.Д., HorvathZs.J., Яковлев Ю.П. Мощные светодиоды на основе гетероструктур InAs/InAsSbP для спектроскопии метана ($\lambda=3,3$ мкм). Физика и техника полупроводников. том 44. вып. 2. (2010). С. 278-284
3. Блецкан Д.И. Кристаллические и стеклообразные халькогениды Si, Ge, Sn и сплавы на их основе. – Ужгород. ВАТ «Видавництво «Закарпаття»». – 2004. – Т. I. – 292 с.
4. Патент № 88565 Україна. Захисне, просвітлююче та фокуруюче покриття на основі халькогенідного скла і спосіб його нанесення. Блецкан Д. І., Кабаций В. М.(2009).Бюл. № 20.
5. Патент № 95127 Україна. Об'ємне оптичне покриття та пристрій для його нанесення. Блецкан Д. І., Кабаций В. М. (2011).Бюл. № 13.
6. Патент №108170 Україна. Оптоелектронна пара. Кабаций В. М., Блецкан Д. І., Щербан Т.Д., Питьовка О.Ю., Максютова О.В. (2016).Бюл. № 13.

УДК 658.7:658.8

КРУЧАК Л. В., БУНДЗЯК Л.
Мукачівський державний університет

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ МАРКЕТИНГУ І ЛОГІСТИКИ В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОВАРОРУХУ НА РИНКУ

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин для підприємств, що функціонують на ринку, логістика є способом оптимізації та забезпечення товароруку товарів від виробника до кінцевого споживача. Нині спостерігається інтенсивний розвиток маркетингу і логістики у формі окремих (паралельних) тенденцій розвитку. З одного боку, маркетинг розвивається у

напрямку зорієнтованого на управління підприємством, з іншого – спостерігається розвиток і зростання ролі логістики, без якої неможливо уявити нині будь-яке функціонуюче підприємство; оптимізації процесів управління переміщенням матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Логістика включає в себе управління транспортом, складським господарством, запасами, управлінням інформаційних систем та комерційною діяльністю. Найбільш істотний взаємозв'язок логістики з маркетингом. В першу чергу, це відбувається на етапі об'єкту дослідження, адже маркетинг відповідає за ринки і кон'юнктуру конкретних товарів і послуг, а логістика за матеріальні потоки, які циркулюють на цих ринках. Крім того другим фактором являється предмет дослідження: з боку логістики предметом дослідження є оптимізація процесів управління матеріальними потоками, а з боку маркетингу – оптимізація ринкової поведінки по реалізації товарів і послуг. Найсуттєвішим показником взаємозв'язку і порівняння логістики та маркетингу як двох взаємозалежних та доповнюючих дисциплін є методи дослідження: з точки зору логістики впроваджується системний підхід для створення цілей, а також загальновідомі методи, які застосовуються при плануванні і управлінні виробничими і економічними системами, а з позиції маркетингу – кон'юнктура попиту і пропозиції по конкретним товарам та послугам [1].

За підсумковими результатами можна дійти висновку, що маркетинг реалізовує рекомендації по виробничо-збутовій стратегії і тактики організації: що виробляти, в якій кількості, на які ринки і в які терміни, які можуть бути вигідні, а логістика забезпечує саме проекти систем, які відповідають цілям логістики: потрібний товар в необхідній кількості, потрібної якості, в потрібному місці, в потрібний час з мінімальними затратами.

Отже стосовно процесу розподілу продукції, маркетинг і логістика є взаємозалежними та взаємодоповнюючими.

Тобто маркетинг і логістика являють собою два напрямки однієї ланки - економіки, в умовах якої чітко можна довести наступне: маркетинг сприяє формуванню споживчого попиту, а логістика його реалізує [2].

Саме це найяскравіше характеризує взаємозв'язок логістики та маркетингу. Проте, логістика також впливає на прийняття маркетингових рішень та їх реалізацію. Для їх ефективного та результативного співіснування, необхідно сформувати чітку стратегію маркетингу та логістики.

Мета стратегії логістики та маркетингу – забезпечення збільшення цінності товару для кінцевого споживача (забезпечити збільшення якості товару і водночас зниження сукупних витрат), пошук максимального поліпшення цього співвідношення, а також забезпечення переміщення матеріальних товарів до кінцевого споживача через сформовані підприємством канали розподілу.

Якщо підходити принципово, то для постачальника (виробника) збут стає фактом, що здійснився, лише тоді, коли кінцевий споживач одержав необхідний товар [3]. Таким чином, маркетинг і логістика невіддільні одне від одного, тому що разом вони зумовлюють політику і характер виробничої, постачальницької та збутової діяльності суб'єктів ринкових відносин.

Сучасна концепція маркетингу вирізняє основні комплексні його функції:

Перша функція – **дослідження ринку і збір інформації** - задає параметри логістичної системи та маркетингової стратегії. Організація ефективного керування інформаційними потоками, створення прогресуючої системи інформаційного забезпечення є найважливішими виявами логістики, що лежать в основі будь-яких наступних дій у всіх сферах виробничо-господарської діяльності.

Друга функція – **розроблення і планування асортименту продукції**; її значущість ми описували вище. Маркетинг визначає предметну спеціалізацію й асортиментну структуру виробництва, що впливає на формування і подальший розвиток логістичної системи.

Третя маркетингова функція – **організація товароруху і продажу**, пов'язана з логістикою найтісніше. Процеси фізичного переміщення, керування матеріальними й інформаційними потоками в логістичних ланцюгах, що ідентифікують маркетингові канали розподілу, дозволяють підприємству реалізувати себе як суб'єкта ринкових відносин.

Четверта маркетингова функція – **реклама і стимулювання збуту**.

Маркетинг являє собою систему управління, що дозволяє пристосовувати виробництво до вимог ринку з метою забезпечення вигідного продажу товарів.

Виходячи з вищенаведених факторів співставлення та доповнення логістики та маркетингу, а також розглянувши основні комплексні функції маркетингу можна зробити висновок, що маркетинг націлений на дослідження ринку, рекламу, психологічний вплив на покупця і т. д. Логістика ж, в першу чергу, націлена на створення техніко-технологічно пов'язаних систем проведення матеріалів по товаропровідних ланцюгах, а також систем контролю їх проходження.

Література

1. Бондаренко В. М. Формування взаємозв'язків маркетингу та логістики в підприємницькій діяльності / В. М. Бондаренко // Фахове видання «Економіка України». – 2015. - № 7.

2. Крикавський Є. В. Інтеграція маркетингу і логістики в системі маркетингу / Є.В Крикавський // Вісник державного університету «Львівська політехніка». - 2014. – № 416. - С.52-56.

3. Окландер М.А. Логістика : Підручник. / М.А. Окландер – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 346 с.

УДК 339.138

ГАВРИЛЕЦЬ О. В., ГАВРИЛЕЦЬ А. В.
Мукачівський державний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГУ

Важливим завданням підприємства в умовах високої динамічності ринкової структури та зростаючих споживчих потреб є забезпечення ефективності збутової діяльності підприємства через формування конкурентоспроможної розподільчої мережі, як особливого елементу

реалізації системи збуту. Знання маркетингу дозволяють необхідним чином організувати роботу з споживачем, об'єктивно оцінити своїх конкурентів, їхню силу і слабкі сторони, правильно обрати сегментну нішу.

Маркетингові рішення щодо каналів розподілу – одні з найважливіших рішень управлінського персоналу, що визначають, яким чином кінцеві споживачі отримують доступ до товарів чи послуг підприємства, чи є система розподілу продукції цієї організації ефективною з погляду витрат на неї. Інтеграція функції маркетингу у систему управління підприємством дозволяє досягти більш глибокого і ефективного поєднання збуту із дослідженням ринкової ситуації, плануванням асортименту продукції, а потреби та вимоги споживачів висуваються на перший план.

В Україні ринок споживчих товарів має ряд особливостей, які визначають роль та значення маркетингової складової як основної в рамках збутової політики підприємств. До них слід віднести низьку платоспроможність більшості споживачів, високий ступінь насиченості українського ринку товарами широкого вжитку, відсутність маркетингової орієнтації у діяльності підприємств даного ринку, незначну частку підприємств малого й середнього підприємництва в промисловій сфері, утворення так званих торгівельних зон, в межах яких розподіляється найбільша частина їхньої продукції, значні витрати на транспортування готових виробів, усвідомлення більшістю керівників підприємств необхідності зниження витрат на виготовлення й реалізацію продукції та ін. У сучасних умовах такі особливості ринку призвели до необхідності впровадження нових способів організації торгівлі, таких як direct-marketing та торгівля через Internet.

Новою тенденцією в реалізації товарів споживчого призначення є висока потреба покупців у комфортних умовах здійснення покупок, що вимагає при формуванні маркетингової розподільчої системи, врахування таких факторів як забезпечення якості системи обслуговування покупця, загальна сприятлива атмосфера у магазині, яка позитивно впливає на процес здійснення покупки; зручна викладка і технологічне планування торговельного залу, впровадження засобів мерчандайзингу в діяльність торгових закладів тощо. Рентабельність продажів залежить також від прихильності споживачів до місця покупки та асортименту, який пропонується. Важливими умовами лояльних покупців в місцях продажу є: відповідність обраному формату магазину, стильний дизайн торговельного залу, висока компетентність продавців-консультантів, присутність у торговельному залі менеджера по роботі з покупцями, наявність зон відпочинку, спеціальні програми для постійних покупців з наявних заходів стимулювання збуту, як по відношенню до кінцевих споживачів, так і щодо посередників та торгівельного персоналу.

Таким чином, під час прийняття рішення про систему збуту товарів споживчого призначення, в питанні вибору учасника каналу розподілу і налагодження з ним подальшої ефективної співпраці, підприємство повинно врахувати такі його характеристики як:

- 1) відношення посередника до товару;

- 2) обсяг збуту, який повинен бути достатнім для того, щоб покривати його витрати та забезпечити необхідний рівень якості збутової діяльності;
- 3) інформація про товар, його характеристики та кон'юктуру ринку;
- 4) тривалість роботи на ринку;
- 5) динаміка збуту;
- 6) структура капіталу;
- 7) професійний рівень керівництва.

Узагальнюючи, слід зауважити, що динамічний розвиток ринкових відносин потребує постійного вдосконалення системи розподілу підприємства. З огляду на цю обставину, найбільш доцільним шляхом вирішення цієї проблеми є проведення ґрунтовних маркетингових досліджень мікросередовища споживчого ринку з метою оцінювання впливу різного ряду факторів на збутову діяльність підприємств, а, отже і на перспективи закріплення вигідних ринкових позицій серед конкурентних фірм.

УДК 339.138

ГАВРИЛЕЦЬ О. В., ЧУЧКА І. М.
Мукачівський державний університет

ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ

Екологічна ситуація в Україні та світі з кожним роком ускладнюється, що пов'язано з постійно наростаючою потужністю промислових підприємств, відкриттям нових заводів і фабрик, а також збільшенням кількості транспортних засобів, зростанням виробництва та використання мінеральних добрив і отрутохімікатів, появою нових технологічних процесів, хімічних речовин, виробів тощо.

Високий рівень концентрації промисловості та сільського господарства, несприятлива господарська діяльність призвели до того, що Україна нині є однією з найбільш екологічно несприятливих країн Європи. Саме тому, аналіз та оцінювання екологічного стану навколишнього середовища України в цілому, а також окремих її регіонів з метою реалізації засад соціально-етичного маркетингу, і екологічної її складової зокрема, є актуальним завданням сьогодення. Так, серед цілого ряду маркетингових концепцій, серед яких концепція удосконалення виробництва, товарна концепція, концепція інтенсифікації комерційних зусиль, традиційна концепція маркетингу та концепція соціально-етичного маркетингу, особливої актуальності набуває остання, яка відповідає принципам сталого розвитку і дозволяє гармонізувати інтереси товаровиробників (прибуток), споживачів (задоволення потреб) і суспільства у цілому (сталий еколого-соціально-економічний розвиток). У її руслі виникла концепція екологічного маркетингу, яка полягає в орієнтації виробництва і збуту на задоволення екологічно орієнтованих потреб і запитів споживачів, створення і стимулювання попиту на екологічні товари (вироби чи

послуги) – економічно ефективні та екологічно безпечні у виробництві, споживанні й утилізації.

Слід зазначити, що за станом навколишнього середовища Закарпатська область, яка є об'єктом дослідження відноситься до одних з найбезпечніших, але екологічно вразливих регіонів країни. За даними Департаменту екології та природних ресурсів Закарпатської облдержадміністрації основними екологічними проблемами, які існують в області є наступні [1]:

- відсутність системи та інфраструктури збору та сортування твердих побутових відходів.
- забруднення поверхневих водоем та підземного водоносного горизонту недостатньо очищеними та неочищеними стоками;
- екологічно-безпечне зберігання невідомих, непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР) та їх подальша утилізація;
- збільшення негативного впливу на довкілля об'єктів виробничого призначення, а саме: золото-видобувного підприємства ТОВ «Закарпатполіметали», колишнього Великобичківського ЛХК та Солотвинського солерудника в Тячівському районі Закарпатської області;
- недостатня забезпеченість природозберігаючими засобами та технологіями для транспортування деревини в гірських умовах – повітряно-трельовальними установками та механізмами;
- відсутність інфраструктури в частині будівництва лісовозних доріг відповідно до передбачених обсягів державної програми "Ліси України".

Для вирішення зазначених проблем необхідним є впровадження концепції екологічного маркетингу в Закарпатській області, основною метою якої повинно бути забезпечення високої якості та рівня життя нинішнього і майбутнього поколінь закарпатців через покращення якості і безпеки довкілля та просторової гармонії. Концепція соціально-етичного маркетингу має стати основою господарювання підприємств всіх форм власності на ринках різних типів, оскільки орієнтація на потреби і запити споживачів повина доповнюватись зусиллями направленими на здійснення інформаційно-просвітницької роботи серед населення щодо проблем екологізації регіону, а, отже і товарів та послуг, що його представляють.

У такому контексті основним завданням екологічного маркетингу має стати визначення шляхів та заходів щодо реалізації принципів екологічної орієнтації розвитку регіону в цілому.

Література

1. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2016 рік / Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

КОНТРОЛЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ ОПЕРАЦІЙ З ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ

Теоретичні основи проведення контролю за інвестиційною нерухомістю висвітлені у працях таких вітчизняних науковців як: В.В. Бабича, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, С.Ф. Голова, О.О. Ємця, В.І.Єфіменка, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, Я.Д. Крупки, Є.В. Мниха, А.А. Пересади, О.М. Петрука, М.С. Пушкара, В.С. Рудницького, В.В. Сопка, Н. Ткаченко, М.Г. та ін.

Контроль є одним з найважливіших процесів на підприємстві, адже він здійснюється для досягнення узгодженості й синхронізації зусиль виконавців, виявлення розбіжностей і протиріч у їхній діяльності. Контроль проводиться з метою дотримання законності при здійсненні господарських операцій, виконання певних правил, що регламентують діяльність підприємств і витрачання коштів, сировини та інших ресурсів.

Ефективний розвиток і розповсюдження операцій з інвестиційною нерухомістю, неможливі без належного контролю за цим процесом, який гальмується відсутністю методики проведення контрольних заходів. Проста адаптація методики контрольних заходів інших видів діяльності і відповідних їм організаційних прийомів без урахування специфіки операцій з інвестиційною нерухомістю неефективна, вона підвищує ризик надання помилкової інформації. Відсутність цієї методики ставить під сумнів якість і достовірність операцій з інвестиційної нерухомості. Розробка методики контролю операцій з інвестиційною нерухомістю можлива лише за наявності теоретичних досліджень, що розкривають механізм проведення системного контролю в умовах дії ринкової економіки.

З точки зору економічної сутності інвестиційної нерухомості, операція формує сукупність процедур, вживаних для збору, обліку і узагальнення інформації про майно та земельні ділянки, а також для планування фінансово-господарської діяльності в рамках реалізації договору по операціях з інвестиційною нерухомістю .

На існуючому етапі здійснення операцій з інвестиційною нерухомістю традиційний бухгалтерський облік вже не задовольняє вимоги управління даним процесом. Такі вимоги створюють передумови до виникнення нового напрямку діяльності спеціалістів в області контролю господарських операцій, заснованого на синтезі обліку, калькуляції, аналізу, прогнозування, економіко-математичних методів, де система контролю стає повноправним елементом в управлінні діяльністю підприємством.

Контроль за виконанням операцій з інвестиційною нерухомістю повинен здійснюватися ще на стадії укладання угоди по реалізації інвестиційної нерухомості в діяльності кожного суб'єкта господарювання. В цьому випадку керівнику необхідно дотримуватись принципів управлінських рішень. Метою такого рішення є складання виробничої програми, яка забезпечить

максимізацію прибутку з урахуванням існуючих обмежень, що характеризують себе як чинники, що обмежують виробництво або реалізацію продукції.

Необхідність посилення внутрішнього та зовнішнього контролю заінвестиційною нерухомістю обумовлюється зростанням нестабільності зовнішнього середовища та ускладненням управління активами. Вчені виділяють два основні види контролю: внутрішній та зовнішній.

Внутрішній контроль – політика і процедури контролю, прийняті управлінським персоналом суб'єкта господарювання з метою забезпечення правильного та ефективного ведення господарської діяльності, збереження активів, запобігання шахрайству та помилкам, а також виявлення їх, забезпечення точності і повноти облікових записів, своєчасної підготовки достовірної фінансової інформації.

Зовнішній контроль – система процедур та методів контролю, які здійснюють державні органи та незалежні компанії, з метою перевірки правильності облікових процесів на підприємствах.

Під час здійснення внутрішнього контролю інвестиційної нерухомості контролюється:

- правильність ведення первинного та зведеного обліку по руху інвестиційної нерухомості;
- визначення вартості інвестованого об'єкту, метод правильності вибору та доцільності методики нарахування амортизації;
- контроль за використанням, в ході діяльності.

Для більш якісного внутрішнього контролю ми пропонуємо здійснювати такі дії:

- удосконалити методику обліку надходження та вибуття інвестиційної нерухомості у системі аналітичних рахунків, що дозволить спростити систему контролю;
- розробити бухгалтерську модель економічного механізму амортизації, що сприятиме вирішенню проблем фінансового, внутрішньо – господарського контролю амортизаційних процесів та їх податкового аспекту;
- створити картотеки по розміщенню інвестиційної нерухомості, для зовнішніх користувачів.

Зовнішній контроль за інвестиційною нерухомістю спрямований на:

- перевірку правильності віднесення об'єкта до інвестиційної нерухомості;
- правильність віднесення витрат при нарахуванні амортизації на інвестиційний об'єкт;
- дотримання податкового законодавства, щодо обліку інвестиційної нерухомості;
- правильність списання з балансу інвестиційної нерухомості при вибутті.

З вище наведеного випливає, що інвестиційна нерухомість суттєво впливає на діяльність підприємства, оскільки вона є частиною його активів, тому контроль за станом їх збереження, наявності та ефективності використання має бути обов'язковим. Даний контроль повинен бути ретельним,

повним, достовірним, обґрунтованим та відповідати чинному законодавству. Ефективна політика внутрішнього контролю та ряд заходів, спрямованих на покращення процесу контролю, для зовнішніх служб дасть змогу удосконалити організацію та методику контролю інвестиційної нерухомості, підвищити їх інформативність і прогнозувати ефективність їх використання на підприємстві в майбутньому.

Література

1. Марчук І.О. Сучасні підходи до організації контролю інвестиційної нерухомості. / І.О.Марчук [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ic.faaf.org.ua/pdf/112-suchasni-pidhodi-do-organizacii-kontrolyu-investycyjnoi-neruhomosti.pdf>

2. Пилипенко А.А. Організація обліку і контролю [Текст] / А.А. Пилипенко, В.І. Отенко. – Харків : вид. ХДЕУ, 2012. – 288 с.

УДК 657.471

ЛЕНДЕЛ О.І., РЕСЛЕР М.В.
Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ

В управлінні діяльністю підприємства важливе місце посідає його облікове забезпечення. Дієва система обліку продукує потрібний обсяг інформації, необхідної управлінцям. Так, С. А. Думлер стверджував, що дані обліку обіймають 78,5 % від загального обсягу інформації про підприємство. При цьому облікова робота щодо організації, методики здійснення та узагальнення інформації про фінансові результати становить близько 40 % [1, с. 25].

Проте на сьогодні, наведені цифрові показники є завищеними, оскільки як зазначає М. С. Пушкар, в умовах річного оприлюднення даних згаданий показник, можливо, був би близьким до наведених цифр, але за розвинутої системи обліку на фінансовий облік результатів діяльності припадає приблизно 5-10 % інформації [2, с. 116].

Шляхи удосконалення системи управління суб'єктів господарювання взаємопов'язані з покращенням організації і методики бухгалтерського обліку, які формують інформаційний базис для управлінського персоналу, що ухвалює економічно обґрунтовані рішення. У сучасних умовах господарювання важливе значення відіграє бухгалтерський облік господарських операцій підприємства, де відображаються як понесені витрати (використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів), так і отримані доходи (втілюються в економічних вигодах за результати ефективної діяльності суб'єктів господарювання).

З метою формування інформації для потреб управління, щоб забезпечити його ефективне функціонування, управлінський персонал повинен володіти економічно обґрунтованими даними стосовно основних об'єктів бухгалтерського обліку з врахуванням впливу факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища [3]. Представлена управлінському персоналу (керівникам, менеджерам) інформація повинна у

повній мірі характеризувати об'єкти бухгалтерського обліку через призму як фінансових, так і нефінансових даних.

Нагромадження облікової інформації про результати діяльності, яку сучасні підприємства використовують для управління та прийняття ефективних рішень, – це початковий етап організації обліку формування фінансових результатів ринків, до складу якого входять організація обліку формування витрат і доходів. Навіть незначна помилка, що виникла на цьому етапі, може справити істотний вплив на ефективне функціонування ринків.

Тому важливе місце в організації обліку фінансових результатів належить обліковій інформації, яка потребує відповідної реєстрації, необхідної обробки, передачі та відображення, адже вона виступає основним джерелом для ухвалення обґрунтованих рішень, попередження незаконних і економічно недоцільних операцій у господарській діяльності ринків.

Література

1. Валуев Б. И. Проблемы развития учета в промышленности / Б. И. Валуев. – М. : Финансы и статистика, 1984. – 215 с.
2. Пушкар М. С. Контролінг : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль, 1997. – 146 с.
3. Rejman K., Wpływ innowacyjności na efektywność współczesnych przedsiębiorstw [w:] Rola przedsiębiorczości w aktywizacji gospodarczej, Ziolo Z., Rachwał T., (red.), Przedsiębiorczość – Edukacja nr 3, Warszawa – Kraków 2007 s. 219 – 224. ISBN 978-83-7409-529-700

УДК 657

МАКСИМЕНКО Д.В.
Мукачівський державний університет

ПОНЯТТЯ, СУТЬ ТА ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Більшість суб'єктів господарювання, які діють на ринку, є комерційними організаціями, які націлені на отримання прибутку. В таких умовах природно саме показник рентабельності виступає основним критерієм ефективності роботи підприємства.

Проблемами рентабельності підприємств займається багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Вагомий внесок у розв'язання цих проблем зробили П. Самуельсон, В.Я. Горфінкель, В.А. Швандар, А.Ю. Дронова та ін.

Рентабельність – це інтегральний показник, що відображає ефективність роботи підприємства, що націлене на отримання прибутку у короткостроковій перспективі і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

Перш ніж приступити до вивчення особливостей управління рентабельністю на підприємстві та специфіки використання показника, як критерію ефективності важливо з'ясувати власне суть цього поняття.

Саме поняття «рентабельність» походить від слова «рента», що в загальному вигляді означає дохід. Виходячи з цього, рентабельність це прибутковість. Раніше, термін «рентабельність» означав саме ступінь віддачі від використання факторів виробництва. Зокрема, відомий американський

вчений-економіст П. Самуельсон вказує, що рентабельність є безумовним доходом від чинників виробництва, як винагорода за підприємницьку діяльність, технічні нововведення та удосконалення, за вміння ризикувати в умовах невизначеності, як монопольний дохід, як етичну категорію.

З розвитком ринкових відносин рентабельність стала охоплювати і інші сторони економічної діяльності господарюючого суб'єкта (виробничу, підприємницьку, інвестиційну і т.д.). Частина авторів характеризують рентабельність як відносну величину, що характеризує прибуток або її норму. Зокрема, В.Я. Горфінкель і В.А. Швандар відзначають, що рентабельність являє собою відносний показник прибутковості, що показує ефективність розвитку підприємства.

Загалом погоджуємося, що рентабельність характеризує розвиток, адже лише в умовах стабільної відносно високої рентабельності можна досягти розширеного відтворення виробництва, тобто власне процесу розвитку. Навіть низька прибутковість не може забезпечити розширеного відтворення. Тому підприємство повинне бути націлене саме на забезпечення високого показника рентабельності підприємства.

Дронова А.Ю. вважає, що рентабельність – це індикатор, який характеризує ефективність фінансово-економічного механізму та прибутковість діяльності підприємства в умовах жорсткої ринкової конкуренції, а також світової економічної кризи. Він відображає адекватність системи управління та доцільність управлінських заходів у процесі функціонування підприємства.

Суть рентабельності в тому, що це критерій містить в собі вплив усіх факторів роботи суб'єкта господарювання. Тому саме цей показник і є найкращим вимірником рівня менеджменту, правильності рішень, які були прийняті керівниками протягом досліджуваного періоду тощо.

Також, рентабельність підприємства можна розглядати, як якісну вартісну оцінку рівня віддачі витрат або міри використання наявних у підприємства виробничих ресурсів (капіталу, праці тощо) у процесі виробництва основної продукції (товарів, виконання робіт, надання послуг) та її реалізації. Такий підхід також є вірним і розкриває одну із сторін рентабельності.

Загалом рентабельність підприємства відображає відношення прибутку на одиницю спожитих ресурсів. Це дає можливість визначити економічну ефективність діяльності господарюючого суб'єкта та оцінити оптимальність інших сторін його діяльності.

У будь-якому визначенні рентабельність – це відносний показник, який буде означати відношення суми отриманого (очікуваного) результату до одного з показників (виручки, витрат, середньої вартості основних і оборотних коштів, фонду заробітної плати і т.п.).

Визначивши суть рентабельності підприємства та місця серед інших альтернативних показників перейдемо власне до характеристики теоретичних основ оцінки економічної ефективності діяльності підприємства за критерієм його прибутковості.

Для того, щоб визначити вплив різних чинників, які як відносяться, так і безпосередньо не відносяться до оцінки ефективності діяльності, слід використовувати у чисельнику валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток до оподаткування, прибуток від звичайної діяльності, чистий прибуток.

Як бачимо показники в залежності від аналізованого періоду можуть бути моментні, статичні та динамічні. За критерієм узагальнення вони можуть як характеризувати ефективність усієї роботи підприємства як системи, так і характеризувати якість роботи окремої структурної частини підприємства.

У разі наявності в економіці країни значних інфляційних процесів, зокрема таких, що спостерігаються зараз, виникає потреба в коригуванні визначеного в нормативному порядку номінального прибутку на індекс зміни цін відповідного періоду. В результаті такого коригування отримують реальний прибуток, величина якого використовується для адекватного оцінювання динаміки результатів діяльності протягом кількох років.

Загалом у систему показників рентабельності найчастіше включають рентабельність активів (майна), рентабельність власного капіталу, рентабельність реалізації продукції, рентабельність інвестованого капіталу, рентабельність виробництва, фондорентабельність, рентабельність поточних витрат.

Рентабельність реалізації визначається як відношення прибутку від реалізації до виручки від реалізації без податків, що включаються в ціну продукції. Рентабельність реалізації характеризує доходність основної діяльності підприємства.

У практиці українських підприємств найбільш поширеним є показник рівня рентабельності, що обчислюється як відношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції. Цей показник показує, скільки на кожну витрачену у господарстві гривню або іншу грошову одиницю отримано прибутку.

Узагальнюючим показником прибутковості прийнято вважати рентабельність капіталу (ROE – return on equity), за яким можна визначити рівень віддачі коштів акціонерів. Рентабельність активів (ROA – return on asset), своєю чергою, є складовою ROE та відображає ефективність внутрішньої політики менеджменту з точки зору доходів та витрат.

Показником ефективності інвестування коштів у звичайні акції підприємства, інших внесків власників до його статутного капіталу є чиста рентабельність власного капіталу.

Тобто загалом існує значна кількість показників, які можуть застосовуватися у процесі оцінки економічної ефективності діяльності підприємства за критерієм його прибутковості.

Отже, рентабельність є відносним показником, який означає відношення суми отриманого (очікуваного) результату до одного з показників (виручки, витрат, середньої вартості основних і оборотних коштів, фонду заробітної плати і т.п.).

Попередньо визначено місце прибутковості серед альтернативних критеріїв оцінки ефективності діяльності підприємства, охарактеризовані основні теоретичні аспекти оцінки економічної ефективності діяльності підприємства за критерієм його прибутковості.

Література

1. Чигріна К. О. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення / К.О. Чигріна // Чорноморській державний університет імені Петра Могили // Україна, Миколаїв, 2016 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oaji.net/articles/2015/797-1426331955.pdf>
2. Шляга О.В. Прибуток та рентабельність як показники ефективності виробництва / О.В. Шляга, Л.І. Шипуля // Запорізька державна інженерна академія // Надійшла до редакції 12.05.2014 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_8_075.pdf

УДК 339.92:332.122(477:4)

БОРА Н. Ю., ЧЕКАН Є.
Мукачівський державний університет

НОВІ ФОРМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

У сучасному глобалізованому світі існує чимало різноманітних форм транскордонного співробітництва, які поділяються на традиційні та нові. Курс України на євроінтеграцію, її прагнення долучитися до членства у Європейському Союзі, використовуючи для цього найбільш дієві та найефективніші форми ТКС, роблять особливо актуальними вивчення і дослідження даної проблематики. Щоправда, ефективність тієї чи іншої форми транскордонного співробітництва не завжди прямо пропорційно пов'язана з її новизною.

Новими формами ТКС в рамках Європейського Союзу є Європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС). Їхня поява стала можливою після прийняття 5 липня 2006 р. Європарламентом та Радою Європи Регламенту №1082/2006 щодо Європейських угруповань територіального співробітництва. У відповідності зі згаданим Регламентом, ЄУТС – це угруповання, створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному, міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання [1, с. 5].

16 листопада 2009 р. у м. Утрехті Рада Європи прийняла III-й додатковий протокол до Мадридської конвенції «Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями» (Мадрид, 21 травня 1980 р.) щодо об'єднань євро регіонального співробітництва (ОЕС). У ньому запропоновані аналогічні організаційні структури транскордонного співробітництва для членів Ради Європи.

Ратифікувавши III-й протокол, в Україні будуть усі підстави використовувати нові і, слід сподіватись, більш ефективні, зокрема, в економічній сфері, моделі ТКС. Це дасть змогу створити привабливіше

інституційне середовище для вирішення спільних проблем і реалізації транскордонних проектів.

ТКС регіонів Західної Європи визначило дві основні концепції кооперації регіонів:

- транскордонна кооперація (crossbordercooperation) – тісна співпраця прилеглих прикордонних регіонів через національні кордони, до якої залучені регіональні і місцеві органи влади та інші організації в прикордонній зоні;

- міжрегіональна кооперація (snterregional cooperation) – суб'єктоорієнтована співпраця через національні кордони між регіональними і місцевими органами влади та іншими організаціями, які можуть бути розташовані в будь-якому місці державної території.

Йдеться про появу таких нових просторових форм міжнародної економічної інтеграції (НПФЕІ), як «працюючі співтовариства», «великі регіони», «трикутники зростання» [4, с. 17].

Специфічною формою транскордонних регіонів є працюючі співтовариства, суть яких полягає у тому, що у багатьох випадках регіональні або місцеві органи влади чи інші організації співробітничать, наприклад, через підписання протоколу про співпрацю або юридичне не зобов'язуючої угоди і формують конкретні структури, зазвичай без правосуб'єктності.

У Європі вищим рівнем розвитку прикордонної співпраці вважаються так звані «великі регіони» (GrandRegions), що сформовані із значних територіальних одиниць. Особливістю прикордонної співпраці в рамках таких регіонів є наявність спеціальних міждержавних угод між країнами, які беруть у них участь: багатосторонніх міждержавних (загальні питання) і міжрегіональних комісій (конкретні практичні питання співпраці) [2, с. 14].

Новою формою ТКС є «трикутники зростання», які відрізняються за розмірами та сферою сполучення акторів. Вони являють собою транснаціональні економічні зони, поширені на досить великій чітко визначеній географічній території та використовуються з метою розвитку зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвестицій.

Однією з нових форм організації та розвитку ТКС в умовах європейських інтеграційних процесів є кластери. Термін «cluster» у перекладі з англійської означає пучок, жмут, гроно, кущ, група, купа, скупчення; рій (бджіл) тощо. Під кластерами розуміють географічне близькі групи взаємопов'язаних компаній та асоційованих установ в окремій галузі, які пов'язані спільними технологіями та навичками. Як правило, вони існують в географічній зоні, де легкодоступними є комунікації, логістика, а головне – людські ресурси [4, с. 43].

Серед нових форм транскордонного та міжрегіонального співробітництва, що формуються та розвиваються в країнах Європи, певне місце посідають транскордонні EURES-партнерствата трансрегіональні інноваційні проекти. EURES (Європейські сервіси зайнятості) є однією з ініціатив, що підтримуються ЄС щодо розвитку спільного європейського ринку праці, яка пропонує інформацію про умови праці та життя, а також про розвиток ринку робочої сили та допомагає при пошуку роботи [3, с. 54].

Таким чином, розвиток нових форм ТКС має на меті перетворення прикордонних периферійних регіонів у рамках державних територій в інтегровані, взаємодоповнюючі райони, які набувають функцій передавачів нової інформації, досвіду тощо. Внаслідок цього відбувається зниження залежності прикордонних територій не лише від внутрішніх адміністративно-територіальних меж, а й від державних кордонів.

Література

1. Кіш Є. Українсько-угорське транскордонне співробітництво: можливості та пріоритети у XXI столітті / Є. Кіш. – Ужгород, 2003. – 245 с.

2. Мадяр Р.О. Транскордонне економічне співробітництво в умовах глобалізації та європейської інтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Р.О. Мадяр. – НАН України. Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К, 2008. – 18 с.

3. Студенніков І.В. Транскордонне співробітництво як дзеркало регіональної політики в Україні / І.В. Студенніков // Економічний Часопис-XXI. – 2005. – №1-2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://soskin.info/ea.php?pokazold=20050111&n=1-2&y=2005>.

4. Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід : Монографія / [Мікловда В.П., Лендел М.А., Слава С.С., Сембер С.В.]. – Ужгород : Карпати, 2006. – 496 с.

УДК 339.92:332.122(477:4)

БОРА Н.Ю., ФЕКЕТЕ Т.
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ

Останніми роками спостерігається підвищена увага як теоретиків, так і практиків щодо необхідності проведення наукових і прикладних досліджень у напрямку транскордонного співробітництва. Не дивлячись на це, коло питань, які супроводжують і впливають на даний процес у міжнародній і вітчизняній науці розкриті недостатньо. Мало приділено уваги маркетинговим аспектам, зокрема, регіональному та муніципальному маркетингу, їх удосконаленню та практичному використанні органами місцевої влади. Ця прогалина відчутно позначається на ефективності транскордонного співробітництва в регіонах, що і закономірно надає актуальності даному напрямку дослідження.

Свій вклад у проблематику розвитку маркетингу на рівні муніципального утворення та регіону внесли такі закордонні вчені-дослідники, як: Р. Балтер, Б. Берман, А. Дайан, Ф. Котлер, П. Мазур, І. Центес, Арч Шоу, Дж. Еванс та інші. Відчутний внесок у розвиток і популяризацію регіонального маркетингу внесли російські вчені та практики. В першу чергу відмітимо дослідження А.Л. Арженовського, А.Л. Гапоненко, А.М. Лаврова, Д.Б. Норкіна, А.П. Панкрухіна, В.З. Сурніна, І.П., Черної тощо.

За роки незалежності Україна досягла значних результатів у розвитку теорії і практики маркетингу, сформувалася українська маркетингова школа. Однак дослідження в напрямку регіонального маркетингу носять не

систематичний характер. Серед українських вчених-маркетологів, котрі займаються проблемами регіонального маркетингу, відмітимо В.В. Гомольську, М.А. Окландера, Є.В. Савельєва і А.О. Старостину, О.В. Фінагіну. Але питання дослідження механізмів застосування регіонального маркетингу в системі транскордонного співробітництва регіонів на даному етапі розкриті недостатньо.

Згідно з міжнародно-правовими документами, які підписані також й Україною та відповідно ратифіковані в Україні, «транскордонне співробітництво» означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних сторін та на укладення з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей [3]. Це визначення, яке міститься у базовому європейському документі Ради Європи з ТКС – статті 2 Європейської рамкової конвенції про ТКС між територіальними общинами або властями, підписаної країнами-членами Ради Європи в м. Мадрид 21 травня 1980 р., – є загальноприйнятим у Європі. ТКС сфокусовано перш за все на співпрацю суміжних регіонів, територій сусідніх країн, які мають спільний кордон. Наявність спільного кордону є принципово важливою умовою для розвитку ТКС сусідніх територій.

Транскордонну співпрацю варто розглядати окремо ще й тому, що проблем в умовах транскордонного простору або регіону, під яким розуміють певну територію, що охоплює прикордонні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх держав, є набагато більше, ніж тих, що виникають у стосунках територій (регіонів) різних держав [2]. Ці проблеми часто мають об'єктивний характер – незалежний і невідладний людям: перенесення забруднень через атмосферу, проблеми зі спільними водними ресурсами тощо.

Суттєвою складовою категорії транскордонного співробітництва є поняття регіон. Власне, вивчення регіону, прикордонного регіону, транскордонного регіону є об'єктом дослідження історичної регіоналістики, науки, яка ще тільки формується в Україні. Як зазначає один з провідних регіоналістів України, Ярослава Верменич, «регіон – це частина країни і географічна цілісність, і співтовариство людей з відповідним політичним ландшафтом» [1, с. 25].

Отже, наступним базовим поняттям є категорія «регіон». Розділ 2 Статуту Асамблеї європейських регіонів пропонує наступне визначення регіону: регіон – це територіальне утворення, встановлене згідно з законодавством, на рівні, який є нижчим після державного, і наділене правом політичного самоврядування. Регіон визнаватиметься на рівні конституції певної держави або законодавства, яке гарантує його автономію, самобутність, владні повноваження та організаційну структуру.

На нашу думку, з теоретико-методологічної точки зору поняття «регіон» має міждисциплінарний характер, і саме в цьому сенсі Я. Верменич пропонує застосування дефініції «історико-географічний регіон», що визначається як таксономічна одиниця, виділена за ознаками своєрідності умов проживання

людей на певних територіях, особливостей духовної культури, регіональної ідентичності [1, с. 90].

Відповідно прикордонний регіон визначається як адміністративно-територіальна одиниця, яка знаходиться на наступному після державного рівні та розташована безпосередньо вздовж державного кордону. Згідно з класифікацією Ради Європи, прикордонний регіон – це потенційний регіон із притаманною йому географією, екологією, етнічними групами, економічними можливостями тощо, але поділений суверенітетом урядів, що правлять по обидві сторони кордону, прикордонна зона – це більш вузька територіальна одиниця, територія радіусом від 10 до 50 кілометрів від кордону, що може бути різним в залежності від чинного законодавства певної держави [4].

Вищезазначені теоретико-методологічні засади базових понять ТКС не виключають інші тлумачення поняття регіону як певного рівня адміністративно-територіальної одиниці держави. Втім, з точки зору конкретно-історичного дослідження, насамперед, історичного аналізу еволюції, розвитку ТКС, слід зазначити, що поняття регіон є багатозначним, комплексним, хоча і окреслює певні територіальні межі конкретного простору. Важливим є і контекст взаємодії регіону, прикордонного регіону у системі міжнародних відносин. На думку Гарагонича В.В., прикордонний регіон – це певний територіальний простір з конкретно проживаючим на цій території населенням, який має розгалужену систему зв'язків із іншими групами населення в іншому прикордонному регіоні, території проживання яких поділяє кордон [1, с. 24].

З теоретико-практичної точки зору доцільно сформулювати основні завдання формування ТКС регіонів України та Європейського Союзу:

- по-перше, це моніторинг наявного європейського досвіду співпраці регіонів та інших суб'єктів кооперації з метою налагодження ефективної системи транскордонних зв'язків;
- по-друге, це спільна розробка спільної стратегії розвитку ТКС;
- по-третє, розробка конкретних транскордонних проектів, які прийдуть вирішенню наявних проблем на кордонах, межуючих прикордонних регіонів України та Європейського Союзу;
- по-четверте, узагальнення набутого досвіду і визначення нових перспективних напрямів транскордонної співпраці.

Література

1. Гарагонич В.В. Транскордонне співробітництво України: мости через кордони [Текст] : монографія / Василь Гарагонич; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Ужгород : Карпати, 2011. – 432 с.

2. Гомольська В.В. Регіональний маркетинг як засіб підвищення інвестиційної привабливості територій / Гомольська В.В. // Регіональна економіка. – 2006. – №4. – С. 158-164.

3. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами та органами влади від 9.11.1995 р.

4. Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2004–2011». Агентство регіонального розвитку та транскордонного співробітництва «Закарпаття», 2005 року. – 48 с.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КАНАЛІВ РОЗПОДІЛУ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗПОДІЛУ

Більшість виробників користуються послугами різноманітних посередників для того, щоб представити реалізувати свій товар на ринку. Для цього вони формують канали розподілу. Канал розподілу представляє собою сукупність незалежних організацій, які беруть участь в процесі просування товару чи послуги від виробника до споживача, який або безпосередньо використовує цей товар чи послугу, або виробляє на їхній основі інші товари та послуги.

Маркетингові рішення про канали розподілу є одними з найважливіших рішень, перед якими постає управлінський персонал. Ці рішення справляють безпосередній вплив на будь-які інші маркетингові рішення. Система ціноутворення на підприємстві залежить від того, з якими торговими організаціями працює це підприємство: з продавцями товарів масового попиту чи зі спеціалізованими магазинами високого рівня обслуговування.

В Україні дуже часто компанії приділяють мало уваги каналам розподілу своїх товарів і це нерідко призводить до великих втрат. Проте практика господарювання вітчизняних підприємств доводить, що компанії можуть отримати значні конкурентні переваги, створивши ефективну систему збуту. Тому питання, що стосуються особливостей формування каналів розподілу товарів і вибору посередників, заслуговують сьогодні значної уваги.

Канали розподілу – це дещо більше, ніж просто сукупність фірм, пов'язаних між собою різними потоками товарів, послуг та інформації. Вони є складними поведінковими системами, в яких люди та організації взаємодіють для досягнення особистих цілей, цілей окремих компаній та цілей каналів розподілу. Деякі канали розподілу представляють неформальні взаємовідносини різних компаній, які мають високий ступінь свободи дій. Інші канали представляють офіційний порядок взаємодії між компаніями, які є частиною певної організаційної структури [2]. Більше того, система каналів розподілу не є постійною. Інколи до неї включаються нові види посередників, а інколи виникають навіть цілі системи каналів розподілу.

Історично склалося так, що канали розподілу сформувалися у вигляді довільної сукупності незалежних компаній, кожна з яких мало думає про ефективність роботи всього каналу в цілому. Ці традиційні канали розподілу мають досить слабе керівництво та низьку продуктивність, а конфлікти, які виникають в таких каналах, справляють на них руйнівний вплив. Однак протягом останніх десяти років поряд з традиційними каналами розподілу розвиваються і нові форми внутрішніх структур каналу.

Канали розподілу – це сукупність фізичних та юридичних осіб, які перебирають на себе або сприяють передачі права власності на товар на шляху від виробника до споживача [1].

Канали розподілу організують рух товарів від виробників до споживачів. Вони дозволяють подолати розбіжності в часі, місці та праві власності, які відділяють товари та послуги від споживачів, для яких вони призначені.

Основне питання у маркетинговій політиці розподілу полягає не в тому, чи потрібно виконувати ці функції, а в тому, хто буде їх виконувати. Виробник може ліквідувати чи замінити організації в системі каналу, але жодну з функцій не можна ліквідувати. Коли один з учасників каналу ліквідується, його функції передаються або вже існуючим, або щойно організованим учасникам каналу. Якщо виконання деяких функцій покласти на посередника, витрати та ціни виробника будуть меншими. Однак посередники й самі збільшують ціни, щоб відшкодувати свої витрати. Залежно від ситуації виконання різних функцій можна покласти на різних учасників каналу розподілу. Це дозволяє досягти найефективнішого та продуктивнішого виконання окремих функцій, в результаті чого на цільовому ринку пропонується необхідний асортимент товарів.

Канал розподілу формується організаціями, які об'єдналися для досягнення спільної мети. Кожний учасник каналу розподілу залежить від інших учасників. В ідеальному випадку учасники каналу розподілу повинні тісно співпрацювати задля підтримки нормального прибутку та збільшення продажу, оскільки успіх кожного учасника залежить від результатів роботи всього каналу розподілу. Учасники повинні виконувати свої функції, узгоджувати свої цілі та дії, кооперуватися з іншими учасниками для кращого досягнення цілей всього каналу розподілу[3]. Кооперація дозволяє їм краще зрозуміти та обслуговувати цільовий ринок, а також краще відповідати його вимогам, створюючи тим самим виграшну ситуацію для всіх учасників процесу.

Таким чином, підсумувавши вищезазначене, можемо дійти наступного висновку: рішення відносно каналів розподілу є ефективними тоді, коли вони ґрунтуються на довгострокових зобов'язаннях перед іншими компаніями. Управлінський персонал підприємств повинен відповідально підходити до створення каналів розподілу, враховуючи як сьогоденні умови на ринку, так й тенденції на майбутнє. Разом з тим, підприємствам доцільно скористатися і послугами посередників, оскільки вони вміють найкращим чином запропонувати товари цільовому ринку. Використовуючи свої зв'язки, досвід, переваги спеціалізації та високу якість роботи, посередники найчастіше можуть принести виробникові більше користі, ніж він отримав, як здійснював збут своєї продукції самостійно.

Література

1. Липчук В.В., Дудяк Р.П., Бугіль С.Я. Маркетинг: Основи теорії та практики : Навч. посібник / За заг. ред. В.В. Липчука. - 3-тє вид., випр. і доп. – Львів : «Магнолія 2006», 2007. – 288 с.
2. Устенко А.О., Хвостіна І.М. Практикум з маркетингу : Навчальний посібник. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 224 с.
3. Чухрай Н.І., Гірна О.Б. Формування ланцюгів поставок: питання теорії і практики. Монографія. – Львів : Видавництво «Інтелект-Захід», 2006. - 231 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Вагоме місце в житті кожної людини відіграє заробітна плата, яка є важливим засобом підвищення зацікавленості працюючих у результатах своєї праці, її продуктивності, збільшення обсягів виробництва та покращення рівня життя населення і країни в цілому, оскільки саме в ній відображаються суспільно-трудова відносина сторін. Рівень заробітної плати в країні відображає її соціальний та економічний стан в повному обсязі. Згідно із трудовим законодавством України, заробітна плата-це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [1; 2].

Категорія зарплати є чутливою до змін у законодавстві, нерозривно з ними пов'язана, а тому потребує від бухгалтера постійного моніторингу та уваги щодо новацій у трудовій, господарській та податковій сферах. Постійна актуальність даного питання зумовлює вибір напрямку дослідження.

Щорічно Верховна Рада України затверджує Закон України «Про Державний бюджет» на наступний рік, яким вносить зміни до низки нормативних актів, в тому числі і що стосується нарахування, обліку і виплати заробітної плати. Тому мета дослідження – розглянути, що змінилося у 2018 році в частині оподаткування доходів працівників.

Зокрема, Законом України «Про Державний бюджет на 2018 рік» №2246-VIII[3] станом на 01 січня 2018 року збільшено мінімальну заробітну плату, яка становить 3723 гривень на місяць (у погодинному розмірі - 22,41 грн.), та прожитковий мінімум для працездатної особи – до 762 гривень. Зміна величини цих основних категорій впливає на ряд зарплатних показників, зокрема на механізм розрахунку граничних сум доходів працівників, які оподатковуються військовим збором, податком на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО) та з яких сплачують єдиний соціальний внесок (далі - ЄСВ).

Отже, відповідно до чинного законодавства, військовий збір не зазнав жодних змін. Усі виплати, щон араховані працівникам із утриманням з них ПДФО, оподатковуються і військовим збором. Без змін залишаються і строки сплати військового збору та звітування за ним. У 2018 році нарахування та сплата військового збору залишається в розмірі 1,5 відсотка.

Ставки ПДФО, порядок визначення бази оподаткування, порядок і форма звітування, строки сплати ПДФО до бюджету залишилися незмінними. Проте змінився розмір податкової соціальної пільги (далі - ПСП), виходячи з нових соціальних стандартів. Згідно з п.169.1.1 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) податкова соціальна пільга надається для будь-якого платника податку в розмірі, що дорівнює 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленому законом на 1 січня звітного податкового року [4]. Отже, у 2018 році її базовий розмір становить 881,00 грн. Відповідно до абз.1 пп.169.4.1 ПКУ податкова соціальна пільга, як і раніше, застосовується

до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує певний поріг-суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень [4]. У 2018 році цей поріг становить 2470,00грн. Граничний розмір доходу, який дає право на отримання ПСП одному з батьків у випадку та у розмірі, передбачених пп.169.1.2ПКУ, визначається як добуток порогу застосування ПСП та відповідної кількості дітей [4]. У зв'язку з новим розміром мінімальної зарплати у 2018 році мінімальна сума єдиного соціального внеску складає 819,06 грн., тобто 22 % від розміру однієї мінімальної зарплати. А максимальна сума доходу, з якого справляється єдиний соціальний внесок становить 55845,00 грн., що дорівнює 15 розмірам мінімальних заробітних плат [3]. Таким чином, важливі цифри щодо розрахунку, обліку та оподаткування заробітної плати працівників можна згрупувати у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні соціальні гарантії на 2018 рік

№ п/п	Показник	Значення, грн.	Період 2018 року
1	Мінімальна заробітна плата	3723,00	січень – грудень
2	Прожитковий мінімум для працездатної особи	1762,00	січень - червень
		1841,00	липень – листопад
		1921,00	грудень
3	Розмір звичайної податкової соціальної пільги	881,00	січень – грудень
4	Граничний розмір зарплати для отримання податкової соціальної пільги	2470,00	січень – грудень
5	Максимальний розмір доходу, з якого сплачують ЄСВ	55845,00	січень – грудень
6	Мінімальний розмір доходу, з якого сплачують ЄСВ	3723,00	січень – грудень

Отже, для кожного роботодавця важливо дотримуватися законодавства про працю і самостійно виправляти допущені раніше порушення в оплаті праці з метою уникнення штрафних санкцій з боку контролюючих органів. Посилений державний контроль за виконання вимог законодавства про працю головним чином зорієнтований на перевірку дотримання роботодавцями мінімальних трудових і соціальних гарантій. Тому одним із завдань сучасного бухгалтера є постійний моніторинг змін у законодавчій базі та приведення бухгалтерського обліку на підприємстві у відповідність до вимог чинного законодавства.

Література

1. Закон України «Про оплату праці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.

2. Кодекс законів про працю України № 322-VIII [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08).

3. Закон України «Про держбюджет України на 2018 рік» . - (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 3-4, ст.26) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19).

4. Податковий Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17).

УДК 338.2

ХАУСТОВА К.М., АНТАЛОВСЬКА О.В.
Мукачівський державний університет

УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗМІН У ЗОВНІШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В умовах перманентних змін у зовнішньому середовищі проблема адаптації займає одне з ключових місць в системі управління сучасних підприємств. Адаптація є складним безупинним еволюційним процесом розвитку та функціонування системи. І тільки комплексний розгляд цього процесу, системний аналіз його закономірностей і принципів дозволить визначити найбільш важливі напрямки розв'язання проблеми успішного пристосування підприємства до змін зовнішнього середовища та підвищення ефективності його господарювання.

Пошук шляхів адаптації підприємств – це напрями розвитку в різних областях їх функціонування, які забезпечують економічне зростання та ефективне функціонування в умовах конкуренції. Сьогодні для багатьох підприємств необхідна організаційна реструктуризація для перетворення виробничих комплексів у гнучкі структури з широким асортиментом товарної продукції, які зможуть швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Реалізація організаційної перебудови функціонування підприємств забезпечується шляхом:

- об'єднання учасників єдиного технологічного процесу в бізнес одиниці, які відповідають за рівень витрат та якість виготовленої продукції (вітчизняний досвід – науково-виробничі об'єднання);
- укрупнення відділів заводууправління (наприклад, об'єднання відділів маркетингу, постачання та збуту у відділ логістики);
- оновлення та перенавчання кадрів [3].

Сучасне підприємство підпадає під вплив значної кількості зовнішніх факторів, але не всі вони призводять до його реструктуризації. Ю.М.Чернявський [2, с. 12] виокремлює декілька груп таких факторів:

- державне регулювання – цілі і пріоритети економічного розвитку, управління державною і комунальною власністю, антимонопольне, приватизаційне і податкове законодавство;
- галузеве конкурентне середовище – стан платоспроможного попиту на продукцію, стан галузі підприємства, наявність і стан конкурентів;

- географічне положення – розташування підприємства щодо джерел сировини і матеріалів та щодо постачальників, споживачів і конкурентів;
- розвиток науки, техніки, інформаційних технологій – досягнення в сфері науки, зміни в технологічній базі, досягнення в сфері інформаційних технологій.

Структурно процес адаптації підприємства складається з двох елементів: адаптивної реакції підприємства і безпосередньо адаптації. Перша складова означає зміну стратегічних орієнтирів внаслідок змін умов економічного середовища. Друга складова передбачає проведення структурних змін внутрішніх підрозділів підприємства чи зміну їх параметрів, наприклад, освоєння технології або зміна ринків.

Адаптивна реакція виникає якщо підприємство слідує за змінами, що супроводжують його діяльність і вчасно реагує на фактори їх впливу. Зокрема, прямі фактори, такі як поведінка постачальника, перевізника, зміни законодавства, безпосередньо торкаються діяльності підприємства. Факторами непрямого впливу є соціально-політичний стан держави, рівень розвитку науки і техніки.

Адаптація підприємства до зовнішніх умов вимагає своєчасності, гнучкості та економності, тобто має бути адекватною тому стану економіки, що має місце в конкретний проміжок часу. Внаслідок цього виникає необхідність у належному забезпеченні об'єктивною та достовірною інформацією, відомостями з різних джерел, тому що швидкість отримання даних прямо впливає на швидкість адаптивної реакції підприємства. Виходячи з ролі та значення адаптаційних процесів для підприємства виділяється три моделі їх поведінки:

1) Активна модель – пошук і встановлення нових господарських зв'язків, нові програми, нові підходи до управління підприємством, активна перебудова організаційної структури.

2) Консервативна модель – збереження традицій, незмінна структура випуску продукції, відсутня економія витрат, відсутність змін.

3) Змішана модель – підприємство діє за моделлю як активної, так і консервативної поведінки, але переважають традиційні господарські зв'язки [1, с. 135].

Отже, метою адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища є забезпечення економічної безпеки підприємства через балансування інтересів з суб'єктами зовнішнього середовища, ефективного ресурсного забезпечення та утримання конкурентних позицій на ринку. Своєчасна адаптація підприємства може бути здійснена за допомогою системи обґрунтованих послідовних дій, що утворюється з окремих елементів і дає ефект системності: всі його складові взаємозв'язані та цілеспрямовано працюють на усунення дисбалансу між підприємством і зовнішнім середовищем.

Література

1. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. пос. / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

2. Чернявский Ю.М. Формирование механизма реструктуризации с целью повышения эффективности и конкурентоспособности / Ю.М. Чернявский. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2002. – 141 с.

3. Буднік М.М. Адаптація промислових підприємств до ринкових умов господарювання : автореф. дис. канд. екон. наук. / М.М. Буднік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/26219.html>

УДК 338.48:330.341.1.(477)

БЛАК Г.Г.
Мукачівський державний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННЯ ГОТЕЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

В сучасних кризових для України умовах вимогою часу є зміна підходів до формування системи управління, тобто доцільно розглянути як варіант нову систему управління, котра буде відповідною до тієї, що вже склалася. Сьогоднішньому ринку потрібна, з одного боку, добре продумана господарська робота, а з іншого – надійна теоретична основа. Тому як теоретичні, так і практичні питання управління набувають особливої актуальності.

Сфера сервісу – це така сфера економіки, де виробляються блага, корисний ефект яких проявляється в самому процесі їх створення. У сферу сервісу включаються різноманітні види діяльності, які в цілому визначають якість життя і рівень духовних цінностей суспільства. Загальноприйнято визначати сферу сервісу в широкому сенсі цього поняття, відносячи до неї види діяльності з надання послуг, спрямованих як на забезпечення функціонування виробничої і соціальної сфери в цілому, так і безпосередньо на потреби домашнього господарства, сімейного та особистого збагачення.

Маркетологи відзначають наступні основні тенденції в розвитку сервісного обслуговування:

1. Виробники створюють більш надійне обладнання, котре легко адаптується до різних умов. Одна з причин такого прогресу – це заміна електротехнічного обладнання електронним, що дає менше збоїв в роботі і є більш ремонтпридатним. Крім того, компанії розширюють випуск автономного та одноразового обладнання.

2. Сучасні споживачі прекрасно орієнтуються в питаннях після продажного обслуговування і вимагають індивідуального підходу. Вони хочуть платити за кожен елемент обслуговування і самостійно вибрати сервісні фірми.

3. Сучасні споживачі все частіше відмовляються мати справу з продавцями послуг, які обслуговують обладнання різних типів

4. Особливість контрактів на обслуговування (їх також називають розширеними гарантіями) полягає в тому, що продавець забезпечує технічне обслуговування і робить ремонт протягом певного періоду часу в за обумовленою в контракті ціною. Збільшення використання одноразового обладнання, а також обладнання, котре не дає збоїв, зменшує схильність

споживачів доплачувати від 2 до 10% ціни покупки за гарантійне обслуговування.

5. Кількість наданих послуг швидко зростає, що знижує ціни на них і прибуток від продажу обладнання за ціною, що не включає в себе вартість післяпродажного обслуговування.

6. На сьогодні організація постачання запасними частинами здійснюється в межах вибору між завданням скорочення термінів ремонту устаткування і завданням зменшення витрат, пов'язаних з іммобілізацією засобів у вигляді запасів матеріальних цінностей. Виникнення систем постійних перевезень може спричинити істотний вплив на політику складування запасних частин і тим самим на політику в області обслуговування.

7. Вимоги додаткових послуг все частіше виступають як умова оплати основних послуг.

8. Інтенсифікація мереж обслуговування тягне за собою нове осмислення ролі техника-фахівця з післяпродажного обслуговування, на якого безпосередньо покладається значна комерційна відповідальність.

9. Все більше зростає прагнення споживача до самообслуговування.

Визначимо основні стратегічні напрямки розвитку сервісних послуг:

1. Підприємство, робота якого оцінюється загальним рівнем якості нової продукції, обов'язково має виділяти для потреб змішаного сервісу значний обсяг ресурсів з належними швидкістю і компетентністю.

2. Співпраця підприємства з іншими фірмами може здійснюватися, якщо воно дозволяє збільшити швидкість і гнучкість надання послуг.

3. При навчанні технічного персоналу необхідно передбачити потреби, пов'язані з новою продукцією (апріорно). Крім того, необхідно розвивати у робітників сервісу вміння показувати клієнтам технічні переваги нової техніки.

4. Якість послуг, безсумнівно, має пріоритет перед їх різноманітністю.

5. Технічне обслуговування обладнання, поставлене конкурентами, представляє інтерес тільки в тому випадку, якщо це обладнання є складовою частиною комплексних систем, в яких фігурує продукція фірми.

Часто стає необхідним швидке постачання запасних частин, особливо якщо останні мають унікальний характер, що спостерігається в фірмах, які застосовують нововведення. Ця обставина може зумовити збільшення мережі складів запасних частин або застосування засобів швидкого транспортування, як, наприклад, доставка літаком, котра часто використовується в секторах інформаційної техніки, засобів виробництва чи машин, призначених для громадських робіт.

Гнучкість є другою основною характеристикою системи технічного обслуговування, яку потрібно розвивати тим більше, чим сильнішою є невпевненість щодо обсягу продажів продукції, тривалості її життєвого циклу і терміну використання, а також щодо її надійності взагалі. Тому труднощі досягають свого максимуму, наприклад, при попередньому визначенні потреб в блоках обладнання і в запасних частинах, а також при підготовці технічного персоналу.

Прагнення до зниження витрат, пов'язаних з виробництвом товарів і послуг на заданому рівні якості, є одним з найважливіших напрямків діяльності будь-якого підприємства.

Основна функція менеджменту – організація режиму функціонування суб'єкту, що залежить від управлінського продукту. Чим кращим є управлінський продукт, тим краще функціонує і дає позитивні результати організація.

Результативність управління – це міра точності управління, яка характеризується досягненням очікуваного стану об'єкта управління, мети управління або рівнем наближення до неї. Мета, поставлена перед підприємством – це виживання в перспективі, збереження позиції на ринку, забезпечення результативності всіх підсистем менеджменту.

Володіння основами сучасного менеджменту – це важкий, багатоплановий процес, який оцінюється фахівцями з різних боків. Одні вважають, що менеджером потрібно народитися, другі, - що менеджмент - це така ж наука, як наприклад фізика чи біологія, так чи інакше формування менеджера здійснюється через активне навчання і самовдосконалення. Як показує статистика, небагато з тих, хто має талант організатора, вміє розвивати цей талант і користуватись ним заради розвитку суспільства.

Наука і мистецтво людських відносин охопили область комунікацій і контактів як у середині організацій, так і з зовнішнім оточенням (діловими партнерами, споживачами, постачальниками, державними установами, засобами масової інформації).

Тому в наш час важко назвати більш важливу і багатогранну сферу діяльності, ніж управління або менеджмент, від якого в значній мірі залежать і ефективність виробництва, і якість обслуговування населення.

УДК 338.2:351.863:001.895(477)

ПРОСКУРА В.Ф.
Мукачівський державний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА ВПЛИВ НА НЕЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Інноваційний розвиток є одним з основних пріоритетів яким визначається ефективність реалізації ресурсного потенціалу, шляхи його подальшого розвитку і стратегія економічної безпеки країни. У сучасному світі прийнято розуміти економічну безпеку країни як стан при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях.

Деякі сучасні економісти вважають, що зорієнтовувати національну економіку на перехід до інноваційного укладу можна тільки після здобуття економічної безпеки шляхом фінансової незалежності, енергетичної самодостатності та стабільності, переважно розвиваючи технологічний прогрес

за рахунок розвитку фундаментальної і прикладної науки. Проте, на сучасному етапі розвитку економічних відносин багато розвинених країн застосовують трансфер технологій, який дає можливість поєднувати бізнес та науку і отримувати економічну вигоду як від продажу наукових розробок та передових технологій, так і купуючи сучасні технології які представляють на продаж інші країни. Такий підхід дає можливість на комерційній основі поєднувати потенціал внутрішньодержавного інноваційного розвитку із залученим на зовнішньому інноваційному ринку та використовувати їх для прискорення економічного зміцнення держави. Отже, проблема розвитку інноваційного підприємництва як одного з напрямків, що визначають стратегію економічної безпеки України є надзвичайно актуальною.

Розвиток України у парадигмі Четвертої індустріальної революції, про яку все більше говорять вчені, є новим етапом світового розвитку і потребує вкладення в економіку значних коштів. Вона передбачає, зокрема, поєднання в єдину систему автоматизованого виробництва та цифрових технологій, використання кіберфізичних систем, Інтернету речей, Інтернету послуг, тощо. Базою для старту цього етапу стали економічно та технологічно розвинені країни G20.

Проте, в Україні протягом практично всіх років незалежності відбувається деіндустріалізація. Можна частково зупинити це сповзання до рівня третього світу, застосувавши політику наздоганяння. Однак така політика не дає відповіді на питання, яким чином нам вже зараз долучитися до змагання за право бути учасником Четвертої індустріальної революції. Для цього необхідна зміна точок координат розвитку країни,

На даний час, у зв'язку з глобальною економічною кризою, національна господарська система України, як і системи багатьох країн, перебуває в складному становищі з точки зору основних показників і критеріїв економічної безпеки. На сучасному етапі, інноваційне підприємництво є одним з напрямків, що дає можливість долучитися Україні до міжнародного процесу обміну інноваціями.

У сучасному світі, інноваційне підприємництво - це вид комерційної діяльності, метою якої є отримання прибутку шляхом створення і активного поширення інновацій в національній та світовій економіці.

Задля успішної побудови постіндустріальної економіки та створення бази для розвитку новітніх технологій Україні потрібно відновлювати свій промисловий потенціал. У спадок від СРСР нам дісталася розвинена промисловість, але на багатьох підприємствах відбулася деградація технологічного рівня, або їх випередили іноземні компанії. Проте залишаються ще підприємства та конструкторські бюро, які мають напрацювання, конкурентні на глобальному ринку.

Інноваційне підприємництво ґрунтується на пошуку нових креативних шляхів розвитку, що кардинально відрізняється від репродуктивного, класичного виду підприємницької діяльності. Це може бути, як і створення нової продукції, технології, матеріалів, так і створення, і пошук нових ринків,

форм управління або нової інноваційно-орієнтованій структури підприємства.

Спостереження за станом інноваційного розвитку української економіки показує, що перед національною інноваційною системою стоїть важлива проблема в необхідності підвищення інноваційної активності підприємницького сектора і в створенні ефективних механізмів комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності.

Одним з основних завдань для успішної інтеграції вітчизняної економіки у світові процеси зумовлені Третьою та Четвертою промисловими революціями та забезпечення власної економічної безпеки України є розвиток інфраструктури інноваційного підприємництва та трансферу технологій, основною метою якого буде формування наукомістких високотехнологічних конкурентоспроможних галузей, що дозволяють національній економіці стати менш залежною від експортно-сировинної спрямованості. Незважаючи на негативну ситуацію в цій сфері, Україна має перспективи для розвитку і становлення повноправним конкурентом на світовому ринку інновацій і високих технологій. Ця мета досяжна, перш за все, при комплексному підході до вирішення поставлених завдань, а також при наявності не тільки політичної волі, а й послідовних дій уряду. Таким чином, основною умовою реалізації національних інтересів України в системі забезпечення економічної безпеки стає активізація інноваційної діяльності народного господарства, його галузей і основних господарюючих суб'єктів.

Література

1. Експортна стратегія України (“дорожня карта” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки / СХВАЛЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р
2. Четверта промислова революція. Чого нам очікувати? Режим доступу : <https://delo.ua/business>
3. Klaus Schwab, World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017–2018 http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05_fullreport/theGlobalCompetitivenessReport2017
4. Klaus Schwab, World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2013-2014, p. 234.
5. World-bank-ukraine-in-the-ranking-doing-business-in-2017/ <http://www.afo.com.ua/uk/news/2-general-assessment/1130>

УДК 657

ГАЙДУК М.Ю., КОВАЛЬЧУК І.Є.
Мукачівський державний університет

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Трудові ресурси виступають стимулюючим фактором ефективного розвитку сучасних підприємств. Недостатній, неадаптований кадровий потенціал суб'єктів господарювання є причиною низької ефективності праці. Для дослідження передумов підвищення результативності використання робочої сили доцільно дослідити проблеми, які призводять до низьких показників використання трудових ресурсів на основі вивчення їх кількісних та атрибутивних характеристик як складової ресурсного потенціалу підприємства.

Проблема ефективного використання трудових ресурсів досить широко розглядається в науковій літературі. Зокрема, ці питання висвітлені в працях зарубіжних економістів: П. Друкера, Дж. Кендрика, Л. Кима, М. Мескона, Ф. Хедоури, Г. Шютте, Х. Майєра, В. Вільгельма, М. Фішера, П. Гербста, Дж. Гані, Дж. Грітманна. В українській економічній літературі цю проблему досліджували: Малік М.Й., Шпикуляк О.Г., Шиян М.Й. та інші вчені. В своїх дослідженнях вони підкреслюють, що рівень ефективності і конкурентоспроможності підприємства у ринкових умовах залежить від його трудових ресурсів. Рівень розуміння керівництвом значимості людського фактору у розвитку організації має визначальний вплив на ефективність праці, а отже і на ефективність роботи підприємства в цілому. Таким чином, питання про роль трудових ресурсів у складі ресурсного потенціалу підприємства є актуальним.

Проаналізувавши статистичні данні України, можна сказати, що через кризовий стан економіки, багато підприємств опинилися у складному становищі. Через нестабільність навколишнього середовища, багато підприємств становляться банкрутами. Чимало людей залишаються безробітними, через це страждає економіка країни та її благоустрій серед країн Європи (див. рис. 1). [1, с. 24].

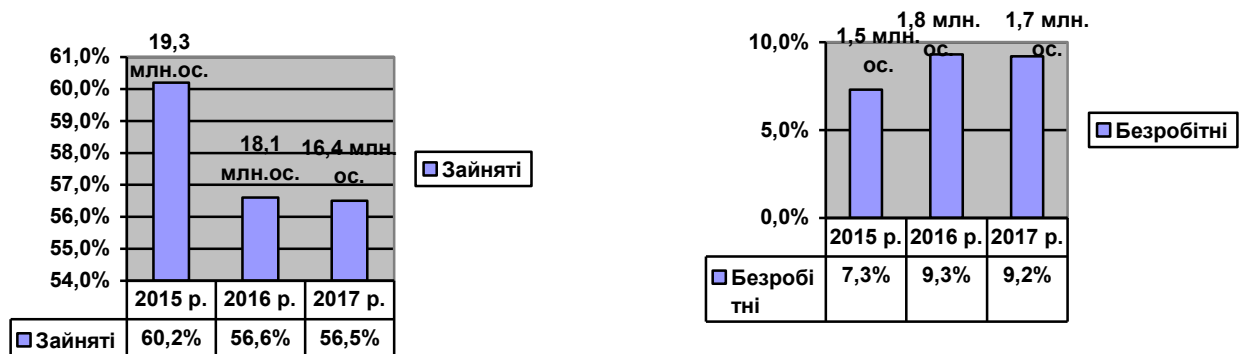

Рис. 1. - Рівень зайнятості населення за 2015-2017 рр.

Ще одна перешкода для розвитку економіки та підвищення зайнятості в Україні - динаміка банкрутства, яка в країні набирає високих темпів, в більшій мірі на це впливають зовнішні чинники, тому в умовах кризового стану підприємствам необхідно приймати санаційні заходи, щоб уникнути банкрутства. Але без втручання держави це не буде досить ефективно.

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває питання ефективності використання трудових ресурсів. Достатня забезпеченість підприємств потрібними трудовими ресурсами, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства.

Трудові ресурси є головним ресурсом кожного підприємства, від якості й ефективності використання якого багато в чому залежать результати діяльності підприємства та його конкурентоздатність. Персонал підприємства формується та змінюється під впливом внутрішніх (характер продукції, технології та

організації виробництва) і зовнішніх факторів (демографічні процеси, юридичні та моральні норми суспільства, характер ринку праці тощо). Вплив останніх конкретизується у таких параметрах макроекономічного характеру, як:

- чисельність працездатного населення;
- загальноосвітній його рівень;
- пропозиція робочої сили;
- рівень зайнятості;
- потенційний резерв робочої сили.

У свою чергу ці характеристики обумовлюють кількісні та якісні параметри трудових ресурсів.

Вихідним моментом для оцінювання і прийняття рішень у галузі кадрового потенціалу є аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами й ефективності їх використання. Слід зауважити, що з переходом до ринкової економіки аналіз трудових відносин набирає щораз більшої ваги, оскільки робоча сила має вартісну оцінку, та є конкурентною на ринку праці.

Трудові ресурси мають специфічний вплив на рівень конкурентоспроможності підприємства. Достатня забезпеченість підприємств трудовими ресурсами відповідного рівня кваліфікації та професійних навичок, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для збільшення обсягів продукції та підвищення ефективності виробництва. Зокрема, від забезпеченості підприємства трудовими ресурсами та ефективності їх використання, залежать обсяг і своєчасність виконання всіх робіт, ефективність використання устаткування, машин, механізмів і в результаті обсягу самого виробництва продукції [1, с. 41].

Отже, робітники підприємства є головним ресурсом кожного підприємства, від якості й ефективності використання якого багато в чому залежать результати діяльності підприємства і його конкурентоздатності. Трудові ресурси надають руху матеріально-речовинним елементам виробництва, створюють продукт, вартість і додатковий продукт у формі прибутку.

Успіх роботи підприємства безпосередньо пов'язаний з вдалим вибором виду діяльності, навичками щодо роботи в ринкових умовах та наявністю достатньої кількості і якості ресурсів. Ресурси грають важливу роль для ефективної роботи підприємств, тому що вони є засобом для отримання прибутку. Розвиток виробництва, підвищення його ефективності досягається працею людей та їх соціально-економічною активністю. За результатами дослідження Світового Банку людський фактор забезпечує 64% економічного зростання в країнах з перехідною економікою, тоді як виробничі фактори – 16%, природні чинники – 20% [2, с. 8].

Економісти визнавали, що праця є одним із найголовніших факторів економічного розвитку, а носієм праці є людина – суб'єкт господарства. З другої половини ХХ століття вони почали використовувати терміни «людський фактор», «людський капітал». В Україні кілька десятиліть переважали кількісні показники трудових ресурсів, які були прирівняні до матеріально-сировинних факторів виробництва.

Трудовими ресурсами є населення у працездатному віці, яке оцінюють за трьома параметрами: соціально-демографічному, професійно-кваліфікаційному та культурно-освітницькому [3, с. 30]. Вони розглядаються деякими авторами як економічно активне населення, яке володіє фізичними й розумовими здібностями та знаннями, необхідними для здійснення корисної діяльності. Як планово-обліковий показник трудові ресурси – це працездатне населення в працездатному віці (чоловіки від 16 до 60 років, жінки у віці від 16 до 57 років) [4, с. 405; 5, с. 57], а також особи, що знаходяться за межами працездатного віку, але фактично працюють. Виключаються з трудових ресурсів непрацюючі інваліди I та II групи та особи у працездатному віці, які достроково вийшли на пенсію згідно встановлених пільг, пов'язаних з особливими умовами праці [5, с. 58].

Трудові ресурси характеризують кількісно та атрибутивно. Кількість визначається чисельністю працівників, що характеризує потенційну масу живої праці, яку має суспільство в даний момент часу для задоволення власних потреб, в тому числі для відтворення. Їх атрибутивними характеристиками є структура, знання, професійний склад, кваліфікація, навички, досвід роботи, стан здоров'я, освіта, здатність до творчості, активність, вік. Від кількості та якості робочої сили залежить продуктивна здатність підприємства, разом з тим, підприємства самостійно визначають потребу у трудових ресурсах, їхню структуру та кваліфікаційний склад.

Функціями людини є перетворювальна, відтворювальна, соціальна, впливу на економічне зростання. Перетворювальна функція лежить в основі цивілізаційного процесу і полягає в тому, що в процесі трудової діяльності людина опосередковує, регулює й контролює обмін речовин між собою і природою. Таким чином, все існуюче є результатом перетворювальної діяльності людини. Основою економічного зростання є підвищення ефективності праці: зростання продуктивності праці веде до зниження питомих витрат, підвищення конкурентоспроможності продукції, збільшення обсягу продажів і прибутковості, а на цій основі – до зростання інвестицій у створення нових робочих місць, підвищення ціни праці й подальшого збільшення її продуктивності [6, с. 89].

Отже, сучасне виробництво потребує постійного підвищення якості робочої сили. Вища освіта, достатня професійна підготовка, спеціальні знання та творчий підхід є важливою умовою високопродуктивної роботи усіх працюючих. Зростає чисельність робітників з вищою та технічною освітою - 90% зайнятих. Освіта жінок знаходиться на рівні з освітою чоловіків. У західних областях найвищий рівень забезпеченості робочою силою, які характеризуються значною густотою сільського населення. У східних і південних областях цей рівень трохи менший. Через економічне становище збільшується міграція фахівців. Основними виробниками та споживачами є трудові ресурси, тому потрібно вирішувати проблеми з їх використанням. Недоцільне використання робочої сили призводить до виникнення проблем у самій економіці, що поступово знижує рівень життя населення. Це впливає на рівень суспільного виробництва та на загальний розвиток держави. Трудові

ресурси займають важливе значення у розвитку країни і вимагають особливої уваги у державній політиці.

Література

1. Абакумова Н. Н., Подовалова Р. Я. Политика доходов и заработной платы : Учебное пособие / Н.Н.Абакумова, Р.Я.Подовалова. – Новосибирск : НГАЭиУ, 1999. – С. 28.
2. Введенский Б. А. Большая Советская Энциклопедия. Т. 34 / Под ред. Б.А. Введенского. – М. : Советская Энциклопедия, 1975. – 656 с.
3. Головінов О. М. Людський капітал у системі виробничих відносин : Монографія / О.М.Головінов. – Донецьк : Дон дуєт, 2004. – 161 с.
4. Джаин И. О. Оценка трудового потенциала : Монография / И.О.Джаин. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2002. – 250 с.
5. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект / М.Й.Малік, О.Г.Шпикуляк. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2005. – 370 с.
6. Мамедов О. Ю. Современная экономика. Общедоступный учебный курс / Под ред. О. Ю. Мамедова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 608 с.

УДК 364 (477.54)

ЧОВРІ Д.В., КОВАЛЬЧУК І.Є.
Мукачівський державний університет

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН НА ПІДПРИЄМСТВІ

Поняття соціально-трудових відносин торкається різних аспектів взаємодії працівника, роботодавця і держави. Крім безпосереднього процесу праці, воно охоплює різноманітні сторони трудової діяльності людини: профорієнтацію і професійне навчання, прийом та звільнення працівників, нормування й оплату праці, її умови та якість, трудову мотивацію, вирішення конфліктів, пов'язаних з трудовою діяльністю, питання соціального забезпечення тощо.

Ситуація у сфері соціально-трудових відносин в Україні залишається нестабільною, що зумовлено зниженням попиту на працю істотним погіршенням параметрів її розвитку. Суттєвим недоліком соціально-трудових відносин, який перешкоджає розвитку трудового потенціалу, є значний відрив законодавчо прийнятих трудових прав, гарантій, вимог від рівня їх фактичної реалізації.

Проте головна причина це послаблення регулюючої функції держави. Наслідком цих демоекономічних тенденцій особливо надмірної диференціації у рівнях доходу різних верств населення є неефективна зайнятість розширення межі бідності працюючого населення гальмування процесів відтворення середнього класу зниження мотивації допродуктивної праці [2, с. 489-594].

Роль держави в регулюванні соціально-трудової сфери набуває якісно нового змісту за напрямками, які підвищують рівень мотивації працюючих до продуктивної праці.

Трудові відносини формуються під впливом соціального середовища, і знаходяться у залежності від дій управлінських структур, завдання яких полягає у забезпеченні дотримання принципів конструктивного партнерства,

побудові і постійній підтримці трудових зв'язків на основі взаємної ділової співпраці, допомоги і відповідальності (рис. 1).

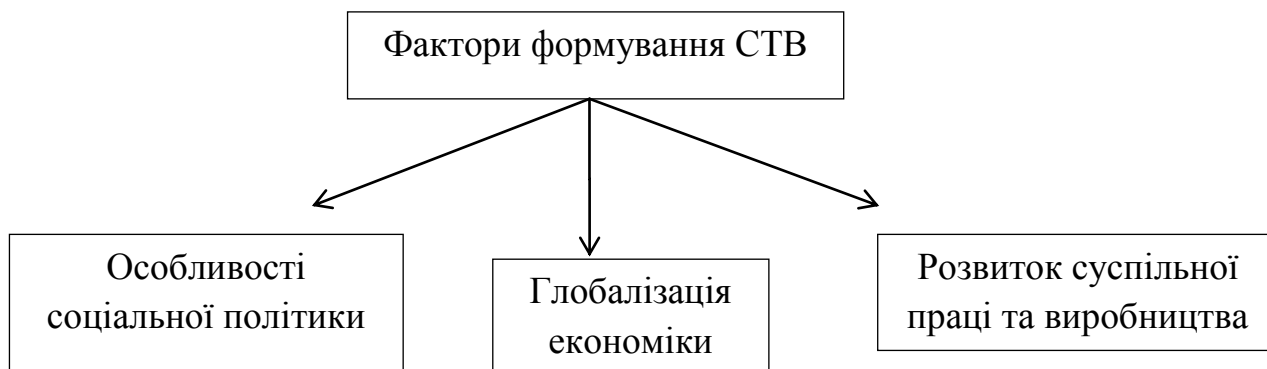

Рис. 1. - Фактори формування соціально-трудова відносин

Основною метою функціонування механізму регулювання соціально-трудова відносин є безконфліктне збалансування інтересів роботодавців і найманих працівників і забезпечення ефективності праці та високої якості життя населення. Кожний суб'єкт трудових відносин є носієм певних інтересів, що потребують задоволення через реалізацію низки завдань [3, с.138-145].

Крім того йде наростаюча децентралізація та індивідуалізація соціально-трудова відносин посилюється деградація культури солідарності. В умовах лібералізації СТВ зростає індивідуалізація праці серед молоді працевлаштування за кордоном бажання одержати все і одразу а звідси невиконання зобов'язань відносно системи державного соціального страхування соціальна незахищеність значної частки населення його зубожіння.

Менеджерів сьогодні повинно турбувати те, що недовіра найманих працівників до своїх представницьких органів має більш глибоке коріння ніж зниження рівня охоплення трудящих профспілками. Так, експертна оцінка працюючими найкращого суб'єкта захисту їх інтересів, проведена Інститутом економіки промисловості НАН України, які у принципових моментах співпадають з соціологічними опитуваннями НДІ праці і зайнятості населення [3, с.22-40]: Федерація профспілок України – 2,7%; територіальні профспілки – 2,1%; галузеві – 8,4%; профспілки підприємств – 27,5%; інші – 0,5%; жодний не захищає – 22,9%; не знаю – 35,9%. [4, с.38-41] Найбільшу довіру працюючі висловлюють рівню підприємства.

В наш час у сфері СТВ склалася така ситуація коли навіть традиційні цінності (чесність додержання домовленостей співчуття толерантність милосердя товариство дружність і т.д.) все більше стають дефіцитом. Це положення ускладнюється відсутністю необхідної правової бази яка б орієнтувала поведінку суб'єктів СТВ на соціальну відповідальність.

Сьогодні залишається цупкою «тіньова економіка», яка має свою систему підтримки серед власних силових структур податкової інспекції, Пенсійного фонду тощо. Підготовка кадрів і профнавчання на виробництві проводяться в дусі минулого, без зв'язку з матеріальним стимулюванням та кар'єрним зростанням, залишається надмірна експлуатація працюючих при зниженні

питомої ваги витрат на заробітну плату в структурі операційних витрат [5, с. 46-51].

Прогресивний розвиток соціально-трудова відносин неможливий без суттєвого зниження тінізації, бо поширення «тіньових» економічних відносин у соціально-трудова сфері є причиною руйнування економічних відносин. Для цього необхідно створити умови для детінізації економіки України, шляхом: запровадження системи повного та чіткого обліку за здійснення усіх економічних операцій; створення системи економічної мотивації для всіх суб'єктів господарювання стосовно здійснення підприємницької діяльності виключно в межах діючого правового поля; посилення економічної, адміністративної, кримінальної відповідальності за здійснення тіньової економічної діяльності; підвищення правосвідомості і правової культури українців.

Для вдосконалення соціально -трудова відносин треба створити умови для розвитку комплексу заходів соціального партнерства, партнерських відносин. Соціальне партнерство є найприйнятнішим методом оптимізації досягнення балансу інтересів роботодавців та найманих працівників.

Формування і відтворення здатності до праці має важливе значення як для роботодавця, так і для працівника. Роботодавець зацікавлений у тому, щоб працівник повноцінно виконував покладені на нього трудові функції, виробничі завдання.

Працівник зацікавлений у тому, щоб роботодавець через зарплату або іншим чином надав йому змогу утримувати в належному стані здоров'я, забезпечити інші найперші власні потреби і потреби своєї сім'ї.

Таким чином, серед напрямів удосконалення соціально-трудова відносин досить важливими є:

- забезпечення оптимального поєднання державного та договірного їх регулювання, що потребує чіткого розмежування функцій держави, регіону і підприємства у соціально-трудова відносинах;
- розвиток виробничої демократії, що полягає у ширшому залученні працівників до прямої участі в управлінні виробництвом, залученні працівників до різних форм колективної організації праці з елементами самоуправління, розширенні участі персоналу в розподілі результатів діяльності підприємства;
- забезпечення органічної вбудованості соціально-трудова відносин в загальну структуру державної соціальної політики [4, с.150].

Оскільки соціально-трудова відносини охоплюють найважливіші сфери життєдіяльності людини, то подальше їх комплексне дослідження є актуальним завданням. Існує нагальна потреба дослідження проблем демократизації соціально-трудова відносин, підвищення рівня правосвідомості основних суб'єктів, зміни моделі поведінки найманих працівників і роботодавців в умовах становлення соціально-орієнтованої ринкової політики та правової держави.

Література

1. Бондарчук К. П. Механізм формування системи професійної орієнтації населення в Україні : дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.04 / Катерина Петрівна Бондарчук. – К., 2006. – 190 с.
2. Вагнер А. М. Стратегія створення механізму мотивації праці на українських підприємствах. Формування ринкової економіки / А. М. Вагнер // Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. – К. : КНЕУ, 2005. – Т. 3. – 646 с.
3. Винник О. В. Регуляторні механізми трудової мотивації в Україні: дис. кандидата екон. наук: 08.00.03 / Олена Володимирівна Винник. – Одеса, 2012. – 192 с.
4. Грішнова О.А. Соціальний розвиток як чинник економічного зростання / О.А.Грішнова // Социально экономические аспекты промышленной политики. Социальная политика и человеческое развитие: Сб. науч. тр. – Т. 2 / НАН Украины. Интекономикипрости / Редкол. : Амоша А.И. (отв. ред.) и др. – Донецк, 2003. – С. 13–18.
5. Колот А.М. Соціально-трудова відносина: теорія і практика регулювання : Монографія / А.М.Колот. – К. : КНЕУ, 2003. – 230 с.

РОЗДІЛ 4
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

УДК 911.3:338.48-44(477.86):331.5

ГУЦУЛЯК В.М.
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
НСВЄНЧЕНКО А.І.
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АНАЛІЗ ПРИРОДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ДЛЯ ЦІЛЕЙ
РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Бурхливий розвиток гірського туризму в нашій країні неминує веде до чимраз ширшого і різноманітнішого використання природних умов та ресурсів. У цьому відношенні особливо потрібні глибокі знання природного середовища, в якому відбувається процес життя, праці і відпочинку людей. Дослідження рекреаційно-туристичних комплексів слід проводити на ландшафтно-географічній основі, що дає можливість більш повно розкрити їх потенційні можливості і намітити перспективи оптимізації цієї галузі.

Даному аналізу підлягають геокомплекси таких фізико-географічних областей: 1) Горгани, 2) Вододільно-Верховинська, 3) Чорногоро-Гринявські гори (Івано-Франківська область), 4) Мармарошський масив (Закарпатська область). Особливий інтерес для цілей рекреації і туризму представляють поселенські геосистеми вказаних регіонів: Яремча, Буковель, Ясиня, Ділове та ін.

Яремча. Горгани. Місто Яремча (районний центр Івано-Франківської області) розташоване в фізико-географічній області Горгани, на р. Прут.

Горгани – одна з найбільших гірських областей Українських Карпат. Розташовані в межах Івано-Франківської області, між долиною Мізуньки на північному заході і долиною Черемоша на південному сході. Тут межують з фізико-географічною областю Покутських Карпат – по вододілу правих приток Пруту і лівих приток Чорного Черемошу.

Абсолютна висота Горган коливається від 600-900 до 1000-1800 м. Яблунецький перевал (що на Вододільному хребті) досягає лише 931 м, через нього проходить шосейна дорога з долини Пруту в долину Чорної Тиси (Закарпатської області). Численні поперечні долини (Пруту, Бистриць Солотвинської і Надвірнянської та ін.) прорізують гори, що відіграють значну роль у місцевій циркуляції атмосфери. Наприклад, в долині Пруту, біля м. Яремча 60% випадків дмуть південно-західні вітри, а біля Делятина (на висоті 424 м) температура в січні вища (-4,5⁰С), ніж в Коломиї (-5,4⁰С), що в долині Прута на висоті 230 м. Середня річна кількість опадів в Горганах часто перевищує 1000 мм. На схилах гір ростуть буково-смерекові ліси і густі хвойні ліси. Вище лісового поясу розвивається чагарникове криволісся (переважно з соснового сланника), ділянки альпійських луків (полонини), кам'яні розсипища

і скелі. Вододільні Горгани (на переході до Закарпатської області) – один з найважкодоступніших районів Карпат, де панують виключно природні ландшафти.

У поперечних долинах регіону Горган, що піднімається до висоти 600 м, поширені селитебні комплекси, розвивається тваринництво. Багато гірсько-кліматичних курортів (Яремча з водопадом, Ворохта, Микуличин та ін.), розвинена також лісопромислова галузь. Широкого розмаху набули новобудови, зони з будинками відпочинку.

Буковель. Курорт *Буковель* розміщений у міжгірській долині, якою протікає річка Гнилиця, що є притокою Прутця Яблуницького. Ці річки розділяють – Скибові Горгани, (а саме район Довбушанських Горган) від Вододільно-Верховинської області Карпат. (За А.М. Мариничем та ін., 2003, в Горганах – це Верхньосвіцько-Верхньобистрицький район, а Вододільно-Верховинської області – Ясінянський район).

Основним хребтом Довбушанських Горган (відроги та схили якого опускаються до курортного містечка) є Малий Горган (1592 м) – Синяк (1665 м). Гори складені флішовими структурами. На вершинах хребтів є кам'яні осипи (пісковиків та ін.), часто «голі», а нижче на схилах – пояс ялинових і буково-ялицевих лісів на бурих гірсько-лісових ґрунтах. Там, де скиби складені м'якими породами, які легко піддаються денудації, з'являються досить широкі і обжиті долини з антропогенними ландшафтами.

Веховинсько-Вододільна область у межах курорту представлена гірськими вершинами: Полонина Довга – 1355 м, Чорна Клива – 1249 м, Буковель – 1129 м (підобласть Бистрице-Селятинського низькогір'я). Виділяються також окремі положисті горби з розкиданими по них садибами гуцулів і отарами овець.

Основні пішохідні маршрути в околицях курорту Буковель: 1) Поляниця – Хом'як – Синяк – Малий Горган – Буковель; 2) Буковель – перевал Столи – полонина Довга – Буковель.

Ділове. Село Ділове повністю лежить у межах природної області Мармароського масиву, який є важливим структурним елементом Внутрішніх Карпат, що суттєво відрізняється своїми геолого-геоморфологічними особливостями від інших зон регіону. Складна покривна система Мармароського масиву, який заходить сюди Діловецьким (Рахівським) та Чивчинським фрагментами.

У геологічній будові всього Мармароського кристалічного масиву, насамперед, чітко виділяється товща кристалічних порід (кристалічні сланці, гнейси, мармур тощо), палеозойського та мезозойського віку. Їм властива складчастість герцинського та альпійського орогенезу. Тут наявні і складчато-брилові структури.

На хребті Чивчин зустрічаються давні гляціальні форми рельєфу у вигляді карів. Останні найбільшої, справді альпійської інтенсивності, досягають у масиві Родна у Румунії.

Система висотних поясів рослинності характеризується майже незайманими лісами, чарниковим криволіссям, гірше виражені пояси субальпійських і альпійських лук.

Фізико-географічна підобласть, де розміщене село Ділове, мають назву «Рахівські гори». На правобережжі Тиси у Рахівських горах переважають абсолютні висоти вершин від 700 до 1410 м (гора Лисина). Схили хребтів глибоко порізані водно-ерозійними процесами. На гребенях та відрогах подекуди виступають скелі, які складені метаморфізованими конгломератами.

Найбільшу площу у межах Рахівських гір займає масив Попа Івана Мармароського (найвища вершина 1937 м). Від найвищої вершини масиву радіально розходяться хребти у різних напрямках, які з віддаленням розгалужуються ще на дрібніші відроги. До Ділового опускаються відроги хребта Мундеш (1332 м), Мунчела (1369 м), Прелуки (1423 м).

В цьому районі є слабозаймані ліси, пояс чагарникового криволісся і субальпійський.

Основні пішохідні маршрути в околицях курорту: 1) Ділове – потік Білий – водоспад Ялинський; 2) Ділове – потік Білий – г. Піп Іван Мармароський.

Література

1. Геренчук К.М. Природа Івано-Франківської області / К.М. Геренчук. - Івано-Франківськ : «Вища школа», 1973. – 160 с.

2. Гуцуляк В.М., Максименко Н.В., Дудар Т.В. Ландшафтна екологія : підручник / В.М.Гуцуляк, Н.В.Максименко, Т.В. Дудар. – Чернівці : Черн.нац.ун-т ім. Ю. Федьковича, 2017. - 248 с.

3. Невенченко А.І. Господарське використання ландшафтних комплексів території Коломийського району / А.І.Невенченко // Всеукраїнський науково-практичний часопис. - Тернопіль, 2005. - Випуск 32. – С.44-46.

УДК 338.48:005.4

КАДУК Ю.С.

Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Впровадження процесного підходу та відповідної організаційної структури це актуальне питання для багатьох компаній, туристичне підприємство не є виключенням, однак, переходячи до нових стандартів управління і принципів організації праці, багато компаній стикаються з рядом проблем, більшість з яких можна назвати типовими.

Питання дослідження поняття процесного підходу до діяльності організації висвітлено у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких Дафт Р.Л., Друккер П., Макконелл К.Р., Брю С.П., Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф., Портер М., Євдокімова Н.М., Кірієнко А.В., Мельник В.М., Виханський О.С., Осовська Г.В., Осовський О. А., Бабець Е.К., Бондар Н. М., Бойчук І.М., Піча Ю.В., Василенко В.О. та ін.

Процес – це діяльність, яка використовує ресурси та керована з метою перетворення входів у виходи, а процесний підхід – це застосування в

організації системи процесів наряду з їх ідентифікацією та взаємодією, а також менеджмент процесів, спрямований на одержання бажаного результату.

На думку Рєпина В.В. процесний підхід до управління організацією визначається, як розгляд всієї діяльності компанії як мережі взаємодіючих процесів, що протікають усередині організаційної структури компанії і реалізують мету її існування [1].

Процесний підхід управління на відміну від традиційного функціонального підходу має ряд переваг, до яких можна віднести гнучкість системи управління, висока мотивація співробітників, прозорість організаційної структури та туристичного бізнесу в цілому, а також орієнтація на максимальне задоволення потреб клієнтів.

Процесний підхід в управлінні туристичним підприємством можна представити як підхід, що полягає в виділенні мережі бізнес-процесів, пов'язаних з цілями та місією даного підприємства та є важливішою ознакою досконалого управління.

Динаміка бізнесу та зовнішнього середовища найчастіше приводить туристичні підприємства до розуміння управління бізнесом не як до управління сукупністю окремих функцій, але як до управління сукупністю бізнес-процесів, які визначають суть діяльності туристичного бізнесу.

Впровадження процесного підходу в управління туристичним підприємством слід розбити на декілька етапів:

- виявляється мережа бізнес-процесів туристичної компанії;
- процеси ранжуються за значимістю, документуються та моделюються «як є»;
- проводиться аналіз побудованих моделей і виявлення «вузьких місць» процесів;
- на основі отриманих результатів будуються моделі «як треба».

Застосування процесного підходу з основою для визначення оптимальних управлінських дій і рішень в контексті конкретних станів життєвого циклу туристичного підприємства та його окремих продуктів. У цьому випадку мова може йти і про визначення відповідних співвідношень у впровадженні основ окремих шкіл і напрямів в управління на конкретній стадії функціонування фірми.

Доцільно на етапі планування і створення фірми враховувати системне бачення і приділяти певну увагу напрацюванням класичних шкіл для формування на науковій основі п'яти основних внутрішніх змінних туристичної фірми (цілі, структура, завдання, технології, люди), орієнтованих на:

- 1) раціоналізацію праці та її оптимальний розподіл, як серед управлінського складу, так і серед виконавців;
- 2) мінімізацію витрат, але з визначенням заробітної плати, яка буде виконувати стимулюючі функції в межах мотивації.

Саме при системному підході можна чітко визначити структуру підприємства, функції та обсяг роботи кожного структурного підрозділу, навіть кожної посади, зв'язки між ними, які забезпечать ефективність функціонування.

Таким чином, з впровадженням процесного підходу до управління туристичні підприємства мають наступні можливості:

- дозволяє оптимізувати систему управління, зробити її прозорою до керівництва і здатною гнучко реагувати на зміни внутрішнього середовища;
- дозволяє отримати та використовувати систему критеріїв оцінки результативності управління на кожному етапі управлінського ланцюжка;
- управління процесами вивільнює вище керівництво від рутини оперативного управління, та дозволяє йому зосередитись на стратегічних процесах;
- впровадження процесного підходу до управління та побудови системи менеджменту якості гарантує чіткий визначений порядок та відповідальність за розробку та утвердження документації;
- даний підхід прагне до синергізму процесів, тобто до того, щоб результати одного процесу сприяли поліпшенню результатів іншого.

Література

1. Репин В.В. Бизнес-процессы компании: построение, анализ, регламентация / В.В. Репин. – М. : РИА Стандарты и качество, 2007. – 240 с.

УДК 59.955:615.851

КАМПОВ Н.С.
Мукачівський державний університет

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУРСИ ЯК НАЙСИЛЬНІШИЙ СПОНУКАЛЬНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ МОТИВ

Історико-культурні ресурси – це пам'ятки культури, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані для задоволення духовних потреб населення. Вони відзначаються великою різноманітністю і включають історико-архітектурні, археологічні та історичні пам'ятки, твори монументального мистецтва, етнографічні особливості території, традиційні промисли і ремесла (народні традиції, вірування, образотворче мистецтво тощо) [1].

На основі історико-культурних ресурсів давно виділився і став самостійним такий вид туризму, як культурний, чи пізнавальний. Мінімальний набір ресурсів для пізнавального туризму може дати будь-яка місцевість, але для його масового розвитку потрібно певна концентрація історико-культурних ресурсів: пам'ятники археології; культова і цивільна архітектура; пам'ятники ландшафтної архітектури; малі і великі історичні міста; сільські поселення; музеї, театри, виставкові зали та ін.; соціокультурна інфраструктура; об'єкти етнографії, народні промисли та ремесла, центри прикладного мистецтва, технічні комплекси і споруди тощо.

Історико-культурний туризм охоплює всі аспекти подорожі, за допомогою якого турист дізнається про життя, культуру, звичаї народу, про історичні події, відвідує історичні пам'ятки, місця, споруди. Туризм, таким чином, є важливим засобом створення культурних зв'язків і міжнародного

співробітництва. Розвиток культурних факторів регіону є засобом розширення ресурсів для залучення туристичних потоків з різних країн.

Рівень історико-культурного розвитку може бути використаний також для створення сприятливого іміджу конкретного регіону на туристичному ринку. Елементи і фактори культури можуть бути каналами розподілу інформації про туристичні можливості місцевості. Успіх розвитку туризму залежить не тільки від матеріально-технічної бази, що відповідає загальноприйнятим стандартам і вимогам, але і від унікальності національної історико-культурної спадщини.

Важливою характеристикою історико-культурного комплексу є стабільність його відповідності ціннісним критеріям, сформованим у населення. Цей фактор пов'язаний з довготривалістю інтересів туристів до конкретного культурного об'єкту. Тому одним з основних завдань організаторів туризму є не тільки створення культурного комплексу для туризму, але і збереження його на досить тривалій історичний період.

Історико-культурні ресурси країни є одним з головних факторів туризму, тому що він: 1) є важливим засобом для залучення туристів, оскільки знайомство з історико-культурною спадщиною – це найсильніший спонукальний туристичний мотив; 2) об'єкти культурної та історичної спадщини є важливим активом сучасних міст, який може приносити прибуток і істотно впливають на їх економічний розвиток; 3) відіграє також важливу роль в соціальній сфері, вирівнюючи сезонні коливання і рівномірно розподіляючи туристські потоки по території; 4) створює сприятливий імідж регіону, «брендування» історико-культурної спадщини, яке використовується в якості ефективного інструменту затвердження лідерства на туристичній арені [2].

Регіони України багаті такими унікальними історичними територіями, як стародавні міста, садибні і палацово-паркові ансамблі, комплекси культової архітектури, історичні споруди, історико-культурні пам'ятки та інші. Вони не повинні залишатися застиглими утвореннями. При організації унікальних територій слід поєднувати традиційні форми діяльності, історично сформували ці території, з інноваційними видами, до числа яких належить і туризм. Причому нові види діяльності повинні доповнювати, а не змінювати чи пригнічувати сформовані господарські, соціокультурні та природні процеси.

Наявність унікальних історико-культурних об'єктів може зумовити успішний розвиток туризму в регіоні. Однак, при розвитку туристської інфраструктури важливо не порушувати історичний вигляд території. Кожен новостворюваний туристський об'єкт повинен відповідати національним особливостям і традиціям і одночасно мати свій неповторний вигляд. Створення природно-історичних парків повинно сприяти порятунку найцінніших пам'яток культури і історії як цілісних архітектурно-ландшафтних і культурних комплексів. Необхідно здійснювати охорону і відновлення пам'яток культури та історії рукотворного, природного і традиційного ландшафтів, які теж розглядаються як що не проходять історичні цінності, національне надбання. При відродженні культурно-історичних комплексів можна застосувати ансамблевий принцип та індивідуальне проектування об'єктів.

Закарпатська область – історичний край, що має неабияке значення для розвитку культурно-пізнавального туризму. Значний архітектурний спадок, що ввібрав у себе традиції та звичаї понад 70 національностей, є привабливим для туристів. Історико-культурні пам'ятки Закарпаття, що входять і можуть увійти до складу туристичних ресурсів, не просто окремі об'єкти з певною історичною або культурною цінністю, а поєднання відповідних видів історико-культурних туристичних ресурсів, що мають високу атрактивність, формують історико-культурний туристичний потенціал поселення, місцевості, регіону.

Рекреаційні та культурно-пізнавальні ресурси Закарпаття зосереджені на природних територіях, які передбачають заняття різними формами активної рекреації у природних ландшафтах, в туристично-рекреаційних комплексах. Саме вони забезпечують ефективне освоєння та використання існуючого туристично-рекреаційного потенціалу області.

Література

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – 395 с.
2. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник / О.О. Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук. – К. : Альтапрес, 2007. – 369 с.

УДК 378.091.12:005.963.3

КАМПОВ Н.С., КАСИНЕЦЬ О.В.
Мукачівський державний університет

НАВЧАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ

Екскурсії стають органічною частиною навчального процесу у вищому навчальному закладі. Провідні фахівці кафедри туризму і рекреації МДУ у розроблені ними програми та методичні рекомендації включають екскурсії, що мають найрізноманітнішу спрямованість.

У поняття «екскурсія» у різні часи як і сьогодні вкладався неоднаковий, іноді навіть протилежний зміст. Так, екскурсія (від лат. *excursio* – поїздка, вилазка), відвідування визначних чим-небудь об'єктів (пам'ятники культури, музеї, підприємства, місцевість тощо), форма й метод набуття знань. Проводиться, як правило, колективно під керівництвом фахівця-екскурсовода.

Напрямок організації пізнавальної діяльності учасників екскурсії визначає характер: екскурсії як самостійне, поодиноке явище, що носить наочний характер; екскурсії як масове явище, що має навчальний характер; екскурсії як складова екскурсійно-туристської діяльності, що носить просвітницький характер; екскурсії як складова туристської діяльності, що має просвітницько-дозвіллевий характер; екскурсії як приналежні до сфери ринкових екскурсійних послуг і як складова підготовки майбутніх фахівців туризму.

Навчальна екскурсія є окремим методом і формою навчання та професійної підготовки студентів, вона не тотожна екскурсійній послугі, однак може включатися у них для вирішення певних навчально-виховних чи суспільно-економічних завдань. Навчальна екскурсія є формою організації

навчально-виховної роботи з організації туризму, методом професійно-педагогічної підготовки, засобом становлення професійної позиції майбутнього фахівця, що дозволяє організувати спостереження та вивчення студентами різних явищ, предметів, процесів у природних умовах, музеях, на виставках тощо і впливає на процес розвитку пізнавальної діяльності студентів, її мотиваційний, змістовий та процесуальний аспекти.

Готуючи майбутніх фахівців туризму варто розуміти, що навчальна екскурсія та екскурсія взагалі різняться своїми провідними функціями. Екскурсія як одна з форм суспільно-просвітницької роботи, передусім сприяє освіті та інтелектуальному вихованню. Вона є дієвим засобом естетичного й виховного впливу. Виховна роль екскурсії реалізується ще й у вихованні вольових якостей екскурсантів, тобто навичок стримувати негативні емоції й активно виявляти позитивні, перетворюючи їх на доцільну діяльність.

Навчальна екскурсія виконує потрійну функцію: оздоровчу, колективістську (виховну) та розвивальну. Такі мандрівки, на думку дослідника, корисно впливають на здоров'я молодих людей. Постійна зміна вражень надає людині наснаги, освіжає та укріплює юнацький організм і перероджує людину. Під час подорожі міцнішають узи дружби й товаришування. Одна така подорож розвиває більше, ніж рік навчання по книгах у зачиненій кімнаті.

Екскурсія для студентів спеціальності «Туризм» – безпосереднє сприйняття студентами досліджуваних об'єктів і явищ у природній або штучно створеній обстановці через показ екскурсійних об'єктів. Навчальна екскурсія реалізує відмінні функції і тим самим забезпечує перехід майбутнього фахівця туризму на позицію суб'єкта свого професійного становлення. Зміст навчальної екскурсії спрямований на оволодіння студентами предметно-змістовою, інтелектуальною, комунікативною, методичною, методологічно складовими пізнавального досвіду.

Зміст кожної навчальної екскурсії включає наукову та культурологічну інформацію. Освітня функція навчальної екскурсії забезпечує популяризацію наукових знань, достовірне, повне викладання наукової інформації згідно сучасних наукових досліджень, донесення надбань національної культури до екскурсантів і сприяння створенню зразків нової сучасної культури.

Екскурсія в системі професійної підготовки майбутнього туризму є перш за все формою організації навчання, а не розвагою, тому реалізація навчальної функції є необхідною. Зміст екскурсій повинен мати безпосередній зв'язок із пройденим на попередніх заняттях матеріалом, забезпечувати подальший розвиток та удосконалення знань студентів з організації туризму, формування предметної компетентності. У той же час, отримані на екскурсіях уявлення, результати спостережень і зібрані матеріали повинні використовуватися на подальших заняттях.

При розробці навчальної екскурсії визначаються: цілі і завдання, виходячи з конкретних вимог навчальних планів та програм; теми екскурсій (з метою формування потреб і пізнавальних інтересів до вивчення організації і технології туристичних подорожей); розробка технологічної картки екскурсії та складання

маршруту; методична розробка екскурсії; методичні прийоми проведення екскурсії; базові поняття, які будуть конкретизуватися в ході екскурсії, виконання вступних навчально-пізнавальних завдань.

Викладачу (екскурсоводу) необхідно подбати про те, щоб пропонований студентам зміст навчальної екскурсії, система пізнавальних завдань були націлені на виявлення індивідуальності кожного студента, на можливість розвитку його творчих і педагогічних здібностей. Уведення в систему роботи групових форм організації пізнавальної діяльності студентів під час навчальних екскурсій має забезпечити розвиток у них комунікативності, здатності до співробітництва, формування мотивів до різноманітної суспільної творчості. Для навчальних екскурсій характерна й методична функція, оскільки майбутньому фахівцю з туризму необхідно опанувати методикою організації та проведення екскурсій різного спрямування. Ця функція реалізується у вивченні студентами історичних, природничих, мистецтвознавчих та інших наукових проблем і їх різноманітних аспектів, у напрацюванні матеріалу, методик і технологій, що можуть слугувати основою для створення і проведення майбутніх екскурсій.

УДК 338.48+908]:37

КАСИНЕЦЬ О.В.
Мукачівський державний університет

ЕФЕКТИВНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОГО СУПРОВОДУ (ЕКСКУРСОВОДІВ) – ПОТРЕБА СУЧАСНОСТІ

Ефективне проведення екскурсійної діяльності безпосередньо залежить від підготовки, яку отримав майбутній фахівець туристичного супроводу, рівня освіченості та особистісних якостей: їхньої загальної культури, етичності поведінки; наявності схильності до роботи туристами, мовленнєвої культури, духовних потреб; відсутності залежності від негативних звичок; високим рівнем розвитку спостережливості, пам'яті, мислення, волі; різнобічними пізнавальними інтересами.

На актуальність дослідження вказують суперечності між: необхідним рівнем готовності майбутніх фахівців до екскурсійної роботи та їх професійною підготовкою; потребою впровадження інноваційних форм і методів екскурсійної роботи з різними верствами населення та можливостями реалізації цього процесу; необхідністю застосування в роботі сучасної вищої школи новітньої моделі та педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців туризму до екскурсійної роботи.

Екскурсознавство належить до нового типу міждисциплінарного знання, що складається у сучасній науці, і включає в себе географічні, історичні, економічні, демографічні, біографічні, фольклорні, літературознавчі, соціологічні, екологічні, музеєзнавчі, бібліографічні аспекти. Об'єднуючим компонентом є те, що вся ця інформація стосується однієї місцевості. Взаємодія у екскурсійно-краєзнавчій роботі різноманітних видів людського знання і

діяльності сприяє поступовому формуванню науково – теоретичного ядра екскурсознавства у тісному зв'язку із загальнокультурною просвітницькою роботою [1].

Екскурсія являє собою цілеспрямований, наочний процес пізнання оточуючого, середовища. Цей процес будується з використанням заздалегідь відібраних об'єктів, які знаходяться в природних умовах, і відбувається під керівництвом кваліфікованого спеціаліста-екскурсовода у відповідності до заздалегідь визначеної тематики. В ході екскурсійного процесу екскурсовод допомагає екскурсантам побачити об'єкти, на основі яких розкривається тема, почути про ці об'єкти необхідну інформацію, оволодіти практичними навичками самостійного спостереження і аналізу екскурсійних об'єктів [2].

У контексті сервісного забезпечення турпродукту екскурсія покликана задовольнити духовні, естетичні, інформаційні потреби людини, реалізуючи пізнавальну функцію туризму: розширення кругозору, організації культурного дозвілля, відпочинку, спілкування.

Кожна екскурсія потребує певних знань, умінь та навичок екскурсовода, що обумовлено вимогами безпечного проведення подорожі. Заздалегідь не підготовлена подорож може призвести до негативних педагогічних наслідків, а можливо, і до загрози життю та здоров'ю туристів. Успіх екскурсії залежить від її організації.

Важливу роль відіграє методика проведення екскурсії. Технологія і організація проведення екскурсії вимагає від екскурсовода дотримання таких умов: 1) дотримуватися плану екскурсії та її хронометражу; 2) орієнтуватися на рівень розвитку екскурсантів (опиратися на матеріал, який екскурсанти вже знають, проводити частину екскурсії у вигляді бесіди, ставити питання та уточнювати характер розповіді згідно з отриманими відповідями); 3) створити атмосферу співпричетності екскурсантів до подій, про які йдеться; 4) утримувати увагу слухачів цікавою та емоційною розповіддю; 5) уникати тривалих монологів; 6) розповідаючи, вибрати слухача, за яким орієнтуватися, як сприймають екскурсанти розмову; 7) закінчивши екскурсію, необхідно зробити підсумок.

Однією з гарантій проведення екскурсії є якісна робота екскурсовода. Екскурсійні послуги на Закарпатті надають як професійні фахівці туристичного супроводу, так аматори, серед яких є справжні знавці своєї справи. Проте непоодинокі випадки, коли ініціативу беруть в свої руки справжні горе-розповідачі без елементарної підготовки та мінімального знання історії та місцевості. Турист отримує поверхневу інформацію, витрачаючи на це чималі кошти і дуже часто його враження від краю зіпсоване. Бажання відвідати Закарпаття ще раз більше не виникне. Для того, щоб уникнути подібних ситуацій в області та з метою покращення туристичного продукту на Закарпатті організували курси підвищення кваліфікації фахівців туристичного супроводу (екскурсоводів).

Для того, щоб систематизувати та принаймні частково впорядкувати роботу екскурсоводів на Закарпатті вирішили розробити відповідно до державного стандарту програму підготовки фахівців туристичного супроводу,

головна мета якої – підвищення кадрового потенціалу у сфері екскурсійного супроводу. Результат проведення курсів екскурсоводів – підготовка фахівців туристичного супроводу за туристичними маршрутами Закарпатської області, а також створення нових оригінальних туристичних маршрутів.

У 2017 р. на Закарпатті навчання проходило на базі трьох вищих навчальних закладів – МДУ Закарпатського угорського інституту ім. Ф. П Ракоці та УжНУ. Загальна тривалість навчання становила 360 академічних годин. Практичну частину оплачував Департамент економічного розвитку і торгівлі Закарпатської ОДА в рамках реалізації програми розвитку туризму та курортів. Приємно відмітити, що саме викладачі кафедри туризму і рекреації МДУ розробили основні організаційні документи для проведення курсів з підвищення кваліфікації екскурсоводів: освітню професійну програму, навчальний план, договір про надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації фахівців туристичного супроводу (екскурсоводів); свідоцтво про підвищення кваліфікації екскурсоводів.

Література

1. Бабарицька В. Екскурсоведство і музеєзнавство : Навчальний посібник / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
2. Кулаєв К.В. Екскурсійна діяльність: теоретичні та методологічні основи / К.В. Кулаєв. – М. : Турист, 2004. – 96 с.

УДК 911.3

ЛЕПКИЙ М. І.
Луцький національний технічний університет
ГУСАР С. С.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Основна мета створення регіонального туристичного товариства – координація діяльності всіх зацікавлених у розвитку рекреації суб'єктів шляхом об'єднання їхніх зусиль, ресурсів, ідей на базі наявних природно-рекреаційних ресурсів із залученням органів місцевого самоврядування. Корпоративна форма ведення рекреаційного господарства особливо актуальна для суб'єктів і регіонів, рекреаційні можливості яких недостатньо використовуються.

Переваги використання в управлінні регіональним розвитком туризму організації рекреаційного господарства у формі *регіонального туристичного товариства (РТТ)*:

- підтримка органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом створення пільгових режимів оподаткування, одержання пільгових державних позик для розвитку об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури;
- застосування регіонального маркетингу;

- об'єднання фінансових і матеріальних ресурсів у тому числі й для проведення наукових досліджень щодо підвищення ефективності функціонування всіх учасників РТТ;

- одержання конкурентних переваг завдяки консолідації зусиль для комплексного використання, природно-рекреаційних ресурсів, забезпечення їхнього збереження, поліпшення процесів відтворення за рахунок перерозподілу рекреаційних потоків;

- створення нових рекреаційних зон та туристичних дестинацій.

Гарантом захисту прав і інтересів РТТ є органи виконавчої влади й місцевого самоврядування, наділені певними повноваженнями в області туризму. Для впровадження єдиної туристичної політики й залучення потенційних інвесторів, держава також може бути акціонером такого товариства, однак вона не повинна володіти контрольним пакетом акцій, оскільки це може вплинути на самостійність і ініціативність такого об'єднання. Дивіденди й акції держави перераховуються до державного бюджету, але для запобігання бюрократичних перешкод, створення мотивації державних службовців, активнішого співробітництва туристичних підприємств і органів місцевого самоврядування застосовуються організаційно-економічний механізм, сутність якого полягає в тому, що певний відсоток від нарахованих дивідендів залишається на внутрішні потреби органу місцевого самоврядування.

Регіональне туристичне товариство обмежується територією регіону, зовнішнім середовищем, сприяє концентрації суб'єктів туристичного підприємництва, продукує ефект мультиплікатора та забезпечує раціоналізацію балансу взаємовідносин суб'єктів за рахунок оптимізації внутрішнього середовища та створення нових робочих місць на фоні високої кон'юнктури ринку. Системний результат діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, які існують та розвиваються в умовах певної невизначеності, досягається від одночасного впровадження типових норм поведінки і відношення до праці за рахунок ефекту синергії [2].

Регіональні туристичні товариства сприяють формуванню ринку туристичних послуг; вдосконаленню інфраструктури й розвитку міжнародного й внутрішнього туризму; організації й ліцензуванню підприємницької діяльності в галузі внутрішнього й міжнародного туризму тощо. Зі свого боку держава й органи місцевого самоврядування сприяють діяльності установ РТТ: встановлюють пільговий режим плати за землю, податок на прибуток і ПДВ, послаблюють розміри сплати земельного податку в першому й четвертому кварталах (період міжсезоння) і відрахувань у відомчі й місцеві позабюджетні фонди.

Істотним завданням регіональної управлінської організаційної структури сфери туризму й рекреації є створення відповідних інформаційних центрів, адже без реклами й інформації, що залучає споживачів певних послуг, розвиток туристсько-рекреаційної діяльності неможливий. Виходячи з цього держава заохочує регіональний розвиток туризму, створюючи для цього відповідні економічні й політичні умови, підтримуючи імідж туристичних регіонів,

фінансуючи, наприклад, закордонні PR - акції по рекламуванню їх як привабливих для туризму місцевостей, виключаючи при цьому лобювання державою інтересів окремих підприємницьких структур, що є неприпустимим [4].

Таким чином, об'єднання організацій індустрії туризму на території регіонів дозволяють їм набути багато конкурентних переваг, дозволить забезпечити не тільки раціональне використання рекреаційних ресурсів і земель з узгодженням заходів їхньої охорони, а й високий рівень обслуговування, надання широкого діапазону рекреаційних послуг, відновлення, підвищення рекреаційної привабливості туристичних дестинацій регіонів. Використання приватних джерел фінансування дасть можливість реалізувати проекти розвитку зеленого, етнічного туризму, поновлення санаторно-курортної бази, створення нових туристських дестинацій тощо.

Література

1. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404-УІ.
2. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: Монографія / М. Борушак – Львів : ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
3. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону : монографія / Л.Л. Ковальська. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 420 с.
4. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : Монографія / Кол. авт.; За ред. д.е.н., проф.. А.Ф.Мельник.- Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 608 с.

УДК 911.3

ЛУЖАНСЬКА Т. Ю.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Нині у світі спостерігається зростання інтересу туристів до лікувально-оздоровчого туризму. Швидкий темп життя, безліч стресових ситуацій, зростання потоку інформації, несприятлива екологічна обстановка в більшості країн змушує людей звертатися до цього виду туризму. Значення лікувально-оздоровчого туризму полягає не тільки у використанні сприятливих природних факторів (кліматотерапія), спорту і фізичної культури, але й у наданні культурно-дозвільної діяльності та інших форм нетрадиційної профілактики.

На сьогодні курортна рекреаційно-туристична сфера забезпечує близько 10% світового валового продукту, інвестицій, робочих місць і споживчих витрат. Якщо за показником людино-дня перебування рекреаційний туризм займає поки що менше 1% в загальносвітовому туристичному обороті, то його прибутковість складає більше 5% [2].

Теоретико-методологічною базою дослідження послужили роботи науковців сфери туризму, економіки, екології, курортології, анімації М.Б. Біржакова, А.С. Кускова, О.В. Лисікова, Т.М. Третьякової; словники-довідники В.І. Криворучко, Є.І. Чазова та інших.

Лікувально-оздоровчий туризм поділяється на два види: *лікувальний туризм* (включає санаторно-курортний туризм та медичний туризм) та *оздоровчий туризм*. Темпи зростання глобального ринку медичного туризму становлять від 15 до 30 %. Клініки, які бажають розвивати медичний туризм, також повинні подбати про наявність таких сертифікатів, як **ISO**, **TEMOS**, **JCI**. За кордоном за кількістю акредитованих JCI медичних закладів лідерами є ОАЕ, Туреччина, Саудівська Аравія.

Метою лікувально-оздоровчого туризму є профілактика захворювань і відпочинок. Він характеризується більшою тривалістю подорожі, відвідуванням меншої кількості міст і більшою тривалістю перебування в одному місці, тобто поряд із проведенням дозвілля передбачає відпочинок. Важливість розвитку цього виду туризму відзначалася на Міжнародному конгресі з лікувально-оздоровчого туризму 1999 року в Іспанії. У зв'язку з цим підкреслювалася необхідність проведення широкомасштабного дослідження ринку відпочинку і лікування, розробки і впровадження стандартів курортного обслуговування.

Спеціалізацію будь-якого курорту визначають курортні чинники – природно-лікувальні чинники, що використовуються з метою профілактики, терапії, і медичної реабілітації хворих на курортах. *Основними курортними чинниками є*: ландшафтно-кліматичні умови; лікувальні грязі; мінеральні води. Лікувальний туризм розглядає організацію роботи рекреаційної галузі з погляду технології подорожі та, окрім захоплюючих маршрутів різної категорії складності, обов'язково повинен урахувувати систему занять, зумовлену методами бальнео- та кліматолікування [4].

Одні дослідники вважають, що поняття «спа-лікувальний туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттю «лікувально-оздоровчий туризм». Одночасно фахова література вживає терміни «лікувальний туризм», «санаторно-лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм», зустрічається «спа-туризм», «велнес-туризм» та інші. Хоча ці терміни інколи замінюють один одного, в більшості випадків маються на увазі різні концепції. У світовій практиці єдності у термінології в даній галузі немає. Досягнення такої єдності визначено одним із завдань на найближче майбутнє Global Spa Summit (Всесвітнім СПА Саммітом), який відбувся у Балі (Індонезія) у 2011 році.

Лікувально-оздоровчий туризм дає змогу в комфортних і невимушених умовах підтримувати стан здоров'я у належному стані, тому його розвиток останніми роками є вкрай динамічним як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках. На Заході попит на СПА-відпочинок, що є все сезонним турпродуктом, настільки великий, що багато країн були змушені переглянути свою політику у сфері лікувально-оздоровчого туризму.

Останнім часом ринок лікувально-оздоровчого туризму зазнає змін. Традиційні санаторні курорти перестають бути місцем лікування і відпочинку осіб похилого віку і перетворюються на *поліфункціональні оздоровчі центри*, розраховані на широке коло споживачів. Така трансформація курортних центрів зумовлена двома причинами. Перша полягає в зміні характеру попиту на лікувально-оздоровчі послуги. Друга причина полягає в тому, що курорти

поступово втрачають традиційну підтримку, у тому числі фінансову, муніципалітетів і держави. Щоб вийти на нові сегменти споживчого ринку і залучити додаткових клієнтів, оздоровниці змушені диверсифікувати свій продукт [3].

Програми курортно-оздоровчих турів різноманітні, проте існують загальні специфічні вимоги до організації саме таких турів. Готуючи туристський продукт, необхідно пам'ятати, що це робиться для людей, охочих відпочити і поправити своє здоров'я. Тому необхідно спланувати та створити такий маркетинг-мікс туристського продукту, який дозволить найбільш успішно задовольнити потреби і запити клієнтів під час оздоровчого відпочинку.

Література

1. Ветитнев А. М. Лечебно-оздоровительный туризм: вопросы терминологии и типологии / А. М. Ветитнев, А. В. Дзюбина, А. А. Торгашева // Вестник СГУТиКД. – 2012. – № 2 (20). – С. 50–56.
2. Драчева Е.Л. Специальные виды туризма. Лікувальний туризм : навч. посібник / Е.Л. Драчева. - М. : КНОРУС, 2010. – 144 с.
3. Курбанова С. М. Роль і значення розвитку лікувально-оздоровчого туризму в економіці країни [Електронний ресурс] / С. М. Курбанова // Кішоварз. - 2010. - № 4. - С. 54-59.- Режим доступу : lt. <http://elibrary/item.asp.Id=16441295.gt>.
4. Кусков А. С. Курортологія і оздоровчий туризм : навч посібник./А. С. Кусков, О.В. Лисікова. - Ростов н/Д : «Фенікс», 2004. - С. 32-38.
5. Санаторно-курортные учреждения Украины [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.turvostok.ru/kmscatalog+stat+catid-6+nums-81.html>

УДК 338.48(477.87)

МАКСЮТОВА О.В.
Мукачівський державний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

Сучасна індустрія туризму одна з найбільш швидко прогресуючих галузей світового господарства, яку можна розглядати і як самостійний вид економічної діяльності, і як міжгалузевий комплекс. Для міста Мукачева та Закарпатської області туризм стає дедалі перспективною сферою господарського життя, що може відіграти вирішальний вплив на розвиток таких видів економічної діяльності, як транспорт, готельний та ресторанний бізнес, роздрібна торгівля, харчова промисловість, будівництво та зв'язок, страхування та фінансове посередництво, діяльність у сфері відпочинку й розваг, культури і спорту тощо. Перетворення міста в туристичну принаду вимагає пошуку нових, творчих підходів, об'єднання зусиль місцевої влади та суб'єктів туристичної діяльності.

З метою виявлення основних проблем і стримуючих факторів з напрацюванням рекомендацій по розвитку галузі у 2017 році проведено оцінку поточного стану туризму в місті Мукачеві [1].

Дослідженням було визначено наступні завдання: 1) вивчити географію в'їзних туристів, визначити співвідношення основних потоків; 2) визначити

середню тривалість перебування (по місту і області); 3) сформувавши середній чек туристу в Мукачеві і області; 4) оцінити “демографію” туриста (вік, стать, вид діяльності, соціальний статус); 5) визначити сезонність перебування (по місяцях) та слідкувати в подальшому за динамікою змінення сезонності; 6) визначити тематику звернень індивідуального і колективного туриста (переваги/інтереси); 7) визначити відсоткове співвідношення по видам туризму.

Основним методом збору соціологічної інформації головного етапу дослідження було обрано інтерв'ювання респондентів у кількості 414 осіб.

У процесі дослідження було поставлено наступні завдання:

1. Доведення до логічного завершення роботи по брендингу території (управління асоціаціями, які у відвідувачів регіону викликають місто Мукачево та Закарпатська область), сприятиме просуванню і популяризації регіону, а також дозволить зменшити витрати на рекламну кампанію території за рахунок більш ефективних та цілісних комунікацій.

2. Для міста та області необхідним є побудова загальної Стратегії розвитку туристично-рекреаційної галузі, що дозволить не лише оптимізувати бюджетні витрати, але й дасть можливість більш ефективного спрямування туристичних потоків. У подальшому планується спільна участь міста й області у рекламних комунікаціях, створення єдиного плану заходів для забезпечення необхідних умов розвитку туристично-рекреаційної галузі.

3. Для популяризації міста та регіону в Інтернеті необхідно створити якісний професійний контент, доступний для представників туристичного ринку регіону, та поєднати веб-ресурси в єдиний пул та створити можливості для їх спільного просування.

4. Доцільно відкриття туристично-інформаційних центрів для покращення туристичної інфраструктури міста.

5. Для покращення сфери обслуговування міста необхідно посилити роботу по заохоченню кращих компаній сфери HoReCa на регулярній конкурсній основі.

6. Здійснення зворотнього зв'язку з туристами, регулярний моніторинг думок та відгуків дозволить надавати більше споживчих переваг, виправляти недоліки, що призведе до збільшення туристичних потоків.

Наразі, загальна оцінка якості послуг за результатами опитування складає 4,1 бал за 5-бальною шкалою. Якість послуг у сфері відпочинку та розваг складає 4,3 бали, якість послуг громадського харчування – 4,1, зручність транспортної інфраструктури – 4,0 бали.

На виконання заходів, які спрямовані на розвиток туристичної галузі міста, в рамках Програми розвитку транскордонного співробітництва інвестиційної та міжнародної діяльності в місті Мукачеві на 2018-2020 роки виділено фінансування на 2018 рік в розмірі 170 тис. грн., в т.ч. для забезпечення участі в регіональних та міжнародних виставкових заходах, конференціях, круглих столах з метою презентації туристичного потенціалу в розмірі 20 тис. грн.; для проведення відкритих екскурсій – 25 тис. грн., для замовлення туристичних путівників – 80 тис. грн., для виготовлення

промоційних фото- та відео-матеріалів – 40 тис. грн., для сприяння організації та проведенню фестивалів та ярмарків – 5 тис. грн.

Отже, це свідчить про те, що в місті спостерігається високий потенціал для розвитку туризму та подальшого залучення туристів, що призведе до наповнення як міського бюджету, так і підвищення конкурентоспроможності регіону у сфері туризму в цілому.

Література

1. Дослідження туристичної галузі міста Мукачева за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mukachevo-rada.gov.ua/index.php/hromadianam/2016-07-05-07-32-59/mmkr-mukachivskij-miskij-turistichno-informatsijnij-tsestr/item/7805-doslidzhennia-turystychnoihaluzimistamukachevaza2017rik>

УДК 796.855

МАСЛИГАН Р. М.

Закарпатська обласна федерація Шотокан карате-до

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ ЯПОНІЇ

В Японії первинно бойові мистецтва були звичайними системами рукопашного бою, призначеними, виключно для самооборони, але з часом набули більшої популярності. процес популяризації був запущений завдяки показовим виступам, що демонструють «тамесіварі» [2].

Зокрема, досвідчені майстри можуть розколоти кулаком брилу льоду, ударом ноги - брус з соснової деревини товщиною 15 см, ліктем або головою - стопки черепиці. Крім того, карате набуло масовості, завдяки специфічній філософії, що перетинається із релігійними вподобаннями жителів країни. Так, специфічність цієї країни призвела до формування такого унікального явища, як кластери спортивного туризму. Зокрема, це утворення, які функціонують на базі шкіл бойових мистецтв:

- Сіто-рю (засновником якого став Кенва Мабуні),;
- Годзю-рю (засновником став Тьодзюн Міягі);
- Вадо-рю (засновником став Хіронорі Оцука);
- Сьотокан (засновник Гітін Фунакосі).
- Сіто-рю; Годзю-рю; Вадо-рю; Сьотокан.

Представники цих шкіл є елементом сервісного сектору кластерних утворень спортивного туризму, що утворився в межах щільної співпраці з університетами о. Окінава, зокрема Окінавського міжнародного університету, Хоккайдоського університету (або Х'оку-да'ї), Хоккайдоського педагогічного університету (або Хокк'ю-да'ї), Отаруського комерційного університету та ряду інших.

Так як студент вчиться в університеті всього кілька років заради залучення цього прошарку населення програми підготовки у школах карате сильно змінили (в порівнянні з класичною окінавською системою навчання), оскільки: молодь не бажала вивчати по кілька років базової техніки [1]. Цей

процес привів до руху карате в сторону західного спорту, яке остаточно завершилося після Другої світової війни.

Університети, у цільній співпраці з федераціями бойових мистецтв, забезпечують життєдіяльність туристичного кластеру. Кожен великий стиль бойового мистецтва Японії має свою міжнародну федерацію (іноді - кілька міжнародних федерацій, як, наприклад, у Кекусинкай), що об'єднує національні федерації, які діють в межах однієї країни. Як правило, в кожній федерації діють свої системи, вимоги, ступенів, поясів, правил проведення спортивних поєдинків.

У 1957 р. була створена Всеяпонська федерація карате-до, в 1959-му - Європейський союз карате, а в 1970-м - Всесвітня об'єднана організація карате. У 1990 р. ряд організацій об'єдналися у Всесвітню федерацію карате, яка представляє інтереси карате в Міжнародному олімпійському комітеті. На даний час в усьому світі карате займається більш 20 мільйонів чоловік.

Допоміжний сектор, окреслених кластерів, формують виробники різноманітного спортивного спорядження, включаючи [1]:

- Вакю, що представляє собою лук довжиною більше 2-двох м., рукоять якого ділить зброю в пропорції один до двох;
- Сюрикени або спеціальне озброєння для метання у формі маленьких клинків, виготовлених по типу повсякденних речей;
- Бойове віяло, створене спеціально для використання у рукопашному бої (зокрема, тессени, гунсени, гумбай);
- Хаками, Каратеги та інші форми одягу для занять карате;
- Боккени або дерев'яні макети японського меча, який використовується в різних бойових мистецтвах, в тому числі в айкідо, для тренувань;
- Катани або довгі японські шаблі;
- Танто або допоміжна зброя-клінок;
- Бо або довгий посох з дерева, бамбука або металу.

Федерації бойових мистецтв формують, також сектор виробництва туристичних послуг, зокрема об'єднують тих, хто займається бойовими мистецтвами по всьому світу, проводять першості і чемпіонати, навчально-тренувальні семінари для бійців, тренерів і суддів, розробляють методики і правила змагань, проводять роботу з популяризації карате.

Для залучення туристів, виділені кластери пропонують літні табори, спортивні та наукові семінари, змагання, паломництво у місця народження великих майстрів бойових мистецтв, фестивалі бойових мистецтв.

Специфікою розвитку кластерів є те, що ці об'єднання ґрунтуються на Японській моделі корпоративного управління, що заснована на перехресному володінні акціями і контролі, а також на формуванні надвеликих спортивно-промислових корпорацій (кейрецу) і їх об'єднань (сюданов) зі складною системою внутрішнього узгодження інтересів учасників кластеру, що включають виробників спорядження, університети, федерацію шкіл карате [1]. При цьому керівним органом крейців є рада, що включає президентів головних фірм, університетів та федерації [1].

Ця рада приймає рішення з найважливіших питань розвитку кластеру.

Крім того, традиційно крейци мають практику перехресного акціонування і внутрішньої циркуляції ресурсів [1].

Основними власниками акцій крейців є інсайдери або члени федерацій бойових мистецтв, які мають доступ до інформації, недоступної широкому загалу (більше 70% з них – власники спортивних шкіл та спортсмени).

Література

1. Каратэ. Япония от А до Я // Энциклопедия. – EdwART, 2009.
2. Donn Draeger. Classical Budo. The Martial Arts and Ways of Japan. – 2 изд. – Weatherhill, 2007. – Т. 2. – 128 с.

УДК 65.015.13

МАСЛИГАН О. О.
Мукачівський державний університет

СЕГМЕНТНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ МІСЦЬ ДЛЯ ДАЙВІНГУ ТА ПІДВОДНОГО ПЛАВАННЯ ПРЕФЕКТУРИ ОКІНАВА

Одним із проявів розвитку сучасного туристичного ринку префектури Окінава є його значна диверсифікація у площині туристичного попиту, що проявляється у диференційованих підходах до пропозиції місцевого туристичного продукту. Місцева культура туристичного обслуговування орієнтована у своїй діяльності не на анонімного туриста, а зосереджена на обслуговуванні чітко визначених груп споживачів (що теоретично є наслідком збільшення кількості споживачів, зміни купівельної спроможності населення, диференціації «фонду вільного рішення», розвитку індивідуальних переваг та можливостей здійснення вибору) [1]. В результаті префектура мала би поділитися на відносно однорідні групи територій, які, внаслідок схожості їх ознак, інтегрують однотипний попит (цей процес розглядається як формування територій із сегментацією ринку). Разом з тим, специфіка наявного у префектурі процесу сегментації ринку не має загальноприйнятих стандартів (у зв'язку з орієнтацією на внутрішнього туриста), тому навіть відносно однорідні групи територій характеризуються сегментною поляризацією.

Так, диференціація споживачів на туристичному ринку префектури Окінави на сегменти (з подібними запитами споживачів, які задовольняються певним комплексом маркетингу) не є постійною. Ця специфіка сегментної поляризації найбільш притаманна місцям для дайвінгу та підводного плавання, що є цікавими для 59% внутрішніх туристів (які прибувають на Окінаву). У префектурі є значна кількість місць для дайвінгу та підводного плавання. Вони розташовані у всіх її куточках, включаючи [2]: головний острів Окінава; о. Куме; регіон Міяко; регіон Яеяма; о. Йонагуни та ін.

Кожне з виділених місць туристичного ринку, на початку 2000 р. прибутково працювало лише у сезон відпусток окремої категорії відпочиваючих. У кожному випадку сегмент ринку курорту, утвореному у межах місць для дайвінгу та підводного плавання, був орієнтований лише на

конкретну групу споживачів, які були схожі за своїми специфічними потребами і однаково реагували на комплекс маркетингу.

Разом з тим, така стратегія забезпечувала високі прибутки протягом короткого періоду часу, а враховуючи туристичну спрямованість економіки префектури, ще створювало ряд соціальних та економічних проблем.

Характерним прикладом є острова Керіма. Місцеві жителі до 2000 р. заробляли переважно на дайвінгу та снорклингу у бухті Дракона на о. Замамі, де повно морських змій. Такий відпочинок приваблював японських студентів із великих міст, серед яких найбільше прихильників екстремального відпочинку. Зважаючи на те, що канікули у японських вузах по 5 днів, у таких місяцях як серпень-вересень і лютий-березень значні прибутки надання послуг не приносило. Відтак, була застосована сегментна поляризація. Місцеві туристичні оператори створили місця для дайвінгу та підводного плавання на більшості островів. Завдяки такій диференціації з 2005 р., у кожен окремий період року, місцева туристична індустрія пропонує послуги наукового дайвінгу для бажаючих подивитися на окремих морських тварин, зокрема морських черепах, горбатих китів та ін.

В залежності від специфіки місця, підводне плавання стало доступним для людей різного віку, навіть маленьких дітей. Серед них найбільш сегментно-поляризовані є: Уган та печера Ніта (острів Дзамамі); Іякая (острів Іякая); Джина та Нішібама (о. Ака); Рибний риф Амуро (острів Амуро).

Аналогічна специфіка сегментної поляризації застосована на о. Окінава з 2003 р. Так, первинно місцем для дайвінгу була лише «блакитна печера», близь мису Маеда. Місцеві дайвінг-центри орієнтувалися на професійних драйверів, яких цікавив технічний спеліо-дайвінг.

При цьому основним споживачем послуг мису Маеда були професійні спортсмени та молоді люди з 21 до 40 років (прихильники екстремального спорту). Разом тим, з 2000 р., через значний вплив драйверів, у січні унікальні коралові рифи печери почали гинути, в наслідок чого були введені жорсткі обмеження для дайвінгу та підводного плавання у цій акваторії. Місцева туристична індустрія почала занепадати (з 2000 до 2002 рр. було закрито до 56% дайвінг-центрів). Відтак, була введена сегментна поляризація. Острів Окінава має наступні сегментно-поляризовані місця [2]: удар Горили та акваторія біля острови Кури і села Накідзін (Північна Окінава); мис Маеда (с. Онна); Сунабе (Центральна Окінава); Морський берег Одо або Джон-Ман-Біч (Південна Окінава).

Література

1. Харламова А.Ю. Современные тенденции развития туристских дестинаций / А.Ю. Харламова // [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://dspace.susu.ru/xmlui/bitstream/handle/0001.74/1474/49.pdf?sequence=1?sequence=1>
2. Nadaoka K, Nihei Y, Wakaki K, Kumano R, Kakuma S, Moromizato S, Omija T, Iwao K, Shimoike K, Taniguchi H, Nakano Y, Ikema T (2001) Regional variations of water temperature around Okinawan coasts and its relationship to offshore thermal environments and coral bleaching. *Coral Reefs*, 20: p. 373-384.

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУБ'ЄКТІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У сучасних умовах роль регіону суттєво підвищується через багатовекторність регіонального розвитку, яка вимагає нових підходів, моделей у її реалізації, де чітко була б визначена компетенція, функціональне призначення кожного адміністративно-територіального утворення, що забезпечуватиме зміцнення потенціалу регіону, посилення місцевого самоврядування, формування та ефективного використання місцевою бюджету та належне зростання добробуту населення.

Формування територіальних ринків туристичних послуг забезпечується взаємодією елементів двох структур: галузевої, представленої компонентами індустрії туризму, діяльність яких відповідає туристичній мотивації, та територіальної, яка формується концентрацією споживання, локалізуючись в межах спеціалізованих територій. Регуляторні механізми ринку, підсилені проведенням державної туристичної політики та скеровані зусиллями туристичних організацій, виконують роль організаційно-управлінських структур відповідного рівня.

Проблема оцінки інтеграційного потенціалу суб'єктів сфери туризму – це проблема первинного значення, саме від її рішення залежить ефективність управління сферою туризму на місцевому рівні. Переважна частина регіональних досліджень орієнтована на забезпечення науково-обґрунтованих потреб управління регіонального розвитку. У цьому відношенні однією з функцій управління регіональним розвитком сьогодні стає створення і цілеспрямоване планомірне використання територіальних умов розвитку туристичної сфери діяльності [4].

Теоретичні, методологічні та праксеологічні засади розвитку інтеграційних процесів у туризмі досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: В. Азар, В. Квартальнов, Ф. Вільям, М. Жукова, М. Кабушкін, М. Мальська та інші. Зважаючи на обсяги та глибину досліджень вказаних вчених, потребують подальшого розвитку комплексні теоретичні та методологічні питання, присвячені науковому переосмисленню особливостей інтеграційної взаємодії економічних суб'єктів, процесів їх становлення та розвитку в галузі туризму, урахування специфіки управління інтегрованими утвореннями. Орієнтація на особливості інтеграційних процесів у туризмі в подальшому дозволить розробляти дієві механізми управління інтегрованими утвореннями.

Зміст процесу регулювання регіонального розвитку туризму складають відносини суб'єктів господарювання, населення та органів управління стосовно рішення соціальних, економічних, екологічних та інших проблем розвитку регіону. Особливістю трансформаційного періоду є поява нових активних

учасників регіональних процесів: органи місцевого самоврядування, приватні особи, підприємці, фірми, комерційні банки, фонди та інші.

Важлива роль в управлінні регіональним розвитком туризму належить функціонуючим у сфері туристичного підприємництва різним формам інтеграції за участю органів місцевого самоврядування, об'єднанням туристичних фірм зі своїм туристичним продуктом, автоперевізниками, страховими компаніями, банками, готельними комплексами, екскурсійними агентствами й іншими підприємствами з горизонтальними й вертикальними взаємозв'язками [2].

Однією з форм інтеграції може бути **регіональне туристичне товариство (РТТ)** - добровільне об'єднання зацікавлених осіб, створене з метою координації діяльності учасників, забезпечення захисту їхніх прав, інтересів у державних і інших органах, загальній реалізації різноманітних програм і проектів щодо розвитку туристичної галузі й розподілу прибутку, отриманої від їхнього здійснення [3].

На територіях регіонів зі значним зосередженням земель рекреаційного призначення доцільним є створення окремих господарських комплексів, рекреаційних парків, спеціальних (вільних) економічних зон. Окрім сприяння управлінню регіональним розвитком туризму створення таких територіально-господарських утворень також сприятиме подоланню депресивного характеру регіональної економіки, стимулюватиме структурні перетворення, активізує підприємницьку діяльність, пом'якшить проблеми зайнятості, підвищення життєвого рівня населення, залучення іноземних інвестицій, нарощування експорту товарів, поживлення інноваційної діяльності, підвищення ефективності використання природних ресурсів [4].

Організаційними формами управління регіональним розвитком туризму можуть виступати маркетингові консорціуми, конгломерати, громадські організації при навчальних закладах, які готують фахівців з туризму, об'єднання, створені з метою просування конкретного туристичного продукту, туристсько-інформаційні центри. **Мережі, альянси та туристичні кластери** - це результат структурної перебудови туристичної сфери й сусідської солідарності її підприємств. Розробляються нові механізми диверсифікації туристичних продуктів (в спільних науково-дослідницьких центрах, лабораторіях), укладаються перехресні субпідрядні контракти між підприємствами одного й того ж регіону, зацікавленими у взаємодоповненні.

Література

1. Про Державну службу України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва : Указ Президента України від 19.12.2011 № 1168/2011.
2. Бондаренко М.П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи / М.П.Бондаренко // Економіка і прогнозування : науковий журнал; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – 2011. – № 1. – 160 с. – ISSN 1605–7988 – С. 104 – 119.
3. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в Україні: Проблем становлення та розвитку / В.В. Зянько. – Вінниця : УШВЕРСУМ, 2005. - 262 с.
4. Лихоманова О.В. Використання туристичного потенціалу й ефективний розвиток регіонів України / О.В.Лихоманова // Наукові записки КУТЕП. – Вип.3. – К. : Знання України, 2003. – С.543-552.

СПЕЦИФІКА ТУРИЗМУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Слово «туризм» зазвичай асоціюють зі здоровими та міцними людьми з наплічниками. Починаючи зі школи, де організують екскурсії цікавими місцями, закінчуючи турами Європою та екзотичними країнами, туризм вважають справою фізично сильних людей. Однак існує таке поняття, як туризм осіб із особливими потребами. Люди з особливими потребами починають вимагати від суспільства відкритості, вільного доступу до всіх загальних ресурсів: відпочинкових зон, туристичних маршрутів, цікавих об'єктів природи, парків, пляжів тощо. Вони дедалі частіше самі організують пізнавальні поїздки, екскурсії, табори, змагання.

Для здорової людини туризм - це пізнання і оздоровлення одночасно, а для людини з особливими потребами - це рідкісна можливість побачити на власні очі архітектурні, художні надбаня людства, поринути у чарівний світ природи, збагатитися культурою та традиціями попередніх поколінь.

Згідно з даними «Фонду Соціального Захисту Інвалідів» станом на 01.04.2015 в Україні налічується 2 647 243 особи з інвалідністю, це близько 6 % від загальної кількості населення. Найбільша кількість неповносправних проживає у Донецькій 269 477 ос., Львівській 187 148 ос., Дніпропетровській 178 443 ос., Харківській 149 542 ос. областях та у м. Київ 144 025 ос., а найменша кількість неповносправних проживає у Кіровоградській 56 698 ос., Херсонській 49 678 ос. та Чернівецькій областях 48 686 ос. [39].

Сьогодні Україна знаходиться у складному політичному та економічному становищі, проблеми та потреби неповносправних осіб доповнюються проблемами й потребами воїнів АТО.

Створення умов для забезпечення доступності туристичних послуг особам з обмеженими можливостями виходить сьогодні на одне з перших місць у системі стратегічних цілей розвитку туризму. У зв'язку з цим теоретичні та методичні проблеми туризму для людей з інвалідністю усе активніше розглядаються дослідниками. Вивченням питань організації туризму для неповносправних займалися О. Волошинський, М. Сварник, Л. Жирак, специфіці обслуговування цієї категорії населення присвячені праці В. Монастирського, М.Сварник, Я.Грибальський, Ю.Войтюк та ін. Окремі аспекти туризму для людей з інвалідністю були предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема О. Анікеєвої, А. Ахметшина, А. Бавельського, А. Бастрикіної, Волошинського, В. Горбацьо, Я. Грибальського, С. Дарсі, Л. Жирак, Г. Зоріна, Е. Лиханос, Т. Скальської, М. Сварника, Д. Смирнової, К. Яковлевої, О. Топалової та ін.

На туристичних ринках багатьох країн світу відбуваються значні зміни: до загального туристичного простору залучені люди з інвалідністю, а розробка спеціальних туристичних програм з урахуванням доступності для цієї категорії туристів створює рівні можливості для реалізації прав кожної людини на

відпочинок. Туризм для такої категорії людей у нашій країні є порівняно новим напрямом діяльності, його соціальна значимість зумовлена, зокрема, тим, що кількість осіб із різними видами інвалідності зростає.

У туристичних підприємств, які орієнтовані на обслуговування здорового населення, в обслуговуванні інвалідів виникає чимало проблем. Перш за все – це проблема матеріального характеру. Адже людям з обмеженими можливостями необхідно забезпечити фізичний доступ до екскурсійних та туристичних об'єктів: пандуси із поруччям для заїзду до приміщення та всередині будинку; двері (їх найкраща ширина – 90 мм) – автоматичні або такі, що легко відчиняються; ліфти або сходи, які мають поруччя з обох боків; коридори без перешкод (килимків, зайвих меблів); витриманий контраст у кольорі між підлогою та стінами, біля східців та дверей для попередження; гарне освітлення приміщення, зручні та доступні меблі, «промовляючі» надписи (шрифтом Брайля); спеціально обладнані місця загального користування тощо [2].

Обмежені можливості транспортування є основним чинником, що обмежує доступ неповносправних осіб до участі у туристичних програмах. Більшість із загальнодоступних систем пересування є непридатними для користування ними неповносправними. Деякі неповносправні не мають достатньо розвинутих можливостей чи матеріальних ресурсів, щоб користуватися громадським транспортом. Спеціалізовані системи часто доступні тільки тоді, якщо їх замовляти заздалегідь, або їх використовують лише, як засоби утримання життєдіяльності (наприклад, медична, соціальна допомога). Багато туристичних агентств, які мають транспортні засоби, обмежують їх, забезпечуючи ними лише окремі програми.

Усі приміщення, як і сама територія відпочинкового комплексу, мають бути абсолютно безперешкодними для будь-якої людини. Безперешкодний доступ стосується також інших поверхів будівлі та різних типів відпочинку, як, наприклад: басейн, сауна, тренажерний зал, більярд та інше. Вони мають бути не лише доступними, а й відповідно облаштованими для відпочинку осіб з обмеженими можливостями. Уся необхідна інформація про послуги має бути доступна при потребі.

В Україні вкрай необхідна підготовка фахівців туристичного супроводу (екскурсоводів, гідів-перекладачів, провідників та інших) до проведення екскурсій із групами туристів, які серед інших екскурсантів включатимуть осіб, що мають суттєві обмеження здоров'я (порушення рухових, сенсорних (сліпота, глухота), розумових чи психічних функцій), а також їхніх родичів.

Фахівці туристичного супроводу, як люди, які професійно зобов'язані до спілкування з різними категоріями осіб, повинні бути готові також до обслуговування осіб з обмеженими можливостями.

Література

1. Фонд соціального захисту інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://www.ispf.gov.ua>.

2. Обслуговування людей з обмеженими можливостями : метод. поради / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2013. – 50 с.

РОЛЬ «ЗЕЛЕНОГО» (СІЛЬСЬКОГО) ТУРИЗМУ В РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Особливо важливим для розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону є розвиток «зеленого» (сільського) туризму.

Сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [1].

У широкому значенні сільський туризм Карпатського регіону також можна розглядати як домінуючу ключову галузь у територіальному аспекті, коли інші галузі (народні ремесла, шляхове господарство і транспорт, сфера торгівлі та харчування, інші підприємства сфери послуг) підлаштовуються технологічно під відповідне природно-рекреаційне середовище [3].

Найчастіше сільський зелений туризм Карпатського регіону, як додаткова діяльність на селі, являє собою форму діяльності фермерського господарства або особистого підсобного господарства. Отже, він тісно пов'язаний із сільськогосподарським виробництвом. Як приклад, можемо відзначити, що найбільш успішні агрооселі у розвинутих західних країнах паралельно займаються сільсько-господарською діяльністю, або ця діяльність і є головною для агрооселі. Саме сільське господарство в агрооселі є однією з атракцій для туристів, які можуть взяти участь у ній. Для України, де велика частина населення, що проживає у містах, має родичів у селі або періодично навідується у сільську місцевість, така атракція, певна річ, не є найголовнішою, але для деяких жителів міст це все ж є актуальним, і такою можливістю не слід нехтувати [2].

Пріоритетним напрямком сталого розвитку сільських територій Карпатського регіону є активізація сільського населення до несільськогосподарського підприємництва, що пов'язано з диверсифікацією підприємницької діяльності на селі з метою збільшення доходів сільського населення. Слід детальніше розглянути один із таких напрямів, а саме розвиток сільського зеленого туризму, про що свідчить практика більшості країн світу, де він набув широкого розвитку [2, с. 40].

Розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському регіоні сприяють такі фактори [3]:

- зростаючий попит мешканців українських міст та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- унікальна історико-етнографічна спадщина українських сіл;
- багаті рекреаційні ресурси;
- екологічна чистота сільської місцевості;

- відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів – наявність вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- традиційна гостинність господарів та доступна ціна за відпочинок;
- можливість надання комплексу додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, збирання ягід і грибів, катання на конях тощо.

Узагальнюючи існуючу практику сільського зеленого туризму, виділяють декілька напрямків туристичних послуг [2, с. 41]:

- пізнавальний (ознайомлення з культурно-історичними, етнографічними, природними цінностями території);
- розважальний (рибальство, полювання, збір грибів, ягід, лікарських трав, катання на човнах, здійснення радіальних виходів в гори);
- оздоровчий (купання у водоймищах, заняття фізичною працею).

Розвиток сільського зеленого туризму зможе забезпечити збільшення реальних доходів селян за рахунок [1]:

- надання послуг з прийому на проживання туристів;
- облаштування туристичних маршрутів та надання екскурсійних послуг;
- транспортного обслуговування туристів;
- егерської діяльності (полювання, аматорське та спортивне рибальство);
- надання послуг з прокату туристичного спорядження;
- виробництва та реалізації туристам екологічно чистих продуктів харчування, надання кулінарних послуг;
- реалізації товарів народних промислів;
- проведення культурно-розважальних заходів з урахуванням історико-етнографічної спадщини (анімації).

Сьогодні, розвиток сільського зеленого туризму в Карпатському регіоні обмежують і гальмують такі фактори [1]: політико-економічна нестабільність у державі; відсутність належного правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму; відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму; низький рівень інфраструктури та комунікацій; недостатній рівень кадрового та рекламно-інформаційного забезпечення.

Література

1. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритети розвитку туристичної галузі України [Текст] / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – №1 (6). – С. 138-143
2. Галич О.А. Зелений туризм: суть та перспективи розвитку на Полтавщині [Текст] / О.А. Галич, І.В. Шевченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії «Економічні науки» – 2010. – Том 1. Вип. 1. – Полтава, 2010 р. – С. 38-45
3. Карчевская Е. Что такое агротуризм? / Е. Карчевская. [Электронный ресурс]. / Режим доступа : <http://www.tourlib.columb.net.ua/statti.htm>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Враховуючи наявний в Карпатському регіоні природний, економічний, науковий і технічний потенціал, його історичні та географічні особливості, стратегічна мета перспективного розвитку території полягає в тому, щоб на основі оптимального використання природних, матеріально-технічних, трудових, інтелектуальних ресурсів створити ефективну економічну систему ринкового типу, яка забезпечить матеріальний добробут населення та екологічну безпеку регіону. Досягнення поставленої мети вбачається в поетапній реалізації першочергових завдань. Створення необхідних умов розвитку цих галузей і сфер людської діяльності забезпечить піднесення загального соціально-економічного рівня в країні [1].

Можна навести ще ряд переконливих аргументів на користь рекреаційної орієнтації перспективного розвитку Карпатського регіону. Але це не означає, що форсуючи економічні процеси в даному напрямі, ми відразу ж досягнемо бажаних результатів. Тут необхідні зважені рішення і продумані практичні дії. Тому розвиток рекреації в регіоні розглядається в контексті структурної перебудови його господарського комплексу, в перспективній моделі якого ця галузь повинна стати однією з профілюючих. Вищенаведене підтверджує актуальність та доцільність розвитку туризму в регіоні Українських Карпат, зокрема туризму міжнародного, доходи від якого можуть стати суттєвим поповненням державного бюджету України.

Сьогодні можна достатньо упевнено стверджувати, що винятковий акцент на розвитку в Карпатському регіоні промисловості навряд чи виправдає себе. «Технологічний бум» наразі не загрожує, а отже, продуктивність праці конкурентоспроможність продукції ще довго залишатимуться низькими. Крім того, при нарощуванні виробництва загострюватиметься екологічна ситуація. Таким чином, потрібно виробити нестандартні ходи і рішення при виборі пріоритетів у видах туризму, розвиток яких забезпечив би прогресивні зміни в економічному житті регіону, що, у свою чергу, ініціювало б приплив капіталу (зокрема – іноземного).

Для розвитку Карпатського регіону пріоритетним є освоєння його господарсько-туристичного потенціалу. Для підтвердження обґрунтованості цього вибору можна привести наступні основні аргументи:

- наявність необхідної природно-ресурсної бази (в регіоні налічується понад 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод всіх відомих типів багато з них - унікальні) [2];
- могутній потенціал для розвитку різних видів туризму (мальовничі ландшафти, рельєф Карпат);
- вигідне географічне положення (Карпатський регіон знаходиться в центрі Європи);

- чинник територіального поділу праці (фактично в Україні є 1 регіон, умови якого дозволяють забезпечувати задоволення суспільних потреб в рекреаційних послугах- Карпатський);

- порівняно висока екологічна безпека регіону (порівняно з іншими регіонами природа Карпат зазнала менших втрат і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан, а це дуже важливо для розвитку відпочинку і туризму);

- соціально-економічна специфіка гір (в гірських районах чотирьох карпатських областей проживає близько 1,3 млн. чол., а гори створюють специфічні, надзвичайно складні умови для проживання і господарювання, тому тут надзвичайно гостро стоїть проблема зайнятості, і, як наслідок

- низький рівень матеріального добробуту жителів гір) [3];

- економічна конкурентоспроможність рекреаційної сфери.

Спектр видів туризму, які можна було б успішно розвивати в регіоні Українських Карпат, дуже широкий. Справа стоїть лише заінвестиціями і зваженою рекламною політикою. Проте не варто забувати і про ті види туризму які вимагають лише організаційних і творчих зусиль.

Сьогодні наймоднішим напрямом в світі вважається екологічний туризм. Екологічний туризм можна розвиватися як в національних парках, в територіях, що перебувають під охороною, так і на інших територіях [2]. Об'єктами власне екотуризму можуть бути як природні, так і культурні визначні пам'ятки, природні природно-антропогенні ландшафти, де традиційна культура складає єдине ціле з навколишнім середовищем. Екологічний туризм може принести істотний дохід до державного бюджету, тим більше в регіоні країни, що розвивається. На багатьох територіях регіону екологічний туризм може стати галуззю спеціалізації (наприклад, в гірських районах), представляючи конкурентоздатну альтернативу руйнуючій природі виробничо-господарській діяльності

Література

1. Кузик С.П. Географія туризму : навчальний посібник / С.П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.

2. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону) : навчальний посібник. / Ф.Ф.Мазур - К. : Центр учбової літератури, 2005. - 96 с.

3. Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території : Монографія / О.В. Музиченко-Козловська – Львів : Новий Світ-2000, 2012. - 176 с.

УДК 338.48-44(1-21)

МЕДВІДЬ Л.І.

Мукачівський державний університет

МІСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Міський туризм – новітнє поняття, концепція та напрям розвитку туризму, що з'явилися у світовій туристичній науці наприкінці ХХ ст. Його поява пов'язана з процесами геоурбаністики, відповідно до яких місто розглядається, як специфічний товар, що потребує фахових рішень щодо

виробництва, розподілу, обміну та реалізації. Так, словник Л.Гартмута (1997 р.) визначає міський туризм, як «короткострокове (зазвичай 1-4 дні) відвідування міста з наступних причин: інтерес до історії або культури; участь у подієвих заходах; придбання різноманітних товарів. Часто така подорож здійснюється у формі екскурсії на вихідних та може відбуватися як індивідуально, так і у групі; як організовано (через турфірми та з екскурсоводами), так і самодіяльно» [1].

Відвідувати міста туристи можуть як з особистих причин (помилуватися красою міста, відчутти його «душу», запам'ятати образ), так і через інші обставини (знайомство з визначними пам'ятками, участь у подіях, проведення уїк-енду, здійснення покупок, участь у різноманітних бізнесових та наукових заходах (форумах, конгресах, конференціях, виставках та ярмарках тощо), з оздоровчою метою, паломництвом [2]. З врахуванням цих особливостей можна стверджувати, що ресурсною базою міського туризму є культурно-пізнавальні, подієві та бізнесові ресурси, які використовуються для розвитку туристичної діяльності у містах і приваблення сюди потоків туристів. Розвиток міського туризму тісно пов'язаний з культурно-історичною та архітектурною спадщиною міст, їхніми кліматичними та природними особливостями (вони визначають можливості міст пропонувати туристичні програми лікувально-оздоровчого та рекреаційного туризму), високим рівнем розвитку та суспільно-економічного життя, пропозиції суспільних і комерційних товарів та послуг (зумовлюють різноманітність надання інформаційно-бізнесових, торговельних, розважальних, освітніх, комунікаційних послуг тощо).

Таким чином, міський туризм може включати наступні складові частини: діловий туризм; шопінг-туризм; подієвий туризм (відвіданн громадських, культурно-мистецьких і спортивних заходів); пізнавальний туризм (відвідування історико-культурних і природних пам'яток, пам'ятників, музеїв); паломницький туризм; освітній туризм; рекреаційний туризм; медичний туризм; екстремальний туризм. Ці особливості допомагають міському туристу усвідомити особливості міста, сформувати та запам'ятати його образ, зрозуміти стиль, темп і характер життя його мешканців, відчутти особливості клімату, рослинності, рельєфу, гідрографії, сформувати уявлення про архітектурні особливості та взаємне розташування проспектів, вулиць, площ, парків, скверів, збагатити інтелектуальну та духовно-емоційну сферу новими знаннями, враженнями та спогадами [3].

Система послуг міського туризму спрямована на формування позитивного образу міста, надання можливостей туристу отримати нові знання та враження, новий досвід в ознайомленні з історичними та сучасними особливостями міста, а також у спілкуванні з його мешканцями. Цінність отриманого досвіду проявляється у тому, що турист має можливість «відчутти» місто, стати приналежним до його життя, налагодити ділові й особисті контакти з місцевими мешканцями, розширити свій кругозір та сформувати уявлення про себе, навколишній світ тощо.

Потужним інструментом підвищення конкурентоспроможності міста, його стабільності з врахуванням розвитку туризму є сильний і «розкручений» бренд міста. Туристичний бренд міського туризму пов'язаний з його іміджем.

Позитивний імідж міста позитивно впливає на підвищення його конкурентоспроможності і є важливим аспектом діяльності міської адміністрації. Чистота вулиць, стабільність роботи підприємств, настроїв працівників та містян впливають на формування іміджу туристичного міста. Відповідно, туристичний імідж міста – це уявлення, думка, враження про місто з боку його відвідувачів – як внутрішніх, так і іноземних туристів (психологічний стереотип міста, як туристичного центру).

Ключовою вимогою до туристичного іміджу міста є наявність «ідеї місця», або «духу місцевості», а його споживачами є наявні та потенційні туристи – внутрішні та зовнішні [4]. Складовими іміджу туристичної привабливості міста є: наявність визначних пам'яток; наявність необхідної підтримуючої інфраструктури (кваліфіковані туроператори, компанії-перевізники, готелі, ресторанний бізнес); особливості поведінки місцевих мешканців і відношення до приїжджих; купівельна спроможність мешканців і гостей міста; забезпеченість спокою та безпеки гостей міста; низький ризик стихійних лих, епідемій, політичних заворушень, страйків.

Отже, практика розвитку світового туризму підтверджує першочергову увагу туристів до міст як туристичних осередків з підвищеною концентрацією різноманітних туристичних атракцій. Для бізнесової ефективності «міського туризму» місто повинно працювати над своїм туристичним іміджем і туристичним брендом, просувати їх на туристичному ринку з метою максимального інформування та протягування туристів. Це пояснюється тим, що кожне місто має туристичний потенціал, який слід не тільки розвивати та зміцнювати, але й просувати до національного та міжнародного туристичного ринку. У такий спосіб формується туристичний імідж міста, який, у разі позитивної оцінки, стає одним із видів його туристичних ресурсів.

Література

1. Холловой Дж.К. Туристический маркетинг: пер.с 4-го англ.изд. / Дж.К.Холловой. – К. : Знання, 2008. – 600 с.
2. Гладкий О.В. Сутність та теоретичні засади формування міського туризму / О.В.Гладкий // Туризм і гостинність: вчора, сьогодні, завтра: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси : Видавець О.М.Третьяков, 2016. – С.14-16.
3. Старинщиков Н. Формирование и продвижение имиджа города / Н. Старинщиков [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ci-journal.ru/article/413/200804_image_novosibirsk.
4. Мещерякова Т.В. Имидж города как стратегический фактор эффективного маркетинга территории / Т.В. Мещерякова // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 2. – С. 31-36

**РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ПОСЛУГ ПІДВОДНОГО
ТУРИЗМУ**

Сучасний світ при найрозвиненіших науково-технічних технологіях дуже мінливий і нестійкий - все це впливає на міжнародні відносини і відносини в бізнесі. Економічна ситуація сучасної Європи, Америки та інших розвинених країн досить стабільна але страждає від зовнішніх впливів менш розвинених країн. Основною рисою сучасного бізнесу є швидке реагування на зміну ринку при зростаючій конкурентоспроможності, швидка реакція на зміни зовнішнього середовища, в першу чергу споживчих переваг. Причому основу успіху становить, як правило, не надані послуги, а якість процесів їх формування, що в свою чергу вимагає високого рівня кваліфікації персоналу. Велику допомогу в аналізі роботи туристичних фірм, підвищенні конкурентоспроможності надає реінжиніринг бізнес-процесів, що розуміє під собою фундаментальне переосмислення і радикальне перепланування бізнес-процесів компаній, що має на меті різке поліпшення показників їх діяльності, таких як витрати, якість, сервіс і швидкість [1].

Високі технології дозволяють сьогодні революціонізувати багато традиційних видів туристичної діяльності. Зокрема використання комп'ютерів і сучасних засобів зв'язку дає можливість не тільки прискорити прийом замовлень або швидше передавати інформацію від туроператора - турагенту, а й добиватися принципово нової якості ведення бізнесу. Однак відбувається це тільки за умови, що перегляду піддаються практично всі операції бізнесу. За твердженням експертів 65% видів діяльності (операцій), виконуваних персоналом в західних фірмах, не потрібні і не додають вартості, 30% хоча і не створюють доданої вартості, але без них не обійтися, і тільки 5% дійсно підвищують вартість.

Проведення реінжинірингу в туристичних фірмах включає безліч послідовних операцій, куди входять: концентрація уваги на потребах клієнта; винахід нових видів туристичного продукту; впровадження інформаційних технологій; розробка системи стимулювання співробітників туристичних фірм і в разі необхідності організація індивідуального перенавчання; розвиток туристичної компанії.

Реінжиніринг - це перш за все інновація, а в туристичній сфері цього досягти досить складно. Існуючий туристичний продукт в основному представлений, як рекреаційний і стосується сфери розваг. Різноманітність подібних видів послуг досить широке і в даний час кардинально не змінюється. Підводний туризм, як продукт сучасних технологій, молодий і мало представлений в туристичній сфері, тільки як частина рекреаційного туризму. Розвиток даного виду, при науковому підході і вдосконаленні його підготовки та організації є дуже перспективним, оскільки кількість фірм, що представляють дані послуги - обмежені, відповідно конкурентоспроможність дуже низька і при відповідному науковому підході, з

використанням реінжинірингу, дозволяє добитися в даній сфері послуг практично повного домінування і отримання великого прибутку. Причому ноу-хау в цій області повинні включати не тільки розробки нових видів послуг в підводному туризмі, а й розробку робочих правил і процедур управління в турфірмі, а так само індивідуальне навчання і отримання нових знань і навичок кожним працівником. Це є найважливішою конкурентною перевагою компанії і сприяє більш швидкому і якісному впровадженню нового виду туристичного продукту в порівнянні з конкурентами.

Ще однією з найважливіших завдань реінжинірингу є виявлення слабких місць в супутньому даного туристичного продукту послугах (транспортні послуги, заклади харчування, проживання та інше) з метою подальшої оптимізації та мінімізації фірм-постачальників. При реінжинірингу необхідно враховувати систему стимулювання співробітників туристичних фірм, з метою підвищення їх кваліфікаційного рівня, впровадження системи пропозицій від співробітників, з метою поліпшення роботи фірми.

Я вважаю, що одним з ключових завдань підводного туризму є розширення вікової межі клієнтів. Особливу увагу при цьому надавати розвитку сімейного туризму з можливістю створення сімейних турів без вікових обмежень, з наданням послуг у підводному туризмі кожному члену сім'ї, включаючи людей з обмеженими можливостями, що на даному етапі є однією з прерогативних напрямків у всіх розвинених країнах. Так само необхідно врахувати документування, зберігання, використання і розширення базових інновацій, для цього необхідно передбачати створення архіву корпоративних нововведень компанії, де знання фіксуються у вигляді документів, що містяться на різних носіях.

Основна мета проведення реінжинірингу бізнес-процесів в туристичній компанії - це створення ефективної системи управління знаннями та інформацією, що дозволяє нарощувати конкурентні переваги і виходять в лідери. Реінжиніринг бізнес-процесів нікому не гарантує постійної конкурентоспроможності. Зовнішнє середовище постійно змінюється - конкуренти прагнуть посилити свої позиції, в тому числі за рахунок проектів з реінжинірингу. Тому керівникам усіх рівнів важливо вести постійний моніторинг для прийняття оперативних рішень.

Література

1. Хаммер М., Чампі Дж. X 18 Реинжиниринг корпорации: Манифест революции в бизнесе. Пер. з англ. - СПб . : Издательство С.-Петербургского университета, 1997. - 332 с.

УДК 338.48(477)

ПАПІ В.В., ЛУЖАНСЬКА Т.Ю.
Мукачівський державний університет

РОЛЬ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У РОЗВИТКУ ГРОМАД

Туризм є однією з найбільш швидкозростаючих галузей економіки у світі. В розвинених країнах і країнах, що розвиваються, туризм часто вважається життєздатним засобом підвищення рівня економічної активності підприємств регіонів. Крім того, розвиток туристичної індустрії сприяє створенню

позитивного іміджу, що дозволяє регіону досягти інших цілей, таких як розвиток бізнесу.

За даними Ради з питань подорожей та туризму, туризм формує 12% світового продукту, у цій сфері працюють близько 200 мільйонів людей у всьому світі. Світовий туристичний потік досяг 1 млрд. осіб у 2010 році та досягне 1,6 млрд. осіб до 2020 року.

Дослідженням у сфері розвитку сільського зеленого туризму присвячені праці Богадьорової Л.М., Васильєвої Н.В. Дармостук Д.Г., Малахової С.О., Радомського С.С., Степанюк О.О. та ін.

Сільський туризм охоплює широкий спектр визначних пам'яток та заходів, що відбуваються в сільських або неміських районах. Його важливими характеристиками є відкриті простори та можливості для туристів, які безпосередньо можуть відчути сільськогосподарське та/або природне середовище. Отже, сільський туризм за своєю сутністю повинен бути: розташований у сільській місцевості; функціонально сільський туризм побудований на особливостях сільського життя, малого підприємництва, відкритого простору, контакту з природою та навколишнім середовищем, культурною спадщиною; як правило підприємницька діяльність проводиться у малих масштабах; цей бізнес побудований на місцевих традиціях і надання послуг здійснюється сім'ями.

Успішний сільський туризм вимагає нових навичок: у маркетингу, в гостинності, у громадському харчуванні, у інтерпретації історико-культурної спадщини, в управлінні потоками туристів, у організації фестивальних заходів, у будівництві туристичних об'єктів, і самій стратегії планування сільського туризму. Тренінги повинні сконцентрувати малі підприємства та їх працівників. Зазвичай це короткострокові курси, які не містять довгострокового навчального плану. Існуючі бізнес-курси, як правило, містять малий обсяг спеціальних матеріалів для сільського туризму, навчальні матеріали зазвичай не систематизовані та закумульовані з інших сфер діяльності. Майже відсутні тренінги для фахівців з сільського зеленого туризму, зокрема, адміністраторів та стратегічних аналітиків, проте на даний час у цих фахівцях є велика потреба на ринку.

Втручання громади та співробітництво між громадами та туристичним ринком - це прерогатива сільських громад, на яких проводиться сільський туризм. Вони можуть вкласти місцеві капітальні інвестиції в туристичну сферу, зменшити конфлікт інтересів між туристами та місцевими жителями, сприяти проведенню сільських свят, які відвідують багато туристів. Проте участь громадськості в окремих громадах є неефективною, в той час як в інших ця практика є дуже цінною. Тому необхідним є аналіз основних засад для цієї співпраці, необхідно дати оцінку, чи залучення громад успішне лише в короткостроковій перспективі, і які результати воно може дати, і чого не можна досягнути у співпраці з сільськими громадами.

Наскільки ці переваги реалізуються, залишається предметом наукової дискусії. Звичайно, існують докази, що підтверджують твердження, що як засіб економічного зростання та диверсифікації видів діяльності, туризм може

зробити вагомий внесок до сільських доходів як на рівні туроператорів, так і більш широко в місцевій економіці. Туристичні події в сільській місцевості активізують бізнес, доходи та зайнятість місцевого населення і сприяють соціально-економічному розвитку. Туризм може бути важливим джерелом створення робочих місць для сільських громад, він пропонує не тільки ділові можливості місцевим жителям, але також покращує якість життя громади. Туризм також може підтримувати місцеву культуру в сільській місцевості, шляхом заохочення відновлення місцевих та регіональних історичних пам'яток.

Література

1. Богадьорова Л.М. Роль господарств населення у розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс] / Л.М. Богадьорова. - Режим доступу : <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/5504/1/Л.%20М.%20Богадьорова.pdf>

2. Дармостук Д.Г. Роль зеленого туризму у розвитку сільських територій / Д.Г. Дармостук [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-2/doc/2/05.pdf>

3. Малахова С.О. Сільський зелений туризм – основа розвитку туристичної індустрії Закарпаття / С.О. Малахова, С.С. Радомський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.16. - С. 129-133.

УДК 911.3

ПАПП В. В., ОЛЬШАКОВСЬКА Г.В.
Мукачівський державний університет

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СВАЛЯВСЬКОГО РАЙОНУ

Свалявицина – один з найперспективніших курортних і туристично-оздоровчих районів не лише Закарпаття, а й України. На території Свалявського району створена ціла мережа оздоровчих закладів, продовжується робота з реалізації заходів по розвитку туризму та рекреації. На території Свалявського району розвинені майже всі види рекреаційної діяльності: від санаторно-курортного лікування до відпочинку і різних видів туризму, що здійснюються практично протягом цілого року. Мальовничі місця району дозволяють вибрати відпочинок за вподобанням: рибалка, збирання грибів, туристичні походи, екскурсії тощо.

Свалявська лікувально-оздоровча зона базується на родовищах лікувальних вуглекислих гідрокарбонатних натрієвих вод різної мінералізації типу Боржомі, Віші, Поляно-Квасовського, Криниця. Основні бальнеологічні ресурси Свалявської рекреаційної зони складають 10 родовищ вуглекислих мінеральних вод – Полянське, Ново-Полянське, Ведмежий, Голубинське, Свалявське, Неліпинське, Плосківське, Оленівське, Пасіцьке, представлених 94 водопроявами, в тому числі 77 свердловинами та 17 джерелами [3].

Лікувальні властивості мінеральних вод Закарпаття вперше згадуються в архівних документах ще у 1463 р., а їх хімічні аналізи регулярно проводилися з 1803 р. У 1800 р. з'явилися перші дані про розлив мінеральної води родовищ Свалявського району, які експортувалися до Відня та в Париж. У 1842 р. ще у Будапешті Свалявська мінеральна вода була визнана однією із кращих за

смаковими якостями, а у 1855 р. отримала «Золотий диплом» на виставці вод Європи у Парижі.

Дана рекреаційна зона володіє досить розгалуженою інфраструктурою. На її території розташований 1 курорт Поляна, 4 санаторії («Поляна», «Квітка полонини», «Сонячне Закарпаття», «Кришталеве джерело»), 1 реабілітаційне відділення, 1 санаторій-профілакторій «Квасний потік», 34 готельно-туристичних комплексів.

У даній рекреаційній зоні розпочали роботу наступні об'єкти: ресторанно-готельний комплекс «Уклин», готельний комплекс «У газди» (с. Сусково), база відпочинку «Ельдорадо» (с. Солочин), будинки відпочинку с. Солочин, санаторний корпус «Сузір'я» в с. Солочин, готельний корпус «Закарпаття» (в санаторії «Сонячне Закарпаття»), котеджний корпус (ТОВ «Шафран»).

Підготовлено інвестиційні пропозиції щодо реалізації таких проектів як „Котеджне містечко „Гора” с.Керецьки, „Туристично-спортивний комплекс „Стой” с.Березники, „Санаторно-оздоровчий комплекс „Неліпино” с.Неліпино, „Полянська Долина” с.Поляна урочище Лиса, турбази „Віжень” с. Родниківка, комплекси відпочинку „Яворниковатий” с. Родниківка та „Мінчоль” с. Родникова Гута [5].

Забезпечується подальший розвиток сільського туризму. Туристів та відпочиваючих готові гостинно прийняти понад п'ятдесят власників сільських садиб. Базовим ареалом розвитку сільського туризму є села: Солочин, Ганьковиця, Неліпино, Сасівка, Вовчий, Уклин та Поляна.

Для послуг відпочиваючих пропонуються різні види активного відпочинку. А саме, басейни, тренажерні зали, спортмайданчики, різноманітні екскурсійні програми, культурно-масові заходи, кінний спорт, туристичні маршрути, гірськолижні витяги тощо. Є можливість харчуватися традиційною закарпатською кухнею, дегустацією домашніх вин, ознайомитися та придбати вироби народних умільців.

Туристичними установами Свалявщини організуються та проводяться екскурсії по мальовничих місцевостях урочищ: «Буковина»; «Полонина»; «Завадки»; сходження на гору «Рожок», «Стой», «Синяк», «Дунавка» тощо.

На сьогодні проведено паспортизацію санаторно-курортної, туристично-рекреаційної та готельної сфери, виготовлено туристичну карту Свалявського району, виготовлено білборди “Туристична Свалявщина”, створена Веб-сторінка району на якій розміщена інформаційна база інвестиційних проектів та представлені туристичні об'єкти району [5].

Туристично-інформаційний центр (ТІЦ) в м. Свалява відкрився у 2015 році. Головна мета полягає в популяризації районного центру Свалява, як прикордонного регіону, у туристичній, оздоровчій, реабілітаційно-лікувальній галузі, а саме в підвищенні соціально-економічного розвитку місцевого та районного значення, з подальшим поширенням інформаційного простору про туристичний потенціал між населенням України та й закордоном, як одного з найперспективніших і цікавіших рекреаційних територій для подальшого залучення в майбутньому інвестицій в розвиток Закарпаття.

Незважаючи на позитивні зрушення в розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Свалявського району, сучасний стан його матеріально-технічної бази залишається на недостатньому рівні. Тому на найближчу перспективу потрібно звернути увагу не на збільшення кількості рекреаційних об'єктів і їх потужностей, а на налагодження конкурентоспроможного ринку рекреаційних послуг шляхом модернізації наявної відпочинкової інфраструктури та поширення малих форм рекреації, зокрема сільського (зеленого) туризму. Потрібно зробити акцент на використанні більш перспективних родовищ мінеральних вод для розробки нових туристичних маршрутів.

Література

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О.Бейдик. - К. : Київ, ун-т, 2001. - 395 с.
2. Кравців В. С, Євдокименко В. К., Габрель М. М. та ін. Рекреаційна політика у Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації / В.С.Кравців, В.К.Євдокименко. – Чернівці : Прут, 1995. - 72 с.
3. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття //Довідник 2000. - Ужгород, 2000. - 235 с.
4. Санаторно-курортные учреждения Украины [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.turvostok.ru/kmscatalog+stat+catid-6+nums-81.html>
5. <http://www.carpathia.gov.ua>

УДК 911.3

ПЕНДЕРЕЦЬКИЙ О.В.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРОМИСЛОВИЙ ТУРИЗМ НА СЕЛІ

Розвиток туристичної діяльності є актуальним питанням в контексті підвищення тенденцій економічного розвитку сільських територій. Адже сільський зелений туризм дасть змогу істотно поліпшити наявну соціально-економічну ситуацію певного регіону шляхом створення нових робочих місць, а також збільшити обсяги внутрішнього туризму, популяризувати знання української культури та ментальності. Сільський зелений туризм – це надання (чи отримання) послуг туристичних атракцій, використання екосистемного потенціалу агропромислового комплексу та локальної інфраструктури певного регіону сільської місцевості або ж її характерної колоритної особливості: культурної, архітектурної, етнічної, господарської. Українське село дає можливість міським жителям відпочити від фінансово-економічних та організаційно-правових механізмів функціонування туристичного та готельно-ресторанного бізнесу сільській місцевості на природі. Що важливо, в сьогоденній день, позбутися стресів, відвідати місцеві пам'ятки, ознайомитися з побутом сучасних сільських мешканців та народними традиціями, які вони зберігають, а за бажання – взяти участь у сільськогосподарських роботах.

Для туристів мотивацією відпочинку в сільській місцевості є цілий ряд факторів: єднання з природою, чисте повітря, екологічно чисті продукти харчування, зміна оточення, цілком інші, відмінні від міських, уклад, розклад і культура життя. Учасі в сільськогосподарських роботах і садівництві, догляд

за тваринами, участь у зборі дарів природи (ягід, грибів, цілющих трав) і, зрозуміло, що дуже часто є вирішальним при виборі сільської садиби як місця проведення відпустки, значно дешевший відпочинок порівняно з готелями та великими туристично-відпочинковими комплексами [1].

Розвиток вітчизняного промислового туризму, як складної соціоекономіко-екологічної системи, ґрунтується на взаємодії її суб'єктів – туристів, та об'єктів – туристичних дестинацій. Туристична дестинація виступає ключовим компонентом системи промислового туризму, оскільки її формують функціонально пов'язані елементи (туристичні ресурси, туристична та загальна інфраструктура території, трудовий потенціал та органи управління), що розташовані на певній території, мають інформаційно-комунікаційні структури для забезпечення виконання стратегії й тактики виробництва та реалізації туристичного продукту, спрямованих на ефективну економічну, соціальну та екологічну діяльність у ній. Проведене дослідження сутності туристичної дестинації дає підстави розглядати туристичну дестинацію як соціо-економічну місцевість певного масштабу, що характеризується конкурентоздатними туристичними ресурсами та інфраструктурою, яка створює і реалізує привабливий для споживача турпродукт, не завдаючи шкоди довкіллю.

Характерною особливістю санаторно-курортного лікування в Карпатському регіоні є можливість використання озокериту (Бориславське родовище). Озокерит має низьку теплопровідність і велику теплоємність. При переході з розплавленого стану у твердий виділяє значну кількість теплоти, що сприяє лікуванню цілого ряду хвороб. А можливість багаторазового використання цього природного лікувального засобу дає змогу забезпечити лікувальними процедурами усіх пацієнтів установ санаторно-курортного фонду регіону.

Важливими об'єктами промислового туризму [1] виступають соляні промисли України. Промисловий туризм це різновид культурно-пізнавального туризму, спрямований на пізнання особливостей технологічних процесів діючих (або тих, що колись діяли) промислових підприємств та народних промислів. Географія їх простяглася зі сходу країни на захід, зберігаючи етапи науково технічного розвитку української цивілізації. Всі соляні промисли в Україні відігравали значну економічну роль, а також були рушієм науково-технічного прогресу. Тому на сьогоднішній день вони становлять значний інтерес науковців і спеціалістів туристичної галузі, особливо такого напрямку як промисловий туризм. В зв'язку з чим для розробки туристичного маршруту на соляні промисли, спочатку необхідно вивчити їх екологічний та техногенний стан з метою створення безпечних умов для екскурсантів.

Унікальні солоні озера Закарпаття відомі не тільки в Україні, а і за її межами. Комплекс лікувальних факторів озера Кунікунда своїми цілющими властивостями не поступається, а за певними параметрами перевершує оздоровчі властивості курортів Мертвого Моря. Це карстове озеро наповнене цілющою водою з вмістом солі в межах 146-200 г/л і підвищеною концентрацією іонів бромю. Берег і дно озера вкриті шаром лікувальної гряди

аспідно-чорного кольору. Давно було відмічено, що при купанні в солоній воді карстового озера Кунікунда, зменшуються болі в суглобах при ревматизмі, захворюваннях хребта, добре лікується псоріаз, легко загоюються рани. Протягом року температура води не опускається нижче 17°C. Ще в кінці ХІХ-го століття на території сьогоднішньої Закарпатської обласної алергологічної лікарні було відкрито санаторій для лікування суглобів, де у ванни подавалась ропа по дерев'яному жолобу. Здавна, ще за часів Австро-Угорщини, тут видобувають сіль. Свого часу медики помітили, що шахтарі, перебуваючи тривалий час у соляних копальнях, не хворіли органами дихання.

Найдоступніші і найрізноманітніші інтереси туристи можуть задовільнити у місцях народних промислів [1]. Упродовж століть десятки й сотні тисяч майстрів – килимарниці, вишивальниці, ткачі, гончарі, різьбярі по дереву, кістці та рогу, майстри декоративного розпису, склороби-гутники, золотарі-ювеліри, ковалі, майстри лозоплетіння і художньої обробки шкіри та багатьох інших професій – створювали речі, які завжди викликали зацікавленість у місцевих та закордонних туристів. Під впливом кліматичних, природних умов, особливостей побуту українців, властивостей місцевої сировини та історичних чинників у кожному етнографічному регіоні України виробляли локальні предмети художньої образності, орнаментики, формотворення.

Значними нафтогазовими промислами славиться Передкарпаття з минулих століть. Від перших копалень, коли нафту добували відкритим способом, до сучасних глибинних установок, об'єктів переробки і транспортування завжди цікавилися науковці, бізнесмени, спеціалісти державних структур. Новітні технології розробки, видобування, перероблення і транспортування нафтогазових продуктів завжди є цікавими для пошанувальників промислового туризму. До об'єктів промислового туризму можна віднести споруди та явища видобувної і переробної промисловості, народних промислів, що відображають, відтворюють, імітують розвиток ландшафту, пов'язаного з промисловою діяльністю людини, та мають ту чи іншу пізнавальну цінність. За походженням об'єкти промислового туризму доволі різноманітні, але основоположне значення мають: промислові будівлі та споруди; техногенні форми рельєфу; машинне устаткування. Водночас об'єктами промислового туризму можуть бути лише ті, що являють собою техногенну цінність і є надбанням індустріальної цивілізації. Також об'єктами промислового туризму можуть виступати природні місця видобутку солі, мінеральних вод, озокериту, лікувальних грязей і ін. Інженерні споруди, технології промислового видобування, переробки, фасування готового продукту і є об'єктами промислового туризму.

Література

1. Пендерецький О.В. Географія народних промислів Західної України як об'єктів промислового туризму / О.В. Пендерецький // Науковий збірник КНУ імені Тараса Шевченка. Економічна та соціальна географія. – 2010. - №1(61). – с. 122-128.
2. Пендерецький О.В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення : Монографія / О.В. Пендерецький. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 225 с.

3. Рутинський М.Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України : навчальний посібник / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк. – Чернівці : Книги – ХХІ. – 2008. – 440 с.

УДК 911.3

П'ЯТКА Н.С
Мукачівський державний університет

КОНСТРУКТИВНІ ПІДХОДИ ДО КОМПЛЕКСНОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ТУРИЗМІ

Побудова конструктивних ландшафтних систем і різноманітних ландшафтознавчих процесів насамперед вимагає дотримання відповідних законів логіки (формальної чи діалектичної). Ці закони відносяться до правил побудови конструкту незалежно від об'єкта модельного дослідження. Що стосується безпосередньо ландшафтних систем, то тут діють закони природи - всезагальні, загальні, часткові, а також такі, що належать перехідним класам.

Закономірності в ландшафтознавстві - це сукупність взаємопов'язаних за змістом явищ, яка забезпечує стійку тенденцію або напрямок в змінах природних територіальних систем. Загалом закономірностей природи, які використовуються в ландшафтознавстві, достатньо багато. Зростаюче використання природних ресурсів в туризмі, потребує раціонального природокористування, спрямованого на досягнення максимальної продуктивності природних систем із мінімальним порушенням їх складової при господарському втручанні, підвищення стійкості до антропогенного впливу, збереження здатності до самовідновлення [1].

Основними рисами комплексного природокористування є найбільш повне екологічно й економічно виправдане використання ресурсів регіону, раціональна галузева структура, тісний взаємозв'язок міжгосподарських комплексів та виробничі зв'язки між підприємствами.

Комплексний підхід до вивчення і використання природних ресурсів означає виявлення, облік і оцінку всього різноманіття ресурсів території, вигідне географічне розташування, розгляд об'єктів використання як складової частини цілого природного комплексу, визначення всіх можливих наслідків змін природи, обґрунтування та вибір таких шляхів господарської діяльності, що дозволяють найповніше використовувати ресурси, скоротити відходи та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище.

Головний напрям впровадження комплексного підходу географічного обґрунтування раціонального природокористування полягає у досягненні найбільших результатів за оптимальних витрат [2].

Функціональне поєднання у використанні природних ресурсів дає економію за рахунок зниження витрат основного виробництва, здешевлення перевезень сировини, використання виробничої інфраструктури.

Досліджуючи проблеми раціонального природокористування з врахуванням регіональних особливостей території, було визначено туризм, як один із способів природокористування, оскільки перебуваючи на природі,

людина так чи інакше використовує навколишнє середовище, його ресурси. Розглянуті наслідки нераціонального природокористування, що в туризмі це є причиною загострення більшості екологічних, а також економічних та соціальних проблем. Рациональне використання рекреаційних, туристичних ресурсів дасть змогу створити міцну економічну базу для місцевого господарства, вирішити низку соціальних та екологічних проблем цієї території.

У національних парках Карпатського туристичного регіону існують передумови для розвитку широкого спектра форм екотуризму [2]. Базовою формою екотуризму повинен стати пізнавальний природничий, що має опиратися на розвинену мережу дидактичних і тематичних стежок.

Досліджено конструктивні підходи раціонального природокористування в туризмі з врахуванням законів та закономірностей конструктивної географії. Визначено, що головним напрямком впровадження комплексного підходу географічного обґрунтування раціонального природокористування полягає у досягненні найбільших результатів за оптимальних витрат [3]. Туризм – це можливість наблизити сучасну людину до природного довкілля, це унікальна можливість мирного взаємозбагачення.

Виділено роль концепції комплексного природокористування, метою якої є забезпечення перспектив сталого розвитку регіонів на основі використання його природно-ресурсного потенціалу, географічного розташування туристичних об'єктів, для досягнення соціальних, екологічних та економічних цілей раціонального природокористування території.

Також визначено комплексний підхід до вивчення і використання природних ресурсів, що собою означає виявлення, облік і оцінку всього різноманіття ресурсів території, вигідне географічне розташування, розгляд об'єктів використання як складової частини цілого природного комплексу, визначення всіх можливих наслідків змін природи, обґрунтування та вибір таких шляхів господарської діяльності, що дозволяють найповніше використовувати ресурси, скоротити відходи та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище.

Література

1. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористування [Текст] : підручник / Л. Г. Мельник. - Суми : Університетська книга, 2006. – 759с.

2. Оптимізація природокористування в 5-ти т. : Навч. посіб. - Т. І. Природні ресурси: еколого - економічна оцінка / Дорогунцов С. І., Муховиков А. М., Хвесик М. А. - К. : Кондор, 2004. - 291 с.

3. Сафронов Т. А. Екологічні основи природокористування : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.А.Сафронов. – Львів : «Новий Світ-200», 2012. - 248 с.

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ

Сучасний геопростір характеризується постійними перетвореннями в територіальній організації суспільства і виробництва. Відбувається постійний пошук оптимальних форм, структур і моделей організації моноспеціалізованих територій.

Сучасний стан розвитку національної економіки має потребу інноваційних утворень, які виступають одним з інструментів забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону. Такі інноваційні утворення створюються у формі промислових (індустріальних) парків, технополісів і мають на меті активізувати інвестиційну діяльність, створити нові робочі місця, стимулювати розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

Перший у світовій практиці індустріальний парк – Трафффорд парк (Trafford Park) був створений у 1896 році у Великобританії. Його концепцію розробив англійський фінансист Ернест Холі. В парку була створена транспортна інженерна інфраструктура, яка здавалася в оренду промисловим компаніям.

Сьогодні у країнах світу функціонує понад 20 тис. індустріальних парків. Так, зокрема у США понад 400 одиниць, Туреччині – 263 парки (148 діючих і 115 на стадії будівництва), В'єтнамі – 200, Чехії – 100 парків, Польщі – 66 діючих [1]. Серед найбільш відомих у світі відзначаються: Силіконова долина у Каліфорнії (США), Сколково (Росія), Калундборг (Данія), Туен Мун (Гонг-Конг) та понад 100 інших.

Промислові (індустріальні) парки – це інноваційні територіальні моноутворення, де при взаємній близькості вузькоспеціалізовані підприємства об'єднані між собою тісними виробничими зв'язками, спільністю транспортно-територіального положення, спільними системами інфраструктури з метою найбільш ефективного використання та вільного переміщення матеріальних, трудових та інформаційних ресурсів. Вони можуть створюватися як на промислових майданчиках спустошених заводів, так і буквально «з нуля в чистому полі». Ознаками промислового (індустріального) парку типу є: наявність єдиного комплексу об'єктів нерухомості, в якому розміщуються виробництва суб'єктів підприємництва; наявність загальної концепції створення (greenfield чи brownfield), управління та розвитку індустріального парку, що включає заходи щодо розміщення виробництв суб'єктами підприємництва та створення нових робочих місць; наявність інженерної інфраструктури, необхідної для організації виробничого процесу.

Основними типами промислових (індустріальних) парків є:

- грінфілд – парк, створений на земельній ділянці промислового призначення, без інженерної інфраструктури, що знаходиться в «чистому полі». Концепція його створення передбачає ефективне використання інформаційно-

комунікаційних технологій в поєднанні з сучасною інфраструктурою та значним зростанням виробництва з меншими витратами;

- браунфілд – парк, створений на основі раніше існуючих виробничих майданчиків, забезпечених будівлями, спорудами та інфраструктурою, які потребують реконструкції та (або) капітального ремонту.

Ще однією інноваційною моделлю територіальних утворень є технополіси. Вони створюються як науково-промислові комплекси, для виробництва нової прогресивної продукції чи для розробки нових наукоємних технологій на основі тісних відносин та взаємодії з університетами, науково-технічними центрами. Здебільшого, технополіси характеризуються як сучасні науково-виробничі утворення з розвиненою інфраструктурою, які забезпечують необхідні умови для праці та відпочинку, для функціонування науково-дослідних і навчальних інститутів (організацій), що входять до складу підприємств, компаній і фірм, які виробляють нові види продукції.

В Україні розвиток індустріальних парків пов'язаний з їх включенням до стратегій соціально-економічного розвитку регіонів. Перші індустріальні парки з'явилися в Рівненській та Київській областях. Досвід розвитку індустріальних парків перейняли Івано-Франківська, Львівська, Донецька, Вінницька, Кіровоградська, Тернопільська, Луганська, Херсонська, Запорізька, Харківська, Сумська, Дніпропетровська, Одеська, Житомирська, Миколаївська, Волинська області і АР Крим.

На сьогоднішній день в Україні діє п'ять індустріальних парків: «Славута» (Хмельницька область) – спеціалізується на середньому машинобудуванні та точному машинобудуванні; «Долина» (Івано-Франківська область) – спеціалізується на приладобудуванні, електроніці, виробництві елементів автомобілебудування, легкій та харчовій промисловості, переробці деревини, логістиці; «Рясне-2» (м. Львів) – спеціалізується на виробництві деревини та виробів з деревини, целюлозно-паперовій промисловості, видавничій справі, виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування, виробництві гумових та пластмасових виробів; «Коростенський індустріальний парк» (Житомирська область) – спеціалізується на легкому машинобудуванні та електротехнічній промисловості; «Центральний» (Полтавська область) – спеціалізується на виробництві продукції машино- та приладобудування, логістиці, альтернативній енергетиці.

Отже, індустріальні парки є інноваційними територіальними утвореннями, які мають вигідне територіальне розташування, забезпечені всією необхідною інфраструктурою, мають необхідний потенціал для реалізації інвестиційних проектів. В Україні більшість регіонів розробили концепції та програми створення індустріальних парків своєї місцевості. За інформацією Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами сьогодні діє 10 пілотних проектів індустріальних парків.

Література

Індустріальні парки. Державне агентство з інвестицій та розвитку національних проектів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua/project/%D1%96ndustrialniparki-ukraini>

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Враховуючи наявний в Карпатському регіоні природний, економічний, науковий і технічний потенціал, його історичні та географічні особливості, стратегічна мета перспективного розвитку гірської території полягає в тому, щоб на основі оптимального використання природних, матеріально-технічних, трудових, інтелектуальних ресурсів створити ефективну економічну систему ринкового типу, яка забезпечить матеріальний добробут населення та екологічну безпеку регіону. Досягнення поставленої мети вбачається в поетапній реалізації першочергових завдань..

Важливим для Карпатського регіону є потенціал транскордонної та міжнародної співпраці, який може бути використаний завдяки європейським програмам. Формою комплексної реалізації взаємоузгоджених завдань сталого туристично-рекреаційного розвитку можуть бути розробка, прийняття і виконання Державної програми сталого розвитку Українських

Гірським регіонам, зокрема Українським Карпатам, притаманні такі важливі функції, як природно-ресурсна та екологічна. Їх етнокультурна спадщина є унікальною. При цьому гірські території стикаються з непростими викликами в економічному та соціальному зростанні внаслідок складних природних умов для розвитку господарства та життєдіяльності населення і потребують особливої політики регіонального розвитку.

Необхідність комплексного підходу до питань сталого розвитку гірських регіонів викликана вимогами міжнародного співтовариства, відображена в законотворчій і практичній діяльності вітчизняних органів державного управління, підтверджена ратифікованими Україною важливими міжнародними документами, зокрема Рамковою конвенцією про охорону та с. Таким чином, ця проблематика неухильно трансформується з наукової у практичну та потребує відповідних конструктивних напрацювань щодо шляхів і механізмів такого розвитку. Окремі пропозиції за даним напрямом наукових досліджень висвітлювалися раніше, однак уже настав час визначитися з базисними основами, а також практичним змістом головних інструментів досягнення цілей сталого розвитку гірських територій.

Серед них важливе місце слід віддати відповідним державним і регіональним програмам, а також ключовим механізмам, до яких, на наш погляд, відносяться механізми державної підтримки їх розвитку разом зі створенням умов для залучення недержавних фінансових та інших ресурсів з метою вирішення регіональних проблем [3].

Економічні, соціальні та екологічні питання і шляхи їх вирішення взаємопов'язані та потребують комплексного програмного підходу, який дозволив би визначити програмні цілі сталого розвитку і встановити напрями, шляхи, заходи і засоби їх досягнення; при цьому необхідно узгодити

можливості органів державної влади та місцевого самоврядування, господарюючих суб'єктів, наукових установ, громадських організацій і населення регіону. Сталий розвиток Карпат (Закон України № 1672–IV від 7 квітня 2004 р.) [2]. Для розвитку гірських населених пунктів потрібне подальше реформування на Закарпатті туристично-рекреаційної галузі, як однієї із пріоритетних напрямків краю. Адже Карпати - загальна окраса кількох європейських країн.

Закарпатська Обласна державна адміністрація значну увагу приділяє розробці та реалізації проектів пріоритетного напрямку “нова енергія”, що передбачає створення та використання альтернативних джерел енергії. Одним словом є безліч справ та проблем у вирішенні питань активного забезпечення розвитку гірських регіонів. Саме завдяки науковим підходам і конкретним заходам щодо сталого розвитку гірських територій Карпати заживуть повноцінним життям [3].

Методологічною базою для розробки дієвих заходів, спрямованих на комплексний розвиток гірських територій у всій його багатомірності та різноаспектності мають стати ґрунтовні наукові дослідження та активні дискусії в середовищі компетентних фахівців і зацікавлених осіб, а також сформовані на їхній основі рішення органів державної влади та місцевого самоврядування, орієнтовані на розвиток виробничого потенціалу, покращення якості природного середовища та підвищення якості людського капіталу гірських територій України [1].

Карпатський регіон є привабливим з погляду проектування та будівництва гірськолижних туристичних комплексів. Сучасний аналіз ринку дає змогу висновок про значне збільшення кількості туристичних гірськолижних курортів. Будівництво об'єктів цього типу спричиняє значне навантаження на всі компоненти навколишнього середовища, головне, на геологічне. Тому захист гірськолижних схилів має найважливіше значення

Вирішення завдань сталого розвитку гірських територій і подолання їх економічної та соціальної депресивності можуть мати кілька варіантів. Оптимальним слід вважати третій варіант, який дасть можливість створити механізми економічного саморозвитку регіону та розширення сфери зайнятості місцевого населення, сконцентрувати кошти державного та місцевих бюджетів і міжнародної допомоги на вирішенні соціальних, екологічних та інфраструктурних завдань

Література

1. Борщевський В. В., Притула Х. М., Крупін В. Є., Куліш І. М., Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь / [В. В. Борщевський, Х. М. Притула, В. Є. Крупін, І. М. Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. В. В. Борщевський]. - Львів, 2011. - 60 с

2. Кравців В.С. Українські Карпати: державна політика та стратегічні пріоритети сталого розвитку / В.С.Кравців // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Гірські території: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць. - Вип.1 (93). - Львів, 2012. - С. 3-17.

З.Кифяк В.Ф. Конкурентні переваги перспективного розвитку територіальної рекреаційної системи Карпатського регіону / В. Ф. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні. - 2011. - № 1. - С. 199-204. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2011_1_47.

УДК 796.855

ФЕГИР Х.

Мукачівський державний університет

МАСЛИГАН Р. М.

Закарпатська обласна федерація Шотокан карате-до

ФУЧЖАНЬ, ЯК СТРАТЕГІЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ (ШКОЛИ УДАШАНЬ)

У китайському ушу існує поширена думка про те, що Шаолінь породив «зовнішні» і «жорсткі» стилі, а Удан - «внутрішні» і «м'які». Справа в тому, що більшість напрямків Уданшаньської школи відрізняли плавність, округлість рухів, вміння рухатися, і перебуваючи в спокої, залишатися насторожі.

Уданшаньська школа ушу зародилася у горах Уданшань, в повіті Цзюнь провінції Хубей. Ця школа «Уданцюань (Кулак гір Удан)» акцентує увагу не тільки на освоєнні бойових (як на комплекс вправ), але і на системній методиці оздоровлення організму, підтримці фізичного і психічного здоров'я, включаючи профілактику і боротьбу із звичайними і з психічними захворюваннями. За своїм бойовим принципам, техніці і підходу Уданшаньська школа багато в чому відрізняється від «жорсткої» шаоліньської школи Емейшань. За приблизними підрахунками, на сьогоднішній день Уданшаньське ушу налічує понад 60 стилів кулачного бою; якщо говорити про бої з застосуванням зброї, то в Уданшаньській школі застосовують кілька десятків видів зброї (зокрема, Шуанбо (парні літаври), Чжуаньтангуай (милиці, що повертаються), Цзиудін (цвяхи знаків «цзі» і «у»), Жуї цзіньгоу (золотий гак «жуї»), Тешаньцзі (залізне віяло) та ін.), саме тому цей кластер нараховує значну кількість учасників виробничої індустрії.

Представники шкіл Уданшань активно співпрацюють з владою автономних районів (АР) та місць центрального підпорядкування (МЦП) провінції Хубей, маючи розвинену мережу шкіл у: АР Ухань; АР Хуанган; АР Хуанши; АР Цзінмень; АР Цзінчжоу; АР Шиянь; АР Суйчжоу ; АР Сян'ян. Специфічним є те, що більшість шкіл (учасників кластеру) діють як «сімейні підприємства» , таким чином управління в них здійснюється через сімейну концепцію, що орієнтована на формування особливого характеру взаємозв'язків співробітників. Так, школи Уданшань - корпорація, ядром якої є сімейний бізнес. При цьому організація співпраці у межах самого кластеру має риси союзу і групи. Слід зазначити, що сімейно орієнтоване управління окресленої школи, було сформовано за моделлю управління державою (главою держави був імператор, а вся держава вважалася однією великою родиною. Імператор і чиновники багато в чому були зрівняні, але всі отримані чиновниками блага визначалися імператором). Модель підтримує: родинні зв'язки;

диференційований підхід до винагороди і дисциплінарних стягнень (щодо співробітників, членів їх сімей, сторонніх працівників).

Від'ємною рисою школи Уданшань є не тільки розвинена дивізійна система підпорядкування (за районами провінції Хубей), але і специфічна управлінська ідеологія, які у комплексі формують унікальну стратегічну модель розвитку спортивного туризму, що будувалася на фоні доволі специфічного стилю життя ченців Уданшань. Ченці вели ізольований стиль життя в долині від мирян та твердо дотримувалися позиції ненападу. Тому головною метою їх стратегії став самозахист. Базова стратегія, якої дотримувалася Уданшаньська школа, полягала в терпінні і вижиданні. Даоські ченці нерідко просто брали противника «змором», чекаючи, коли у сум'ятті той сам розкриє свої «карти», і відкриє «слабкі місця». Так, у 1999 р. відомий китайський економіст та політик виділив базову стратегічну модель спортивного туризму школи Уданшань, яка пізніше отримала назву Фучжань (на честь дослідника). Представники менеджменту вступають до конкурентного бою тільки за критичної ситуації, вважаючи за краще діяти розумом, а не за допомогою сили (вичікувати коли конкурент допустить помилку) Такі дії ідентифікують як ряд стратегічних ходів, до яких відносять:

- ходи орієнтовані на «все і відразу» (коли конкурент виявляє свою нездатність зробити вибір між кількома варіантами дій, що призводить до присвоєння однаково високих пріоритетів всім стратегічним завданням, без винятку) [1]. Конкурент автоматично попадає у пастку розпорошення стратегічних зусиль та ресурсів та стає вразливим за миттєвої атаки;

- ходи Шомен Осау від найбільшого конкурента. Результат такої стратегічної дії, як правило, має для конкурента найбільш негативні наслідки, оскільки він не зважає свої шанси на перемогу, а отже буде мати фінансові збитки [1];

- ходи «бою на кількох фронтах» (з кількома конкурентами одночасно) [1]. У межах стратегії Фучжань, щоб конкурент потрапив у цю стратегічну пастку, необхідно знайти потенційних союзників у боротьбі з ним так, щоб конкурент відкрив стратегічну боротьбу на кількох фронтах, одночасно розпорошуючи свої зусилля;

- ходи «все для всіх», тобто коли конкурент робить спробу охопити всі сегменти споживача його послуг, канали продажів екіпірування та спортивного одягу, спортивних турів або кілька географічних зон розвитку, одночасно, то наслідок таких дій – це фінансова слабкість конкурента [1];

- ходи «шагуа», тобто такі, що характеризуються низькою імовірністю вдалої реалізації задумів [1]. Це виявляє вибір вкрай завищених прагнень, що їх неможливо вдало реалізувати у повній мірі. При цьому ресурси та стратегічні зусилля максимально мобілізуються (на неефективному полі для гри, де існує значна кількість комбінацій, як треба прагнути до перемоги) не залишаючи простору для манери у випадку конкурентної атаки Фучжань [1];

- ходи посередності, зокрема, конкурент вибудовує дії на самих звичайних галузевих стратегіях, які не відрізняються від стратегії інших їх

конкурентів [1]. Це дозволяє спрогнозувати майбутні ходи конкурента, та звести їх ефективність до нуля.

Література

1. Дудников Г.В. Специфика китайского стиля управления: сравнение с японским и американским менеджментом / Г.В.Дудников // Восток. Афро-Азиатские общества: история и современность. – 2011. - №4. – С.11-12.

РОЗДІЛ 5

СФЕРА ГОСТИННОСТІ В ІНФРАСТРУКТУРІ МАЛИХ МІСТ

УДК 911.37:711.435(477.87)

ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М., КУЦМИДА А.Т.
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДПОЧИНКУ В МАЛИХ МІСТАХ ЗАКАРПАТТЯ

До малих міст належать міста з чисельністю населення до 50 тис. чоловік. У Закарпатській області це такі міста, як Берегове, Виноградovo, Іршава, Перечин, Рахів, Тячів, Хуст. Наявні малі міста Закарпаття та їх населення визначаються складними природно-географічними, соціально-економічними та історичними факторами. На сучасному етапі в малих містах склалася складна економічна та соціальна ситуація, перш за все у формуванні і функціонуванні ринку праці. Для розв'язання проблем зайнятості населення у малих містах важливого значення набувають будівництво, транспорт, торгівля, готельно-ресторанні підприємства, туризм, обслуговування населення і охорона здоров'я, соцзабезпечення тощо. Складність процесів розвитку малих міст обумовлена становленням ринкових умов до містобудування, соціально-економічних, політико-правових, функціонально-територіальних, екологічних умов; організації оздоровлення й відпочинку та ін. Враховуючи актуальність цих процесів їх дослідженнями займаються науковці багатьох галузей: управлінці, економісти, екологи, географи та ін. Аспекти функціонування розвитку послуг організації дозвілля та відпочинку на основі використання паркового устаткування розглядаються у наукових працях вітчизняних науковців: Н.О. П'ятницької, О.М. Головка, Н.М. Гоблик-Маркович, С.І. Присяжнюка, Р.Р. Сіренка та ін.

Міністерство культури України ініціює проект: «Малі міста – великі враження», в якому ставка робиться на об'єднання територіальних громад. На сьогодні має місце Перечинська об'єднана територіальна громада, утворена 18 травня 2017 року шляхом об'єднання Сімерської, Сімерківської, Ворочівської, Зарічівської сільських рад з населенням 12 627 мешканців (Статистичний збірник «Чисельність наявного населення України» на 1.01.2017 р.).

Закарпаття в цілому, як і окремі малі міста мають конкретні плани розвитку, привабливості і організації дозвілля й відпочинку. Відпочинок, дозвілля і розваги, як і праця, є невід'ємною складовою життєдіяльності людини [1].

Структура вільного часу і характер його використання мають свої особливості, залежать від рівня доходів, сфери діяльності, національного менталітету, релігійних приписів тощо. А роль дозвілля полягає у відновленні психологічних і фізичних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного

рівня, здійсненні лише тих занять у вільний час, що відповідають потребам та бажанням людини і приносить їй задоволення у процесі самої діяльності [2].

Потреби людини складають основу розвитку як суспільства в цілому так і розвитку малих міст й самої людини. Заради потреб людини й організуються відпочинки, дозвілля і розваги. Парки та сквери малих міст Закарпаття складають основу для зустрічей, проведення фестивалів, відпочинку, проведення вільного часу та ін. Устаткування в парках можна класифікувати таким чином: для дитячого дозвілля, атракціони для дорослих та сімейні [3].

Головним завданням організації дозвілля й відпочинку є залучення дорослих і дітей до корисного і раціонального використання вільного часу, турбота про безпеку, захист їх прав, інтересів й збереження наявної матеріально-технічної бази. Організація дозвілля й відпочинку складає основу оздоровлення, відновлення сил, поліпшення медико - фізіологічних даних за допомогою змін форм діяльності, нервового розвантаження, підвищення адаптації до незвичних умов, психічному вдосконаленні та емоційному збагаченні внутрішнього світу людини тощо.

На основі проведеного аналізу організації відпочинку у малих містах Закарпаття відмічаються певні характерні особливості.

Берегово (Статистичний збірник «Чисельність наявного населення України» на 01.01.2017 року – 23 926 осіб, станом на 01.01.2017 року), місто обласного значення. Складовим продуктом оздоровлення, відпочинку у м. Берегово є наявність термальних й мінеральних вод. Термальне джерело Берегово – надзвичайно багатий ресурс оздоровлення серцево-судинної системи й хвороб шкіри, аналоги якому в світі є тільки в Новій Зеландії, Ісландії, на Сахаліні. Термальний басейн – спортивного типу, розміщений в комплексі бази «Закарпаття», функціонує протягом року, при якому є готель, кафе-столова і сауна. Це найбільший відкритий басейн, поряд з яким знаходяться два неглибоких для дітей, що працюють тільки в теплий період року. На перспективу потрібно більше уваги приділити побутовим умовам. Родзинкою Берегова є парк відпочинку – парк - пам'ятка – садово-паркового мистецтва місцевого значення. Статус отриманий в 1969 році. Парк по сучасному облаштований і приваблює як жителів міста так і гостей.

Виноградів (населення – 25 454 осіб., станом на 01.01.2017 року), місто районного значення. На 12 га 200 років тому був закладений парк навколо палацу барона Перені. Який був спроектований і засаджений спеціально для прогулянок і відпочинку. Парк Перені у Виноградіві сьогодні – це більше дев'яти гектарів площі, на якій розмістились й оснащені по сучасному дитячі атракціони, силові тренажери, міні-футбольне поле, амфітеатр, місця для відпочинку та велика кількість зелених насаджень. Також він став візитною карткою Виноградова. Тут проводяться районні, обласні, всеукраїнські й міжнародні фестивалі, зокрема у травні – традиційний фестиваль-конкурс виноградарів-виноробів «Угочанська лоза» та у серпні Гала-концерт міжнародного конкурсу-фестивалю сучасної пісні і танцю «Кришталеві грона» ім. Андрія Гріги.

Хуст (населення – 28 473 осіб, станом на 01.01.2017 року), місто обласного значення. Центральний міський парк відпочинку м.Хуст, територією 4 га, реконструйований на основі сучасних науково-методичних підходів. Тут і акуратно вимощена бруківка, понад півсотні новеньких лавиць, встановлені ліхтарні стовпи, зелені зони висаджені декоративними кущами та деревами, зроблено кам'яне берегоукріплення невеличкої річки Хустець, а головне – на кожному кроці розташовані смітники, є будиночок для комунікацій (туалети тощо). Все тут продумано до дрібниць: для дітей – ігрові площадки, атракції та місце для катання на роликах, самокатах, велосипедах; для людей похилого віку та батьків, які гуляють з колясками – зручні лавки та тротуарні доріжки, збережені старі дерева, які влітку дають прохолоду та сховок від пекучого сонця. «Родзинкою» парку є діючий великий фонтан, оздоблений мозаїчною плиткою, із якої під прозорою водою видніється викладений герб Хуста та прапор Євросоюзу. Словом, можна позаздрити хустянам, яким міська влада, залучивши кілька років тому словацьких інвесторів з м.Сніна та реалізувавши грантовий проект (вартістю понад 4 млн. грн.) на розвиток туризму, спромоглася облаштувати сучасну зону для відпочинку містян та гостей міста [5].

Іршава, місто районного значення, має значну густоту населення в порівнянні з невеликим розміром міста (проживає 9 201 особа 01.01. 2017 р.). Парк культури і відпочинку займає центральну частину міста. Будівництво парку було розпочато в 50-их роках, а запрацював у 1960 році. З 2000 року розпочалося відродження парку яке триває і сьогодні. Останніми роками висаджено більше 2000 тис. дерев, мають місце паркові лавочки, а для розваг дітей облаштовано дитячі, ігрові і спортивні площадки. Передбачалося встановлення оглядового колеса, але не встановлено.

Перечин щороку збагачується зеленими насадженнями й має достатню інфраструктуру, яка може забезпечити збори команд з різних видів спорту. Спортивне поле в Перечині вважається найкращим полем в країні для національної федерації з регбі та регбі-ліг, американського футболу. Тут проводять матчі з усіх трьох видів спорту.

Рахів (15,5 тис. населення) місто районного значення. Парк культури й відпочинку – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва, місцевого значення в Україні, об'єкт природно-заповідного фонду. Статус надано для збереження міського парку з насадженнями модрини європейської та сосни звичайної. Міський парк «Беркут» - одна з візитівок міста знаходиться в занедбаному стані.

Свалява – місто районного значення, проживає 17 181 особа (01.01.2017). Міський парк відпочинку це - куточок природи, який знаходиться в центральній частині міста. Парк облаштований лавками, пішохідні доріжки викладені бруківкою, має місце фонтан і є улюбленим місцем для відпочинку мешканців міста і гостей.

Тячів – місто районного значення з населенням 9 112 осіб (01.01.2017). Передбачається реконструкція міського парку в рамках транскордонного співробітництва. В травні 2017 року облаштований єдиний в області скейт-

парк, де молодь має можливості безкоштовно тренуватися в улюблених видах спорту, вдосконалювати трюки на скейтах, роликах, велосипедах, самокатах. Поряд з цим активний вид відпочинку сприяє збереженню і відновленню здоров'я. Заслугує уваги аква-парк «Марина», до складу якого входить басейн і ресторан. Не залежно від погоди, можна зміцнити здоров'я, приємно провести вільний час.

У сьогоднішніх умовах, коли ідуть процеси коригування та доопрацювання регіональних стратегій важливо, щоб питанням розвитку інфраструктури парків культури відпочинку в містах і селах Закарпаття приділялася належна увага і враховувалися сучасні наукові, маркетингові та економічні підходи. Отже, основою організації оздоровлення, відпочинку, дозвілля і розваг в малих містах Закарпаття має стати залучення інвестиційних проектів, оновлення матеріально-технічної бази, оснащення парків сучасним устаткуванням як для дітей так і дорослих, які стануть більш привабливими для жителів міст, гостей, іноземних туристів.

Література

1. Організація готельного господарства : Навчальний посібник / Головка О.М., Кампов Н.С., Махлинець С.С., Симочко Г.В. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 338 с.
2. Гоблик-Маркович Н.М. Сучасні напрями організації дозвілля у закладах ресторанного господарства / Н.М.Гоблик-Маркович // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Журнал наукових праць. – Мукачево : МДУ. – 2015. – Вип. 19(14)2015. – С.174-180.
3. Присяжнюк С.І. Курс лекцій з фізичного виховання : навчальний посібник для студентів технічних вищих навчальних закладів / С. І. Присяжнюк, Д. Г. Оленев.– К. : Видавничий центр НУБіП України, 2015. – 420 с.
4. Державна служба статистики України: Чисельність наявного населення України на 1 січня 2017 року, Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Хустський міський парк вразив своїм європейським підходом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khustnews.in.ua/novini/khustschina/6204-hustskiy-mskiy-park-vraziv-svoyim-yevropeyskim-pdhodom.html>.

УДК 640.43:711.435 (477.87)

ГОЛОВКО О.М., КЛЮЧКОВИЧ О.І.
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ОСНАЩЕННЯ УСТАТКУВАННЯМ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА МАЛИХ МІСТ ЗАКАРПАТТЯ

Сьогодні заклади ресторанного господарства складають основу соціально-економічного розвитку країни й інфраструктури малих міст Закарпаття. Функціонування рестораних закладів залежить від наявної матеріально-технічної бази і сприяють покращенню життя жителів малих міст, за рахунок задоволення фізіологічних потреб; частково вирішується проблема зайнятості; вирішується питання якісного обслуговування гостей, туристів, потоки яких збільшуються завдяки заінтересованості до малих міст краю. До малих міст Закарпаття (кількість осіб – до 50 тис.) належать: Берегово,

Виноградів, Іршава, Перечин, Рахів, Свалява, Тячів, які характеризуються адміністративними й географічними особливостями.

Ефективність діяльності закладів ресторанного господарства залежить від багатьох факторів, до яких можна віднести: матеріально-технічне забезпечення, специфіка та особливості (бренд) ресторану, визначення стратегічних напрямків, конкурентне середовище, кадрове забезпечення тощо.

Метою дослідження є проведення аналізу сучасних особливостей оснащення та напрямків розвитку закладів ресторанного господарства малих міст Закарпаття. Проведено аналіз наявних джерел, що присвячені оснащенню устаткуванням й розвитку ресторанного господарства.

Ринкові умови господарювання створюють для закладів ресторанного господарства середовище конкуренції, яке вимагає від них формувати конкурентні переваги. Щоб досягти конкурентних переваг, заклади ресторанного господарства вимушені постійно здійснювати діяльність за такими напрямками: підвищення якості виробленої продукції й підвищення продуктивності праці за рахунок запровадження нових технологій та новітнього устаткування, оптимізація структури управління та ін. Здійснення вказаних заходів на підприємстві пов'язане зі здійсненням інноваційної діяльності [1].

Матеріально-технічна база для організації обслуговування споживачів закладами ресторанного господарства включає до складу такі елементи: приміщення, в яких безпосередньо здійснюється процес обслуговування споживачів; устаткування, засоби та предмети праці, які використовуються для здійснення процесу обслуговування споживачів. Устаткування, за допомогою якого здійснюється обслуговування споживачів, є дуже різноманітним і виконує різні функції [2]. Від наявного устаткування безпосередньо залежить якість приготування їжі, що вказує на рівень закладу ресторанного господарства та культуру обслуговування.

Ресторанні господарства використовують різне устаткування різних виробників з різними технічними характеристиками, що потребує необхідних знань й умінь при вибиранні й експлуатації, щоб отримувати їжу з високими якісними показниками.

Значна частина малих закладів ресторанного господарства, мають ряд проблем, які є перешкодою для запровадження нових технологій й випуску високоякісної продукції, культури обслуговування споживачів, наявна застаріла технічна база, недостатня кількість кваліфікованого персоналу, як вже відмічалось в попередніх дослідженнях. Хоча підготовка фахівців для ресторанних підприємств здійснюється навчальними закладами області і знаходиться в центрі уваги. На нашу думку для покращення ситуації, роботодавцям потрібно змінити як свою політику так і свою філософію при підборі кадрів і оплаті праці тощо. Поряд з цим придбати професійне устаткування в більшості випадків немає фінансових можливостей.

Оснащення закладів ресторанного господарства сучасним торговельно-технологічним устаткуванням визначає випуск високоякісної продукції, високу культуру обслуговування, підвищення продуктивності праці, ефективну

діяльність тощо.Складовими сучасних підходів до оснащення закладів ресторанного господарства є ряд напрямів:1) механізація процесів, застосування сучасного устаткуваннявисокої продуктивності (механічного, теплового, холодильного та ін.). Потрібно механізувати і малі підприємства малих міст настільним механічним, малогабаритнимтепловим устаткуванням де частка ручної праці дуже велика; 2) розробка прогресивної технології виробництва продукції ресторанного господарства на базі нової техніки; 3) суттєве розширення використання найважливіших видів контрольно-касових машин і комп'ютерної техніки; 4) механізація трудомістких робіт, виконуваних кухонними працівниками, складальниками посуду, прибиральниками виробничих і торгових приміщень та ін. На великих підприємствах може бути застосований весь комплекс засобів механізації, на середніх та малих підприємствах – машини для миття столового і кухонного посуду, 5) впровадження наукової організації праці, норм праці, вивчення і застосування передового досвіду тощо.

В перспективі уваги заслуговує таке устаткування: маринатори - машини, призначені для маринування різних продуктів з використанням вакуумного принципу обробки продукту. Тривалість маринування скорочується майже в 50 разів; інноваційна розробка гелевих холодильників. Цей апарат охолоджує продукти спеціальним гелем, до складу якого входять спеціальні біороботи, які, власне, і відповідальні за процес. Щоб охолодити продукти потрібно просто помістити їх в гель, який обволікає їх і швидко температуру до встановленої користувачем. Біохолодильник практично не використовує електроенергії; новітня розробка; пороноконвектомат новітньої розробкидля приготування страв з 5 почуттями, оскільки розпізнає розмір, кількість і стан завантажених продуктів, відчуває, які продукти розміщені в камеру, і яка температура, вологість та інші умови в камері для приготування, думає на крок вперед і під час приготування визначає найвигідніший і відповідний спосіб приготування завантажених продуктів, навчається під час кожного приготування їжі, запам'ятовуючи, скільки часу потрібно на приготування конкретних продуктів, спілкується з кухарем, пояснюючи йому, які дії були зроблені для виконання бажаного результату. Термін окупності таких теплових апаратів, як показують розрахунки, не перевищує 1-2 роки; вакуумні пакувальні машини; сенсорні столи і барні стійки. Декілька доторкань до екрану і відвідувач може вибрати бажану страву з ілюстрованого меню, оплатити рахунок, викликати офіціанта та ін. За приготуванням страв відвідувачі можуть стежити через «шеф-камеру», що транслює сигнал прямо з кухні.

У відповідності до встановлених вимог устаткування має задовольняти вимоги:технологічні, експлуатаційні, конструктивні, економічні, безпеки й охорони, естетики та ергономіки.

Поява нової техніки вимагає врахування психологічних можливостей людини, таких як швидкість реакції, особливості пам'яті та уваги, емоційний стан та ін. Людина має справу не з прямим спостереженням, а з інформаційним збереженням. Ускладнилася проблема узгодження умов праці, конструкція устаткування з психологічними та фізіологічними можливостями людини. Таким

чином, ручна праця, механізована і автоматизована праця відрізняється величиною фізичного та нервово-емоційного напруження, які впливають на фізичні та психічні можливості людини [3] й вимагає вивчення перебігу фізичних й фізіологічних процесів людини та ін.

Отже, наші дослідження дали змогу виявити сучасні тенденції й напрямки оснащення устаткуванням, що забезпечить ефективність закладів ресторанного господарства малих міст Закарпаття.

Література

1. Борисова О.В. Механізм реалізації інноваційної політики підприємств ресторанного господарства / О.В.Борисова // Прогресивна техніка та технологія харчових виробництв, ресторанного та готельного господарства і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : міжнар. наук.-практ. конф., 19 листопада 2013 року : наук.вид. : у ч.2. – Харків, 2014. – ч.2. – С. 238-239.

2. Організація обслуговування у підприємствах ресторанного господарства : Підручн. для ВУЗів / За ред. проф. Н.О.П'ятницької. – К. : Київ. нац.торг.-екон. ун-т, 2005. – 632 с.

3. Головка О.М. Складові сучасних підходів до охорони праці, техніки безпеки, естетики й ергономіки устаткування в закладах ресторанного господарства / О.М.Головка, М.В. Чорій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-8/15-stati-8/749-golovko-o-m-chorij-m-v>

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/tarassenko.htm

5. Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201371/3.html>

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/12-2015/19.pdf>

7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1501092252897/turizm/suchasni_tendentsiyi_rozvitku_restorannogo_gospodarstva_sviti_ukrayini

8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/arhipov1.htm

УДК 338.48

КОВАЛЬЧУК С.В.

Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ТРЕНДИ МАРКЕТИНГУ ГОСТИННОСТІ

Бізнес у сфері гостинності, незалежно від країни, в якій він розвивається, відчуваючи на собі постійний тиск жорсткої конкурентної боротьби, шукає будь-які можливості для збільшення свого потенціалу. Одним з найбільш дієвих інструментів поліпшення діяльності готелів і ресторанів є маркетинг.

Для забезпечення стабільного рівня прибутковості і ефективності бізнесу у сфері гостинності в сучасних умовах доводиться використовувати все більш продумані і вдосконалені прийоми і методи маркетингу.

Маркетинг у сфері гостинності має особливості, викликані специфікою виробництва, збуту, просування і споживання продукту (послуги):

1) невідчутність і нездатність до зберігання, в зв'язку з чим виникає необхідність наочного уявлення послуг їх чіткого позиціонування;

2) схильність готельних послуг до сезонних коливань, для готелів України найбільш ефективними сезонами є осінь і весна. Що передбачає пошук

шляхів згладжування коливань попиту, за рахунок диференціації та диверсифікації послуг і цінової політики;

3) невіддільність послуг сфери гостинності від джерела надання, що вимагає використання системи досліджень споживчих переваг як українських, так й іноземних споживачів і швидке реагування на їх запити;

4) неоднорідність послуг, якість ресторанних та готельних послуг залежить багато в чому від низки різноманітних факторів, таких як: концепт закладу, його місце розташування, персонал підприємства, пора року;

5) попит на ресторани і готельні послуги відрізняється значною еластичністю в залежності від концепта, доходу та ціни.

В цілому, маркетинг ресторанного і готельного бізнесу відрізняється і специфічним комплексом маркетингу. У теорії маркетингу послуг використовується модель маркетингу послуг М.Бітнера і Б. Бумс, згідно якої комплекс маркетингу, включає 7 «Р» - послуги, ціни, розподілу і просування, персоналу, фізичного оточення і процесу.

Основні завдання, що визначають маркетингову діяльність в готельному і ресторанному бізнесі:

- підвищення завантаження готелів і ресторанів, реалізації інших його основних і додаткових послуг (бізнес-центру, ресторанів, барів тощо);

- аналіз цінової, збутової, рекламної стратегії підприємства і методів стимулювання збуту, виявлення їх сильних і слабких сторін;

- розробка і формування коротко-, середньо- та довгострокових прогнозів зі збуту послуг готелю;

- вибір найбільш перспективних цільових сегментів ринку і розробка орієнтованої на них стратегії;

- розробка і формування фірмового стилю, його правильне використання в оформленні внутрішніх і зовнішніх приміщень готелів та ресторанів;

- формування плану маркетингу і відповідно заходів з реклами і паблік рилейшнз;

- розробка чіткої і такої, що відповідає вимогам ринку, програми позиціонування (концепта закладу) і відповідність комплексу маркетингу цій програмі;

- інформування споживачів через рекламу і ЗМІ про показники позиціонування готелю та ресторану;

- розробка пропозицій з формування і коригуванні позитивного іміджу готелю і ресторану у свідомості споживачів.

В цілому аналіз готельного і ресторанного бізнесу показав, що в даних галузях є низка недоліків, що дестабілізують їх діяльність:

- низькі показники завантаження готелів і підприємств громадського харчування;

- невідповідність цін рівню сервісу і якості готелів підприємств харчування;

- невідповідність світовим стандартам якості обслуговування і рівня сервісу;
- слабка система підготовки кадрів в готельному і ресторанному бізнесі;
- відсутність фірмових страв у багатьох підприємствах громадського харчування;
- вузький асортимент пропонованих страв підприємствами громадського харчування;
- низький рівень розвитку Інтернету, який використовується гостями в готелях;
- низький рівень комфорту в вітчизняних готелях.

Разом із тим, в останні десятиліття в розвитку закладів гостинності окреслилися такі тенденції:

- формування нових напрямів надання послуг у сфері гостинності (сучасна кулінарія, кейтерінг тощо);
- поглиблення спеціалізації закладів у сфері гостинності;
- створення міжнародних ланцюгів закладів гостинності;
- удосконалення форм праці та впровадження досягнень науково-технічного прогресу;
- застосування цифрового маркетингу для максимального охоплення реальних і потенційних споживачів.

УДК 711.455:711.435(477.87)

КРАФТА В.І., МІЛАШОВСЬКА О.І.
Мукачівський державний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КУРОРТНОЇ ГАЛУЗІ В МАЛИХ МІСТАХ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА РАХОВА)

Перш за все слід зазначити, що таке «місто», «мале місто», «соціально-економічний розвиток» та «курортна галузь». Отже, на думку О. Бойко-Бойчука, місто – це економіко-географічний феномен, пов'язаний як із природою, так і діяльністю людини [1, с. 48].

За вітчизняними стандартами мале місто – це місто із загальною чисельністю населення до 50 тис. осіб [2].

Соціально-економічний розвиток – це процес безупинної зміни матеріального базису виробництва а також усієї сукупності різноманітних відносин між економічними суб'єктами, соціальними групами населення [3].

Розвиток курортної та туристичної галузей на сьогоднішній день є найбільш актуальним питанням, це пов'язується з потребою населення держави у відпочинку та відновленні фізичних сил. Економічна та політична нестабільність, екологічний стан в країні, матеріальне становище населення – це фактори, які сприяють розвитку стресу, який спричиняє велику шкоду для організму людини, і в результаті, їй необхідно покращувати фізичний стан. Тобто, з огляду на соціально-економічні аспекти, є необхідність у стрімкому

розвитку курортної та туристичної галузей, а природно-кліматичні, транспортні та екологічні особливості гірського міста Рахів сприяють даному розвитку.

Місто Рахів – адміністративний центр районного підпорядкування, розташоване у південно-східній частині Закарпатської області в гірській улоговині на висоті 430 м над рівнем моря, найвисокогірніше місто і районний центр в Україні. Найбільший перепад висот у Рахові між найнижчою (400 м) і найбільш високою (1200 м) вулицями.

Завдяки географічному розташуванню, унікальній природі і самотній гуцульській культурі Рахів отримав славу «Гуцульського Парижа». Неподальк Рахова найвища гора України – г. Говерла (2061 м) та Географічний центр Європи. На території міста розміщені адміністративні будинки Карпатського біосферного заповідника, територія якого віднесена до найцінніших екосистем Землі і включена в міжнародну мережу біосферних резерватів ЮНЕСКО. У місті діють єдині в Україні музей екології гір та музей гуцульської різьби Юрія Павловича. За останні роки, підприємці почали активно надавати послуги проживання у приватних садибах та готелях. А природні багатства краю сприяють розвитку туризму та рекреації.

Програми соціального та економічного розвитку міст Закарпаття відповідають завданням та пріоритетним напрямкам Державної стратегії регіонального розвитку та Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області. Метою таких програм є забезпечення оптимального балансу інтересів держави, місцевих органів влади та самоврядування, відновлення економічного зростання на базі інвестиційної складової з метою підвищення добробуту та якості життя населення за рахунок забезпечення позитивних зрушень в економіці, підвищення її конкурентоспроможності, показників економічного розвитку.

Курортна діяльність в Рахівському районі частково розглянута в Програмі економічного і соціального розвитку Рахівського району, яка крім цієї діяльності охоплює ще низку, а саме: будівництво, зовнішньо-економічну діяльність, пенсійне забезпечення, заробітну плату, зайнятість населення, торгівлю, сільське господарство, туризм, житлово-комунальні послуги та енергоносії. Дана програма визначає для курортної галузі такі проблеми в районі як: неналежний рівень екологічної свідомості та правової освіти в сфері екологічного та природоохоронного законодавства членів територіальних громад та їх представників в органах місцевого самоврядування; відсутній нормативний механізм збереження та використання високогірних лук; відсутній механізм оцінки впливу на рекреаційний потенціал природокористування; немає системи та механізму забезпечення обліку та оподаткування використання корисних властивостей лісів для культурно – оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо – виховних цілей та проведення науково – дослідних робіт, проблемним питанням для району є неефективне функціонування Координаційної ради Карпатського біосферного заповідника, недостатньо розвинута інфраструктура по використанню екосистемних послуг.

Пріоритетними напрямками діяльності Програми економічного і соціального розвитку Рахівського району є:

- розвиток туристично-оздоровчого комплексу та його інфраструктури;
- енергозберігаючі заходи у сфері житлово-комунального господарства;
- ефективне природокористування;
- забезпечення ефективного захисту територій району від природних і техногенних катастроф;
- збереження культурної та історичної спадщини.

Також в поєднанні з туристичною діяльністю розвиток курортної галузі місцевого рівня було розглянуто в Програмі розвитку туризму в місті Рахів на 2016, 2017, 2018 роки, які затверджуються на сесіях міськради. Дані Програми визначають комплекс заходів, спрямованих на забезпечення системного підходу до розвитку туризму, підвищення туристичної привабливості і розвитку туристичної інфраструктури міста, створення якісної мережі сервісу, як для екскурсійного, пізнавального так і для розважального та ділового туризму. Також нова Програма спрямована на:

- підвищення туристичної конкурентоспроможності міста;
- стимулювання підприємців, задіяних в туристичній сфері;
- розвиток існуючої туристичної інфраструктури;
- створення нових привабливих туристичних об'єктів.

Отже, соціальна важливість та значимість розвитку туризму визначається збільшенням туристів та екскурсантів в місті Рахові, збільшенням частки підприємців задіяних в туристичній сфері та збільшення кількості працівників, які займаються обслуговуванням туристів та екскурсантів.

Література

1. Бойко-Бойчук О. Категорія «місто»: сутність, визначення / О.Бойко-Бойчук // Управління сучасним містом : Науково-практичний журнал. – 2005. - №3-4 (7-12). – С. 47-59.
2. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №24. – Ст. 332. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/-main.cgi?nreg=1580-15&p=1280311857517532>.
3. http://posibnyky.vntu.edu.ua/makro_ek/12.htm

УДК 640.43.018-035.63/64

МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І.
Мукачівський державний університет

БЕЗПЕЧНІСТЬ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

Безпека харчової продукції і продовольчої сировини є однією з вирішальних складових економічної та формування продовольчої безпеки кожної держави й визначається спроможністю країни ефективно контролювати виробництво й ввезення безпечного та якісного продовольства на загальноновизнаних у світі засадах. Тому безпечність продуктів харчування має стати пріоритетним напрямом державної політики у сфері продовольчої та економічної безпеки

Метою дослідження є визначення та аналіз небезпек, які виникають у харчовому ланцюзі в процесі вирощування, перероблення сировини, випуску та реалізації продуктів харчування, оцінка їх впливу на організм людини. Обґрунтування чинників виробництва небезпечних харчових продуктів.

При визначенні фальсифікації харчових продуктів використовують органолептичні та вимірювальні (фізико-хімічні) методи. Для більш точної характеристики якості при виявленні підробок іноді використовують декілька методик або навіть методів:

- композиційно-морфологічний аналіз - мікроскопія, рентгенофазова спектроскопія;
- методи розділення та вимірювання - газова та рідинна хроматографія, капілярний електрофорез;
- аналіз слідів елементів - атомна емісійна, адсорбційна, рентгено-електронна спектроскопія, елементно-ізоптна мас-спектрометрія індуктивно зв'язаної плазми, нейтронно-активаційний аналіз;
- біохімічне тестування - ферментативний аналіз, генномонологічне картирування;
- методи ідентифікації компонентів - спектроскопія ЯМР, інфрачервона спектроскопія з Фур'є-перетворенням;
- методи аналізу складу (компонентного, структурно-групового, фрагментного) - мас-спектрометрія, ЯМР високого розподілу сигналів, інфрачервона спектроскопія;
- аналіз стабільних ізотопів - мас-спектрометрія ізотопних відношень, кількісний ЯМР [1].

Глобалізація світової торгівлі продовольчих систем може призводити до нових ризиків, пов'язаних з безпекою харчових продуктів, зокрема, яка може поширитися у різні країни, та забруднене продовольство може бути поширене на більшій площі [2].

У міжнародній практиці основою для забезпечення безпеки продовольства став Кодекс аліментаріус (Codex Alimentarius). Кодекс аліментаріус – це збірник міжнародно схвалених і поданих в однаковому вигляді стандартів на харчові продукти, розроблених під керівництвом FAO/WHO, спрямованих на захист здоров'я споживачів і гарантування чесної практики в торгівлі ними. Відповідно до закону обов'язково має бути введена система управління за якістю та безпекою харчових продуктів HACCP, яка визнана в світі найякіснішою системою, спрямованою на запобігання виробництва небезпечних продуктів харчування.

Крім Комісії з Кодексу аліментаріус в світі діють інші міжнародні організації, які покликані розробляти та координувати міжнародні та національні стандарти такі як Міжнародна організація з стандартизації (ISO) діє з 1946 року як неурядова структура, Європейська економічна комісія ООН, Європейський комітет зі стандартизації (CEN) існує з 1961 року.

HACCP (Hazard Analysis and Critical Controlpoints) – лише одна зі складових Системи менеджменту безпеки харчової продукції, яка в свою чергу

забезпечує попередження виникнення небезпек на всіх етапах харчового ланцюжка, від первинного виробника сировини до кінцевого споживача.

Поступово система безпеки стала транснаціональною. Зараз нею користуються всі країни Європи, США і Канада, діє вона і всередині країни, і зовні, тобто при експорті чи імпорті.

Як уже зазначалося, що дотепер боротьба з негативними наслідками була в кінці виробництва, а з запровадженням цієї дає змогу виявляти загрози на перших етапах, відповідно, надає можливість зупинити виробництво та постачання на полиці магазинів небезпечної для здоров'я людини продукції [3].

Враховуючи доступність дешевої харчової сировини в системах продовольчої реалізації та недосконалої законодавчої бази України, можна зробити висновок про потенційну загрозу негативного впливу при вживанні фальсифікованих продуктів харчування на здоров'я наше в цілому. В результаті проведеної роботи можна зробити наступні висновки: найбільш сучасною попереджувальною системою, яка забезпечує якість та безпеку харчової продукції, є система на основі принципів НАССР. В сучасних умовах економіки виробник має реалізовувати свій товар тільки при умові виконання вимог, які відповідають та задовольняють міжнародним стандартам. Можемо рекомендувати вживати в їжу продуктів харчування таких підприємств, які викликають довіру та підтверджують її певним документами на якість, купувати продукти відповідно сезону, звертати увагу на стандарти якості.

Література

1. Основні способи фальсифікації харчових продуктів та їх викриття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.medved.kiev.ua/arh_natr\)Ris_2007/n072_4tb,HTM](http://www.medved.kiev.ua/arh_natr)Ris_2007/n072_4tb,HTM).
2. Экологи: 1 миллион гектаров в Украине используется для производства трансгенных продуктов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.podrobnosti.ua.print.economy/foodprocessing/2007/02/26/400509.htm.
3. Усик С., Богданович Л. Харчові добавки у продуктах, або смертельна їжа / Світлана Усик., Лілія Богданович // Безпека життєдіяльності. - № 9, вересень. – 2016.

УДК 338.467.4

РУБИШ М.А., ГЕРЕВИЧ В.В.
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

У сучасних умовах малі міста характеризуються невеликою кількістю або і взагалі відсутністю спеціалізованих дитячих закладів харчування. Виходом з цієї ситуації яка склалася на ринку послуг є пропозиція запровадження дитячого меню та дитячих розваг у наявних закладах ресторанного господарства міста, і таким чином позиціонуючи їх як заклади сімейного відпочинку. Популярність яких протягом останніх років дедалі швидше зростає.

Питання розвитку дитячих розважальних зон у закладах ресторанного господарства та готельно-ресторанних комплексах є надзвичайно актуальним в умовах загострення конкурентної боротьби в межах малих міст. Сьогодні дуже

рідко зустрічається заклад ресторанного господарства, який би мав навіть дитячу розважальну зону або ігрову кімнату для дітей, але це є викликом часу, оскільки їх наявність є надзвичайно зручною для батьків і однією з найважливіших умов при виборі закладу для відпочинку сімей з дітьми.

Зважаючи на високий рівень конкуренції та динамічного розвитку ринку ресторанного бізнесу, рестораторам необхідно чітко орієнтуватись у сфері надання послуг, зокрема культурно-розважальних. Тому виникає необхідність у створенні різноманітних анімаційних служб безпосередньо при закладах ресторанного господарства, завдання яких полягатиме у впровадженні, обґрунтуванні та реалізації цих програм [1].

Наскільки відвідування закладу ресторанного господарства буде комфортним для гостей з дітьми залежить прямо від наявності розважальної зони та рівня обслуговування неповнолітніх гостей. Тому ми хотіли б зазначити, що особливої уваги необхідно приділяти дитячому дозвіллю та харчуванню на території закладу. Вирішення цього питання можна досягти шляхом створення невеликих розважальних зон для дітей та підлітків: затишні ігрові кімнати для дітей з веселими аніматорами та яскравими іграшками (іграшки мають сприяти фізичному, інтелектуальному та творчому розвитку дітей), набори атракціонів, гойдалки та літні майданчики з розвагами. Не менш важливим є наявність в дитячій зоні окремої кімнати для сповивання самих маленьких гостей. Як закриті приміщення так і відкриті майданчики можна обладнати камерами спостереження у реальному часі, за допомогою яких батьки можуть спостерігати за своїми дітьми і спокійно відпочивати у своїй компанії.

Що стосується дитячого меню то воно має складатися з яскравих, незвично оформлених, смачних та виключно корисних страв зі свіжих продуктів. Його можна розробити з урахуванням віку маленьких гостей:

- дієтичні страви для немовлят до 1-го року (каші, супи пюре зі свіжих овочів та фруктів, дитячий чайок та ін.);
- страви для діток старшого віку (гаряче, гарнір, салат, десерт).

Меню має бути яскравим та оздобленим казковими героями з урахуванням уподобань кожної вікової категорії і обов'язково з фотографіями готової страви.

Також не мало важливим є наявність у закладі ресторанного господарства стільчиків для годування немовлят та дитячі столики які за бажанням гостей можна буде за сервірувати для діток окремо від батьків.

Отже, чим більше потреб усіх членів сім'ї буде задоволено, тим більше гостей буде у закладі. Це і є основним поштовхом до зростання якості обслуговування закладами ресторанного господарства дітей.

Література

1. Гончар Л.О. Функціональне спрямування культурно-розважальної діяльності вітчизняних ресторанів / Л.О. Гончар / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vmdu_fks_2015_9_8.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ПОСЛУГ ХАРЧУВАННЯ ПРИ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ КОМПЛЕКСАХ

У санаторно-курортних комплексах реалізуються дієтичне харчування та страви лікувально-профілактичного лікування. Лікувальне харчування в оздоровчих закладах ґрунтується на загальних принципах раціонального харчування і є повноцінним. Однак функціонуюча в нашій країні номерна система організації дієтичного харчування, що розроблялась в 40-60 роках ХХ століття, не відповідає сучасним досягненням науки про харчування - нутриціології. Сьогодення вимагає невідкладного проведення національних наукових розробок щодо сучасних і прогресивних методів дієтотерапії та впровадження їх в практику лікувально-профілактичних закладів України. Не вирішивши цього, ми не зможемо досягти оптимальності в комплексній терапії хворих.

Україна має великі рекреаційні ресурси, що використовуються чи можуть бути використані для відпочинку, туризму, лікування, оздоровлення населення. Але сучасний стан самих санаторних комплексів, а також наявних при них зрг характеризується нестійкими тенденціями функціонування, що в основному обумовлюється сезонними коливаннями попиту, недостатнім рівнем якості обслуговування та організаційним консерватизмом процесу управління[1].

Функціонування даних закладів не можна назвати ефективним через низку причин, що роблять галузь не конкурентоспроможною. Тому на сьогодні існує об'єктивна необхідність у зміні пріоритетів управління та приведення галузі до європейських стандартів, що не може обійтися без участі держави.

Досліджуючи організацію обслуговування харчування в оздоровчих закладах, а саме в санаторії «Карпати» та проаналізувавши організаційно-економічні аспекти підвищення функціонування оздоровчо-профілактичного господарства, можна виділити наступні переваги та недоліки закладу ресторанного господарства (їдальні) санаторію.

До переваг можна віднести:

1. Дієтичне харчування працюючих організують у дієтичних їдальнях та дієтичних відділеннях.
2. Різновид лікувальних дієт.
3. Низькі ціни.
4. Наявність природних лікуючих джерел.
5. Цілорічне функціонування.
6. Транспортна доступність.

До недоліків можна віднести:

1. Старе матеріально-технічне оснащення їдалень.
2. Зношене кухонне обладнання.
3. Низька культура обслуговування гостей, некваліфікованість персоналу.

4. Недостатній контроль за якістю продукції та послуг.
5. Низький рівень маркетингової діяльності.
6. Незацікавленість керівних структур у реконструкції санаторію.

Основними ж напрямками удосконалення функціонування їдальні в санаторії є:

1. Підвищення якості продукції та встановлення контролю якості продукції.
2. Амортизація основних фондів;
3. Удосконалення фінансово-економічних механізмів підтримки;
4. Відтворення та раціональне використання природно-рекреаційних ресурсів;
5. Сприяння залученню інвестицій в розвиток відповідної інфраструктури;
6. Підвищення кваліфікації та культури обслуговування працівників;
7. Застосування реклами;
8. Вихід на міжнародні ринки.

Україна володіє найрізноманітнішими природно-рекреаційними ресурсами, на базі яких функціонують санаторно-курортні заклади. Проте функціонування даних закладів не можна назвати ефективним через низку причин, що роблять галузь не конкурентоспроможною. Тому на сьогодні існує об'єктивна необхідність у зміні пріоритетів управління та приведення галузі до європейських стандартів, що не може обійтися без участі держави.

Тому всі проблеми санаторію «Карпати» вимагають комплексного довгострокового регулювання на загальнодержавному рівні.

Література

1. Аракелова Л.Л., Тамбовцева Л.Б. Спелеогалотерапія // Удосконалення санаторно-курортної сфери в сучасних умовах: Матеріали 1-ї науково-практичної конференції. - 2003. - С.93-96.

УДК 640.43.001.895

ЧОРІЙ М.В.

Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В МАЛИХ МІСТАХ РЕГІОНУ

Фундаментальні аспекти сучасних форм організації роботи у ресторанному бізнесі та розвитку ресторанної справи України знайшли своє відображення у працях таких вчених, як А. І. Усіна, Т. П. Кононенко, Н.В. Полстяна, І. В. Хваліна, О. Л. Іванік, Г. Б. Мунін, Г. Т. П'ятницька, А.О. Змійов та ін. У сфері дослідження ресторанного бізнесу є ряд робіт присвячених тематиці інноваційних технологій та ідей. Основні інновації можна класифікувати за видами. До них відносять:

- маркетингові (керування процесом бронювання on-line);
- продуктові (патентування нових страв та їх оформлення);

- організаційні (нові форми та методи навчання персоналу, відкриття мережі закладів харчування, планування нових концепцій);
- ресурсні (пошук нових ресурсів для розвитку підприємств) [2].

Розглянемо ті з них, які зараз активно використовуються у ресторанному бізнесі регіону.

Розвитку інноваційних процесів у господарській діяльності закладів ресторанного господарства регіону реалізовується через наступні напрямки:

- використання прогресивних галузевих технологій.

Технологія низькотемпературного приготування продуктів харчування. Особливістю технології «су-від» (sous-vide) є те, що страва готується у вакуумній упаковці: у спеціальному пакеті, із якого відкачують повітря. Продукт із пакетом кладуть у воду, нагріту до сталої температури. Страва готується порівняно довго і при низьких температурах - максимум 65-93°C. Ця технологія має ряд переваг: продукт не має контакту із повітрям, не окислюється водою – отже, в ньому зберігається максимум смаку і аромату; при низькотемпературній обробці не руйнуються клітинні мембрани - тому страва виходить набагато соковитішою, ніж якби готувалася іншими методами; температура однакова як усередині продукту, так і на його поверхні. Якщо при смаженні чи запіканні є ризик пересмажити чи пересушити страву, то при використанні цієї технології усе готується рівномірно. Правильний підбір тривалості готування і температури робить страви м'якими і делікатними.

Ця технологія є цікавою для відвідувачів, тому ресторатори регіону почали активно її використовувати;

- використання прогресивних технологій обслуговування.

Ресторани по типу FreeFloor – відносно новий формат фаст – фуду для регіону. Фрі – фло в перекладі «вільний рух» або «вільний потік». Це заклади з новим типом обслуговування та технологією приготування їжі. Маркетингові дослідження підтверджують, що більша частина відвідувачів постійно надає перевагу звичним за смаком стравам. Відвідувачі не бажають експериментувати. Саме цей факт і є вирішальним при складанні меню у ресторанах типу фрі – фло регіону: в асортименті традиційні страви з м'яса, котлети, вареники, борщ та ін. Виконання замовлення (процес приготування їжі) має певну особливість. У закладах типу фрі-фло нарівні з традиційними виробничими цехами: овочевим, м'ясним, кондитерським, холодним, передбачена також так звана відкрита кухня, де відбувається процес приготування їжі. На загальний огляд виноситься цікаві процеси приготування їжі: ліплення вареників чи пельменів, смаження м'яса чи овочів, та ін. При цьому кухарі виконують ці операції з елементами шоу;

- застосування QR-кодування. QR-код - це двовимірний штрих-код, з якого за допомогою гаджета та спеціальної програми можна зчитувати інформацію. Це вдалий маркетинговий хід, завдяки якому привертають увагу відвідувачів. Зайшовши на сайт закладу, потенційні клієнти можуть переглянути on-line меню, де вказані всі позиції, що є в наявності у закладі ресторанного господарства. Це зручний спосіб, який спрощує процес вибору і замовлення страв безпосередньо на місці або через доставку;

- використання інноваційних аспектів в подачі страв. Для того, щоб дивувати клієнтів кухарі вигадують нові способи оформлення замовлень. Наприклад, креативна або нестандартна подача на великому блюді маленької за розміром страви. Зараз набирає поширення оформлення страв з імітацією під текстури (камінь, трава, мотузки та ін.), подача страви чи продукту у нехарактерній консистенції (пюреподібній чи мусовій);

- використання сучасних методів вирощування культур рослин.

Гідропоніка (від дав.-гр. ὕδωρ — «вода» і πόνοσ — «робота») — це спосіб вирощування рослин на поживних розчинах. Гідропоніка являє собою модель вирощування рослинних культур без ґрунту. Все необхідне для росту рослина отримує із спеціального розчину, який містить комплекс мікро- та мікроелементів [1]. Цей процес автоматизований, тому менш трудомісткий і економічний.

Головною перевагою гідропоніки є те, що при даному методі збільшується урожайність культур, рослини не містять нітратів, отруйних речовин, важких металів, радіонуклідів та інших шкідливих для організму людини сполук і елементів. Рослини вирощуються в чистому середовищі без бруду та сторонніх запахів, вони не пошкоджені інфекціями, грибками чи шкідниками. Єдиним недоліком даного методу є висока ціна систем і обладнання. Але в цілому технологія є перспективною і вже зацікавила місцевих рестораторів.

У регіоні вже зібрано перший урожай. На початковому етапі власниками гідропонної ферми було вирощено пшеницю, яку вже використовують для свіжого зеленого еко-кромусвинням-мангалицям та карпатським корівкам, які дають сировину для сироварні. На другому етапі заплановано висадження трав-спецій та зелені: кропу, петрушки, кінзи, селери, базиліка. На третьому етапі планується вирощування методом гідропоніки овочів для закладу ресторанного господарства;

- акцент на еко-продукцію. Стала популярною тенденція закупки продукції для закладів ресторанного господарства з фермерських угідь чи безпосередньо у людей, які самостійно займаються вирощуванням овочів, фруктів, доглядом за тваринами, рибальством [3]. Більшість рестораторів роблять спробу повністю перейти на еко-продукцію, яка коштує дорожче, але має вищу якість;

- розширення сировинної бази. Місцеві ресторатори використовують у виробництві та оформленні страв і продукції ресторанного господарства нові види сировини та напівфабрикатів: біологічно активні добавки, вторинні продукти переробки морепродуктів, соєві продукти, екзотичні продукти тощо. Шеф – кухарі для приготування авторських страв використовують локальні продукти: різноманітні фермерські сири, ковбасні вироби, молочну продукцію, гриби, м'ясо диких та свійських тварин, равликів, рибу, різноманітні трави, спеції, квіти, мед та багато іншого.

У цілому, інноваційні процеси у ресторанному бізнесі сприяють збільшенню кількості відвідувачів через розширення асортименту продукції,

способів її подачі, випробовуючи нові оригінальні рішення ведення бізнесу, а отже і конкурентоздатності закладів ресторанного господарства на регіональному чи навіть національному ринку.

«Національна туристична організація» визнала 2018 рік роком гастрономічного туризму в Україні. Зараз це не лише модний тренд чи хобі, але й одна з причин, що спонукають подорожувати. Тому варто досліджувати потенціал ресторанного бізнесу як туристичної дестинації, обґрунтовувати поняття «ресторанного туру», окреслювати перспективи розвитку регіонального гастрономічного туризму та ресторанного бізнесу як об'єкту туристичної подорожі.

Література

1. Гидропоника // Газлифт — Гоголево. — М. : Советская энциклопедия, 1971. - (Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров ; 1969—1978, т. 6).
2. Журавльова С.М. Стратегія інноваційної діяльності на підприємствах готельного господарства / С.М. Журавльова // Економіка. Управління. Інновації. - 2012. - №2(8).
3. П'ятницька Г.Т. Вплив інноваційних змін на діяльність підприємств ресторанного господарства / Г.Т. П'ятницька, Н.О. П'ятницька // Економіка розвитку. - 2013. - №1(65). - С.122-126.

РОЗДІЛ 6

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЛЕГКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

УДК 685.3; 159.9

ВОЛЯНСЬКИЙ А.П., РОСУЛ Р.В.
Мукачівський державний університет

СПОЖИВЧІ ВИМОГИ ДО ВЗУТТЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОМФОРТУ

Взуття – це товар, до якого пред'являються великий перелік вимог як зі сторони виробника, так і споживача. Відповідність їм носить важливий характер на сучасному етапі розвитку взуттєвої промисловості. Оскільки нехтування вимог на різних етапах виготовлення взуття має негативні наслідки. Вони породили постійно зростаючу низку проблем, пов'язаних зі здоров'ям молоді, переважно, через використання взуття неналежної якості (виготовленого із застосуванням шкідливих матеріалів, невідповідного антропометричним характеристикам стоп споживачів тощо). Масштаби поширення порушень здоров'я споживачів стали такими, що у медицині інтенсивно почав працювати лікувальний напрям стопотерапія.

Виробникам взуття при оцінюванні цільової аудиторії необхідно враховувати чинники культурного і соціального порядку, особисті чинники та індивідуальні психологічні чинники. До чинників культурного і соціального порядку можна віднести рівень освіти, соціальне і сімейне положення. Особисті чинники – це вік, етапи життєвого циклу сім'ї, рід занять, хоббі, матеріальне положення та долі фінансових витрат. Індивідуальні психологічні чинники оцінюють, виходячи з мотивів та уподобань. Крім потреб цільової аудиторії необхідно взяти до уваги такі чинники, як: час та місце купівлі взуття, регулярність покупок, мотиви покупок. Необхідну інформацію доцільно отримувати шляхом опитування.

Мода знаходиться в визначеній залежності від виникнення нових художніх стилів, економічних факторів, стану технічного рівня виробництва, естетичних уявлень.

Сучасна мода будується на найбільш зручних, раціональних та красивих формах моди. Мода – щорічна та сезонна зміна форм одягу та взуття в межах єдиного сучасного стилю.

Завжди існувало протиріччя між модою та комфортною конструкцією взуття. Споживачі взуття, особливо жінки, жертвують зручністю і навіть здоров'ям стопи на догоду моді і елегантності. Модні, але не функціональні моделі взуття – з вузькими і видовженими носками, на високих та тонких каблучках з різним положенням їх у взутті, з товстими жорсткими підошвами (платформи, котурни тощо), які на перший погляд роблять ногу більш елегантною, насправді зменшують стійкість положення тіла в результаті переміщення вгору центру його тяжіння і площу поверхні опори. Одночасно

такі конструкції призводять до того, що тіло носіїв взуття приймає неправильну позу, а ходьба здійснюється в незвичайному ритмі. Всі ці відхилення від норми організм людини повинен компенсувати додатковим напруженням м'язів і зв'язок витратами енергії

Конструктори взуття, враховуючи вимоги моди, завжди повинні пам'ятати в першу чергу, про його функціональність, зручність при експлуатації.

Естетичність взуття обумовлює необхідність гармонійного поєднання матеріалів, легкості і міцності конструкції, елегантності і відповідного колористичного оформлення, вибору прикрас, ретельності виготовлення і відповідності моді. Ці критерії відносяться до взуття усіх статево-вікових груп різного призначення, оскільки естетичне взуття забезпечує, крім іншого, і гарне самопочуття людини.

Ігнорування художником технології взуття призводить до дилетантства. Необхідно враховувати, що метод кріплення, з однієї сторони, характеризує призначення взуття, а з іншої – обумовлює жорсткість чи еластичність форми, образність та комфортність виробу.

УДК 687:658.012.011.56=83

ЗЯБЛОВСЬКА Д.Є.
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРУ КРИВИЗНИ КОНТУРІВ СИЛУЕТНИХ ЛІНІЙ ТА РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АПРОКСИМАЦІЇ

На українському ринку представлено десятки різноманітних САПР одягу. Особливо істотні відмінності цих систем в конструкторській частині обумовлені способом подання лекал у комп'ютері, яке може бути параметричним (базуються на використанні існуючих методик конструювання) та графічним (можливість модифікації існуючої методики конструювання або використання власної методики). САПР «Грация» дає можливість використання обох способів подання лекал. Система надає конструктору можливість записувати формули та задавати змінні, виконувати більш складні побудови в графічному режимі, а система запам'ятовує виконані дії. Система розраховує положення точок креслення відповідно до формул, записаних конструктором. При необхідності можна змінити значення змінної – система перебудує креслення. Є також можливість графічної корекції ліній, коли конструктор змінює форму лінії довільно, тобто за своїм бажанням, а система вносить відповідні зміни в алгоритм [3].

З усіх параметрів деталей конструкції найскладнішим є геометрія їх контурів. Контури, що обмежують будь-яку деталь, отримують шляхом сполучення певних точок, використовуючи лінійку, циркуль та лекала. Оскільки існує різночитання про окреслення контурів деталей конструкції, то виникає сумнів з приводу точності їх відтворення. Крім того, немає точного опису і оцінки геометрії кожного з контурів будь-якої деталі.

Для опису контурів криволінійних ділянок деталей конструкції використовують методи інтерполяції і апроксимації (кусково-лінійний, кусково-дуговий, кривих другого порядку, алгебричних кривих вищих порядків, тригонометричних поліномів, сплайн-функцій) [1].

Оскільки неможливо точно відтворити правильну конфігурацію контурів деталей і не можна точно бути впевненим в правильності викреслювання того чи іншого контуру, то процес викреслювання контурів та спряження ліній є досить нелегким і багато кому завдає труднощів, тому дана тема є досить актуальною.

Метою дослідження є виявлення характеру кривизни силуетних контурів деталей жіночого одягу, їх математичний опис та розробка рекомендацій по використанню методів оформлення контурів деталей одягу за допомогою операторів САПР «Грація».

Поставлена мета була досягнута шляхом вирішення наступних завдань: аналіз впливу силуетних форм одягу на конфігурацію основних ліній в конструкції; аналіз факторів, які впливають на конфігурацію конструктивних ліній членування [2]; аналіз характеру кривизни встановлених ділянок; відтворення конструкції різних силуетних форм в комп'ютерних програмах; моніторинг зміни їх конфігурації та правильності відтворення при зміні параметрів конструкції.

Науково-теоретичне значення дослідження полягає в розгляді можливості побудови конструкції одягу в комп'ютерному середовищі з найбільшою точністю та якістю відтворення. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів при розробці конструкцій жіночого одягу при масовому його виготовленні.

В процесі розробки конструкцій деталей одягу для згладжування та оформлення контурів використовуються лекальні криві. А під час такої ж розробки конструкції за допомогою комп'ютерних технологій та програм використовуються стандартні оператори, команди або макрокоманди, виконання яких ґрунтується на використанні методів математичного опису контурів деталей конструкції. Криволінійні контури описують дугою кола, що спрягає дві прямі; дугою кола, спряженою із однією прямою; двома спряженими колами [2]. В даному випадку досліджувались силуетні лінії, спряжені двома колами і більше різних радіусів кривизни. Тому для проведення необхідних досліджень складна конфігурація контуру була поділена на елементарні ділянки. Для опису контурів використано метод проєктивних дискримінантів (апроксимація кривими другого порядку), так як даний метод дає гладкий контур в місцях спряження і для його відтворення існує простий у виконанні оператор "Прогнуть". Для перевірки та встановлення дієвості цього методу, було обрано дві конструкції з різним ступенем прилеглості (прилеглий та напівприлеглий силуети) та різних розмірів в рамках першої і другої повнотних груп.

Проведені експериментальні дослідження дали гарний результат, на основі якого було розроблено рекомендації щодо поділу конструктивних відрізків на елементарні ділянки, складено математичний опис кожної

ділянки, розраховано характер їх кривизни (гіпербола, парабола, еліпс) та визначено величини прогину прямої для утворення кривої другого порядку. Отримані результати гарантують гарний контур із плавним переходом у точках спряження для конструкцій прилеглого і напівприлеглого силуетів розмірів першої та другої повнотних груп.

Література

1. Колосніченко М.В., Щербань В.Ю., Процик К.Л. Комп'ютерне проектування одягу : Навчальний посібник / М.В.Колосніченко, В.Ю.Щербань, К.Л. Процик. – К. : «Освіта України», 2010. – 236 с.
2. Конструирование одежды с элементами САПР : Учеб. для вузов / Е.Б.Коблякова и др. 4-е изд., перераб. и доп.; под. ред. Е.Б.Кобляковой. – М. : Легпромышлениздат, 1988 - 464с.
3. [http:// www.saprgrazia.com](http://www.saprgrazia.com)

УДК 378:14

КОВАЛЬ Т.В.
Мукачівський державний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

В умовах сьогодення соціальний і економічний розвиток держави потребує удосконалення професійної підготовки фахівців різних профілів. Нагальною є проблема забезпечення держави кваліфікованими, ініціативними робітничими кадрами, тому підготовка інженерно-педагогічних кадрів, їхнє професійне вдосконалення – важлива умова модернізації професійно-технічної освіти.

У Концепції розвитку професійно-технічної освіти, Концепції розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні особлива увага надається формуванню якісно нового типу педагога професійного навчання, який органічно поєднує функції викладача та майстра виробничого навчання, що в свою чергу викликає необхідність зміни загальної стратегії підготовки фахівців, в якій одну з ключових ролей відведено практичній підготовці [1; 2].

Професійно-педагогічна підготовка майбутнього викладача, майстра виробничого навчання – це складний багатогранний процес, який включає в себе не тільки засвоєння теоретичних знань, але й формування практичної готовності студента до роботи з учнями закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО). Компетентнісний підхід в освіті серед широкого загалу завдань перед майбутніми фахівцями висуває на чільне місце уміння швидко вирішувати проблеми, що виникають у процесі виробничої діяльності.

Зміст роботи майстра виробничого навчання, викладача дисциплін професійно-теоретичної підготовки у закладах ПТО обумовлюється функціональними компонентами у структурі педагогічної діяльності: гностичним, проектувальним, конструктивним, комунікативним, організаційним. Педагогічна діяльність інтегрує навчальну, виховну, наукову, методичну роботу, а педагогічна майстерність майбутніх фахівців формується у діяльності, починаючи з студентських років. Її сутність – в особистості самого

інженера-педагога, що обумовлюється педагогічними здібностями: дидактичними, академічними, перцептивними, мовленнєвими, організаторськими, прогностичними та ін. та здатністю до розподілу уваги одночасно між кількома видами діяльності [5].

Щоб викладати спецдисципліни та проводити виробниче навчання інженер-педагог повинен досконало освоїти профільну спеціальність, отримати робітничу кваліфікацію не нижче того розряду, який отримують учні ЗПТО, коледжу. Найважливішою вимогою до майстра виробничого навчання, як до вчителя професії, є його професіоналізм. Наступною вимогою є педагогічна ерудиція: рівень знань педагогіки, педагогічної психології, загальної та часткової методики виробничого навчання.

Професійно-практична підготовка бакалаврів за спеціальністю 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) базується на ряді профільних дисциплін, серед яких найважливішими є: Професійно-практична підготовка (360 год.), Основи технології швейних виробів (510 год.), Основи проектування виробів (480 год.). Практичне навчання майбутніх інженерів-педагогів починається з першого курсу і продовжується в процесі виконання курсових робіт і проектів та підчас проходження технологічної (180 год.) після 4-го та 6-го семестрів і педагогічної практик (120 год. у 8-му семестрі) [6].

Технологічна практика має своїм основним завданням ознайомлення студента з його майбутньою спеціалізацією в галузі технології виробів легкої промисловості та швейної галузі зокрема. *Педагогічна практика* студентів в умовах ступеневої підготовки спрямована на становлення у майбутніх педагогів професійного навчання практичних умінь, навичок, професійних здібностей, які допоможуть їм в майбутньому успішно здійснювати навчально-виховний процес у загальноосвітніх школах II-III ступенів, навчально-курсівних комбінатах, професійно-технічних училищах, вищих професійних училищах, коледжах. Педагогічна практика – завершальний етап підготовки інженера-педагога [7].

Узагальнюючи рівень практичної підготовки першого випуску бакалаврів даного напрямку, треба визнати недостачу практичного досвіду у проведенні занять. Недоліком практичної підготовки є й те, що студентам не присвоюється робітничий розряд, а за вимогами при працевлаштуванні майстер виробничого навчання повинен мати робітничий розряд не нижче того, який надається учням ЗПТО, де він працюватиме. Підсумовуючи, можна констатувати наступне:

- для інженерно-педагогічних працівників є дуже важливим високий рівень практичної підготовки, адже тільки якісно підготовлений фахівець зможе підготувати висококваліфікованого робітника;

- підвищення ефективності практичної підготовки, забезпечення її неперервності та послідовності є запорукою фаховості майбутнього випускника;

- для удосконалення практичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів необхідно розробити комплексну програму неперервного

практичного навчання, де кожна дисципліна на певному рівні стане майданчиком для вдосконалення педагогічної компоненти.

Література

1. Концепція розвитку професійно-технічної освіти в Україні (2004р.)
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021р. (2013р.)
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. / М.М.Фіцула. – К. : «Академвидав», 2006 р. – 352 с.
4. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі : Навч. Посіб./ В.М.Нагаєв – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
5. Ігнатенко Г. В. Професійна педагогіка а: навчальний посібник / Г.В. Ігнатенко, О.В. Ігнатенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 352 с.
6. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського рівня) вищої освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта. Технологія виробів легкої промисловості. – МДУ : каф. ЛПіПО. - 2017.
7. Наскрізна програма практичної підготовки студентів спеціальності 015 Професійна освіта. Технологія виробів легкої промисловості. – МДУ : каф. ЛПіПО.- 2017. – 21 с

УДК 685.31:535.015: 658.512

КОЗЬМА І. Я., ФОРДЗІОН Ю.І.
Мукачівський державний університет

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ АСОРТИМЕНТУ ФУТЛЯРІВ ДЛЯ ОПТИЧНИХ ОКУЛЯРІВ І ФОРМУВАННЯ НОМЕНКЛАТУРИ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ

Внутрішній ринок України оптичних окулярів та аксесуарів, зокрема футлярів, має можливості щодо реального розвитку та росту за умови формування обґрунтованих вимог в тому числі вимог, що пов'язані з сертифікацією окулярів, як виробів медичного призначення.

Сучасний споживчий ринок футлярів є стихійний, перенасичений неякісною продукцією, сформований за принципом: низька ціна на товар обумовлює попит на даний вид продукції; тому проблематика в даній галузі потребує розробки заходів щодо формування науково - обґрунтованих вимог до даної продукції, з подальшою розробкою конструкції, вибором матеріалів, технічними рішеннями щодо забезпечення функціональності окулярів, захист оправи, захист скла від подряпини, маркості і т. д.

Окуляри – це досить важливий та необхідний товар (продукт) для певної категорії споживачів, попит на який зростає на споживчому ринку і як показують останні дослідження, потреба на такий продукт має тенденцію як до якісного так і кількісного зростання [1]. Окуляри – оптичний прилад (має скло, оправу), призначений для корекції зору, а потім вже, як засіб для самовираження чи деталь іміджу, з огляду системи « особистість-окуляри-середовище використання». Даний виріб відноситься до оптичних виробів, тому до нього ставляться особливі умови щодо зберігання та правил експлуатації. Зберігати його слід у футлярі – шкіряному або жорсткому, обтягнутому зсередини м'якою тканиною.

Відповідно, **футляр** для оптичних окулярів є необхідний аксесуар для споживача, який забезпечує збереження основних експлуатаційних

характеристик у процесі їх використання та зберігання. Футляр для окулярів – це аксесуар, який поєднує в собі дві функції. Він захищає окуляри від механічного впливу, плюс естетична функція. В якості матеріалів для футляру можуть використовувати як натуральні матеріали (шкіра, хутро, замша), так і не дорогі штучні.

Встановлено, що на вимоги до цієї продукції поширюються основні експлуатаційні вимоги щодо оптичних окулярів, а саме забезпечення функціональності окулярів, **захист оправ, захист скла**, відповідно, від **подряпин, жирних плям, пилу...** Саме ці вимоги є базовими, за якими можлива подальша сертифікація даної продукції оптичного призначення. Були також встановлені інші вагомні показники, які характерні для футляру як шкіргалантереї надійність, зовнішній вигляд, розмірні характеристики, ергономічність, дизайн, комплектність.

Література

1. I-medic Медичні статті. Все про окуляри. [Електронний ресурс] : - Режим доступу : <http://i-medic.com.ua/index.php?newsid=25883>

УДК 687.1- 055.2

МАТВІЙЧУК С.С., СЕДОУХОВА Є.В., БОКОЧ М.П.
Мукачівський державний університет

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «ЗОРОВИХ ІЛЮЗІЙ» ПРИ РОЗРОБЦІ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ МОЛОДІЖНОГО ОДЯГУ

Проектування і моделювання колекцій є вершиною мистецтва створення костюму в творчості дизайнера одягу [1].

Однією з особливостей сучасної індустрії моди є те, що модні тенденції одягу визначаються задовго до створення колекцій, тому стратегічним напрямом визначення модних тенденцій є розробка модного прогнозу, який дає можливість зазирнути у майбутнє і, передбачаючи виникнення нових потреб і очікувань покупців, створити ринкову пропозицію [3]. Авторами здійснено аналіз модних тенденцій та сформульовано рекомендації до створення молодіжного одягу. Так, актуальним є застосування фактурних речей, поєднання класики та авангарду, вільного крою.

Встановлено, що при проектуванні колекцій моделей, особливо перспективних і авторських, дизайнери часто використовують авторські інспірації (творчі джерела). Авторами для знаходження інноваційних дизайнерських рішень і підвищення ефективності фешн-проектів за метод проектування обрано метод «зорових ілюзій», а в якості джерела творчості – літературний твір та сучасну кінострічку «Аліса в країні чудес».

Для розробки нових моделей одягу застосовують різні методи дизайн-проектування, серед яких розглянуто та структуризовано такі методи як комбінаторика, трансформація, модульне проектування, деконструкція, кінетизм, створення безрозмірного одягу та створення одягу з цілого куска матеріалу. Було обґрунтовано, що основою колекції є єдність образу, стилю,

модних тенденцій, форми, матеріалів, кольорового, декоративного і конструктивно-технологічного вирішення всіх елементів.

Визначено до якого типу, художнього образу та стилю відноситься передбачена колекція. Костюм фантазійного стилю відзначається нестандартними, сміливими прийомами як конструктивного формоутворення, так і декоративного оздоблення. Шляхом аналізу модних тенденцій, ознайомлення та вивчення особливостей стилю з'ясовано, що розширення кола застосування «фентезі» ведеться в двох варіантах: більш стриманому – жіночному напрямку та екстравагантно зухвалому напрямку, здебільшого для молоді, що є однією з особливостей фантазійного стилю. Розглянуто та систематизовано особливості прояву стилю «Фантазі» в сучасному молодіжному одязі в табличній формі.

Оскільки костюм є засобом, що має певну виразність здатну відображати, підкреслювати або маскувати особливості фігури, то з його допомогою можна досягти максимальної гармонізації індивідуального образу споживача відповідно до естетичного ідеалу епохи. Було визначено особливості зорового сприйняття системи фігура-костюм удизайн-проектуюванні та розглянуто зорові ілюзії як невід'ємний композиційний засіб для їх вивчення та систематизації, що використовуються в сучасному дизайні одягу. Зорові ілюзії при цьому розглядаються як головний засіб композиції костюму, кінцева мета якогось візуально змінити суб'єкт або дати «прикрашену», «помилкову» інформацію про нього. Охарактеризовано елементами, які піддаються аналізу і коректуванню в цілях створення певного зорового ефекту. Завдяки спостереженню виявлено, що найбільш дослідженими в дизайні вважають оптичні ілюзії, пов'язані з помилкою зорового сприйняття об'єктів їх кольору, величини, форми, віддаленості

Авторами розроблено планшет ідей у вигляді колажу з дотриманням послідовності та організованості численних композиційних елементів, який базується на творчому аналізі великої кількості інформації, а саме джерела творчості взятого з літературного твору «Аліса в країні чудес» [2]. Надалі планується збагатити планшет ідей ілюстраціями, елементами асоціацій, картинками, фактурами, фото для пошуку нових ідей та натхнення.

Художній образ в дизайні одягу є гармонійною єдністю образу людини і костюма в певному середовищі [3]. Образна ідея втілюється у вигляді форм, ліній, кольору, членування, фактури матеріалу. За допомогою принципів новизни і виразності розроблено ескізи на основі запропонованого джерела творчості та сформовано сім різних образів моделей молодіжного одягу, яких об'єднує одна ідея.

Література

1. Колосніченко М.В., Зубкова Л.І., Пашкевич К.Л., Полька Т.О., Остапенко Н.В., Васильєва І.В., Колосніченко О.В. Ергономіка і дизайн. Проектування сучасних видів одягу / М.В. Колосніченко та ін. – К. : Профі, 2014. – С. 50.
2. Fashionista «Аліса в Страні чудес»: Історія костюмов [Електронний ресурс] - Режим доступу у: <http://www.acciuga.ru/persons/423> [05.03.2010]
3. Рачицька О.І., Сидоренко В.І. Моделювання і художнє оформлення одягу / О.І. Рачицька, В.І. Сидоренко. - Ростов н/Д : Феникс, 2002.

АНАЛІЗ РИНКУ ТА ОГЛЯД ОСНОВНИХ ТОРГОВИХ МАРОК МОДЕЛЬНОГО ЖІНОЧОГО ВЗУТТЯ

Виробництво взуття відоме ще з часів пізнього палеоліту, коли людина обмотувала ноги шкірою.

Важко уявити стильний жіночий гардероб без модного взуття.

Фахівці з фабрики виготовлення взуття регулярно відстежують модні тенденції, що дозволяють створювати неповторні колекції, які включають в себе, як класичне так і оригінальне взуття.

Створюючи образ, жінка хоче подібатись і жіноче взуття грає в цьому часом головну роль.

Модельне взуття характеризується не лише гарними споживними властивостями, але й має приємний зовнішній вигляд.

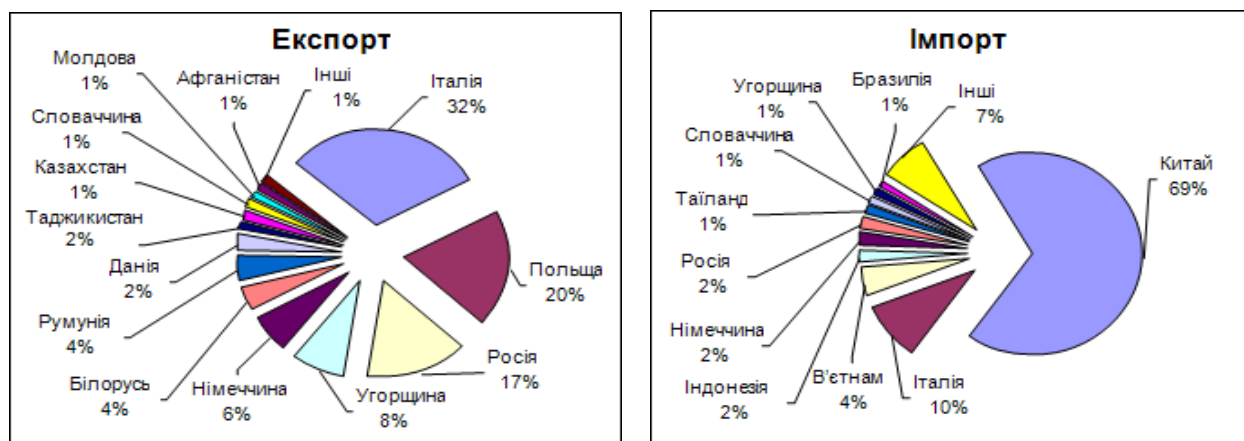

Рис. 1. Діаграма експорту та імпорту взуттєвої промисловості в грошовому вираженні за 2017р

На ринку взуття з'явилося досить багато торгових марок, які займаються виготовленням модельного взуття

Наведемо декілька з них. Фабрика «ЛеоМода™». Концепція виробника доволі проста – хороша якість і доступна ціна. Високі параметри якості взуття, виготовленого з натуральних матеріалів на сучасному обладнанні, а також обґрунтовані ціни – обумовлюють високий попит на продукцію львівського виробника.

PAOLO GIANNI

Взуття виготовляється на італійських колодках з італійської і турецької шкіри, при зборці використовуються високоякісні клеї SAR італійського виробництва. Все це в сукупності гарантує якість і довговічність чоловічого і жіночого взуття

За підсумками 2017 р. найбільше було вироблено взуття з натуральної шкіри (близько 17 млн. пар), із текстильних матеріалів і штучної шкіри (понад

11 млн. пар). Набагато менше взуття з гуми і полімерних матеріалів (близько 2 млн. пар).

Аналіз асортиментної політики пов'язане з великою кількістю пропозицій на ринку, зі зростаючими потребами покупців до жіночого модельного взуття.

Аналізуючи дані, які характеризують ситуацію за останні 2 роки на ринку взуття, можна зробити наступний висновок: для даного ринку характерне поступове зниження цін на 3-6% та підвищення об'єму продажу на 12-18%.

УДК 687:658

ПОЛУДА С.Н., ПОПОВА А.І.
Мукачівський державний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧИХ МІСЦЬ У ШВЕЙНИХ ПОТОКАХ

В умовах ринкової економіки найбільш актуальним постає питання зниження витрат виробництва. Успіхів досягають ті підприємства, які здатні при тих самих витратах отримувати вищий результат у розрахунку на одиницю суспільно необхідної праці; при менших витратах на одиницю корисного ефекту отримати вищу ефективність виробництва. Сутність проблеми підвищення економічної ефективності виробництва у тому, щоб кожна одиниця трудових, матеріальних та фінансових ресурсів забезпечувала суттєве збільшення обсягу виробництва продукції. Цього можна досягти використанням різних чинників ефективності, серед яких певне місце займає організація праці [1].

Оптимізація технологічного процесу в сучасних умовах високих технічних можливостей підприємств дає найбільший економічний ефект в напрямку покращення умов організації праці, особливо якщо вже підвищувати технічний рівень недоцільно, економічно невигідно, або підприємство не здатне здійснювати великі матеріальні затрати на придбання нового обладнання.

Одним з показників технологічного процесу є трудомісткість виготовлення виробу в цілому і її кожного найменшого елемента - неподільної операції. Визначення нормативів часу на технологічно-неподільну операцію - одне з головних етапів в проектуванні технологічного процесу. В умовах впровадження нового обладнання, пристроїв малої механізації, мікропроцесорів не можна покладатися на типові норми часу, для сучасних умов виробництва їх просто не існує.

Робота по організації робочих місць носить комплексний характер і включає в себе наступне: застосування методів елементного аналізу процесів праці; застосування методів проектування робочих місць на основі використання різноманітних приладів для механізації ручних прийомів праці; застосування різних засобів для переміщення предметів праці від одного місця до іншого, фіксації їх на робочому місці для виконання операції методом перелистування деталей тощо.

Організацію робочого місця слід представляти як складну комплексну систему (рис.1). Параметри, що впливають на робоче місце як систему, можна поділити на вхідні (x_1, x_2, \dots, x_n) та проміжні. Проміжними параметрами є збурення (a_1, a_2, \dots, a_n) та керовані параметри (v_1, v_2, \dots, v_n). До збурюючих параметрів можна віднести некеровані явища – наприклад, відключення електроенергії або пошкодження обладнання. Керовані – режими операцій: температура, тиск, зволоження, швидкість роботи швейної машини, прийоми виконання технологічної операції, оснащення та засоби інтенсифікації процесу виконання операції тощо. [2]. Якість вихідних параметрів (на схемі позначено y_1, y_2, \dots, y_n), до яких відносяться продуктивність праці, якість виконання операції, ефективність використання обладнання та засобів малої механізації тощо, напряму залежить від організації робочого місця працівника. За допомогою математичної моделі прогнозується поведінка виробничого процесу в цілому та кожної його функції в разі зміни того чи іншого параметру, що впливає на його хід.

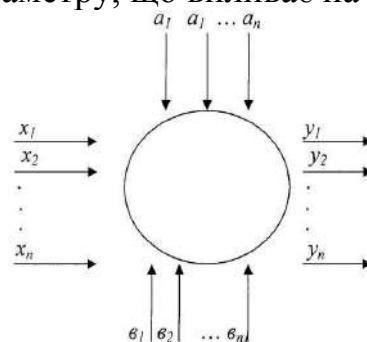

Рис. 1. – Математична модель робочого місця та чинників, що впливають на його хід

Відомо, що основний робочий час складає до 25 відсотків операції (інколи навіть і менше, наприклад, при виконанні коротких швів). Все решта складає час на переміщувально-допоміжні прийоми (взяти виріб, перенести до місця праці, розрівняти виріб, визначити місце виконання операції тощо). Тому, для підвищення продуктивності праці при мінімальних додаткових капітальних затратах необхідно впливати саме на час виконання переміщувально-допоміжних прийомів. Підвищення продуктивності праці можливе лише при правильній організації робочого місця, впровадженні прогресивних прийомів роботи. Цей напрямок більш науковий і на даному етапі дає найбільший економічний ефект при найменших затратах.

Важливу роль при цьому відіграє організаційне оснащення робочих місць, що являє собою набір елементів, який забезпечує раціональну побудову процесу праці, розміщення та зберігання деталей на робочому місці. Організаційне оснащення сприяє скороченню робочого часу на виконання допоміжних прийомів і дозволяє значно підвищити продуктивність праці при виконанні операції.

Отже, один зі значних заходів підвищення ефективності роботи швейного потоку з будь-якою формою організації є раціональна організація робочого місця на основі ретельного аналізу окремих рухів робітника, що призводить до скорочення витрат часу на допоміжні елементи операції, зменшення

втомлюваності працюючих, особливо наприкінці зміни від виконання повторюваних впродовж зміни однотипних рухів.

Література

1. Доможиров Ю.А. Эффективность повышения организационно-технического уровня швейных предприятий / Ю.А. Доможиров, О.Н. Долина. – М. : Легпромбытиздат, 1998. – 141 с.

2. Серова Т.М. Современные методы проектирования швейного производства / Т.М. Серова., А.А.Афанасьева. – М. : МГУДТ, 2004. – 287 с.

УДК 685.514:006.015.5

ПОШТАК І.В., ФОРДЗІОН Ю.І.
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ СПОЖИВЧОГО РИНКУ РЮКЗАКІВ З ПРЕДСТАВЛЕННЯМ НОМЕНКЛАТУРИ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ РЮКЗАКА ДЛЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Впродовж останніх десятиріч рюкзак, або українською – наплічник, впевнено є лідером продажів на споживчому ринку. Він є найкращим помічником під час тривалих мандрівок, відпочинку, туристичних походах та виконанні певних видів робіт по забезпеченню життєдіяльності подорожуючого...Слово рюкзак походить від німецького «rucksack», і перекладається, як спинний мішок, який використовувався для тривалих піших походів. По цій причині прийнято рахувати, що еволюція сучасного рюкзаків бере свій початок з туризму, активного відпочинку на природі, виду спорту тощо [1].

Рюкзак – різновид шкіргалантерейних виробів – у найпростішій формі – мішок з тканини, що переноситься на спині та має дві лямки для кріплення на плечах, служить, як зручний засіб для перенесення на спині предметів відповідного індивідуального призначення та подальшого їх зручного використання.

Сьогодні рюкзак завоював важливе місце майже у всіх сферах життя і є найбільш популярним серед молоді, оскільки здатний в повному обсязі задовольнити потреби та вимоги споживача, пов'язані, як з професійною діяльністю, так і з індивідуальними захопленнями. На споживчому ринку рюкзаків представлений широким асортиментом, відповідно, за функціональним призначенням, основними споживчими характеристиками.

Молодіжна сумка-рюкзак – це аксесуар повсякденного або модельного носіння, призначений для перенесення різних речей власної необхідності.

Однак, слід зауважити, що не дивлячись на зростаючий попит на цей вид шкіргалантерейної продукції, в довідниковій літературі та стандартах відсутні вимоги щодо даного виду продукції [2]. Так, як основними споживачами рюкзаків є молодь, а найбільш популярними моделями рюкзаків є «унісекс»; виникає реальна потреба в сертифікації такої продукції, встановлення ергономічних, санітарно-епідеміологічних та гігієнічних характеристик [3].

У статті проведено аналіз літературних даних. Розроблено номенклатуру показників якості молодіжної сумки-рюкзак та встановлені вагомні показники,

основними з яких є комплексні: надійність, довговічність та витривалість, естетичні, ціна, формостійкість, корисний об'єм, корисна вага, органайзерські можливості. Високий рівень функціональності, компактності, комфортності під час експлуатації рюкзака можуть забезпечити його конкурентоспроможність.

Література

1. Mega Site. In. UA Жінка, краса, стиль, сумка, вміст, важливість. (Статті, поради, інструкції) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://megasite.in.ua/27866-zhinka-i-sumka-ehdine-cile-zhinka-krasa-stil-sumka-vmist-vazhlivist.html>.

2. Хилько М.Е., Ткачева М.С. Возрастная психология. Конспект лекций / М.Е.Хилько, М.С.Ткачева. - М. : 2010. - 194 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://psychologiya.org.ua/gorodskoy_rukzak.html

3. Якимова Г.П. Проекування та виготовлення шкіргалантерейних та лимарних виробів : Навчальний посібник / Г.П. Якимова, Т.М. Садовнікова, Р.В. Росул. -К. : Кондор, 2010. – 216 с.

4. Мельничук Ю. Український Інститут Історії Моди. «Які сумки були модними понад 100 років тому серед українок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lt.ogo.ua/news/yaki-sumki-buli-modnimi-ponad-100-rokiv-tomu-sered-ukrayinok/>.

5. Зыбин Ю.П., Конструирование изделий из кожи / Ю.П.Зыбин, В.М. Ключникова, Т.С.Кочеткова, В.А.Фукин. – М. : Легкая и пищевая промышленность, 1982.

УДК 687:658:562

РОМАНЮК Т. В., БЛЕЙ-РУБАН. Н. В.
Мукачівський державний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИГОТОВЛЕННЯ ЖІНОЧОГО ПЛЕЧОВОГО ОДЯГУ З ТРИКОТАЖУ

На сьогоднішній день трикотажний одяг дуже популярний. До його переваг належать: підвищена повітропроникність та паропроникність, м'якість на дотик, легкість у догляді, ергономічність, міцність і надійність виробів за рахунок високої еластичності та ін.. Оскільки модні тенденції досить швидко змінюються, тому досить важливим є забезпечення до не менш мінливих вимог споживачів щодо естетичності, технічного рівня якості та рівня якості в експлуатації одягу [1].

Специфікою проектною діяльністю при розробці моделей одягу є необхідність створення не лише предмета промислового виготовлення з високими техніко-економічними показниками, а й забезпечення естетичної та ергономічної відповідності виробу індивідуальним особливостям кожного споживача.

Розробка нової продукції базується також на аналізі певної кількості уже наявних на ринку моделей-аналогів для визначення чи вибору найбільш актуальних елементів декору, силуету, композиційних вирішень та інших характеристик одягу. На цьому етапі в арсеналі конструкторів-технологів швейних виробів різні методи, як то методи морфологічного аналізу, комбінаторики, методи аналогії, стилізації, технічного моделювання тощо.

Робота містить розробку трикотажних виробів на основі комбінаторики, яка застосовувалась для комбінування елементів у первинній структурі з метою

продовження формоутворення і розробку перспективних моделей одягу. Крім цього, виконано та представлено пошук варіантів конструктивних різновидів виробів з дослідженням одночасно за кількома ознаками; вибір найбільш характерних вузлів з пропозицією його різноманітності; можливість проведення перебору варіантів рішень з перевіркою комбінацій на відповідність умовам завдання. Також за допомогою методу морфологічної комбінаторики проаналізовано сучасні моделі жіночих повсякденних трикотажних суконь. Проте, власне удосконалення процесу виготовлення жіночого плечового одягу з трикотажу потребує врахування технологічних властивостей трикотажних матеріалів.

У самому процесі виготовлення трикотажного кроєного одягу можна виділити такі виробничі етапи: розбракування, настилення полотна; відлежування полотна; розкроювання полотна; комплектування крою; пошиття виробів; волого-теплова обробка (ВТО); контроль якості виробів (сорткування виробів); маркування, складування і пакування.

При цьому, значна увага сучасними швейними підприємствами приділяється питанням забезпечення високого рівня якості продукції [2]. На жаль, на вітчизняних швейних підприємствах значний відсоток дефектів виробів виявляються саме на етапі контролю якості готової продукції, який можна зменшити шляхом не лише усунення цих дефектів після їх виникнення, а й розуміючи технологічні властивості трикотажних полотен, вдало прогнозувати необхідний рівень якості готових виробів.

Тому, в роботі, однією із задач ставилось систематизувати вагомі технологічні властивості трикотажних полотен, які дозволять більш раціонально забезпечити вибір як технологічних прийомів і режимів обробки, так і методів. Специфіка трикотажу в тому, що йому притаманні деякі властивості, що не характерні для тканин, такі як висока еластичність, м'якість, рухливість структури, розпускаємість та закручуваність, нестабільність геометричних показників (ширини, довжини, товщини) у виробництві, саме які можуть спричинити зниження рівня якості готової продукції збільшуючи при цьому відсоток дефектних виробів. Тому, робота містить систематизацію технологічних прийомів та режимів обробки трикотажних виробів з врахуванням переваг та недоліків технологічних властивостей матеріалів, враховуючи те, що різноманітність сировини робить вагомим визначення впливу її рівня якості на проектування та забезпечення нормального перебігу всіх технологічних процесів сучасного трикотажно-швейного виробництва.

Провівши глибокий аналіз сучасних напрямків модних тенденцій в створенні нових видів оздоблення, в роботі вдалось запропонувати трансформування негативних властивостей, що спричиняють невідповідності за рівнем якості готового асортименту, в «ефектні» методи обробки при виготовленні трикотажного одягу.

Отже, для проектування та виготовлення верхнього трикотажного асортименту систематизованими є як основні властивості трикотажу, які здатні підсилити прояв певних невідповідностей у готових виробах, так і фактори, які

спричинюють зниження рівня якості, що вважається дефектністю готового одягу.

Запропоновано і показано можливості використання цих дефектів в якості розширення ефектного оздоблення сучасних трикотажних виробів, для чого створено інформаційну базу по технологічним прийомам та методам. Наведено область використання вдосконалених методів обробки, що забезпечує естетичність та експлуатаційну надійність сучасного трикотажного асортименту верхніх виробів.

Література

1. Білей-Рубан, Н. В. Надійність ниткових з'єднань трикотажних виробів як характеристика технічного рівня якості одягу [Електронний ресурс] / Н. В. Білей-Рубан // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія "Технічні науки" : наукове фахове видання. - Київ, 2016. - №3 (98). - С.126-133.- Режим доступу : <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/533>

2. Білей-Рубан, Н. В. Кваліметрична оцінка якості трикотажних матеріалів [Електронний ресурс] / Н. В. Білей-Рубан, М. М. Пловайко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2010. - №1(143). - С.22-28. - Режим доступу : <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/453>

УДК 378:14

РУЦАК В.В., КОВАЛЬ Т.В.
Мукачівський державний університет

МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Сьогодення вимагає від підростаючого покоління уміння швидко та грамотно орієнтуватися у швидкоплинному потоці інформації, ефективно здобувати нові знання і застосовувати їх на практиці. Тому першочерговим завданням є активізація учнів у системі організованого навчання, як суб'єктів навчання. У зв'язку з цим зростає інтерес до проблеми розвитку мотиваційної сфери їх діяльності [1].

Мотивація до навчання – одна із головних умов реалізації навчально-виховного процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Формування навчальної мотивації у школярів без перебільшення можна назвати однією з центральних проблем сучасної школи. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановкою завдання формування у школярів прийомів самостійного набуття знань та розвитку активної життєвої позиції. Оскільки у більшості учнів відсутнє прагнення до навчання та здобуття освіти, то проблематика мотивації навчання є на сьогодні найбільш гострою.

У психології під мотивацією розуміють спонуки, які викликають активність організму і визначають її спрямованість. У дидактиці мотивація - це процес формування і закріплення у школярів позитивних мотивів учіння. Мотивація не тільки детермінує навчальну діяльність школяра, а й пронизує пізнавальну сферу його психічної активності з усіма її пізнавальними процесами: сприйманням, мисленням, уявою та пам'яттю [2].

На зміну мотивації впливають такі фактори, як стан здоров'я, складність завдання, тиск з боку керівника чи оточуючих, вимоги і т.д. Отже, певний мотив (або ж сукупність мотивів) однозначно не визначають мотивацію учня. Необхідно враховувати також внесок факторів конкретної ситуації та, по можливості, послабляти негативні і підсилювати позитивні фактори [2].

Мотивами навчальної діяльності школярів є усвідомлені та не зовсім усвідомлені внутрішні імпульси, які спонукають учня до активної навчальної діяльності та уважного ставлення до своїх навчальних обов'язків, що робить процес навчання повнокровним. У ролі мотивів виступають інтереси особистості, її потреби, настанови, переконання, цінності, ідеали. Учіння найчастіше має полімотивований характер, тобто зумовлюється сукупністю мотивів, які перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності [3].

Формування мотивів навчання - це створення у школі умов для появи внутрішніх спонукань до навчання, усвідомлення їх учнем і подальший саморозвиток ним своєї мотиваційної сфери. Стимулювати її розвиток можна й необхідно системою психологічно продуманих прийомів. Загальний зміст розвитку навчальної мотивації школярів полягає в тому, щоби переводити учнів із рівнів негативного й байдужного ставлення до навчання до зрілих форм позитивного ставлення до навчання - дієвого, усвідомленого, відповідального.

Отже, мотивація є важливим і специфічним компонентом навчання школяра. Без неї неможлива ефективна навчальна діяльність та розвиток здатності і потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти. Через мотивацію педагогічні цілі швидше перетворюються на психічні цілі учнів; через зміст формується певне ставлення учнів до навчального предмета й усвідомлюється його ціннісна значущість для особистісного, у тому числі інтелектуального, розвитку дитини. Завдання учителя в даному контексті – підвищувати мотивації учнів.

Література

1. Лук'янова М. Навчальна мотивація учнів: психолого-дидактичний аспект / М. Лук'янова [Електронний ресурс] / Освіта UA. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/technol/2651/>
2. Пальчевський С.С. Педагогіка : Навч. посіб. / С. С. Пальчевський. – К. : Каравела, 2016. – 496 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.

УДК 685.514.2

ХІМІЧ В.І., ВІКТОР Т.М., ПРЕДКО М.М.
Мукачівський державний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ШКІРЯНИХ АКСЕСУАРІВ ДО ВЕЧІРНЬОЇ СУКНІ

В останні роки виробництво шкіргалантерейних виробів отримало великий розвиток. Підприємства шкіргалантерейної промисловості в масовій кількості випускають широкий асортимент виробів різного цільового призначення.

Разом з розвитком виробництва вдосконалюється і моделювання шкіргалантерейних виробів: підвищується рівень організації, отримують розвиток нові конструкції виробів, застосовуються нові методи моделювання.

Відсутність єдиної науково обґрунтованої методики моделювання шкіргалантерейних виробів ускладнює роботу, веде до неузгодженості технологічного процесу і відбивається на якості виробів.

В останні роки намітилась тенденція до підсилення декоративної ролі сумки в ансамблі одягу. Сумка грає роль не тільки доповненням, але і самостійною деталлю.

Жіночі модельні сумки та аксесуари декоруються оздобленням камінцями, бісером, пряжками, металевою фурнітурою, ажурною строчкою, рельєфами, окантовкою, перфорацією [1].

Метою даної роботи є моделювання мікроколекції та технології виготовлення шкіряних аксесуарів до вечірньої сукні.

Предмет дослідження – шкіряні аксесуари до вечірньої сукні.

Об'єкт дослідження – процес розробки мікроколекції шкіряних аксесуарів до вечірньої сукні.

Основними методами дослідження, застосовуваними у цій роботі, були монографічний метод (аналіз наукової та відповідної навчальної літератури), аналітичний метод (аналіз стану та узагальнення даних засобів), порівняльний (порівняння отриманих аналітичним методом даних), логічний (формулювання висновків, і висновків з урахуванням отриманої інформації) та інші методи.

Дамські сумочки дуже різноманітні, так як дизайнери не втомлюються радувати новими ідеями. У модних колекціях можна побачити цікаві та оригінальні варіанти цього аксесуара [2].

Серед різноманіття існуючих сумок окреме місце займають клатчі. Це плоскі сумочки, які дуже ефектно виглядають в жіночих руках.

Клатч — це невелика жіноча сумочка. З'явилася вона порівняно недавно – близько ста років тому. В середині минулого столітті Крістіан Діор став використовувати клатчі в своїх модних колекціях, завдяки чому сумочка стала класичним і обов'язковим елементом гардеробу. Клатчі виконуються з різних матеріалів: шкіра, замша, шовк, пластик і навіть дорогоцінні метали. З декору обмежень немає. Одним словом, ця невелика сумочка відмінно поєднується з різними сукнями. Зручність користування шкіргалантерейних виробів визначається їх конструкцією [1; 3]. Конструкція - це склад і будова виробу, взаємне розташування частин, вузлів і деталей в ньому. Конструкція характеризується різними ознаками, те чи інше поєднання яких визначає призначення виробу.

Для сумок найбільш характерні наступні конструктивні ознаки: спосіб закривання, деталі конструкції корпусу і їх призначення, ступінь жорсткості, розміри і форма, спосіб з'єднання деталей, матеріали, що застосовуються та фурнітура, зовнішнє оформлення.

Спосіб закривання - важлива конструктивна ознака, що впливає на моделювання і технологію виготовлення виробу. Розробляючи конструкцію виробу і технологічний процес, в першу чергу визначають спосіб закривання.

В результаті проведених досліджень була наведена загальна класифікація шкіргалантерейних виробів, які за своїм призначенням поділяють на три групи: для перенесення і зберігання різних предметів; для захисту кистей рук від зовнішніх впливів; для фіксації різних предметів.

В роботі було теоретично і практично досліджено такі основні завдання:

- вивчено класифікацію шкіргалантерейних виробів;
- вивчено асортимент жіночих аксесуарів;
- змодельовано ескізи аксесуарів до жіночої вечірньої сукні;
- спроектовано вироби на основі ескізів;
- розроблено технологічний процес складання виробів;
- зроблено та обґрунтовано висновки та практичні пропозиції щодо розробки мікроколекції шкіряних аксесуарів до вечірньої сукні.

Як і кожен виріб аксесуари мають свої, властиву їм, схеми складання деталей. Але, все одно, в них є деталі зовнішні, внутрішні і проміжні. Крім цього не обійдеться і без додаткових деталей, які призначені для допоміжних цілей, проте кожна деталь має своє функціональне призначення.

Проте як і виріб так і його деталі повинні відповідати вимогам якості. У нормативно-технічній документації наведені технічні вимоги, яким повинні відповідати шкіргалантерейні вироби. Це естетичні, ергономічні вимоги, показники надійності, уніфікації та технологічності шкіргалантерейних виробів та ін.

Література

1. Якімова Г.П., Садовнікова Т.М., Росул Р.В. Проектування та виготовлення шкіргалантерейних та лимарних виробів: Навчальний посібник / Г.П. Якімова, Т.М. Садовнікова, Р.В. Росул. – ХНУ, 2010.
2. Жуков Ю.В. Мониторинг рынка кожгалантерейных изделий / Ю.В.Жуков // Кожевенно-обувная промышленность. – 2002. – №4.
3. Зими́на Т.И., Поздняков Ю.И., Ильина В.А., Оценка конкурентоспособности отечественных кожгалантерейных изделий / Т.И.Зими́на, Ю.И.Поздняков, В.А.Ильина // Кожевенно-обувная промышленность. – 2002. – №1.

УДК 687:658

ЧОРБА Л.І., МАТВІЙЧУК С.С.
Мукачівський державний університет

ВПЛИВ КУЛЬТУРИ ТА МОДИ ЯПОНІЇ НА СУЧАСНУ СВІТОВУ МОДУ

Авторами ставиться за мету дослідження впливу японської культури на сучасну світову моду. Вплив розглядається в контексті творчості дизайнерів, звернення модельєрів до традиційної японської культур, її мистецтва, інтерпретації форм і декоративних мотивів Японії та модних елементів західної культури.

Встановлено, що серед дизайнерів, які зробили значний внесок на створення японської моди були: Такада Кендзо, Косіно Дзюнко й Мацуда Міцухіро, Йоджі Ямамото [1].

За результатом дослідження складових елементів сучасного костюма, виявлено, що найхарактернішими запозиченими з японського народного костюма елементами є пояса-обі, кімоно та халати, характерні принти, декоровані куртки, взуття типу гета, дзорі та табі. Серед прийомів – деконструктивізм, застосування інноваційних матеріалів [2].

Унаслідок здійсненого аналізу розвитку сучасної моди виявлено, що взаємна інтеграція культур є поштовхом до створення нових брендів та напрямків. Самобутність японської культури значно вплинула на становлення європейської моди, і в той же час японці з захватом переймають традиції афроамериканців та європейців. Особливо це помітно у вуличній моді, яка як явище сформувалась на початку XXI ст. та отримала найменування JSF (Japanese Street Fashion). На сьогодні вулична японська мода є генератором ідей молодіжної моди та втілює наступні напрямки – «лоліта» у різних варіантах підвидів, «гангуро», «гяру», «fruits» (стиль Харадзюку), «Visual Kei», «бо:со:дзоку», «косплей». Всі ці модні напрямки та субкультури прийшли до Японії з західною культурою, але трансформовані впливом японського світосприйняття повернулись на початку 90-х років у Європу та Америку, виглядаючи на межі витворів мистецтва та карикатури на західну культуру.

Авторами ставиться за мету проектування моделі сучасної жіночої куртки за мотивами творчості Такада Кендзо. У відповідності до цього було здійснено аналіз творчості Т. Кендзо, розроблено класифікацію курток, розглянуто асортимент сучасних матеріалів та систематизовано вимоги до курткових матеріалів [3].

Підтверджено, що особливість японської вуличної моди полягає в тому, що вона не просто копіює західну культуру, а трактує її по-своєму, створюючи певний індивідуальний стиль.

Світові зірки естради, які є взірцем для молоді, також активно пропагують вуличну японську моду. Так, Мерелін Менсон близький друг засновника «Visual Kei» та використовував у своєму образі цей напрям, який далі підхопили інші групи. Вокаліст групи Tokyo Hotel також представляє свій образ у стилі «Visual Kei». Гвен Стефані є прихильницею стилю Харадзюку та навіть згадує його у піснях та кліпах.

Література

1. Территория моды. Авангард японской моды: Кензо, Мияке, Ямамото [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://modaria.ru/avangard-yaponskoj-mody-kenzo-miyake-yamamoto/> [23.04.2014].

2. Янковська Д. Східні впливи в сучасній моді (кінець XX – початок XXI ст.) / Д.Янковська. // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2013. – Вип. 24. - С. 222-231.

3. Бузов Б.А., Алыменкова Н.Д. Материаловедение в производстве изделий легкой промышленности (швейное производство) / Бузов Б.А., Алыменкова Н.Д. – Академия, 2004.

**ВПЛИВ ВЛАСТИВОСТЕЙ СУЧАСНИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ЇХ ДЕКОРУВАННЯ
ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ЖІНОЧИХ КОМПЛЕКТІВ НА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОЦЕС
ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Дана робота спрямована на вирішення проблеми розробки моделей святкового одягу з нових (прозорих) матеріалів з елементами декорування відповідно до вимог споживачів та напрямку модних тенденцій. Детальне вивчення напрямку моди, вивчення класифікації святкового одягу, властивостей тонких матеріалів, різного декоративного оформлення, дасть змогу комплексно підійти до розв'язання цих завдань.

Мода є дуже мінливою. В одязі зміни моди стосуються матеріалів (кольору, рисунка і фактури), деталей (коміра, кишень, манжет тощо), ліній членування (кокеток, рельєфів, підрізів тощо) та конструкції в цілому, її силуету, об'ємної форми, пропорцій, покрою рукава тощо [1].

На сьогоднішній день для виготовлення жіночого святкового одягу застосовують широкий асортимент текстильних матеріалів по волокнистому складу, структурі, видам заключних обробок тощо. Трендом 2017-2018 року стала чуттєва прозорість. Цей тренд не можна назвати абсолютною новиною — речі в подібному виконанні дизайнери демонстрували і раніше, підкреслюючи прозорість. Але в 2017-2018 році прозорі речі стали практично невидимими.

Для досягнення «невидимості» прозорі матеріали стали ще більш тоншими, технологія переплетення – більш рихлою, по сировинному складу дані матеріали виготовляються практично з 100% синтетичних волокон.

Крім того, ускладнились варіанти декорування жіночого святкового одягу, зокрема на модних прозорих текстильних матеріалах: декорування вишивкою, паєтками, стразами, бісером, намистинами, аплікацією, штучними об'ємними елементами тощо [2].

Вище охарактеризовані властивості даних сучасних матеріалів та варіанти їх декорування впливають на конструктивне вирішення моделі одягу та провокують проблеми протягом усього технологічного процесу виготовлення одягу, починаючи з підготовчо-розкрійного виробництва (ПРВ) та закінчуючи кінцевою волого-тепловою обробкою (ВТО).

Зокрема, у виробках з прозорих матеріалів число конструктивних елементів (швів, виточок, обшивок) повинно бути зведено до мінімуму. По степені прилягання такий одяг переважно прямого або розширеного силуету.

На етапі ПРВ складність обробки прозорих матеріалів проявляється в процесі настилання та розкрою (утворення складок, ковзання шарів в настилі, перекося тощо), визначення якості текстильних матеріалів (ідентифікація наявності забруднень, дірок, затижок тощо). Додаткове ускладнення на етапі розкрою виникає у випадку наявності об'ємних декоративних оздоблень: намистин, елементів 3D декору тощо.

Найбільші труднощі виникають в процесі вибору методів, параметрів, режимів ниткового з'єднання та ВТО. При пошиві виробів з прозорих матеріалів особливу складність викликає обробка всіх швів, строчок, так як вони видимі з лицевого боку. Крім того, дуже часто виникає технологічний дефект – розрив тканини в ділянці шва, тому доцільно застосовувати для з'єднання деталей подвійний шов, який є більш міцний ніж зшивний, крім того забезпечує мінімізацію осипання зрізів, що є характерним для даної структури матеріалів. У таких виробках не рекомендується використовувати застібку, тасьму-блискавку та кишені. Зрізи горловини та пройми доцільно обкантовувати спеціальною прозорою тасьмою [3].

Для обробки зрізів рекомендується застосовувати тонкі голки та нитки. З метою надання жорсткості та формостійкості окремих деталей та вузлів (комірів, манжет, застібок тощо) доцільно використовувати прозорі неткані клеєві та неклеєвіпрокладкові матеріали. Для рівномірного просування тканини прозорої структури швейні машини оснащують спеціальними лапками.

При контакті з водою, деякі прозорі тканини, тому їх прасують без зволоження слабо нагрітою праскою, поставивши терморегулятор на синтетичні тканини.

Таким чином встановлено, що для виготовлення сучасних жіночих комплектів світові дизайнери пропонують широкий асортиментний ряд текстильних матеріалів, серед яких найбільш модними є матеріали з прозорою структурою та різноманітним ефектним декоруванням. Однак, в процесі проектування та виготовлення одягу з вказаних матеріалів необхідно враховувати ряд особливостей на конструктивно-декоративне та технологічне вирішення даної асортиментної групи одягу.

Література

1. Пашкевич К.Л. Аналіз факторів і закономірностей зміни композиційно-конструктивних параметрів жіночого одягу / К. Л. Пашкевич, Т. В. Вець // Теорія та практика дизайну. - 2016. - Вип. 10. - С. 144-155.
2. Головніна М.В., Михайлець В.М., Ямпольська А.М. Сучасне оздоблення одягу // Техніка. - 1977. – Вип. 2. – С. 5-6.
3. Хмельницький національний університет. Технологія виготовлення виробів з нових матеріалів / Т.Д. Терещенко [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0338&T=09&lng=1&st=0

УДК 687:004.356

ШОВКОПЛЯС Л.О., ГЕРАСИМОВ В.В.
Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ОДЯГУ НА ОСНОВІ СИСТЕМ 3D ДРУКУ

Сучасний світ неможливо уявити без інформаційних технологій. Вони все глибше проникають в наше життя, захоплюючи все більше і більше сфер життєдіяльності - в науці, медицині, бізнесі, розвагах, тощо [1].

Інформаційне суспільство потребує альтернативних новітніх розробок. На допомогу приходять 3D-технології. Особливу актуальність набуває

використання 3D-технологій для виготовлення одягу. Певні результати вже існують у сфері проектування із застосуванням спеціалізованих графічних пакетів: Optitex, Marvelous, 3DMAX та ряду інших [2]. Апробація даних програм вказує на їх результативну роботу в плані візуалізації дизайнерських проектів одягу.

Рис. 1. – Одяг, надрукований на 3D принтері дизайнера Danit Peleg

Проаналізувавши матеріал щодо застосування 3D-технології друку в процесі виготовлення одягу різного призначення, можна зробити висновок, що використання нетрадиційних матеріалів (речовин, які є робочим елементом друку принтерів) сприяє пошуку нових можливостей матеріалу, нових форм костюму і нових образів. Область застосування 3D-друку постійно розширюється, тому постійно удосконалюються методи друку, використовуються нові матеріали, збільшується якість, точність і міцність з'єднувальних елементів. В той же час 3D-принтери, навпаки, зменшуються в розмірах, стають доступнішими і ефективнішими [3].

Технологія створення тривимірного одягу полягає у послідовності певних етапів: спочатку дизайнери створюють 3D-модель одягу в програмі для отримання тривимірних об'єктів, друкують деталі на 3D-принтері (їх може бути від 10 і більше), а потім складають усі частини вручну. Принтер виготовляє деталі одягу частинами, це дає змогу об'єднати в одному виробі різні властивості матеріалу. Існуючи сьогодні 3D принтери використовують дві основні технології – лазерну і струменеву, які у свою чергу поділяються на окремі види, залежно від матеріалу, який використовують. З'ясовано, що для формування деталей одягу найбільш ефективні наступні методи друку:

- *екструдкування* – витискування розплавленого матеріалу;
- *гранулювання* – склеювання або спікання часток матеріалу;
- *ламінування* – склеювання шарів матеріалу з подальшим вирізуванням;
- фотополімеризація – затвердіння полімеру ультрафіолетовим або лазерним випромінюванням;
- *біотехнологія* – створення структури майбутнього об'єкта, який згодом формується завдяки діленню, зростанню і модифікації клітин.

Слід зазначити, що перевагою розробки одягу на 3D принтері полягає в тому, що істотно зменшується кількість відходів, які на сьогоднішній день становлять проблему типового виробництва швейної галузі [4].

Література

1. Колосніченко М.В., Щербань В.Ю., Процик К.Л. Компютерне проектування одягу : Навчальний посібник / М.В. Колосніченко, В.Ю.Щербань, К.Л. Процик. – К. :«Освіта України», 2010. – 236 с.
2. Тривимірне моделювання одягу в середовищі Optitex / В. В. Герасимов, Я.М. Дулішкович, С. С. Матвійчук // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2015. - № 3. - С. 33-37.
3. Фізико-математичний факультет. Розвиток технології 3-D друку [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://phm.kspu.kr.ua/nauka/naukovo-populiarni-publikatsii/878-rozvytok-tekhnologii-3-d-druku.html>
4. Пашкевич К. Л. Новітехнології: 3D принтер / К.Л. Пашкевич // Легка промисловість. – 2014. – № 1. – С. 22–25.

РОЗДІЛ 7
СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

УДК 398.82(477):63

БОЙЧУК О. А.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ
(НА ОСНОВІ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ)

Матеріальна і духовна культура віддавна існують у постійній взаємодії. Явища, які є важливими на певному етапі розвитку людства, стають предметом оспівування, а відтак закарбовуються у фольклорних текстах. У такий спосіб останні стають матеріалом для вивчення особливостей культурно-історичного розвитку народу, регіону чи певного територіального осередку. Співвіднесення матеріального і духовного дає можливість говорити про генезу (походження) фольклорних обрядів, текстів, жанрів, мотивів, образів тощо.

Такий підхід, який у сучасній фольклористиці номінують як «метод перехресної інтерполяції», є доволі прогресивний і перспективний. Найбільш послідовно його дотримується у своїх дослідженнях Віктор Давидюк [5, с. 3]. Утім саме покладаючись на цей метод можемо досліджувати та з'ясувати, яким чином, коли та наскільки матеріальна культура вплинула на формування, у нашому випадку, господарського світогляду у фольклорних текстах. Позаяк у такому контексті тема не ставала предметом окремого вивчення, пропоноване дослідження вважаємо **актуальним** та перспективним. Хоча напрацювань у цьому напрямку є чимало. З-поміж дослідників, І. Нечуй-Левицький [8], М. Грушевський [3], С. Килимник [6], В. Давидюк [4], З.Марчук [7] та ін.

Загалом розвиток людської цивілізації пов'язується зі змінами таких найдавніших господарських систем, як мисливство, скотарство, збиральництво, примітивне рільництво та хліборобство, присадибне тваринництво. Кожна з цих систем господарювання певним чином вплинула на формування господарських мотивів у фольклорних текстах.

Мисливський світогляд, як один із найдавніших, до сьогодні найширше збережений у текстах колядок, щедрівок і весільних пісень. Наприклад: «*Вставайте, браття, щонайраніше, / Беріте коней найвороніших / Та й поїдемо на польованне*» [2, с. 97].

Фольклорні тексти зафіксували у своєму змісті елементи *скотарського світогляду*, зародження якого співвідноситься з добою енеоліту [7, с. 161]. Добре відомий цей мотив у сучасних щедрівках, у змісті яких господаря викликають подивитись на кошару, де «*овечки покотились, а ягнички народились*» [2, с. 71, 74, 75]. Утім скотарський світогляд має свої особливості щодо локалізації на теренах України, що в свою чергу вказує на відмінність господарських систем регіонів: найбільш поширене скотарство, а відтак і

мотиви, у гірській місцевості, добре знані на Поліссі, на інших територіях, зокрема Волині, локалізуються спорадично [1, с. 203].

Окремі фольклорні записи зафіксували етап, на якому однаково важливими вважалися реалії *скотарського і тваринницького світогляду*. Таку особливість відбивають тексти зі словами, на кшталт «чи корови потелились, чи ягнятка народились» [2, с. 73, 76].

На домінування *тваринницького світогляду* вказують фольклорні тексти, в яких оспівують такі явища матеріальної культури, як кінь, корова, бичок, ковбаса, сало тощо. Наприклад: «*Вижиньте бичка за воріточка, / А я попасу – дайте ковбасу. / Ковбаса впала, дай, бабо, сала. / Сала припечу, од бичка втечу*» [2, с. 135].

Дуже часто найвищим мірилом достатку виступають «жито, пшениця, всяка пашниця», овес, кутя пшенична, мука тощо. Це засвідчує, що *хліборобський господарський світогляд* був і залишається важливою складовою української ментальності. Те, що господаря часто застають в полі чи в stodolі, біля жита чи пшениці, на думку Івана Нечуя-Левицького, доводить, що український народ святкує Різдво (та й інші свята річного циклу – *О.Б.*) як народ-хлібороб, благаючи собі хорошого врожаю та достатку. [8, с. 63]. Щоправда, хліборобський світогляд так само не на всіх теренах однаково добре відомий. Скажімо, найбільш поширений на Волині, менше знаний на Поліссі, практично не відомий на Закарпатті. Цю особливість підтверджує традиція виконання ранніх весняних пісень, які були зорієнтовані головно довкола хліборобського світогляду.

Доволі часто у фольклорних текстах натрапляємо на *реалії присадибного тваринництва* – ще одного важливого етапу розвитку цивілізації. За умови такого способу господарювання домашню худобу тримали з метою оброблення та удобрення орних земель. Саме такий світогляд відображений у тексті: «*Гори, синку, цюю нивку, / Да й посіємо пшеницю, / З колосочка – жита бочка, / А з другого – жита много*» [2, с. 139].

Опрацьований матеріал дає можливість зробити найзагальніші **висновки**: мотиви фольклорних текстів формуються під впливом реалій матеріальної дійсності; матеріальна культура, презентована у фольклорних текстах, вказує на час появи тих чи інших мотивів, образів, елементів; фольклорні тексти, в межах опрацьованого матеріалу, найчастіше відображають у своєму змісті відомості про такі системи господарювання (а відтак і світогляду), як хліборобство, тваринництво, скотарство, спорадичними є згадки про мисливство.

Позаяк пропоноване дослідження не охоплює всі різновиди господарювання та особливості їх відображення у фольклорних текстах, тема є актуальною для подальших наукових студій.

Література

1. Бойчук О. Волинські щедрівки: до питання відображення господарської специфіки регіону / Олена Бойчук // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – Вип. 29. – Київ, 2014 – С. 201-209
2. Волинські щедрівки / збір., упор. і прокомент. Віктор Давидюк. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. – 152 с.

3. Грушевський М. Історія української літератури: В 3 т., 9-ти кн. / Михайло Грушевський. – Київ : Либідь, 1993. – Т. 1. – 392 с.
4. Давидюк В. Походження українського фольклору / Віктор Давидюк. – Луцьк : Вежа, 2006. – 120 с.; Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі) / Віктор Давидюк. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 436 с.
5. Давидюк В. Полісько-Волинський народознавчий центр: сім кроків за десять років / Віктор Давидюк // Фольклористичні зошити. – Вип. 5. – 2002. – С. 3-14.
6. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні : В 3 кн., 6 т. / С. Килимник – Факс. вид. – Київ : Обереги, 1994. – Кн. I. – Т. 1-2. – 400 с.; Кн. II. – Т. 3-4. – 528 с.
7. Марчук З. Генеалогія українського весілля / Зоряна Марчук. – Луцьк : Інститут культурної антропології, 2005. – 284 с.
8. Нечуй-Левицький Іван. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / Іван Нечуй-Левицький. – К. : Обереги, 2003. – 144 с.

УДК 001.89:321.02

ІЛЬТЬО Г. Ф.
Мукачівський державний університет

ПОЛІТИЧНА НАУКА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Україна має достатні ресурси для відновлення та переоснащення наукових досліджень: розвиток наукових колективів ; створення належної інфраструктури й умов інтелектуальної праці; започаткування нових наукових центрів. Однією з головних пріоритетів сучасної науки – це дослідження, які повинні орієнтуватись на перспективу розвитку та життєзабезпечення суспільства. Трансформаційний процес базується на діалектичному подоланні існуючих елементів, виробленні нових цілей і формуванні нових способів їх досягнення. Основними чинниками, що стримують розвиток вітчизняної науки, на думку багатьох дослідників-експертів: соціально-економічні, серед яких головне місце посідають фінансові питання, соціально-політичні, інституційні чинники та соціокультурні причини.

Для визначення перспектив розвитку політичної науки в умовах трансформації суспільно-політичних процесів потрібно виробити та здійснити стратегію відновлення та продуктивного її розвитку. Головне завдання політичної науки – у безперервному процесі пізнання, отримувати знання про політику на основі узагальнення достовірних фактів. Політологія як наука вивчає закономірності і сутність політичної сфери, політичної системи суспільства. Спираючись на отримані дані, висвітлює історію політичної думки, дає знання про політичні інститути, їх організацію та функціонування; права, свободи, обов'язки громадян; участь особи в політичному житті; суб'єкти і об'єкти політики; політичний маркетинг і політичний менеджмент, політичну культуру, сучасні політичні доктрини, світовий політичний процес.

Водночас з ряду ключових проблем теорії політики українські політологічні школи можуть і повинні здійснювати наукові розробки, які б за своєю досконалістю, інноваційним потенціалом вигідно відрізнялися від інших

політологічних досліджень. Стан політології в Україні пов'язаний з логікою трансформації нашого суспільства та особливостями розвитку наукового знання.

Водночас є фактори, що сприяють розвиткові політології: наявність певної інституціональної бази. Молода генерація науковців, яка здобуває освіту в нових умовах, знайома з досягненнями світової науки, швидко оволодіває сучасними методами дослідження. Ключовим завданням політології є навчально-просвітницька діяльність, формування високої політичної свідомості та політичної культури громадян. Політичні знання мають утвердитися в усіх сферах свідомості. Йдеться передусім про поширення політологічних знань по вертикалі, тобто про підготовку професійних політиків, парламентарів, працівників державного апарату. Важливо, щоб освіта була зацікавлена в об'єктивних дослідженнях та розглядала політологію як суттєвий інтелектуальний ресурс суспільства.

Сучасна політична наука вирішує низку суттєвих завдань, серед них: окреслення кола найголовніших проблем, на яких має зосередитись на етапі свого становлення вітчизняна політична наука; розвиток прикладної політології; підготовка і перепідготовка кадрів, науковців і професійних політиків; налагодження та підтримка зв'язків із світовими політологічними центрами і школами; формування в людей високого рівня політичної та правової культури.

Становище вітчизняної політичної науки на сучасному етапі проаналізував Всеукраїнський науково-практичний симпозіум з проблеми «Політологія в Україні: стан та перспективи розвитку», учасники якого відзначили значне зростання в останні роки рівня політичної освіченості громадян, активізацію наукових розробок, накопичення певного досвіду викладання політології; розвиваються і вдосконалюються, збагачуючи світову суспільно-політичну думку, синтезуючи й систематизуючи політичні знання.

Література

1. Політологія : Підручник / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. - К. : ВЦ "Академія", 2003. – 528 с.
2. Українська політологія: витоки і еволюція. / За ред. Ф.Кирилюка. – К., 1995. – 312 с.

УДК 316.722(477.87)

КУХАРЧУК О.С., РОСОЛ Ю.
Мукачівський державний університет

ПИСЕМНІСТЬ, ЗАРОДЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ЗНАТЬ. КУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ ЗАКАРПАТЦІВ З НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Давніми літературними пам'ятками XII-XVI ст., які дійшли до нас, були книги церковного вжитку: літургікони, мінеї, євангелія, псалтирі тощо. Окрема група пам'яток дає можливість простежити процес зародження історичних знань. Це: «покрайні записи» на церковних книгах, «учительні» євангелія, Гукливський літопис тощо.

У XII-XVII ст. з різних міст України, європейських країн на Закарпаття потрапляли інкунабули, рукописні та слов'янські друковані книги церковного і світського характеру, зокрема «Острозька біблія» Івана Федорова (1581 р.). Широкого поширення в краї набула середньовічна повість «Александрія», завезена з українських земель. Цей твір став своєрідним навчальним посібником з історії і географії [1].

Особливо багато літератури, в тому числі і твори окремих письменників, вчених завозилися зі сходу у XVIII – першій половині XIX ст., що посилювало потяг закарпатців до освіти, їх жадобу до знань, підтримувало почуття духовної спільності зі східними слов'янами.

Важливою подією в культурно-освітньому житті Закарпаття було відкриття в Ужгороді у 1793 р. на кошти населення першої учительської семінарії з українською мовою навчання. Відкриття середніх учбових закладів, де чимало предметів викладалося рідною мовою, було одним із засобів боротьби закарпатців проти латинізації та католицизму [2].

Інтерес до історії Закарпаття завжди був неабияким. Минуле та сучасне краю, його майбутнє цікавили не лише населення Закарпаття, а й широку громадськість України, Словаччини, Угорщини, Румунії тощо. Це й природно, оскільки історичні долі сусідніх країн завжди переплітались, і через їх історію розкриваються окремі сторінки власної історії Закарпаття.

Початок вивченню історії Закарпаття започаткували його уродженці, частина яких емігрувала, а частина залишалася тут, в Закарпатті. Перші праці з історії краю написали на рубежі XVIII-XIX ст. І. Базилович, І. Орлай, Ю. Гуца-Венелін та ін. Особливе місце серед них посідає праця М. Лучкая «Історія карпатських русинів», що вважалася найбільшим дослідженням в даній області того часу. Віддав належне історії Закарпаття О. Духнович – найпомітніший серед вчених і громадських діячів XIX ст. [3].

Чимало писали про історію Закарпаття угорські та австрійські історики : Іштван Деньдеші (1629-1704), Габор Дойка (1769-1796), художники Імре Ревес (1859-1945), Міхай Мункачі (1844-1900), Шімон Голлоші (1857-1918), історики Карой Мейсарош (1821-1890), Тиводар Легоцький (1830-1915), Антоній Годинка (1864-1946) та ін.

Окремі періоди історії Закарпаття, як стародавнього часу, так і феодалізму, досліджували такі вчені й громадські діячі, як А. Кралицький (описання архівів монастирів, публікація уривків Мукачівського літопису, історико-географічні описання комітатів), І. Сільвай, О. Митрак, Ю. Жаткович (становище русинів в Австро-Угорщині, розвиток культури). Хоч статті названих авторів і не є суто історичними дослідженнями, але порушені в них питання мають важливе значення для розуміння специфіки історії Закарпаття.

Для вивчення окремих питань історії Закарпаття, взаємин його населення з угорцями, румунами, словаками, зв'язків з Україною певне значення мають праці філологів. У дослідженнях мовознавців В. Німчука, Й. Дзедзелівського, П. Лизанця, П. Чучки, В. Добоша, І. Сабадоша, К. Галаса висвітлені питання розвитку мови і міжмовних контактів народів Карпаторуського регіону. Вчені

науково обґрунтували думку, що діалекти Закарпаття – частина української мови, а їх словниковий фонд збагачує мовознавство як науку [3].

Літературознавці В. Микитась, О. Мишанич, П. Лісовий, Т. Чумак, Ю. Сак, М. Зимомря простежили шляхи становлення літератури Закарпаття.

Закарпаття ніколи не залишалось осторонь турбот сусідніх народів, жило в тісних взаємозв'язках із широким світом. Сюди проникали всі повіви суспільної і філософської думки, передові люди краю працювали для піднесення культури, освіти, поліпшення становища пригнобленого люду в себе на батьківщині, зміцнювали тісні зв'язки з слов'янським світом. Сподіваємося, що наведені матеріали послужать доказом на підтвердження того, що закарпатоукраїнці в умовах іноземного поневолення не тільки зберегли свою мову, культуру, а й внесли свій вагомий внесок у світовий історичний процес, збагативши його зміст. У той час Закарпаття дало світові цілу плеяду яскравих особистостей, які не тільки підняли на новий щабель розвиток освіти й науки в краї, а й внесли свою лепту у зміцнення дружніх зв'язків українського народу з угорським, словацьким, чеським та іншими народами [4].

З розвитком феодальних відносин на Закарпатті, як і в Київській Русі, розвивається культура, зокрема писемність. Її поява пов'язана із прийняттям християнства. Оскільки тут не було окремого державного об'єднання, то і не видавалися офіційні документи, які б відбивали соціально-економічне становище. Тому давніми літературними пам'ятками були книги церковного вжитку: літургії, мінеї, євангеліє, псалтирі, тощо.

Значний інтерес до історії Закарпаття, до його минулого і сучасного зростає сьогодні. Дух нового політичного мислення, розкріпачення думки, поглиблення процесу демократизації, розвиток незалежної української держави викликають підвищену увагу до минулого, до перспектив майбутнього України. У наш час набагато гостріше ставляться питання, хто ж ми насправді, кому належимо, яка історична доля краю, хто був поруч з нами на історичному шляху, хто допомагав розвиватись, а хто гальмував розвиток, прикриваючись нерідко фразами захисту інтересів трудящих, які взаємини між населенням по обидва боки Карпат [3].

Закарпаття дало світові цілу плеяду яскравих особистостей, які не тільки підняли на новий щабель розвиток освіти й науки в краї, а й внесли свою лепту у зміцнення дружніх зв'язків українського народу з угорським, словацьким, чеським та іншими народами.

Література

1. Бідзіля В. І. Історія культури Закарпаття на рубежі нашої ери / В. І. Бідзіля. - Київ, 1971. – 166 с.
2. Енциклопедія Закарпаття : Визначні особи ХХ ст. / редкол. : В. В. Бедь, М.М. Ганич, О. Д. Довганич та ін. ; Закарпат. обл. осередок наук. т-ва ім. Т. Шевченка, Карпат. ун-т ім. А. Волошина. – Ужгород : Гражда, 2007. – 400 с. : іл.
3. Данилюк Д. Д., Ілько В. І. З історії заселення та розвитку культури Закарпаття в добу феодалізму (до середини ХІХ ст.) / Данилюк Д. Д., Ілько В. І. – Ужгород, 1990. – 71 с.
4. Шандор В. Закарпаття, історико-правовий нарис від ІХ ст. до 1920 р. / Вікентій Шандор. – Нью-Йорк, 1992. – 292 с.

КРИЗОВІ ЯВИЩА В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ В УМОВАХ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Культура, якій Захід зобов'язаний досягненнями свого великого минулого, поступово руйнується і зникає. Західне мистецтво (навіть елітарне мистецтво) деградує до рівня масової культури, і продовжує жити тільки за рахунок вливань свіжої крові інших культур, за рахунок культурних запозичень із різних куточків земної кулі. Вигляд типової західної людини стає усе більш простим, варварським і примітивним (особливо порівняно із європейцем минулого століття). Втрачається і перероджується сама західна ментальність, - звідси увесь цей інтерес до містики, до окультизму, до потойбічного, до східних сект і культів, які повсюдно поширилися на Заході [1, с. 50-51].

Криза культури – поняття, що фіксує ситуацію, що виникла в результаті розриву між культурою та всіма її інститутами та структурами та різко зміненими умовами суспільного життя. Це явище найбільш характерне для ХХ-ХХІ ст., бо позначається зіткнення духовно-етичних ідеалів з реальним життям: зростають зневага і цинізм до етичних норм культурної людини, посилюються озлобленість, нігілізм, забувається елементарна ввічливість. Загострюється тривога за завтрашній день, множаться похмурі сценарії та прогнози; поширюється естетична всеїдність. У ситуації системної кризи особливо актуалізується питання про значення культури, духовності, норм моральності та їх безпеки. Безпека культури, в широкому сенсі, передбачає захист громадян країни від насильницьких духовно-етичних потрясінь, зіткнень і руйнувань. На передній план виходить проблема тісного взаємозв'язку культури, науки, освіти, виховання, мистецтва, релігії та їх впливу на людину. ХХ-ХХІ століття продемонстрували людству, що культура як інтегруючий початок суспільного розвитку, охоплює не лише сферу духовного, але у все більшій мірі – матеріального виробництва. Всі якості техногенної цивілізації, чие народження було відмічене ледве більше трьохсот років тому, змогли виявитися повною мірою саме в нашому столітті. В цей час цивілізаційні процеси були максимально динамічні і мали визначальне значення для культури [2, с. 121-126].

У сучасному суспільстві продовжують зростати тенденції, пов'язані з актуалізацією кризових явищ, обумовлених пріоритетом матеріальних цінностей. Спостерігається неконтрольоване прагнення до затвердження власної вигоди, матеріальних цінностей, які відображають соціально-культурну значущість, формують суспільну мотивацію. Кризові явища, які набули загострення у ХХІ ст., вимагають від людства повторного перегляду певних пріоритетів і конкретних дій на шляху вирішення проблем, що виникають у сучасному суспільстві.

Міжнародне співтовариство, яке функціонує сьогодні в різних інституціях, демонструє певну занепокоєність із приводу ситуації у світі. Але очевидно є їх нездатність адекватно і швидко реагувати на небезпечні виклики сьогодення. Окрім економічних, політичних проблем у сучасному світі вкрай актуалізуються екологічні. Відбувається збільшення середньої кліматичної температури планети, внаслідок чого підвищується висота рівня моря, змінюються кількість і характер опадів, збільшується площа пустель - посилюється проблема голоду.

Глобальна зміна клімату має суттєвий вплив на здоров'я, умови життя, засоби для існування всіх біологічних організмів, у тому числі і людей. Окрім екологічних, значної динаміки набувають і інші глобальні проблеми: забезпечення людства ресурсами, проблеми хвороб і демографічного розвитку, насильство і організована злочинність тощо. Всі ці проблеми взаємозв'язані й багатогранні, спонукають до розвитку тенденцій до необмеженого прагнення знайти якомога більше матеріальних благ, що безумовно породжує соціальну нерівність [3, с. 59-61].

Між традиційною гуманітарною культурою європейського Заходу і новою, так званою науковою культурою, похідною від науково-технічного прогресу ХХ століття, з кожним роком зростає катастрофічний розрив. Ворожеча двох культур може призвести до загибелі людства. Існує цілий ряд причин, що породжують в культурології ХХ-ХХІ століття стійке відчуття кризи культури. Головне – усвідомлення нових реальностей: універсального характеру життєво важливих процесів, взаємодії і взаємозалежності культурних регіонів, спільності участі людства на сучасному світі, тобто тих реальностей, які є джерелом цивілізації і одночасно її слідством. Спільність доль різних культурних регіонів представлена «катастрофами», які захоплювали не лише окремі народи, а все європейське співтовариство в ХХ-ХХІ столітті: світові війни, тоталітарні режими, фашистська експансія, міжнародний тероризм, економічні депресії, екологічні потрясіння і так далі. Всі ці процеси не могли протікати локально, не зачіпаючи внутрішнього життя інших народів, не порушуючи стилю культурного розвитку [4, с. 90-93].

Все це, з точки зору О. Шпенглера, лише доводить помилковість еволюційної дороги всієї західної цивілізації. Кризові явища в культурній практиці Європи ХХ століття, з точки зору цих мислителів, носять необоротний характер. Представник франкфуртської школи Ю. Хабермас стверджує, що сучасна «пізньо-капіталістична» держава здатна витіснити кризові явища з однієї сфери суспільства в іншу: політична криза може бути відсунута в сферу економіки, економічна – в соціальну сферу і так далі. Але область культури, підкреслює Ю. Хабермас – область, стосовно якої поняття кризи зберігає своє значення, де вона не може бути «пом'якшена», оскільки сфера культури не підвладна адміністративному маніпулюванню, яке здійснює держава. В даному випадку Ю. Хабермас говорить про справжню культуру, неформальну мораль і мистецтво, а не про «масову», сурогатну культуру, що заповонила історичний простір Європи в нинішньому столітті. Ситуація порушення культурної цілісності і розриву органічного зв'язку людини з природними

підставами життя в ХХ-ХХІ столітті інтерпретується як ситуація відчуження. Відчуження – це процес перетворення різних форм людської діяльності та її результатів в самостійну силу, пануючу над ним і ворожу йому. Механізм, що відчужує, небезпечний тим, що пов'язаний з наступними проявами: 1) безсиллям особи перед зовнішніми силами життя; уявленням про абсурдність існування; 2) втратою людьми взаємних зобов'язань по дотриманню соціального порядку, а також запереченням пануючої системи цінностей; відчуттям самоти, що виключає людину з суспільних зв'язків; 3) втратою індивідом свого «я», руйнуванням автентичності особи. Питання психологічної «незадоволеності культурою» і самовідчуження особи поставлені і вирішені представниками психоаналітичної теорії (З.Фрейдом, К.Г. Юнгом, Е. Фроммом) [5, с. 320-323].

До дослідників даної проблеми відноситься і Г.Маркузе, що розробив концепцію «одновимірної людини», яка, будучи включеним в споживчу гонку, виявляється відчуженою від таких своїх соціальних характеристик, як критичне відношення до існуючого суспільства, здібність до революційної боротьби. У основі сучасної кризи цивілізації лежить також протиріччя між зростаючими потребами суспільства і можливостями природного середовища їх задовольняти. Не вирішивши даного складного протиріччя, неможливо здійснити перехід світової цивілізації до стійкого розвитку. Але не можна не зазначити і той факт, що сучасна цивілізація створює умови для духовного розвитку суспільства. Розвитку освіти, прилучення людини до різних форм культури, ціннісних надбань людства. Духовне життя суспільства – це натхненне творення, збереження та засвоєння духовних цінностей та змісту. До таких цінностей можна віднести: єдність людини і природи, єдність людської цивілізації, ненасильництво, самоцінності особистості тощо. Все це співзвучно сучасним загальнолюдським цінностям. Разом з тим даний потенціал цивілізації реалізується не в повній мірі, що обмежує духовний розвиток людини. Значна частина населення не має доступу до користування духовними цінностями, а дехто взагалі знаходиться в ізольованому життєвому та культурно-інформаційному просторі. Тому нині дуже часто спостерігається втрата духовності людиною, поширення псевдоцінностей, зростання агресії та рівня злочинності. Саме сьогодні проблеми і перспективи сучасної цивілізації набувають особливого сенсу, унаслідок протиріч і проблем глобального порядку, що набувають усе більш гострого характеру. Перед людством стоїть важливе завдання подолання цих негативних тенденцій у сучасному світовому розвитку [6, с. 205-207].

Стара європейська культура, що створила Захід в його нинішньому вигляді, перебуває в стані розпаду і саморуйнуванню. Сьогодні її можна розчленувати та утилізувати по частинах, підпорядкувавши запозичені елементи власній культурній логіці. Інструмент для цього розчленування і утилізації дає сама ж західна культура. Постмодерн-фундаменталізм, на відміну від класичного фундаменталізму, який відкидає усе чуже з порогу, - це якраз і є спосіб забезпечити найбільш не шкідливе безпечне засвоєння чужої культурної спадщини, коли з елементів іншої культури – її техніки, науки, соціальних і

політичних інститутів, - вичищається чужа воля, творінням якої вони є [7, с. 321-324].

Література

1. Лаврова-Рейнфельд І.А. Культурна трансгресія суб'єктивації як перформанс постмодерну // Проблеми відродження духовності в умовах глобальної кризи / Матеріали Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань. 27-28 травня 2010 р. Частина 1. – Ірпінь, 2010. – С. 50-53.
2. Сноу Ч.П. Две культуры : Сборник публицистических работ / Ч.П. Сноу; [сокр. пер. с англ. Н.С. Родмана]. – Москва : Прогресс, 1973. – 186 с.
3. Кальницький Е.А. Матеріальні домінанти в контексті кризи сучасного суспільства // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» - № 1 (28) - 2016. – С. 49-55.
4. Сноу Ч.П. Портреты и размышления. – Москва : Прогресс, 1985. – 226 с.
5. Фромм Э. Здоровое общество. Догмат о Христе : [пер. с нем.] / Э. Фромм. – М. : АСТ : Транзиткнига, 2005. – 571 с.
6. Маркузе Г. Одномерный человек / Г. Маркузе. – М. : Refl-book, 1994. – 368 с.
7. Бьюкенгем П.Дж. Смерть Запада / Бьюкенгем П.Дж. – М. : АСТ, 2003. – 444 с.

УДК 130.2 (477.87)

ОЛІЙНИК В. В.

Мукачівський державний університет

УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ДИСКУРСІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Одним з найбільш складних і суперечливих явищ ХХ ст. була активізація етнонаціональних процесів, яка відбувалась на тлі процесів світової економічної інтеграції та широкої взаємодії культур. У зв'язку з цим у філософській та українознавчій проблематиці вже тривалий час одне з центральних місць посідає проблема становлення і розвитку етнічної та національної самосвідомості українського народу.

Не в останню чергу саме завдяки менталітету – народному світогляду, як визначав його видатний український філософ Д. Чижевський – українська нація має зробити вибір своєї подальшої історичної долі. Тому пошук механізмів збереження специфічних рис національної ментальності та самобутності української культури, зокрема її аксіологічної компоненти, є вкрай необхідним.

Залишається не розкритим до кінця явище ментальності. Окремі її аспекти досліджувалися віддавна, але повністю ця проблема постала із середини ХХ ст. Починаючи з 60-х дослідження історії ментальностей переступила французькі кордони й інтернаціоналізувалося. Нині воно є одним з фаворитних напрямів гуманітарної науки[2, с. 40].

Становлення української ідентичності відбувалось під впливом складних культурно-історичних, геополітичних та природно-кліматичних чинників, серед яких не останню роль відіграло саме геополітичне розташування України. Знаходячись на перехресті Заходу та Сходу, вона займала проміжне становище між народами з класичною ментальністю, що обумовило виникнення

специфічного світогляду українців, для якого притаманні ментальні особливості як Заходу, так і Сходу.

З погляду сучасної україністики, підмурковою основою, «генокодом» новочасного українського світогляду, а відтак, і української культури є насамперед козацька ментальність і козацька культура (культура Козацької України). Разом з М. Костомаровим В. Антонович узасаднював етнопсихологічний підхід, у рамках якого своєрідність українського «національного типу» і українського «типу культури», виводиться із притаманного, як вважалося, українцям надісторичного неповторного «психологічного складу відчуттів, понять і поглядів та ідей, що склались», з унікального «типу внутрішнього життя» [3, с. 199].

Кожна нація є носієм специфічних етнічних рис, що у комплексі утворюють її неповторний духовний світ. Більшість дослідників феномену української ідентичності виділяють, в першу чергу, таку її рису як індивідуалізм, що саме і є спільною для представників класичної західної ментальності та української нації [4, с. 47]. Але в ментальності європейців індивідуалізм поєднується з такою рисами як раціоналізм та прагматизм, що призводить до утилітарного, споживацького, технократичного ставлення до навколишнього світу, що, в свою чергу, й спричинило духовну кризу в країнах Європи [5, с. 130].

В українському ж менталітеті емоційно забарвлений індивідуалізм базується ще й на такій психічній характеристиці українців як інтровертність, що орієнтує дії представника українського етносу не на перетворення навколишнього світу заради своїх потреб, а на власне самопізнання та самовдосконалення [6, с. 85].

Світоглядні ознаки кожного народу через цінності та ідеали, притаманні етносу, знаходять своє відображення у національній філософії. «Філософія на рефлексивному рівні виражає найістотніші ідейні ознаки нації, внаслідок чого дослідження своєрідності філософського поступу того чи іншого народу дає змогу виявити і його «душу» [7, с. 152].

Та, особливо гостро відчувається вплив європейських модулів поведінки та світоглядних стереотипів на українців, що проживають в прикордонних районах України. Так українці, котрі проживають наразі в Карпатському регіоні знаходяться у епіцентрі полікультурного виру, оскільки як зазначає С. Федака – «Навіть та переважна більшість закарпатців, котрі є реалістами і розуміє, що доля краю міцно пов'язана з Україною, уявляє собі цю Україну дуже по-різному...» [8, с 21].

Отже, гуманістичний чуттєвий світогляд є необхідною складовою української ментальності в Карпатському регіоні, адже принципи гуманізму, перевірені багатовіковою практикою в поєднанні з європейською логікою та раціоналізмом є ідейною основою всієї системи формування особистості українців Закарпаття. Унікальність історичних процесів на Закарпатті та автентичність української народної культури українців можна розглядати як один із вирішальних чинників збереження специфічних рис української ідентичності в Карпатському регіоні

Література

1. Горский В. С. Философские идеи в культуре Киевской Руси XI – начала XII в. / В.С. Горский. – К. : Наукова думка, 1988. – 216 с.
2. Дорошенко Д. І. Нарис історії України / Д.І. Дорошенко. – Л. : «Каменяр», 1991. – 43 с.
3. Білодід В. Д. Історіографія української етноментальності: В. Б. Антонович / В.Д. Білодід. – К. : «Вища школа», 2011 – 333 с.
4. Костомаров Н. И. Две русские народности [Текст] / Н. И. Костомаров. – Киев ; Харьков : Майдан, 1991.–72 с.
5. Лук М. І. Етичні ідеї в філософії України другої половини XIX –початку XX ст. / АН України. Ін-т філософії / М. І. Лук. – К. : Наукова думка, 1993. – 150с.
6. Малахов В. Філософія вдячності Григорія Сковороди : Нетрадиційні паралелі / В. Малахов // Вісник НАН України. –1994. –№ 11–12. – С. 84–88.
7. Старовойт І. С. Збіг і своєрідності західноєвропейської та української ментальностей: філософсько-історичний аналіз / Старовойт І. С. – Тернопіль : Діалог, 1997. – 256 с.
8. Федака С. Закарпатська ментальність як породження нашої історії і культури / С. Федака // Закарпаття. Філософія культури. – вип. № 4 Весна. - 2011 – Ужгород, 2011 – С. 19 – 21.

УДК 130.2(477.87)

ОЛІЙНИК В. В., ГАНГУР Я. І.
Мукачівський державний університет

ВЕЛИКОДНІ ІГРИ В ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ

Великдень – одне з найбільших християнських свят, що переважно пов'язане з квітнем. З впровадженням християнства поклоніння Небу і Сонцю витісняються поклонінням триєдиному Богові (Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух), а на час великодніх святкувань накладається святкування воскресіння Ісуса Христа. Остаточо витіснити язичницькі елементи християнський культ не зміг, адже застосування в обрядах давньої семантики хліба-калача, що утотожнювався з Богом-Сонцем використовується і нині.

За народними віруваннями ігри й забави на Великдень сприяли розвитку і розквіту живої природи, їм приписувалась магічна роль. Очевидно колись вони відігравали якусь магічно-обрядову роль. Водночас вони були розвагою. Хлопці й чоловіки влаштовували свої ігри й забави окремо від дівчат. Лише XX ст. хлопці й дівчата почали влаштовувати спільні ігри біля церкви чи на цвинтарі.

Ігрові веснянки Закарпаття називали маївками, великодніми ігровими співанками або ж назвами ігор. Так, у селі Оноківці Ужгородського району першою на Великдень була гра «Гнати качки», що походить, як стверджує Іван Панькевич від давнього слов'янського шлюбного звичая описаного Нестором Літописцем, коли хлопці пропускали дівчат, а одну з вимогою викупу ловили в ігровій формі, також дослідник цю гру пов'язує із забавою «Мости» та знаходить спільні семантичні риси з грою лемків «Гая дюнья» – це пісня – діалог між дівчатами і хлопцями, котрі стояли одні навпроти одних і співали, перегукуючись [1, с. 73].

Також поширеною великодньою грою, була «Лапанка»: діти стають до кола. Одна дитина говорить вірш і ритмічно показує на іншого учасника (ніби промовляє лічилку). На кого припадає слово «Вон», той виходить з гри. Котрий залишається, починає знову, поки не залишиться один. Останній учасник починає «лапати»(ловити) інших [2, с. 6].

Ігри змінювали одна одну, але найулюбленішою була гра «Мости» або «Ворітець», в яку грали біля церкви. Мости означали небесні ворота, що за народними повір'ями на рівнодення відкривалися і день ставав довшим [3, с. 5].

«По джуджині» (по руках). Дівчата ставали у два ряди одна навпроти другої і навхрест переплітали руки. Мала дівчинка (хлопчик) йшла по переплетених руках вперед. Коли вона дійшла до останньої пари, ряд продовжувався тими дівчатами, через руки яких вже пройшла дівчинка [4, с. 27].

«По торгу». Дівчата, взявшись за руки, утворювали велике коло. Одна дівчина стояла в середині кола, а друга поза колом. Коло дівчат пританцювуючи рухалось, а учасники гри по черзі співали [5, с. 35].

На Закарпатській гуцульщині, зокрема в Ясіня Рахівського району великодні ігри розпочиналися з «Вербового колеса». Верба символізувала весняне дерево, що першим розпускало бруньки, а колесо – важливий оберіг і захист від зла.

У чоловічих іграх і забавах переважали змагальні та силові мотиви. Найпопулярнішою була гра «Стовпці». Учасники гри ставали попарно в коло один за спиною іншого. Ті, що стояли першими, були «стовпцями», а ті, що за ними мали бути готові бігти по колу. Починали двоє: хто кого зловить. Той, кого ловиш, міг хоч коли стати попереду «стовпця». Тоді той, що стояв за «стовпцем» (третій зайвий), мусив бігти по колу, щоб його не торкнувся ловлячий. Якщо доторкнувся, лови продовжувались, але втікач ставав ловцем, а ловець втікачем. Забава продовжувалась, поки було цікаво [5, с. 36].

«Залізниця». У с. Прислоп Міжгірського району хлопці влаштовували «залізницю». Стаючи один за одним і тримаючи руками того, котрий стояв попереду, вони зображували поїзд, що рухався. Перший хлопець імітував свист поїзда, гурт рухався довкола церкви [6, с. 237].

Спільні ігри й забави хлопців і дівчат разом, як вже відзначалось, почали практикуватись з 20-30-тих років ХХ ст.

Третій день Великодня дівки-відданиці біля церкви прилюдно давали писанки тим юнакам, які їх поливали (або окремим із них). Біля церкви з одного боку стежки ставали юнаки і чоловіки, з другого боку – дівчата – відданиці та інші жінки. Одна дівка ставала на стежку, показувала писанку (розмальоване фарбами яйце) і голосно казала: «Сесе Іване твоя!» (писанка). Іван виходив на стежку, а дівка повільно бігла стежкою, щоб Іван догнав її і взяв від неї писанку.

А от в травні (дні Леля і Лади), дівчата мріючи про кохання, виходили вдосвіта в поле. Наплівши вінків прикрашали з-поміж себе одну. Ця дівчина символізувала Весну. Присутні співали навколо неї, танцювали, складали навколо неї свої вінки. Дівчина-Весна кидала кожний вінок, котрі на лету

намагалися зловити дівчата. Хто зловив – на вдачу, хто ні – на невдачу [7, с. 263]. Відзначимо, що це були веснянки-гаївки, у яких славили весну і богиню сімейного щастя – Ладу.

Література

1. Др. Іван Панькевич. Весняні великодні ігри та пісні / І. Панькевич // Підкарпатська Русь. –1929. – Ч.1. Р.6.– С. 73. Закарпатський краєзнавчий музей. – Фонди ЗКМ: . 23157/.10960/1-8
2. Потушняк Ф. Великдень / Неділя. - 1944. - №16. – С. 6.
3. Парлаг М. І. Давні народні звичаї та обряди в с. Лохові Мукачівського району, які побутували в ХІХ - перші роки ХХ ст. // Закарпатський музей народної архітектури і побуту. - Фонди ЗМНАП:Е: 6421/2293.
4. Чорі Юрій. Звичаї рідного села / Ю. Чорій. –Ужгород, 1993. – С. 35-36.
5. Юрій Чорі. Прикмети і повір'я отчого подвір'я / Ю. Чорі. – Ужгород : «Патент», 1994. – С. 94.
6. Богатырев П. Г. Вопросы теории народного искусства./ П. Г. Богатырев. – М., 1971.- С. 237-238.
7. Тиводар М. Етнографія Закарпаття / М. Тиводар. – Ужгород : «Гражда», 2011.- С. 309.

УДК 130.2(477.87)

ОЛІЙНИК В. В., ГОЛЯНИЧ А. І.
Мукачівський державний університет

ПЕРЕДРІЗДВЯНІ СВЯТА УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ – РИТУАЛЬНО-МАГІЧНИЙ АСПЕКТ

Відзначимо, що основою народного календаря є природні зміни пір року, котрі обумовлювали послідовність сільськогосподарських робіт. Оскільки наші пращури користувалися народним календарем, що опирався на видимий рух Сонця по небу, тому з особливим розмахом святкували зимове сонцестояння [1, с. 10].

Язичницькі звичаї, що колись були пов'язані з початком нового року наших далеких предків, з прийняттям християнства були адаптовані під християнські свята та обряди. Одна частина з них перейшла до сучасного Нового Року, а інша – до свята Введення в храм Присвятої Богородиці (Третя Пречиста (4-го грудня за новим стилем). Народна традиція зберігає тільки назву Введеніє, співвідносячи її не стільки з Богородицею, скільки з початком (вводом) зими: «Введеніє прийшло – зиму принесло» [2, с. 309]. У цей день дівчата також ворожили на одруження.

7 грудня церковне свято великомучениці Катерини. Народна традиція пов'язувала його з проведенням матримоніальних девінацій дівчат на щасливе одруження. Збираючись на вечорницях, кожна з дівчат виходила з хати на подвір'я і кликала Долю. Потім прислухалась, з якого кінця села почує голоси чи гавкіт собак, з того кінця села прийде її суджений. Крім того, у цю ніч дівчата ходили лічити кілки на плотах і прив'язувати на них свої відзнаки. Вранці йшли дивитись, який суджений їм дістанеться – малий і товстий чи високий і стрункий.

13 грудня припадає день св. Андрія Первозванного. Андріїв день не святкують як церковне свято, подібно як і день Катерини. У цей день жінки не пекли хліб, не пряли, не шили. А дівчата напередодні свята молились Андрію, щоб він подарував їм добрих чоловіків. Свято Андрія припадає на час, коли не проводяться сватання, заручини та весілля, тобто настав час постів («говіння») [3, с. 215]. Тому напередодні і в день свята дівчата вдавались до побутової магії та різних девінацій, литтям олова, воску, сіянням льону, киданням кукурудзи у вікна хат, де був парубок, варінням вареників (пирогів) [4, с. 3], киданням черевиками понад голову, ворожінням з тарілками [5, с. 2], черешневою галузкою тощо.

Кожне село мало свою ворожбу та примовляння до неї. День св. Андрія святкували й чоловіки. Так, у селах Хустського районів чоловіки уникали всякої роботи, щоб влітку на худобу не нападали хижакі. У ніч св. Андрія хлопцям прощались всі їхні витівки. Зазвичай вони господарям, в яких були горді доньки, знімали ворота, загорожу чи перелаз ставили впоперек дороги, підпирали двері хати драбиною [5, с. 3].

19 грудня свято Миколи Чудотворця. Народна традиція вважає його покровителем скотарства, дітей, сім'ї, заступником скривджених. У багатьох гірських селах напередодні свята пастухи постили, щоб хижакі не нападали на худобу.

17 грудня святкували благовісний день Варвари великомучениці, яка постраждала за християнську віру. У цей день заборонялось жінкам прясти, ткати, виварювати білизну, рушники і т. ін. Вірили, якщо в цей день жінка прастиме, то перед нею з'явиться Варвара в подібі кудлатого створіння і скаже:

«Ти не ставиш, не вариш,

Лише кужіль костру батиш» [4, с. 5].

Якщо жінка й далі виявляла неповагу до дня св. Варвари, то Варвара могла наслати на неї хвороби. Але можна було в цей день шити, бо легенди передають, що Варвара зшила ризи для Ісуса Христа.

25 грудня благовісний день Спиридона, Спиридона сонцеворота. Впродовж 22-25 грудня триває зимове рівнодення. Зауважимо, що з давніх часів 25 грудня вважалося святом народження Сонця (Diesnatalissolis), що святкувалося наприкінці грудня і на початку січня, зустріч нового сонячного року – це так звана «Коляда». Наші пращури цей день пов'язували з народженням нового сонця [6, с. 273].

Підкреслимо, що у передріздвяні свята та свята різдвяно-новорічного періоду такі популярні серед молоді ворожіння, гадання мали мантичний характер, що знаменувало своєрідний перехід до світу таємничого, забороненого, того що протистояв світу християнському. Тому ворожили весь час пізно ввечері, тобто у час, який в народі вважали найбільш сприятливим для цього. Пліт, який зустрічається у традиційних гаданнях по всій території України, і є символом пограниччя між «своїм» і «чужим» простором і найкраще підходить для здійснення магічно-мантичних обрядодій, унаслідок контакту з нечистою силою. З поміж найпопулярніших девінацій цьому сприяють також нитки, поняття доленосного вибору наосліп, ритуальна їжа та оголеність, що є

частою умовою виконання ритуального ворожіння. У сучасності такі клеромантичні обряди уже не побутують, як з рештою, й багато інших реалій обрядової минувшини, проте живуть у народній пам'яті старожилів, котрі зауважують правдивість навороженого.

Література

1. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – Т.І. – Мюнхен : Українське видавництво, 1958. – 309 с.
2. Тиводар М. Етнографія Закарпаття / М. Тиводар. – Ужгород : «Гражда», 2011. - С. 309.
3. Шмайда М. А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини / М.Шмайда. – Пряшів, 1992; Horná Cirocha. Vlastivedná monografia zátopovej oblasti. – Košice, 1985.
4. Польовий матеріал, зібраний у с. Жденієво Воловецького району від Безик Маргарити Іванівни 1933 р.н. // Архів Олійник В.В.
5. Польовий матеріал, зібраний у с. Велятино Хустського району від Береганич Олени Михайлівни 1956 р.н. // Архів Олійник В.В.
6. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. Історично-релігійна монографія / Іларіон Митрополит. – К. : Обереги, 1992. – С. 273.

УДК 001.32(481)

ПАВКО Я.А.
юрист юридичної фірми «LP», м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НОРВЕГІЇ В АРКТИЦІ

Норвегія приділяє значну увагу проведенню та фінансуванню наукових досліджень в Арктиці, яка є регіоном її стратегічних інтересів. Основна мета дослідницької політики держави в північному полярному регіоні полягає у забезпеченні лідерства в науково-дослідній діяльності, отриманні знань, необхідних для економічного та соціального розвитку північних територій, і посиленні ролі науки в промисловому розвитку [2, с.34]

Принципи арктичних досліджень Норвегії обумовлені специфікою національної науки, управління якої здійснюється на трьох рівнях [4, с. 53].

Зазначимо, що Норвегія має особливу структуру організації арктичних наукових досліджень. Питаннями формування й реалізації науково-дослідної політики займаються Міністерство торгівлі, промисловості та рибальства, а також Міністерство освіти і науки. Зокрема, такі дві організації, як «Інноваційна Норвегія» та державна норвезька корпорація промислового розвитку «SIVA» функціонують під керівництвом Міністерства торгівлі, промисловості та рибальства.

Слід підкреслити, що Науково-дослідна рада Норвегії діє в рамках Міністерства освіти і науки та підвідомча їй. Вона сприяє проведенню наукових досліджень і просуванню їх результатів на міжнародному рівні. Крім того, Науково-дослідна рада координує національні дослідницькі програми [1, с. 146]. До її головних ресурсних програм доречно віднести наступні: «Полярна дослідницька програма» (Polar Research Programme), «Космічні

дослідження» (Space Research), Великомасштабна програма з дослідження клімату (Large-scale Programme on Climate Research).

Науково-дослідна рада Норвегії є національним ресурсним центром, який акумулює для розвитку науки державні, корпоративні та приватні засоби і розподіляє їх на конкурсній основі [4, с. 53].

У межах даної ради реалізуються програми розвитку інноваційної діяльності, наприклад, FORNY 2020 та інші. Разом з тим, Програма FORNY2020 спрямована на комерціалізацію результатів дослідницьких проектів, що втілюються в життя та фінансуються державними науковими структурами. Також вона допомагає представити нові продукти і послуги на міжнародному ринку [5].

Загалом, Департамент досліджень та інновацій у Міністерстві торгівлі, промисловості та рибальства й Дослідницький департамент у Міністерстві освіти і науки впливають на формування державної науково-дослідної політики. Важливу роль для розвитку наукових досліджень в Норвегії відіграють Науково-дослідний центр з клімату та навколишнього середовища на Крайній Півночі, Норвезький метеорологічний інститут і Норвезький полярний інститут, які проводять дослідницьку діяльність в північному полярному регіоні з широкого кола актуальних питань та мають у своєму розпорядженні мережу систем наземного, морського, повітряно-космічного моніторингу. У свою чергу, до основних науково-дослідних установ, що здійснюють арктичні дослідження у різних галузях, належать університети Осло, Тромсе, Тронхейма, Ставангера та ін.

Зауважимо, що норвезькі наукові дослідження зосереджені на вивченні арктичного регіону в міжнародному та правовому контекстах, удосконаленні системи управління біологічними і мінеральними ресурсами, розробці та просуванні ресурсозберігаючих технологій, промислового і соціального розвитку Арктики [2, с. 34].

У цілому, можна виділити три рівні управління наукової діяльності в Норвегії: політичний, стратегічний та операційний. За політичний рівень відповідає законодавчий орган і уряд, за стратегічний – Науково-дослідна рада, а за операційний – профільні наукові інститути, державні університети та університетські коледжі, що беруть участь у проектах Науково-дослідної ради.

Стратегічні пріоритети та тематичні напрямки арктичних досліджень визначає Норвезький національний комітет з полярних досліджень, який об'єднує представників державних установ, університетів, наукових організацій і відповідних корпорацій [3, с. 88]. На нашу думку, можна стверджувати, що такий організаційний трьохрівневий підхід стосовно управління науковими дослідженнями застосовується в інших державах північного полярного регіону.

Крім того, у 1950 році було створено Фонд наукових і промислових досліджень (SINTEF) з метою підтримки та інвестування наукових досліджень в таких сферах, як біотехнологія, відновлювані джерела енергії, видобування нафти і газу, морські технології, мікро- та нанотехнології, кліматичні зміни, медичні технології та ін. Його стратегічним завданням є забезпечення розвитку

суспільства за допомогою проведення досліджень та впровадження інновацій у практичне застосування. Загалом, SINTEF прагне отримати статус провідного науково-дослідного інституту в світі [7].

За ініціативою Норвезької науково-дослідної ради при вищих навчальних закладах створюються центри передового досвіду для досягнення конкретних наукових результатів на світовому рівні та підготовки наукових кадрів. На сьогоднішній день існує 21 норвезький центр (наприклад, при університетах Осло та Тромсе) [1, с. 148-149].

Необхідно підкреслити, що Норвезький полярний інститут, Інститут морських досліджень, Норвезький метеорологічний інститут та інші реалізують науково-дослідні проекти в північному полярному регіоні. Разом з тим, Норвезький полярний інститут було створено у 1928 році для проведення арктичних наукових досліджень, картографування і моніторингу навколишнього середовища в Арктиці та Антарктиці. Також він консулює владу Норвегії з арктичних питань [6].

Вагоме значення для проведення наукових досліджень має Шпіцберген. На архіпелазі розташовані база картографічної служби, морська станція компанії «Kings Bay», станція Норвезького полярного інституту та науковий центр Університетського центру Шпіцбергену (UNIS). Зокрема, науковий центр Університетського центру Шпіцбергену є навчально-експериментальним простором для студентів і вчених із різних країн, які займаються дослідженнями в сфері зміни клімату, арктичної біології, арктичної геології і геофізики та арктичного туризму. Крім того, на Шпіцбергені знаходяться декілька наукових станцій неарктичних держав [2, с.34]

Отже, особливості організації та проведення арктичних наукових досліджень в Норвегії зумовлені її стратегічними завданнями в північному полярному регіоні та наявністю трьохрівневої структури управління науково-дослідною діяльністю в державі. Безумовно, Арктика перебуває в сфері стратегічних інтересів і нашої країни, для якої норвезький досвід є яскравим прикладом реалізації дослідницької політики.

Література

1. Зайков К. С. Научно-образовательное пространство Арктики: Норвегия / К.С. Зайков, М. Р. Калинина, А. А. Сабуров, Е. А. Шепелев // Арктика и Север. – 2016. – № 23. – С. 144–170.
2. Зайков К. С. Стратегические приоритеты научных исследований России и зарубежных государств в арктическом регионе / К. С. Зайков, М. Р. Калинина, Н.А. Кондратов, А. М. Тамицкий // Арктика: экология и экономика. – 2016. – № 3. – С.29–37.
3. Павленко В. И. Система фундаментальных научных исследований в Арктике и реализация геополитических интересов циркумполярных стран [Электронный ресурс] / В.И. Павленко, А. О. Подоплекин, С. Ю. Куценко // Арктика: экология и экономика. – 2014. – №4. – С. 86–92. – Режим доступа : [http://arctica-ac.ru/docs/4\(16\)/086_092_ARКТИКА_4\(16\)_12_2014.pdf](http://arctica-ac.ru/docs/4(16)/086_092_ARКТИКА_4(16)_12_2014.pdf)
4. Подоплекин А. О. Научно-исследовательские структуры обеспечения арктической политики зарубежных государств / А. О. Подоплекин // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. – 2013. – №6. – С. 50–62.
5. FORNY2020 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.forskningsradet.no/prognett-FORNY2020/Programme_description/1253963921859

6. Norwegian Polar Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.npolar.no/en/about-us/>

7. SINTEF [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sintef.no/en/about-us/this-is-sintef/>

УДК 159.9:34

ПАВКО А.І., КУРИЛО Л.Ф.
Національна академія управління, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Інтеграція юриспруденції та психології обумовила становлення нової синтетичної науки, яка зорієнтована на забезпечення реалізації завдань правотворчої, правоохоронної і правозастосовної діяльності.

На наш погляд, важливою передумовою осмислення теоретико-методологічних засад юридичної психології є з'ясування її місця в системі наукового знання, чіткого визначення об'єкта та предмета інтегральної науки. Зазначимо в цьому зв'язку, що юридична психологія як самостійна галузь знань, що знаходиться на межі психології та юриспруденції, вивчає психологічні явища, пов'язані з правом, його виникненням і застосуванням у цілісній системі «людина-суспільство-право» [3, с. 15]. У науково-пізнавальному сенсі юридична психологія як система знань передбачає наступні дослідницькі напрямки: 1) правові норми, що регулюють суспільні відносини; 2) психологічний зміст фактичного впливу права на суспільну та індивідуальну свідомість (правосвідомість); 3) форми і види відповідальності за делікти, ефективність застосування санкцій, правоохоронної і правозастосовної діяльності в цілому, здійснюваної у відповідності з чинним законодавством; 4) умови формування особи як правопорушника, механізми вчинюваних правопорушень як вольових актів поведінки, що знаходяться під контролем свідомості та волі індивіда [2, с. 6-7].

Зважаючи на специфіку юридичної психології, доцільно підкреслити, що вона вивчає лише ті психічні факти, закономірності та механізми, що виникають у межах правотворчої та правозастосовної діяльності на базі чинного законодавства, специфіки психологічного змісту права, його інститутів та категорій. В даному випадку психологічна предметність юридичної психології невіддільна від предметності юриспруденції, адже вони інтегровано пов'язані між собою, визначаючи різні аспекти одних і тих же явищ: особистості, свідомості і діяльності. У цьому контексті доречно нагадати, що свого часу фундатор психологічної теорії права, професор Петербурзького та Варшавського університетів Л.Петражицький у книгах «Про мотиви людських вчинків» (1904 р.) та «Вступ до вивчення права і моральності. Емоційна психологія» (1908 р.) стверджував, що реально існують лише психічні процеси, а інші соціально-історичні утворення є лише їх зовнішніми проєкціями – «емоційними фантазіями». Він, зокрема, вважав, що юридичні та інші суспільні науки мають спиратися на аналіз психологічних явищ. На переконання

Л.Петражицького, «право є психічним фактором суспільного життя, і воно діє психічно» [1, кн.1, с. 88]. Саме йому належить пріоритет у створенні справжньої науки права, яка розглядає право не як абстрактну ідею, а як об'єктивне і реальне явище, що існує, насамперед, у свідомості людини. Варто також наголосити на тому, що юридична психологія синтезує психологічні знання у даному напрямку, створюючи додаткові можливості для розвитку права і психології, психологічного забезпечення юридичної практики.

У новітніх вітчизняних підручниках і посібниках цілком слушно акцентується увага на тому, що юридична психологія - науково-практична дисципліна, що вивчає факти, закономірності і механізми людської психіки у сфері правових відносин і правової поведінки та розробляє рекомендації щодо підвищення ефективності правотворчої, правоохоронної і правозастосовної діяльності. Загалом, на думку фахівців, юридична психологія, як елемент цілісної системи психологічної науки більшою або меншою мірою пов'язана та взаємодіє з усіма її елементами (загальна психологія, соціальна психологія, педагогічна психологія, вікова психологія, патопсихологія) [3, с. 17-18].

Принципово важливим є також питання про методологічні детермінанти юридичної психології. Слід зазначити, що методологічним підґрунтям для юридичної психології, як і для всіх інших наук, є філософія, що обґрунтовує теоретичні засади процесу пізнання за допомогою наступних принципів: єдності логіки, діалектики і теорії пізнання, детермінізму, причинної зумовленості явищ, а також дотримання вимог об'єктивності, цілісності, історизму, динамічності розвитку наукового знання. Зазначені принципи визначають також творче застосування юридичною психологією таких загальнонаукових методів, як: аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія, порівняння, системно-структурний та функціональний, логічний тощо. Саме завдяки взаємодії з філософією юридична психологія розглядає державно-правові явища в динаміці, історичному розвитку, у взаємозв'язку з іншими важливими сферами пізнання. Слід зазначити, що юридична психологія - це наука, що має «внутрішню» логіку розвитку, під якою розуміють закономірну динаміку її категорій, принципів і методів, яка притаманна всім галузям психологічної науки.

Спираючись на новітні дослідження, в якості об'єкта юридичної психології слід розглядати свідомого індивіда, що має певний соціальний статус і виконує конкретні соціальні функції. Натомість, до предмета юридичної психології потрібно віднести психологічні особливості правової опосередкованої поведінки особистості (групи) у сфері правової дійсності. Варто також звернути увагу на те, що основні категорії юридичної психології є похідними від категорій психологічної науки. Серед них доцільно вказати на такі, як: свідомість, особистість, діяльність [3, с.19]. Зазначимо також, що в основі методології психологічної школи права покладені наступні детермінанти: 1) принцип адекватності як основний метод наукового пізнання; 2) поняття юридичної емоції (імпульсії); 3) методи дослідження (інтроспекція, спостереження за зовнішньою поведінкою та експеримент).

Отже, теоретико-методологічний інструментарій юридичної психології значною мірою обумовлений її спільними рисами та специфікою в системі психологічних наук, засадничими принципами та методами інтегрального процесу пізнання правових та психологічних явищ дійсності, його синтетичним понятійно-категоріальним апаратом.

Література

1. Петражицький Л.Й. Вибрані праці : у 2 кн.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. І.С. Гриценка; [уклад. І.С.Гриценка, В.А.Короткий]. – К. : Либідь, 2011. – Кн.1 – 413 с.
2. Юридична психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. і фак. / В. Г.Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю.Кондратьєв, М.В.Костицький, С.А.Тарарухін, Г.О.Юхновець; за заг. ред. : Я.Ю. Кондратьєва. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. – 352 с.
3. Юридична психологія : підручник / За заг. ред. Л.І.Кузьменко, Є. М. Моїсеєва. – К. : КНТ, 2007. – 360 с.

UDC 37.013.П-14

KATALIN PALLAY
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian
College of Higher Education (Ukraine)

THE EXAMINATION OF THE NETWORK OF STUDENTS EMIGRATED FROM TRANSCARPATHIA AND RETURNED TO IT

Travelling need was always high due to the geographical situation, political and economic position of Transcarpathia and the change of its territorial status [1]. Because of the present political and economic situation the learning mobility of the Transcarpathian students towards Hungary has grown. The further education in the mother country is not a new phenomenon.

Migration processes from ex-Hungarian territory began again after the transition. Transcarpathian students have been allowed to learn in higher educational institutions in Hungary since 1989. They might have been studying within institutional framework since 1990 [2, pp. 139-155.; 3, pp. 845-858.]. Several graduates from Transcarpathia use the Preparatory Program for University Entry of Balassi Institute in case of learning mobility.

The objective of my examination is the analysis of the network of Transcarpathian graduates participated in the Preparatory Program for University Entry of Balassi Institute by means of network diary. Therefore, we can examine the relationship of the students learnt at the Institute embedded in society. We pay special attention to the examination of the social integration.

The lecture begins with the theoretical presentation of relationship capital and the types of relationship. Then we come to the demonstration of the network, social integration and the network analyses. The examination was conducted by means of network diary among the current and ex-students of the above-mentioned institute. The first group consisted of the students using learning mobility, who returned to their mother country, while the second group consists of students stayed in Hungary.

Our main research issues were the student's integration to Hungarian society and the size of the network of students stayed in Hungary; these students remained or

did not remain their relationships with their mother country and they managed to or did not manage to build the relationship with their current local community.

References

1. Hanusz Árpád – Kókai Sándor (2009): *Kárpátalja megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turisztikai szakember-ellátottságának felmérése, fejlesztése. Kutatási jelentés.* Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola.

2. Molnár Csaba (2008): Érvényesülés, karrierépítés – hazatérés. Hallgatói döntéshelyzetek. In: Kötél Emőke – Szarka László (szerk.): *Határhelyzetek. Külhoni magyar egyetemek peregrinus stratégiái a 21. század elején.* Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium. 139-155.

3. Teperics Károly (2012): A tanulmányi célú nemzetközi migráció Magyarországon – esettanulmány Debrecen. In: Nyári Diána (szerk.): *Kockázat – Konfliktus – Kihívás. AVI. Magyar Földrajzi Konferencia, a MERIEXWA nyitókonferencia és a Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciájának Tanulmánykötete.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék. 845-858.

Наукове видання

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ
В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

17-18 травня 2018 року

**Збірник тез доповідей за матеріалами
II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

Редактор випуску: *Щербан Тетяна Дмитрівна*
Відповідальні за випуск: *Гоблик Володимир Васильович*
Кобаль Василь Іванович
Верстка: *Мороз Іван Федорович*

Підписано до друку 15.05.2018 р. Формат 60x84 1/16
Папір офсет. Умовн. друк. аркушів – 33,7.
Тираж 300. Зам. № 30.

Видруковано у видавництві
Мукачівського державного університету

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Адреса видавництва:
Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600.
тел./факс (03131) 2-11-09, 3-13-43

